

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü

İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı

**KENTİN İÇ MEKÂNLARI: ANKARA BELLEĞİNDE
PASAJLAR, (1950-1980)**

Güliz Küçüktaşdemir

Sanatta Yeterlik Tezi

Ankara, 2018

**KENTİN İÇ MEKÂNLARI: ANKARA BELLEĞİNDE
PASAJLAR, (1950-1980)**

GÜLİZ KÜÇÜKTAŞDEMİR

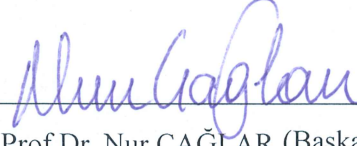
Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü
İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı

Sanatta Yeterlik Tezi

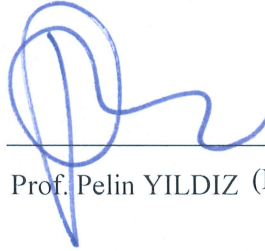
Ankara, 2018

KABUL VE ONAY

Güliz Küçüktaşdemir tarafından hazırlanan '*Kentin İç Mekânları: Ankara Belleğinde Pasajlar, (1950-1980)*' başlıklı bu çalışma, 05/07/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Sanatta Yeterlik Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Nur ÇAĞLAR (Başkan)

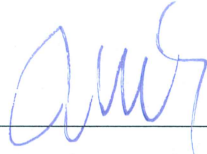
Prof. Pelin YILDIZ (Danışman)

Prof. Bilge Sayıl ONARAN

Doç. Dr. Gözen Güner AKTAŞ

Doç. Emine Nur OZANÖZGÜ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Pelin YILDIZ

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezin/Raporumun iki yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

08/08/2018

Güliz Küçüktaşdemir

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

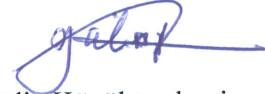
Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan "**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

08.08.2018

Güliz Küçüktaşdemir

"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Tez Danışmanının Profesör, Pelin YILDIZ danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Güliz Küçüktaşdemir

TEŞEKKÜR

Bu çalışma aracılığıyla, akademik ve kişisel katkısını hiçbir zaman esirgemeyen Prof. Dr. Nur Çağlar'a şükranlarımı içtenlikle sunarım. Deneyimi ve ilgisi ile çalışmamın sürecini yoğun katkısı ile aydınlatmıştır. Süreç boyunca yapıcı eleştirileri ve önemli değerlendirmeleri ile çalışmama destek olan tez danışmanım Prof. Pelin Yıldız'a ve Prof. Bilge Sayıl Onaran'a çok teşekkür ederim. Ayrıca çalışmakta olduğum kurum bünyesinde bireysel desteğini her an hissettiğim, Doç. Dr. Gözen Aktaş'a ve Öğr. Gör. Ferhat Dorkip'e de müteşekkirim.

Araştırmamda gönüllü olarak katkısı bulunan, sözlü tanıklıkları aracılığıyla bireysel bakışını aktaran tüm katılımcılara teşekkürü bir borç bilirim. Bu çalışmanın tamamlanabilmesi onların katkıları ile mümkün olabildiği için.

Son olarak aileme çok teşekkür ederim. Özellikle de annem, Dr. Jülide Yıldız Öktem'in bu çalışmadaki görünmeyen katkısı yadsınamaz niteliktedir. Ayrıca tüm yaşantımdaki görünen ve benimle birlikte görünür kılınan bütün katkıları için de kendisine minnet duygumu iletmemi isterim. Hayat arkadaşım, Dr. Özgür Küçüktaşdemir'e de zorlu süreçte beni cesaretlendirdiği ve desteğini baki kıldığı için teşekkür ederim. Araştırmam ile birlikte büyüyen biricik kızım Defne Küçüktaşdemir'e bu çalışmayı ithaf ederim.

ÖZET

Küçüktaşdemir, Güliz; *KENTİN İÇ MEKÂN LARI: ANKARA BELLEĞİNDE PASAJLAR, (1950-1980)*, Sanatta Yeterlik Tezi, Ankara, Ağustos 2018.

Bu tez, Cumhuriyet sonrası Ankara'daki 20.yy. pasajlarına ilişkin bir çalışmadır. Çalışmanın 'yeri' Ankara'dır; yerin incelenmekte olduğu dönemsel aralık ise sosyo-ekonomik, kültürel, siyasal alanda köklü değişikliklerin yaşandığı 1950-1980 yıllarını kapsamaktadır. Bu çalışmanın konusunda Ankara, ulusun kalbi olarak, yeni 'başkenti' idealize eden, ideolojik, sosyal, bürokratik, siyasal yapılanmanın merkezinde yer almaktadır. Kapsamına ise Yenişehir'i, kentin nüvesini ele alan araştırma, alanını gündelik yaşam pratiği üzerinden yapılandırmaktadır. Modern kent yaratma arzusunda, yeni bir 'yüz' tarifleyen Yenişehir ve kentsel omurga 'Atatürk Bulvarı', kentsel mekânda yaşanan sosyal hareketliliğin ve ticari eğilimlerin yeni mekânsal karşılıklarını oluşturmuştur. Böylece, tezin örnek incelemeleri olan kentin iç mekânı pasajlar, kentsel mekânın uzantısı olarak gündelik yaşam pratiğinin, dönemin okuma araçlarıdır. Seçili pasajlar aracılığıyla bu araştırma, kamu erkinin sunmakta olduğu anıtsal tipolojilerin dışında kalan bir okumayı önermekte ve 'kentli perspektifine' yönlendirmektedir. Tezin örnek incelemeleri, Kocabeyoğlu Pasajı, Ülkealan Pasajı, Zafer Pasajı ve Soysal Pasaj'larıdır. Bu kapsamda, örnek yapı incelemeleri sosyal boyutu ile geçmiş ve gelecek arasında bir belgeleme niteliğindedir. Teknik boyutu ile de yapı belgelemeleri oluşturan ve bunları gelecek nesillere taşımayı amaçlayan yapısal analizdir.

1950 yılı itibariyle, siyasi, iktisadi, kapitalizm örgütlenmesinin küresel niteliğinde yoğunlaşma, model kent önerisi Ankara'nın çehresine ve çeperlerine etki etmiş, sosyo-ekonomik dönüşümü beraberinde getirmiştir. Böylece Yenişehir, 1950'li yılların ikinci yarısı itibariyle bireysel/kolektif gündelik yaşantının kent içi rotasyonunu desteklemiş, kentli kültürü ve batı kaynaklı tüketim kalıplarının oluşumunda etken rol oynamıştır. İthal ikamesine yönelik sanayileşme stratejisi, başkentlik işlevi edinen Ankara'nın demografik niteliklerinin değişimine ve gündelik alışkanlıklarının dönüşümüne sebep olmuştur. Bu bağlamda, yenilenen anlam durumu ve sosyal mekânın oluşumunda kentsel/kamusal iç mekân pasajlar dönüşümün izlemcisi olarak, ara mekân tarifleyen, 'yere özgü' ve 'yerin kendisinin' ürettiği örnekleri ile tezin kapsamında incelenen dönem temsilidir.

Araştırmanın yöntemi, alanında gerçekleştirilen yeni bir modeldir. Kentsel/kamusal iç mekân deneyiminin kaynağını 1950-1980 yılları arası belleği üzerinden yapılandıran karma metodoloji, nitel veri analizi yönteminde değerlendirilmiştir. Modelin özünü bilginin elde edilimi, üretimi ve geleceğe aktarımı oluşturmaktadır. Özgün değerlendirme yöntemi ve karma metodoloji kapsamına, örnek pasaj yapı incelemelerini, sözlü tanıklığı almış,

kuramsal altyapısını gündelik yaşam üzerinden temellendirmiştir. Gündelik yaşam pratikleri, tezin yazarı tarafından belirlenen alt başlıklar ve kuramsal alt yapı ile irdelenmiştir. Böylece Yenişehir'in anılan dönem belleği, bireysel ve kolektif boyutu ile değerlendirmeye alınmıştır. Sözlü tanıklığın kendisi, mimarlık tarihi ve tarih yazımında aktarılmayan sosyal tarihin ara kesitini sunmuş, dönemsel temsil aracı olarak 'sıradan olanın belleğini' değerlendirmeye almıştır. Mikro ölçekli kentli gözlemi, kent hikâyelerinin aktarımını gerçekleştirmek için bir araçtır. Resmi tarih yazımı verileri ve alternatif kaynaklar aracılığıyla kentsel yaşamın zenginliğini sağlayan ve kentin parçası olan pasajların fiziksel, anlamsal nitelikleri değerlendirilmiş, Yenişehir ve kentlinin gündelik yaşantısı incelenmiştir. Sonuç olarak, çalışmanın ana hedefinde değişen, dönüşen, yok-olan bellek öğeleri, gündelik rutin ve kentli yaşantısının mekânsal karşılıkları yer almış, pasajların kentsel/kamusal gücü, potansiyeli tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: *Pasajlar, Ankara, Yenişehir, Kentsel/Kamusal İç Mekân, Sözlü Tarih, Kolektif Bellek.*

ABSTRACT

Küçüktaşdemir, Güliz; *URBAN INTERIORS: ARCADES IN ANKARA MEMORY, (1950-1980)*, Proficiency in Art Program Thesis, Ankara, Ağustos 2018.

This research was conducted in the post-Republican period of the 20th century in Ankara. It is a study about arcades. The study takes 'place' is Ankara. Ankara is being studied includes the years 1950-1980 when deep-rooted changes in the socio-economic, cultural and political environment took place. Regarding this study, Ankara is at the center of ideological, social, bureaucratic, and political structuring that makes the new 'capital' ideal as the heart of the nation. In its scope, the study, which deals with the routines of the city, is structuring its area on the basis of everyday life practice. Yenişehir and urban spine 'Atatürk Boulevard', which defines a new 'face' in the desire to create a modern city, has created new spatialities of social mobility and commercial approaches in urban space. Thus, urban interiors, which are examples of thesis examinations, are the means of everyday life as an extension of urban space and reading tools of the period. Thesis subject studies are Kocabeyoğlu, Ülkealan, Zafer and Soysal Arcades. Through arcades, this research suggests an alternative reading to the monumental typologies which is publicly presented. In this manner it adresses directly to the 'urban perspective'. Thesis subject studies are Kocabeyoğlu, Ülkealan, Zafer and Soysal Arcades. In this context, the sample structure is a documentary between the social dimension and the past and the future. It is a structural analysis that constitutes building documentation with its technical dimension and aims to carry them to future generations.

As of 1950, the concentration of the global nature of political, economic, capitalist organization influenced the model city proposition to the face and walls of Ankara. Thus, it brought about socio-economic transformation. As of the second half of the 1950s, Yenişehir supported the urban rotation of individual / collective daily life and played a key role in the formation of urban culture and western consumption patterns. The industrialization strategy for import substitution led to the change of the demographic characteristics of Ankara, which acquired the capital function, and the transformation of its daily habits. In this context, the renewed sense of state and the urban / public interior spaces in the formation of the social space describe as the viewer of transformation. Examples which are produced and examined within the thesis by 'place-specific' and 'place itself' are period representations. The method of research is a new model in the field.

The mixed methodology that structured the source of the urban / public interior experience over the memory of 1950-1980 was evaluated in the qualitative data analysis method. The model's core is acquisition of transferring production and transfer of information to the future. Within the scope of original evaluation method and the mixed methodology, sample arcade typology studies and oral testimony are basis on the theoretical infrastructure of everyday life. Practices of everyday life are examined with the subtitles and theoretical background determined by the thesis writer. Thus, the periodic memory of Yenişehir was taken into consideration by its individual and collective dimension. The oral testimony itself has presented the cross section of social history that has not been quoted in the history of architecture and history, and has taken 'the memory of the ordinary' as a tool of periodical representation. Urban observation is a tool for carrying out the transmission of urban stories. Through the use of official history writing and alternative sources, the physical and semantic qualities of the arcades, which are enriching the urban life and which are part of the city, were evaluated and the daily life of Yenişehir and the urban user was examined. In conclusion, the main purpose of the study is to discuss the elements of memory, that is changing, transforming, and disappearing. In conclusion, the main purpose of the study is to discuss the elements of memory, that is changing, transforming, and disappearing. In addition, arcades and everyday routine were discussed by the potentiality to the urban environment.

Key Words: Arcades, Ankara, Yenişehir, Urban / Public Interiors, Oral History, Collective Memory.

BÖLÜMLER

KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	iii
ETİK BEYAN.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xiii
TABLolar DİZİNİ.....	xxix

GİRİŞ**1.BÖLÜM**

1.1.Tezin Konusu.....	1
1.2.Teorik Çerçeve.....	4
1.3. Tezin Organizasyonu.....	5
1.4. Çalışmanın Yöntemi.....	11

2. BÖLÜM: ANKARA, YENİŞEHİR'DE GÜNDELİK HAYAT VE KAMUSAL/KENTSEL İÇ MEKAN PASAJLAR.....15**2.1. CUMHURİYET SONRASI ANKARA, YENİŞEHİR'DE GÜNDELİK TOPLUMSAL HAYATIN ÜRETİMİ.....16****2.1.1. Gündelik Hayat ve Kimlik İnşasının Temsil Ögesi**

‘Yenişehir’; (1920-1930).....	16
-------------------------------	----

2.1.2. Kentli Kimliğinin, Yaşamsal ve Mekânsal Karşılıkları; (1930-1950).....	17
2.1.3. ‘Hür ve Mesut Türk Kadını’ Profilinin Gündelik Hayatta ‘Var Oluşu’	38
2.1.4. Batılılaşma ve Kentli Alışkanlıklar.....	46

2.2. ANKARA, YENİŞEHİR’DE KENTSEL/KAMUSAL ALAN DENEYİMİNDE KENTİN İÇ MEKÂNI PASAJLAR.....

2.2.1. Ankara’da Gündelik Hayatın Kentsel/Kamusal Mekân İnşasında Pasajlar.....	57
2.2.2. Kentsel/Kamusal Alan Deneyiminde Pasajların Ara-Mekân Karakteri.....	60
2.2.3. Kentlinin Tüketim Alışkanlıklarının Temsil Ögesi ve Oluşturucusu Pasajların, Kentsel İç Mekân Karakteri.....	62
2.2.4. Değerlendirme.....	63

3.BÖLÜM: ANKARA, YENİŞEHİR BELLEĞİNDE KAMUSAL/KENTSEL İÇ MEKAN PASAJLAR.....

3.1. ARAŞTIRMANIN METODU VE ARAÇLARI.....	67
3.1.1. Gönüllü Sözlü Tanıklık.....	71
3.1.2. Sözlü Tanıklığın Soru İnşası.....	72
3.1.2. Dönemin Görsel ve Yazılı Malzemesinin Değerlendirilmesi.....	74

3.2. YENİŞEHİR'DE GÜNDELİK HAYAT, PASAJLAR VE BELLEK İLİŞKİSİ.....	75
3.2.1. Toplumsal Nitelikleri İle Hatırlama.....	76
3.2.1.1. Kocabeyoğlu Pasajı'nı Sosyal Nitelikleri ile Hatırlama.....	76
3.2.1.2. Ülkealan Pasajı'nı Sosyal Nitelikleri ile Hatırlama.....	82
3.2.1.3. Zafer Pasajı'nı Sosyal Nitelikleri ile Hatırlama.....	86
3.2.1.4. Soysal Pasajı'nı Sosyal Nitelikleri ile Hatırlama.....	89
3.2.2. Kapital Mekanının Niteliklerini Hatırlama.....	93
3.2.3. Pasaj Mekanının Birey/Kitle Kültür Belleği.....	109
3.2.4. Sembolik Bellek ve Tezin Örnekleme Pasajlar.....	114
3.2.5. Kentsel/Mekânsal Nitelikleri ile Hatırlama.....	120
3.3. PASAJLARIN KİŞİSEL ve KOLEKTİF BELLEKTEKİ YERİ.....	128
3.3.1. Erken Çocukluk Belleği.....	128
3.3.2. Anı Tümseği (15-30 Yaş) Belleği.....	137
3.3.2.1. Tüketim Alışkanlıkları.....	138
3.3.2.2. Rekreasyon Alanı Kullanımı.....	149
3.3.2.3. Kültürel Aktivite Katılımı.....	167
3.3.2.4. Yeme-İçme Alışkanlıkları.....	182
3.3.3. Yakın Geçmiş Belleği.....	193
3.3.3.1. Pasajların Güncel ve Geçmiş Bellek Durumu.....	194
3.3.3.2. Bağlamsal İlişki Değerlendirmesi.....	198
3.3.3.3. Tüketim Alışkanlıklarının Güncel ve Geçmiş Bellek Durumu.....	202

4. BÖLÜM: ANKARA, YENİŞEHİR'DE 1950-1980 DÖNEMİNİN TEMSİL MEKANI OLARAK PASAJLAR.....	210
4.1. Kocabeyoğlu Pasajı (50'li Yıllar).....	212
4.2. Ülkealan Pasajı (60'li Yılların İlk Yarısı).....	223
4.3. Zafer Pasajı (60'li Yılların İkinci Yarısı).....	229
4.4. Soysal Pasajı (70'li Yıllar).....	234
4.5. Pasajların Güncel Durumu.....	237
5. BÖLÜM: SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	240
KAYNAKÇA.....	248
EK-1 BELGESİ: SÖZLÜ TARİH SORULARI.....	256
EK-2 BELGESİ: GÖRÜŞMELER.....	258
EK-3 BELGESİ: ETİK KURUL İZİN BELGESİ.....	371
EK-4 BELGESİ: HARİTALAR.....	372
EK-5 BELGESİ: İNTİHAL KONTROL	
PROGRAMI RAPORU.....	381

ŞEKİLLER DİZİNİ

- Şekil 1.1.** Ankara, Ulus, Hal'den Görünüm 1950'li Yıllar, Kaynak: Koç Üniversitesi Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (VEKAM) Arşivi, Envanter No: 1906.....2
- Şekil 1.2.** Ankara, Dikmen, Pazaryeri Meselesi, Kaynak: Koç Üniversitesi Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (VEKAM) Arşivi, Envanter No: 2073.....2
- Şekil 2.1.** Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Seyir Gezintisi Alışkanlığı, Ankara, 1924; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....20
- Şekil 2.2.** Millet Bahçesi'nde Bir Ailenin Gezintisi, Ankara, 1926; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....20
- Şekil 2.3.** Hatip Çayı'nda Piknik Görünümü, Ankara, 1928; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi...21
- Şekil 2.4.** Eymir Gölü Kenarında; Fotokart arkasında “ Eymir Gölü'nde ekmek muhaberesinden sonra...”, Ankara, 1935; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....21
- Şekil 2.5.** Karadeniz Havuzu'nda bir Aile Görünümü, AOÇ.Ankara, 1936; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....21
- Şekil 2.6.** Ankara Palas Doğan Foto Ajansı, Bir Davet Görünümü, 1931, Ankara; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....24
- Şekil 2.7.** Ankara Palas, 11 Nisan 1935 Ulus Gazetesi İlanı “*Gece Elbisesi Mecburidir*”; <http://gazeteler.ankara.edu.tr/dergiler>, Erişim: 2017.....24
- Şekil 2.8.** Karpiç Şehir Lokantası'ndan 1940'lı yıllarda gündelik hayat; Kaynak: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü (<http://blog.iae.org.tr>; Erişim: Temmuz 2017).....25
- Şekil 2.9.** 'Baba'Karpiç; Kaynak: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü (<http://blog.iae.org.tr>; Erişim: Temmuz 2017).....25
- Şekil 2.10.** Kiraathaneler, kamusal yaşamın erkek egemenliğindeki yüz ve gelenek örneği; 1938 Tarihli Fotokart; Ankara; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....25
- Şekil 2.11.** Geyde, Kazımpaşa İlköğretim Okulu 1934 Yılı Öğretim Dönemi Öğrencileri; Kaynak: Şefik Başer Arşivi.....27
- Şekil 2.12.** “Gören Gözün, Konuşan Dilin, Düşünen Kafanın, Yazan Kalemin Bayramıdır” 23.04.1956, İzmit; Kaynak: Mehlika Başer Arşivi.....27
- Şekil 2.13.** 1 Eylül 1934 Tarihli Zaman Gazetesi'nden Radyo Programı Örneği; Kaynak: <http://gazeteler.ankara.edu.tr/dergiler>, Erişim: 2017.....29

- Şekil 2.14.** 26 Aralık 1933 Tarihli Akşam Gazetesi'nden “*Yeni Model Telefunken ile Avrupa İstasyonları Sür'at ve Emniyetle Alınmasını Temin Ediyor*”; Kaynak: <http://gazeteler.ankara.edu.tr/dergiler>, Erişim: 2017.....29
- Şekil 2.15.** Fotokart, Gar Binası Önünde Kadınlar, 14.01.1937 Tarihli; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....30
- Şekil 2.16.** Fotokart, Ankara'da Yoğun Olarak Konut Stoku İhtiyacı Hissediliyor; Vehbi Koç'un Keçiören'deki Evinde Kiracı Yavuz Ailesi; 1941; Kaynak: Bedia Yavuz Arşivi.....30
- Şekil 2.17.** Baraj Gazinosu Ankaralı'nın Haftasonu Gezinti Rutini İçinde Yer Alan Hafıza Mekânıdır; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....33
- Şekil 2.18.** Baraj Gazinosu Perspektifinde Bir Aile Görünümü;
Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....33
- Şekil 2.19.** 31 Temmuz 1950, Bomonti Bahçesi'nde İspanyol Revüsü, Zafer Gazetesi, Kaynak: <http://gazeteler.ankara.edu.tr>, Erişim: Kasım, 2017.....34
- Şekil 2.20.** Güvenpark, Yenişehir Bölgesi'nde gündelik hayatın biçemi parklar; 1930'lu yıllar; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....35
- Şekil 2.21.** Güvenpark, Kamusal/Kentsel açık mekân örneği olarak Güvenpark; 1940'lı yıllar; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....35
- Şekil 2.22.** ‘Kızılay Bahçesi’, kentin yoğun kullanımındaki açık mekândır; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....36
- Şekil 2.23.** Kızılay Bahçesi, kentte gündelik hayatın buluşma çekirdekleri; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....36
- Şekil 2.24.** Bahçelievler Yapı Kooperatifi ile gelişim gösteren bir semtin gündelik yaşamı oluşmaya başlıyor, 7 Ocak 1940 Tarihli Fotokart; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....37
- Şekil 2.25.** “*Müjde! Ayaş İçmece Hamamlarına*”, 27 Temmuz 1950, Zafer Gazetesi, Kaynak: <http://gazeteler.ankara.edu.tr>, Erişim: Kasım, 2017.....37
- Şekil 2.26.** Elmadag Teleski Tesisleri, Fotokart; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....38
- Şekil 2.27.** “*Yeni Güzellik Müsabakamız Çok Mühimdir!*” Cuma 1 Teşrinisani 1929, Kaynak: <http://gazeteler.ankara.edu.tr>, Erişim: Ağustos, 2017.....39
- Şekil 2.28.** “*Türkiye'yi Paris'teki beynelmilel bir güzellik müsabakasında temsil etmek büyük bir şereftir.*” Cuma 1 Teşrinisani 1929, Kaynak: <http://gazeteler.ankara.edu.tr>, Erişim: Ağustos, 2017.....39

Şekil 2.29. Cebeci Ortaokulu; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....	41
Şekil 2.30. Cebeci Ortaokulu Öğretmenleri; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....	41
Şekil 2.31. ‘Köyde’ Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü, Türkiye’den Resimler, 1950, Ankara.....	42
Şekil 2.32. Türkiye’nin ilk balerinleri yetişiyor, Eminönü Halkevi, İstanbul, 1947 (Tenasüp Onat Öncel Arşivi).....	42
Şekil 2.33. ‘Kentte’, Ankara’da Tenis Oynayan Kadın, 1950 Tarihli Fotokart, Ankara Tenis Kulübü (11 Mart 1947) ; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....	42
Şekil 2.34. Kız Enstitüsü, 1940 Tarihli Fotokart; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....	43
Şekil 2.35. Kızlar Meslek Ediniyor, 1926 Tarihli Fotokart; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi....	43
Şekil 2.36. Cemal Nadir Güler, 12 Nisan 1930 Tarihinde Akşam Gazetesi’nde Yer Alan ‘Takvimi Siyasetten Bir Yaprak’ Bölümündeki Karikatür; “ <i>Feryadı Andelip! (Bülbüllerin Ötmesi)</i> ”; <i>Sol üstte yer alan bülbül</i> “Hasmın sitemini anlamamak, hasma sitemdir”; <i>Sol altta yer alan bülbül</i> “Mebus çık çık çık, çıkacağız!”.....	45
Şekil 2.37. Fotokart, Yardım Sevenler Cemiyeti, Tarihi Bilinmiyor, Ankara; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....	45
Şekil 2.38. Yeni Sabah Gazetesi, 4 Ağustos 1950 Tarihli Gazeteden, Kaynak: http://gazeteler.ankara.edu.tr , Erişim: Ağustos, 2017.....	49
Şekil 2.39. Yeni Sabah Gazetesi, 5 Haziran 1948 Tarihli Gazeteden, Kaynak: http://gazeteler.ankara.edu.tr , Erişim: Ağustos, 2017.....	49
Şekil 2.40. Modernleşme Sürecinde Yeni Kentliler, 11 Kasım 1953; Kaynak: Yekta Güngör Özden Arşivi.....	49
Şekil 2.41. Cumhuriyet Gazetesi, 1 Temmuz 1950 Tarihli Gazeteden ; Erişim: http://gazeteler.ankara.edu.tr , Erişim: Ağustos,2017.....	50
Şekil 2.42. Yeni Sabah Gazetesi, 5 Haziran 1948 Tarihli Gazeteden, Kaynak: http://gazeteler.ankara.edu.tr , Erişim: Ağustos, 2017.....	50
Şekil 2.43. Yeni Sabah Gazetesi, 4 Ağustos 1950 Tarihli Gazeteden, Kaynak: http://gazeteler.ankara.edu.tr , Erişim: Ağustos, 2017.....	50
Şekil 2.44. Yeni Sabah Gazetesi, 1 Temmuz 1950 Tarihli Gazeteden, Kaynak: http://gazeteler.ankara.edu.tr , Erişim: Ağustos, 2017.....	51
Şekil 2.45. Güven Park’tan Soysal Apartmanı İnşası ve Kızılay Binası’na bakış, Fotokart; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....	54

Şekil 2.46. Güven Park'tan Soysal Apartmanı ve Kızılay Binası'na bakış; Kızılay'da Kat Yüksekliği Artıyor, Fotokart; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....	54
Şekil 2.47. İzgi, Utarit ve Küçükerman, Önder, 1967, "Ankara'da Gima Mağazası", Mimarlık, sayı:43, ss.19-23.....	55
Şekil 2.48. Mimar Enver Tokyay, Kızılay Emek İşhanı, 1959-1965, Kartpostal, Kızılay-Ankara; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....	56
Şekil 2.49. Zafer Park I-II devlet teşebbüsü ile yapımı gerçekleştirilen ilk pasaj örneğini oluşturmaktadır. Kaynak: Koç Üniversitesi Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (VEKAM) Arşivi, Envanter No: 2539.....	56
Şekil 2.50. Bir 'ara mekan' örneği olarak pasajlar, Kocabeyoğlu Pasajı kentsel/kamusal yoğunlaştırıcı olarak gündelik yaşamı oluşturuyor. İllüstrasyon Güliz Küçüktaşdemir tarafından üretilmiştir; 2017.....	61
Şekil 3.1. Bellek Tanıması, Ankara Sıhhiye'den Ulus'a Bakış (Fotokart: Vekam, Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Merkezi, Envanter No:0162); Dijital Kolaj Güliz Küçüktaşdemir tarafından üretilmiştir; 2017.....	67
Şekil 3.2. Araştırmaya Gönüllü Katkıda ve Katılımda Bulunan Bazı Görüşmeciler, Sol Baştan, Dericizade Faruk Küçük, İnci Günaydın, Prof.Dr. Ruşen Keleş, Dr. İffet Kızılkaya, Milli Atlet Muharrem Dalkılıç, Balerin Tenasüp Önad; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....	70
Şekil 3.3. Görüşmecilerden Feza Akıncı Ankara, Kızılay, Tuna Caddesi'ndeki konutta çocukluk ve yetişkinlik döneminde ikamet etmiştir. Konutun, yuvasının yıllar içinde kat yüksekliğinin değişimi, mekan içi bölümlenme ve cephe özelliklerine detaylı olarak değinmiştir; Kaynak: Feza Maral, 2017 (Görüşme için bkz. Ek-2 Belgesi).....	73
Şekil 3.4. Akıncı ve eşinin Çankaya mıntkasından, Yenişehir, Ulus güzergahına bakış; Kaynak: Feza Akıncı, 2017 (Görüşme için bkz. Ek-2 Belgesi).....	73
Şekil 3.5. Kocabeyoğlu Pasajı Bulvar Güncel Görünümü, Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....	78
Şekil 3.6. Kocabeyoğlu Pasajı Bulvar Güncel Görünümü; Toygar Apartmanı'na Pasaj İçi Geçiş, Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....	78
Şekil 3.7. Atatürk Bulvarı'ndan görünüm; Türkiye'den Resimler, 1950, Ankara.....	80
Şekil 3.8. Atatürk Bulvarı'ndan görünüm; Türkiye'den Resimler, 1950, Ankara.....	80
Şekil 3.9. Milliyet Gazetesi Arşivi, <i>Gima Mağazalarının İlki Açıldı</i> ; 26.03.1957 Tarihli, Kaynak: http://gazetearsivi.milliyet.com.tr , Erişim: Aralık 2017.....	81

Şekil 3.10. Milliyet Gazetesi Arşivi, 29.03.1961 Tarihli, Kaynak: http://gazetearsivi.milliyet.com.tr , Erişim: Aralık 2017.....	81
Şekil 3.11. Milliyet Gazetesi Arşivi, 21.10.1966 Tarihli, Kaynak: http://gazetearsivi.milliyet.com.tr , Erişim: Aralık 2017.....	81
Şekil 3.12. Balın Oteli, Y.Müh.M. Vedat Yalçınkaya, Y.Müh.M. Kadri Kalaycıoğlu; Arkitekt; 'http://dergi.mo.org.tr, Erişim: Ağustos, 2017.....	83
Şekil 3.13. <i>İzmir Caddesi Yoğunluk Kazanıyor</i> ; Gazete Küpürü, Tarih ve Bayi Bilinmiyor; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....	83
Şekil 3.14. <i>Hotel Barıkan; Devekuşu Kabara Tiyatrosu Kapak</i> ; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....	83
Şekil 3.15. Ülkealan Pasajı; İzmir-1 Caddesi; 2017 Yılında Tezin yazarı tarafından belgeleme; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....	84
Şekil 3.16. Ülkealan Pasajı, Cephe Kaplama Detayı; İzmir-1 Caddesi; 2017 Yılında Tezin yazarı tarafından belgeleme; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....	84
Şekil 3.17. Ülkealan Pasajı, Balkanoğlu Pasajı geçişi; 2017 Yılında Tezin yazarı tarafından belgeleme; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....	84
Şekil 3.18. Anadolu Kulübü, 'İstanbul, Ankara ve İzmir'de bulunan mimari yapıların fotoğraflarından oluşan albüm'; Kod: AHTURAL007; www.archives.saltresearch.org ; Erişim: Temmuz, 2017.....	84
Şekil 3.19. Ulus'ta Dolmuş Son Durakları Gecekondu Senti Görünümü; Toplu Taşıma Sorunu Baş Göstermeye Başlıyor; Kod: IFEAJFPANK104 www.archives.saltresearch.org ; Erişim: Temmuz, 2017.....	84
Şekil 3.20. <i>Kızılay'da Kiralık Dükkanlar</i> ; 14.05.1968 Tarihli Milliyet Gazetesi, Milliyet Gazetesi Arşivi; http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/ , Erişim: Aralık,2017.....	84
Şekil 3.21. <i>Fotokart, Zafer Park Görünümü</i> ; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....	86
Şekil 3.22. <i>Zafer ve İhlamur Park Görünümü</i> ; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....	86
Şekil 3.23. 1990'lı Yıllarda Zafer Pasajı'nın Hava Görünümü, Kaynak: Büyükşehir Belediyesi Arşivi.....	86
Şekil 3.24. <i>'Ankara Belediye Başkanlığı'ndan'</i> Bir yıl müddetle, Zafer Pasajı'ndaki Dükkanların Kiralanması Hakkında Gazete İlanı; 06.08.1967 Tarihli Milliyet Gazetesi; Kaynak: Milliyet Gazetesi Arşivi, http://gazetearsivi.milliyet.com.tr , Erişim: Mayıs 2017.....	88

- Şekil 3.25.** İller Bankası '*İzmit Kenti Kıyı Kesimi Kültür, Fuar ve Rekreasyon Alanları Planlama Yarışması*' Sergisi İlanı, 04.01.1978 Tarihli Milliyet Gazetesi; Kaynak: Milliyet Gazetesi Arşivi, <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Mayıs 2017.....88
- Şekil 3.26.** '*Gelin Çocuklar Bir Milyon Kitap Dağıtıyoruz*' Ankara Belediyesi İlanı, Zafer Pasajı'nda Nüfus Cüzdanı Gösterilerek Edinilen Kitap Kampanyası, Zafer Pasajı bir sosyal temsil mekânı olarak Yerel Yönetimin Sosyal Politikasını Yansıtıyor; 25.01.1980 Tarihli Milliyet Gazetesi; Kaynak: Milliyet Gazetesi Arşivi, <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>; Erişim: Mart 2017.....88
- Şekil 3.27.** Mim. Bekir İhsan, *Kıra Evi*, Arkitekt, Cilt: 1935 Sayı: 1935-10 (58) Sayfa: 279-280, Kaynak: <http://dergi.mo.org.tr>, Erişim: Aralık, 2017.....90
- Şekil 3.28.** Ragıp Soysal ile gerçekleştirilen yüz yüze görüşmeden, Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....90
- Şekil 3.29.** Ragıp Soysal ile gerçekleştirilen yüz yüze görüşmede Soysal Apartmanı 'bahçe-teras' görünümü, Kaynak: Ragıp Soysal Arşivi.....90
- Şekil 3.30.** Soysal Apartmanı, Kaynak: Koç Üniversitesi Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (VEKAM) Arşivi, Envanter No: 1417.....91
- Şekil 3.31.** 1960 Yılında Soysal Apartmanı ve Zemin Kat Yeme-İçme İşlevi Ek Yapı (Kantin Cevat), Kartpostal; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....91
- Şekil 3.32.** 1971 Tarihli Kartpostal Soysal Pasajı, Dış Cephe Giydirme Uygulaması Yapılırken, Kartpostal; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....91
- Şekil 3.33.** *Hat Kitabevi*; Milliyet Gazetesi Arşivi, 14.06.1973 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Aralık 2017.....92
- Şekil 3.34.** *Sami Ankara'da*; Milliyet Gazetesi Arşivi, 25.12.1978 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Aralık 2017.....92
- Şekil 3.35.** Milliyet Gazetesi Arşivi, 06.04.1963 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Aralık 2017.....95
- Şekil 3.36.** Milliyet Gazetesi Arşivi, 19.11.1978 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Aralık 2017.....95
- Şekil 3.37.** Milliyet Gazetesi Arşivi, 19.11.1978 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Aralık 2017.....95
- Şekil 3.38.** Milliyet Gazetesi Arşivi, 17.06.1960 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Aralık 2017.....97

- Şekil 3.39.** "*Sümerbank İstanbul ve Ankara Mağazalarına Yeni ve Ucuz Çeşitler Gelmiştir*", Milliyet Gazetesi Arşivi, 11.11.1961 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Aralık 2017.....97
- Şekil 3.40.** "*Sümerbank Şöhretlere Kumaş Veriyor*" Milliyet Gazetesi Arşivi, 14.07.1969 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Aralık 2017.....97
- Şekil 3.41.** *Angora Lüks Pasta hanesi*, 01.03.1964, Akşam Gazetesi, <http://gazeteler.ankara.edu.tr/dergiler>, Erişim: Aralık 2017.....98
- Şekil 3.42.** ABC Mağazası'nda *Merserize Elmo Trikoları* Satış İlanı, Milliyet Gazetesi Arşivi, 29.03.1959 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Aralık 2017.....98
- Şekil 3.43.** Kula Mağazası, 14.11.1958 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Aralık 2017.....98
- Şekil 3.44.** Kocabeyoğlu Pasajı'nda 'Boncuk Bijüteri', 1975 Yılına Ait Fotoğraf; Engin Gürzumar Arşivi, Erişim: Aralık 2017.....99
- Şekil 3.45.** Kocabeyoğlu Pasajı'nda Bir Hırdavatçı Önü, Zemin Altı Kot, 1973 Yılına Ait Fotoğraf; Engin Gürzumar Arşivi.....99
- Şekil 3.46.** Kocabeyoğlu Pasajı'nda 'Maskot Ticaret', 1974 Yılına Ait Fotoğraf; Engin Gürzumar Arşivi.....99
- Şekil 3.47.** "*Bir Vakko Kravatı Kişiliğın Belirtisi*", 06.11.1972, Milliyet Gazetesi Arşivi, 29.03.1959 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Aralık 2017.....99
- Şekil 3.48.** "*VAKKO Dekoratör Yardımcıları Arıyor*"; "*Yakında Açılacak Ankara Mağazası İçin Genç Dekoratör Yardımcıları Aranıyor...*", Milliyet Gazetesi Arşivi, 06.08.1973 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Aralık 2017.....99
- Şekil 3.49.** "*Ankara On Katlı Bir Mağaza Kazandı*", 21.10.1973 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Aralık 2017.....99
- Şekil 3.50.** "*Kıralık Soysal İş Hanı ve Çarşısı*", 30.04.1972, Milliyet Gazetesi Arşivi, 29.03.1959 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Eylül, 2017.....101
- Şekil 3.51.** "*Kıralık Kuyumcu Dükkanları*", 13.04.1976, Milliyet Gazetesi Arşivi, 29.03.1959 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Eylül, 2017.....101
- Şekil 3.52.** "*Taksitle Avrupa*", 04.07.1979, Milliyet Gazetesi Arşivi, 29.03.1959 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Eylül, 2017.....101
- Şekil 3.53.** '*Güneşer Spor*', *Ülkealan Pasajı*, 1976, Kaynak: Bilinmiyor.....104
- Şekil 3.54.** *Ülkealan Pasajı'nda Spor Ürünleri Üzerine Tekelleşme*, 1978, Kaynak: Bilinmiyor.....104

- Şekil 3.55.** “*Dalkılıç Artık Spor Malzemeleri Satacak*”, 24.09.1968, Milliyet Gazetesi Arşivi, Spor İlavesi Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Eylül, 2017.....104
- Şekil 3.56.** “*...İşlek bir Semtte Dükkân İkramesi...*”, 20.11.1950, Milliyet Gazetesi Arşivi, Spor İlavesi Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Kasım, 2017.....106
- Şekil 3.57.** “*Sahip Olacağınız Apartman Dairesinin Tam Yerini Bilmek İstemez Misiniz?*”, 10.03.1959, Milliyet Gazetesi Arşivi, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Kasım, 2017.....106
- Şekil 3.58.** “*Çünkü bu apartman Ankara'nın en mutena ve iyi kira getiren semti Kavaklıdere'dedir.*”,27.02.1959, Milliyet Gazetesi Arşivi, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Kasım, 2017.....106
- Şekil 3.59.** “*Paklar üstünlüğünü ispat etmiştir*”, 27.08.1990, Milliyet Gazetesi Arşivi, Spor İlavesi Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Kasım, 2017.....106
- Şekil 3.60.** “*Sahip Olacağınız Apartman Dairesinin Tam Yerini Bilmek İstemez Misiniz?*”, 10.03.1959, Milliyet Gazetesi Arşivi, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Kasım, 2017.....106
- Şekil 3.61.** “*Saadetinizin: Cildinizin Güzelliğine Bağlı Olduğunu Biliyor Musunuz?*”,27.02.1959, Milliyet Gazetesi Arşivi, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Kasım, 2017.....106
- Şekil 3.62.** Zafer Anıtı-Tören Geleneği 1962 Yılına Ait Fotoğraf, Ankara Büyükşehir Belediyesi, Kaynak: İtfaiye Dairesi Başkanlığı Fotoğraf Arşivi, Erişim: 2016.; “*Ankara'da Zafer Çarşısı'na Sabotaj Yapıldı; Yangın Çıktı*”, 07.12.1978, Milliyet Gazetesi Arşivi, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Kasım, 2017.....107
- Şekil 3.63.** “*Zafer Çarşısı'ndaki Kitapçılarda Çok Sayıda Yasak Yayın Ele Geçirildi. Arama Sırasında Askerler Çevrede Güvenlik Önlemleri Aldı.*” 05.01.1979 Tarihli Fotoğraf, Anadolu Ajansı Arşivi, <https://www.anadoluiimages.com>; ID No: 21955.....107
- Şekil 3.64.** Hanımeli Dergisi, No:25, Ocak 1950; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....116
- Şekil 3.65.** Ören Bayan Gazete İlanı, “*Elişi Koton ve İplikleri Katiyen Solmaz ve Dayanıklıdır*”, 1952 Yılına Ait, Kaynak: Mehlika Başer Arşivi.....116
- Şekil 3.66.** Sümerbank Fabrikaları, “*Memleketin Dokuma İhtiyacını Karşılatabilmek için Yeni Makineler Getiriyor*”, 15.05.1950 Tarihli Milliyet Gazetesi'nden, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>.....116
- Şekil 3.67.** “Dünden Bugüne Ankara, Resim Sergisi” Tarih Bilinmiyor; Fotoğraf, Kaynak: Büyükşehir Belediyesi Arşivi.....118

Şekil 3.68. “Dünden Bugüne Ankara, Resim Sergisi” Tarih Bilinmiyor; Fotoğraf, Kaynak: Büyükşehir Belediyesi Arşivi.....	118
Şekil 3.69. Detaylı İnceleme İçin Ayrıca Ek-4 Belgesine Bakınız.....	125
Şekil 3.70. Detaylı İnceleme İçin Ayrıca Ek-4 Belgesine Bakınız.....	126
Şekil 3.71. Detaylı İnceleme İçin Ayrıca Ek-4 Belgesine Bakınız.....	127
Şekil 3.72. Hıfzısıhha Enstitüsü, Fotokart; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....	133
Şekil 3.73. Gazi Yarışı, Fotokart; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....	133
Şekil 3.74. Memurin Evleri, 1929 Yılı Tarihli Fotokart; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....	133
Şekil 3.75. Detaylı İnceleme İçin Ayrıca Ek... Belgesine Bakınız.....	135
Şekil 3.76. 1920-1930 Yılı Doğumlu Görüşmeci Temelli Anı Tümseği, Bilişsel Şema Aktarımı; Güliz Küçüktaşdemir tarafından üretilmiştir.....	137
Şekil 3.77. ' <i>Ayda 10 Lira ile Bütün Dalgaları Alan Bir Philips Radyosuna Sahip Olursunuz</i> '; Matador Mağazası İlanı, Bankalar Caddesi, No:45, Ulus Gazetesi; 18.02.1937; Kaynak: http://gazeteler.ankara.edu.tr/dergiler/64/1647/24385.pdf ; Erişim: Mart,2018.....	142
Şekil 3.78. ' <i>Kuponları Israrla İsteyiniz</i> '; Ortaç Mağazası İlanı, Anafartalar Caddesi, No:224, 01.07.1950 Tarihli Milliyet Gazetesi, Kaynak: http://gazetearsivi.milliyet.com.tr , Erişim: Kasım, 2017.....	142
Şekil 3.79. '19 Mayıs Mağazalarının İkramiye Çekilişi'; Anafartalar Çarşısı, 21.01.1966 Tarihli Milliyet Gazetesi, Kaynak: http://gazetearsivi.milliyet.com.tr , Erişim: Kasım, 2017.....	142
Şekil 3.80. ' <i>101 Çeşit Müessesesinden Taksitle</i> '; 101 Çeşit Mağazası İlanı, Merkez Han, No:1, 14.07.1958 Tarihli Milliyet Gazetesi, Kaynak: http://gazetearsivi.milliyet.com.tr , Erişim: Kasım, 2017.....	144
Şekil 3.81. <i>19 Mayıs Mağazası, Yenişehir İzmir Caddesi'nde</i> ; Kaynak: Koç Üniversitesi Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (VEKAM) Arşivi, Envanter No: 2500.....	144
Şekil 3.82. Hayat Fotoğraf Ajansı İlanı; 1960 Yılına Ait İlan Kupürü; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....	144
Şekil 3.83. 'Boynuzlu', Trolleybüs ve Bölünmüş Yola Dair; 1977 Yılından Bir Görünüm; Kaynak: Koç Üniversitesi Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (VEKAM) Arşivi, Envanter No: 1372).....	146
Şekil 3.84. Trolleybüs, Ankara Ulus, Kızılay, Dışkapı Güzergahunda Kentsel Hareketliliği Arttırmakta Ancak Nüfus Artışına Ayrıcalıklı Taşımacılık Hizmeti Sunmamaktadır; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....	146

- Şekil 3.85.** *Otel Dedeman Oda Giriş Kartı, Adres: Büklüm Sokak, Dedeman, Akay-Ankara; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi*.....148
- Şekil 3.86.** *Otel Kortan Kartvizit, Adres: Bayındır Sokak, No:15, Yenışehir-Ankara; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi*.....148
- Şekil 3.87.** Kent Otel El İlanı; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.148
- Şekil 3.88.** Detaylı İnceleme İçin Ayrıca Ek-4 Belgesine Bakınız.....149
- Şekil 3.89.** Detaylı İnceleme İçin Ayrıca Ek-4 Belgesine Bakınız.....149
- Şekil 3.90.** Detaylı İnceleme İçin Ayrıca Ek-4 Belgesine Bakınız.....151
- Şekil 3.91.** 1930-1940 Yıllarında Doğum Esası Ankara olan Görüşmecilerin Anı Tümseğine Ait Verilerin Kentsel Şema Üzerine Aktarımı, Güliz Küçüktaşdemir Tarafından Üretilmiştir.....157
- Şekil 3.92.** Anıt, *Orduevi, Bulvar Perspektifine Bakış, Kentli Kutlama Geleneği, Fotokart*, Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....159
- Şekil 3.93.** 1950’li Yıllarda Zafer Park Görünümü, Kaynak: Koç Üniversitesi Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (VEKAM) Arşivi, Envanter No: 0162.....159
- Şekil 3.94.** Pasaj İnşası ve Kentsel Açık Alana Müdahale Sonrası, *1994 Tarihli Fotoğraf*, Kaynak: Büyükşehir Belediyesi Arşivi.....159
- Şekil 3.95.** *Kızılay Binası ve Kızılay Bahçesi*, Kaynak: Koç Üniversitesi Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (VEKAM) Arşivi, Envanter No: 1667.....161
- Şekil 3.96.** 1950’li Kızılay Bahçesi ve Güncel Bellek Durumu, Dijital Kolaj Çalışması, Arkaplan Fotoğraf: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi, Fotokart; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....161
- Şekil 3.97.** Milliyet Gazetesi Arşivi, “*Türk Kadınlar Birliği Kongresi Yapılamadı*”; 24.03.1954 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2018.....162
- Şekil 3.98.** Milliyet Gazetesi Arşivi, “*İşitme Cihazlarını Kızılay Getirtecek*”; 16.08.1958 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2018.....162
- Şekil 3.100.** Milliyet Gazetesi Arşivi, “*Genel Merkezimizin bahçesindeki büvet üç yıl müddetle kapalı zarfla arttırma usulüyle kiraya verilecektir*”; 30.07.1967 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2018.....162
- Şekil 3.101.** 1960 Yılına Ait Sözlü Tanıklık Aracılığıyla Oluşturulmuş Bellek Haritası; Görüşmeci Tarifine Göre ‘İkamet Edilen Bölgeler’ ve Gündelik Yaşamın Kentsel Bellek Üzerindeki Yirmi Dört Saatlik Ritlerine

- Bağlı Dolaşım Şeması; Güliz Küçüktaşdemir tarafından oluşturulmuştur. Detaylı İnceleme İçin Tezin Ek-4 Belgesine Bakınız.....163
- Şekil 3.102.** Milliyet Gazetesi Arşivi, “*Açıkta Kalan Talebeler Hukuk Fakültesini bastı*”; 02.12.1962 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2017.....164
- Şekil 3.103.** Milliyet Gazetesi Arşivi, “*Yürüyüşe Kadından Çok Erkek Katıldı*”; 22.09.1962 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2017.....164
- Şekil 3.104.** Milliyet Gazetesi Arşivi, “*Güvenpark’a sahip çıkanlar çoğalıyor*”; 12.07.1987 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2017.....164
- Şekil 3.105.** Milliyet Gazetesi Arşivi, “*İnönü dün Çankaya’dan taşındı*”; 22.05.1950 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2017.....166
- Şekil 3.106.** Milliyet Gazetesi Arşivi, “*...Kavaklıdere Kavşağı yeniden düzenleniyor*”, “*...Parktaki Dinlenme Köşelerinden bir bölüm artık anılarda yaşayacak*”; 29.08.1976 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2017.....166
- Şekil 3.107.** Milliyet Gazetesi Arşivi, “*Benzin Servis İstasyonu Kuşulu Park Karşısında Emrinizdedir.*”; 16.03.1964 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2017.....166
- Şekil 3.108.** 1970 Yılına Ait Sözlü Tanıklık Aracılığıyla Oluşturulmuş Bellek Haritası; Görüşmeci Tarifine Göre ‘Nirengi Noktaları’; Güliz Küçüktaşdemir tarafından oluşturulmuştur. Detaylı İnceleme İçin Tezin Ek-... Belgesine Bakınız.168
- Şekil 3.109.** Mim. Abidin Mortaş, “*Büyük Sinema 1550 seyirci istiyab edecek suretle tertiplenmiştir...*” , Arkitekt, Cilt: 1949 Sayı: 02.01.1949 Sayfa: 3-13, Kaynak: <http://dergi.mo.org.tr>, Erişim: Nisan, 2018.....170
- Şekil 3.110.** “*Her akşam saat 21.15’te Yeni Sinemada Zati Sungur*” Zafer Gazetesi, Kaynak: <http://gazeteler.ankara.edu.tr>, Erişim: Kasım, 2017.....170
- Şekil 3.111.** Milliyet Gazetesi Arşivi, “*Dağları Bekleyen Kız*”; 05.02.1956 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2017.....170
- Şekil 3.112.** Mim. Şevki Balmumcu, *Sergi Evi*, Fotokart, 1938 Yılında Yapıya Ait Görünüm, (Güliz Küçüktaşdemir Arşivi).....172
- Şekil 3.113.** Mim. Şevki Balmumcu, *Sergi Evi*, Arkitekt, Cilt: 1935 Sayı: 1935-04(52) Sayfa: 97-102, Kaynak: <http://dergi.mo.org.tr>, Erişim: Aralık, 2017.....173
- Şekil 3.114.** Devlet Opera ve Balesi Temsili, ‘Kor dö Bale Tenasüp Önad’, Kaynak: (Tenasüp Onat Öncel Arşivi).....173

- Şekil 3.115.** “*AST Dormen Tiyatrosu’nda*”, 27.08.1967 Tarihli, Milliyet Gazetesi Arşivi, <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Kasım, 2017.....175
- Şekil 3.116.** “*Başkent’in gözde tiyatro topluluğu AST, İstanbul’a geliyor*”, 29.08.1967 Tarihli, Milliyet Gazetesi Arşivi, <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Kasım, 2017.....175
- Şekil 3.117.** Milliyet Gazetesi Arşivi, “*Şehir Tiyatroları Müdürlüğünden...Telif ve Tercüme piyese kabulüne başlanmıştır.*”; 12.04.1967 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2017.....175
- Şekil 3.118.** “*Türk Kültür Derneği Kore kahramanlarımız için Ankara’da güzel bir toplantı yaptı*”, 17.12.1950 Tarihli, Milliyet Gazetesi Arşivi, <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Kasım, 2017.....176
- Şekil 3.119.** “*Başkent’in gözde tiyatro topluluğu AST, İstanbul’a geliyor*”, 29.08.1967 Tarihli, Milliyet Gazetesi Arşivi, <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Kasım, 2017.....176
- Şekil 3.120.** Milliyet Gazetesi Arşivi, “*...Türk Kadınlar Birliği, Türkiye Milli Talebe Federasyonu himayesinde DCTF konferans salonunda bir resital tertip etmiştir...*”; 17.12.1951 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2017.....176
- Şekil 3.121.** ‘*Bomonti Bahçesi*’ Saza karşılık Cazdans, 01.07.1950 Zafer Gazetesi, Kaynak: <http://gazeteler.ankara.edu.tr>, Erişim: Kasım, 2017.....179
- Şekil 3.122.** “*Atatürk Çiftliği Marmara Park Gazinosu*” Konya Saz ve Kaşık Oyunları Folklor Heyeti, 01.07.1950 Zafer Gazetesi, Kaynak: <http://gazeteler.ankara.edu.tr>, Erişim: Kasım, 2017.....179
- Şekil 3.123.** “*Dans, Dans, Dans*” Ankara’da Cavga Dans Okulu, 08.07.1950 Zafer Gazetesi, Kaynak: <http://gazeteler.ankara.edu.tr>, Erişim: Kasım, 2017.....179
- Şekil 3.124.** ‘*Radyoevi*, 1938’ Tarihli, Kaynak: <http://www.trtmuze.com.tr/e-kart/radyodan/>, Erişim: Kasım, 2017.....181
- Şekil 3.125.** *Radyo Haftası Dergisi*, 21.10.1950 Tarihli; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....181
- Şekil 3.126.** “Feridun Fazıl Tülbentçi’nin radyo konuşmaları için hazırladığı metinlerin başlıklarının yer aldığı İçindekiler isimli doküman”, Salt Research. Identifier: FFT809002, <https://www.archives.saltresearch.org>, Erişim: Nisan,2018.....181
- Şekil 3.127.** ‘*Cihan Palas*’, “*Ankara’nın en merkezi ve en mümtaz mevkii olan Ulus Meydanı Civarındadır...*” Milliyet Gazetesi Arşivi, 12.05.1966 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2017.....184
- Şekil 3.128.** “*Yeni Ankara Pasthanesinin Yılbaşı Torta Sergisi Sizin İçin Hazırlanmıştır*”, Milliyet Gazetesi Arşivi, 30.12.1965 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2017.....184

- Şekil 3.129.** ‘Restoran Cevat’, ‘Cevat Bulvar Pastahanesi’, “Kızılay’daki Pastahane-Kaçak ama Yıktırılmıyor” Milliyet Gazetesi Arşivi, 17.01.1968 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2017.....184
- Şekil 3.130.** ‘Angora Pastahanesi Yıkılıyor’, Milliyet Gazetesi Arşivi, 17.01.1968 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2018.....192
- Şekil 3.131.** “Teras’ta ucuzluk nefis yemekler, restoranda temiz saygılı servis şahane manzara” Milliyet Gazetesi Arşivi, 02.06.1968 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2017.....192
- Şekil 3.132.** “Bütün Yollar Gökdelen Çıkar”, Milliyet Gazetesi Arşivi, 11.05.1988 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2017.....192
- Şekil 3.133.** ‘1 Dolar=70 TL’, Milliyet Gazetesi Arşivi, 25.01.1980 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2018.....207
- Şekil 3.134.** “Kendi Kâğıdımızı da Artık Kendimiz Yapıyoruz” Sümerbank Sergisi, 1944 Tarihli ‘Yap ve Onar Dönemi’, Kaynak: Koç Üniversitesi Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (VEKAM) Arşivi, Envanter No: 2949.....207
- Şekil 3.135.** “Müsabakamıza iştirak eden ‘Milliyet’ okuyucularına hediye edeceğimiz Amerikan (Servel) marka buzdolabı”, Milliyet Gazetesi Arşivi, 27.05.1950 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2017.....207
- Şekil 4.1.**Yapı Künyeleri, Şablon Halinde Dijital Ortamda Tezin Yazarı Tarafından Üretilmiştir. Görselde Kullanılan Fotoğraf Kaynakları: Kocabeyoğlu Pasajı: Koç Üniversitesi Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (VEKAM) Arşivi, Envanter No: ...; Ülkealan Pasajı: Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi, Erişim: Eylül 2017. Zafer Pasajı: Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi, Erişim: Eylül 2017. Soysal Pasajı: Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi, Erişim: Eylül 2017.....211
- Şekil 4.2.** Pasaj Yapılarının Bireysel Künyeleri, Kolektif Hafıza İle Kentliler Tarafından Aktarılıyor, ‘Saklanıyor’ ve Dönemin Mahfazası Güncelleniyor; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir tarafından üretilmiştir.....212
- Şekil 4.3.** Mimar Halim, Toygar Apartmanı, Cephe Görünümü, Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi, Erişim: Eylül 2017.....214
- Şekil 4.4.** Mimar Halim, Toygar Apartmanı, I.II.III Kat Planı, Çankaya Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi, Erişim: Eylül 2017.....214
- Şekil 4.5.** Toygar Apartmanı 1950 Yılına Ait Fotoğraf, Kaynak: Koç Üniversitesi Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (VEKAM) Arşivi, Envanter No: V080.....215

- Şekil 4.6.** Kocabeyoğlu Pasajı Atatürk Bulvarı (Toygur Apartmanı Girişi); Mülk sahibi tarafından gerçekleştirilen bellek ve yapı cephesine müdahale; 2017 Yılında Tezin yazarı tarafından belgeleme, Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....216
- Şekil 4.7.** Kocabeyoğlu Pasajı Atatürk Bulvarı (Toygur Apartmanı Girişi; 2017 Yılında Tezin yazarı tarafından belgeleme, Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.....216
- Şekil 4.8.** Kocabeyoğlu Pasajı Giriş Cephesi, Atatürk Bulvarı Yönelimi; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir tarafından üretilmiştir.....217
- Şekil 4.9.** Toygur Apartmanı ve Kocabeyoğlu Apartmanı pasaj geçişi, Çankaya Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi, Erişim: Eylül 2017.....218
- Şekil 4.10.** Kocabeyoğlu Apartmanı, Tretuvar altı birinci bodrum kat planı Çankaya Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi, Erişim: Eylül 2017.....218
- Şekil 4.11.** Kocabeyoğlu Pasajından Güncel Görünümler; Mayıs 2018; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir.....219
- Şekil 4.12.** Kocabeyoğlu Apartmanı'nda Kullanıcı Müdahalesi Örneği; İzmir-1 Caddesi Yönü Ara Geçiş Görünümü 'Ayak İzlerini Takip Edin' ; Mayıs 2018; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir.....219
- Şekil 4.13.** Toygur Apartmanı Barınma İşlevi ile Tasarlanmış 1.Kat Projesi, Çankaya Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi, Erişim: Eylül 2017.....220
- Şekil 4.14.** Toygur Apartmanı Ticari İşlevi ile Revize Edilmiş 1.Kat Projesi, Çankaya Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi, Erişim: Eylül 2017.Çankaya Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi, Erişim: Eylül 2017.....220
- Şekil 4.15.** Kocabeyoğlu Apartmanı Hilaliahmer (Kızılay Binası) Cephe Çizimi, Çankaya Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi, Erişim: Eylül 2017.....221
- Şekil 4.16.** Kocabeyoğlu Pasajı Kaldırım Altındaki Dükkanların Tretuvar Seviyesine İndirilmesi Projesi, 30.07.1967; Çizen: Ş.Dalver, Yapan: G.Özden; Çankaya Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi, Erişim: Eylül 2017.....221
- Şekil 4.17.** Kentsel ara mekân örneği olarak Kocabeyoğlu Pasajı Dolaşım Şeması; Toygur Apartmanı ve Kocabeyoğlu Apartmanı rölöve çalışması aracılığıyla tezin yazarı tarafından üretilmiştir. Kaynak, Güliz Küçüktaşdemir Arşivi, 2018.....222
- Şekil 4.18.** Ülkealan Pasajı, Mimar İlhan Erol; Zemin Kat Planı Çizimi, Çankaya Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi, Erişim: Eylül 2017.....224
- Şekil 4.19.** Ülkealan Pasajı, Mimar İlhan Erol; Zemin Kat Planı Çizimi Revize Projesi, Çankaya Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi, Erişim: Eylül 2017.....225

Şekil 4.20. <i>Necip Bey Apartmanı Girişi</i> , 2017 Yılında Tezin yazarı tarafından belgeleme, Kaynak: (Güliz Küçüktaşdemir Arşivi).....	225
Şekil 4.21. <i>Necip Bey Apartmanı Servis Kovası Referanslı Çatı Işıklığı</i> , 2017 Yılında Tezin yazarı tarafından belgeleme, (Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi).....	225
Şekil 4.22. <i>Necip Bey Apartmanı ve Ülkealan Pasajı Cephe Müdahalesi</i> , 2017 Yılında Tezin yazarı tarafından belgeleme, (Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi).....	225
Şekil 4.23. Ülkealan Pasajı Giriş Cephesi, İzmir-1 Caddesi Yönelimi; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir tarafından üretilmiştir.....	226
Şekil 4.24. Ülkealan Pasajı, Mimar İlhan Erol; Giriş Cephesi, Çankaya Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi, Erişim: Eylül 2017.....	227
Şekil 4.25. Ülkealan Pasajı, Mimar İlhan Erol; Cephe Çizimi, Çankaya Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi, Erişim: Eylül 2017.....	227
Şekil 4.26. Kentsel ara mekân örneği olarak Ülkealan Pasajı Dolaşım Şeması; Rölöve çalışması aracılığıyla tezin yazarı tarafından üretilmiştir; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir.....	228
Şekil 4.27. 1970’li Yıllarda Zafer Pasajı Görünümü, Kaynak: Büyükşehir Belediyesi Arşivi, Erişim: Haziran, 2016.....	230
Şekil 4.28. 1990’lı Yıllarda Zafer Pasajı’nın Hava Görünümü, Kaynak: Büyükşehir Belediyesi Arşivi Erişim: Haziran, 2016.....	230
Şekil 4.29. Zafer Pasajı, 1/100 Ölçekli Vaziyet Planı, 2011 Yılına Ait Revize Edilmiş Plan Aktarımı Mimar Derya Koç Özergene tarafından çizilmiştir; Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi, Erişim: Haziran,2016.....	231
Şekil 4.30. Zafer Pasajı, 1/100 Ölçekli Vaziyet Planı, 2006 Yılına Ait Meydanı Canlandırma Ön Konsept Projesi; Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi, Erişim: Haziran,2016.....	231
Şekil 4.31. Zafer Pasajı Giriş Cephesi, Atatürk Bulvarı Yönelimi; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir tarafından üretilmiştir.....	231
Şekil 4.32. Zafer Pasajı, Kentsel Açık Mekân Yok Oluyor, 2014 Yılına Ait Renovasyon İşlemlerine Ait Fotoğraf; Ahmet Bedir Arşivi.....	232
Şekil 4.33. Zafer Pasajı, 2005 Yılına Ait Giriş Mekânı Fotoğrafı; Ahmet Bedir Arşivi, Erişim: Haziran,2016.....	232
Şekil 4.34. Zafer Pasajı, İç Mekân ve Giriş Hacmi Yönelimine Ait Fotoğraf, 2009 Yılına Fotoğraf; Ahmet Bedir Arşivi, Erişim: Haziran,2016.....	232

- Şekil 4.35.** 1970’li Yıllarda Zafer Pasaj Cephesi Görünümü, Kaynak: Büyükşehir Belediyesi Arşivi, Erişim: Haziran, 2016.....233
- Şekil 4.36.** 2017 Yılında “Alışverişin Anavatanı” Zafer Çarşısı, “Bulamadığımız Her Şey İçin...” Zafer Pasajı Giriş Cephesi Görünümü, (Güliz Küçüktaşdemir Arşivi).....233
- Şekil 4.37.** Kentsel ara mekân örneği olarak Ülkealan Pasajı Dolaşım Şeması; Rölöve çalışması aracılığıyla tezin yazarı tarafından üretilmiştir. Kaynak, Güliz Küçüktaşdemir Arşivi, 2018.....233
- Şekil 4.38.** Soysal Pasajı Giriş Cephesi, Ziya Gökalp Caddesi Yönelimi; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir tarafından üretilmiştir.....234
- Şekil 4.39.** Zemin Kat Plan Görünümü, Mimar Rahmi Bediz ve Demirtaş Kamçıl, Kaynak: Çankaya Belediyesi Arşivi, Erişim: Haziran, 2016.....235
- Şekil 4.40.** Cephe Görünümü, Mimar Rahmi Bediz ve Demirtaş Kamçıl, Kaynak: Çankaya Belediyesi Arşivi, Erişim: Haziran, 2016.....235
- Şekil 4.41.** Kentsel ara mekân örneği olarak Ülkealan Pasajı Dolaşım Şeması; Rölöve çalışması aracılığıyla tezin yazarı tarafından üretilmiştir. Kaynak, Güliz Küçüktaşdemir Arşivi, 2018.....236
- Şekil 4.42.** Soysal Pasajı, Çatı Işıklığı; Kaynak, Güliz Küçüktaşdemir Arşivi, 2018.....236
- Şekil 4.43.** 2017 Yılında Soysal Pasajı; Kaynak, Güliz Küçüktaşdemir Arşivi, 2018.....236
- Şekil 4.44.** Strüktürel Ögenin Plastik Değeri, Sanatçı: Ülkü Bora, Seramik Pano ve Kolon Giydirme Çalışmaları Detay Görünümü; Kaynak, Güliz Küçüktaşdemir Arşivi, 2018.....236
- Şekil 4.45.** Kesitte Merdiven Kovası ve Çatı Işıklığı, Mimar Rahmi Bediz ve Demirtaş Kamçıl, Kaynak: Çankaya Belediyesi Arşivi, Erişim: Haziran, 2016.....237
- Şekil 4.46.** Kesit Çizimi, Mimar Rahmi Bediz ve Demirtaş Kamçıl, Kaynak: Çankaya Belediyesi Arşivi, Erişim: Haziran, 2016.....237
- Şekil 4.47.** Kümelenendirilmiş Ticari İşlev Pasajların Kentsel/Kamusal Mekân Hafızasını Güçlendirmekte Belleği Birbiri İle Temasta Bulunmaktadır; Kullanıcı Verileri NVIVO Programına Aktarılmış ve Kavram Bulutu Oluşturulmuştur.244

TABLolar DİZİNİ

Tablo 3.1. <i>Ankara İli ve Türkiye’de Kentleşme Oranları</i> (10.000+ Nüfuslu Yerleşmeler Bakımından); DİE Genel Nüfus Sayımı-İlgili Yıllar; Kaynak: Yurt Ansiklopedisi, 1981 (Güliz Küçüktaşdemir tarafından dijital ortamda yeniden düzenlenmiştir).....	93
Tablo 3.2. Gönüllü Katılımcılar tarafından Kocabeyoğlu Pasajı’nın döneme yayılan kullanıcı grubu, ürün, iş kolu, tüketim malzemesi tarifi; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir tarafından dijital ortamda hazırlanmıştır.....	96
Tablo 3.3. Gönüllü Katılımcılar tarafından Soysal Pasajı’nın döneme yayılan kullanıcı grubu, ürün, iş kolu, tüketim malzemesi tarifi; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir tarafından dijital ortamda hazırlanmıştır.....	102
Tablo 3.4. Gönüllü Katılımcılar tarafından Ülkealan Pasajı’nın döneme yayılan kullanıcı grubu, ürün, iş kolu, tüketim malzemesi tarifi; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir tarafından dijital ortamda hazırlanmıştır.....	105
Tablo 3.5. Gönüllü Katılımcılar tarafından Zafer Pasajı’nın döneme yayılan kullanıcı grubu, ürün, iş kolu, tüketim malzemesi tarifi; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir tarafından dijital ortamda hazırlanmıştır.....	108
Tablo 3.6. ‘Yenişehir’de Lokantalar’, Ajans Türk Matbaası, Ankara İl Yıllığı, 1967.; Güliz Küçüktaşdemir tarafından dijital ortamda yeniden aktarılmıştır, Nisan 2018.....	186
Tablo 5.1. Örnek İncelemelerin Tipolojik Olarak Ortaklaşan/Ayrışan Nitelikleri; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir tarafından dijital olarak üretilmiştir.....	242
Tablo 5.2. Örnek İncelemelere Gerçekleştirilen Doğrudan/Dolaylı Müdahale Biçimleri; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir tarafından dijital olarak üretilmiştir.....	243
Tablo 5.3. Sözlü Tanıklık Aracılığıyla Gündelik Rutine Dahil Olan İşlev Sıklığı ile Kentsel BölgeBağlantılı Anılma Yoğunluğu; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir tarafından dijital olarak üretilmiştir.....	244
Şekil 5.4. Kümelenendirilmiş Ticari İşlev Pasajların Kullanıcı Verileri Doğrultusunda Tüketim Hafızasının Aktarım Yoğunluğu; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir tarafından dijital ortamda oluşturulmuştur.....	245

GİRİŞ

I. BÖLÜM:

1.1.TEZİN KONUSU

Bu çalışmanın amacı 1950-1980 yılları arasında, Ankara, Kızılay'ın (Yenişehir), bürokratik, politik ve kültürel olarak yeni bir merkez olarak anılmaya başladığı dönemselleşme süreci, bireysel olan kolektif bellek uzantısını, kentsel yaşamın mekân ile bağlanan pratiklerini, kentsel/kamusal iç mekân, pasajlar üzerinden incelemektir. Sanayileşme temsili modern kent ve modernleşme hareketi kent insanının dönüşüm aracıdır. Gündelik hayatta, modern bireyin yaşamını besleyen yeni/kentli alışkanlıklar bedenler aracılığıyla deneyimlenmeye ve üretilmeye başlamıştır. Böylece, modern devletin inşasında kentli olma durumu, yalnızca kamusal ve anıtsal mekân karşılıkları aracılığıyla var olmaktan çıkmıştır. Tezin konusu, seçili pasajlar aracılığıyla tarih yazımında aktarılmayan gündelik yaşamın kentli pratiğine, mekânsal karşılıklarına ve birey/grup temelli dönemselleşme okuma üzerinden temellenmektedir.

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte gerçekleştirilmeye çalışılan kolektif belleğin inşası, 1980'ler itibariyle izlenen neo liberal politikalar doğrultusunda zaman-mekân ve topluma bağlı dönüşmekte olan kolektif belleğin dönüşümüne neden olur. Neo liberal belleğin dönüştürücü gücü karşısında günümüzde yer alan 'hangar', 'kimliksiz' alışveriş merkezleri (Rubenstein, H.,M., 1992) oluşum göstermiş, küreselleşen tüketici toplumu inşa etmiştir. 1950-1980 Yıllarında ön görülen yaşam modeli nüfusu ve kenti üreten bir yapıda iken, güncel zaman diliminde bu yapının katılımcı gücü azalmıştır. Hangar yapıların sunmakta olduğu yapay mekânsal eğilimlere karşı, kentin parçası olan pasajların potansiyel katkısı veya başarısı/zlığı, günümüz tipolojisi üzerinden anlam, bellek ve kullanıcı grubu ile tez çalışmasının okuma aracı olarak ifade bulmaktadır. Böylece, dönüşüm geçirmiş olan biçim/içerik sorunsalı ve resmi tarih, mimarlık tarihi yazımında aktarılmayan bellek, araştırmacının tez gündemini meydana getirmiştir. Bu araştırma, Cumhuriyet'in ilanı itibariyle kendisine Ankara'yı konu edinmiş, 20.yy. pasajlarına ilişkin bir çalışmadır.

Pasajlar, kentsel bütünlük içerisinde yer alan ve kentin uzantısı olan mimari eleman, kentin dokusunda ara mekân tanımlayan, boşluğu tamamlayan dilsel/yapısal birim olarak tanımlanabilir. Bu kuvvetli mimari dil kamusal ve özel alan arasında, bir ara eleman (*in-betweenness*) (Hays, M.; 1984) olarak da tariflenebilir. Modern dönem öncesinde agora, stoa, han, arasta, pazaryeri gibi benzer işlevli yapı tipolojileri ortaya çıkmıştır. Ancak, tezin konusunda yer alan pasajlar modern dönem sonrasında yer almaktadır.

Pasajlar 19.YY'da Paris, Avenue des Champs-Élysées'de endüstriyel ve sanayii alanında yaşanan gelişmeleri takip eden temsil mekânları olarak oluşum göstermiştir. Pasaj mekânı 1852 tarihine ait, 'Resimli Paris Rehberi'nde' (W. Galignani, 1852) bulvar yapılanmaları ile birlikte ele alınmıştır. Böylece, bulvar ve kentin yaya erişimini sürdürmekte olan pasaj yapılarının inşa edilişi, endüstrinin 'lüks temsiliyeti' pasajlar ile araçsallaştırılmıştır. Özellikle yapısal ve tip yapı özelliği bakımından "çatı örtüsü şeffaf malzemeli, duvarları mermer kaplanmış geçit" ifadesi yer almıştır. Çatı ışıklığı aracılığıyla gün ışığının mekânsal etkisi ve sosyo-ekonomik anlamda gelir grubu yönünden belirli bir kesimin kullanıcı olarak öngörüldüğü mekân tarifinde, güvenli ve dış etkenlerden korunaklı bir 'gezinti' alanı, 'modern insanın sığınağı' tanımı gerçekleştirilmiştir. Modernizmin yüzü pasajlar, en yeni geçmişi sergileyen, Avrupa ülkeleri ile temellenen bir bakış ve ihtiyaç ögesi olarak temsiliyetini yaymıştır. Sanayileşme ile üretilen modern kent imgesi ve modernlik, kent insanında yaşanan değişimde ölçek değişimleri yaratmıştır. Örnekle, tezin konusu pasajların erken seyyar/yapısal örnekleri 'pazaryeri' meselesi ile ele alınabileceği gibi sosyo-ekonomik alandaki birleştirici gücü, modern kent yapılanmasındaki yerini sanayii ve düzenine ait mekânlara bırakmaya başlamıştır.

Şekil 1.1. Ankara, Ulus, Hal'den Görünüm 1950'li Yıllar, Kaynak: Koç Üniversitesi Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (VEKAM) Arşivi, Envanter No: 1906

Şekil 1.2. Ankara, Dikmen, Pazaryeri Meselesi, Kaynak: Koç Üniversitesi Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (VEKAM) Arşivi, Envanter No: 2073

Cumhuriyet'in modernleşme projesinde ise Ankara, yeni ve kentli bir nüfus için kurumsal ve mekânsal inşa sürecini barındırmıştır. Sibel Bozdoğan, 'Modernizm ve Ulusun İnşası' adlı kitabında Ankara'nın, Cumhuriyet'in modernleşme projesi olarak hayata

geçirilecek bütünsel bir model olduğunu belirtmiştir (Bozdoğan, Sibel; 2002). Cumhuriyet ideolojisinin toplumda yaygınlaştırılmaya başladığı 1923-1930 yıllarını takiben kamusal mekânın anıtsal tipolojileri inşa edilirken (yeni bir gelenek yaratma potansiyeline sahip olan) başkentlik işleviyle Ankara, ideolojik bir aygıt olmuştur. Bu aracın dinamik ve organize olmuş kent yaratımındaki rolü, fiziksel ve toplumsal boyutlarıyla, gündelik hayatta da yeni deneyimleri üretmeye başlamıştır. Lörcher Planı'nda Cumhuriyet Meydanı (Ulus-Atatürk Bulvarı-Kızılay-Çankaya güzergâhı) üzerinde Ulus tarihi şehir, ideolojik yapılanmanın ve kentsel düzeninc merkezi olarak Yenişehir benimsenmeye başlamıştır (Cengizkan, A.; 2004). Artan kültürel faaliyetler ile birlikte dinamik bir kente dönüşen Ankara'da Sergievi, sinemalar, eğlence dinlence mekânları, günlük yaşamın bir parçası olmaya başlamış ve kentsel/kamusal yaşantının üretimini desteklemiştir.

1940'lı yılların ikinci yarısı itibariyle yönetsel erk, çalışma alanının merkezine sosyo-ekonomik değişimi yerleştirmiştir. Bu amaçla da bir ön koşul olarak belirlenen 'batı ekonomisi ile bütünleşme' projesi gündeme gelmiştir. Bu proje aracılığıyla, toplumsal yapı ve bu yapı ile ilişkilenen alanların köklü değişim kaynağı Ankara olmuştur. Ankara'da oluşmakta olan ideolojik merkez kimliği de sıfırdan inşa edilen ideolojik, toplumsal altyapının dönüşüm temsilinde öncü olmuştur. Ekonomik bellek ve üretim kaynakları, kır-kent göç oranına bağlı tüketim maddeleri, kültürünün yayılımı ile kentin uzantısı pasajlar, bu dönemin başı itibariyle yapılanma alanına, kenstel yaşama dâhil olmuştur. Kamusal, kentsel iç mekân örneği olarak pasajlar 1950'li yıllar itibariyle Yenişehir üzerinde yüzünü göstermiş, dönemseller olarak değişmekte olan toplumsal karakter ile birlikte biçimlenmesini tamamlamamış özgün yapı örneklerini oluşturmuştur. Kentsel/kamusal iç mekân, kamuya ait alan deneyimlenmesine uygun çevre olarak tariflenebilir ve bu anlamda pasajlar, şeffaflık, açıklık, süreklilik, esneklik bakımından son derece kamusaldırlar.

Bu çalışmanın amacı kamusal iç mekânı, pasajlar ve kentin öznelere üzerinden araştırmak, Cumhuriyet Dönemi'nde (1950-1980) mekânsal anlamda yitip gidenleri, dönüşenleri, fiziksel eksiklikleri, beklentileri, sosyo-fiziksel anlamda mekânsal örtüşme/ayrışma süreçlerini kullanıcı alışkanlıkları ile ele almaktır. Böylece, elde edilecek yazılı, görsel, sözel verilerle kentin gündelik yaşamına katkıda bulunan pasajların tarihsel, mekânsal gücü ve güncel katkıları araştırılmaktadır. Elde edilen veriler, bireysel olan toplumsal bellekteki yeri ile irdelenmiştir.

Çalışmada seçili pasaj örnek incelemeleri ve derinlemesine mülakat yapılan kişiler de bağımsız 'kent öykülerini' oluşturmuş bu yol ile bu araştırmanın okuyucularına mekânsal, tarihsel yorumlama özü sunmuştur. 1950-1980 Yılları arasında başkentlik işlevini yüklenen

Ankara'yı, mikro ölçekli bir perspektif ile kent sakinleri aracılığıyla değerlendirmeyi amaçlayan yazar, kentin iç mekânı pasajları konu edinmiş, üretim ve tüketim alanlarını değerlendirmeye almıştır. Sonuç olarak, kentsel kimlik ve mekânsal bileşenlerin, kentsel/kamusal belleğin karşılıkları kent sakini aracılığıyla üretilen bütüncül bir hikâye üzerinden tartışılmıştır. Ayrıca, bu araştırmanın kendisi iki yönlü bir süreci tarif ederken 'sıradan olanın' hikâyesi, bütüncül hafıza içinde yön verici niteliği ile alternatif okuma sunmaktadır.

1.2. TEORİK ÇERÇEVE

Bu çalışma, 1950-1980 yılları arasındaki dönemi, Ankara, Kızılay'ın (Yenişehir), gündelik yaşama ilişkin pratikleri ve mekânsal karşılıkları, kentlilerin hafızası ve pasajlar üzerinden değerlendirmektedir. Bu okumada, dört ana kavramsal yaklaşım tezin teorik çerçevesini oluşturmaktadır. Sırasıyla, gündelik hayat ve kent, kentlinin bedensel deneyimi, metropolü mikro ölçek ile ele alan 'kentin iç mekânı' pasajlar ve kolektif bellek olarak belirtilebilir. Yukarıda belirtilen dört kavramsal yaklaşım, mimarlık tarihi, kültürel çalışmalar ve felsefe kuramcıları tarafından on yıllardır çalışma alanı tariflemiştir. Bu anlamda, tez çalışması disiplinler arası bir okumayı gerektirmiştir.

Çalışmanın yöntemi özgün bir araştırma model önerisidir ve literatür taramasında benzeri bir yaklaşım ile karşılaşılmamıştır. Bu öneri, detaylı olarak çalışmanın yöntem bölümünde ele alınmıştır. Ayrıca, çalışmanın veri araştırması bölümünde, pasajların plan şemaları ve belgelemesine ilişkin veriler de literatüre bu çalışma ile eklenmiştir.

Çalışmada birinci gündem, gündelik hayat ve kent, Henri Lefebvre'nin '*Gündelik Hayatın Eleştirisi*' (Lefebvre, Henri; 2013.) ve '*Mekânın Üretimi*' (Lefebvre, Henri; 2014.); ikinci gündem kentli deneyimi, Michel de Certeau '*Gündelik Hayatın Keşfi*' (Certeau, Michel , Lale Arslan, and Mehmet E. Özcan.; 2008.), Kevin Lynch'in 'Kent'in İmgesi' (Kevin, Lynch; 2014.); Walter Benjamin, '*Pasajlar*' (Benjamin, Walter; 2009); üçüncü gündem metropolü mikro ölçek ile ele alan 'kentin iç mekanları', Elizabeth Grosz tarafından aktarılan '*Dışarıdan Mimarlık*' (Grosz, Elizabeth A, and Peter Eisenman; 2001); dördüncü gündem ise Frederic Bartlett '*Hatırlama: Deneysel ve Sosyal Psikoloji Alanında bir İnceleme*' (Bartlett, Frederic C.; 2003) ve Maurice Halbwachs '*Kolektif Bellek Üzerine*' (Halbwachs, Maurice, and Lewis A.; 2006) bu tezin teorik çerçevesini oluşturmakta ve gündelik hayat ile ilişkili tartışmalar literatür taramasını biçimlendiren alan teorisyenlerinin üretimi dahilinde ele alınmaktadır.

1.3. TEZİN ORGANİZASYONU

Tezin birinci bölümü, problemin tanımı, konusu, araştırmanın amacı ve kapsamı; çalışmanın teorik çerçevesi, gündemin çalışma içerisindeki organizasyonu ve çalışmanın yöntemine ilişkin araçların aktarımını kapsamaktadır.

İkinci bölümde tezin bağlamsal sınırlarını oluşturan Ankara'da Cumhuriyet ilanı ile birlikte değişmekte olan toplumsal yaşamın gündelik alışkanlıkları, bedensel pratiği ve geleneklerinin üretimi üzerinde durulmuş ve iki alt başlık ile yapılandırılmıştır. Birinci alt başlık altında, Yenişehir'in kent ve kentli temsilinde kentli kimliğinin kamusal alan deneyimi ve mekânsal pratikleri ele alınmıştır. Buna ek olarak bağımsızlaşan kadın profilinin gündelik yaşam içindeki 'oluş' durumu irdelenerek 'batılı olma' arzusunda rolü ve yeni kentli geleneklerinin oluşumu incelenmiştir. İkinci alt başlıkta ise, kentsel/kamusal alan deneyiminde pasajların konumunun yanı sıra çoğunluk içinde bireye ait alan deneyimi ve pasajların ara mekân ve kentsel iç mekân karakteri incelenmektedir.

Başkent'in gelişmekte olan kimlik inşası, bir temsil meselesi üzerinden öznelere için kent mekânını bir inceleme nesnesi olarak ele almayı gerektirmektedir. Yeni başkent'in ideolojik yapılanma sürecinin merkezi Ankara'dır ve barındırdığı nüfus için Başkent, güç temsili, uzlaşma alanı, hak, özgürlük ifadesi, siyasal organizasyon merkezi, devlet ve yaptırım alanı olarak da anlamlandırılabilir (Sennet, 1996). Modernleşme hareketi, Türkiye ve yeni başkent için bir yaşam telkini, yönetim ve mekânsal yapılanma 'modeli' oluşturmuştur. Modelin kavramsal arayışını, Ankara'nın Laik Cumhuriyet anlayışından önceki sistem ve yönetim biçimlerinden ayrıştırılması arayışı meydana getirmiştir. Yeni model Ankara, ulus devletin coğrafi özelliğinde de merkezi konumda yer alan ve bu hareketliliği diğer ölçekteki yerleşim yerlerine yayılması konusunda planlı bir gelişim öngörüsü barındırmıştır. Cumhuriyet Dönemi öncesinde benzeri yaşanmayan bu hareketlilik, Avrupa kökenli yaklaşımlar ile hareketlenen mimarlar aracılığıyla yeni ideolojik yapılanmanın alt basamağını oluşturmuştur. Batılılaşma arzusu ile birlikte davet edilen 'batılı' kent planlama uzmanları, tasarımcılar ve eğitimciler kapsamında egemenlik sembelleri anıtsal tipolojilere dönüşmüş ve yoğun içerikli inşaa süreci gerçekleştirilmiştir (Bozdoğan, 2002). Bu dönem itibarıyla, Ankara ve birçok şehirde kamu kullanımına ait anıtsal tipolojilerin yanı sıra rekreasyon alanlarının da planlama kapsamında ele alındığı gözlemlenebilmektedir¹. Böylece resmî ideolojinin simgesel inşası ile bireysel anlamda yaşam biçiminin, kamuya ait

¹Detaylı okuma için, bkz. <http://docomomo2016.omu.edu.tr/index.php?sayfa=2>; DOCOMOMO- Türkiye Ulusal Çalışma Grubu, 1990 yılında, Türkiye'deki modern mimarlık örneklerinin belgelenmesi ve korunması amaçlı bir girişim başlatılmıştır.

alan deneyimin de arttırılma çalışmasının planlandığı çıkarımı yapılabilmektedir. Gelenek yaratma potansiyeli bulunan kamusal mekân tasarısı ve anıtsal tipolojiler, yeni olan kolektif belleğin inşasını da eş zamanlı olarak gerçekleştirmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümü, birinci alt başlığında, gündelik gelenek, kimlik inşası, resmî ideolojinin simgeleşen yapıları aracılığıyla gerçekleşen bir bakış yerine, kentliler üzerinden ve tezin inceleme alanı olan pasajlar üzerinden irdelenmektedir. Gündelik rutin üretimi kentsel mekânda bedenin birincil etkileşimi olan yürüme eylemi ile eşleşmektedir. Yürüme ve bedensel pratikler aracılığıyla kentsel bileşenler, meydan, yol, sokak ve cadde deneyimi fiziksel, algısal olarak meydana gelmektedir. Deneyimleme, duyumsama, etkileşim kurulumu ile bireysel alışkanlıklar kent deneyimcileri tarafından bireysel temelli oluşturulmaktadır. Böylelikle, algısal ve fiziksel olarak kurulan bütüncül deneyim, kent ölçeğinde en temel bedensel pratik olarak da belirtilebilir.

Kentli kimliğinin üretiminde yaşamsal ve mekânsal karşılıklar, planlama, kentsel gelişim ve siyasal yapılanma ile ele alınma gerekliliği bulunan bir gündem olarak tezin tarihsel arka plan ilişkisini bu bölüm dâhilinde kurmaktadır. Bu kapsamda, Ankara'da tarihi yapı stoğu ve yeni yapılaşma ilişkisinin kurulması birincil planlama yaklaşımı Carl Christoph Lörcher tarafından gerçekleştirilmiş, ilerleyen kentsel planlama çalışmaları için altlık oluşturmuştur. Lörcher'e göre gündelik yaşam, kent kimliğinin tasarlanması 1924 yılında gerçekleştirilen eski şehri ele alan planlama üzerinden temellenmekte, kale ve yakın çevresinin yeniden düzenlendiği bir yaklaşımı barındırmıştır. 1925 Yılında ise kentsel merkezi oluşturan yönetsel şehrin planlaması ile siyasalın yapısal teması sağlanmaya çalışılmıştır (Aslanoğlu, 2001, s.32). Eski olan ve yönetsel nitelikli yeni şehir planlamasında kentsel bağlantı elemanı olarak sürekliliği bulunan ideolojik bir aks belirlenmiş, Millet Caddesi/Atatürk Bulvarı olarak adlandırılması öngörülmüştür. Bu kuvvetli, ideolojik anlam durumlu omurga aynı zamanda da kamu hakimiyeti kuran yönetsel binaların aksiyel olarak sıralandığı bir yönlendirme tariflemektedir. Böylelikle Bulvar ve Yenişehir Marshall Berman'ın yaklaşımı ile değerlendirildiğinde yapısal temsil ögesi olarak yer almaktadır. Anonim kalabalıkları barındırması ve yeni bireysellikleri tanımlaması anlamında özgürlük ve eşitlik sağlamakta olan kentsel aks toplumsal ve kültürel ayrılıkların da potansiyel temsil mekânı olarak kentsel/kamusal yaşamı desteklemiştir. (Berman, Marshall, 1983). Ek olarak yeni bir merkez önerisi dahilinde Yenişehir'in, rekreasyon alanları, meydanlar ile birlikte tasarlanmış olması yakın geçmişten ayrıştırılan gündelik yaşamın izlerini sunmaktadır (Tunçer; 1998).

1927 Yılında, Lörcher'in geliştirmiş olduğu planlı büyümenin sürekliliğinin sağlanması amacıyla, nüfus artışına bağlı konut ihtiyacının yeniden irdelenmesi gerekmiştir. Bu nedenle Ankara Belediyesi tarafından kentin planlamasına ait yeni bir yarışma açılmış, yarışma sonucunda Prof. Dr. Herman Jansen'ın imar planı yürürlüğe girmiştir. Jansen, Carl Lörcher gibi eski-yeni şehir dokuları, kamusal açık alanlar ve kent merkezinde yer alan omurgayı ve Yeni Şehir yapılanmasını (Millet Caddesi-Atatürk Bulvarı) kuvvetlendiren bir yaklaşımda bulunmuştur (Cengizkan; 2004).

Bu dönem itibariyle, Ulus-Çankaya aksında konumlanan yönetsel yapılar, kentsel yaşamın zenginliğini arttıran kentsel açık mekanlar ve konut yapıları ile güçlendirilmiştir. Özellikle, 1955'li yıllara kadar olan süreçte Ulus ve yakın çevresi Yenişehir'den bağımsız olarak kent ve bürokratik merkez olma niteliğini sürdürmüştür. Bu bağlamda, sosyal alanda kentin gündelik hayatında var olan aynı zamanda da politik bir merkezdir. Eski Şehir'de dönemin anıtsal yapı örneklemleri Birinci-İkinci Büyük Millet Meclisi, Taşhan Meydanı (Ulus Meydanı), Ankara Palas, Türk Ocağı (Halkevi; Devlet Resim Heykel Müzesi), modern sivil mimari örneklemleri olarak ise Vakıf Apartmanı belirtilebilir.

Atatürk Bulvarı'nın sosyo-kültürel önemi, planlama anlayışında ana aksı oluşturmasının yanı sıra yeşil yaya şeritleri ve geniş yürüyüş yolları, havuz, meydan, parklar ile fiziksel ve algısal bağlar tarifleyerek kullanıcılarına eşitçi deneyim alanını sunmuştur. Lörcher ve Jansen'in desteklediği 'Bahçe Şehir', konut-ticari ve kamu mekanları arasındaki bağlantıyı yeşil geçişler ile sağlarken sosyal hayatın bütünlüğü kentsel açık mekan örnekleri ile yaşamsal niteliğe kavuşmuştur (Saner, 2007). Böylece, Ulus-Sıhhiye arasında Gençlik Parkı, Sıhhiye-Kızılay arasında Zafer Parkı, Güven Park, Kızılay Bahçesi gibi kentsel/kamusal mekan örneklemleri sosyal hayatın kent ile bütünleştirici unsurları olarak yer almıştır. Kentsel açık mekanları takiben, Bulvar'da kentli yaşamı destekleyen kültürel faaliyet yapılanması ve mekan dizgesinde yer alan batılı kentli yaşantısını destekleyici işlevler Yenişehir'in gündelik yaşamının mekânsal karşılıklarını üretmiştir. Örnekle, Büyük Sinema, Büyük Pastane, Özen Pastanesi, Boğaziçi Pastanesi, Madam Larissa, Süreyya, Piknik, Ankara Sineması, Tarhan Kitapevi, Kültür Kitapevi, Turan Kitapevi, Piknik, Goralı Sandviççisi kentli yaşamının dönem içindeki önemli mekânsal örneklerini oluşturmuştur. Bu noktada, tezin gündemi olan seçili pasajlar da Bulvar yaşantısına dahil olmaya başlamıştır. Yenişehir belleğinde konut tipolojisi oluşumu ile başlayan gelişimsel süreçte, tezin dönemi kapsamında (1950-1980) tüketim alışkanlıklarındaki değişim, kentsel mekânın dönüşümünün ara kesitini sunmuş, ticari işlev yoğunluğunun artışı gözlemlenmiştir. Sevgi Soysal, 'Yenişehir'de Bir Öğle Vakti' adlı romanında "...Kızılay'daki, Yenişehir'deki,

başka işe yaramayacak bütün dükkân boşlukları, apartman dehlizleri, kömürlük artıkları sandviççi oldu.” belirtmiş bu dönüşümün özellikle Bulvar ile fiziksel erişim dahilinde yapılandırıldığına dikkat çekmiştir (Soysal, Sevgi; 2003).

Araştırmanın ikinci bölüm, ikinci alt başlığında yer almakta olan kentsel/kamusal mekân inşasında pasajlar, 1950’li yıllarda gerçekleşen siyasal dalgalanma ve batılılaşma arzusunun ürünleri olarak Yenişehir’de inşa edilmeye başlamıştır. Yeni bir siyasi düzen ve ideolojik araç olarak kentsel biçimlenme, eskinin karşısı yeni yapılanma arzusu olan modern kente ve dolayısıyla da kentli olma hedefine yönlendirmiştir. Bu durum, yapısal bütünlük içinde bireylerin kamuya açık mekânları deneyimleyebilmesi ile mümkün olmaktadır. Pasajların kamusal mekân karakteri, tezin teorik çerçevesinde belirtilen interdisipliner yaklaşımda, sınıfsal ayrımları, devlet modellerini ve siyasal mekanizmaları ayırışan yaklaşımlarda barındırmaktadır. Ancak, kamusal mekânın uzantısı kentsel iç mekân 20.yy.’da var olmaya başlayan pasaj tipolojileri ile, kentlilerin çoğunluk içinde bireysel alışkanlıklarına ait bir alan tanımı dahilinde üretilmektedir (Urry,J.; 1999). Bu yapısallık, kentin dolu-boş ilişkisinde kendisini anlamlı kılan bir kentsel çevreyi oluşturmaktadır. Böylece, kentin kendi potansiyelinde barındırdığı boşluklar kendisini modernin sokağı dönüştürücü etkisine bıraktığında, pasajları oluşturmaktadır.

Pasaj yapı tipolojisinin kökeni temelinde farklı ticari, sosyo-kültürel, ekonomik ilişkilere dayalı kentsel açık mekanlara dayanmaktadır. 18.yy’ın ilk yarısında Galeries de Bois, Paris’te inşa edilmiş ilk yapısal örneği oluşturmuştur (Curl, J., S., 1977). 19.YY itibariyle de bu yapı tipolojisinin ticari anlamda erişmiş olduğu başarılı tutum, benzer yapıların Paris genelinde ve ardından diğer Avrupa ülkelerinde yayılmasını sağlamıştır. Türkiye özelinde ise, İstanbul’da 19. Yüzyılın ilk yarısında Beyoğlu’nda yirmi adet pasaj inşa edilmiştir (En bilinen örnekleri, Aynalı P., Markiz P., Aznavur P., Çiçek P.), (Cezar, M. 1991). Mustafa Cezar, Pera’da bulunan pasajların arasta ve bedestenle fiziksel anlamda ortaklaşan yanlarıyla yapısallığa kavuştuğunu ifade etmektedir. Birkaç örnek haricinde Cumhuriyet öncesi Türkiye’de, yapılanan pasajların, pazaryeri ve seyyar alış-veriş birimleri sebebiyle oluşum gösterdiği de Cezar tarafından eklenmektedir.

Kentsel açık mekanlar, kamunun günlük yaşamını besleyen alış-veriş, toplanma alışkanlıklarının bütünüyle erken örneklerini oluşturmuştur (agora, stoa, han, arasta, pazaryeri, çarşı) (Kuban,D.; 2007). Bu yapılar, bir ‘yer’e ait ve ona özgü ihtiyaçların toplumsal olarak alım-satım işlevlerinin yerine getirildiği, yerel kalkınmaya sosyo-ekonomik yönü ile katkı sağlayan mekanlardır. Başlı başına bir alan çalışması olabilecek konuyu,

Cumhuriyet Dönemi öncesi yakın geçmişi sınırında ele almaktadır. Özellikle, Osmanlı İmparatorluk döneminde, Anadolu'nun bütününe yayılan, han, bedesten, arasta, pazar yeri gibi örnekler görülebilmektedir (Kuban, Doğan; 1968). Ankara (Angora) özelinde, kervan yollarına en yakın konumda (günümüzde Ulus), bir veya iki katlı, açık veya üzeri örtülü avlulu birçok han, bedesten inşa edilmiş, kentsel açık mekân örnekleri olarak da pazar yeri kullanılmıştır. Hanlar, Osmanlı Dönemi'nde, ticareti yapılan ürünün isimlerini almıştır (Örnekler: Bakır Han, Kapan Hanı, Mahmut Paşa Bedesteni, Kurşunlu Han, Sulu Han, Zafran Han, Çengel Han). Temelinde bu gereklilik belirtilen ürünün yalnızca belirli bir handa satılabilme zorunluluğunun bulunması ile meydana gelmiştir (Tunçer, M.; 2001). Mekansal anlamda çoğul fonksiyonu barındırması (ibadet, depolama, konaklama, v.b.) sebebiyle bu yapı tipolojisinin ortaya çıkmış olabileceği belirtilebilir.

Ortaya çıkan yapı tipolojileri ile pasajların biçimlenmelerinde yapısal, fonksiyonel yaklaşımlar gözlemlenebilmektedir. Ancak pasajlar, tarihsel arka planında bulunan yapı örneklerinden bağımsız olarak kendi döneminin özgün ürünüdür. Kent ile dokuya uyumlu ara mekân yapılanması kullanıcılarına alternatif bir görme mekanizması üretmekte, bölüntüleri birer fiziksel sınır olarak konumlanmaktadır. Bireyin pasaj deneyiminde kent görünüşü mekâna dâhil olmakta, böylelikle de iç/dış, kamusal ve kamusal içinde bireysel alan ilişkisi katmanlı bir yapıyı da tariflemektedir (Colomina, Beatriz; 1994).

Yenişehir'de pasajların var oluşu ve tüketim belleğinin dönüşümü, Ankara ve İstanbul'da yer alan arka plan ilişkileri aracılığıyla değerlendirilmelidir. Bu bağlamda Dersaadet, İstanbul'un başkentlik fonksiyonunu yitirmeden önceki merkez olma durumu ile tezin örnekleme için tarihsel arka plan sunan mekânsal yapılanmalara ev sahipliği yapmaktadır (Köse, Yavuz, 2016.). Pasajlar ve bağlamı İstanbul, demiryolu ve kapitale bağımlı bir ilişki ağında, çoğul katmanlı ve farklı sosyal grupları barındıran kentin yüzü batıya dönük alışkanlıklarının (Tanzimat Dönemi ile birlikte, 1839)² temsil mekânı olarak inşa edilmiştir. Pasajlar özellikle İstanbul bağlamında Ankara için mekansal bir referans oluştururken, '*Grande Rue de Pera*' üzerinde (bugün İstiklal Caddesi, Beyoğlu) yer alan katmanlı toplumsal yapı bileşenlerinin kümelenmediği kentsel alanları da belirlemektedir (Akın, N., 2002). Böylece, gündelik yaşam biçimi ve ekonomik hareketlilik kentsel ağın yüzü olarak ifade bulabilir. Cumhuriyet Dönemi öncesine ait ve tezin örnek yapılanmalarının mekânsal kaynağı olarak İstanbul Pasajları örnekleme olarak gösterilebilir. Bu mekânsal

² Detaylı okuma için, bkz. Keyder, Ç.; Arka Plan, İstanbul: Küresel ile Yerel Arasında, Düzenleyen: Çağlar Keyder, Çeviren: Sungur Savran, Metis Yayınları, İstanbul, 2000.

kaynak, kentsel bütünün ikiliklerinde (din, etnik köken, sınıfsal ayırım, yerli-yabancı olma durumu) gündelik yaşama hizmet etmiştir.

Ancak modernleşme projesi itibariyle Cumhuriyet Dönemi, Ankara pasajları, yeni bir üretim ve tüketim pratiğine yönelik tasarlanmış, inşa edilmiştir. Pasajlar, sanayileşme ve modernizmin ürünü olarak ortaya çıkan özgün yapı türleridir. Yenişehir bağlamında pasajlar ise, hareketin, bireysel oluşun ve sokağın beden pratiğine süreklilik kazandırdığı ara-mekân ve kamusal karakterli örnekleri olarak kabul edilebilir. Bulvar ile ilişkili pasajlar, 1950'li yılların ikinci yarısında inşa edilmeye başlamıştır. Tezin örnek incelemesinde yer alan Kocabeyoğlu Pasajı, Ülkealan Pasajı, Zafer Pasajı ve Soysal Pasajı bu bölüm kapsamında kentsel/kamusal karakter bakımından değerlendirilmeye alınmıştır. Yenişehir Bölgesi'nde pasajların oluşumu mimarlık tarihi literatüründe yer almamakta, kentli tüketim alışkanlıkları Ulus İşhanı ve dikey kentsel gelişimli mekan karşılıkları (Örnekle; Ulus İşhanı, Emek İşhanı) aracılığıyla tartışılmıştır. Kentsel ve ticari merkezin Yenişehir Bölgesi'ne yayılımı ile birlikte öngörülen, siyasal temelli araştırmalara göre ise 'tepeden inme' (Kaynar, Mete, 2015) kentli alışkanlıkların mekânsal temsil ögesi olarak pasajlar ortaya çıkmıştır.

Atatürk Bulvarı'nda gelişen sosyo-kültürel ve ticari yoğunluk, Demokrat Parti Dönemi yönetimi ile birlikte artış göstermiştir. Böylece, çok sayıda pasaj yapısı Bulvar aksı üzerinde veya görsel/fiziksel ilişki kurmakta olduğu İzmir-1 Caddesi, Sakarya Caddesi bölgelerinde yer almıştır. 1970 Yılı itibariyle ise, Çankaya güzergâhını takip ederek yayılımını sürdürmüştür. Yenişehir Bölgesi'ndeki ilk yapı tipi olan Kocabeyoğlu Pasajı, iki konut biriminin kentsel boşluğu tanımladığı ara mekan aracılığıyla oluşturulmuştur. Bu anlamda, kentsel boşlukta doluluk tanımlayan ve dolaşımın sürekliliğini sağlayıcı seçili örnekler kendine ait mekânsal nitelikleri ile değerlendirmeye alınabilmiştir. Tezin gündeminde Bulvar ile fiziksel, algısal, anlamsal ilişki kuran dört pasaj yapısı ele alınmaktadır. Soysal Pasajı, Kocabeyoğlu ve Ülkealan, Zafer Pasajları aracılığıyla anlamsal/fiziksel dönüşümü, toplumsal ve kentsel durum saptaması bu tezin araştırma alanını oluşturmuştur. Ayrıca, resmi tarih yazımında aktarılmayan, yok olan ya da yok olmaya yüz tutmuş kentsel alışkanlıklar, birey ve toplumsal hikayelerin belgelemesi bellek çalışmasına yönlendirmektedir.

Tezin üçüncü bölümünde, Yenişehir Belleğinde Kamusal/Kentsel İç Mekan Pasajlar başlığı altında üç alt başlık bellek çalışmalarını içermektedir. Tez araştırmasının özgün ve biricik yöntemi, çoğul araştırma tekniğini içermektedir. Örnek yapı incelemeleri ile birlikte karma yöntem kullanılmış, sözlü tarih pratiği aracılığıyla bireysel/kolektif bellek uzantısının

aktarımı sağlanmıştır. Yarı yapılandırılmış sözlü tarih soruları ve tanıklığının inşası aracılığıyla gerçekleştirilen bellek aktarımı kendi içerisinde üç ayrı bireysel inceleme yolu ile değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, 'Nvivo-*Qualitative Data Analysis*' adlı bilgisayar programı, veri değerlendirmesi çalışmasında araç niteliğinde kullanılmıştır. Böylece sözel veriler nitel veri analizinde kullanılmış, programın anılma sıklığı ve yoğunluğu dâhilinde oluşturduğu kavram bulutları elde edilmiştir. Bu yolla tüketim belleği şemaları elde edilmiş ve ortaklıklar/ayrışmalar saptanabilmiştir.

Özelleşen içeriği ile pasajlar, üçüncü bölümü ikinci alt başlık içeriğinde yer almıştır. Sosyo mekânsal/ekonomik/kültürel/sembolik/kentsel nitelikleri ile her bir pasajın biricikliği saptanmış ve aktarılmıştır. Ayrıca bu bölümde, kentsel/mekânsal nitelikleri ile hatırlama, bilişsel/bireysel temelli oluşum göstermiş bellek şemaları üzerinden katmanlı yapıda ele alınmıştır. Kevin Lynch'in 'Kentin İmgeleri' adlı kitabında belirtmekte olduğu kentsel okuma birimleri, sözlü tanıklıkta bulunan görüşmeci belleği ile haritalandırılmış ve kolektif şemalar oluşturulmuştur (Lynch, Kevin; 2014). Şemaların oluşumunda Lynch'in teorik yaklaşımının yanı sıra, belleğe ilişkin soru yapılandırması disiplinler arası bir araştırma ile oluşturulmuştur. Bu anlamda üç temel bellek yaklaşımı ile soru yapılandırması sağlanmıştır. Erken çocukluk belleği, anı tümseği ve yakın geçmiş belleği soru inşasının temelini oluşturmuştur. Böylelikle kent mekânının, ekonomik ve sosyal mekân üretim potansiyeli ile Bulvar yaşantısı, pasajlar aracılığıyla belgelenebilmiştir. Yeni Şehir ile birlikte dönüşüme uğrayan pasaj örnekleme, kentsel/kamusal alan deneyiminde barındırdığı tüm sınıflara etki etmektedir. Bu etkinin kendisi disiplinler arası araştırmalar ve bu çalışma için tartışmaya açılmıştır.

Araştırmanın beşinci ve son bölümünde, biçim-işlev-kullanıcı alışkanlıkları bakımından pasaj mekanının dönem aralığı ve güncel durumu belgelendirilmiş, 'yer-olmayan' mekânsal (Arkman, C. Arkman, I.; 2016.) oluşumlara karşılık potansiyel gücü aktarılmıştır.

1.4. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmayı özgün nitel araştırma yöntemi oluşturmaktadır.³ Bu araştırmanın yöntemi alanında gerçekleştirilen yeni bir modeldir. Bu modelin özünü bilginin elde edilişi,

³ Nitel Araştırma Metodolojisi Çeşitlenen Değerlendirme ve Yöntem Parametresi Altında Çalışılabilmektedir. Detaylı Okuma İçin, Bkz. Wang, David, and Linda N. Groat. *Architectural Research Methods.*, 2013.

üretimi ve geleceğe aktarımı oluşturmaktadır. Yöntem dâhilinde, kamusal/kentsel iç mekân, beden pratikleri (gündelik yaşam) üzerinden ele alınmış ve sıradan olanın tarihe ve aktarımına katkı payını, yön verebilme yetisini ele almıştır. Sıradan olanın hikâyesinde gerçekleştirilen metinsel analiz (arkeoloji) ve anıların dönüşümü, modelin gücünü, şimdiki, gelecek zaman dilimi ile uzlaşını ortaya çıkarmaktadır. Böylece, kamusal mekân ve kamu erkine ait yapı ilişkisinden sıyrılan kullanıcı ölçekli irdeleme sağlanabilmektedir. Bedensel pratikler, kentsel iç mekânın hafızasını ortaya çıkarırken önemli bir veriye, belleğe yönlendirmektedir.

Araştırmanın tekniği ve taktiği, bellek üzerinden yapılan sözlü tarih araştırmasından beslenmektedir. Çalışma özellikle Yenişehir, Bulvar (bir yaşam önerisi telkin eden kentsel merkez) üzerinde yer alan ve onunla ilişkilenen dört pasaj üzerine yoğunlaşmaktadır. Soysal, Kocabeyoğlu ve Ülkealan, Zafer Pasajlarının bireysel-grup-kolektif bellek araştırmasını kapsayan çalışmada kullanıcı sürekliliğini sorgulayan mekân tipolojisinin kentsel gündelik yaşamdaki hafızası yazılı, teknik kaynaklar ve derinlemesine mülakatlar ile belgelenmektedir. Bunlara ek olarak araştırmanın yönteminin malzemesinde, gazete, süreli yayın arşivleri taraması yer almıştır. Böylelikle, kent kültürünün, kullanıcılar üzerinden gelişimi ve alışkanlıkları takip edilmektedir.

Ankara, Yenişehir’de, 1980’ler itibariyle kentsel ölçekte kimlik, anlam ve bellek kayıplarının yaşanmaya başladığı belirtilebilir. Bu doğrultuda tezin yönteminde bellek ve belleğin tarih yazımına katkısı ayrıca önem kazanmakta, geleceğe aktarımı bakımından sürdürülebilirliği sağlanmaktadır. Çalışma, teknik ve taktiği olarak sözlü tarih aktarımını içermektedir ancak, bellek mekanizmasının çalışma prensibi yöntemin ana şemasını belirlemektedir. Bu şema kapsamında bellek, kurallı olarak öğrenmek veya hatırlamak/bilmek suretiyle oluşum gösteren bireye ait özgün hafıza modeli olarak ele alınmıştır.

Hafıza modelinin çalışma prensibi ‘yer’e, yerel olana, sürelerle bağlıdır ve bir kapasitesi bulunmaktadır. Zamansaldır; geçmiş ve gelecek arasında geçiş elemanı olarak sürekliliğini yürütmektedir. Süreç bütününde kaybolmayan veriler, uzun süreli belleği meydana getirmektedir. Uzun süreli bellek ise katmanlı yapıdadır; çalışma prensibi dahilinde belirtilen kurallı veya bilinç dışı öğrenilen bilgilere bağlıdır (Tulving, E., Donaldson, W.;1972). Bellek, bir bilgiye erişmek için depolanan verilerin geri çağırma sürecini kullanır. Bu aşamada, hatırlanan bilginin kırılğan, bilinen bilginin ise dirençli olduğu belirtilebilir. Ayrıca her geri çağırma işlemi, öznel yorumlamaya ekleme/çıkarmalara bağlı yeniden kurgunun inşa alanıdır. Hatırlanan bilgi ise mekânsal kodlama durumuna bağlıdır. Öyle ki

belleğin çalışma tekniği imgeleri birer ipucu olarak kullanmaktadır. Olumlu veya olumsuz olayları, kişinin öz yaşamına ait bir fragmanı, duyuları, imgelemi, olaya bağlı kişinin bedensel eylem durumunu yeniden canlandırmaktadır. Bedensel pratikler ile kodlanan bilgiyi hatırlama, bu tez çalışmasının tekniği ve taktiğini oluşturan sözlü tarihin önemini net bir biçimde ortaya koyabilir. Kodlanan ve hatırlanan bilginin değişimi, dönüşüm takibi tezin pasajlar, kent aracılığıyla saptanan alternatif hikâyelerini meydana getirmektedir.

Bu hikâyenin aktörleri Cumhuriyet'in ilk yıllarında ve tezin döneminde, Başkent olma yolunda ilerleyen Ankara'da yaşamının bir bölümünü geçirmiş, modernleşme sürecine tanıklık eden kişilerdir. Avrupa kaynaklı geç modernleşme sürecine tanık olan aktörler ve halk, modernleşme yolunda "kentli" olabilmenin yapısal kurallarına maruz kalmıştır. Funda Şenol Cantek'e göre Ankara (Cantek, Ş., Funda; 2003), 1938 yılı sonrasında uygulanan otoriter rejimler sebebiyle durağanlaşan toplumsal yapıyı temsil etmeye başlamıştır. Böylece bedensel olarak hatırlamanın merkezi Başkent, kentlinin belleğinde unutturma çalışmalarına maruz kalmıştır.

Hatırlamanın kendisi gündelik hayatta yok olurken, mekânın bellek üzerindeki rolü önem kazanmaktadır. Böylece, kent içinde bedensel pratiği gerçekleştiren kentlinin belleği, bilgiyi geri çağırırken anıları, toplumsal ve tarihsel olayları, otobiyografik belleği toplayacaktır. Bellek tüm bunlardan bağımsız olarak salt doğru bilgiyi geri çağırmayabilir. Zaman içinde kişinin kendi inançları veya maruz kaldığı tekrarlanan bilgi bellek tarafından özümselebilir. Kolektif bellek bir sosyal örgütlenme alanı olarak 'yer'e bağlı değerler sistemini oluşturmaktadır. O halde bellek çalışma prensibinden ötürü, kent ve kolektif belleği ilişkilendirmektedir.

Kolektif bellek ise, bireysel belleğe bağlı olarak bir grup insanın bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Böylece çoğul olarak hatırlanan veya bilinenler kolektif belleği tariflemektedir. Kolektif bellek üzerinde şablonların etkisi bulunmakta, gelenek, mit, hikâye, ritüel oluşturma potansiyeline sahiptir. Bu şablonlar, yazılı, sözel, görsel ve mimari ürün/simgelerden oluşabilmektedir. Kolektif bellek nesilden nesile aktarılan ancak doğruluğu sorgulanabilir öğretileri de meydana getirmektedir. Bu sebeple toplum, bellek mekanizması bakımından son derece önemli bir konumdadır. Bunun en temel sebebi, sürekli olarak hatırlanan veya aktarılan kaynaklar, geri planda kalan verilen kaybolmasına, aşınmasına neden olabilmektedir. Bellek, bir mücadele alanı olarak ortaya çıkabilmekte ve karşıtlıklara da sebep olabilmektedir. Bu anlamda kolektif bellek ve bireye ait bellek mekanizmasının ilişkili olduğu ifade edilebilir (Halbwachs, M., 2016). Bireylere ait öz zihin şemaları, toplum ile sürekli geri bildirim halindedir. Böylece bireye özgü hafıza, kolektif olarak yeniden

üretilmektedir. Burada bellek ‘yer’e bağlıdır; toplumsal bir aidiyet de gerektirir ve resmi tarih yazımının teknik niteliğini, sosyal kaynaklarını, diğer aktörlere dair çağrışım yapabilmek özelliği bulunmaktadır.

Bellek, tezin gündemi için teknik ve taktik olarak kullanılan sözlü tarih araştırması için önemli bir veri kaynağı konumundadır. Sözlü tarih yöntemi en temel tanımı ile, sözel anlatı veya aktarılanların kayıt altına alınması anlamında delillerini yaratmayı hedeflemektedir. Bireyler tarafından paylaşılan sözel anlatılar, kayıt altına alınmamış deneyimler, tarihsel olaylar, yazılı veya görsel aktarımla arşivlenerek, geçmişi güncel zaman dilimine taşımaktadır (Portelli, 2001). Geçmişe ait hatırlananların tamamı, şimdiki zaman içinde ancak bu yol ile korumakta ve geleceğe aktarılmaktadır. Böylelikle ‘sözün uçup, öze ait izin kaldığı’ bir geçmiş, bireyler için hatırlama mekanizmasını devreye sokabilmekte, anlamlılık durumlarındaki tutarlı sürekliliğin temelini oluşturmaktadır. Sözlü tarih okuması, gündelik hayatta edinilen bilgileri, tarihi üreten özneleri, toplumsal yaşam pratiğini, katılımcı aktarımlı ele almak anlamında da değerlendirilebilir. Bu anlamda tez gündeminde sözlü tarih, mekânsal anlamda yitip gidenleri, dönüşenleri, fiziksel eksiklikleri, beklentileri, sosyo-fiziksel anlamda mekânsal örtüşme/ayrışmaları ortaya koyabilmesi bağlamında önemli bir katkı sağlamaktadır.

Bu çalışma, sözlü tarih ile birlikte 1950-1980 yılları arasında Ankara-Yenişehir’de topyekûn yaşanan değişimi kapsamına almıştır. Böylece, kente ve mekâna dair müdahalelerin hem fiziksel hem de toplumsal sürecini, sosyo-politik değişkenleri ve küresel değerleri takip edebilmektedir. Kolektif bellek içinde yeni bilgi üretimi sürecin kendi içinde yaşanmakta ve bu hızlı üretimin yayılımı da eski olanı ortadan kaldıracıdır. Burada ironik olan ise, eskinin de benzer bir hızla kayıt altına alınma ihtiyacıdır. Kayıt altına alınmak istenen bireyler, yekpare tarih anlatısına katkıda bulunabilmekte veya alternatif bir tarih anlatısı sağlayabilmektedir. Bundandır ki sözlü tanıklık, çoğunluk içinde öznenin kendi kimliğini merkeze yerleştirmeyi hedeflemektedir. Böylelikle de aktarılması planlanan sözlü tarih çalışmasının nedeni olarak özne birincil kaynak konumundadır. Çalışmanın bütününde farklı yoğunluklarda anılan kavramlar nitel veri analizi kapsamında değerlendirilerek farklı biçimlerde kaynağı temsil etmektedir.

Sözlü tarihin mekanla ilişkilmesi sözel aktarım ve zaman kesiti ile ilişkilidir. Böylece, aktarılan gündemin hangi bağlamda ve hangi gerçeklikte sözel olarak ifade edildiği önemlidir. Bunun sonucunda da mekânsal temsillerdeki örtüşme veya ayrışmalar saptanmış olabilir. Yenişehir Bölgesi bu çalışmayı kentsel planlama ve dönemselsel arkeoloji anlamında makro, sözel tanıklığın katkıda bulunduğu pasajlar ise mikro ölçeğe yönlendirmektedir.

Böylece, gelişmekte olan bir metropolü mikro ölçekli bir perspektiften değerlendirme olasılığını meydana getirmektedir. Bu anlamda araştırma, kentin iç mekânı pasajları konu edinirken üretim ve tüketim alanlarını, dinamiklerini, kentsel kimliğin mekânsal bileşenlerini ortaya koyarak, kentsel bellekteki karşılıklarını aramaktadır.

2. BÖLÜM: ANKARA, YENİŞEHİR'DE GÜNDELİK HAYAT VE KAMUSAL/KENTSEL İÇ MEKAN PASAJLAR

Kentsel mekânda yaşama katılım, kentlinin kamusal alan deneyimi ile ilintilidir. Gündelik yaşam olarak sözü edilen, bireysel hareketliliğe bağlı deneyimlerin bütünüdür. Bu deneyimlerin ana eksenini ise, özel ve kamusal alan ayırıtı oluşturmaktadır. Kentsel çevre, doğal ve yapılı çevrenin bütünü olarak ele alınmaktadır. O halde kent deneyimcileri, birer *'flâneur'*⁴ olarak, kentli/modern alışkanlıkları, olanakları üretmeye aynı zamanda da sorunsallaştırmaya hizmet etmekte ve kamusal alanın sınırlarına müdahil olmaktadır. Kentli, kenti kullanan, sokaklarında dolaşan, alış-veriş eylemini gerçekleştiren, hizmet alan-hizmet veren modern kentin ana sahipleri olarak da tariflenebilir. Benjamin ve Baudelaire'in inceleme alanı olan kentli, Ankara'nın temsil meselesinde kamusal alan deneyiminde baş role sahip özne haline gelmekte ve son derece bireysel olan deneyimini, kentsel/kamusal alan deneyimi ve modernleşme hareketi kapsamında tanımlamaktadır. Burada kentliliğin başat koşulu, modernliktir (Lefebvre, H.;2016). O halde, pasajların ara mekân karakterinde içerisi ile dışarı, kamusal ve özel alan ayrımı, nesne ile özne ilişkisi girift bir yapıda ele alınabilir. Kentsel mekânda iç/dış mekân karakteri, yapı ve yapının kendi çevresiyle kurmakta olduğu fiziksel ilişkilere bağlı olarak da yapılaşmaktadır.

Bu bağlamda, Yenişehir'de bulunan yapılı ve doğal çevrenin birbirleriyle veya kendi aralarında olan ilişkisinde uzaklık, temas etme/me durumlarında dolu-boş ilişkisi oluşmaktadır. Kavramsal olarak da pasaj ara mekânının oluşumu analogik olarak bireyin var oluşu ile paralel bir yaklaşım sergilemektedir. Bireyi çevreleyen özerk alanı, kentsel mekân analogisinde dolu-boş ilişkisinde yer alan 'boşluktur'. Böylece yapısal ve bireysel anlamda kamusal mekanların birbiri ile olan ilişkisinde yollar, kamusal alan kullanıcı çoğunluğun hareket halinde olduğu gündelik hayatı, kenti ve kentliyle bütünleştiren, arttıran kentsel elemanlardır.

⁴ *Flâneur*, Walter Benjamin ve Baudelaire'in incelemekte olduğu modern kentli tipolojisidir. Varlığı modernizm, pasajlar ve kentle ortaya çıkmaktadır. Kapsamlı okuma için, bkz. Benjamin, Walter, and Ahmet Cemal. *Pasajlar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1995. Print.

2.1. CUMHURİYET SONRASI ANKARA, YENİŞEHİR'DE GÜNDELİK TOPLUMSAL HAYATIN ÜRETİMİ

2.1.1. Gündelik Hayat ve Kimlik İnşasının Temsil Ögesi 'Yenişehir'; (1920-1930)

Yenişehir ve Ankara, sıfırdan inşa edilen yeni kentleşme ve gündelik yaşam alışkanlıkları protipi sunmak bakımından çoğul temsil durumlarını barındırmıştır. Yenişehir, doğu-batı, ulusal-evrensel, dindarlık-laiklik söylemlerinde yer alan karşıt ilişki tarifi ile modern kent beklentisini kentli ve kamu erkine ait özel/kamusal alan hakimiyet mücadeleleri eşliğinde oluşturmuştur (Balamir, Aydan; 1992). Bunun ötesinde ulaşılması güç batılı imgesi, 'Türklük', 'Millilik' gibi kavramlar aracılığıyla tartışılmakta iken üzerine inşa edilmek istenmeyen yakın geçmiş belleği toplumsal yapıda 'gelenek' sorunu yaratmıştır. Bu anlamda gündelik yaşam pratiklerinin bireyler ölçeğindeki sosyal inşası birbirinden farklılaşan alışkanlıkları barındırmaktadır. Resmi tarih yazımında ve kamu erkinin anıtsal yapı göstergesi üzerinden okunurluğu sağlanmakta olan homojen ve 'idealize' edilen nüfus, tezin kapsamında mikro ölçekli aktarımlarla yer bulmaktadır. Kent dokusunda ve barındırdığı nüfusta 'modern' ve 'asri' örneklerle ulaşma çabası, onar yıllık dönemsal akış içerisinde dahi yeni temsil sorunsallarını oluşturmuş kendisini siyasal ve kültürel kimlik konusunda güncel kılmıştır.

Yapısal temsiliyet, gündelik yaşam için bir deneyim mekanını hazırlamak bakımından Ankara'da geleneksel ve modern olan ikileminde, dönemin siyasal eğilimlerinin aracı olarak ifade bulmuş ve aktarılagelmiştir. Ancak bu dönemin öncüleri yer'in öznelere olmuştur. Mimari pratiğin aktörleri ise Ulus ve yakın çevresinde Vedat Tek, Mimar Kemalettin, Hikmet Arif Koyunoğlu gibi isimler olmuştur. Dönem mimarları tarafından rasyonel temelli ancak, eklektik elemanlı kamusal yapı örnekleri inşa edilmiş, modernlik fikri tarihsel boyutu ile bütünleşen yapısal örneklerini üretirken gündelik alanda yeni önermelerini oluşturamamıştır (Aslanoğlu, İ.; 1982). Arkitekt Dergisi, 1933 yılına ait 'Türk İnkılap Mimarisi' adlı yazıda Mimar Behçet ve Bedrettin'in değerlendirmesi ayrıca çok çarpıcıdır ki gündelik yaşama dair yapısal üretimin ayrıklığı "Türk İnkılap mimarlığı eski Osmanlı mimarlığından başka bir varlık olacaktır" ifadesi ile başlamaktadır (Mim. Behçet ve Bedrettin; 1933). Yazının devamında "...son senelerde; milli ruh ile mimarının ezildiği ve silindiği görülüyor." de ifade edilmiştir. Sibel Bozdoğan ise İnkılap mimarlığının yapısal sahasını genç Cumhuriyet temsilcisi Ankara'nın bütününde okumak gerekliliğini ifade etmiştir (Bozdoğan, S.; 2002).

Bu sebeple, 1950-1980 yılları arasında Yenişehir, ‘tarihsel dönem’ bütününde çoğul yapısal nitelik arayışı ile ele alınmıştır. Tarihsel dönemin kendi kuramsal ve bağlamsal pratiğinde rasyonalite, arınma ve fonksiyonellik Yenişehir kapsamında ele alınırken, yakın geçmiş ile bağlantının koparılması anlamında yeni bir model oluşturmuştur. Yenişehir’in yapılanma süreci, imgesel ve söylemsel boyutta gerçekleştirilen reformların uzantısı olarak ‘batılı’ bir planlama anlayışında ifade bulmuştur. Batı kaynaklı yaşam biçimi ve mekânsal karşılıklarının arayışında, teknik olanaksızlık, malzeme yetersizliği, modern/milli ikilemi, yerli olan mimari deneyim alanını sınırlandırmıştır. Buna karşılık, kamu erkine ait yapı tiplerinin oluşumunda ise davet edilen mimarlar Guilio Mongeri, Clemenz Holzmeister, Robert Oerley, Bruno Taut, Paul Bonatz baş aktör konumunda yer almıştır.

Bu tezin araştırma kapsamı Ankara’yı, Yenişehir üzerinden kurgulanmakta olan ‘modernleşmenin’ gündelik yaşam temsili üzerinden okumayı önermektedir. Böylece Yenişehir’in kullanıcı temelli temsiliyeti, ‘sıradan olanın’ modernleşme hikâyesi üzerinden aktarılmaktadır. Yapısal temsiliyet meselesi ile Yenişehir bölgesi, görüşmeci belleğindeki modern yaşantı biçimi aktarımıyla ele alındığında kentli kimliği ile eşleşen bağımsız hikâyeler ortaya çıkmaktadır. Bağımsız hikâyelerin tümü, aktarım yoğunluğu kazanan mekânsal dizge ile eşleşmekte değişim/dönüşümün izlerini oluşturmaktadır. Bu bağlamda, resmi tarih anlatısında yer alan kamusal/anıtsal tipolojileri ile gerçekleştirilmeye çalışılan ‘asrileşme’ hareketi yerini araştırmanın döneminde yenilenen temsiliyet durumlarında okunur kılmaktadır. Yenişehir’in modernleşme temsili bireyler üzerinde en temel bağlamda ‘Yenişehirli olmak’ üzerinden kurulmaktadır. Böylece hikâyeler aidiyet ve kimlik durumunun yapılandırılmasını içermekte, birincil olarak da barındırdığı ‘modern’ aile yapılanmasından kaynak almaktadır.

2.1.2. Kentli Kimliğinin, Yaşamsal ve Mekânsal Karşılıkları; (1930-1950)

‘Gündelik’ kelime anlamı ile yaşamın özünde yer alan, yirmidört saatlik değişmez alışkanlıklar bütünü olarak ifade edilebilir. En temel ihtiyaçlar ile birlikte bireyin bulunduğu coğrafya üzerindeki sosyal, ekonomik ve özellikle yönetsel nitelikler, yirmi dört saatlik dilime yansıyan bir rutini meydana getirmektedir. Henri Lefebvre, gündelik hayatın resmî tarih anlatısı içinde olumlu/olumsuzlayıcı rolü bulunduğunu belirtmiştir (Lefebvre, Henri; 2014). Bu bağlamda gündelik hayat, Ankara-Yenişehir örneğinde kendinden önceki bürokratik temsilin ötesinde modernliğin ara yüzünü oluşturmaktadır. Ankara’da gündelik hayatın mekânsal temsilleri ve kimlik inşası, yeni ideolojik yapılanmanın bir sunusu olarak

ortaya çıkmıştır. Topluma ait olan ve mekân ilişkisinde ‘Türk’ kimliği, ideolojik sununun ‘gündelik’ tüketim kalıpları dahilinde karşıtıyla, olumsuzlama yöntemi ile var olmuştur.

Yeni yöntem ve ideolojik yapılanmanın sunusunda, laik Türkiye’nin tarihsel arka planı ve modernlik ikiliğinde, yakın geçmişin alternatifini arama eğilimi yer almıştır. Bu alternatif tarih arayışının ve modernlik gereğinin merkez söylemini kurucu kadro tarafından belirlenen ilkeler, inkılaplar, reformlar oluşturmuştur. Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü’nün 1950 yılında yayınladığı Türkiye’den Resimler adlı kitapta, Türk milletinin medeniyet yolunda engelsiz, beyaz ırk mensubu ve yaşayış istikametinin batı medeniyetine yönelimli olduğu belirtilmiştir (Güzel Sanatlar Matbaası, 1950).

Böylece gündelik hayat bu söylem etrafında biçimlenen bir yapıda, tezin çalışma alanında yer alan 1950-1980 yıllarındaki çoğul etnik köken ve sınıfsal ikilikler için bütünleştirici bir harekete yönlendirme, telkin etme sorumluluğunu taşımıştır. Bütünleştirici sistem sunusu Ankara için, yeni Başkent’in modern kentli yaşam biçimindeki yirmidört saatlik davranış kalıplarını belirleyen, homojenleştiren bir aygıt olarak ifade bulmuştur. Modern kentlinin yaşam biçimi, Ankara’daki gündelik hayat kalıplarına ve sosyal yaşamın arttırılmasına bağlı olarak telkin modelini oluşturmuştur. Bu telkin modelinin kendisi geçmişle bağları bir biçimde koparmış, bu anlamda da tarihsel süreklilik konusunda uzlaşma rolünü bir anlamda kaybetmiştir. Michel De Certeau’nun Gündelik Hayatın Keşfi (Certeau, Michel, Lale Arslan, and Mehmet E. Özcan.; 2008) adlı kitabında belirttiği gibi, yeni kentli telkin modeli, bireysel ve kolektif davranış kalıpları olarak bireyin özünde keşfedilmeyi beklemiş, yönetsel kadro tarafından yönlendirilebilen konumda yer almıştır.

Yeni modelin altyapısı bu coğrafya üzerinde benzeri görülmemiş, laikleşen bir hareketlenmeyi içermektedir. Hareketin özünde, geçmişten kopan ‘yeni’ olanın inşası için öncü rolü üstlenecek olan Ankara’dır. Yapısal anlamda biçimlenme, kimlik edindirme ve ulusun temsiliyet sahası olarak son derece merkezidir. Bu anlamda Ankara, başkent olma işlevini gerçekleştirme yolunda herhangi bir altyapıya sahip değilken ‘yeni’ olanın inşası da siyasal iddianın yoğunlaşmasına sebep olmuştur. ‘Der Saadet’, İstanbul’un yönetsel, tarihsel merkez olarak temsili karşısında Ankara’nın başkent olarak seçimi kimi görüşlere göre ‘suni bir idare merkezi’ olarak ifade bulmuştur (Cantek; 2003). Karşıt görüşün temelinde ıssız ovaları olan, suyu ve ağacı dahi bulunmayan 22.000 nüfuslu Ankara Kasabası yer almıştır. Öyle ki, dönemin milletvekillerinden Zeki Bey “Büyük güzellikleri kendisinde toplayan İstanbul’a karşı niçin böyle hareket ediliyor?” düşüncesini kamuoyu ile paylaşmıştır (Milliyet Ofset, 1975). İstanbul yüzyıllardır sahip olduğu çoğul kökenli ve görüşe sahip toplum yapısı ile ideolojik yapılanmanın merkezi olabilmek için son derece kozmopolittir.

Bundandır ki, İstanbul'un kendi potansiyelinde barındırdığı kamusal alan, mekân oluşlarının görece fazlalığı, Ankara'nın Başkent olma yolunda sıfırdan planlanmış bir kent olmasını, desteklemiştir. Angora Kasabası'nda Osmanlı İmparatorluk Dönemi'nin son yıllarında inşası tamamlanmış demiryolu ağı bulunması ve yerli nüfusun Kuva-yı Milliye ruhuna katkısının başkent olarak tercih edilme sebebini kuvvetlendirdiği verisi dönem kaynaklarından anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, Ankara'nın kendisi ve Yenişehir, 'yeni' ve yoklar şehri olan ideolojik yapılanmanın 'kamusal yüzünü' oluşturan önemli bir Cumhuriyet projesidir (Sargın, Batuman; 2012).

“Türkiye Devleti'nin Makarrı İdaresinin Ankara Şehri” olmasına ilişkin önerge Genel Kurul tarafından 13 Ekim 1923'te büyük çoğunluk kararınca onanmıştır (www.archives.saltresearch.org; Erişim: Temmuz, 2017). Atatürk, T.B.M.M.'nin 1 Kasım 1924'te ikinci toplanma yılı açılışında “...Hiç şüphe etmemelidir ki, Anadolu ortasında süratle vücuda getirilecek asri ve mamur bir Ankara, asırlarca ihmal edilmiş, Türk Vatanı için başlı başına bir medeniyet merkezi, Türk Devleti için pek mühim bir dayanak olacaktır” belirtmiştir (Elverdi, İskender, and Muharrem Şimşek. *ATO*, n.d. Print).

Yönetsel erk tarafından tasarlanan modern gündelik yaşam modelinin yoktan var edilecek bir Başkent üzerinden tüm coğrafyaya yayılımı, yeni modern Başkent'in nüvesini oluşturacak mekânsal ihtiyaçların acil olarak giderilme gereksinimi doğurmuştur. 1928 Yılında Latin Alfabesinin kabulü ile dilsel anlamda yaşanan değişim mekânsal anlamda yaşanacak bir dilin arayışını da gerektirmiştir. Mekânsal yapılanmanın da ötesinde ideolojik aygıt olarak kentlinin gündelik hayatı, devlet eliyle 'modern olanın' inşası örneği içinde söyleme ve yapısalığa dayalı yenilikleri barındırmıştır. Buna karşın kırsal yerleşim alanlarında, büyük ölçekli yerleşkelere göre yenilikçi hareketin yayılım hızı görece değişkenlik göstermiştir. Güzel Sanatlar Matbaası'nın, 1950 yılında yayınladığı Türkiye kataloğunda, Türkiye genelindeki köylü ve kentli hayatındaki farklılıklara değinilmiştir. Aynı yazıda 'umumiyetle halkın yaşayış seviyesindeki ilerleme' dikkat çekici bulunmuştur (Güzel Sanatlar Matbaası, 1950).

Araştırma gündeminin ve ideolojik söylemlerin bu coğrafya üzerinde filizlenme modeli Yenişehir, Ulus ve Çankaya arasında kalan bölgede yer almış, Başkent de gündelik yaşamın merkezini oluşturma önerisi ve çoklu planlama anlayışıyla tasarlanmaya başlamıştır. Buradaki ilk yapılanmalardan biri, 1925 yılında temeli atılan “Memurin Kooperatifi” olmuştur. Memur Evleri'nin inşası sürerken Ulus ve çevresinde de ticari merkezi ve yeni Başkent'in kalkınması amacıyla özel, kamu yapıları artış göstermeye devam

etmiştir. Özellikle, mimarlık tarihi yazımında gerçekleştirilen literatür taramasında dönemin kamu yapılanmalarına ilişkin yoğun aktarım olduğu görülmektedir.

Aynı dönemde Ankara'nın kendisi bir şantiye sahası olarak deneyimlenirken nüfusun gündelik yaşamı kadınların da yer yer dahil olabildiği oranda değişmeye başlamıştır. Millet Bahçesi ve Hatip Çayı, İncesu Deresi, Eymir Gölü Ankara'da yaşayan nüfusun sosyalleşme yönü ile yeme içme, dinlence, eğlence faaliyetinde bulunabilecekleri açık mekanları, mesire yerlerini, 'seyir' gezintisini sunmuştur. Seyir gezintisi alışkanlığı, Osmanlı İmparatorluk Dönemi'nde Tanzimat Dönemi ile birlikte yüzü modernliğe dönük ancak tam manasıyla 'modern' yaşantının parçası olmayan ve kamusal/kentsel mekânda cinsiyet rollerini denetleyen bir tarihsel arka plan ile var olmuştur (Avcı, Y.; 2007).

Şekil 2.1. Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Seyir Gezintisi Alışkanlığı, Ankara, 1924. (Güliz Küçüktaşdemir Arşivi)

Şekil 2.2. Millet Bahçesi'nde Bir Ailenin Gezintisi, Ankara, 1926. (Güliz Küçüktaşdemir Arşivi)

Böylece aile olanlar, bu gezintileri haftanın belirli günlerinde tekrarlamıştır. Ayrıca, değişimin ilk yıllarında kadınlar, birer aile mensubu üyesi olarak sosyal yaşam içindeki eskil alışkanlık ve kabuller dahilinde temkinli bir biçimde modern, kentli yaşantının hareketliliğini arttırmıştır. 1926 Yılı itibariyle, Gazi Orman Çiftliği kurulmuş, Ankaralıları için ağaçlandırılmış yeni bir mesire durağı kentsel hayatın içinde yer almaya başlamıştır. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün de belirli dönem ziyaretleri ile halkın kullanım yoğunluğu arttırılmıştır. Burada bulunan hayvanat bahçesi, yeme-içme mekanları ve özellikle Karadeniz, Marmara Havuzları, Ankara'nın gündelik yaşam telkini ara kesitinin bir temsil ögesi olarak yer almıştır. Çiftlik içinde yer alan gezinti ve seyir mekanları, yeşil alanlar,

farklı gelir gruplarına alternatif gündelik pratikleri sunmuştur. Gezinti ve rekreasyon mekanları Ankara'lı için seküler ve kolektif bir mekânsal öneriyi tanımlamıştır.

Şekil 2.3. Hatip Çayı'nda Piknik Görünümü, Ankara, 1928. (Güliz Küçüktaşdemir Arşivi)

Şekil 2.4. Eymir Gölü Kenarında; Fotokart arkasında “ Eymir Gölü'nde ekmek muhaberesinden sonra...”, Ankara, 1935. (Güliz Küçüktaşdemir Arşivi)

Şekil 2.5. Karadeniz Havuzu'nda bir Aile Görünümü, AOÇ.Ankara, 1936. (Güliz Küçüktaşdemir Arşivi)

1927 Yılında, Yenişehir'de Sağlık Bakanlığı inşası devam etmekteyken kentin ideolojik omurgası üzerinde yer alan Bulvar henüz kullanıma açılmış ve onunla ilişkilenen yolların yapımına başlanmıştır. Yine aynı yıllarda Yenişehir'de Havuzbaşı, Atatürk Bulvarı üzerinde halkı birleştirici mekanlardan birini oluşturmuştur. Havuz başında, Cumhurbaşkanlığı Orkestrası akşam saatlerinde konserler düzenlemiştir. Halkı birleştirici gücü olan Havuzbaşı kamusal açık mekân örneğini oluştururken burada aynı zamanda konserler düzenleniyor olması, yeni Cumhuriyet'in kentli yaşantısının nüfus tarafından özümsemesi anlamında önemli bir kamusal/kentsel alan tanımıdır. Sosyal belleğin inşa edilmesi ve güçlendirmesi dolayısıyla da kimlik edinimi anlamında nüfusun bellek mekanizmasını uyaran, gelenek yaratma (ulusun inşasında geleneklerin reddi söz konusudur) potansiyeli bulunan bir öge olmuştur.

Yeni Başkent'in yaklaşık olarak ilk on yılı kapsayan süreçte sosyal yaşantısı, çoğunlukla erkek egemenliğindeki bir kamusal hayatla Karaoğlan Çarşısı'nda (günümüzde Anafartalar Caddesi) sürmeye devam etmiştir. Ulus Bölgesi'nde bulunan çoğunlukla kerpiç evlerden oluşan yapı stokunun yanı sıra, Samanpazarı, Atpazarı, Koyunpazarı, Tahtakale ticari merkez kimliğini 1950'li yıllara değin korumuştur. Bu anlamda Ulus, mevcut yapı stoku sebebiyle Eskişehir, Kızılay ise Yenişehir olarak adlandırılmıştır. Eskişehir'in kamulaştırmaya açık bölgesinin, kentin artan nüfusundaki planlı büyüme ve kayma Dr. Carl Christoph Lörcher tarafından tasarlanmış, kendisinden sonraki planlama stratejileri için önemli bir altlık oluşturmuştur. Öte yandan Eskişehir, kendi içerisinde imar ve konut

eksikliği konusunda zor kararları içeren tarihi yapı stokunun bulunduğu bölge olmuştur. Planlama stratejilerinde ise yeninin karşıtı olanı tariflemiş, tarihi yapı stokunun korunmasına ilişkin önerilerde bulunulmayan bölge olarak ifade bulmuştur. Lörcher, Ankara Kale'si ve tarihi yapı stokunun kentsel mekânda bellek ve anlam boyutu ile ele almış, konut sorununa dair çözüm önerisi ağırlıklı olmayan bir planlama yöntemi geliştirmiştir. Böylece de tarihi yapı stoku, Eskişehirde yerleşim alanlarının, düğüm noktalarının, kamu yapılarının ve yaya deneyiminin iyileştirilmesi üzerine yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Özellikle Dışkapı güzergahında yer alan Çankırı Caddesi'nde koruma ve yenileme çalışmaları yoğunlaşmıştır. Ankara'daki konut yapılaşmasına ilişkin Yakup Kadri Karaosmanoğlu, "Ankara" adlı romanında, Taşhan'ın önünden Samanpazarı ve Cebeci'ye uzanan sahalar üzerinden apartmanlar, evler, resmi binaların 'yerden fışkırırçasına' yükseldiğini ve cephelerinin Macar bir usta tarafından 'stampa' tekniği ile boyandığını belirtmiştir (Karaosmanoğlu, 1934).

Bölgede yer alacak yeni yapılaşmaların ve kentsel kurgunun güçlendirilmesi amacıyla geniş yollar, ağaçlandırma çalışmaları, toplumun buluşma noktaları, anıtlar ve kamu binalarının bölgede toplanarak Yeni Şehir'e doğru uzanması önerilmiştir. 1920'li yıllarda Taşhan Meydanı'nda Birinci Büyük Millet Meclisi, 1924 yılında Gazi Mustafa Kemal ve Latife Gazi Mustafa Kemal ilk okulu, 1925'ten itibaren Türkiye Büyük Millet Meclisi, Sayıştay Binası, Ankara Palas, Büyük Postahane Binası, Evkaf Evleri ve Ziraat Bankası, Hasan Bey Apartmanı tamamlanmıştır. Bu dönem dahilinde kentli deneyimi yaya hareketliliğini arttırmış, 'bahçe şehir' planlama anlayışında yaya ve araç yolları genişletilme çalışmaları sürdürülmüştür.

Cumhuriyet'in yeni sosyal biçimlenmesinin ilk yıllarında, nüfusun büyük bir bölümü geçmişten gelen alışkanlıkların sürekliliğini aramıştır; bu alışkanlıklara örnek olarak Hamamönü'nde bayramlaşma ve kutlamalar verilebilir. Bu kutlamalarda bulunan ahşap kayık salıncaklar, yeme içme faaliyetleri, toplumun bir araya geldiği sosyal platform oluşturulmuş ve bellekte yer almıştır. Hamamönü ve Dörtüol arasında kalan 'Dullar Çayırı'nda, geçmişten beri süre gelen cirit atma, pehlivan güreşi izleme eylemi ise topluluk olarak gerçekleştirilen rutin aktivitelerdendir (İmga, 2016).

Sosyal yaşantının bellek merkezi olan Ulus, ekonomik ve idari merkez önerisinde, Hâkimiyet-i Milliye Meydanı'na kavuşmuş, Bankalar Caddesi nüfusunu, Yenişehir ve Çankaya sathına doğru yönlendirmiştir. 1927 Yılında Meydan'da Zafer Abidesi tamamlanmıştır. Buradaki anıtsal yapılanma ve heykelin varlığı ideolojik yapılanma ve hâkimiyet anlamında kuvvetli dilin temsilini tariflemiş, aynı dönem ve meydanın kendisi reform karşıtı bireyler için güç, otorite simgesi olmuştur.

1926 Yılında Yenişehir'e su deposu, 1927 yılında ise Kosonlar Vadisinden Ankara geneline altyapı çalışmaları sürekliliğini korumaktayken, öncesinde 'susuz ve ağaçsız şehir' olarak Ankara'da halk, belirtilen 'yeni' kamusal açık mekânları keşfetmeye, deneyimlemeye yoğun ilgi göstermiştir. Belirtilen dönemde kentin gelişimini de takip edecek olan ana aks Atatürk Bulvarı üzerinde İçişleri Bakanı olan Cemil Uybadin'in konutu ilk sivil mimari örnekleri olarak belirtilebilir.

Sağlık Bakanlığı inşası tamamlandığında (1929), bakanlıkların büyük bir bölümünün inşası başlamamış veya tamamlanmamıştır; bu nedenle Hükümet Konağı'nda geçici görev merkezi olarak kullanılmıştır. 1928 yılı itibarıyla, Nazım Şehir Planı Profesör Hermann Jansen tarafından geliştirilmiş ve uygulamaya geçilmiştir. Burada Jansen'in özellikle vekaletler için önermekte olduğu Bakanlıklar Mahallesi, Bulvar aksı üzerinde yer alan ve kentin gelişimin yönünü destekleyen bir anlayışta tasarlanmış, ancak bir bölümü uygulanabilmiştir.

Bu yıllarda nüfusu hızla artan Ankaralının siyasi ve sosyal yaşantısına, ilk modern kentli otel Ankara Palas girmiştir. Ankara Palas, siyasal ve sosyal yaşantıyı canlandıran, yakınında kurulan tribünlerle Cumhuriyet Bayramı geçitlerine ev sahipliği yaparak kentteki odak noktalarından birini oluşturmuştur. Siyasi anlamda ise I. ve II. Meclis Binalarına yakın konumda bulunuyor olması burada devlet erkânının ağırlandığı bir dönemi de ifade etmektedir. Tez çalışması için gerçekleştirilen mülakatlarda, görüşmeciler Ankara Palas'ta düzenlenen balolara ve katılımlarına ilişkin bilgi vermiş, katılımcı olmayanların 'öteki hayatları' merakla izlediğini belirtmiştir⁵. Ankara Palas, bürokratik anlamda devlet eliyle düzenlenen davetlerin merkezinde, ulusun önemli gün kutlamalarında, cemiyet ve elçiliklerin bulunduğu bir mekân olmuştur. Görüşmeci Bedia Yavuz, Ankara Palas'ta bir Meclis Üyesi olarak sıklıkla davetlerde yer aldığını, Gazeteciler Cemiyeti gecelerine iştirak ettiğini belirtmiştir. Yavuz için aynı mekân çocukluk belleğinde, Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramlarında düzenlenen şatafatlı baloların mekânı olarak, bir hafta süreli kutlamaların merkezinde yer almıştır. Onun deyimiyle özellikle de bir çocuk olarak orada düzenlenen baloların bir emsalini bugün başka bir yerde görmek imkansızdır.

Bununla beraber, Türk Kızılayı'nın düzenlemiş olduğu balolar, gazete duyuruları ile halka ulaşmakta eğlence aktivitelerini farklı mekanlar bünyesinde toplamaktadır. Örnekle, 1935 Yılına ait aralık ayı Ulus gazetesinde yedi yıldır sürmekte olan bu balonun, yeni yıl kutlamaları amacıyla Sergievi'nde tertiplendiği belirtilmiştir (Ulus Gazetesi, 31 Aralık 1935,

⁵ Bedia Yavuz ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat hakkında detaylı okuma için Tez'in Ek-2 Belgesi'ne bakınız.; Güliz Küçüktaşdemir; 2017.

<http://gazeteler.ankara.edu.tr/dergiler>, Erişim: 2017). Farklı işlevlerin bir araya getirildiği bu mekân için gazetede şu ifadeler yer almaktadır; “...alt katta üç bin kişilik vestiyer, bir lokanta ve lunapark eğlenceleri, üst katta büyük bir lokanta ve dans salonları hazırlanmıştır”. Ayrıca, bu haberde dikkat çeken bir başka durum ise kadın-erkek katılımına ilişkindir. Gazete burada, biletlerin halen satışının sürdüğünü ve “bir bayanla gitme hakkının” verildiğini belirtmiştir. Devlet erkânı ve toplumun, özellikle de kadın ve erkeklerin karma yapıda toplumsal hayatta bulunabilme özelliği yeme-içme davranışına ilişkin mekânsal oluşumları barındırmıştır. Taşhan’da bulunan ilk kentli yeme-içme davranışı önerisini bu kapsamda ‘Karpıç’ sunmaktadır. Karpıç Lokantası ile birlikte, 1923’lü yıllarda ‘Fresko’, ‘Türkuaz’ adlı barların bulunduğu yerde yeni bir kamusal alan yaratma ve ‘batılı’ sosyal yaşantı yayılımı desteklenmiştir. Lokanta’nın modern Ankara kentli yaşantısına katkısında yeme-içme, müzik eşliğinde dans etme eylemi yer almıştır. Kentli yaşantı ve yeme-içme davranış kalıplarındaki değişim, bir anlamda 19.yüzyıl ikinci yarısı İstanbul ve Pera Semtlerindeki ‘batı usulü’ lokanta (Akın, 2011), kafe, pastane, ‘seyyah’, seyyarlara bağlı bireysel veya toplu yemek yeme biçimlerinin, âdâbın değişim sürekliliği olarak kabul edilebilir (Saz, Leylâ; 2001).

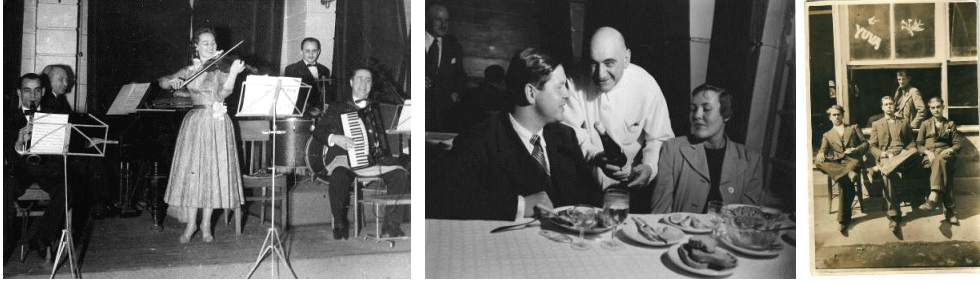

Şekil 2.6. Ankara Palas Doğan Foto Ajansı, Bir Davet Görünümü, 1931, Ankara. (Güliz Küçüktaşdemir Arşivi)

Şekil 2.7. Ankara Palas, 11 Nisan 1935 Ulus Gazetesi İlanı “Gece Elbisesi Mecburidir”; <http://gazeteler.ankara.edu.tr/dergiler>, Erişim: 2017.

Eskişehir için, 1950’li yıllara değin faaliyet gösteren ilk pastane Hafız Bey adlı bir kişinin yaptırdığı ve müşterilerine ‘bir arzularının olup olmadığı’ yönünde soru sorulan İstanbul Pastanesi olmuştur. Dr. Nazmi Özalp’in kendi aktarımı ile İstanbul Pastanesi, siyasi, edebi tartışmaların gerçekleştirildiği ‘kıraathane havası’ olan bir pastanedir. Kadın-erkek

ilişkilerinin kamusal yaşamdaki görünmezliğine karşın İstanbul Pasta Salonu ‘bazen genç sevgililer’ için buluşma noktası olmuştur (İmga, 2016).

Şekil 2.8. Karpiç Şehir Lokantası’ndan 1940’lı yıllarda gündelik hayat; Kaynak: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü (<http://blog.iae.org.tr>; Erişim: Temmuz 2017)

Şekil 2.9. ‘Baba’Karpiç; Kaynak: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü (<http://blog.iae.org.tr>; Erişim: Temmuz 2017)

Şekil 2.10. Kırcaathaneler, kamusal yaşamın erkek egemenliğindeki yüz ve gelenek örneği; 1938 Tarihli Fotokart; Ankara (Güliz Küçüktaşdemir Arşivi)

Gündelik tüketim kalıpları, Yenişehir ve Eskişehir arasında bu dönem dâhilinde ve sonraki yıllarda da ikili yaşam biçimini korumuştur. Örneğin, yeni bir bakışla yeme içme modeline karşın, Ankara’da kırcaathaneler ve kahvehaneler varlığını korumaya uzun yıllar devam etmiştir. Karpiç’in varlığına karşılık aşçı lokantaları, ‘ala turka’, ‘ucuz ve iyi yemek’ adresleri olarak toplum tarafından benimsenmeyi sürdürmüştür. Erkek egemenliğindeki kamusal alan örnekleri, bireylerine haberleşme, tartışma, eğlence olanağı sunmuştur (Aslanoğlu, 2001). Özellikle de sosyal yoğunlaştırıcı mekân örneği olarak kahvehanelerin varlığı ve yaygınlığı Ulus Kent Meydanı düzenlemesi gerçekleşen yıllara değin aktif bir biçimde sürdürülebilmştir. Önerilen kentli hayatına karşın Ankara’nın tarihi yapı stoku bulunan kesimlerinde, ilerleyen dönemlerde de yoğunlaşacak olan, ikili ‘dünya’, gündelik yaşamın pratiğindeki mekânlar olmuştur. Burada belirtilmesi gereken kahvehanelerin, kent ve kentli gelişimindeki yapıya uygun olarak evrilmesi ve ‘kulüp’ adı altında yeni mekanları tariflemesidir ki bu da başlı başına bir araştırma gündemidir. Mekânsal anlamda yitip gidenlerin ardından, bellek mekanizmasındaki değişiklik ve toplumun gündelik hayattaki değişiminin bir ürünü olarak da nitelendirilebilir. Ancak hâlihazırda erkek egemenliği toplumsal yaşamda kadına ‘ev temelli’ yaşam telkinini sürdürmüş ve bahsi geçen mekân tipolojileri kadınların bireysel olarak bulunamadıkları örnekleri oluşturmuştur.

İkili dünyanın dili de tartışmalıdır ki 1930’lu yıllarda, süreli yayın ve kentli mekanların isimleri ‘Yeni Harfler Devrimi’ aracılığıyla değişmeye başlamıştır. Sosyal yaşantının açık mekanlarından Millet Bahçesi’nde bir pano hazırlanmış, kamu ve özel

kurumların cepheleri öğretici yüzeylere dönüştürülmüştür. Adliye Vekâlet’inde de olacağı gibi birçok kamu kuruluşunda derslikler düzenlenmiş, başlıca büyük ölçekli yerleşim yerlerinin kendisi geçici eğitim mekanlarına evrilmiştir.

Nüfusun bir bölümü için ‘Yeni Harfler Devrimi’, geçmiş ve gelecek arasındaki bağı tamamen kopartmış, bellek mekanizmasını radikal biçimde etkilemiştir (Oktay, 1993). Bu tutum, yönetsel kadronun ulus bilinci duyarlılıklarındaki gelişim konusundaki girişimi ve kimlik inşasına bağımlıdır. Kimlik ve ulus bilinci duyarlılıklarının gelişiminde milli mücadele yılları ve sonraki yıllarda Hakimiyet-i Milliye Gazetesi önemli bir araç olarak ifade bulmuştur. ‘Yeni Harfler Devrimi’ ile İstanbul yollu haber iletimi gerçekleştiren, muhalif sesli bazı gazeteler ise Matbuat Kanunu dahilinde kapatılmıştır⁶. Belirtilen dönem dahilinde üç büyük kent sıralamasıyla, Ankara, İstanbul ve İzmir üzerinde sözü edilen reform ve gündelik yaşantıdaki eskil karşıtı hareketlenme, kırsal yerleşkelere göre görece etkili olmuştur. Ancak, ülke genelinde radikal modernitenin yayılımı için bilgi aktarımının temeli olan ‘eğitim’ önemi daha da artan bir gündem haline gelmiştir.

1 Kasım 1929, Cumhuriyet Gazetesi’nin ana sayfasında duyurmakta olduğu Millet Mektepleri, Yeni Harfler Devrimi’nin yayılımı için Ulus genelinde başlatılmış bir eğitim ‘vazife’ hareketidir. Gazetede Mustafa Kemal Atatürk’ün sözlerine yer verilirken bunun bireysel ancak kolektif bir hareket olduğu yer almaktadır. Ayrıca Gazi, “Bu vazifeyi yaparken düşününüz ki, bir milletin, bir heyeti içtima iyenin yüzde onu, yüzde yirmisi okuma yazma bilir, yüzde sekseni bilmezse bu ayıptır” belirtmektedir⁷. Haftanın üç akşamı ve iki saat süre ile gerçekleştirilen eğitim, öğretim faaliyeti iki veya dört ay müddetle sayıları binleri bulacak vatandaşa ulaşmıştır. 1928 Yılında gerçekleştirilen okuma-yazma oranına ilişkin istatistikler sonucunda ortaya çıkan vahim sonuç karşısında yönetsel kadro yedi yüz ve üzeri sayıdaki millet mekteplerini bu yolla hayata geçirmiştir.

Belirtilen dönemin çok ilerisinde bir zaman diliminde, kırsal yerleşkelerdeki sosyo-kültürel-politik-mekânsal potansiyeldeki en köklü ve olumlu gelişme Köy Enstitüleri’nin 17 Nisan 1940 tarihinde Ankara’da Meclis önergesi kabulü ile gerçekleşmiştir. ‘Yeni Harfler Devrimi’ sonrasındaki beş yıllık süreç içerisinde köy ve kent arasındaki eğitim düzeyinden çok okuma oranı üzerinden yapılan araştırmalardaki farkın büyüklüğü, Köy Enstitülerinin

⁶Detaylı Okuma İçin Bkz.: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1867.pdf>; “Bu gazete ve mecmualar Cümhuriyet Hükümetinin dahilî ve haricî siyaseti aleyhinde neşriyat yapamazlar.”

⁷ Detaylı Okuma İçin Bkz.: Cumhuriyet Gazetesi, 1 Teşrinisani 1929; Erişim: <http://gazeteler.ankara.edu.tr>, Erişim: Ağustos,2017.

önemini ortaya çıkarmıştır (Akyüz,2001). Eğitim panoramasının yanı sıra, nüfusun ihtiyaç duyduğu temel hizmetlerin de köy ölçeğindeki yerleşim yerlerine söylem düzeyinde iletildiği anlaşılmıştır. T.M.T.F. Köycülük Komisyonu (Türk Milli Talebe Federasyonu) yaşayış biçimindeki radikal farkları, Anadolu'nun çeşitli yerlerine düzenlenen saha inceleme gezilerini şöyle aktarmaktadır "...Birçok köylerde üç karısı olana rastladık...Birçok köyde bir tek apteshaneye rastlamadık! Okulsuz köyler karanlıklar içinde bulunan sessiz yerlere benziyor!" (Kacar, Burhan; Devrim Gençliği Fikir ve Sanat Dergisi- 1 Mart 1953). Bu sebeple yerleşim yerlerinin ölçeği de dikkate alınarak hazırlanan Köy Enstitüsü'nün bütüncül programı, farkı en aza indirmeye yönelik yapıda ele alınmıştır.

Şekil 2.11. Geyde, Kazımpaşa İlköğretim Okulu 1934 Yılı Öğretim Dönemi Öğrencileri; Kaynak: Şefik Başer Arşivi.

Şekil 2.12. "Gören Gözün, Konuşan Dilin, Düşünen Kafanın, Yazan Kalemin Bayramıdır" 23.04.1956, İzmit; Kaynak: Mehlika Başer Arşivi.

Bu kurumları başka bir açıdan da nitelikli kılan, kalkınmanın da ötesinde sosyal yaşantı ve gündelik hayat telkini bakımından umut vaat etmiş olmasıdır. 'Cumartesi Etkinlikleri' başlığı altında kızlı-erkekli, yeme-içme, yerel oyun ve müzik paylaşımı, demokratik plattformlu eğitimin bütüncül anlayışına yoğun katkıda bulunmuştur. Böylece, ulus devletin inşasında yer alan söylemler, coğrafyanın tamamını kucaklayıcı bir eğitim programına geçici süreyle de olsa evrilebilmiş, erişebilmiştir. Eğitim süreci ve okullar, demokratik toplumsal yaşam laboratuvarı olarak hayatın bizzat akışı ve çalışma alanının kendisini tanımlamıştır (Heffernan, Helen; 1939). Tüm bunların yanı sıra savaştan çıkmış, nüfusu azalmış bir milletin kalkınmasında köy enstitülerin en büyük rolü, üreten, düşünen ve iç pazar bütünlüğünü sağlamaya yönelik eğitilen bir toplum için sosyo-mekansal katkı olmuştur.

Sosyo-mekansal böylesi bir katkı, dönem içinde toplumun her kesimine 'erişilebilirliği' sağlamak arzusudur. Bu erişilebilirlik hareketi, fiziksel ve eğitsel yönü ile

etken rol oynamıştır. Siyasal alanda yaşanan gelişmelerin ve gündelik hayat modelinin, eğitsel bir araç olarak farklı sosyal gruplar üzerinde ifade bulan Ankara Radyosu, 1927 yılında faaliyete başlamıştır. Sosyal hareketliliğin artırılmasının ötesinde modernize edilmiş ‘vakit geçirme’ temsili olarak da toplumu kapsayıcı bir öneri olarak ele alınabilir. Toplumun sosyal hareketliliğinde, kültürel ve eğitsel hedefli yayınlar gerçekleştiren Radyo, ekonomiden tasarruf ederek, eğitmenin sesini duyuracak, televizyon teknolojisi gelişene değin önemli bir araç olarak yerini korumuştur. Böylelikle dönem içinde kıraathanede kamusal yaşam deneyimi alışkanlığına radyo, ‘toplulukla beraber dinleme’ etkinliği ile dahil olmuştur. Ancak, ilerleyen dönemlerde de yapılan araştırmalarda görülecektir ki eğitimde ‘fırsat eşitliği’ sunması planlanan radyo faaliyetlerinin, Türkiye geneline yayılımında aynı eşitlik gözlemlenmemiş, gözlemlense dahi ‘radyo dinleme alışkanlığının’ kırsal yerleşim alanlarında azlığına dikkat çekilmiştir (Frey, 1966).

Radyo dinleme alışkanlığının azlığının söz konusu olmadığını ve hatta yokluğuna ilişkin Halil İbrahim Gökoğlu mesleki raporlarına ilişkin aktarımda bulunmuştur. Orman mühendisi olarak sosyo-ekonomik saha araştırması kapsamında düzenlenen raporlara ilişkin “...O tarihlerde radyo diye bir şey yoktu. Hiçbir köyde radyoya tesadüf etmedim. Hiçbir haber alma durumları yoktu! O kadar ilkeldi. Hele dağlar da yaşayanların şehirle de irtibatları olmuyordu. Köy ve kentlerde çok ama çok büyük bir fark bulunuyordu.” belirtmiştir⁸.

Kırsal yerleşim alanlarına karşı, kentlerde durum farklılaşmakta radyo kentsel yaşama uyum sağlamaya, topluma yön gösterici özelliği ile gelişimi desteklemeye ve yeni kimlik inşasının aracı olmayı sürdürmüştür. ‘Radyo misafirliği’ adı altındaki ev buluşmalarında belirli programlar için bir araya geliniş, komşuluk hareketliliği aracılığıyla da evsel yaşamda kadınlı-erkekli bulunma durumu artmıştır. Böylelikle mahrem olan özel alana farklı bireyler dahil olmuştur. İlerleyen yıllarda ‘radyo misafirlikleri’ yerini ‘tele misafirliğe’ devretmiştir.

Fiziksel olarak kent, kasaba ve köy gibi farklı yerleşkeler arasındaki ulaştırma politikası 1920’li yıllarda son derece kısıtlı olmasına karşın 1923 yılı itibariyle millileşen bir ulaşım ağı için “yurdun dört baştan demir ağlarla örülme” düşüncesi 1926 yılında kurulan bir komisyon ile etkin bir çalışma yürütmüştür.

⁸ Halil İbrahim Gökoğlu ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat hakkında detaylı okuma için Tez’in Ek-2 Belgesi’ne bakınız.; Güliz Küçüktaşdemir; 2017.

Şekil 2.13. 1 Eylül 1934 Tarihli Zaman Gazetesi'nden Radyo Programı Örneği; Kaynak: <http://gazeteler.ankara.edu.tr/dergiler>, Erişim: 2017

Şekil 2.14. 26 Aralık 1933 Tarihli Akşam Gazetesi'nden "Yeni Model Telefunken ile Avrupa İstasyonları Sür'at ve Emniyetle Alınmasını Temin Ediyor"; Kaynak: <http://gazeteler.ankara.edu.tr/dergiler>, Erişim: 2017

Burada belirtilmesi gereken demir ağların tarihsel arka planını Anadolu üzerinde yapılandıran öncüllerin, Türkiye dışı ekonomik kaynaklar olduğudur (Ankara Imprimerie d'État, 1935. Print). Örnekle, İstanbul'daki ilk şimendifer, 2 Eylül 1868 tarihinde yapımına başlanan Avrupa-Balkanlar-İstanbul hattıdır. Sultan Aziz tarafından yapım fermanı verilen demiryolu, 1884 yılında tamamlanmıştır (Salt Research. Identifier: FFT153008, <https://www.archives.saltresearch.org>, Erişim: Temmuz,2017). Bu anlamda, Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte millileştirme demiryolları işletmeciliği ile başlamış ve kaynaklarından satın alınmaya çalışılmıştır. Yeni demir ağların örülmesi ile yurdun her kesimine erişilebilirlik sağlanma gayreti sürdürülmüş, gücünü sosyal yaşamda da arttıran Devlet Demiryolları Kurumsal yapısı oluşturulmuştur.

Yurdun her kesiminde gerçekleştirilen şimendifer açılışları ile demiryolları, politik, ekonomik ve ulaşım politikalarının yanı sıra, hareket etme eylemini arttıran, bağımsızlaşma davasında "refah ve medeniyet yollarını" oluşturmaktadır (Atatürk, Kemal, and Nimet Arsan; 1959 Print). Bir sosyal etkinlik olarak kutlamalarla tüm yerleşkelerde şimendifer açılışları ve istasyon kuruluşları, yoğun sevinç yaratan buluşmalara sahne olmuştur. Ankara'da banliyö treni ile Kayaş, Mamak, Saimekadın, Atatürk Orman Çiftliği, Etimesgut ve Sincan'a semtlerine ulaşılırken, 1925 yılı itibariyle İmalat-ı Harbiye katılımı ile Anadolu Otomobil ve Otobüsleri Türk Anonim Şirketi kurulmuş, sistemli bir otobüs işletmeciliğinin temelleri atılmıştır (İmga, 2016). Ancak, otobüs ve otomobil kullanımı son derece sınırlıdır; Yenişehir ve Eskişehir'de at arabaları ve eşekler aracılığıyla taşımacılık sürdürülmeye

devam etmiştir. Belediye'nin 1935 yılında oluşturduğu otobüs filosuna değin kent içinde farklı ulaşım araçları veya yaya hareketliliği yoğun olarak süregelmiştir.

1937 Yılında, Mimar Şekip Akalın'ın tasarladığı, Ankara Gar'ı inşa edilmiş, bu mekânsal yapılanma sosyo-kültürel, ekonomik, politik hareketliliğin değiştiricisi olmuştur. İstasyon Ankaralı nüfus için, modern 'seyyar' ve 'turist' mekânının incelendiği bir seyir mekânı haline gelmiştir. Gar Binası ve Direksiyon Binası çevresinde sıralanan faytonlar, taksi muadili olarak görev yapmış, seyir mekânı olan Gar ve çevresinde gezintiler düzenlenmiştir. Ayrıca, kentin ilk yerleşkelerindeki fayton duraklarından birisi olmuştur. Kentliler, seyahat etme eylemini gerçekleştirirse de yapı ve yakın çevresi gözlem deneyimine sıklıkla başvurmuştur.

Şekil 2.15. Fotokart, Gar Binası Önünde Kadınlar, 14.01.1937 Tarihli, (Güliz Küçüktaşdemir Arşivi).

Şekil 2.16. Fotokart, Ankara'da Yoğun Olarak Konut Stoku İhtiyacı Hissediliyor; Vehbi Koç'un Keçiören'deki Evinde Kiracı Yavuz Ailesi; 1941; (Bedia Yavuz Arşivi).

Kent ölçeğinde dışa açılım, beklenenin üzerinde bir nüfus artışıyla gerçekleşmiş, bütün planlama stratejilerine karşılık yeni barınma problemlerini ortaya çıkarmış, yönetsel kadro dışında yerli halk ve "İstanbulular" arasında gündelik hayat, giyim-kuşam ve dilsel temsiller bakımından gerilimli bir yabancılaşma oluşmaya başlamıştır (Suner, 1999). Özellikle, kentte yaşayan yerliler ve kente sonradan, dönüştürücü misyonu ile katılan memur sınıf arasında cinsiyet rolleri, üretim-tüketim kalıplarına bağlı mekânsal ayrışmalar ve kullanım farklılıkları meydana gelmiştir. Bu anlamda, belirtilen farklı altyapılı gruplar ilerleyen yıllarda Ankara içinde hareket ederek farklı semtlerde ikamet eder olmuştur (Tekeli, İlkin, 1984). Yabancılaşma durumu, günlük yaşamda ülkedeki değişiklikler bütününe toplumun her bir bireyi tarafından uzlaşılarak veya çatışarak algılanması için önemli bir eğitsel araca dönüşmüştür (Azakoğlu, 2015). Ankaralı nüfus, Atatürk ile aynı

kentte yaşadığının bilincinde olmuş ve her an karşılaşma potansiyeli varmışçasına “dikkatli, özenli, saygılı, terbiyeli, bakımlı” olmaya çalışmıştır (Karaveli, 2013).

Dönemin, milletvekili ve büyükelçilikleri dahi İstanbul’un idari merkez olarak Ankara’ya yönelimini geçici bir tutum olarak görmüştür. İstanbul’un merkez yönetici ve ticari merkez işlevinin yerini almaya başlayan Başkent’te elçilikler de zaman içerisinde yerleşik konuma geçiş yapmıştır. Özellikle ilk yıllarda, elçilikler faaliyetlerini İstanbul üzerinden yürütmeye devam etmiş, Ankara’yı siyasal görüşme mekânı olarak geçici müddetle kullanmıştır. 1930’lu yıllarda Atatürk Bulvarı üzerinde Rus Büyükelçiliği ve Alman Büyükelçiliği inşa edilmiştir. Atatürk’ün Çankaya Köşkü’nde çalışmalarını yürütüyor ve yaşamını sürdürüyor olması, yönetsel kararların yine Ankara’dan alınmaya devam etmesi başkentlik istikrarını korumuştur.

Elçiliklerin Ankara’ya ‘bedelsiz arsa karşılığı kente yerleşme’ daveti üzerine birçok ülke, bu dönem itibariyle özellikle Atatürk Bulvarı-Kavaklıdere Kavşağı arasında yer alan “Sefaretler Caddesi” üzerinde konumlanmaya başlamıştır. İlerleyen yıllarda bu Cadde üzerinde yer alan sivil, ticari, kamu erkine ait yapılar, örnekle Sefaretler Apartmanı I, II, III; TRT Sefaretler Stüdyosu olarak adlandırılmıştır. 1937 Yılında Ankara Gar’ı inşası tamamlanana kadar, elçilik mensupları Ankara ile bürokratik işlemlerini yürütürken, mensupları yataklı vagonlarda veya Direksiyon Binası’ndaki İstasyon Otel’de konaklamıştır. Ankara’nın bütünü için ise konut stoku azlığı söz konusudur. Tez çalışmasına gönüllü olarak katılımda bulunan görüşmecilerden Mehmet Döner, bireysel olarak barınma amacıyla da konut bulunamadığını ve ilerleyen dönemlerde yeni yapılanmalarla bu sorunun çözümlenmeye başladığını “... O, memleketinden gelince ona bekar evi vermemişler... Kendisi de para kazanınca bir bekar evi inşa ettirdi. Binada bekar odaları vardı. İşimize yakın diye, biz oradan yer tuttuk”⁹ sözleri ile ifade etmiştir.

Eskişehir’de Evkaf Evleri, Yenişehir’de Soysal Apartmanı, sosyal yaşantının yoğunlaştırıcısı olan sivil mimarinin örneklerini oluşturmuştur. Soysal Apartmanı, Yenişehir Bölgesi’nde yazar Ayşe Kulin’e göre “Ankara’nın en gözde, en güzel ve modern” apartmanı olmuştur (Kulin, 2017). Bu iki yapılanmanın ortaklaşan yönü ticari ve konut işlevlerindeki birliktelik ile ön plana çıkmaktadır. Ancak bu iki yapılanmada da sosyal yaşantıyı yoğunlaştıran ticari işlevin yanı sıra, konut işlevinin farklı bir ‘yaşam’ planlanması doğrultusunda geliştirildiği düşünülebilir. Kulin, Dürbünümde Kırk Sene adlı romanında

⁹ Mehmet Döner ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat hakkında detaylı okuma için Tez’in Ek-2 Belgesi’ne bakınız.; Güliz Küçüktaşdemir; 2017.

Soysal Apartmanı hakkında, dairelerinin kaloriferle ısındığı, haftada bir gün sıcak su ve terasında havuzlu bir bahçe bulunduğunu belirtmektedir (Kulin, A.; 2011). Aynı apartmanın farklı bloklarında, hacimsel olarak farklılık gösteren tip planların olduğunu ve zemin, bodrum katında ise noter, Süreyya Pavyonu, Madam Marga'nın Dans Okulu'nun varlığına dikkat çekmiştir.

Evkaf Apartmanı'nda ise konut işlevi zemin üstü kotlarda yer alırken, zemin ve birinci katların tiyatro, ticari amaçlı mağazacılığa tahsis edildiği görülmektedir. Evkaf Apartmanı'nda ikamet etmiş Mehmet Döner, tez çalışmasında yer alan görüşmeler kapsamında ilerleyen yıllara ait “Gençlik Parkı'nı ve Gazinoları görürdüm. Oturur, bedava tarafından izlerdik. Öyle bir geçmişimiz var yani. Sonradan bizi Vakıflar çıkarttı. Sıtkı Ulay'lar, Burhanettin Uluç'lar, 1960 İhtilali'ni yapanlar da orada kalıyordu. Bir odalar vardı, çok güzeldi! Her gün de sıcak su vardı. Sene 1964-1965 gibiydi” bilgilerine yer vermiştir¹⁰. Yenişehir Su Deposu'nun 1926 yılında tamamlanmasının ardından bu bölgedeki konut yapılarına daimî olarak su sağlanabilmiş; Ankara geneli için ise 1934 yılında Çubuk Barajı'nın tamamlanması ile çözümlenebilmiştir. Çubuk Barajı, kente olan katkısı ile birlikte yeni bir ‘seyir’ mekânı olarak kentlilerin uğrak noktalarından birisi olmuştur. Bu anlamda Çubuk Baraj Gazinosu ve çevresi, hafta sonu kullanım yoğunluğunu arttırmış, Ankaralılar için alternatif bir buluşma ve dinlenme mekânı tariflemiştir.

Gündelik yaşam içinde cinsiyet rollerindeki dağılım kalıplarının değişimi Türk Medeni Kanunu'nun 17 Şubat 1926 tarihindeki kabulü ile başlamış, gazinolar yaygınlaşmış ve kullanım oranı artmıştır. Gazinolarda ayrıca, kurum ve kuruluşların yeme-içme davetleri ile sosyal yaşantıdaki hareketlilik önem kazanmış birer ‘aile mekânı’ olmuştur. Derinlemesine mülakata katılan Yekta Güngör Özden, Baraj ve yakın çevresindeki kullanım yoğunluğuna ilişkin “Baraj'ın oradaki Baraj Gazinosu'nu kiralar, masrafları verir, 5 Eylül'de Avukatlar Günü düzenlerdik. Bazı hafta sonları Baraj tek gezinti yeri olurdu... AOÇ'ye de giderdik ama orada o kadar fazla gezilip oturulacak bir yer yoktu o zaman.” ifade etmiştir¹¹.

Gazinoların gündelik yaşantı içerisindeki konumu, Türk Müziği ve kültürel alt yapıya dair ulusal tekniklerin geliştirilmesi çalışmalarına paralellik taşımaktadır. Gazinoların mekânsal yapılaşması ve öyle ki zaman içerisindeki sosyo-kültürel değişime bağlı kullanıcı

¹⁰ Mehmet Döner ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat hakkında detaylı okuma için Tez'in Ek-2 Belgesi'ne bakınız.; Güliz Küçüktaşdemir; 2017.

¹¹ Yekta Güngör Özden ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat hakkında detaylı okuma için Tez'in Ek-2'ne bakınız.; Güliz Küçüktaşdemir; 2017.

grubundaki kayma, ‘alaturka ve alafranga’ ikiliğinde sıkışmıştır. Temel olarak, Osmanlı İmparatorluk yıllarında musiki alanında yapılan çalışmalar, batılılaşma anlamında ‘Türk Ulusal Musikisi’ olarak sentez süreci yaşamış, ilerleyen yıllarda ise ‘halk müziği’ radyo yayınlarından 1934 yılı itibarıyla çıkarılmıştır. Radyo ‘terbiyesi’ dahilince çok sesli müzik yayını ile nüfusun kendi müzikalitesini belirlemesi planlanmıştır (Tekelioğlu, 1999).

Şekil 2.17. Baraj Gazinosu Ankaralı’nın Haftasonu Gezinti Rutini İçinde Yer Alan Hafıza Mekânıdır; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir.

Şekil 2.18. Baraj Gazinosu Perspektifinde Bir Aile Görünümü; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir.

Halkevlerinin de bu doğrultuda hizmet veren toplumsal ‘terbiye’ mekânları olarak kurulması belirtilen dönemde gerçekleşmiştir. Bu amaçla Halkevlerinde düzenlenen konserler, ücretsiz eğitim programları ile teşvik sağlanmaya çalışılmıştır. Halkevleri 1932 yılında hizmete girmiş, ‘halkçılık’ ilkesi dâhilinde toplumun her kesimine ideolojik, simgesel ve anlamsal niteliklerin kazandırılmasını amaçlayan bir yapılanma olmuştur. Yöneten-yönetilen kesim arasındaki diyalog ve erişilebilirliğin artırılması amaçlanmıştır (Gürallar, Yeşilkaya, 2003). Türkiye genelindeki yayılımı bir kalkınma planı olarak da nitelendirilebileceği gibi kentli bireyin, ‘ideal nüfusun’ temelini oluşturmuş, küçük ölçekli yerleşkelere demokratik sistem modelini aktarma rolünü üstlenmiştir.

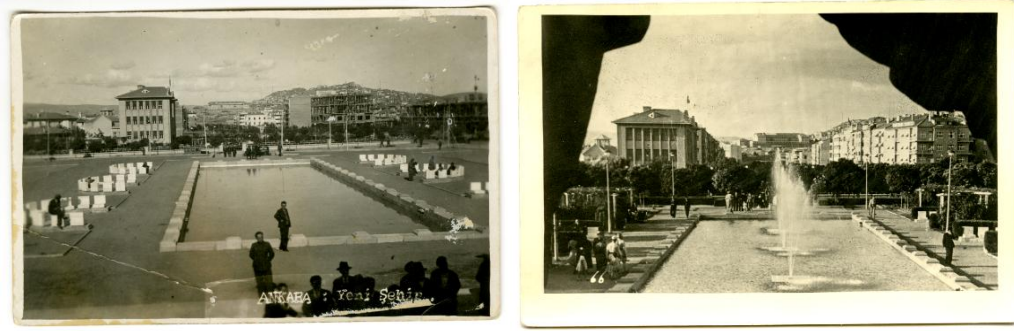
Dönem dâhilinde gazinoların sayıca artışı gerçekleşmiştir. Pınarbaşı, İnci, Esenpark, Dört Yol-Cebeci, Göl Gazinosu, Marmara Parkı, Keçiören Gazinosu, Ankaralı aileler için başlıca eğlence mekânlarını oluşturmaya başlamıştır. Tez amacıyla yapılan görüşmelerden de anlaşılacağı üzere, bu mekânların ortak noktası, cinsiyet kullanımında eşit yaklaşım ve aile katılımı olmasıdır. Kimi gazinolarda halk müziği dinletileri gerçekleştirilirken kimi gazinolarda ise varyete toplulukları belirli periyotlarda sahne almaktadır. Sayılan örneklerin dışında kalan Gar Gazinosu, devlet eliyle sunulan radyo terbiyesinin bir uzantısı olarak bünyesine halk müziği dinletilerini dâhil etmemiştir. Bunun yanında, Ankara’da gündelik hayatın kolu olarak gazino yapılanmalarında gözlemlendiği ortaklık, açık ve yarı

açık mekân kullanımınıdır. Yarı açık, kapalı mekânlarıyla gazinolar gün içinde veya mevsime bağlı kullanımda fiziksel niteliğinde değişkenlik göstermektedir. Örnekle, yarı açık mekân olarak tariflenen bölümde gün içi yeme-içme, dinlenme işlevi sunulmuş, gece ise aynı mekân ve kapalı mekânda ise müzik dinlemenin yanı sıra, dans etme, yeme-içme eylemleri eş zamanlı gerçekleştirilmiştir. Bomonti Bahçesi, Esen Park Aile Çay Bahçesi, Cebeci Aile Bahçesi, Şehir Bahçesi açık hava gazinosu niteliğinde ailelerin uğrak mekânı olmuştur.

Şekil 2.19. 31 Temmuz 1950, Bomonti Bahçesi'nde İspanyol Revüsü, Zafer Gazetesi, Kaynak: <http://gazeteler.ankara.edu.tr>, Erişim: Kasım, 2017

Aynı dönemde Musiki Muallim Mektebi, Devlet Konservatuvarı, Sayıştay, Erkek Ticaret Lisesi, Zübeyde Hanım Kız Enstitüsü, Siyaset Bilgiler Fakültesi, Savunma Bakanlığı, Genelkurmay Başkanlığı sosyo kültürel yapılanmanın kamu erki ve kamu kullanımı iş birliğine ait yüzü tamamlamıştır. Yenişehir'de ise gündelik yaşam pratikleri 'kentlinin sayılı bahçeleri' ile kamusal alan deneyiminde yoğunlaştırılmaya devam etmiştir (Şekil 2.20, 2.21). Kent mekânında varoluş hakkında De Certeau, 'Gündelik Hayatın Keşfi' adlı kitabında, insanlarda varlığından hiç kuşkulandığı gizli kaynaklar bulunduğunu belirtmiştir. Kentli öznelerin hareketliliğini ve parkların kente, kentsel yaşama, kentlinin öznel alanına ilişkin potansiyel katkıları yeni yapılanan Başkent için önem arz etmiştir. Kentsel ve mahalli ölçekte yeşil alan kullanımı parklar, çocuk oyun alanları, mesire yerleri, kır gezileri kapsamında ele alındığında dinlenme ve eğlence işleviyle Başkent'in kentli nüfusun önemli mekânlarıdır. Gençlik Parkı, Kurtuluş Parkı, Güven Park, Yenimahalle Parkı, Maltepe Parkı, Keçiören Parkı, Şehir Parkı nüfusun yoğunlukla gündelik yaşamını besleyen mekânların başında yer almaktadır. Öte yandan Mimarlık Dergisi, Temmuz 1975, yedinci sayısında kentlinin açık mekânları ile ilgili yapılan araştırma çok çarpıcıdır. Ankara nüfusunun %60'ı parkları hiç kullanmamış ve kullanmayı tercih etmemektedir. Bu anlamda, 1920'li yıllardan itibaren belirli bir sosyal altyapılı grubun parkların aktif kullanıcısı olarak kentsel mekânda var oluşlarını gerçekleştirmeye çalıştıkları belirtilebilir. Açık mekân kullanımında Havuzbaşı nüfusunun kentli eğlenme, müzik dinleme biçimini yönlendiren mekânların örnekleminin ilkinin oluşturmaktadır.

Şekil 2.20. Güvenpark, Yenişehir Bölgesi'nde gündelik hayatın biçimi parklar; 1930'lu yıllar (Güliz Küçüktaşdemir Arşivi)

Şekil 2.21. Güvenpark, Kamusal/Kentsel açık mekân örneği olarak Güvenpark; 1940'lı yıllar (Güliz Küçüktaşdemir Arşivi)

Yine aynı yayında yapılan bir araştırmanın sonucunda nüfusun üçe bir oranda alt gelir grubu olduğu, dönem dâhilinde yoğun göçe bağlı kentli alışkanlıkların veya tarihsel arka planda yer alan seyir gezilerinin sıklığındaki azalma durumu dikkat çekmektedir. Seyir gezileri gelir gruplarına göre farklılık gösterirken kent içerisinde Atatürk Orman Çiftliği'nde, Dikmen'de, kent dışında bakir ve ormanlık bir alan olarak Kızılcahamam, Çubuk, Beypazarı, Nallıhan, Ayaş, Bala ve Kalecik'te nüfusu toplamaktadır. Böylece toplumsal değişim sürecinde Ankara için öngörülen kent ve kentli yaratma arzusu, steril, homojen yapılanma biçimi, planlama stratejileri ve devlet politikalarıyla farklı bir yönelime kavuşmuştur.

1930'lu yılların başında, Yenişehir Bölgesi yukarıda belirtilen tüm öngörüler dâhilinde göç dalgasına da yoğunlukla maruz kalmamışken sosyal bellek yaratımında etken rol oynamıştır. Özellikle bu çalışmada anı tümseği (15-30 yaş) dönemini ele alan sözlü tarih görüşmeleri gerçekleştirilirken, kentsel açık mekân örneği parkların birer kentsel buluşma noktası olarak görüşmeciler belleğinde yer edinen mekânlar olduğu saptanmıştır. Bu doğrultuda görüşmeciler, yeme-içme, davranışsal kalıplarını ve mekânın fiziksel niteliklerini, olay merkezli veya olay dışı kalıplarla aktarabilmiştir.

Yenişehir'de planlama stratejisi içerisinde yer alan '*promenade*'li, gezinti yolu bulunan Bulvar üzerinde yer alan yapılanmalarda, 'bahçe' kavramı parseller arasındaki ilişkiyi kuran elemanlar olarak yer almıştır. Bu anlamda, Kızılay Binası ve yapının Bulvar ve Ziya Gökalp Caddesi ile ilişki kurduğu alandaki 'Kızılay Bahçesi', kentin yoğun kullanımındaki açık mekândır. Burada, görüşmecilerin ücretsiz olarak tanımladığı maden suyu ikramı, su ve kum bulunan iki havuz tarhi, Türk tabiplerine ait tarihsel arka planı aktaran öznel büstleri yer almıştır. Kızılay Bahçesi, Güven Park ile Bulvar üzerinde 'yürüyüş' alışkanlığı kazanan nüfus için birer buluşma mekânı olmuştur.

Jansen'in Bakanlıklar Mahallesi olarak tanımladığı alana ve kentin büyüme aksına yönlendiren buluşma çekirdeklerini oluşturmuştur.

Kentli kimliğinde yürüme eylemi, bir zaruri niteliğin ötesinde içinde barındırdığı nüfus için sonsuz deneyim sunan ve heyecan verici bireysel/çoğul aktivitedir. Gündelik yaşamın rutinleri üzerine tez araştırması kapsamında yapılan tüm görüşmelerde, görüşmeciler toplu taşıma imkanları olsa dahi kent içerisinde yaya hareketliliğine dahil olduğunu ve memnuniyetlerini dile getirmiştir. Bu eylemin kendisi bir beden terbiyesi eylemi olarak belirtilirken, basılı ve görsel malzemeler ile dönem kaynaklarının da telkin ettiği sağlıklı, batılı, kentli yürüyüşüdür. Bu tabii metodun yanı sıra mekânsal sunuları da gündelik yaşamın bir parçası olmaya başlamıştır.

Şekil 2.22. ‘Kızılay Bahçesi’, kentin yoğun kullanımındaki açık mekândır (Güliz Küçüktaşdemir Arşivi)

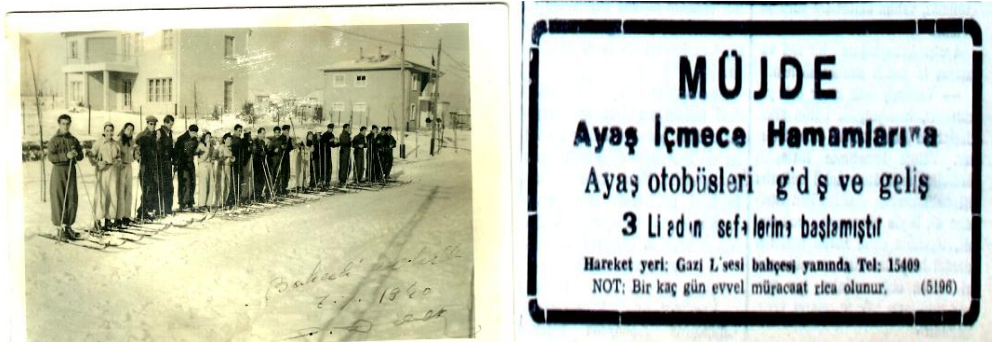
Şekil 2.23. Kızılay Bahçesi, kentte gündelik hayatın buluşma çekirdekleri (Güliz Küçüktaşdemir Arşivi)

Cumhuriyet'in ilan edildiği ilk günden itibaren, bedensel-fikri terbiye süregelerek 1950'li yıllarda yoğunluk kazandığında çeşitli ilçelerde, illerde kayak, buz pateni, yüzme, atlama, koşu ve benzeri branşlarda desteklenmiştir. Erken örnekleme olarak 1935 yılındaki bir gazete haberi verilebilir. Bu haberde Uludağ'da açılan bir dağ evinin, kayak sporcuları için çalışma ve pratik yapma mekânı olarak hizmete girdiği belirtilmiştir¹². Ankara'da ise Elmadağ'da Teleski Tesisleri'nin kayak faaliyetini, desteklediği gözlemlenmiştir. Bunun

¹² Haberin detaylı incelemesi için bkz., Ulus Gazetesi, No:3181, 27 Aralık 1935; <http://gazeteler.ankara.edu.tr>, Erişim: Ekim, 2017

yanında kent içerisinde ise Bahçeli Evler Yapı Kooperatifi¹³ ile mesken oluşumunda Bahçelievler Senti'nde belirli açık alanlar buz pateni ve kayak eylemini gerçekleştirmeyi arzu eden nüfusun uğrak bölgesini oluşturmuştur (Şekil 2.24.).

Kentin çeperlerinde ve iç bölgelerinde süregelmekte olan hareketlilik, toplumun farklı yaşam biçimine sahip grupları, bu çeperlerin dışına çıkmaya teşvik etmektedir. Böylece, spor yapma, alış-veriş, gezinti, görgü, yeme-içme, öğrenim davranış kalıplarını ilerletmek amacı ile iç ve dış turizm gündemine katkı sağlayan toplu taşıma imkanları arttırılmıştır (Şekil 2.25.). 'Batıyı görme', 'Batıyı Gezme' eylemlerinin tümü birer kimlik meselesinin ürünü olarak bu davranış kalıplarını ve hareketlenmeyi telkin etmiştir. Araştırma sırasında görüşmeciler şehir dışı gezilerine ilişkin bilgi verirken, birincil olarak tren, otobüs ve motosiklet araçlarını kullandıklarını belirtmiştir. Gündelik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla günü birlik veya hafta sonu tatillerini değerlendiren görüşmeciler, dikim, malzeme alım gibi ticari faaliyetlerin yanı sıra dinlenme-eğlenme istekleri doğrultusunda hareket etmiştir. Teşviğin kendisinin de basılı yayın ürünleri ve yakın arkadaş çevresi, aile bireyleri tarafından sözel yolla gerçekleştiğini de eklemiştir.

Şekil 2.24. Bahçelievler Yapı Kooperatifi ile gelişim gösteren bir semtin gündelik yaşamı oluşmaya başlıyor, 7 Ocak 1940 Tarihli Fotokart (Güliz Küçüktaşdemir Arşivi)

Şekil 2.25. "Müjde! Ayaş İçmece Hamamlarına", 27 Temmuz 1950, Zafer Gazetesi, Kaynak: <http://gazeteler.ankara.edu.tr>, Erişim: Kasım, 2017

Eser Ülkealan "...benim hayatımdaki en eski bir iki çocukluk arkadaşımın biri Nedime Çarkacı'nın kızı Nilgün Çarkacı'dır. O zaman hafta sonları babam onları da alırdı anne-kız, bizi de alırdı. Hep beraber Bolu Kaplıcalarına gidilirdi, tatillere gidilirdi" olarak gezi rutinini ifade etmiştir. Bunun yanında gazinolarda yer alan dönem sanatçılarından ve

¹³ Bahçeli Evler Yapı Kooperatifi ile yeni bir semt gelişiyor. Detaylı bilgi için bkz. <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2948.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2948.pdf>, Erişim: Ekim 2017.

farklı illerde ikamet eden üst gelir grubu kişilerin belirli ürünleri, belirli kişilerden temin ettiğini görüşmecilerden Faruk Küçük “...Düzce’den Şerifoğulları Ailesi geliyor. Bu arada da gelmişken bir tane kürk alalım diyorlar, bizi gördüler ya kürkçü! Pazarlık da etmediler; 25.000 Lira!” anektodu ile aktarmıştır.

Şekil 2.26. Elmadağ Teleski Tesisleri, Fotokart (Güliz Küçüktaşdemir Arşivi)

2.1.3. ‘Hür ve Mesut Türk Kadını’ Profiline Gündelik Hayatta ‘Var Oluşu’

Toplumsal ve kimlik inşasının temel taşlarından birisi olarak kadının gündelik hayattaki var oluşu başat ve siyasal bir hedef olarak yer almıştır. Toplumdaki yaşantının seküler ve modernleşme alanındaki değişimde yaşanan devrimlerin gündelik hayattaki karşılığı cinsiyet rollerindeki dağılım ile başlamaktadır. Bu dağılımın kendisinin revize edilimi başlı başına bir modernlik (Giddens, A., çev. Kuşdil, E., 2004) yaklaşımı olarak nitelendirilebilir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Ankara adlı kitabında, kadınların modern yaşama dahil olma ilişkisini giyim alışkanlıkları ve gündelik yaşam pratiğinin değişimi üzerinden kurmaktadır. Toplumsal ‘yaşam oluşturu’ kimliği bakımından kadınların önemli rolleri olduğunu belirtmiştir. Bu anlamda kadınlar Yakup Kadri’ye göre, ‘millileşen’ bir modern hareketin merkezinde yer almış ancak bir cemiyete dahil olmanın ötesinde, topyekün kimlik oluşumunda ‘ağır vazifeleri taşıyan kişiler’ olmuşlardır (Karaosmanoğlu, Yakup K.; 1934).

“Hepimiz biliriz ki, Türk kadını feragatlidir... Türk kadını hürriyetini sever, ahlaklı, mert, çalışkan ve faziletlidir...”

Yukarıda yer alan alıntı, Ulus Gazetesi ve 1946 yılına aittir (Ulus Gazetesi, 20.05.1946). Yazıda özellikle Türkiye’de gerçekleştirilen reformlarda ‘kadın’ imgesi ve Osmanlı ile karşıt ilişki kuran kadının toplum hayatındaki gelişimi aktarılmaktadır. ‘Hür ve

Mesut Türk Kadını' başlığındaki yazıda, Yazar Müjgân Ağal, Türk Kadınının bir aile bireyi olması dışında edindiği kimlik, haklar, modernliğin İsviçre'deki hemcinsleri ile kıyaslamasını yapmaktadır. Burada 1926 Yılında kabul edilen Medeni Kanun ve getirisi olan haklara değinmektedir. Bu kanun ile birlikte kadınlar, evlilik ve boşanma için tek eşlilik koşulu, cinsiyet ayrımı yapmadan boşanma, miras bırakabilme, 1934 yılında ise Seçme ve Seçilme Hakkı'nı elde etmiştir.

Şüphesizdir ki, ideolojik olarak 'eski ve yeni 'kadın kimlikleri, kamuya ait organlar tarafından önemli bir yayılıma tabi tutulmuştur. Başlıcaları, güzellik yarışmaları (Şekil 2.27-2.28), görsel ve yazılı malzemeler, radyo yayınları, tiyatro ve sinemalar aracılığıyla farklı medyaların iletişimdeki rolü arttırılmıştır. Ayrıca, 'batılı' görünümlü, kamusal hayata dâhil kadın imgesinin kendisinin bir temsil ögesi olarak bu ideolojik aygıtın kendisini de oluşturmuş olabileceğini söylemek mümkün olabilir. Tarihsel arka planında özellikle yakın geçmişte, Tanzimat Dönemi'nde ve Meşrutiyet Dönemi'nde kadınların toplumsal hayat içindeki rolü eğitsel boyutlu bir çabadan öteye geçememiştir. Öte yandan Osmanlı Dönemi'nde kadının toplum içerisindeki hareketliliği son derece kısıtlıdır. Kamu erkinde yer alamamanın yanı sıra, toplumsal hayatta cinsiyet rollerindeki eşit olmayan dağılım sebebiyle kadının herhangi bir siyasal görünürlüğü de bulunmamaktadır. Kadınların belki de kendi kamusal alanlarını kurabilecekleri yegâne mekân, yuvalarıdır. Bu dönemde kadınların dilsizleştirilmiş ve ötekileşmiş olarak, kamusal alan katılımı son derece 'ev' merkezlidir.

Şekil 2.27. “Yeni Güzellik Müsabakamız Çok Mühimdir!” Cuma 1 Teşrinisani 1929, Kaynak: <http://gazeteler.ankara.edu.tr>, Erişim: Ağustos, 2017

Şekil 2.28. “Türkiye’yi Paris’teki beynelmil bir güzellik müsabakasında temsil etmek büyük bir şereftir.” Cuma 1 Teşrinisani 1929, Kaynak: <http://gazeteler.ankara.edu.tr>, Erişim: Ağustos, 2017

Ancak bu durum Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte değişecektir; kendi içerisinde kadının bir temsil ögesi olarak ulus inşasındaki konumu ‘kentli’, ‘modern aile yaşantısı’ içinde ‘kadın’ edindiği yeni kimlik bakımından karşıtı olanı dışlayacaktır. Bütüncül söylemlere karşın, toplumsal örüntüler hegemonik erkeklik ifadesi ile buluşmuş (Sancar; 2014), kadınların aile kurucu özelliği ön planda tutulmuştur.

Dönemin yayın ve kaynaklarından da anlaşılabilceği üzere süreli yayınlarda, gazetelerde, afiş ve benzeri kaynaklarda, kadın imgesi çoğunlukla ‘kentli’, ‘modern giyimli’, ‘meslek sahibi’ olduğu görülebilmektedir. Bu anlamda Sibel Bozdoğan’a göre de idealize edilen, meslek sahibi kadınlar, kendileri gibi ideolojik olarak karşılık bulan yapısal niteliklerle bir arada bulunan bu afiş veya yayınların imgesini oluşturmuştur (Bozdoğan, 2002). Nilüfer Göle’ye göre de, kadınlara devlet eliyle sunulan mekânlar ve meslek edinimi, onların görünürlüğünü, tezin araştırmasındaki verilere göre de toplumsal hayatta ‘var oluşu’ tarifleyen önemli bir açılım olarak düşünülebilir (Göle, 2001). Bu anlamda ‘modern’ kadınların fotoğrafları farklı yayınlar üzerinde yer alırken figürü, Cumhuriyet’in ideolojik mekanları ise zemini meydana getirmiştir. Ayrıca, tez çalışması dahilinde görüşmecilerle yapılan derinlemesine mülakatlarda görüşmecilerin de kendi insiyatifleri doğrultusunda sembolik bellek mekanizmasına ait figür-zemin ilişkili fotoğraflarda yer aldığı da gözlemlenmiştir. Bu anlamda figür-zemin ikilisi, kentli ilişkisinde yayınlar yoluyla bellek mekanizmasına etki eden bir araç olarak yönetsel erk tarafından eğitsel bir araç niteliğinde kullanılabilmektedir.

Yönetsel erk tarafından eğitsel araç olarak kadın imgesinin kendisi, kadınlara toplumdaki rolünü kısa zamanda benimsetmek ve erkek egemenliği altında yürütülen dine bağlı teokratik düzenin değişime üzerindeki en köklü adım olarak kabul edilebilir. Bunun yanı sıra eğitim, sağlık ve temel yaşam koşullarına bağlı eşitlik prensibi ile kadınlar, yeni kıyafetleri ve edinecekleri kimlikler ile kamusal hayata dahil olmaktadır. Özellikle eğitim alanında karma eğitime geçiliş tarihi 1927’lerde iken, görüşmecilerden Yekta Güngör Özden bu durumun uygulamasına dönük problemlerin olduğuna işaret etmiştir¹⁴.

“Benim on yıl öğretmenlik yaptığım Balkanlar’ın en büyük ortaokulu Cebeci Ortaokulu vardı (Şekil 2.29, 2.30). 1500 Erkek-1500 kız öğrenci okurdu. Kızlar öğlene kadar, erkekler öğleden sonra okurdu. Benim çabamla müdür Hamdi Özer zamanında muhtevi hale getirdik. Ben çok çaba gösterdim bu ayrıcalık kalsın diye, bir öğretmen olarak. Ankara’da kız ve erkek liseleri vardı. Atatürk ve Gazi Lisesi, öğleye kadar kızlara, öğleden sonra ise erkeklere eğitim veren bir okuldu. 1960’dan sonra yoğun çabalarla, yavaş yavaş bunu başarabildik. Reforma rağmen, sistem gereği... Okul da yetmiyordu sanıyorum, bu sebeple çifte tedrisat böyle bir yöntem bulmuşlardı. O yıla kadar hep öyle gitmiş, 1960’dan sonra karma eğitim rayına oturuyor.”

¹⁴ Yekta Güngör Özden ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat hakkında detaylı okuma için Tez’in Ek-2’ne bakınız.; Güliz Küçüktaşdemir; 2017.

Eğitim alanının yanı sıra, eğitim düzeyi, yaşama biçimi, kentlilik, mesleki ve aile içindeki rollerin köklü değişimi kadınların siyasal ve eğitsel düzen içerisinde kamusal bir hayata dahil olması sürece yayılmıştır (Tekeli, şirin; 1982).

şekil 2.29. Cebeci Ortaokulu, (Güliz Küçüktaşdemir Arşivi)

şekil 2.30. Cebeci Ortaokulu ğretmenleri, (Güliz Küçüktaşdemir Arşivi)

Siyasal yaşamda kadınların var oluşu cinsiyet kodlarının erkek egemenliğindeki bir kamusal alana dâhil olması demektir ki bu da bir ideolojik tutum olarak ‘alışan kadın’, ‘alışan anne’ imgesini oluşturmuştur. Gündelik yaşamın özneleri ve nesneleri kadın üzerinden tanımlanmaktadır. Bu bağlamda kadınlar tüketicisi, alıcı, meta, metanın simgesidir (Lefebvre, ev.: Gürbüz, Işık; 2013). Devlet eliyle, kamu personelinin siyasal yaşamda ‘iffetli’ olma öğretisi ve kamusal alandaki cinsiyetsizliğin kuralları kadınlara özenle benimsetilmiştir (Gle, Nilüfer; 2010). Yazılı olmayan kurallar, dönem kadınları tarafından benimsenmiş olmalıdır ki görüşmecilerden Bedia Yavuz aşağıdaki ifadeyi aktararak tek tipleşen yaygın kullanımı tayyör ile sağladıklarını belirtmiřtir¹⁵.

“Belki on kat tayyrm duruyor; şimdi kim tayyör giyiyor! Meclis’te tabii çalışma hayatım uzun sürdü. Kürsüye çıkıyordum, bir kadın memur olarak da hep tayyör giyiyordum. O dikiş işi ve kumaş işi çok uzun yıllar devam etmiştir. Bir de bize o dönem Meclis’ten kumaş verirlerdi. Evett! şaşırma! Tayyrlk, bluzluk kumaş. Tereyağı vesaire. Yerli iftlikte üretilmiş yağ veya sana yağı verirlerdi. Herkese kumaş verirlerdi. Kumaşlar da iyi ve güzel kumaşlardı. Herkese tayyrlk ve bluzluk kumaş düşünsene! Bir de terzimiz vardı.”

Kılık kıyafet reformu dışında, deneyime ve sözsüz öğretilere bağlı olarak kadınlar, kamusal yaşamda dış görünüşlerinin nasıl olması gerektiği konusunda fikir sahibidir. Bu tez araştırması kapsamında elde edilen sözel tanıklar aracılığıyla belirtmek gerekir ki, 1920’li

¹⁵ Yekta Güngör zden ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat hakkında detaylı okuma için Tez’in Ek-2’ne bakınız.; Güliz Küçüktaşdemir; 2017

yılların başında dahi kadınlar kent içindeki mekânsal oluşumların tamamını tekil olarak deneyimleyememekte veya hiç erişememektedir. Toplumsal öğreti ve kodlar kapsamında kadınlar, deneyimleyebildikleri oranda kamusal yaşamın bir parçası olmaya başarabilmiştir.

Siyasal boyutu olan gündelik yaşam ve kadın ilişkisi Cumhuriyet'in başat kamusal mekânlarının oluşum temellerini oluşturmaktadır. Bu ilişkinin organik temeli ise 'yeni sistem getirilerine uyum' çabasıdır. Bu anlamda kadın, eskil gündelik alışkanlıkların yıkımı anlamında 'asrileşme' hedefindeki bireyin kendisi olarak kabul edilmiştir. Modern yaşantı tarifi olarak, özellikle özne görünümü, kamusal mekandaki birliktelik, İstanbul ve Ankara merkezli bir yayılımda kadınlar öncülüğünde yürütülen bir proje olarak düşünülebilir. Kadının ülke genelinde, sosyal/kamusal hareketliliğinin kırsal kesimdeki etkisi veya yayılımının değişkenlik göstermiş olabileceğini de belirtmek gerekmektedir. Bu değişkenliğin yansımaları dönem kaynaklarından da gözlemlenebilmektedir (Şekil 2.31, 2.32, 2.33). Bütüncül reform projesinde olduğu gibi kamusal hayatta kadının var oluşu, görünmeyen sınırlarla ve yerel ölçekli gelişimle ilintilenmiştir.

Kamusal alanın görünmeyen sınırları, kadınların özel alan tanımlarını yeniden ele almayı gerektirmiştir. Bu anlamda sosyal hareketliliğini kendi özel alanı, 'yuva'sı dışına taşıyan kadın figürlerinin gündelik yaşam içinde 'birey'ler olarak elde etmiş olduğu hak ve özgürlükleri güçlendirme amacıyla salt kadınların kullanımına açık, birleştirici mekânların devlet eliyle oluşturulduğunu gözlemek mümkündür. Özellikle Cumhuriyet'in ilanı ile başlayan ve 1950'li yıllara kadar uzanan süreçte, eğitim kurumları, eğlence amaçlı mekânlar, sivil toplum örgütlenmeleri, bilimsel örgüt, dernek ve partilerin siyasal ve kamusal yaşam pratiklerini içselleştirme yolunda kadınlara önemli bir birlik gücü, çoğunluk içinde 'bireysellik' sağladığı gözlemlenmiştir. Burada kadınların elde ettiği haklara ve uygulamalara değinmeden önce ifade etmek gerekir, meslek sahibi, çoğulcu yapı içinde tekil olarak ifade özgürlüğü elde edecek kadınların, 'annelik' vasıfları yönetsel kadro tarafından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca onların ve devlet eliyle yetiştirilen çocukların da haklarının geliştirilmesi, korunumu aile birimini desteklemektedir.

Şekil 2.31. ‘Köyde’ Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü, Türkiye’den Resimler, 1950, Ankara.

Şekil 2.32. Türkiye’nin ilk balerinleri yetişiyor, Eminönü Halkevi, İstanbul, 1947 (Tenasüp Önad Arşivi)

Şekil 2.33. ‘Kentte’, Ankara’da Tenis Oynayan Kadın, 1950 Tarihli Fotokart, Ankara Tenis Kulübü (11 Mart 1947) (Güliz Küçüktaşdemir Arşivi)

Laik, hür ve mesut idealize Türk Kadın’ının aile içindeki konumunda, yeni nesilleri yetiştiren, toplumun temel taşı inşa eden kişi konumunda yer alıyor olması öğrenim sisteminin bir mevzuat dâhilinde belirlenmesi adımı ile paralellik taşımaktadır. Böylece, 1924 Anayasal düzenlemesinde, genel ve zorunlu, ücretsiz öğrenim hakkına ilişkin ilk yasal adım gerçekleştirilmiştir (Gözübüyük, Ş.; Z. Sezgin; 1924). Bu yasal adımın alt birimlerinde, ilk ve ortaokullar, ulusal azınlık okulları, liseler, mesleki-teknik öğretim kurumları, enstitü ve üniversiteler yer almıştır. Kadınlar ve kız çocuklarının içinde bulunduğu karma eğitim model önerisi, öğrenimin her basamağında elde edilen özgürlük bu dönem dâhilinde yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. Meslek okulları ve enstitülerin sağlamış olduğu kurslar, çeşitli meslek kollarının uzmanlığını sağlama yolunda önemli bir ihtiyaç olarak doğmuştur.

1930’lu yıllarda Mimar, Ernest Egli’nin tasarlamış olduğu İsmetpaşa Kız Enstitüsü kadınların maddi kültür öğeleri, ev ekonomisi, kültürel kalkınma, nitelikli aile bireyleri yetiştirilmesi konusunda alt yapının sağlanması hususuyla kurulmuştur. Enstitü’nün en önemli özelliği, sanayii ve eğitim kurumu iş birliğinde gerçekleştirilen bir program dahilinde sürdürülmesidir. Öyle ki, kadınların aile ekonomisine katkı sağlayabilmesi amacıyla dikiş dikme ve kalıp çıkarma gibi vasıfları kazanmasına yönelik eğitim verilirken üretime de faal olarak devam edilmiştir. Karma eğitim sistemi içerisinde enstitülerin sunmakta olduğu gözlemlenmiştir. Bunun nedeni ise modelin temelinin, gündelik yaşamını kamusal alanda kurma çabasındaki kadın figürünü ‘ev’ içi rollere yönlendirme çabasıdır.

Şekil 2.34. Kız Enstitüsü, 1940 Tarihli Fotokart, (Güliz Küçüktaşdemir Arşivi)

Şekil 2.35. Kızlar Meslek Ediniyor, 1926 Tarihli Fotokart, (Güliz Küçüktaşdemir Arşivi)

‘Yuvasını kuran kültürlü bir annenin’ yetiştirilmesi hedefinin (Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı, 1982) yanı sıra aile bütçesine katkı sağlayacak kadınların, herhangi bir bireye bağımlı olmaksızın hayatını idame ettirebilmesi önerilmiştir. Ancak, kadınların birer politik özne olarak tarih yazımında ve ulus devletteki rollerinin gelişimi açısından siyasal yaşamda yer alma isteği yeni bir mücadele alanına işaret etmektedir (İşat, Ceren; 2006).

Enstitülerin, eğitsel yolla kadın kimliği üzerindeki cinsiyet kabullerini bir yönü ile pekiştiriyor olmasının ötesinde toplumsal düzen hakkında söz hakkını arayabilmek kadınlar için temel bir ihtiyaç ve kamusal mekânın yapılanmasının ön koşulunu oluşturmuştur. Böylece kadınlar için, siyasal yaşamdaki gelişimin önemli yapı taşlarından birini kadın örgütlenmeleri oluşturmuştur. Birincil olarak, Türk Kadınlar Birliği 1930 yılında Atatürk tarafından kurulmuştur (Kızılırmak Yayınevi, 1979). Siyasal yaşamda kadınların var oluşuna ilişkin öncü kuvveti oluşturan bu dernek yoğun faaliyet göstermiş, kadın hak ve özgürlüklerinin farkındalığı arttırılmıştır. Bu farkındalığın başında ise, erkek egemenliğindeki ulus devlet modeli içinde kadının konumu yer almıştır (Connell, R.W.; 1999). Birliğin faaliyet alanı tanımında kadın-erkek ikiliğinde, çalışma, ücretlendirme, annelik vasfının sosyo-ekonomik boyutu ile korunması öne çıkmaktadır. Dernek öncülüğünde, kurucu üye Nezihe Muhiddin (Muhittin Nezihe, 2006) ve diğer kadınlar aracılığıyla, bağımsız ifade biçim yöntemi olarak parti kurma girişimi gerçekleştirilmiştir.

12 Nisan 1930 Tarihinde, İstanbul Sultanahmet Meydanı’nda gerçekleştirilecek kadınların siyasal alanda var oluş mitingi ile ilgili Akşam Gazetesi, manşetinde “Bu sabah Sultanahmet Meydanı’nda kadınların on misli erkek vardı... Acaba Erkekler mi miting yapıyor, yoksa kadınlar mı?” belirtmiştir. Aynı gazetede, başlığın devamında mitinge katılımcı kitlelerinde kadınların azınlıkta olduğu ifadesi de yer almıştır. Burada kadınların kendi siyasal bağımsızlık ve hakları için düzenlemiş olduğu mitingde erkek katılımcı yoğunluğuna değinilmiştir (Akşam Gazetesi, 12 Nisan 1930). Bir diğer çıkarım ise toplumsal alt yapıdaki kadın hareketliliğinin yaratmakta olduğu algı durumudur. Metinsel olarak okuyucusuna ‘hem cinsinin dahi katılım göstermediği etkinlik’ ifadesi yayın organı tarafından sunulmakta böylece de erkek egemenliğindeki basın organı faaliyeti toplumsal yapıyı yönlendirmektedir. Sözü edilen bu bilinçli senaryo ve eğilim örneği üzerinden de anlaşılmaktadır ki, kadının gündelik yaşam deneyimi oldukça sınırlı bir çerçevede süregelmeye devam etmiştir.

Akşam Gazetesi’nin haber başlığında yer alan miting ve parti kurma girişimine ilişkin, ‘Kadınlar Halk Fırkasının’ faaliyet alanı fazlasıyla ‘siyasi’ bir girişim olarak kabul edilerek devlet tarafından durdurulmuştur. İlerleyen yıllarda faaliyet alanını siyasal

yönelimin sivil örgütlenme ve desteği olarak sürdürmeye devam etmiş, halihazırda da devam etmektedir. Ancak toplumsal ve yönetsel alanda da anlaşılmıştır ki nüfus yapılanmasındaki eşit niceliğe karşın toplumsal anlamda kadınların kamusal/siyasal alanı daralan bir yapıda ele alınmış, potansiyelleri azımsanmıştır (Şekil 2.36, 2.37).

Kadınların fiilen yerel ve toplumsal kalkınma modeline katkı amaçlı kampanyalarını yürüten diğer derneklerden bazıları Türkiye Yardımsevenler Derneği (1928), Türk Hastabakıcılar Cemiyeti (Türkiye Hemşireler Derneği) (1934), İstanbul Soroptimist Kulübü (1948), Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği (1949), Kadın Haklarını Koruma Derneği (1950), Yoksullara Yardım Derneği (1951) olarak belirtilebilir. Bu derneklerin ortaklaşan amaçlarında istihdam sağlama, sosyal durum iyileştirme çalışmaları, mesleki iş birliği sağlama, anne ve çocuk eğitimi üzerine üye faaliyetleri yer almaktadır. Bu faaliyetlerin tamamında kadınların, toplumsal yaşamda görünürlüğünün arttığı gözlemlenmiş, sekülerleşen kamusal yaşam ve mekân kullanımında eşitçil ‘yaşama hakkının’ elde edilme çabası sergilenmiştir.

Şekil 2.36. Cemal Nadir Güler, 12 Nisan 1930 Tarihinde Akşam Gazetesi'nde Yer Alan 'Taktimi Siyasetten Bir Yaprak' Bölümündeki Karikatür; "Feryadı Andelip! (Bülbüllerin Ötmesi)"; Sol üstte yer alan bülbül "Hasmın sitemini anlamamak, hasma sitemdir"; Sol altta yer alan bülbül "Mebus çık çık, çıkacağız!"

Şekil 2.37. Fotokart, Yardım Sevenler Cemiyeti, Tarihi Bilinmiyor, Ankara (Güliz Küçüktaşdemir Arşivi)

1950'li yıllarda siyasal değişimin etkisi ile kamusal alanın yoğunluğunun ve gündelik yaşamda kadınların katılımının Yenişehir'de arttığı gözlemlenmektedir. Bu gözlemin kaynağı basılı yayın kaynakları ve tezin alternatif bellek aktarımını sağlayan görüşmeciler üzerinden takip edilebilmektedir. Burada toplumsal olarak yaşanan bir başka önemli değişimi de belirtmek gerekir. O da 1950 yılında Türkiye'deki iktidar değişimidir. Tek partili dönem yerini çok partili sisteme bırakmıştır. Böylece yoğun göç alan Türkiye'nin yeni başkenti, iktidar değişimi ve İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda ekonomik anlamda

sıkıntılı bir döneme girmiştir. Tarımsal faaliyetlerin makineleşmesi ve küçük ölçekli yerleşkelerdeki köylülerin mülksüzleşmesi, Başkent'in kentsel parametresine etki etmiştir. Çok partili dönem dahilinde, kadın hareketliliği artarak eğitim ve üretim kollarında uzmanlaşan bireyler yetiştirilmiş ancak, kadınların kamusal yaşamdaki görünürlüğü toplumun bütününe yayılamamıştır. Kır-kent sentezinde yer alan yıllık analizler kapsamında kadınların kent hayatına dahil olabilirliliği ve evsel reislik durumunun hegemonik olarak erkek odaklı olduğu gözlemlenmiştir (Ankara İl Yıllığı, 1967). Kentsel ölçekte kadınların toplumda var oluşu çalışma yaşantısı, eğitim olanakları ile sürdürülmektedir. Tezin kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde, Ankara doğum esası bulunmayan sözlü tanıkların yaşantı merkezleri için ayrılan saptamalar da yer almıştır. Özellikle ölçeği değişen köy, kasaba yerleşkelerinde kız çocuklarının eğitim olanaklarına sahip olamama durumu beyan edilmiştir. Ayrıca, toplumsal bakış açısı ile kadınların rolü siyasal söylemler dahilinde özel alan temelli sürdürülmeye devam etmiştir.

Yenişehir belleği üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerde kadının var oluşu, anılan dönemde sınırlılığını sürdürmüştür. Görüşmecilerin alış-veriş eylemleri dahi arkadaş, aile üyeleri ile birlikte gerçekleşen gündelik ritüelin parçasıdır. 1970'li yıllar itibariyle tüketim toplumuna evrilmeye başlanan bir süreç içerisinde bireysel katılımcılık gözlemi artmış, bireyselleşen ancak bir o kadar da kitlesel alışkanlıklara eğilim ifade edilmiştir.

2.1.3. Batılılaşma ve Kentli Alışkanlıklar

Ankara'da yönetim ve yaşam biçimi gelenekler bütünü olarak ele alındığında, ekonomik faaliyet olarak tarım, töre, tören ve inanç gereklilikleri, yeme içme davranışı, giyim kuşam, zanaat ürünleri, edebi ve dilsel ürünler, oyunlar, mekânsal çözümlerin tamamı olarak ele alınabilir. Böylece, gündelik alışkanlıkların ikili durumu yeni kent kurulumu üzerinden değil eski kent üzerindeki süregelen rutinlerle anılmaya devam etmiştir. Ancak, genelinde Ankara için yaşam biçimi siyasal bir odak olarak bürokrasinin düzeni ile biçimlenmeye başlamış olsa da kent içinde yaşayan veya yaşamaya başlayacak olan kırsal kesim mensupları için çift yönlü bir dönüşüm sürecinin başlangıcı anlamına gelmektedir. Bu dönüşüm sürecinin en önemli eksenini 'modern' olma gayretinde bulunan nüfus yapısı tamamlamaktadır. Ira M. Lapidus, 1967 yılında bu nüfus yapısına dair, Ankara kentini modernleştirecek bütün unsurların bir öykünme ve taklit modeli olduğunu, bu anlamda da gündelik yaşam modelinin ideal kentliyi oluşturamadığı gerekçesiyle aslında hiç var olmadığını belirtmiştir (Lapidus, I., M., 1967).

Bu eleştiriye karşılık batılılaşma ve kentli alışkanlıkların Türkiye bağlamındaki gelişim izleri ise, Cumhuriyet'in ilan edilme sürecinden önceki bir döneme işaret etmektedir. Bu dönem ise Osmanlı İmparatorluk Dönemi reform hareketleri ve sosyo-kültürel yapılanmadaki çoğulculuğun bir sonucu olarak düşünülebilir. Türkiye'nin Modern Tarihi adlı kitapta, Erik J. Zürcher, Türkiye'nin 'Batılı Sorunsalı' başlıklı yazısında bu dönemi, Sultan İkinci Mahmut'un girişimleri ve 'güçlenen ve tehdit oluşturan' batılı imgesi ile başladığını belirtmiştir (Zürcher; 1997). Öte yandan, Osmanlı toplum yapısındaki gelişimi ve ekonomik anlamda kapitalist düzene uyum çabasına dikkat çekmiştir. Osmanlı İmparatorluk Dönemi için kapitalist düzene uyum sağlama ve batılılaşma anlamında gerçekleştirilmeye çalışılan reformlar ise toplumsal yapının içeriğine dair kutuplaşmanın bir ürünüdür. Bu kutuplaşmanın merkezine ise dönemin yerlileri olan asker/eliti, yabancıları olan sanayici/tüccar/bankacıları almaktadır. Bu kutuplaşmada batı ve batılı, ulaşılamayan bir imge olmakla birlikte korunulması gereken potansiyel bir tehlike olarak ifade bulmuştur. Osmanlı'nın ticari ve militarist düzeninde, toplumsal yaşam yenilikleri yer almış, Tanzimat Dönemi ile birlikte yoğunlaşmıştır. Zürcher, Osmanlı'nın 'çaresizce' batılı yaşam biçimine karşı eğilimini, eğitim, dil, bilim ve teknoloji bilme ihtiyacı doğrultusunda geliştiğini eklemiştir. İstanbul, özellikle batılı yaşam modelinin yer aldığı, azınlık olarak tarif edilen farklı kökenli grupların bir arada ortaklaşan yaşam biçiminin geliştiği kent örneği olarak çoğulcu yapıyı ifade etmektedir. Bu anlamda, İstanbul'un anlamlılık durumunun kendisi sosyal yapı değişiminde kozmopolit bir kent olarak, Cumhuriyet'in ilanından önceki kültürel, etnik karışım temsili ve batılı/kentli alışkanlıkların biçimlenmeye başladığı bir dönemi ve nüfusu ifade etmektedir ¹⁶.

Bundandır ki, 1923 yılı itibariyle Mustafa Kemal Atatürk tarafından salt yönetsel kaynaklı olarak ele alınmayan batılılaşma hareketi, evrensel bir gereklilik olarak biçimin içeriği dönüştürme gayreti olarak ele alınabilir (Bozdoğan, Sibel, and Tuncay Birkan; 2012). Batılılaşma hareketinin kendisi, nesnelere ile birlikte kendini dilsel, yapısal ve anlamsal olarak bütüncül bir yaşam biçimine taşımaya hedeflemiştir. Siyasi düzenlemenin kendisi de ideolojik boyutlu olan gündelik yaşam modelinin kendisini yeniden ele almayı gerektirmiştir. Tarihsel arka plan niteliğinde ise 'doğu' ve 'batı' olmak üzere iki çarpışma alanını içermektedir.

Özellikle gündelik yaşam biçimi, kentli geleneğini devlet eliyle sunulan mekânsal düzenlenmeden ve eskil alışkanlıkların karşıtlarıyla oluşturacaktır. Nilüfer Göle'ye göre,

¹⁶ Detaylı Okuma İçin Akın, Nur. *19. Yüzyılın İkinci Yarısında Galata Ve Pera*. İstanbul: Literatür, 2011. Print.

bireysel alışkanlıklar ve medeni olmayan kişisel, toplumsal alanlar ile yeni bir kimlik arayışını, batılılaşmayı, alafrağa gelenekleri oluşturmuştur (Göle, 1996). Periyodik olarak yayınlanan İnkılap Gençliği, Fikir ve Sanat Dergisi'nin 1 Temmuz 1952 tarihli sayısında, yeni heves, arzu ve ihtiyaçların bir sonucu olarak inkılapçı hamlelerde bulunduğu, hâlihazırda kurulu düzenin 'forma mentis' ile mücadele etmeye devam ettiği ifade edilmiştir. Buna ek olarak "günlük faaliyet henüz teorik şuur, hayat prensibi olmamıştır" belirtilmiştir. Bu gelenekler bütünü, gündelik yaşam rutini ve bireyselliğin de salt siyasal kimlik yapılanması üzerine oturtmayan toplumsal bir yapıdır. Bu yapının ana aksını oluşturan 'değişim' modernliğin merkezini Türkiye için 'Batı'ya erişim' olarak nitelendirmektedir.

'Batıya erişim projesinde' modernleşme, belirli bir süreç dâhilinde gündelik hayat biçimlenmesi üzerine odaklanan ancak öte yandan toplumun yaşam rutinine, siyasal, ekonomik ve toplumsal dönüşüme etki eden bir araç olarak yöneten ve yönetilen arasındaki ilişki bütünü olarak yer almıştır¹⁷. Modernleşmeye ait nesnelere içindeki maddi kültür öğeleri 'batılı' karşılıklarında avangard olanı olumsuzlayan, yansımalarını bilinçaltına dönüştüren ve görünürlüğü artan fiziksel boyut ile tartışılırken, Ankara son derece steril bir modern imge olarak şarkiyatı reddetmiştir (Aslanoğlu, İnci; 1980). Ulus inşasında Ankara 'bütün' olarak modernleşme sürecine tabi tutulan, yöneten ve yönetilen kesim için eşzamanlı hareketlenmeyi gerektirmiştir. Bu eşzamanlı hareketin 1930-1950'li yıllara denk gelen bir süreçle yoğunluk kazandığı belirtilebilir. 1950'li yıllara değin yeni bir ideolojik yansımanın, toplum ve onun siyasal yaşamı üzerindeki etkilerinin 'yerleşmesi', tekil sesli siyasal bir sunum aracı olarak ifade bulabilir. Böylece modernleşme sürecinde Türkiye için Ankara, 'batılı' ve 'aydınlanma' gibi dönemsel içerikteki yöneten/yönetilenin eşzamanlı arzularından çok yöneten kadronun arzu nesnelere tanımlaması ile oluşum göstermiştir. Bu nesnelere arasında modernleşme süreci bir zorunluluk, karşı konulamaz bir güç simgesi ve arka planında ise milli kalkınmanın her anlamda mekânsal yapılanması ile karşılık bulmuştur. Sibel Bozdoğan modernleşme sürecine dair, 'Modernizm ve Ulusun İnşası'nda, milli çerçevede ele alınan 'batılı' fikrinin ithal edilmeyen ancak açığa çıkarılacak unsurların 'Evrensel Medeniyet' ilkesi ile karşılık bulduğunu belirtir (Bozdoğan, 2002). Yeni ideolojik düzen içerisinde ortak ve toplumu kapsayıcı bir başlık olarak yer alan evrensel medeniyet ilkesi nesnelere kentleri üretmiştir. Ankara'da yaşayan yerli halkı ve göç edenleri de ekonomik, eğitsel alanlarda dönüştürmüştür. Bu dönüşümün önemli göstergeleri ise zirai, sıhhi, eğitsel alanlardaki üretim/tüketim/kentlilik pratikleridir.

¹⁷ Modernleşme Sürecine Dair terminolojik yaklaşım için bkz. Berman, Marshall; Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor: Modernite Deneyimi, çev: Ümit Altuğ, Bülent Peker; İletişim, İstanbul, 2004.)

Şekil 2.38. Yeni Sabah Gazetesi, 4 Ağustos 1950 Tarihli Gazeteden, Kaynak: <http://gazeteler.ankara.edu.tr>, Erişim: Ağustos, 2017.

Şekil 2.39. Yeni Sabah Gazetesi, 5 Haziran 1948 Tarihli Gazeteden, Kaynak: <http://gazeteler.ankara.edu.tr>, Erişim: Ağustos, 2017.

Şekil 2.40. Modernleşme Sürecinde Yeni Kentliler, 11 Kasım 1953, Kaynak: Yekta Güngör Özden Arşivi.

İdeal kentli, modernize bir kent ile eş zamanlı çalışması öngörülen kişidir ki, bu kişi kentin devinimine sürekli olarak katkıda bulunur ve kendisine bir gündelik yaşam alanı tanımlamaya başlayan katılımcıdır. Tez çalışmasında gönüllü katkı sağlayan görüşmecilerden Ali Yonca, bütünlendirici bir unsur olarak modernleşmenin katılımcılarına ilişkin “Ankara'nın o geleneksel adamları da belirli alanlara sıkışıp kalmış görünümüydü. Fakat, yeni Cumhuriyet'in Ankara'daki işlemleri dolayısıyla onların hayatlarında da gelişme oluyordu bana göre. O insanlar öyle anlatıldığı gibi başını eğerek gezmezdi. Bir mekâna belki şöyle dahil olamamış olabilirler: adamın anlayışında sinemaya gitmek yoksa zaten parası olsa da gitmez!” belirtmiştir. Böylece Ankara, bireysel olarak barındırdığı nüfus içi gündelik yaşam merkezi olarak tanımlanırken, kolektif olarak yaşanan/algılanan modernleşme sürecinin de temelini oluşturmaktadır.

Modernleşme süreci ekseriyetinde kır-kent bileşimi, sanayileşme sürecindeki evrensel değişime ayak uydurma çabasındaki Ankara için sosyal, politik, ekonomik kırılmaları içermektedir. ‘Bir Avrupa ülkesinin başkenti olma idealinden’ 1950-1975 yılları arasındaki hızlı kentleşme durumu ile nüfusun kırsaldan kopuşu başlamıştır. Bu anlamda hizmet sektöründe istihdam ihtiyacı, tarıma bağlı faaliyetlerin makineleşme ile desteklenmesi kırsal kesimin boşalmasına ve kente yığılma ön ayak olmuştur. Bunun tabii bir sonucu olarak kitle tüketim anlayışı ve rutinlerinde artış gözlemlenmeye başlamıştır. Ankara için 1950’li yıllardan itibaren başlayan bu süreç siyasal yapılanma içindeki değişikliklerden yoğun olarak kaynak almıştır. 1923 Yılı ile başlayan tek partili yönetim modeli, 1950 itibarıyla sanayii olanakların arttırılması, yönetime geçen Demokrat Parti’nin

kır-kent sentez modelini desteklemiştir. Böylelikle, kente yığılan toplum ve tarımsal nitelikli alanlarda traktör, biçer döver kullanımı yaygınlaşmış kırsal kesimde salt tarıma dayalı üretim yapan kişi ihtiyacı aza indirgenmiştir. Dönem gazetelerinde Amerika üzerine yoğunlaşan gündelik yaşam model incelemeleri de dikkat çekmekte, aynı sayıda ekonomik buhran ve Marshall Yardım Planı ile ilgili bilgilere geniş yer verilmiştir.

Bu yolla da Cumhuriyet'in Başkenti olma özelliği ile Ankara, yeni iş olanaklarının, sağlık, eğitim, turizm modelinin yarattığı bir çekim merkezi olmuştur. Özellikle, kentin sağlamakta olduğu istihdam potansiyeli doğrultusunda mesleki uzmanlığı bulunmayan kişiler kent hayatına dahil olmuştur. Bu kişiler çoğunlukla yarı işsiz konumda, kentin belirli alanlarına parazit ilişkide tutunma gayretinde olan yeni bir kesimi yaratmıştır. Tüm bunlara ek olarak DİE-Türkiye İstatistik yıllıklarından da anlaşılabilceği üzere kır-kent sentezinde birincil göç eylemini gerçekleştiren erkek bireyler olmuş, ilerleyen yıllarda ise kırsal kesimde kalan aile üyelerini Ankara'ya dahil etme hayalini gerçekleştirmeye çalışmışlardır (Yurt Ansiklopedisi, 1981).

Şekil 2.41. Cumhuriyet Gazetesi, 1 Temmuz 1950 Tarihli Gazeteden ; Erişim: <http://gazeteler.ankara.edu.tr>, Erişim: Ağustos,2017.

Şekil 2.42. Yeni Sabah Gazetesi, 5 Haziran 1948 Tarihli Gazeteden, Kaynak: <http://gazeteler.ankara.edu.tr>, Erişim: Ağustos, 2017.

Şekil 2.43. Yeni Sabah Gazetesi, 4 Ağustos 1950 Tarihli Gazeteden, Kaynak: <http://gazeteler.ankara.edu.tr>, Erişim: Ağustos, 2017.

Cumhuriyet'in ilan edildiği yıllarda tarıma bağlı ürün alışverişi üzerine yoğunlaşan merkez olma niteliğindeki Ankara, başkentlik işlevini edindikten sonra ve 1950'li yıllar itibariyle farklı iş kollarının türediği, devlet kurumlarının merkezi konumuna erişmiştir. Bu dönem içerisinde gerçekleşen, politik ve sosyo-ekonomik açılımlar ile gündelik yaşamın değişimi, tehdit unsuru olarak 'tüketim' mekanizmasında etken rol oynamıştır. İnkılap

Gençliği Fikir ve Sanat Dergisi'nde yer alan yazıda, kentte ve kentlilikte ekonomik bozukluklarla birlikte bir 'lüks' hastalığının meydana geldiği belirtilmiştir. Aynı yazıya göre bu hastalık, aile bütçesini tehdit eden, kadınların dans salonlarını, terzihane, kumar masalarını, parfümeri mağazalarını doldurmasına sebep olmaktadır. Böylesi bir saptama, kadın temelli tek yönlü bir söylemin parçası olsa da batılı olmaya çalışan kentlilik karşıtı köylülük, yazının ana irdeleme alanında yer almıştır. Özellikle cehaletin yaratmış olduğu manevi tahribatın yoğun olarak hissedildiği ifadesi ise ayrışmanın derinliğine dikkat çekmektedir (İnkılap Gençliği Fikir ve Sanat Dergisi, 1952).

Özellikle, imgesel olarak batılılaşma, modernleşme temsilleri, tüketim pratikleri ile desteklenmiş, gazete ve süreli yayınlar her kesimin sahip olması gereken öğelerini yaygınlaştırmış, taksitli satış imkânı müşterilerine sunulmaya başlanmıştır. Sözü edilen hareketliliğin eşleniği olarak kentte, özellikle Yenişehir odaklı farklı mekânsal arayışlar devam etmiştir. Burada Yenişehir'in gelişimine, değişimine ivme kazandıran en önemli öğelerden bir tanesi, Ulus ve Kale yakın çevresinde yer alan ticari merkezin ürettiği fonksiyonun karşılığı olarak hizmet ettiği kesimin niteliğindeki farklılaşmadır.

Şekil 2.44. Yeni Sabah Gazetesi, 1 Temmuz 1950 Tarihli Gazeteden, Kaynak: <http://gazeteler.ankara.edu.tr>, Erişim: Ağustos, 2017.

Hitap ettiği kesimin alım gücü artışıdır; böylece de arzu nesnelarını Yenişehir'den temin edecek bir grup olarak mekansal karşılıklarını bulmaya başlamıştır. 31 Temmuz 1950 Tarihli, Zafer Gazetesi'nde 'Her Keseye Uygun, Müsait Taksitlerle' başlığındaki ilanda Yenişehir Atatürk Bulvarı'nda, farklı markalardaki ithal tüketim öğelerinin yaygınlaşmaya başladığı görülebilmektedir (Zafer Gazetesi, 31/07/1950).

Yine Devlet İstatistik Kurumu'nun yaptığı araştırmalardan da anlaşılacağı üzere Ankara yalnızca kırsal kesimden göç alan bir kent olmamış aynı zamanda meslek gruplarına göre farklılaşan üst kademe yönetici, idari personel, teknik eleman gibi uzmanlaşmış kişilerin de ideolojik yapıyı güçlendirmek, katkı sağlamak amacıyla çekim alanı olmuştur. Görece olarak gelir dağılımı bakımından farklılaşma kentin güney bölgesi olan Kızılay'da farklılaşma eğiliminde iken, bakanlık, banka, dernek gibi kurum ve kuruluşların da aynı bölgeye yönelimi doğrultusunda Kızılay bir ticaret merkezi olarak ortaya çıkmıştır. Böylelikle Eskişehir ve Yenişehir'in ikili yapılanma durumu, özellikle göç ile birlikte kentin çeperlerinde 'gecekondu' bölgelerini oluşturmuş, bu bölgelerde nitelik farklılıkları oluşturarak burada yaşayan nüfusun Ankara içinde zaman içerisindeki 'yer değişimine' sebep olmuştur.

Ankara'da Yenişehir'in niteliği, yapısal anlamda da batılı bir etki altında iken ağırlıklı olarak konut yerleşim alanı olarak sürmüştür. Kullanıcı grubu olarak memurların yoğunlukta olduğu Yenişehir'de 'Bulvar Apartmanları' cephe dili, iç mekân planlaması, kat ve yükseklik bakımından tutarlılık sergilemiştir. 1950'li yıllarda Ankara'da yirmi iki konut kooperatifinin farklı hakimiyetteki yerleşim alanlarını oluşturmaya başladığı da belirtilebilir (Şenyapılı, Tansı; 2004).

Tez amacıyla gerçekleştirilen görüşmeler ve kaynaklardan da anlaşılabilir ki, Yenişehir'de yer alan konut tipolojisinde 1930'lu yıllarda zemin kotunu boşaltma ve ticari, kültürel işlev yükleme amacı yer almış, bununla birlikte sosyo-ekonomik altyapısı farklılaşan grupların yaşam merkezi olmaya devam etmiştir. Batılılık meselesinde kentli yaşamına bir telkin önerisi olarak yapının karma işlevli kullanımı (konut+ticari) Yenişehir'in kentsel/sosyal/kamusal/ekonomi alanlarını yoğunlaştırmıştır. Tez amacıyla gerçekleştirilen görüşmecilerden DPT emeklisi Ali Yonca, Yenişehir'de karma işlevli yapılanmanın 1950 yılından itibaren ticari işleve yönelim yoğunluğu hakkında "Bak, ticaret her zaman üçüncü katlara tırmanmaz ama ticaretin üçüncü katlara tırmandığı yerler artık ticaretin çok gelişmiş olduğu verisini sağlar sana hemen" belirtmiştir. Örnek olarak da Görçek Fotoğrafçısı'nın Kızılay'da bir yapının zemin kotunda yer aldığını aktarmıştır¹⁸.

Ticari işlevli yapıların Yenişehir Bölgesi'nde batılı bir alışkanlık rutini oluşturma potansiyeli kendisini Opera Binası ve Kızılay arasındaki aks üzerinde ve Cebeci Dörtüol üzerinde göstermeye başlamıştır. Bu anlamda, Ulus'tan Kızılay'a yönelen ticari yaşam

¹⁸ Ali Yonca ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat hakkında detaylı okuma için Tez'in Ek-2 Belgesi'ne bakınız.; Güliz Küçüktaşdemir; 2017.

Batılılaşan yüzü ve ürünleriyle bu potansiyelin gelişiminde önemli rol oynamış ve bakanlık binalarının varlığı ile de güçlenmiştir. 1952 Yılında tezin örneğini oluşturan yapı örneklerinin oluşumu pasajların fiziki var oluşu için Ankara İmar Müdürlüğü'ne parsel talebi, ruhsat, ticari izin yazıları ileilmeye başlamıştır. Tezin örnek incelemeleri arasında yer alan Kocabeyoğlu Pasajı için, Sıdıka Toygar Vekili, Sabit Kocabeyoğlu “*Sahibi bulunduğum Ankara Yenışehir, İzmir Caddesi'nde 1163'a Parsele ait bir kıta çapın tarafıma verilmesini rica ederim*” belirtmiş, ruhsatı alınmış ve ‘ticaret zorundadır’ ibaresi ile tasdik edilmiştir. 1955 Yılında aynı parsel için, düzenlenen 2662 No.'lu yazıda ise ticari yaşamın, Yenışehir yüzüne ilişkin Sabit Kocabeyoğlu “...*Son seneler zarfında ticari müesseseler ve bankalar Atatürk Bulvarı'na kaymakta, dükkân ve mağaza sıkıntısı şiddetle his edilmektedir... Atatürk Bulvarı'nı İzmir Caddesi'ne orta yerden bağlayan bir piyade yolu tertip edilmiş olması bu civar halkının memnuniyetini ve istifadelerini mucip olacağı gibi İzmir Caddesi'nin kıymetini bir kat arttıracacağı şüphesizdir. Bu maruzatımızı tebarüz ettiren bir vaziyeti umumiyeye planımıza da bağlı olarak takdim ediyorum*”¹⁹ olarak ifade etmiştir.

Sosyo-kültürel-mekânsal kaymanın hızlandırıcı unsuru olarak pasaj ve diğer ticari yapılar kent içindeki nüfus artışı ve devlet eliyle desteklenen bir tüketim faaliyeti olarak ana arterleri takiben mahalli niteliğe de 1950'li yılların ortalarına doğru erişim sağlamaya başlamıştır. Pasajların ortaya çıkış niteliğinde Ulus Meydanı'nın yeniden düzenlenmesi de kentsel anlamdaki değişimin izlerini ortaya koymaktadır. Yenışehir Bölgesi'nde pasajların oluşum süreci, Kocabeyoğlu Pasajı'nın yapımı ile başlayan bir süreci kapsamış, Ankara ve kentin planlı büyüme aksında yönelimin omurgası olan Atatürk Bulvarı ile ilişkilmesi de bu pasajların kullanım yoğunluklarını arttırmıştır.

Tez araştırması kapsamında yer alan Soysal Pasajı, Yenışehir belleğinin yeşermeye başladığı kentsel düğüm noktasında, Soysal Apartmanı'nın belleği ve konumu üzerine inşa edilmiştir. 1962 yılı itibariyle onaylanan imar izinleri ve ruhsat işlemleri doğrultusunda apartmanın yıkım işlemleri gerçekleştirilmiş, Demirtaş Kamçıl ve Rahmi Bediz tarafından tasarlanan pasaj 1975 yılında tamamlanmıştır. Pasajın uzantısı ve ofis bloğunu Safiye Soysal Pasajı oluşturmaktadır. Ragıp Soysal'ın aktarımına göre pasajlar, süreç içerisinde yoğunluk kazanarak ana arter üzerinde yer alan farklı işlevli mekânların dönüştürülmesi ile de oluşturulmuş “Soysal İlk yapılan pasajlardan biri. Bir de aşağıda Kocabeyoğlu Pasajı eskidir.

¹⁹ Detaylı Araştırma için Bkz., Ankara Büyükşehir Belediyesi, İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı Arşivi, Gelen Evrak No: 2662, Haziran 2016.

Sonra, 1972’de Büyük Sinema kapandı; orası da pasaj oldu. Ankara Sineması kapandı ve yine pasaj oldu”²⁰ sözleri ile anlaşılmaktadır.

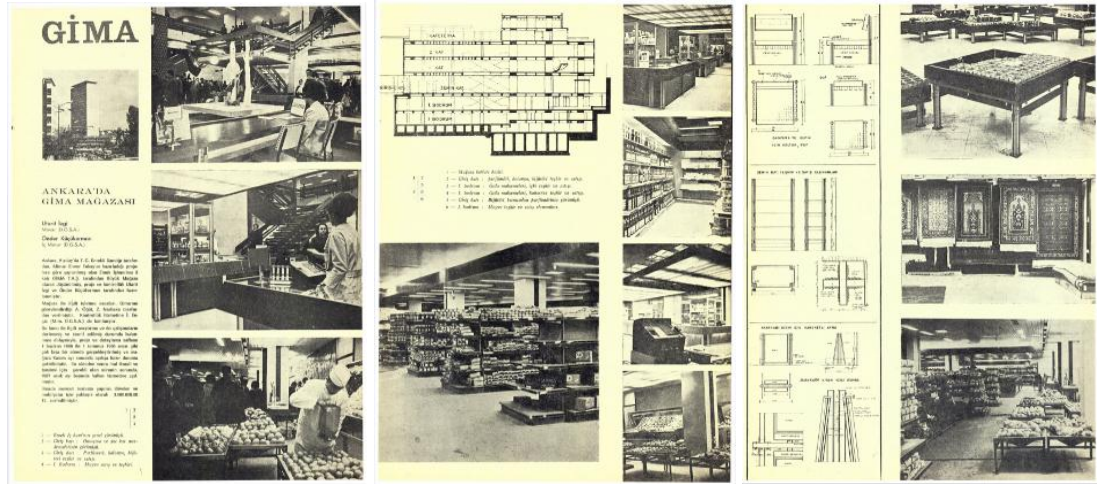
Şekil 2.45. Fotokart, Güliz Küçüktaşdemir Arşivi; Güven Park’tan Sosyal Apartmanı İnşası ve Kızılay Binası’na bakış.

Şekil 2.46. Fotokart, Güliz Küçüktaşdemir Arşivi; Güven Park’tan Sosyal Apartmanı ve Kızılay Binası’na bakış; Kızılay’da Kat Yüksekliği Artıyor.

1950 Yılından sonra pasajların Ankara’daki ortaya çıkışı ve yayılımı özellikle nüfus yoğunluğundaki artış, yeni iktidara ait yönetim modelindeki ekonomik anlamda dışa açılım sürecine bağlı olarak gelişim göstermiştir. Özellikle 1960 yılı itibariyle, konum ve mesafe bakımından birbirini yakın bir biçimde takip eden pasajların doğrultusu kentin gelişim yönünü takip etmeye de başlamıştır. Bu anlamda, Bulvar üzerinde Ali Nazmi Pasajı ile İzmir 1-Caddesi üzerinde yer alan Ülkealan Pasajı’nın yapım yılları paralellik taşımaktadır. Bu dönem içerisinde ticari ve gündelik yaşamın Yenişehir üzerindeki tüketim pratiklerini düzenleyici bir ‘yenilik’ olarak Gima Mağazası, kent belleğinde yer almaya başlamıştır. Uybadin Köşkü’nün konumlandığı alanda Emek İşhanı’nın Bulvar ile ilişkilenen zemin kotunda yer almıştır. Gima’nın pasajlardan farklılaşan ancak onu destekleyen bir özelliği, devlet eliyle oluşturulmuş ilk ulusal ölçekli market olmasıdır. Buna ek olarak, standartlaşan bir tüketim pratiğini farklı bir sergileme yöntemi ile kullanıcılarına yoğun bir biçimde sunan ilk perakende tüketim yönelimlerinden bir tanesi olarak nitelendirilebilir. Ülkealan Pasajı’nın maliki Eser Ülkealan, Gima’nın dönem içerisindeki farklı tüketim yönlendirmesine ilişkin “Gökdelen yapıldı. Ankara’nın en yüksek binasıydı. İlk defa yürüyen merdivenleriyle çok hoş, çok büyük bir yenilikti. Onun altında anımsıyorum Gima diye bir yer vardı ve oradan günlük tüketim malzemelerimizi alırdık. Manavlardan alırdık. Yani toplu market alışverişleri

²⁰ Ragıp Soysal ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat hakkında detaylı okuma için Tez’in Ek-2 Belgesi’ne bakınız.; Güliz Küçüktaşdemir; 2017.

henüz yoktu o zaman. Bir alışveriş merkezine giderek topluca almak gibi bir şey yoktu. Bakkal ve manav kültürü sürüyordu.”²¹ belirtmiştir.

Şekil 2.47. İzgi, Utarit ve Küçükerman, Önder, 1967, “Ankara’da Gima Mağazası”, Mimarlık, sayı:43, ss.19-23.

Zafer Pasajı’nın yapım çalışmaları için İmar Müdürlüğü’nde 1957 yılında karar yazısı düzenlendiği görülebilmektedir. Pafta No: D.7, yer alan “mevcut inşaat dışındaki 7547 ada 1 no.lu, parselin üzerindeki yeşil sahadır ve ammeye tahsislidir” ibaresi ile mülkiyet hakkının devlet yapılanmasına ait olduğu görülebilmektedir²². Tezin ilerleyen bölümlerinde bir künye ile belirtilecek olan pasaj örneği Ankara’daki ilk zemin altı, bağımsız pasaj yapısını oluşturmuştur. Bunlara ek olarak, kentin belleğinde Zafer Parkı I-II olarak yer almakta, kentin yoğunlaştırıcı, bütünleştirici kentsel açık elemanları olan park örneğini de oluşturmaktadır ve kentsel bir nişin parçası olarak tekil, biricik örnektir (Şekil 2.48, 2.49).

Kentliyi, batılı olmanın bir ön koşulu olan kentleşme durumunda, ticari ve batılı yönelimler Ulus’tan, Kızılay’a, Kızılay’dan ise Çankaya aksına yönelim gösterirken beraberinde pek çok pasajın inşa edildiği veya dönüştüğü gözlemlenmektedir. Özellikle tez çalışmasının gönüllü katılımcılarının da belirttiği diğer pasajlar, Amerikan Pasajı, İzmir Pasajı, Ali Nazmi Pasajı, Tiryaki Pasajı, Menekşe Pasajı, Büyük Çarşı, Alemdar İş Hanı,

²¹ Eser Ülkealan ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat hakkında detaylı okuma için Tez’in Ek- 1 Belgesi’ne bakınız.; Güliz Küçüktaşdemir; 2017.

²² Detaylı Araştırma İçin Bkz., Ankara Büyükşehir Belediyesi, İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı Arşivi, Çap. No: 60317, Dosya No:21, Karar No: 784; 15.11.1957; Erişim, Haziran 2016.

Engürü Pasajı, Kuğulu Pasajı, Tunalı Pasajı, Ertuğ Pasajı, Gümüşsoy Pasajı'dır. Bu pasajların, konumu ve yönelimi bakımından da anlaşılabilir ki dönemin mikro ölçekli yerleşim bölgeleri oluşmaya başlamış ve bu örnekler de mikro ölçekli ticari merkezleri oluşturmuştur.

Şekil 2.48. Kartpostal, Güliz Küçüktaşdemir Arşivi; Mimar Enver Tokyay, Kızılay Emek İşhanı, 1959-1965, Kızılay-Ankara.

Şekil 2.49. Zafer Park I-II devlet teşebbüsü ile yapımı gerçekleştirilen ilk pasaj örneğini oluşturmaktadır. Kaynak: Koç Üniversitesi Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (VEKAM) Arşivi, Envanter No: 2539.

Tezin örneğini oluşturan Kocabeyoğlu, Soysal, Zafer ve Ülkealan Pasaj'ları, Yenişehir'deki modern gündelik hayatı destekleyen eğilimler olarak ana kent omurgası üzerinde yer almış ve bu sebeple de tez çalışmasında alışkanlıkların, dönem incelemesinin merkezini tanımlamaktadır. Böylelikle 1950 yılı itibarıyla Ankara, barındırdığı nüfus için yeni yaşam nüvesini ve kentsel/kamusal alanlarını oluşturmaya ve iç mekânı pasajlara yönlendirmeye başlamıştır.

2.2. ANKARA, YENİŞEHİR'DE KENTSEL/KAMUSAL ALAN DENEYİMİNDE KENTİN İÇ MEKÂNİ PASAJLAR

Kamusal ve özel alan deneyimler bütünü sosyal olarak inşa edilen yapılardır. Bütüncül yapının kendisi, katmanlı yapıda ve çoğul birimlerden meydana gelmektedir. Kamusal ve özel alan deneyimleri, bir coğrafya üzerinde var olan sosyolojik, ekonomik, politik, kültürel, fiziksel, algısal veriler bütünü/sentezi olarak belirtilebilir. Bu anlamda, gündelik yaşamın yoğunlaştığı deneyimlerin tamamını oluşturmaktadır. En temel yaklaşımla, ortak bir alanın, kolektif olarak inşasını içermektedir. Bu anlamda seçili pasaj yapıları kamusal olan kentsel iç mekân tanımını oluşturmaktadır.

2.2.1. Ankara’da Gündelik Hayatın Kentsel/Kamusal Mekân İnşasında Pasajlar

Kamusal alan deneyimi birçok farklı disiplinin ortaklaşan konusudur. Sosyo-politik yaklaşımla Jürgen Habermas ve Hannah Arendt’e göre, bir siyasi temsil meselesidir. Öte yandan kamusal alanın kim tarafından temsil edildiği ve kendisini hangi ifade biçimiyle var ettiği tartışılabilir. Tezin örnekleme olan Kocabeyoğlu, Soysal, Ülkealan ve Zafer Pasajı, mekânsal niteliği itibarıyla Atatürk Bulvarı ile kurduğu ideolojik temel üzerinden siyasi bir temsil meselesi olarak da ifade bulabilir.

Yenişehir Bölgesi’nin ilk pasajı olma özelliğini taşıyan Kocabeyoğlu Pasajı, Cumhuriyet Senatosu Üyesi, Ahmet Sabit Kocabeyoğlu girişimi ile inşa edilmiştir. Bu örnek üzerinden hareketle pasajlar, ticari faaliyette bulunmanın ötesinde, kentlinin ihtiyaçlarına cevap verebilme, Yenişehir’deki kamusal alanı ve yoğunluğunu arttırma girişimi olarak da düşünülebilir. Kocabeyoğlu Pasajı’nda ticari faaliyetini sürdürmekte olan kiracı Mehmet Döner, Sabit Kocabeyoğlu hakkında “Sabit Bey esnafla çok ilgilenirdi. Kahvemizi içerdi, iş durumumuzu ve insan yoğunluğunu çok sıkı takip ederdi. Öyle bir yakınlığı vardı.” belirtmiştir.

Pasajlar kamusal/kentsel nitelikli bir hareketin de merkezinde yer almaktadır. Sokakların uzantısı, kişinin özgün, biricik mahrem alanı ile kamusal yaşam ara kesitindeki elemanlar olarak farklı bir deneyim sunmakta, katılımcıları ve sokağın kullanıcılarını bir araya getiren mekan örneklerini tanımlamaktadır. Arendt’in kamusal mekân tarifinde yer alan, toplumsal yapıda bireylerin katılımcılığıyla bir araya gelme ve kamusal alan oluşturma gücü, pasajlar ve kamusal alanın farklı olasılıkları ile tartışılabilir (1991). Temelinde ise çoğulculuğu ve çok sesliliği, öznelerin mekân oluşturucu, aktivist özelliklerini de barındırmaktadır. Ancak, özünde kamusal alanın keşfi bireysel olan alanla ilintilenmektedir.

O halde bireyin birincil olarak var olduğu mekân kendi özgün yaşam alanı olan ‘yuvası’dır. Birey, son derece mahrem olan bireysel yaşamı ile toplumsal yaşam arasında bağ kurmakta son derece özgürdür. Böylece de kendisini özgürce ifade edebileceği kamusal mekanlarda var olmaktadır. Jürgen Habermas 1962 Yılında “Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü” adlı kitabında (*Strukturwandel der Öffentlichkeit*), tıpkı Arendt gibi, öznelerin düşünce özgürlüğünü ve çok sesliliği savunur. Ancak toplum yapısını doğrudan, yöneten ve yönetilen olarak ayırmaktadır (Habermas, J.; 1961). Bu ayrımın dışında kalan alan da burjuvaya ait olandır. Yine bu alana olan etkenlik de bu anlamda yönetene aittir. Devlet, özel alanda bireyin özgürlüklerini anayasal düzen ile belirleyen üst mekanizmadır; dönüştürücü etkisi vardır.

Tez araştırmasına gönüllü katkıda bulunan kişiler, bu girift yapıyı pasajlar ve bulvar-sokak ilişkisi ile kurmaktadır. Buna karşın, dinsel gereklilikler ve onun dışındaki mekânsal yapılanmaların bazı arke tiplerinde kamusal alan dinamiklerinin varlığına da değinmişlerdir. Özellikle erkek görüşmeciler, kamusal dile son derece adaptedir ve toplumsal rollerini temsil edebilecekleri mekânsal yapılanmalarda var olduklarını belirtmiştir. Bu var oluş, Atatürk Bulvarı üzerinde yer alan pasajlara ek olarak, belirli saatlerde gerçekleşen yürüyüş eylemi ve yürüyüşü gerçekleştiren kişilere ait gözlemler bu olarak ortaya çıkmaktadır. Bulvar' da yürüyen görüşmeciler, yöneten/yönetilen ikiliğinde dönem Başbakan'ı Adnan Menderes'i birçok kere gördükleri ve hatta Kocabeyoğlu Pasajı'na girerek alışveriş yaptığını ifade etmişlerdir. Bu ilişkinin temsiliyetçi boyutunu sözü edilen örnek dahilinde Sennett, bir kamusal yükümlülük olarak ele alır.

Endüstrileşmeye bağlı kapitalizmin, sınıfsal ayrımı keskinleştirmesi, kentsel mekandaki dönüştürücü etkisi kendisini gündelik hayat ve davranış kalıplarında bu tez araştırması kapsamında pasajlar aracılığıyla irdelemektedir. Sennett'e göre kent, Arendt ve Habermas'ın da savunduğu gibi bir özel alan temsil yeridir. Sennett kentte, gündelik hayat ve davranış kalıplarında öznelerin ne denli öz'e dönük kanıksayıcı bir yaşam biçimini benimsediğini gözlemler (Sennett, R.; 1977). Bu anlamda da kentsel mekânda, kamu kullanımına açık mekanların birer güzergaha dönüşümünü, toplumsal yapıda 'öteki'lerin var olduğu, seküler bir çöküşü tariflemiştir. Dolayısıyla birey, kendisini mahrem olan alana, 'yuva'sına kapamış, kanıksayıcı kişilikte ve dışa açılımı tercih etmeyen bir yok oluşta yer alır.

'Öteki'leşen bir grubun varlığı Ankara için, gelir grubu dağılımdaki farklı yapılanmaya ait mekanizmayı oluşturmakta ve güncel/dönem literatür taramasında farklı biçimlerde, 'köylü', 'batılı ol(a)mayan' imgesiyle yer almaktadır. Özellikle, bu anlamda üretilen metin/söylemlerde alt gelir grubu ve Ankara'nın yerlileri Atatürk Bulvarı ile ilişki kurmamakta, Kızılay'daki kentli yaşamını deneyimleyememektedir. Özünde Ankara'nın nüvesi Yenişehir'de Atatürk Bulvarı kullanıcıları ve aynı zamanda mekân kurucuları memur, bürokrat ve üst düzey yöneticilerdir²³. Bu tabii sebep-sonuç ilişkisinde; 1950'li yıllara değin Yenişehir ticari bir kimlik edinmemiş, konut sorununu destekleyici kamu erkine ait yapılanmalarla ve onun yüzleri ile çalışmıştır. Bu anlamda gündelik ve kamusal yaşamın

²³ Funda Şenol Cantek, "Yaban"lar ve Yerliler adlı kitabında memuriyet kadrosunu edinmiş yeni kentlileri 'modernleşme' basamağındaki misyonerler olarak tariflemiştir. Devrim niteliğindeki yenilikleri ilk elden uygulayan saha görevlileri bir anlamda pilot uygulama gerçekleştirmektedir. Detaylı Okuma için Bkz. Cantek Şenol, Funda L., "Yaban"lar ve Yerliler, 2016, İstanbul.

filizlerinin 1950’li yıllardan itibaren güçlendiği belirtilebilir. Apartmanların alt kotlarının boşaltılarak, farklı gelir durumlarına sahip esnafın pasaj ve diğer ticari yapılara yerleşimi ile bölgeye katılım gösterdiği savı da eklenebilir. ‘Köy Davası’ kendisini dönemin kır-kent sentezi siyasal yaşantısında ve gazete üzerindeki günlük temsil malzemeleri üzerinde görünürlüğünü arttırmıştır.

Bu anlamda kentlinin ve kamusal alanın, ticari merkezileşme kanalı ile Yenişehir’e sızmaya başladığı belirtilebilir. Kamusal alan olan pasajlar, özel olan alanın tersine fiziksel ve görsel olarak son derece erişilebilir mekânsal oluşumlardır. Ancak burada onu mekansallaştıran, bireylere özgün özel alanların tekil veya çoğul potansiyel gelenekleridir. Bu noktada kentin kendi potansiyelinden de hareketle, öznelerin bir araya gelebildiği, toplumsal eylem, söylem, üretebildiği fiziksel anlamda algılanabilir mekanlar, bulvar, sokak, pasaj ilişkisinde yer alabilir. Yönetmelik mekanizma girişimi ile desteklenen Ankara pasajları, kentsel/kamusal gündelik yaşam temsillerinin mekânı olarak tariflenebilir. Bu mekân tipolojileri, kendi dönemi içinde, politik ve kamu erkine ait alan deneyimine uygun ölçütlerde ortaya çıkmıştır.

Böylece, pasajların, kamuoyu oluşturma gücüne sahip olduğu da belirtilebilir. O halde kamuoyu oluşturma gücü, özel alan üzerindeki eylem, söylem, ayrışma durumlarına da etki edebilmektedir. Bu kavramsal çerçevede, kamusal yaşam ve özel yaşam ara kesitindeki denge bozulumu ve özneleri değerlendirebilmek için kentsel mekân içindeki kamusal alan deneyimini irdelemek gerekmektedir.

Bu tez çalışmasının gündemini özünde, Ankara’da Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte ‘yeni’ kamunun inşası meydana getirmektedir. Kamu inşasının maddi karşılıkları, özellikle Ulusun Kalbi, Başkent Ankara’da görülmüştür. Toplumsal yaşamın da o denli biçimlendirilmeye gayret edildiği dönemde, ‘yeni’ özel alanların kurulum çalışması, ‘modern’, ‘kentli’ olmak bakımından ideolojik söylemler ve kentsel tasarım, bireyleri eğitici pratiğin somut ayağını oluşturmuştur.

Bu pratik içinde kenti oluşturan tüm etmenler kapsamında yönetmelik yönetsel erk yönelimleri ile toplumsal eğilimler birlikte değerlendirilmelidir. Görüşmecilerden Ali Yonca, dönemin kamusal yaşamına ilişkin yöneten/yönetilen ilişkisini mekânsal anlamda “Bir adam Başbakanlığın önünden yürüyerek geçebiliyor. Çok güzel bir duygu bu! Bu toplumla idarenin bir araya geldiği bir alandır; şimdi artık yavaş yavaş kalkıyor. Başka yerlerde de kalkıyor yani ama esası bunun Jansen’in planındaki o Bakanlıklar fikridir!” olarak değerlendirmekte ve Yenişehir yüzünü aktarmaktadır.

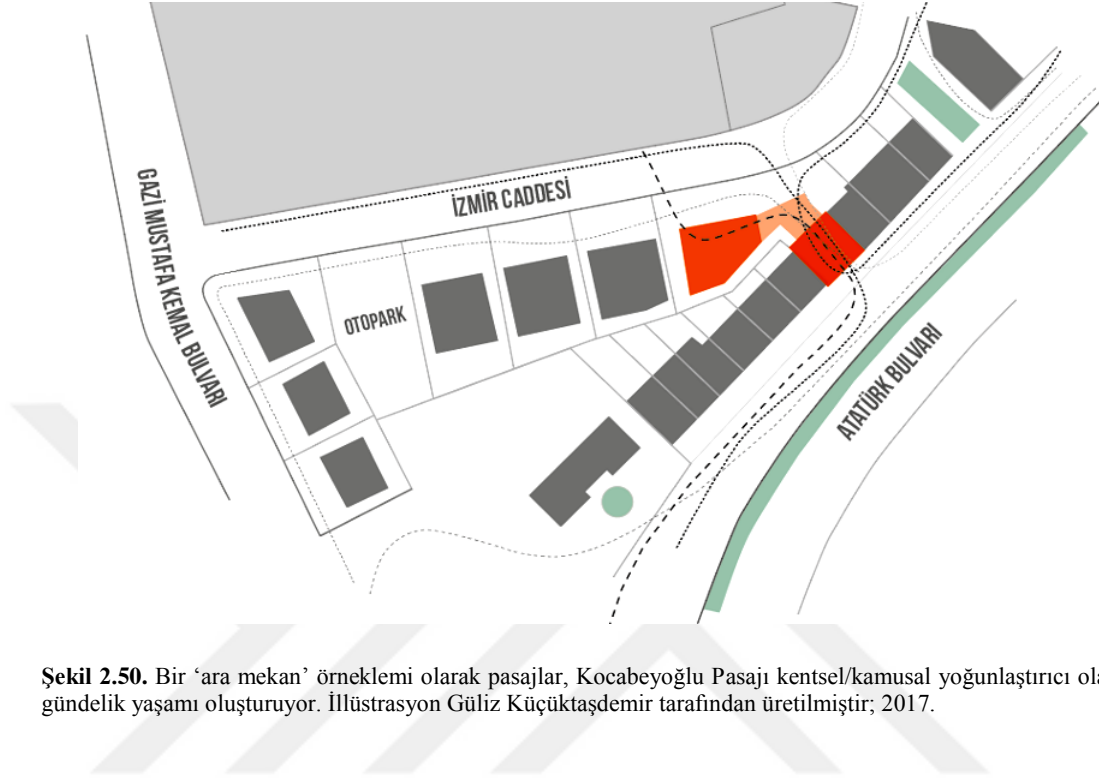
İnşa edilen yapının 1950’li yıllardaki uzantısı olarak gündelik yaşam, kamusal mekânda yöneten ve yönetilen ilişkisi kent düzleminde birlikteliği, kırsal kesimde ise mutlak bir ayrışmayı içermektedir. Görüşmeciler için kentsel/kamusal alan, kişinin evi dışında kurulan özel alandır; bu mekânda yöneten erk kendisi ile birlikte kentliyi tariflemektedir. Kentlinin Ankara’daki deneyim durumu ‘kenti yürüme’ ve özellikle de bu yürüme teşvik eden ‘Atatürk Bulvarı’ ile desteklenmiş, gündelik yaşam güzergahlarını oluşturmuştur. Bu güzergâh üzerinde Kevin Lynch’in, Kent İmgesi adlı kitapta belirttiği gibi bir takım işaret öğelerinin de bulunuyor olması kamusal/kentsel anlamda kentle kurulan ilişkide yeni mekânsal yapılanmaları içermektedir (Lynch, K.; 2014). Burada batılı yaşam tarzını destekleyici ticari yapılanmalar, kullanıcılara özel alan deneyiminde farklı ‘yeme-içme’, ‘gezinti’, ‘seyir’, ‘alış-veriş’, ‘dinlenme’ önerileri telkin etmektedir. Pasajlar, özellikle de tezin örneklemini oluşturan dört pasaj, Kocabeyoğlu Pasajı, Soysal Pasajı, Ülkealan Pasajı, Zafer Pasajı yürüme güzergahı üzerinde yer alan, kamusal alanın izlerini sürdüren mekânsal birleştirici örneklerini oluşturmaktadır. Bu anlamda kentli, farklı ve o güne değin alışa geldiği ‘alış-veriş’ eyleminin dışında bir kalıpla kent içinde pasajlar aracılığıyla hareket etmeye devam etmektedir.

2.2.2. Kentsel/Kamusal Alan Deneyiminde Pasajların Ara-Mekân Karakteri

Bu farklı deneyimle hareket etme eyleminde Yenişehir’de bulunan pasajlar, ana-ara yol güzergâhında ‘geçiş’ özellikli ve kentin bağlayıcı elemanı olarak işlevlenen ara-mekânları tariflemektedir Kentin kendi içerisinde dolu ve boş ilişkisinde pasajlar, sınırlar, bölümlenmeler oluşturarak, iç ve dış ara kesitinde yer almaktadır.

Ara-mekân olarak tariflenen olgu kavramsal anlamda çoklu disipline bağlı bir araştırma konusudur. Ancak, tezin gündemi kapsamında nesne-özne ve mekân arasındaki ilişki sıralı, üst-üste, katmanlı olarak bazı hallerde birliktelik-karşıtlıklarla birlikte üçüncül ‘yeni’ bir mekânı tarifler. Bu üçüncül mekânın kendisi bir ara hacim olarak ‘eşiği’ ve ‘geçiş’ alanlarını da tariflemektedir. Elizabeth Grosz, *Architecture from the Outside* (Grosz, 2001) mimarlığın kendisinin anıtsallığından ve yapı biçimlerinin iç ve dış arasında yaratmakta olduğu sınır ikiliğinden söz etmektedir. Böylece Grosz’un tariflediği ikilik arasında da üçüncül bir mekân ortaya çıkmaktadır. Bu mekânsal tarifin metinsel karşılığı özellikle literatür taramasında eşik, eşik-ötesi; öznenin iç-dış-kentsel ağ arasındaki ‘oluşu’ olarak yer almaktadır (Heidegger, 1997; Hill, 1998b; Tschumi, 1999). Tez çalışması kapsamında pasajlar, ara mekân karakterini geçiş işlevleriyle ve Yenişehir’de parselleri bütünleştirmesi üzerinden yüklenmektedir (Şekil 2.50). O halde pasajlar, mekânsal anlamda iç-dış, içerisi-

dışarı, içeridekiler ve dışarıdakiler zemin altı, zemin üstü karşıtlıklarını barındırmaktadır. Kendi yapısı dahilinde belirtilenlerin tamamı pasajı, yeni mekansallıkları oluşturan bir deneyim aracı olarak sunmaktadır.

Şekil 2.50. Bir 'ara mekan' örneklemini olarak pasajlar, Kocabeyoğlu Pasajı kentsel/kamusal yoğunlaştırıcı olarak günlük yaşamı oluşturan. İllüstrasyon Güliz Küçüktaşdemir tarafından üretilmiştir; 2017.

Hareketliliğe bağlı deneyim esnasında, kısa süreli bulunulan bu hacim, iki farklı mekânı birbirine bağlamaktadır. Pasajların kendi mekânsal biçimlenmesinde yer alan çoklu işlevin, anlık olarak deneyiminde tüm bu işlevler de sıralanmış, katmanlı olarak bu ara mekânın tarifinde 'birlikte' çalışmaktadır. Böylece, özne hareketi fiziki olarak açıklıklara bağlı olsa da çift veya çoklu yönlü olarak değişmektedir. O halde öznenin mekân deneyiminde geçiş mekânı özelliğindeki ara mekân karakteri 'şimdiki zaman', deneyimleneni 'geçmiş' ve deneyimlenecek olanı 'gelecek' anlamında açık veya kapalı olarak ele almayı gerektirmektedir. 'Şimdiki zaman' pasajın potansiyel anlamda sahip olduğu 'gündelik hayat' döngülerini, kullanımlarını içermektedir (Lefebvre 1991: 38–39).

Modern kentlerin ve gündelik yaşamın parçası olan pasajlar, kentin dinamiği ve değişkenlerine son derece bağlı olarak bu ara mekânda farklı deneyimlerin yeniden oluşturulmasına sebep olmaktadır. O halde, gündelik hayat deneyiminin kendisi kent ve kentleşmeye bağlı dinamiklere bağlıdır; sosyal ve mekânsal organizasyon da aynı oranda çeşitli karşıtlık, ikilikleri barındırmaktadır. Örnekle, ara mekân pasajlarda, kamusal-özel alan durumu, kapitalist-sosyalist (tüketim toplumu), fiziksel-görsel erişim durumlarının değişkenliği gündelik hayat deneyiminin ortaya çıktığı üçüncül mekânları oluşturmaktadır.

2.2.3. Kentlinin Tüketim Alışkanlıklarının Temsil Ögesi ve Oluşturucusu Pasajların, Kentsel İç Mekân Karakteri

Bu tez çalışmasının odak noktasını oluşturan kamusal/kentsel birimler makro ölçekteki mikro ‘odalar’ olarak, kamusal anlamda iki temel yaklaşımla pasajların mekânsal karakterine katkıda bulunmaktadır. Birincil olarak, son derece kamusal olan pasajlar erişilebilirlikleri, şeffaflıkları bakımından öznelere herhangi bir sınırlamaya tabi tutmaksızın mekânsal anlamda deneyime davet etmektedirler. Böylece, sokağın uzantısı mikro odalar kendi potansiyelinde var olanı, anlık olanı mekansallaştırmaktadır. Öznelere gündelik hayatına ilişkin alışkanlıklara bağlı bu dönüşüm süreci kendisini bir barınma, alış-veriş, geçiş mekanına dönüştürerek pasajların kentsel iç mekân karakterinin merkezini oluşturmaktadır.

Walter Benjamin bu karakteri, kentsel iç mekân örneği olarak pasajları, 19.yüzyıl burjuva sınıfına ait maddesel bir temsil meselesi üzerinden ele almaktadır (Benjamin, W., Eiland, H., & McLaughlin, K., 2003). Öyle ki, kentsel iç mekânın salt tekil yapı örneği üzerinden, maddesel karşılıklarını aramaktadır. Benjamin bu tipoloji ile, burjuvazi sınıfın özel alanda var oluşuna ait olan kamusal alan/mekân tarifi kesiti de sunmaktadır. Ayrıca yapısal olarak pasajları, şeffaf çatı örtüsü olan, geniş cadde ve sokakları birbirine bağlayan bir geçit, kimi zaman ise iç ve dışa ait olanı, güçlü ikilikleri bir araya getiren kente ait iç mekân olarak değerlendirmektedir.

Kentin kendi vistası ile birlikte öznelere, kentsel iç mekân sokakları takip ederek pasajlara, kamusal alana dahil olabilmektedir. Böylelikle, kentli hareketliliklerinin yoğunlaştığı bir ‘yere’ dönüşmektedir. Pasajların dinamik akıştaki yönlendirme, geçiş elemanı olma özelliği vardır ki kendisini, özel ve kamusal alan deneyiminin katmanlı yapısı olan kamusal iç mekâna dönüştürmektedir. Özel alanın bir uzantısı olarak kamusal alan arasındaki pasajların sahip olduğu bu kuvvetli dil, tarihsel arka planındaki örnekler ile değerlendirilmelidir.

Pasajlar, Aldo Rossi’nin, Şehrin Mimarisi adlı kitabında kentsel doku içinde yer alan önemli bir dil olarak ele alınmıştır. Bu anlamda, kamu kullanımına açık ancak, çoğul sayıda özel mülkiyeti barındıran yapıyı temsil etmektedir. Kamusallığının yanı sıra pasajlar, özel alan ile doğrudan ilişkisi ile birlikte kendi özgün işlevlerini edinmektedir. O halde, dönemsel olarak özel alanda yaşanan değişimin gündelik hayata olan etkisi bu bağlantının kurulumunda rol oynamaktadır (Rossi; Çev.,Gürbilek; 2006).

Kentsel bağlantı elemanı olarak diğer sokaklarla doğrudan veya dolaylı olarak (yönlendirme) ile fiziksel ilişkisini sağlamaktadır. Fiziksel ilişkisi ile eş zamanlı olarak kent

görünümüne dahil olarak bir yandan da eşik olma durumunu oluşturmaktadır. Eşik olma durumu modern anlamda pasajlarda, çok katlı yapı blokları arasında yer alan kamusal mekânın mimari ölçekte özelleşmesi bakımından önemli bir örnektir. Böylece, yapı bloğunun yaya yolu ile olan ilişkisinde genellikle zemin kotun boşaltılarak yapının çoklu işlevle çalışma prensibi, öznelerin alış-veriş, geçiş, buluşma eylemlerinin sokağın kendi dinamiğiyle biçimlenmesi bakımından önem kazanmaktadır. Tezin çalışması kapsamında yer alan modern ve kentli pasajların arka planında Arasta, Han, Bedesten, Pazar yeri gibi örnekler yer almaktadır.

2.2.4. Değerlendirme

Bu tez çalışması, 19. yüzyıl itibariyle tüketim odağını oluşturan, özel birey ‘evreni’ pasajların 20.yüzyıl örneklerini Ankara bağlamında ele almaktadır. İç/dış mekânın radikal olarak birbirinden ayrılışını Walter Benjamin, ‘tüketim kozası’ olarak kamusallıkla ilişkilendirmiştir. Bu önemli sembolik saptama, öznelerin sokak ve kentsel ağ ve tarihsel arka plan ile kurduğu ilişki bakımından adeta ‘evselleştirilmesi’ anlamında ele alınmıştır. Böylece, kamusal alan ve özel mekân deneyimlerinin kentsel mekânda oluşturduğu ‘özelleşmiş’ hacimler ara mekân nitelikli pasajları meydana getirmiştir.

Öznelerin kendi bedenlerinde ‘içerisi’, evsel, içsel ve tinsel dünyalarının temsil ögesi olarak pasajlar günlük yaşamın tüketim kalıplarını oluşturmaktadır. O halde Ankara pasajlarında, dış dünyadan ayrışan ve birey olarak kendilik karşılığını o ‘yer’de bulan özneler türemiştir. Bu mikro evrenin kendisi görece kapalı, merkezileşen ve makro evrenden kopuk zamansız bir alan yaratabilir. Yirmiye geçen sayıdaki görüşmelerde, son derece bireysel nitelikli alışkanlıkların, pul koleksiyonu yapma, eski baskı kitap arama gibi eylemlerin yanı sıra, yitirilen tüketim kalıplarının değerlendirildiği seçili pasaj örneklerinde gerçekleşmektedir.

Makro evren olarak ‘dışarı’ ise öznelerin kendi bedenleri ve diğer ‘şey’lerle kurulan etkileşimin mekânı olarak karşılık bulmaktadır. Bu etkileşimin mimari temsili, yapının yüzü olarak cephe elemanı ile ilişki kurmaktadır. Cephenin kendisi iletişimsel bir araca dönüştürmektedir. Kenti deneyimleyen öznelerin maruz kaldığı bu araçların ötesinde dış mekân, onların kendi aralarındaki iletişim ve uzlaşma mekanıdır. O halde, kenti deneyimleyen kişi ve cephe ilişkisine benzer bir analogide toplumsal, sosyolojik, psikolojik yapılanmalar ele alınabilir. Böylelikle kişinin mahfazası, özgün söylemlerini kentsel ağ içinde oluşturan içerlek yapıyı meydana getirirken kendi karşıtı olan ‘dış mekânı’ üretmektedir.

Mekânın kendisi bu iki temel yaklaşımla ele alındığında karşıtlıkların ‘arada’ kalanını oluşturmaktadır. Öyle ki öznel ve nesnel yaklaşımlı, mikro ve makro ölçek, geçmiş ve gelecek, yerel ve evrensel gibi karşıtlarla anlam bulabilmektedir. Dolayısıyla, salt öznel veya salt nesnel bir yaklaşımla ele almak yerine, mekânın kendisi bir üst evren veya doku olarak bedenleri sarmaktadır. Mimari tasarım üst başlığı, özne-özne eliyle yapılan ve doğa ilişkisinde bir üçüncül yaklaşımın, ‘ara-mekânın’ temellerini oluşturmaktadır.

Kamusal alanın birleştirici gücüne karşılık gündelik hayat deneyimi, anlam kayıpları ve kaymalarının başlıca nedenleri olarak küresellik ile paralellik taşımaktadır. Küresel hareketlilik, kapitalizm gündelik hayata etki etmekte, zaman yetersizliği, tüketim odaklı mekân düzenine yönlendirmektedir. Bu hareketlilik deneyimlerin değişkenliğini arttırırken ‘geçici geçiş’ mekanlarını arttırmaktadır. Böylece pasajlar, zamansal süreci içerisinde tüketilmeye, öğütülmeye, gücünü yitirmeye başlamıştır. Görüşmecilerden Ali Yonca geçici geçiş elemanı pasajlara ilişkin aşağıda yer alan ifadeye yer vermiştir.

“Ben pasajların yapılış amaçlarının bir geçiş amacı olduğunu düşünmüyorum. Bu yan ürün olarak ortaya çıkmış olabilir diye düşünüyorum. Çünkü eğer öyle olsaydı bizim planlama anlayışımızda bu ara geçitler var olurdu. Bu kuzey ülkelerinin planlama anlayışında vardır. Onlar evlerinin arka tarafında normalde yol olmayan ama gerektiğinde kullanılan ve ulaşımı sağlayan akslar bırakırlar. Trafik için değil yani yaklaşık üç veya dört metrelik, yaya yolu gibi. Ankara pasajlarında geçit anlamında planlanarak yapıldığını düşünmüyorum. O kendiliğinden doğan bir şey olsa gerek”²⁴.

3.BÖLÜM: ANKARA, YENİŞEHİR BELLEĞİNDE KAMUSAL/KENTSEL İÇ MEKÂN PASAJLAR

Bu tezin çalışma alanında, kuramsal çerçeve ile birlikte belleği oluşturan katmanlı yapının gücü araştırılmaktadır. Bu bağlamda, bellek denilen organizma ve kent arasındaki tinsel ilişki, sosyal ve beşerî bilimler alanı, kültürel çalışmalar, psikoloji, edebiyat disiplinlerinin ortak bir alanını oluşturmaktadır. Özellikle alanda Nora, Hutton, Le Goff, Matsuda, Huyssen’in araştırmaları yer almaktadır. Ortak alanın literatüründe yer alan Bergson, Halbwach, Gun ve Benjamin’in bellek mekanizması, tezin araştırma konusunda yer alan pasajların belleği bakımından önem taşımaktadır.

²⁴ Ali Yonca ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat hakkında detaylı okuma için Tez’in Ek-2 Belgesi’ne bakınız.; Güliz Küçüktaşdemir; 2017.

Yenişehir belleğinde pasajlar kentsel/kamusal iç mekân örneklemleri olarak birer ara mekân tanımlarken, hatırlama ve geri çağırma yolu ile ortaklaşan bir grup kişinin belleğini, yaşam biçimini tariflemektedir. Hatırlamanın mekân ile birlikte bir metin dahilinde oluşturduğu katmanlı yapı, geçmiş ve gelecek zaman ikiliğindeki ara mekânı oluşturmaktadır. Bu anlamda mimarlık disiplini ve yukarıda belirtilen çoklu disiplin arasındaki ilişkiye bağlı analogik yaklaşımda, mekânın kendisi ve hatırlama olgusu bir ara mekân olarak bellek mekanizmasının üst okumasını oluşturmaktadır.

Okumanın sağlanabilirliği nirengi noktaları ile çalışmaktadır. Bu anlamda figür ve zemin ilişkisinde hatırlama, bilişsel şema ve mekânsal rutinlerle, gündelik yaşamla eş zamanlı olarak izlenmektedir. Gündelik yaşam pratiğinde yürüme eylemi, bireylerin yaşadığı coğrafya üzerindeki nirengi noktaları ile zihinde oluşturduğu şemalarla ilişkilenebilir ve böylece de yön bulma eylemi yine zihin üzerinden gerçekleşmektedir. Böylelikle gündelik rutinelere bağlı saf bir hafıza ile onu her an kayıt eden bir zihin şeması, bilinç ve davranışsal kalıplara dönüşmektedir (Cox,1913). Böylelikle zihin geçmiş deneyimler bütününe güncel zaman dilimine taşıyan bilgi olarak yer almaktadır. Bilgi şemalandırmasına ait Henri Bergson hatırlama işleminin, bellek derinliğine işaret etmektedir.

Bergson, figür zemin ilişkisi bakımından zihin yapısında imgeyi geri çağırma ve hatırlama işlemini gerçekleştiren üç araşsal yaklaşıma değinmiştir. Algı-imge, olay-imge, hafıza-imge olarak beden diğer bedenlerin yanında deneyime ve eyleme bağlı bilgi birikimini savunmaktadır (Bergson, Henri; Trans. H. Wildon Carr; 1991). Bilgi birikimi, beden ve beden-algısı ile gerçekleşirken iki farklı bellek yapısını barındırmaktadır. Bu anlamda geçmiş olarak adlandırılan zaman dilimi için, tanıma olarak aldandırılan beden deneyimini okumak bağlamında kullanılmaktadır.

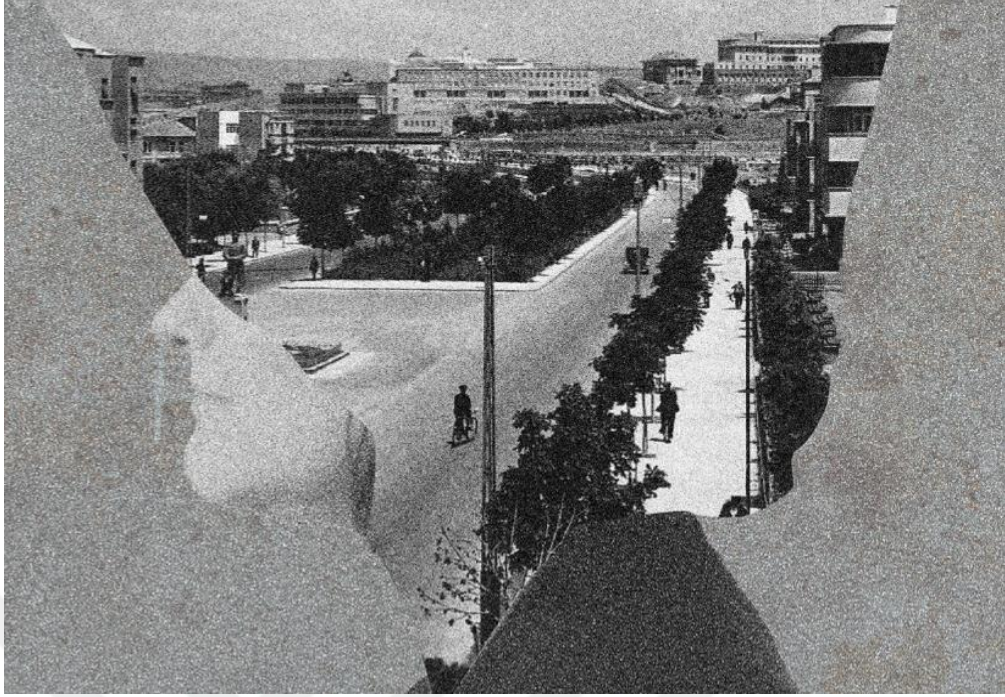
Beden tanımına örnekle, kent içinde yürümekte olan bir insanın ilk yürüme eylemi deneyimi değil, onun ötesi ve tümü olarak ifade edilebilir. Bu anlamda bilinmeyen bir mekânda yürüme eylemi, gözlemcinin çevresel öğelere fazlaca dikkati ile kendinden sonraki yürüme eylemleri için bir alt öğreti olarak ifade bulmakta, yeni deneyimlere yönlendirmektedir. Böylece anlık oluşlar veya geçmiş, beden deneyim imgesi ile birlikte zihinde geri çağırma işlemi aracılığı ile ortaya çıkmaktadır. Geri çağırma işleminde belleğin yapısı, 'hayal etme' veya 'tekrarlama/alışkanlık' olarak hatırlama durumunu oluşturmaktadır. Böylece Bergson, gündelik yaşam ve bellek ilişkisini kurarken birincil anlamda kendi dönemi içerisinde yer alan deneyimler bütünü imgeler ile kayıt edildiğini ancak, yeniden kendi zaman diliminde okuma eyleminin farklı bir yönlendirmeyi gerektirdiğini eklemektedir. Bu anlamda belleği oluşturan bu iki mekanizma kendi içerisinde

geri bildirimli olarak çalışan, üst üste, katmanlı yapıda güncel zaman dilimine aktarılan imge ve deneyim bütünüdür. Deneyim bütünü, tarihin asla tekrarlanamayacağı mutlaklığı içinde anılar olarak öznelere sunulmaktadır. Bergson, anıların spontane var oluşu içinde ‘kusursuz’ olduğunu belirtirken, tarihin ve sürecin katma değerini kabul etmeyeceğini eklemektedir. Bu anlamda anı olarak özne birikimi bireysel ve kolektif olarak, kendi anlık koşulu dışında her tekrarlamaya bağlı olarak eksilme veya arttırmaya bağlı olarak gücünü yitirmektedir (Bergson, H., Paul, N. M., & Dowson, M. E.; 2014). Zihin zaman akışı içinde, öznel anıların gücüne katma değer eklediğini telkin etmekte, bu telkinin merkezi olarak da bedensel alışkanlıklara yönlendirmekte ve belleğin sürdürülebilirliğini sağlamaktadır.

Maurice Halbwach ise kolektif bellek terimini kullanmakta, Henri Bergson’dan farklı olarak, aktarılan anıların ikili bellek niteliğinde toplumdaki bağımsızlaştırmayacak aforizmalardan öte bir olgu olarak tanımlamaktadır. Ona göre belleğin kolektif yapısı, bireyin bulunduğu toplum yapısı, siyasal, ekonomik pratikler bütünü öznel olan belleği biçimlendirmektedir (Halbwachs [1925], 1992). Halbwachs özellikle tekrarlanan, telkin edilen verilerin bellek üzerindeki saptırıcı özelliğine değinmektedir ki tez gündemi bakımından kentin belleği, müdahale mekanizmaları ile fiziksel anlamda telkin modeli teşkil etmektedir.

Öte yandan bireylere ait özgün bellek, geri çağırma işlemini tekil olarak gerçekleştirirken, kolektif olan bellek hatırlama mekanizması için derinlikli bir perspektif sunmaktadır. Bu perspektifin kendisi hafızanın katmanı olarak, ekleme/eksiltme değerini tanımlamaktadır. Bir grubun veya toplum temelli belleğin kendisi, kişilerin tekil anlamda yaşam hikayesini barındırmakta, arka planında geçmiş zaman kaynaklarını gelecek zamana taşımaktadır. Hikâyenin kısa süreli hatırlanması ise geçmiş zamanda beden hareketini zihin yolu ile tekrarlama, duyguyu yeniden yaşama ve imgelemi çağırma biçimlerinde gerçekleşebilmektedir (Şekil 3.1.).

Katma-eksiltme telkini kolektif belleğin kendisini meydana getiren özel alan ile oluşan otobiyografik bellek, bireylerin kimlik-aidiyet durumunu besleyen birer kamusal alan uzantısını oluşturmaktadır. Kolektif bellek imge ve karşılığındaki alışkanlıklar bütününi geri çağırma ve bir araya getiren veriler bütünü olarak değerlendirildiğinde, tezin örnek incelemesini oluşturan pasajlar ve bağlamı Ankara için ortaklaşan bir dönem hikayesini aktarım aracıdır. Bu anlamda kentin yaşam biçimine ait her öge, ortaklaşan bir geleneği yansıtmaktadır.

Şekil 3.1. Bellek Tanıması, Ankara Sıhhiye'den Ulus'a Bakış (Fotokart: Vekam, Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Merkezi, Envanter No:0162); Dijital Kolaj Güliz Küçüktaşdemir tarafından üretilmiştir; 2017.

Kolektif belleğin gelenek yaratma potansiyeli, toplum yapısı ve kentle organik bir bağlantı kurmaktadır.

Tez kapsamında gönüllü katkı sağlayan görüşmecilerin belleği bu alanda önemlidir. Bu yol ile 1950-1980 yılları arasındaki Ankara, kentli alışkanlıklarının anı aktarımı sağlanarak bellek tarafından çözümlenmesi yapılmaktadır. Bu anlamda pasajlar, literatürde bulunan (Mimarlık ve İç Mimarlık Disiplininde) kentsel belleği araştırırken kent içindeki sosyal pratikleri ve hafızayı ortaya çıkarmak için bir araç niteliğindedir. Aracın uzantısı olarak bireysel, otobiyografik hafıza geçmiş ve gelecek zamanı aktarıcı, irdeleyici konumda bulunmaktadır. Özellikle Ankara üzerine yürütülen birçok çalışma literatürde kamu erkine ait yapılanmaları aktarmakta ve gündelik yaşamın belleğini kapsamamaktadır. Çalışma alanının metoduna ilişkin bu noksan tutum, ara mekân, kentsel/kamusal iç mekân pasaj kimliğini kullanıcıları üzerinden Ankara'daki dönemsel tüketim pratiğini karşılamakta, farklı grupların çoğulluğunu açığa çıkarmaktadır.

3.1. ARAŞTIRMANIN METODU VE ARAÇLARI

1950-1980 Yılları arasında gündelik yaşamın ara kesitine erişim amacıyla kar topu modeli, nitel araştırma yöntemi içerisinde yer alan bir strateji olarak ele alınmıştır. Bunun

temelinde literatür taramasında yer almayan tüketim alışkanlıkları, Ankara'daki gündelik geleneklerin takip edilme arzusu yer almaktadır (Thompson, 2006). Böylece tezin yazarı gönüllülük esasına dayalı, yarı-yapılandırılmış sorularını görüşmecilere yönelterek otuz görüşme gerçekleştirilmiştir (E-1 Belgesi) Tamamlanan görüşmeler, Hacettepe Üniversitesi, Etik Kurulları ve Komisyonları kapsamında hazırlanan izin ve formlar dahilinde yürütülmüş, görüşmeciler tarafından sözlü veya yazılı izin kapsamında gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında yirminin üzerinde gerçekleştirilen görüşme içerikte, on kadın ve on üç erkek kentli belleğin aktarımı ile yer almıştır. Gerçekleştirilen görüşmeler üzerinden sayısal veriler elde etmek mümkündür; ancak çalışmanın amacı bu verileri analitik bir değerlendirmenin kapsamı dışında tutmaktadır. Kişilerin hikayeleri, sıradan olanın belleği ve kentli-pasaj ilişkisi bir araç olarak dönem Ankara'sının gündelik kesitini aktarmaktır. Bu çalışmanın verileri ve biricik yöntem niteliği, ilerleyen akademik çalışmalar için bir kaynak olarak kullanılabilir. Bu kaynak okuması kendi kapsamında niceliksel yaklaşım ile araştırmacılar tarafından yeniden değerlendirilebilir.

Görüşmeler 2017 yılı, haziran-aralık ayları arasındaki zaman diliminde gerçekleştirilmiştir. Gönüllü katılımcıların Ankara'daki yetişkinlik belleği üzerine odaklanılmış, halihazırda yetmiş yaş üzerindeki bireylerin yetişkinlik belleği aktarılmıştır. Özellikle 1950-1980 yılları arasında Ankara'da ikamet etmiş olmak bir gönüllülük kriteri olarak belirlenmiştir. Sosyal-ekonomik ve eğitim durumu, aile yaşantısı, herhangi bir sosyal veya mesleki grubuna ait olma sınırı getirmeksizin, görüşmeciler genellikle rastgele olarak, kar topu yöntemi dahilinde belirlenmiştir. Ancak görüşmeci sayısının yarısı oranında kadın-erkek katılımcının sağlanmasına dikkat edilmiş, katılımcı eşitliği göz önünde bulundurulmuştur (Leduc, 2009).

Veri aktarımı bakımından kartopu yöntemi araştırmanın stratejisini oluşturmuştur (Vogt, 1999). Bu anlamda katılımcılardan her birisi, kendisi ile görüşme tamamlandığında tanıklığına başvurulması amacıyla bir akran, tanıdık, aile üyesini kaynak göstermiştir. Böylelikle katılımcılar arasında yer alan bu durum sosyal bir ağ aracılığıyla araştırmacı için genişleyen ve büyüyen bir şemayı meydana getirmiştir. Sosyal şemanın uzantısı, sosyal ağ örümü Ankaralılar arasında gizli kalan gündelik yaşamın aktarılması amacıyla nitel bir veriye de yönlendirmektedir (Dan, Waldorf, and Biernacki Patrick, 1981). Görüşmelerin gerçekleştirilmeye başladığı altı aylık zaman diliminde erkek kullanıcılara yönlendirme ve önerme, yoğun olarak gözlemlenmiştir. Bu anlamda görüşmecilerden önerebilecekleri kadın-erkek katılımcı isimleri talep edilmiştir. Kadın görüşmecilerden bir tanesi, "Kadınlar fazla şey bilmez; o dönem bizler evdeydik, çocuk baktık..." ifadelerini kullanmıştır. Araştırmacı

tarafından farklı alanlarda incelenmesi gereken bu ifade, görüşmelerin içeriğinde de benzer bir yaklaşım ile birçok kadın/erkek kullanıcı tarafından tekrarlanmıştır. Buna ek olarak, üç pasajın mülk sahibi/yönetiminin sözlü tanıklığına detaylı bilgi alabilmek (Kocabeyoğlu Pasajı, Soysal Pasajı, Ülkealan Pasajı) amacıyla başvurulmuştur.

Gönüllü katılımcılara erişebilmek amacıyla yazar, birincil olarak mesleki (Başkent Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi) ve yakın çevresi ile iletişim kurmuştur. Elde edilen bağlantılar aracılığıyla, mesleki ve eğitim durumu birbirinden farklılık gösteren Ankaralılar ile dönemin gündelik yaşamı ve coğrafyanın geneline ait bilgi edinme şansı elde edilmiştir. Bu anlamda görüşmecilerin bir bölümü, mesleki pratiklerinden ötürü Ankara’da yaşayan ancak, bir biçimde tayin olmuş veya saha görevinde bulunmuş kişilerdir. Böylece dönem Ankara’sı takip edilmekte, gözlemcilerin aktarımıyla Türkiye’nin farklı ölçekteki yerleşkelerine ilişkin de veriler elde sağlanabilmiştir.

Görüşme yapılan kişiler içinde bir mülk maliki, ses kayıt, fotoğraf alınmasını uygun bulmamış, kendisi yazılı olarak not tutulmasına izin vermiştir. Üç görüşmeci ise gönüllü olarak katılım göstermiş ancak, ses kayıt cihazı çalıştığı anda heyecan durumundaki değişikliklere bağlı olarak sorulara geçersiz yanıt vermiştir. Kimi görüşmecilerin ise mülakat öncesi tedirgin olduğu ve “sorulara yeterli cevap verebilecek miyim?” endişesini bilfiil araştırmacıya aktardığı gözlemlenmiştir. Görüşmeler bütüncül bir bellek aktarımı üzerinden ilerlemiş, müdahaleye veya yönlendirmeye uğramamıştır. Bu anlamda her bir görüşme ortalama 180-240 dakika aralığında sürmüştür. Olay veya kişi temelli hatırlamalar sırasında görüşmecilerin duygu durumu değişikliği sebebiyle mülakata ara verilmiştir (Grele, J.,1991). Dolayısıyla, her görüşme kendi içerisindeki yoğunluğa doğru orantılı olarak süre bakımından farklılık göstermektedir.

Her bir görüşme, katılımcıların bulunmayı talep ettiği mekanlarda gerçekleşmiştir. Bu anlamda, kendi çalışma mekânı veya kamusal alanda özelleşen, mahremiyet derecesi yüksek olan alanda görüşme yapabilmek istemişlerdir. Görüşmecilerin bu alanda bireysel alanına bir başka kişinin dahil olmaması, duysal olarak erişim kurulmamasına dikkat edilmiştir. Ancak işitsel olarak erişim sağlanan, kamusal alanda yer alan yarı-özel mekânda gerçekleştirilen bir görüşme, anlatıcının rahatsız olmasına sebep olmuş ve aktarılmak istenen veriler son derece kısıtlı olarak görüşmenin niteliğine etki etmiş ve araştırma kapsamı dışında tutulmuştur.

Gönüllü katılımcılara, görüşme öncesinde tez çalışmasının amacı ve kapsamı net olarak açıklanmış, görüşmede yer alacak ses kayıtlarının deşifre edilme işlemi sırasında

isteğe bağlı olarak değişiminin sağlanabileceği belirtilmiştir. Buna ek olarak, görüşmecilerden görüşme sırasında fotoğraf çekebilmek amacıyla izin alınmıştır. Bu izin dışında görüşmenin gerçekleştirilmesi üzerine yinelenen onay durumu alınmış görüşmenin isteği dahilinde başlatılmayacağı bilgisi yeniden verilmiştir.

Görüşmeci ve araştırmacının arasında herhangi bir tanışıklık bağlantısı olmadığından, sorulardaki şematik akış çocukluk belleği üzerinden ilerlemektedir. Böylece, belleğin katmanlı yapısında çocukluk belleği konuşmanın temelini oluşturarak kendisinden sonra gelen yetişkinlik anıları için altlık oluşturmuştur. Ek olarak görüşmeciler psikoloji alanına dahil olan bilişsel süreci, ‘anı tümseği’ üzerinden yanıtlamıştır. Anı tümseği olarak belirtilen kavram, yirmili yaşların bellek yoğunluğu aktarımındaki yoğunluk olarak düşünülebilmektedir (Mc Adams, 2001). Buna göre, hatırlama gündelik yaşamın etki ettiği bir olgu, yorumlanabilir nitelikli, kişisel olarak değişkenlik göstermektedir.

Sözlü tanıklığın kendisi, tarih anlatısı içerisinde sessizleşen alanları doldurma potansiyeli bulunan geçmiş ve gelecek zamanla ilintili olan bir olgudur. Dolayısıyla, gönüllü katılımcıların eğitim durumu, ikamet ettiği bölgeler, mesleki durumları birbirinden farklı idiyse de Ankara, Kızılay ve örneklem pasajlar için aktaracakları veriler son derece önemlidir. Görüşmecilerin eğitim durumu, ilkokul, ortaokul, lise, lisans ve lisansüstü programları derecesi aralığında çeşitlenmektedir. Kadın tanıkların sözlü bellek incelemesinde gündelik rutin irdelemesi amacıyla soru iki grupta toplanmıştır. Çalışan kadın ve ücretsiz ev işçisi alışkanlıklarının takip edilmesi öngörülmüştür. Ancak, kar topu yöntemi dahilinde ‘ev kadını’ profili tezin araştırması kapsamında yer alamamıştır.

Şekil 3.2. Araştırmaya Gönüllü Katkıda ve Katılımda Bulunan Bazı Görüşmeciler, Sol Baştan, Dericizade Faruk Küçük, İnci Günaydın, Prof.Dr. Ruşen Keleş, Dr. İffet Kızılkaya, Milli Atlet Muharrem Dalkılıç, Balerin Tenasüp Önad; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi; Dijital Kolaj Yöntemi ile Biraraya Getirilmiştir.

3.1.1. Gönüllü Sözlü Tanıklık

Gönüllü sözü tanıklık, iki yönlü bir süreç olarak tarih anlatısı ile bireysel olan özgün üretime dayalıdır. Böylece bu tanıklık durumu tarihin sosyal boyutu olarak dilsel ifade bulmakta ve topluma ilişkin yansımaları, kaynakları oluşturmaktadır.

Gönüllü katılımcılara sorulan sorular yer, zaman, kimlik, duygusal içerik dahilinde olay hatırlama, gündelik geleneği tanıma gibi kavramlara erişim sağlamıştır. Bu anlamda Ankara’da, Kocabeyoğlu, Soysal, Ülkealan ve Zafer Pasajları görüşmecilerin otobiyografik belleği içinde yer alan yaşam kesiti ile ilişkilendirilmektedir. Tezin yazarı, soru hazırlama fazında psikoloji ve kent sosyolojisi alanındaki çalışmaları incelenmiştir (In Perks, R., & In Thomson, A., 2016), (Portelli, A. (2001). Böylelikle dilsel aktarımın bireysel ancak kolektif belleği tarifleme durumu ile çoklu yönelimli, bellek arşivlemesi hedeflenmiştir. Soruların her görüşme sırasında kişi eğilimleri ve davranış kalıplarına bağlı olarak gündelik dilde, sıralı veya konuşmanın akışına göre gerekli hallerde farklı sıralama ile yöneltmesine dikkat edilmiştir. Konu kapsamının dışına çıkan sohbetler de karşılıklı ‘molalar’ olarak tanımlanmış, aktarım kesilmemiş, görüşmecinin paylaşımını tamamlaması beklenmiştir.

Kişilerin, araştırmacı ile kurmakta olduğu iletişim ve bellek yoğunluğu görüşmenin farklı süre dilimlerinde artmış veya azalmıştır. Özellikle, anı tümseği olarak yukarıda belirtilen kavram çerçevesinde görüşmeciler, evlenme, iş yaşamına dahil olma, çocuk sahibi olma, mülk edinme durumu gibi olay temelli hatırlamalar ile dönemsel hatırlamayı eşleştirmiştir. Böylece, otobiyografik bellek merkezinde yer alan episodik ve semantik bellek şeması eş zamanlı sürdürülmüştür (Tulving E, Donaldson W, editors. Organization of Memory., 1972). Örnekle, tezin yazarı çalışma hayatına dahil olan katılımcıya, çalışma günü dışındaki bir günü nasıl, kimlerle ve nerelerde geçirdiğine yönelik soru yönelmiştir. Burada katılımcılar, arkadaşları veya birinci derece akrabalık durumlarına işaret etmiş ardından da net tarihler ile belirli mekânsal anılara yer vererek, detaylı aktarım yolunu kullanmıştır.

Görüşmeler sırasında, farklı bellek alanlarıyla temasa geçerek konu katılımcılar tarafından genişletmiş, yönlendirilmiş ve konudan kimi zaman sapma eğiliminde olmuştur. Araştırmacı özellikle bu sapma durumunu aile, çocukluk, birey dışındaki şahıslar, sağlık ve eğitim alanında olduğunu gözlemlemiştir. Katılımcıların tüm aktarımı kesilmeksizin dinlenmiş ancak mahrem olanlar tezin yazarı tarafından deşifre edilmemiştir. Soru akış şeması ilerlerken “...ben onu hatırlarım birazdan; sana anlatacağım...” ifadesi ile beş yaş üzerindeki çocukluk belleğine veya yetişkinlik belleğine anlık yönelimler gerçekleşmiştir. Bu yönelimlerin olduğu katılımcılara ait görüşmelerin deşifresi gerçekleştirilirken, tezin yazarı tarafından oluşturulan sorular kendi gruplamalarında yeniden organize edilerek bir araya getirilmiştir.

3.1.2. Sözlü Tanıklığın Soru İnşası

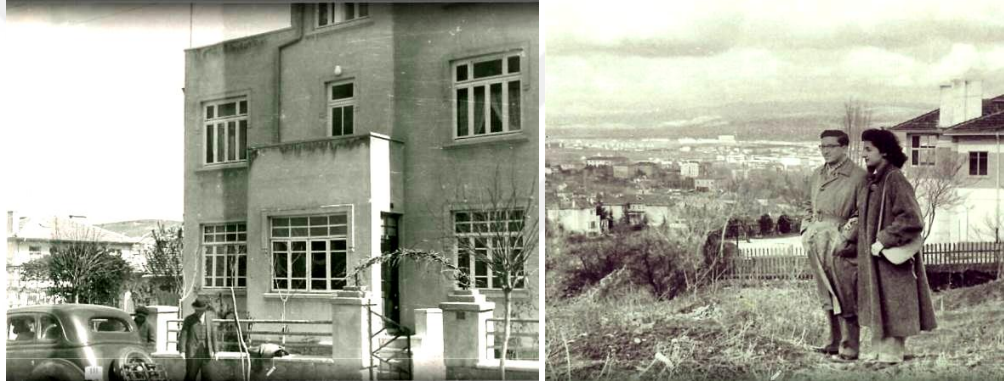
Sözlü tanıklık, geçmiş ve gelecek ara kesitinde diyalog başlatan, salt bir şablon dahilinde yer almaksızın farklı araştırma gündemleri için çeşitlenen soruların biçimlenmesinde holistik bir yaklaşımı gerektirmektedir. Farklı disiplinler yaklaşımlarla ele alınabilecek dinamik bellek sistemi kendisini inter disiplinler bir yöntem ile ele almayı gerektirmektedir. Bu tez kapsamında ise soru inşası, homojen olmayan toplum yapısındaki gündelik yaşamı ve son derece değişime açık yapıdaki tekrarı, metinsel analiz üzerinden okuyabilmek amacıyla kurgulanmıştır (Portelli, A., January 01, 1981).

Bu araştırma, hatırlama olgusunun temelini toplum ve bireyler ile ilintilendirmektedir. Böylece, Ankara'daki seçili pasaj örneklerini irdelerken sosyal yapının inşa aktarımını, bellek mekanizması aracılığıyla çözümlenmeyi önermiştir (Bourdieu, P., 1997). Holistik yaklaşımla ele alınan bu önerme, sosyoloji alanında Pierre Bourdieu'nün tanımladığı özel alan ve kamusal alanla bağlantı kurmaktadır. Bourdieu'ya göre sosyal alanın temeli birey üzerinden hareketlenmektedir. Böylece belleğin kolektif temsil ögesi olarak, toplumsal yaşamı çözümlenmeyi ön gören durumda ekonomik niteliklerin yanı sıra, kültürel ve sembolik nitelikler önem kazanmaktadır (Corcuff, P., 2001). Bellek mekanizmasının çözümü bu üst başlıklarda irdelemiş, disiplinler üstü tasarım disiplini içinde yer alan mesleki pratiğe özgü, özgün çalışmanın kentsel/mekânsal nitelikleri ile değerlendirilmesi ön görülmüştür.

Araştırma konusu ile erişilmesi planlanan Kocabeyoğlu, Soysal, Zafer ve Ülkealan Pasajları'nın kişi temelli oluşum gösteren kolektif bellek, dönemini ve Ankara bağlamı ile birlikte sözlü tanıklık metodunu bir şema ile aktarmaktır (Thomson, A., January 01, 1999). Araştırmanın kapsamı, otobiyografik bellek şemasında yer alan üç ayrı bellek yapısı altında çalışılmıştır. Erken çocukluk belleği (3-10 yaş), anı tümseği (10-30 yaş), yakın geçmiş belleği (30-55 yaş ile güncel zaman dilimi arasındaki aralık) olarak belirlenmiştir (Rubin, D. C., Wetzler, S. E., & Nebes, R. D., 1986).

Her bir görüşmenin başlangıç fazı, yetişkinlik döneminde saklı ve korunaklı olan hafızayı geri çağırma işlemini içermiştir. Korunaklı hafızanın geri çağırma işlemi, çocukluk belleği üzerinden temellenen özel alan tarifi ve yerleşke ile ilintilidir. Araştırma bu yolla süreç içinde telkin edilen çocukluk belleğinden arındırılmış (aile, toplum v.b.) doğrudan kişinin beden deneyimlerine bağlı hatırlama ile mekânsal farkındalığı gözlemlemeyi amaçlamaktadır. Mekansal deneyime bağlı hatırlama çocuklukta, yetişkinlik hafızası ile bağlantı kuran kişisel olarak yaşanan belleğin özünü oluşturur ve telkin edilen bellek verilerinden bağımsızlaşmaktadır (Bergson, H., & Worms, F., 2011). Ankara özelinde

ikamet etme durumuna yönelik iki alternatif durum çalışmada yer almıştır. Ankara’da doğma, büyüme veya yaşam döngüsünün belirli bir döneminde, bir amaçla yerleşme göz önünde bulundurulmuştur. Çocukluk belleğinde Ankara’da yaşayan görüşmeciler yoğunlukla konut sorunu, eğitim ve sağlık hizmetleri, yerleşkede yaygın olarak kullanılan yapı malzemeleri, kentsel yapı ve aile yapısı üzerine detaylı bilgi aktarımı sağlamıştır (Şekil 3.3., 3.4.). Ankara’ya farklı yerleşkelerden göç durumunda ise beden deneyimine bağlı ilk izlenimler sorulmuş, yeni modern başkent in çocukluk belleğindeki birincil konumu, güncel konumu aralığı izlenlenmiştir. Farklı ölçekli yerleşkelerden Ankara’ya çeşitlenen amaçlar doğrultusunda gelen görüşmecilerin, 1950-1980 dönemine ilişkin yerel ölçekte ve coğrafyanın geneline yayılan veriler, modernleşme değerlendirmeleri olmuştur. Çalışmanın kendisi, görüşmecilerden herhangi bir modernleşme değerlendirmesi beklememiştir; öznel saptamalar ve olay temelli aktarımlarla görüşmeciler, kendi önermelerini sunmuştur.

Şekil 3.3. Görüşmecilerden Feza Akıncı Ankara, Kızılay, Tuna Caddesi’ndeki konutta çocukluk ve yetişkinlik döneminde ikamet etmiştir. Konutun, yuvasının yıllar içinde kat yüksekliğinin değişimi, mekan içi bölümlenme ve cephe özelliklerine detaylı olarak değinmiştir; Kaynak: Feza Maral, 2017 (Görüşme için bkz. Ek-2 Belgesi)

Şekil 3.4. Akıncı ve eşinin Çankaya mntkasından, Yenişehir, Ulus güzergahına bakış; Kaynak: Feza Akıncı, 2017 (Görüşme için bkz. Ek-2 Belgesi)

On-otuz yaş aralığı zihin şemaları üzerinden, kentsel mekânı bedensel ve yaşamsal aktiviteler ile deneyimlemekte, tüketim öğelerine bağlı güzergâh rotaları irdelenmektedir. Burada bağlama, döneme ve mekâna ilişkin aktarım gerçekleştirilirken tezin örnekleme pasajlar ile ilişkili özelleşen sorular da yöneltmiştir. Katılımcılar, Ankara’daki gündelik yaşama ait detaylı veri aktarımında bulunmuş, pasajların kentsel niteliği, fiziki yapısı, kullanıcı grubuna ilişkin gözlemlerini paylaşmıştır. Gözlemcilerin büyük bir bölümü Ankara içindeki hareketlilik durumunu zihinsel bir şema ile üçüncü boyutta hareket ediyormuşçasına aktarmıştır. Araştırmacıyı zihinsel şemalarına “Hani, sağda şey vardı ya? Neydi oranın adı? Sen söyle bana! İşte oradan dümdüz devam ediyorsun...” ifadeleri ile davet etmişlerdir. Pasajlara ilişkin çeşitlenen veriler ortaya çıkmıştır. Görüşmecilerin tamamı pasajlara ilişkin

reklam tanıtım faaliyetine maruz kalmamış salt olarak kentli deneyimi kapsamında yer almıştır. Kentli deneyimi, farklılıkları ve ortaklıkları ile kolektif belleği ortaya çıkarmaktadır. Kolektif bellekte yer alan ve dönemsel yeme-içme, kültürel aktivite katılımı, kentsel açık mekân kullanımı ve benzeri gündelik yaşam rutinleri anı tümseğinde katılımcılar tarafından yoğun olarak paylaşılmıştır.

Pasajlara ve Ankara'ya ait dönem paylaşımı ile yakın geçmiş belleği tezin kuramsal alt yapısı, metodu dahilinde önemli bir bağlantı elemanı olarak yer almaktadır. Bu kapsamda tezin araştırdığı dönemin yanı sıra, kentli hayatı ve pasaj ilişkisi, pasajların kentsel mekâna potansiyel katkısı yakın geçmiş belleğine yönlendirmektedir.

Yakın geçmiş belleğinde toplumun kendi içerisinde yer alan paradigmlar, kişilerin anlatıları üzerinden değerlendirilirken sürekliliğinin sağlanıp sağlanmadığına ilişkin pasajlar önemli bir örnekleme oluşturmaktadır. Ankara bağlamında, kentli ve kentsel değişimin yakın geçmiş belleği ile aktarılabilir olması, bütüncül bir yaşam akışının irdelenmesi ile ilişkilendirilmektedir. Bu anlamda katılımcılar, çeşitlilik gösteren olumlu/olumsuz anılar ile Ankara'yı ve seçili örnekleri değerlendirmiştir. Görüşmeler anekdotlar üzerinden mutlak olmayan bilgileri, çelişkileri ve oto sansür içerebilmektedir. Çalışma, gündelik yaşamın hakimiyet alanı ve merkezi olarak kadın-erkek görüşmecisi söylemlerindeki ortaklaşma, ayrışmaları saptayabilmek amacıyla görüşme değerlendirmelerini cinsiyete göre ayırarak illüstrasyon ve grafik anlatımla aktarmıştır.

3.1.2. Dönemin Görsel ve Yazılı Malzemesinin Değerlendirilmesi

Tez çalışmasında görsel ve yazılı malzeme olarak, fotokart, fotoğraf, görseli olan ilan, süreli yayın, gazete, edebi metinlerden yararlanılmıştır. Tez araştırması 1950-1980 dönemini ele almaktadır; tarihsel arka planı aktarabilmek amacıyla Ulus, Cumhuriyet, Yeni Sabah, Zafer, Milliyet, Hürriyet Gazeteleri arşivi taranmıştır.

Bu gazetelerin büyük bir bölümü İstanbul merkezlidir. Bu anlamda, coğrafyanın geneli için bir modernleşme temsili olarak gazetenin gündelik yaşamı belirleme potansiyeli bulunmaktadır. Gazetelerin ortaklaşan bir özelliği olarak toplumun modernleşen yapısına ait ara kesit sunması, tüketim öğelerine ait ilanlar yer alması (özellikle 1950 yılı sonrasında), Ankara'nın yönetsel kent niteliği ile yer almasıdır (Ankara'da alınan tüm karar ve haberler duyurulmaktadır).

1930-1950 Yılları arasındaki gazete arşivinde yoğunlaşan bir modernleşme arzusu, edinilen başarılar ve Ankara haberleri yer almakta iken, 1950 yılı itibariyle modernleşen bir kesime ait yaşam biçiminin öğeleri gazetede içerik olarak belirmiştir. Buna örnek olarak, ev ekonomisinde kadın rolleri halihazırda aktiftir ve onlara yönelik yeme-içme, temizlik, bakım, ekonomi gibi gündemlerde telkin sürdürülmektedir. Bunun yanı sıra, çeşitli alanlarda uzmanlaşan kişi görüşleri ile kentsel değerlendirme, öneriler, modernleşmenin milli temsil durumuna ait veriler, öngörüler sunulmaktadır.

Yazar tarafından döneme ait gazete ve görsel malzemelerin şahsi yollarla edinilmesi, mezar ve sahaflar aracılığı ile gerçekleşmiştir. Görüşmeciler kendi fotoğraf arşivlerini yazara isteğe bağlı olarak sunmuştur; kullanım izinleri alınmış ve kullanım alanlarında şahıslara ait olduğu belirtilmiştir. Bunun yanı sıra Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Merkezi, Ankara Büyükşehir Belediyesi, Çankaya Belediyesi, Milli Kütüphane arşiv erişimi ile dijital ve basılı kaynaklara ulaşılmıştır. Ankara Üniversitesi, Gazeteler Veri tabanı ve Milliyet, Hürriyet Gazeteleri dijital arşivleri üzerinden Ankara belleğini aktaran Zafer, Ulus, Yeni Sabah, Milliyet, Hürriyet'in basılı dönem kaynağı incelenmiştir. Burada elde edilen gündelik yaşam, kentli pratikleri, siyasal eğilim, reklam içerikli tüketim alışkanlıkları yazar tarafından sınıflandırılmıştır. Bu adımı takiben sınıflandırılan gündemlere ait yazar ve dönem eğilimleri izlenebilmiştir.

Edebi temelli anı, deneme, roman, şiir gibi kaynaklar dönemsel kaynak olarak ele alınmış ve tezin yöntemine alternatif bir katkı sağlamıştır. Sevgi Soysal, Ayşe Kulin, Orhan Karaveli, Ayfer Tunç, Nazmi Özalp tarafından basılı bellek malzemeleri olarak değerlendirilen kaynaklar doğrudan veya dolaylı anlatım ile dönem araştırmasına katkı sağlamıştır. Araştırmanın içeriğine bir analiz verisi olarak dahil olmayan bu eserler gündelik yaşam, mekânsal karşılıkları ve modernleşme durumu hakkında derinlikli aktarım sağlamaktadır.

3.2. YENİŞEHİR'DE GÜNDELİK HAYAT, PASAJLAR VE BELLEK İLİŞKİSİ

Gerçekleştirilen otuz görüşme üzerinden Ankara'daki pasajların bellek aktarımını sağlayabilmek amacıyla belirlenen strateji üzerinden temellenen beş hatırlama gündemi önerilmiştir. Sosyal, ekonomik, kültürel, simgesel, kentsel/mekânsal hatırlama biçimi ile görüşmeci belleği ortaklaşan kolektif belleğin sınırlarını çizmektedir.

3.2.1. Toplumsal Nitelikleri İle Hatırlama

Pasajlar, Ankara’da sosyal olarak üretilen toplumsal mekân örnekleridir (Lefebvre, 1991). Toplumsallaşma eğilimleri ile biçimlenme durumu bir arada ele alınmalıdır (Castel, R., & Ergüden, I., 2004). Yapıya ait hareketli özneleri bulunmakta ve belirli bir tarihsel arka plan içinde yer almaktadır. Mekânın mutlak olarak sosyal üreticisi kişiler ve bedenleridir. Tarihsel ve coğrafi özelliğe bağlı olarak tüm birikim bu yapının toplumsal durumundaki üretiminin ayrışan kaynağını oluşturmaktadır. İşte bu anlamdadır ki Ankara’da çalışma alanında seçili örnek pasajlar ve ötesindeki tüm pasajlar, Paris ve coğrafya dışında kalan örneklerinden toplumsal ve biçimsel niteliği ile ayrışmaktadır. Lefebvre’nin de belirttiği gibi sosyal oluşumun bağlam ikiliğindeki ayrışmaya eklenen gündelik yaşam olgusu, öznelerin mobilizasyonuna bağlı sonsuz deneyimi içermektedir. Bu deneyimin kendisi gündelik yaşam pratiği ile ilişkilendiğinde pasajlar, kent içinde yeni bir toplumsal ilişki alanına yönlendirmiş ve kapitalist düzenin üretim-tüketim dinamiklerini değışime uğratmıştır.

Ankara’da, Kocabeyoğlu, Soysal, Ülkealan ve Zafer Pasajları ele alınırken yazar, toplumsal yaşantının örneklerini kolektif sosyal kodlamalar olarak değerlendirmiştir. Bu anlamda görüşmecilerin, mekân algısı (algılanan mekân, soyut mekân) (Lefebvre, 1971), ‘yer’e ait hissetme ve egemenlik alanı oluşturma durumu gönüllü katılımcılar ile irdelenmiştir. Sosyal hatırlamanın pasajlar üzerinden mekân algısı ile ilişkisi George Simmel’in belirttiği gibi mekânın metalaşan bir tüketim ögesi olarak yer alması durumudur (Simmel, 1907). Bu anlamda görüşmecilerden bu tüketim durumunun gündelik gereksinime, duyuşal sürece bağlı zihin şeması üzerinden soyut ve somut eğilimleri aktarması beklenmiştir. Somut ve soyut gündelik yaşam öğeleri olarak ifade bulan salt tüketime bağlı kapitalist kalıplar değildir; ek olarak ideolojik temelli içeriğın de gündelik yaşamın ‘metalaşması’ anlamında değerlendirilmesi gerekmektedir.

3.2.1.1. Kocabeyoğlu Pasajı’nı Sosyal Nitelikleri ile Hatırlama

Kocabeyoğlu Pasajı, Yenişehir ve Ankara’daki pasaj tipolojisinin ilk örneğini oluşturmakta ve toplumsal niteliklikleri fiziksel ve algısal boyutu ile bütün görüşmeciler tarafından sosyal nitelikleri ile anılmıştır (Ek-2 Belgesi). Bu anlamda Kocabeyoğlu Pasajı, halihazırda yetmiş yaşı geçkin kişi belleklerinde Ankara’daki beden rotasyonu içinde yer alan tüketim mekânı, ihtiyaçların takip edilmekte olduğu ‘yer’dir. Burada Kocabeyoğlu Pasajı’nın mekânsal algı durumu, görsel, duyuşal ve algısal seçiciliğinden ötelenmektedir. Bu da yönetilen tarafından veya kendiliğinden toplu olarak gerçekleştirilen bir yaşantı

biçimi, deneyimi bütünü olarak kişilerin bu pasaj üzerindeki mekânsal algısını, hatırlamasını etkilemektedir. Kocabeyoğlu Pasajı maliklerinden Reşat Kocabeyoğlu ile gerçekleştirilen görüşmede, pasajın sosyal, ekonomik ve kentsel değerlendirmesini, tarihsel arka planını şöyle ifade etmiştir:

“Babamın halası Sıddika Toygar, eşi Naşit Toygar... Babamın babası, burayı Sabit Kocabeyoğlu yaptırıyor. Zaten burasının ilerisi, şu an ki Kızılay Binası'nın ilerisi olduğu gibi bataklıkmiş. Orayı kurutmuşlar sonraki yıllarda ve yerleşim o güzergaha doğru ilerlemiş...Kocabeyoğlu pasajında iyi, nitelikli ve kaliteli malların satışı gerçekleştirilirdi. Alt katta sahaflar vardı. Bu sebeple Ankara'da hemen hemen herkesin bildiği, uğrak bir yerd. Örneğin, Sümerbank vardı vaktiyle, pasajın arka tarafındaydı. Bu Pasajı, Ankara genelinde önemli bir noktaya taşıyan en önemli özellik, iki hinterlandı birleştiriyor olmasıydı. Yani İzmir Caddesi ve Atatürk Bulvarı'nı birbirine bağlayan, geçiş, pasaj değerini artırır. Ulus orta direk alışveriş merkeziydi. Kızılay ise zamanla ticari merkez rolünü üstlendi. Buranın komşuluk ilişkisini destekleyen pek çok yapı vardı. Karşı güzergahta Büyük Çarşı, Orhan Öztürk'in Bulvar Pasajı yer alırdı. Önceleri, komşuluk ilişkimiz Vehbi Koç'un Merkez İşhanı ve Yapı Kredi'nin olduğu yerde de Mola Otel ile vardı...”

Kocabeyoğlu Pasajı için hatırlamanın kendisi sonraki kullanıcı deneyimi için bir altlık oluşturmakta ve güncellenmektedir. Burada farklı görüşmeciler, toplumsal yapıdaki tüketim eğilimlerini ve Bulvar'ın yapısını fiziksel erişime bağlı deneyimle aktarmıştır. Gönüllü katkı sağlayan görüşmeci Ahter Bademli Kıral, sosyal nitelikli özne algısını ve tüketime bağlı seçiciliğini, sosyal yaşantısının uzantısını “Hadi bir Kızılay'a bir çıkalım, yürüyelim derdik. Orada bir dolu insanlarla karşılaşsın...” ifadesiyle aktarmaya başlamaktadır. Yürüme, kentli gezintisinin sürekliliğinde Kocabeyoğlu Pasajı buluşma mekânı olarak belleğinde ifade bulmaktadır. Kıral'ın deyimi ile toplumsal yapıda, aile temelli tüketim dinamikleri farklılık göstermektedir ve Kıral “alışveriş meraklısı insanlar” olmadıklarını, “kente ait değerler sisteminin” çok daha farklı bir boyutta ele aldıklarını ifade etmiştir. Böylece, görüşmeci mekânın sosyal niteliğinde tüketim işlevi dışındaki sosyal içeriğe dikkat çekmektedir.

Kocabeyoğlu Pasajı'nın mekânsal anlamda, diğer örneklerden farklılaşan sosyal boyutu görüşmeciler aracılığıyla da aktarılmıştır. Sosyal boyut, yapının bileşenleri ile ilgili ancak fiziksel müdahalesi ile ilişkilendirilmektedir. Bu anlamda, 1163 No.lu parsel içinde yer alan iki konut yapısı, Toygar ve Kocabeyoğlu Apartmanı arasında yer alan kentsel açık alanın değerlendirilmesi ile Kocabeyoğlu Pasajı inşa edilirken, görüşmecilerin aktarımına göre bu apartmanlarda konut işlevi sürdürülmüştür. Yapının sosyal niteliğinde özel ve kamusal alan ikiliği görüşmeciler tarafından farklı ilişki modelleri ile birlikte ele alınmıştır. Ali Yonca, Ankara'daki nüfus yoğunluğunu ve sosyal ikiliği aktarırken pasaj, dönemin bellek aktarımının ara mekanıdır.

“Özellikle Kocabeyoğlu'ndan başlayayım. Kocabeyoğlu Pasajı iki apartmanın altındadır. Bir tanesi Kocabeyoğlu Apartmanı bir diğeri de Toygar Apartmanı'dır. Üst katında arkadaşlarım oturduğu için biliyorum. Oranın açılışını da biliyorum. İnşaat sürecini tam hatırlayamıyorum ama binaya girip çıkarken, rastladığım olmuştur; dikkat bile etmedim sanıyorum. O üst kattakileri eskiden isim olarak hatırlıyordum. Oralarda, mesela Kocabeyoğlu'nda, Toygar'da kimler oturuyor herkes biliyordu. Ankara o kadar birbirini tanıyan bir şehirdi.”

Şekil 3.5. Kocabeyoğlu Pasajı Bulvar Güncel Görünümü, Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi

Şekil 3.6. Kocabeyoğlu Pasajı Bulvar Güncel Görünümü; Toygar Apartmanı'na Pasaj İçi Geçiş, Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi

Kocabeyoğlu Pasajı'nda halihazırda esnaf olarak görev yapmakta olan Mehmet Döner, Anafartlar Caddesi'nde ticari faaliyetin yoğun olduğunu belirtmiş, Ulus ve Yenışehir bölgesi arasında 'kalbur üstü', 'üst gelir grubu' olarak tariflediği bir kullanıcı grubunun yer aldığını belirtmiştir. Kızılay'ı ve pasajın sosyal niteliğini araştırmak için gündelik yürüme rutinine eklediğini şu ifadelerle belirtmiştir. 1950'li yıllarda kendisi bir gözlemcidir ve Yenışehir'de ticari faaliyetini sürdürebileceği mekân arayışındadır.

“Anafartalar'da çalışırken burayı gözlemlerdim. Gelip gidiyordum terzi arkadaşlarımla; bekârdık geziyorduk. Alt kattalardı arkadaşlarım, çoğu rahmetli oldu. Ulus ve Kızılay'ı karşılaştırdığın zaman burası daha kalburüstü kalıyordu. Ulus biliyorsun Altındağ, Keçiören, Yenidoğan işte onlar orada. Orta sınıf oradan alışveriş yapardı. Kızılay'da ise, memur takımı, imkânları olanlar, üst gelir grubu buradan alışveriş yapardı.”

Sosyal mekânın niteliği ile hatırlama gönüllü katkıda bulunan kişi belleğinde, kullanıcı grubu ve ürün gamı ile ilişkilendirilmiştir. Özellikle, Atatürk Bulvarı ve pasaj kullanımı bellek aktarımında süreklilik tarif eden kentsel/kamusal iç mekândır. Görüşmecilerin tamamı yürüme eyleminin bir uzantısı olarak pasaj mekânını kullanan

gündelik aktörlerdir. Özellikle, Bakanlıklar, yeme-içme, kültürel aktivitelerinin tümü pasajların var oluşunu desteklemiştir.

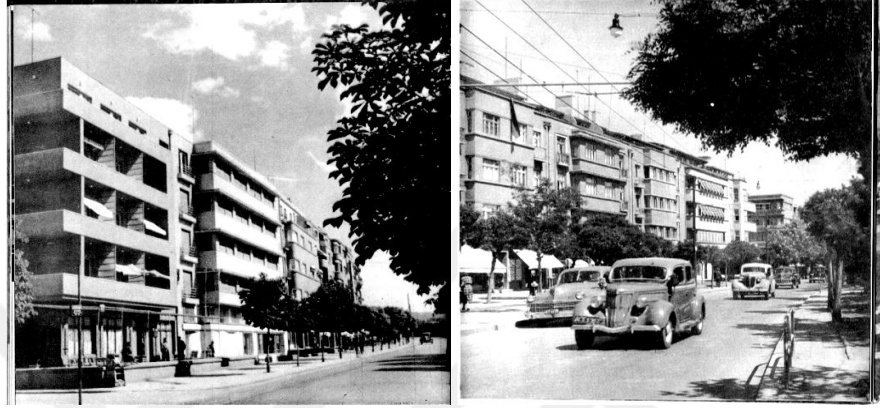
Kentsel/kamusal iç mekânın sosyal niteliğini arttıran ara mekân karakteri bir geçiş işlevine ek olarak ticari faaliyet ile İzmir Caddesi ve Atatürk Bulvarı'nın yoğunluğunu birbirine aktaran Kocabeyoğlu Pasajı için İffet Kızılkaya “Kocabeyoğlu Pasajı'nın açılışı hakkında bir bilğim olmadı. Tesadüfen gördüm. Birçok malzememizi pasaja girer temin ederdik. Bakardık çok iyi şeyler vardır orada. Altında ve üstünde, kaliteli ürünler vardır. İçine girerdim tabi sıkça, bir taraftan girer İzmir Caddesi'ne çıkarım... Geçilir! Tamamen geçilir! Bulvar'dan girersin İzmir Caddesi'ne çıkarsın. Tamamen girdiğimiz, çıktığımız yerler. Senelerce ben o geçişi kullandım.” ifade etmiştir. Kızılkaya, İzmir Caddesi'nin dönem dâhilinde Atatürk Bulvarı'na görece yoğunluğunu da vurgulamış, buradaki sosyal, ticari ve kültürel faaliyetlere bağlı hareketliliğinin mekânsal karşılıklarını (Anadolu Kulübü, Küçük Tiyatro, yeme-içme mekânları) ve ikamet etmekte olduğu Emek Senti'ne bağlanan kentsel ağı tariflemiştir. Bulvar ve İzmir Caddesi üzerinde yer alan işlevleri ‘yürüyüş’ ile ilişkilendirerek kullanıcı kesiminin egemenlik alanlarını “İzmir Caddesi daha hareketliydi bence. Şimdi İzmir Caddesi'nde dolaşayım diye aylak yürüyüş yok. Bulvar'da tamamen avare bir yürüyüş var; akşamüzerleri falan...” gözlemlemiştir.

1951 Yılında Yenişehir'deki pasajların sosyal belleğini ve Atatürk Bulvarı'nın bir gezinti mekânı olarak deneyimini, özne perspektifinden Yekta Güngör Özden ise kentli görünümü ve modernleşme taktimi üzerinden aktarmıştır.

“Kızılay'a biz genelde cumartesi günleri gidiyorduk. Kızılay, Ankara'nın en hareketli yeriydi. İnanır mısınız, kravatsız, pantolonu ütüsüz bir erkek görmek çok enderdi. Hanımlar tertemiz, erkekler öyle temiz giysili! Arkadaşlar, kol kola girdik veya yan yana, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nden Rus Büyükelçiliği'ne kadar yürünürdü beş kere, on kere gidilir gelinirdi. Başka vakit geçirecek yer, alan yoktu. Ulus kalabalık, Ankara'nın en büyük alışveriş merkezi idi. Kızılay yeni yeni yapılıyordu”

Tüketim öğelerindeki çeşitlilik, ekonomik, politik, kültürel, siyasal durum ile toplumun farklı kesimlerinin de egemenlik alanına işaret etmektedir. Kocabeyoğlu Pasajı, Atatürk Bulvarı ve İzmir Caddesi'nden mekâna yönelim gösteren öznelere aidiyetindeki bir ara mekân olarak alış-veriş eylemini desteklemektedir. Buradaki aidiyet, kişinin mekâna fiziksel bir iz bırakması dışında yer alan ve kimliğine ait deneyimlemeyi arzu ettiği toplumsal alanı, pasajları içermektedir.

Toplumsal alan pasajlar, sosyal niteliği bakımından görüşmeciler için belleğindeki tarihsel arka plan ile ilişik kurmaktadır. Gönüllü katkıda bulunan Bedia Yavuz, “Mesela Kocabeyoğlu’nu düşün... Ucuz alışveriş yeri. Orta halli insanlar çocuğuna şudur budur alırlar. Bakarlar bakarlar, bakarlar... On kere bakarlar, bir kere alırlar! Adam bağırır: Hanım! Alacaksın al, almayacaksın alma! ...Yani biraz Pazar yeri gibi.” belirtmiştir.

Şekil 3.7. Atatürk Bulvarı’ndan görünüm; Türkiye’den Resimler, 1950, Ankara.

Şekil 3.8. Atatürk Bulvarı’ndan görünüm; Türkiye’den Resimler, 1950, Ankara.

Toplumsal yaşamda pasajın birleştirici gücü, kentin ve yeni kentlinin potansiyel hareketliliği, eski gelenekleri ile bağlantı kurmaktadır. Yukarıda Yavuz’un ‘pazaryeri’ analogisi mekânsal biçimlenmenin, sosyo-ekonomik yansımaları olarak yer almıştır. Kentsel ağ içinde, farklı ihtiyaçları karşılama anlamında etken rol oynamış, dönemin kentliler arasındaki sosyal ilişki biçimini tanımlamıştır. Esnaf Cemalettin İpek, Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu öğrencilerinin periyodik olarak her hafta sonu alışveriş için pasajlara uğradığını ve onları mezun olana kadar takip ettiklerini belirtmiştir. Görüşme yapılan dört esnaf, alışveriş eyleminin Kızılay’da önemli bir ticari eyleme dönüşümünü ve öğle tatilinde, dini/resmi bayramlar öncesinde zabıta yasağına rağmen satış yapmaya devam ettiklerini eklemiştir.

Modernleşme arzusu Ankara’da, pasaj kullanıcısının mekân ile kurduğu hakiki, zahiri algı durumu ile eşleşmektedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Kanunlar Müdürlüğü’nde Başkan Müşaviri Bedia Yavuz’a göre, Ankara, 1950 yılı itibariyle Yenişehir kullanıcılarının tamamı kentlidir. Ancak, dönemselsel olarak 1970’li yıllarda farklı ideolojik eğilimler kendisini siyasal yaşamda göstermiştir. Yavuz, bu eğilimlerin gündelik yaşamdaki örneklerini hazır tüketim ürünlerinin artışı ve insani ilişkiler ile kurmaktadır. Ek olarak

görüşmecilerin tamamı sosyal yapılaşma üzerinde fikir beyan ederken Kurtuluş Savaşı, II. Dünya Savaşı ve ekonomik buhranı, tüketim dinamiklerindeki zorlukları aktarmıştır. Özellikle 1940- 1950’li yıllara kadar tüketim pratiklerinde kullanıcılar karne ile ekmek, kumaş ve hatta ayakkabı yardımı aldığını belirtirken, 1960’lı yıllarda hazır tüketim ürünlerinin hızla artışı ve mekânsal anlamda bu ürünlerin değişimini pasaj üzerinden gözlemlemiştir. Pasajın konut işlevinden bağımsız olarak 1958 yılında faaliyete geçmesi ile gündelik yaşam ve tüketim kalıplarındaki değişim Yavuz tarafından, “Kocabeyoğlu Çarşısı’nı ilk hatırladığımda... Merdivenden inersin aşağıya düğmeciler ve tayyör astarı, suni ipek satan dükkanlar vardı. Şimdi mesela kimse tayyör de diktirmiyor, astar da düğme de almıyor! Şimdi oralar değişti, yüncüler oldu. Değişiyor içi de pasajların...” aktarılmıştır.

Yenişehir’de, Atatürk Bulvarı dönemsel olarak farklı gelir gruplarının bir araya geldiği bir alan olarak, 1960 yılı itibariyle Yeni Karamürsel Mağazası’nın Yenişehir’de şube açması, Gima’nın perakende alışveriş olanaklarını desteklemesi (gündelik temel ihtiyaçların karşılanabilmesi), Biteks-Amerikan Pazarı’nın ithal ürün tüketim kültürü yayılımı, pasajların ve Bulvarın sosyal yapısındaki kullanıcı grubunu değiştirmeye başlamıştır. Yazar tarafından yarı yapılandırılmış sözlü tarih soruları yöneltilirken, perakende satış olanaklarının ve yukarıda belirtilen mekânsal örneklerin pasajlar üzerindeki sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve mekânsal yansımaları hakkındaki izlenimleri aktarabilmeleri beklenmiştir. Görüşmecilerin ortaklaşan belleğinde, seçili pasajların bu mekân tipolojilerinden etkilenmediği, arz-talep dengelerinde ayrışan sosyo-ekonomik durumun kendi alıcısını üretmiş olduğu çıkarımı yapılmıştır.

Şekil 3.9. Milliyet Gazetesi Arşivi, *Gima Mağazalarının İlki Açıldı*; 26.03.1957 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Aralık 2017.

Şekil 3.10. Milliyet Gazetesi Arşivi, 29.03.1961 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Aralık 2017.

Şekil 3.11. Milliyet Gazetesi Arşivi, 21.10.1966 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Aralık 2017.

Ulus, Anafartalar Caddesi’nde giyim terzi ve zanaat malzemesi üreten Cemalettin İpek (İpekçi Cemal), 1960’lı yıllarda Kızılay ve Kocabeyoğlu Pasajı’nın kentin yeni ve gelişen merkezi yapısına ilişkin gözlemini kentin ticari kaynağının eski-yeni yapılaşması

üzerine kurgulamaktadır. Yenişehir’de gündelik yaşamın yoğunlaşması banka şubesi, seyahat acentesi, devletle ilişkisi olan kurumların varlığı, gazete ve teknik büroların yer alması sebepleriyle gerçekleşmiş, kentlilerin şahsi hizmetlerine sosyal desteği olan meslek gruplarının iş sahaları yerleşmiştir (sağlık, hukuk, turizm acenteleri). Böylece, Yenişehir topoğrafik, konut, eğitim alanının farklı semt oluşumları ile sınırlamaya başladığı bir iç bölge olarak ticari talebi arttırmıştır. İpek, talebin artışı ile birlikte “hava parası” kavramının ortaya çıktığını ve Yenişehir’de özellikle Kocabeyoğlu Pasajı’nda esnaf olabilmeyi mümkün olmadığını aktarmıştır.

“Ben Anafartalar kökenliyim. Bir şeyler arıyordum. O zamanlar meşhur büyük Kocabeyoğlu Pasajı vardı. Tabi oraya girmek biraz hayaldi. Kocabeyoğlu o zamana kadar milletin bildiği, mecburiyetten doğan gittiği, gezdiği çarşıydı. Alışverişe gitmezdim. Ben o dönemler Anafartalar’daydım. Ben 1950’den beri bu işi yapıyorum. İş bulamadığımdan bu işi yapıyordum. Bunu buldum, bunu geliştirdim. Dükkân açmak, çıraklığın bitişi anlamına gelir. Bu işin temeli, mektebi şu tezgâh! O zamanlar Anafartalar yerine, Kızılay’da açmamın sebebi bambaşkaydı. Kızılay parlıyordu! Görmelisin!”

Ankara kenti bütününde görüşmecilerin altı alt merkez toplumsal yapılanmanın kentsel uzantıları olarak, görüşmeciler tarafından sunmuştur. Sırasıyla Ulus, Kızılay, Cebeci, Maltepe, Kavaklıdere niteliksel olarak birbirinden kent ölçeğinde ayrışan özelliği ile, Ankara’nın kalbi Ulus, 1950 yılı itibariyle perakende ticaret yoğunluğunu kapsamaya başlamıştır.

3.2.1.2. Ülkealan Pasajı’nı Sosyal Nitelikleri ile Hatırlama

Belirtilen dönem dâhilinde Yenişehir ve Ankara, Raşit Uybadin ve Nihat Yücel tarafından hazırlanan kent planı ile, Lörcher ve Jansen’in yeni başkent için öngördüğü biçimsel duyarlılıklardan arınmıştır. Öte yandan, 1960 yılı itibariyle Kızılay ve Kavaklıdere semtine uzanan ana omurga ve yakın çevresinde yüksek yoğunluklu yapı inşaatı ile modern ve merkezi iş alanının fiziki ve anlamsal yapılanmasında ‘yıkım’ süreci etken olmuştur. 3 Eylül 1968 Tarihli Resmî Gazetede yer alan kararnamede parsel derinliği, bina derinliği, ön bahçe mesafesi ve bina yüksekliğine ait veriler yer almıştır. Ancak, bu doğrultuda farklı işlevleri doğrultusunda Kızılay, Yenişehir’de yer alan yapı stoğu artan ticari talebi karşılayabilmek ve çıkar elde edebilmek amacıyla dönüşüme uğramıştır²⁵.

²⁵ Detaylı Okuma İçin Bakınız: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/12991.pdf>, Erişim: 2017.

İzmir Caddesi, kentsel bağlamda Ankara, Kızılay ve Bulvar ilişkisinde paralel konumda yer alan ve dönemin yoğunlaşan kentsel bağlantı elemanı olarak kentlilere hizmet etmiştir. İzmir Caddesi sosyal yapılaşma içinde bürokrasi, memur, esnaf, yönetici, gazeteci meslek pratiklerine dahil olan kentliler yer almaktadır. Konut işlevinin Bulvar üzerindeki azalımı, dönemsel olarak İzmir Caddesi'ne yayılım göstermiştir. Ülkealan Pasajı, ticari işlevinin yanı sıra konut amaçlı kullanımı öngörülen, karma işlevli bir yapıdır. Ancak dönemsel olarak, ticari yoğunluğun fazlaca hissedilmesi ve yukarıda belirtilen kararname doğrultusunda tasarlanmış, inşa edilmiş bir yapıdır. İzmir Caddesi'nde yer alan komşu parsellerinde kot yüksekliği kararname kapsamında tutarlılık göstermiş ve Bulvar'ın dönem yapı stokuna oranla kat yüksekliği ivme kazanmıştır. Bu kentsel aks ile ilişki kuran Balın Otel (Şekil 3.12.), Anadolu Kulübü, Barıkan Otelı, Küçük Tiyatro, Yeme İçme faaliyetleri görüşmeciler tarafından sıklıkla tekrar edilen bir yürüme rutini ile aktarılmıştır.

Şekil 3.12. Balın Otelı, Y.Müh.M. Vedat Yalçınkaya, Y.Müh.M. Kadri Kalaycıoğlu; Arkitekt; 'http://dergi.mo.org.tr, Erişim: Ağustos, 2017.

Şekil 3.13. *İzmir Caddesi Yoğunluk Kazanıyor;* Gazete Kıpürü, Tarih ve Bayi Bilinmiyor; (Güliz Küçüktaşdemir Arşivi)

Şekil 3.14. *Hotel Barıkan; Devekuşu Kabara Tiyatrosu Kapak;* (Güliz Küçüktaşdemir Arşivi)

1967'de yılına değin yürüme eylemi yoğunluk göstermiş, bu yıl itibariyle faaliyet göstermeye başlayan otomobil üretim fabrikaları ve 1960'lı yılların başında minibüsler 'kaptı-kaçtıların' yerini alarak, dolmuş taşımacılığının önünü açarak (Yurt Ansiklopedisi, 1981), kentli yürüyüşünü azaltmaya bařlamıştır²⁶. Bu anlamda, araç yolu ile fiziksel erişim ilerleyen dönemde kapatılmıştır. Ülkealan Pasajı maliklerinden Eser Ülkealan ile gerçekteştirilen yüz yüze görüşmede, Ülkealan pasajın inşasının 1966-1967 yılında başladığını belirtmiştir. Dönem dahilinde İzmir Caddesi'nde (Şekil 3.13.) ticari ve kentsel faaliyetin yoğunlaşarak arsa edinebilme zorluğuna dikkat çekmiş, birçok müteahhit firmasının buradaki yapılaşma için arz talep dengesinde artış bulunduğuna dikkat çekmiştir.

²⁶ Detaylı Okuma İçin Bakınız; <https://www.fordotosan.com.tr>, Erişim:2017.

“Babamın burayı almış olması hepimiz için çok sevindirici oldu. Ailede ben o sevincin yaşandığı günleri çok net hatırlıyorum. Bu inşaat başladığında, ben ilkokulu bitirmiştım. Binanın temellerinin kazıldığı çok net gözümün önünde. Babamla birlikte kolonlarla yükseltilmiş döşeme üzerinde yürüdüğümüz ve inşaatı kontrol ettiğimizi “düşersin” diye uyardığını hatırlıyorum. İzmir Caddesi’nde artık bayağı yerleşik gibi oldu. Bütün kazı, zemin altı inşaatların imalatı bittikten sonra zemin kata gelindi. Babam hemen bir odayı badana yaptırarak kendisine yazıhane olarak kullanmaya başladı. Şu anda pasajın girişindeki dükkân olabilir büyük bir ihtimalle. Bu aşamada,1967’de bina dördüncü katına geldiğinde babamda beyin tümörü çıktı. Elli iki gün kadar kısa bir süreçte babamı kaybettik. Daha sonra dayımlar, Büyükhaneli İnşaat Grubu binayı tamamladılar. Pasajın mimarisini hatırlamıyorum kim çizdi onu. Ama, pasajın sahibi Nedime Çarkacı Hanım. Kodak fotoğraf makinelerinin ilk Türkiye temsilcisinin kızıydı. Gerçek bir hanımefendiydi. Arsa sahibiydi, babam müteahhidiydi ve biz bu aileyle çok girift ilişkiler yürüttük.”

Şekil 3.15. Ülkealan Pasajı; İzmir-1 Caddesi; 2017 Yılında Tezin yazarı tarafından belgeleme, Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi

Şekil 3.16. Ülkealan Pasajı, Cephe Kaplama Detayı; İzmir-1 Caddesi; 2017 Yılında Tezin yazarı tarafından belgeleme, Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi

Şekil 3.17. Ülkealan Pasajı, Balkanoğlu Pasajı geçişi; 2017 Yılında Tezin yazarı tarafından belgeleme, Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi

Şekil 3.18. Anadolu Kulübü, ‘İstanbul, Ankara ve İzmir’de bulunan mimari yapıların fotoğraflarından oluşan albüm’; Kod: AHTURAL007; www.archives.saltresearch.org; Erişim: Temmuz, 2017.

Şekil 3.19. Ulus’ta Dolmuş Son Durakları Gecekondu Sementi Görünümü; Toplu Taşıma Sorunu Baş Göstermeye Başlıyor; Kod: IFEAJFPANK104 www.archives.saltresearch.org; Erişim: Temmuz, 2017.

Şekil 3.20. Kızılay’da Kiralık Dükkânlar; 14.05.1968 Tarihli Milliyet Gazetesi, Milliyet Gazetesi Arşivi; http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/, Erişim: Aralık,2017.

Ülkealan Pasajı’nın sosyal niteliği dönemsel olarak Kocabeyoğlu Pasajı’nda yer alan terzi ve zanaat malzemeleri Yenişehir’in gelişimini ve ‘çalışan kentli’ kadın ihtiyaçlarını takip etmiştir. Bu bağlamda 1960’lı yılların son dönemine inşası gerçekleştirilen pasajın

belleğini geri çağırırken Ankara doğumlu, Yenişehir’de ikamet eden Meral Akıncı, tafta, tela, iplik, kumaş ve spor ayakkabı ihtiyacını pasajdan karşıladığını belirtmiştir. Akıncı kendisi için 101 Çeşit, Moda Çarşı, Sümerbank, Kocabeyoğlu ve Ülkealan Pasajları’ndan dikim ve tamir malzemeleri temin ettiğini, Burda adlı süreli yayından patron çıkararak kendisi imal ettiğini belirtmiş, kentli yaşamında bir İstanbul seyahatine ilişkin fotoğraf göstererek belindeki kemeri ‘sepet hasırından’ ürettiğini aktarmıştır.

1960’lı yıllara kadar ki süreçte, iş hayatında yer alan kadın görüşmecilerin tamamı ‘Sümerbank’tan, kumaş, ayakkabı’ ihtiyaçlarını karşıladıklarını ve hatta yıllık, aylık aile yardımı ile devletin sosyal yönüne dikkat çekmiş, yerli malı ürün tüketimi konusunda ortak bir bilince sahip olduğuna işaret etmiştir. Bu anlamda seçili pasajların iki tanesi Kocabeyoğlu ve Ülkealan Pasajları, İzmir Caddesi ile olan parsel komşu ilişkisinde terzilik hammadde ve yan ürünlerin tüketimi bakımından birbirini desteklemektedir.

Tez araştırması kapsamında gerçekleştirilen otuz sayıdaki görüşme kapsamında iki kadın ve bir erkek görüşmeci (1950 yılı sonrasında doğan) dışındaki görüşmecilerin tamamı ilkokul ve ortaokul eğitimi sırasında ev ekonomisine ilişkin yan bilgileri okulda öğrenmiştir. Bu anlamda sosyal yapılanmanın temelinde, üretim-tüketim dinamiklerini etkileyen bir devlet politikası olduğu görülebilmektedir.

Ülkealan Pasajı’nda görüşmecilerin fiziksel hatırlaması dâhilinde zemin altı kotta yer alan terzi ve onarım malzemeleri bu sosyal eğitim çerçevesinde farklı alışkanlıklara hizmet etmiştir. Bu bağlamda kadın kullanıcılar ‘çorap çektirme’ veya ‘ahşap yama yumurtası’ almak amacı ile pasaj içinde yer alan zemin altı dükkânları tercih etmiştir. ‘Çorap çektirme’ tüketim geleneklerinin sürdürülebilmesi anlamında bir meslek kolu olarak kadın/erkek çoraplarını onarmayı öneren, 1950’li yılların ikinci yarısından sonra yerini ‘eskisini at, yenisini al’ tüketim mekanizması içinde öğütülmüş kentli alışkanlığını ifade etmektedir. ‘Yama’ yapma eylemi ise yoğunluklu olarak kadın görüşmeciler tarafından aktarılmış ve 1960’lı yıllar itibariyle anılmadığı gözlemlenmiştir. Görüşmeci Meral Akıncı, devlet ve toplumun sosyal, tabii sonucu olarak ekonomik yönelimdeki değişime dair aşağıdaki ifadeyi paylaşmıştır.

“O naylon çamaşır hikâyesi çok enteresandır. Amerikalıların naylon çamaşırına tenezzül eden halka çok kızmışumdur. İzmir Caddesi’nde pasajda (Kocabeyoğlu), Amerikan eşyası satılırdı. Amerikalılar işte, 1950’li yıllarda onların döküntü eşyaları orada. Bizim ilk defa başımıza geldi naylon gömlek, böyle dantelli şeyli... Ondan evvel biz görmemişiz; yok! İkinci el yani! Alırlardı, alırlardı da ben o zamandan beri tepkiliyimdir. Çocukken bile kızardım. Kadınların gidip de başka bir ülkenin malını almasına anlam veremezdim. Çünkü biz yetişirken, “Türküme doğruyum, çalışkanım!” dedik. Sümerbank da yerli malı haftası da bunun koluydu.

Yerli malı kullanılır diye yetiştik biz. O yetişmeyle, yırtık değil, delik değil ama yamalı. Olsun! Eski olsun!”

3.2.1.3. Zafer Pasajı'nı Sosyal Nitelikleri ile Hatırlama

Atatürk Bulvarı üzerinde doğrudan doğruya belediye teşebbüsü ve mülkiyeti ile yer alan Zafer Pasajı, kentin tasarımında yer alan meydan kimliği ve anıt ilişkisinde bulunan zemin altı kotta yer alan biricik pasaj örneklemini oluşturmaktadır. Kentsel niş olarak da belirtilebilecek alanın bütüncül yaklaşımında pasajın yer alıyor olması kentsel/kamusal önemini ve sosyal niteliklerini arttırmaktadır. Başkent Ankara'nın yeni temsil aracı Yenişehir'de 1927 yılında, Pietro Canonica (Wendy M. K. Shaw, 2011) tarafından tasarlanan anıt ve Clemenz Holzmeister tarafından tasarlanan Sıhhiye Orduevi, Kent Otel ile görsel ilişkide bulunmakta olan kentsel bağlayıcı, kamusal açık iç mekân örneklemini üzerinde yer almıştır. Yapım yılı pasajın bütününe faaliyete geçmiş olduğu 1970 yılı olarak teknik dosyada yer almakta ancak, pasajın esnafları faaliyete geçtiği zaman diliminin yapım aşamasında gerçekleştiğini belirtmiştir.

1969 Yılında ihaleye giren ve pasajda dükkân kiralayan Celalettin İpek (İpekçi Cemal) pasajın hacimsel olarak iki bölümde inşaat aşamasının yürütüldüğünü ifade etmiştir (Şekil 3.24.). 1966 Yılında pasaj inşaatının başladığını tahmin eden İpek, pasajın Ankara ve Türkiye bağlamındaki niteliğini bir gezi anekdotu ile “İstanbul'da Yahudilerin ticari hayata hâkim olduğunu biliyorum. Onlar, çantayla dolaşırdı Anadolu'yu. Ben İstanbul'a gidip birtakım mallar alıp döndüğümde bana dediler ki “ben Türkiye'yi biliyorum; Türkiye'de böyle bir çarşı yok!” paylaşmıştır. İpek'e göre pasajın sosyal belleği, mekansal hatırlama ile kentsel açık mekan özelliği dikkat çekmektedir (Şekil 3.21., 3.22, 3.23.).

Şekil 3.21. Fotokart, Zafer Park Görünümü, Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir.

Şekil 3.22. Zafer ve İhlamur Park Görünüm, Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir.

Şekil 3.23. 1990'lı Yıllarda Zafer Pasajı'nın Hava Görünümü, Kaynak: Büyükşehir Belediyesi Arşivi.

Görüşmecilerin tamamı kentsel omurga üzerinde yer alan ve karşılıklı konumda yer alan açık mekanları tariflerken, İhlamur Caddesi'ne komşu olan parsel için duyuları aracılığıyla hatırlamaya başvurmuştur. Koku, Tat Alma ve İşitme yolu ile kullanıcılar bu iki alanın sosyal belleği için sırasıyla, İhlamur ağaçlarının kokusu, sığırcık ve serçe kuşlarının sesi, pasajın inşası yapılmadan önce aynı konumda yer alan belediye teşebbüslü seyyar yeme-içme mekanına değinmiştir. İpek, kaynağı doğrulanamamış bir veri olarak bu alanın bağış yapılan bir parsel olduğunu ve 'park kalma koşulu' ile bağışlandığını işittiğini belirtmiştir.

Pasajın sosyal yoğunluğunu belirleyici en önemli ve belirgin özelliklerinden bir tanesi bünyesinde yer alan esnafın bilinme durumudur. Bilinirlik durumunu Faruk Dericizade, Zafer Pasajı esnafı ile eş zamanlı anmış "...Orada öyle bir esnaf vardı ki! Ankara da bir numara. Mistik Kundura vardı meşhur. Mesela Muazzez Abacı gelecek. Ne diyor? 36 numara. Ona öyle bir sipariş yapar; sonra götürür herkesin içinde sahneye atar. "Eşi Zafer Çarşısı Mistik Kundura'da!" Kullanıcıların yürüme eyleminde kent deneyimcisi olarak birbirine aktardığı sözel veriler, kentlilerin tüketimi için bir arka plan ve kaynak tariflemektedir.

Kentin gündelik yaşam pratiği ve sosyal girdi bütünü olarak kültürel yapılanma (döneme ait), siyasal değişikliklerle birlikte sosyo-mekânsal yapının dönüşümüne etki etmekte, hatırlamalarla birlikte çalışmaktadır. Böylelikle, sosyal mekânın dönüşümü salt fiziksel hatırlama ile değil algılanan çevrenin kolektif yapısı ile mümkün olabilmektedir (Halbwachs, 1997). Böylece kentsel/kamusal mekân örnekleme olarak pasajların farklı kullanıcı gruplarının özelliklerine göre (yaş, cinsiyet, gelir grubu, etnik köken) belleği toplayan ve mekânın sosyal niteliğine etki eden, anlam durumları bütünü oluşturmaktadır.

Zafer Pasajı'nın sosyal belleğine ait aktarımda bulunan Kocabeyoğlu Pasajı esnafı Mehmet Döner, siyasal girdinin bellek üzerindeki uzantısını 27 Mayıs 1960 askeri darbesi ile kurmaktadır. Döner, "Zafer Çarşısı'nı şöyle hatırlarız biz; Talat Aydemir ihtilal yapmaya oradan başlamıştır. Orası bir parktı; orada toplanmışlar ve ihtilal yapmak için orada karar almışlar..." belirtmiş, gündelik yaşamın siyasal girdisi olarak toplumsal belleği ile mekânsal belleğini eşleştirerek kentsel/kamusal açık mekân durumundaki fiziksel özelliklerine değinmiştir.

Michel De Certeau'ya göre gündelik yaşam şemaları mekân, mekânın fiziksel özellikleri ve zaman dilimi ile ilintilidir (Highmore, B.; Michel De Certeau; 2007); o halde pasajların özne davranış kalıplarını, öngörülemeyen potansiyellerini ortaya çıkarabilme gücü bulunmaktadır. Bu anlamda maddi olarak algılanan dünya, fiziksel çevrenin dışında bireyler

Ek olarak, Zafer Pasajı'nın kendisi ve toplumsal görünürlüğü, bir temsil mekânı ara yüzü ile yerel yönetimin sosyal niteliğini öznelere aktaran araç olarak ifade bulmuştur (Şekil ...). 25 Ocak 1980 Tarihli Milliyet Gazetesi'nde yer alan ilanda Kırıl'ın belirttiği fikir gruplarının yetişmesi bir sosyal devlet mekanizması telkini ile "Alın okuyun ama düşünerek okuyun. Yetinmeyip başkalarını da okuyun. Büyüyünce neye inanırsanız inanın ama sakın kitap ve düşünce düşmanı olmayın!" aktarılmıştır.

Devlet Güzel Sanatlar Galerisi, Yenişehir için süreli sergilerin çeşitli gündemlerle, devlet erkanı ve kamunun takip ettiği, görüşmecilerin belirttiği üzere yoğunlaştığı bir mekân niteliğinde mekansal anlamda pasajın sosyal niteliğini devlet eli ile arttırmıştır.

3.2.1.4. Soysal Pasajı'nı Sosyal Nitelikleri ile Hatırlama

Ankara, Yenişehir Bölgesi doğu-batı yöneliminde gelişimini konut dışı alanlarda sağlarken özellikle ticari işlev edinmeye başlayan Atatürk Bulvarı ile ilişkilenen Ziya Gökalp Caddesi ve Mustafa Kemal Bulvarı üzerinden yayılımın mekânsal örneklerini takip edebilmek mümkündür. Bu bağlamda ticari yönelimin özellikle uzantıları kent genelinde Maltepe Sempti'nde görülebilmektedir. Öte yandan dönem itibariyle, kent içinde nüfusun hareketliliği ve kentin içinde belirli alanlarda, 'gecekondu' yoğunluğu görülmeye başlamıştır (Şenyapılı,2004). Dönem dahilinde Ankara'da konut sorunu ve gecekondu bölgesi olarak yüz on üç mahalle yer almış

Kızılay ve Yenişehir'de, Atatürk Bulvarı ve Ziya Gökalp Caddesi akslarının kesiştiği konumda yer alan Soysal Pasajı, kentin güneyinde merkezileşen bir alan içinde yer almıştır. 1950'li yılların sonlarına doğru hızla gelişen kent içi sanayi alanların görece yoğunlaştığı merkezlerden bağımsız olarak Kızılay, Atatürk Bulvarı'nda gündelik yaşamın farklı gelir grupları kentsel deneyimde artış gözlenmiştir. Bu sosyal deneyimin, pasaj üzerindeki yansımaları görüşmeciler tarafından 'hızla artan nüfus' olarak Bulvar ile eş zamanlı anılmıştır.

Soysal Pasajı maliklerinden Ragıp Soysal ile gerçekleştirilen yüz yüze görüşmede Soysal, Kızılay'ın ticari merkez olarak anılmasındaki gözlemini ve pasajın yapımına ilişkin detaylı bilgi aktarımında bulunarak pasajın sosyal niteliğini şöyle tariflemiştir:

"Pasajın inşası, 1970'li yıllarda başladı. Ben 1971'de evlendiğimde bitmişti inşaat. Bu durumda 1968-1969 gibi başlandı inşaata sanıyorum. 1970'li yıllarda aşığımın, asma katın ruhsatı filan alındı. Mimarı Rahmi Bediz'dir. Yan tarafta eski bir hanımız var bizim. O handaydı bu mimarlar, büroları oradaydı. O bina da benim doğduğum yılda yapılmıştır ve 1948 tarihlidir; Safiye Soysal İşhanı. O zamanlar

mimarlar, Ankara'nın biraz popüler mimarlarıydı. Bizim Han'da kendi kiracımızdı; babamın iş yeri filan da orada olduğu için daha sık görüşme şansı vardı. Bu binayı yapan Tusso İnşaat'tır. Eniştem Mehmet Güngör ve diğer eniştem kontrol mühendisiydi. Bu binanın kontrol mühendisliğini yaptı. Yerli üretilen ilk yürüyen merdivenleri buraya takıldı. Antep'ten geldi bu merdiven. İhsan Dayi ve Muzaffer Bakbak sahipleriydi...O devirde ilk kez açılan bir yer olduğu için, Ankara'nın tüm ciddi bilinen firmaları burada ticari faaliyette bulunmak istemişlerdi.”

Soysal Pasajı, tezin araştırması kapsamında görüşme yapılan kişi belleğinde ‘Soysal Pasajı ile ilgili hatırlananlar’ sorunsal olarak yer aldığında, birincil olarak Soysal Apartmanı ve gündelik yaşamı destekleyen giriş ve giriş alt katında yer alan yeme-içme, dans etme eylemi (Madam Marga Dans Okulu ve Kantin Cevat, Ulus Sineması, Süreyya Pavyonu) ile hatırlanmıştır. Görüşmeciler binanın yıkımına ve ticari işlevli Soysal Pasajı’nın inşa edilimi gözlemine aktardıktan sonra dönemin kentli yaşamına dikkat çekmiştir. Kent Planlama Teşkilatı’nda görev yapan Ali Yonca “Onun, Kızılay’ın merkezinde bir bina olarak, apartman olarak kalamayacağını hep düşünmüştüm. Yani o günlerde de birtakım şeyler onun altına geldiler. Nitekim Kantin Cevat geldi herhalde onun bir tarafına, alt tarafında Ulus Sineması zaten vardı.” belirtmiştir. Bu dönem ile bağlantı kuran görüşmeciler 1950’li yıllarda konut işlevli yapıyı ve onun yeşil alanlı, havuzlu terasına dikkat çekerek Yenişehir’de farklı bir konut tipolojisinin Ankara’da yer almasına dikkat çekmiştir. Yazar Ayşe Kulin, otobiyografik romanı ‘*Adı Aylın*’, Soysal Apartmanına ait belleğini kendi kalemi ile aktaran, dönemin konut sakinlerindedir. Dört ayrı girişi olan apartmanda, merkezi ısıtma sistemi ve haftanın bir günü sıcak suyu imkânı ve konut+ticari işlev bir arada kullanımı (karma fonksiyonlu), teras-bahçesi ile Ankara’nın çok katlı modern konut örneklerinden birini oluşturmuştur.

Şekil 3.27. Mim. Bekir İhsan, *Kira Evi*, Arkitekt, Cilt: 1935 Sayı: 1935-10 (58) Sayfa: 279-280, Kaynak: <http://dergi.mo.org.tr>, Erişim: Aralık, 2017.

Şekil 3.28. Ragıp Soysal ile gerçekleştirilen yüz yüze görüşmeden, Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi

Şekil 3.29. Ragıp Soysal ile gerçekleştirilen yüz yüze görüşmede Soysal Apartmanı ‘bahçe-teras’ görünümü, Kaynak: Ragıp Soysal Arşivi

Güncel durumda Soysal Apartmanı ile aynı konumda yer alan Soysal Pasajı’nın ve dönemde Bulvar’ın kent dokusuna ait sosyal bileşenleri Ayşe Kulin “Biz öyle bir evde

oturuyorduk ki, şehrin tüm önemli olaylarını, Kızılay Meydanı'nı tabak gibi gören pencereğimizden izleyebiliyorduk...Saati öğrenmek içinse, cama yaklaşık meydanın ortasındaki saate bir göz atmak yeterliydi" biçiminde aktarmıştır (Kulin, 2011).

Soysal Pasajı'nın konumu ve mekâna erişim üç ana giriş-çıkış açıklığından sağlanmaktadır. Ana giriş olarak mekânda yönelim ve dolaşımı destekleyen iki ayrı açıklık Selanik Caddesi ve Sakarya Caddesi ile ilişki kurmaktadır. Sakarya Caddesi ile fiziksel erişim pasajın bir geçiş yeri, ara mekân özelliğini sağlamaktadır. Pasajın sosyal niteliğini bu yönelim durumları doğrudan etkilemektedir. Görüşmeciler Kocabeyoğlu Pasajı'nda Bulvar ve İzmir Caddesi ile kesişen ara mekân karakterini aktarırken, Soysal Pasajı'nın Sakarya Caddesi ile kurduğu fiziksel erişime de değinmiştir. (Şekil 3.30, 3.31.). Ankara doğumlu ve Yenişehir'de ikamet eden görüşmeciler, 1930-1940'lı yıllarda Yenişehir'de Sakarya Caddesi'nde yer alan yeme-içme malzemelerinin gündelik tüketim alanı deneyimlendiğini belirtirken, 1950'li yıllardan itibaren kamusal-kentsel yeme-içme faaliyetini desteklediğine ve kullanım yoğunluğuna dikkat çekilmiştir.

Şekil 3.30. Soysal Apartmanı, Kaynak: Koç Üniversitesi Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (VEKAM) Arşivi, Envanter No: 1417.

Şekil 3.31. 1960 Yılında Soysal Apartmanı ve Zemin Kat Yeme-İçme İşlevi Ek Yapı (Kantin Cevat), Kartpostal, (Güliz Küçüktaşdemir Arşivi)

Şekil 3.32. 1971 Tarihli Kartpostal Soysal Pasajı, Dış Cephe Giydirme Uygulaması Yapılırken, Kartpostal, (Güliz Küçüktaşdemir Arşivi)

Öte yandan, Kızılay-Emek İşhanı'nın ve Soysal Pasajı'nın kullanıcı deneyimi birliktelik gösterirken Emek İşhanı'nda bulunan Set Kafeterya yeme-içme ve dans etme eylemini, kent gözlemine sunmaktadır. Gima'nın bugünkü anlamda günlük tüketim malzemelerini destekleyişi ile birlikte Soysal Pasajı, dayanıklı tüketim ürünlerini iki komşu parselde sunmuş ve birbirini sosyo-ekonomik bağlamda desteklemiştir (Şekil 3.32).

Soysal Pasajı'nın açılışı, kullanıcıların kent deneyimine bağlı bir keşif ögesi olarak yer almakta farklı meslek grupları için birleştirici bir kent mekanını tariflemiştir. Örnekle gönüllü katkıda bulunan Faruk Küçük, buranın açılışına ilişkin "Soysal Çarşı girişinde bir

sepetçi vardı. Mesela rahmetli Talat diye birisi. O, At Pazarı'nda Hanların içinde sepet örenlerden... İşte oradan geliyor. Soysal Çarşı girişinde ağalar giriş katta yer ayarlamışlar; dükkân neyin değil gecekondu gibi bir yer! Seyyar! Soysal Çarşı'nın açıldığını ondan duydum mesela.” belirtmiştir.

Kocabeyoğlu Pasajı'nın gündelik yaşama hakimiyetini takip eden arz talep dengesinde Yenişehir'de oluşum göstermeye başlayan pasajlar içinde Soysal Pasajı, tekil yapı ölçeğinde Yenişehir için farklılaşan bir pasaj tipolojisini oluşturmuştur. Görüşmeciler, Soysal Pasajı'nın deneyiminden önce Bulvar Pasajı hakkında kısaca bilgi vermiştir. Kocabeyoğlu Pasajı esnafı Mehmet Döner aşağıdaki satırları aktarmıştır.

“Soysal'dan evvel, bu Öztiraklar'ın Bulvar Pasajı açılmıştı. Bilir misiniz Bulvar Pasajı mı? Kocabeyoğlu'nda böyle hava parası falan filan alıp başını gidince tutulunca Öztiraklar'da kendi binalarını pasaj yaptılar. Apartmanın alt katını boşaltıp yaptılar ama tutmadı. Kızılay'a yayıldı bu. Kocabeyoğlu'nun havasını tutturamadılar. Çünkü dediğim gibi Kocabeyoğlu'nu Kocabeyoğlu yapan içindeki esnafı. Çok esnaf tuttu ama çoğu da iflas etti. Soysal sonradan yapıldı. Bir tek Soysal buraya rakip oldu bir dönem...”

Soysal Pasajı'nın sosyal niteliğini geçiş amaçlı kullanımının vurgusunu beş görüşmeci özellikle belirtmiştir. Buradaki yoğunluğu ve ara mekân olarak pasaj kullanımını ‘pasajı geçiş işlevi üzerinden kullanırken tüketim malzemeleri ihtiyacını düşünme ve alış-veriş eyleminde bulunma’ olarak nitelendirmişlerdir. Yenişehir için yeni bir kentli deneyimi olarak, ‘modern giyim malzemeleri’ bulunduğunu belirten görüşmeciler, Soysal Pasajı'nın kullanıcı kesimi ile ürün gamını eşleştirmiştir (Şekil 3.33., 3.34.). Bu anlamda, alım gücü yüksek kimselerin pasajın ana kullanıcı grubunu oluşturduğunu belirtmiştir.

Şekil 3.33. *Hat Kitabevi*; Milliyet Gazetesi Arşivi, 14.06.1973 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Aralık 2017.

Şekil 3.34. *Sami Ankara'da*; Milliyet Gazetesi Arşivi, 25.12.1978 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Aralık 2017.

Emekli Öğretim Üyesi İffet Kızılkaya, “Diğerleri ile mukayese edersem Soysal Pasaj'ı bence mekân olarak yenilikçiydi. İç giyim, gözlük mağazaları orada çok fazladır. Alt katında da epey çeşitler vardır onun şimdi toparlayamadım çok sene oldu. Epey sık kullanıyordum.

Geçit yeri! Kızılay ve Sakarya Caddesi tarafında bir işim var orayı mutlaka kullanırdım. İçinden geçiyorsun, geçerken de işine yarayan bir şey varsa bakıyorsun, ediyorsun...” belirtmiştir.

Walter Benjamin’e göre pasajların tüketim öğeleri ve onların geçmiş belek durumu, kullanıcıların yaşadığı zaman ve sosyal, mekân aracılığıyla üretilmektedir. Bu anlamdadır ki, süreç içinde mekânın fiziksel bölünmeleri, bileşenleri, tüketim ürünleri görece ivme kazanarak değişim göstermiştir.

3.2.2. Kapital Mekânının Niteliklerini Hatırlama

Atatürk Bulvarı bedenlerin yürüme eylemini ve ticari faaliyeti destekleyen mekânsal dizimi üzerinde yer alan pasajlar, toplumsal alanın ekonomik eğilimlerini ve bireysel alışveriş kültürünü belirlemektedir. Ekonomik nitelikleri ile pasajların hafızası bir seri halindeki bellek aktarımı aracılığıyla tez araştırması kapsamında bireysel ve kolektif olan aktarımla, Ankara bağlamında modernleşme ve kapitalist düzen oluşumunu irdelemeyi gerektirmiştir. Hafızanın çoğul temsili üzerinden bireysel etkileşim, sosyo ekonomik ve politik gücü bir gruba ait olan sosyal hafıza durumuna etki etmektedir.

Sosyal hafıza ve tüm bileşenleri, Ankara’daki nüfus durumu (Tablo 3.1.), gelir dağılımı, eğitim durumu, yaşama koşulları ve 1950’li yıllara değin yazılı, görsel, işitsel malzemelerin toplum üzerindeki telkin durumu, modernleşme süreci içinde kentsel gelişim yoğunluğu ve göç eden bireylerin gündelik yaşamını kapsamaktadır. Bu çalışmada, sözlü tanıklık ekonomik hafızasını ile ele alındığında nüfusun genel ifadesi oluşturulabilir. Ancak resmi tarih yazımında ve literatürde kentlilerin, kentli olma gönüllüsü göçmenlerin, gündelik yaşama hangi koşullarda ve boyutlarla dahil olabildiği/olamadığı sözlü tanıklık perspektifi ile ‘sosyal gerçeklik’ üzerinden görece azalan bir tartışma alanına işaret etmektedir.

	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980
ANKARA	38,4	44,2	54,0	60,7	69,2	75,3	76,5
TÜRKİYE	18,7	22,5	25,9	29,8	35,8	41,4	43,9
$K = \frac{ANK. KENTLEŞME}{TR. KENTLEŞME ORANI} \cdot 100$	105,3	96,4	108,5	103,7	93,3	81,9	74,3

Tablo 3.1. Ankara İli ve Türkiye’de Kentleşme Oranları (10.000+ Nüfuslu Yerleşmeler Bakımından); DİE Genel Nüfus Sayımı-İlgili Yıllar; Kaynak: Yurt Ansiklopedisi, 1981 (Güliz Küçüktaşdemir tarafından dijital ortamda yeniden düzenlenmiştir).

Bu bağlamda, gündelik nesnelere Walter Benjamin'e göre kapitalist üretim yaklaşımlarını ve sosyo-ekonomik düzeni algılayabilmek, açığa çıkarabilmek için birer araçtır (Benjamin, W.; 1929). Bundandır ki gönüllü katılımcılar gündelik nesnelere birer tüketim ögesi ve yer aldığı pasajları, yaşam biçimini gündelik alışkanlıkları ile birlikte aktarırken, araştırma kapsamında seçili dönemin 'savaş' koşullarını, yerli malı tüketim teşvikini ve kentli inançlarını dile getirmiştir.

Ankara'da kır-kent sentezi özellikle görüşmeciler tarafından aktarılan sorunsal tanımlamaktadır. Pasajların ekonomik hatırlamasından evvel Bulvar'ın kullanıcı kimliği ise görüşmeciler tarafından özellikle üzerinde durulan 'yaşama biçimi' aktarımı ile anılmıştır. Ayrıca, nüfusun sosyo-ekonomik yapılanması hakkında ayrışmaları içermiştir. Görüşmeciler süreç içinde 'kırsal alanda yaşanan boşalma' ve 'kente yığılma' gözlemini Bulvar ve pasajın kullanıcılarını saptama aracı olarak değerlendirmiştir. Özellikle, pasajları ve Bulvar'ı, İzmir Caddesi'ni, Yenişehir bütününe deneyimleyen bir 'orta sınıfın' varlığını belirtmişlerdir. Orta sınıf olarak görüşmeci tarifinde yer alan kişilerin eğitim düzeyi yüksek, bürokrat, yerli grup içinde yer alan farklı mezhep veya etnik grupların arsa sahibi-tüccar rolü, memur grup olarak ifade edilmiştir²⁷. Ancak, ekonomik hafızanın kent üzerindeki uzantısı Bulvar üzerinde belirli kentsel imgeleri ve Bulvar deneyimini (*landmarks*; Lynch, K., Banerjee, T., & Southworth, M.;1990), kullanım yoğunluğunu, toplumun farklı grupları tarafından farklı tariflenme özelliğini, aidiyet-kimlik durumundaki aktarımındaki çoğul yapıyı meydana getirmiştir. Tez araştırmasına gönüllü katkıda bulunan Ruşen Keleş, seçili pasajların kullanıcı grubuna ait ayrışmanın gözlemini aktarmıştır. Örnekle Keleş, Kocabeyoğlu Pasajı'nı gündelik rutinine dahil eden grubun 'orta halli', memuriyet ile geçimini sağlayan kişiler olduğunu belirtmiştir. Keleş, pasajın ekonomik belleğindeki dönemsel tüketim öğelerinin değişimini bireysel kullanım alanı ile ilişkilendirmiştir. Bu bağlamda, 1950'li yılların son döneminde faaliyete geçen Kocabeyoğlu Pasajı kullanıcısı olan dönem tanığı Ruşen Keleş üniversite öğrencisidir. Keleş bir öğrenci olarak, kitap alım gücünü, ders kitabı, okunmuş kitap teminini sahalardan karşıladığını belirtmiştir. Böylece, sahalıların pasaj içinde yer almasını, zaman içinde (kitapevi) dönüşümünü (Şekil 3.35., 3.36., 3.37.), son olarak da pasaj içinden ayrılışını, ekonomik bellek dahilinde mekânsal aktarımla dile getirmiştir.

²⁷ Detaylı Bilgi İçin Bkz: *Türk Kültürü Aylık Dergi, Nisan 1964 tarihli yayın; Adnan Ötügen, Türkiye'de Milli Eğitim ve İlim 1 adlı (Eğitim Hayatı ve Müesseseleri) yazısında, yirmi yedi milyon nüfuslu Türkiye'de, dokuz milyon bireyin kentlerde yaşadığı, toplam nüfusun %40'ının okuma-yazma bildiğini belirtmiştir.*

“Kocabeyoğlu Pasajı'nın kullanıcı grubu orta halli insanlardır genellikle ama aşığı düzeyde değildir. Çünkü alım gücü belli bir düzeyde olan insanlar görmüşümdür ben orada; memur kesim gibi. O tarihte sahaf deyince aklıma ben Turhan Kitabevi gelirdi. Sonra birkaç tane daha pasajda gördüm ama nerededirler nereye gittiler bilemiyorum.”

Bu gözlem ile birlikte mekânsal bağlamda pasajların ekonomik niteliklerini hatırlama, tüketim eğilimi, toplumsal yapıya bağımlı kullanıcı grubu ve tüketim alışkanlığı, cinsiyete bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Modernleşme hareketine bağlı olarak kentli tüketim dinamiğindeki değişim kendisini ithal ürün ve yerli malı tüketim ikiliğini ortaya çıkarmıştır. Kocabeyoğlu Pasajı'nda 1960 yılından beri esnaf olarak çalışmakta olan Mehmet Döner, yerli malı üretimi ve tüketimi, terzilik mesleğini ve pasaj içindeki ağırlıklı konumuna değinmiştir. Döner, 1965 yılında pasaj içinde Sümerbank'ın basma, halı ve Beykoz ayakkabısı satışı gerçekleştirdiği zemin katta dört dükkân büyüklüğünde bir mağazası olduğunu belirtmiştir (Şekil 3.38,3.39, 3.40.).

HÜSEYİN RAHİMİ GÜRPINAR

EŞKİYA İNİNDE

Fiatı 8 Lira

Gurpinar Yayınları P. K. 223 İstanbul

Ankara Bayii: Aydın Kitabevi Kocabeyoğlu Pasajı
No: 117 Yenisehir ANKARA

ve BUTUN KİTAPÇILARDA BULUNUR

İLANCILIK 1230 - 4500

SECKİN

KİTAP VE YAYIN DAĞITIMI

- İşletme (Maliyet) Muhasebesi 300.-
- Menem Uzun 820 sh. cilti 300.-
- İzahlı Sosyal Sigortalar Kanunu Memduh Yelkenli 1978 Bs. 1392 sh. cilti 300.-
- Yeni İş Kanunu Memduh Yelkenli 1978 Bs. 942 sh. cilti 200.-
- Fesha Hukuku M. B. H. Kararları 3300 sh. 2 cilt tak. 750.-
- Tazminat Hukuku M. B. H. Kararları 1300 sh. cilti 350.-
- Asliye Hukuk Davaları İstikbaki Hasan Özkan 904 sh. cilti 200.-
- Sulh Hukuk Davaları İstikbaki Hasan Özkan 730 sh. cilti 175.-
- Kadastır ve Tapu Tahrihi Kanunu Mustafa Günel 1075 sh. cilti 160.-
- İstimlak Kanununun Uygulanması H. P. Kararları 672 sh. cilti 200.-
- Uygulanılı İcra ve İflas Kanunu T. Yayıncı 3. Cilti 1620 sh. 2 cilt 500.-
- Ceza Davalarında Usul ve İstikbat Nezirhan Bircan 730 sayfa cilti 175.-
- Ececihan Hıncar İnceleme Seckin Kitabevi - Kocabeyoğlu Pasajı no 73 Yenisehir - ANKARA Tel: 18 57 92

Doç. Dr. Halil Seyidoğlu

Uluslararası İktisat Teori-Politika ve Uygulama

genişletilmiş 2. basım,
600 sayfa 150 TL.

Genel dağıtım ve satış yeri:
TURHAN KİTABEVİ
Kocabeyoğlu Pasajı
Kızılay-Ankara

Şekil 3.35. Milliyet Gazetesi Arşivi, 06.04.1963 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Aralık 2017.

Şekil 3.36. Milliyet Gazetesi Arşivi, 19.11.1978 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Aralık 2017.

Şekil 3.37. Milliyet Gazetesi Arşivi, 19.11.1978 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Aralık 2017.

Hakiki merinos kumaşının satıldığını ve terzilik, kuyumculuk geleneğinin yaygın olarak eğitsel niteliğe sahip olduğunu da eklemiştir. Bu geleneğin toplumsal yapıdaki işlerliğini “Eskiden çocuk okumadı mı ya terziye, ayakkabıcıya, berbere veyahut ta araba tamircisine verirlerdi. Bir çocuk öyle yetişirdi! Tabi işte eleman yetişmediği için yavaş yavaş terzilik de öldü.” sözleriyle ifade etmiş, mesleğin usta-çırak ilişkisinde tüketim alışkanlıklarının tez araştırmasının dönemi dahilinde yok olmaya başladığını gözlemlemiştir.

KOCABEYOĞLU PASAJI SÖZLÜ TANIK GÖZLEMİ	KULLANICI GRUBU GÖZLEMİ	ÜRÜN ÇEŞİTLİLİĞİ	PASAJIN EKONOMİK ANIMSAMASI	ANILAN TÜKETİM ÜRÜNÜ/İŞLEV/ MAĞAZA ADI	DOĞUM TARİHİ			
					1920 1930	1930 1940	1940 1950	1950 1960
HALİL İBRAHİM GÖKOĞLU	"HER GELİR GRUBU"	"HER ÇEŞİT ÜRÜN OLURDU"	"KIZILAY'A YENİLİK GETİRDİ"	"İÇ/DIŞ GIYİM - AYAKKABI"	1920			
FAHRETTİN KIRAL	"ORTA HALLİ BİR YERDİ"	"İLGİ ALANIM PULLARDI"	"İSTANBUL PASAJLARININ YERİNİ TUTAMAZ"	"PUL KOLEKSİYONU - "	1922			
MUSTAFA FAKİOĞLU	"ORTA HALLİ BİR YERDİ"	"GIYİM AĞIRLIKLI İDİ"	"HERKES ALIŞVERİŞİNİ ORADAN YAPARDI"	"İÇ/DIŞ GIYİM "	1928			
YEKTA GÜNGÖR ÖZDEN	"HALK TABAKASI"	"KİTAP VE GIYİM ÜZERİNE"	"HERKESE HİTAP EDERDİ"	"KİTAPÇILAR- İÇ GIYİM" "SEÇKİN KİTAPEVİ"		1932		
RUŞEN KELEŞ	"MEMUR KESİM"	"KİTAP VE YAYIN ÜZERİNE"	"BİR YENİLİK GÖZÜYLE BAKILABİLİR"	"KUYUMCU-SAHAF" "TURHAN KİTAPEVİ"		1932		
MEHMET DÖNER	"HER GELİR GRUBU"	"TERZİHANE ÜZERİNE"	"BURASI İŞPORTACILARLA BİLİNDİ"	"TERZİ MALZEMELERİ " "SÜMERBANK"		1937		
CEMALETTİN TATLI	"MEMUR KESİM"	"TERZİHANE ÜZERİNE"	"ANAFARTALAR İŞPORTACILARI KÜMLENDİ"	"TERZİ MALZEMELERİ " "SÜMERBANK"		1939		
ALİ YONCA	"HER GELİR GRUBU"	"HER ÇEŞİT ÜRÜN OLURDU"	"DAYANIKLILIĞI DÜŞÜK ÜRÜNLER BULUNURDU"	"İÇ/DIŞ GIYİM - AYAKKABI"			1944	
ATALAY ATMACA	"MEMUR KESİM"	"HER ÇEŞİT ÜRÜN OLURDU"	"EN YOĞUN KULLANILAN PASAJ İDİ"	"SAHAF - KİTAPEVİ" "ELHAN KİTAPEVİ"			1947	
FARUK KÜÇÜK	"KIZILAY HALKI"	"HER ÇEŞİT ÜRÜN OLURDU"	"UCUZ ÜRÜN BULUNURDU"	"KİTAPÇILAR- İÇ GIYİM" "TOZKAR PARFÜMERİ"			1947	
REŞAT KOCABEYOĞLU	"HER GELİR GRUBU"	"HER ÇEŞİT ÜRÜN OLURDU"	"NİTELİKLİ ÜRÜNLERİN BULUNDUĞU PASAJ"	"SÜMERBANK"			1949	
METE RAGİP SOYSAL	"HER GELİR GRUBU"	"HER ÇEŞİT ÜRÜN OLURDU"	"NEZİHTİ"	"ELEKTRONİK EŞYA ALIM/TAMİR" "PLAK- TANSEL"				1956

KOCABEYOĞLU PASAJI SÖZLÜ TANIK GÖZLEMİ	KULLANICI GRUBU GÖZLEMİ	ÜRÜN ÇEŞİTLİLİĞİ	PASAJIN EKONOMİK ANIMSAMASI	ANILAN TÜKETİM ÜRÜNÜ/İŞLEV/ MAĞAZA ADI	DOĞUM TARİHİ			
					1920 1930	1930 1940	1940 1950	1950 1960
İNCİ GÜNAYDIN	"HER KESİME HİTAP EDERDİ"	"HER İHTİYACIMIZI ORADAN BULABİLİRDİK"	"ORTA HALLİ BİR PASAJ"	"TUHAFİYE-GIYİM"	1928			
BEDİA YAVUZ	"ORTA HALLİ İNSANLAR"	"HER ÇEŞİT ÜRÜN BULUNURDU"	"UCUZALIŞVERİŞ YERİ" "PAZAR YERİ GİBİ"	"TERZİ MALZEMELERİ - TUHAFİYE" "METİN OPTİK"	1928			
MERAL AKINCI	"HALKIN RAHATLIKLA GİTTİĞİ BİR YER"	"GÜNDELİK NE İHTİYAÇ VARSA BULUNURDU"	"İŞPORTA GİBİ"	"TERZİ MALZEMELERİ - TUHAFİYE" "ÇORAP ÇEKTİRME"		1930		
İFFET KIZILKAYA	"ORTA HALLİ İNSANLAR"	"GIYİM ODAKLI BİR PASAJDI"	"KALİTELİ ÜRÜNLER VARDIR ORADA"	"BİJUTERİ - GIYİM"		1932		
TENASÜP ÖNAD	"MÜTEVAZİ BİR YERDİR"	"SATILAN ÜRÜNLERİ DUYARDIK"	"ORADA HEP UCUZ ŞEYLER SATILIRDI"	"AYAKKABI- GIYİM - TUHAFİYE"		1934		
KURTULUŞ ÜÇÜK KIRAL	"MEMUR"	"HER ÇEŞİT ÜRÜN BULUNURDU"	"ALATURKA"	"AYAKKABI- GIYİM - TERZİ MALZEMELERİ"		1939		
AHTER BADEMLİ KIRAL	"HER GELİR GRUBUNA HİTAP EDERDİ"	"ÇEŞİTLİLİK VARDI"	"ÇAĞININ BİR AVM'Sİ İDİ"	"SAHAF-ÇORAP ÇEKTİRME-ÇANTACI" "TURHAN KİTAPEVİ"			1947	
ESER ÜLKEALAN	"HALK TABAKASININ ALIŞVERİŞ YERİ"	"ORTA SINIF ÜRÜNLER VARDIR"	"TARZI HEP BELLİYDİ"	⊗				1956

Tablo 3.2. Gönüllü Katılımcılar tarafından KocabeYOğlu Pasajı'nın döneme yayılan kullanıcı grubu, ürün, iş kolu, tüketim malzemesi tarifi; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir tarafından dijital ortamda hazırlanmıştır.

Terzi, sahaf, doğrama üreticisi, ev eşyası tamiri, elektrik tesisat onarımına ilişkin pasajdaki ticari faaliyetin yanında konut işlevinin Toygar Apartmanı'nda sürdürüldüğünü de belirterek Kocabeyoğlu Apartmanı "daire daire" ticari amaçlarla kullanıldığını ifade etmiştir. Bu ticari amacın her katında terzilik meslek 'geleneğinin' sürdürüldüğünü de paylaşmıştır.

SÜMERBANK
20 HAZİRAN 1960
TARİHİNDEN İTİBAREN BANKACILIK
HİZMETLERİYLE (ANKARA) YENİŞEHİRDE
HİZMETİNİZE GİRECEKTİR.

Sümerbank İstanbul ve Ankara Mağazalarına Yeni ve Ucuz Çeşitler Gelmiştir.
Sayın halkımızın gösterdiği büyük rağbet dolayısıyla Be-yoğlu Mağazamızdaki müşteri kalabalığını önlemek maksadıyla alt katın tamamıyla pamuklu menüceat ve birinci katı da yünü kumaş ve Beykoz Fabrikamızın mamüllerinin satışına tahsis etmiş bulunuyoruz.
13. Kasım, 961 Pazartesi sabahından itibaren en son imal edilen çok cazip ve zengin kumaş çeşitlerinin satışına burada başlanacaktır.
Aynı gün İstanbul'da Babıca ve Be-yoğlu ile Ankara'da Uluş mağazalarında mahdut miktarda mevcud olan fevkalade ucuz kumaşlara kısa bir müddet içinde satışa arzedeceğimizi sayın müşterilerimize duyuruyoruz.
SÜMERBANK
ALIM ve SATIM MÜESSESESİ
(BASIN 10127) 6294

Sümerbank şöhretlere kumaş veriyor
127 tip üzerinde imal edilen kupon kumaşlar 440 liraya satılıyor...
ANKARA DA
SÜMERBANK, şöhretinde kendi kumaşlarına verilen önem ve bu yönüyle müşterilerin memnuniyetini, bulduğu yeni çeşitler ve kaliteli kumaşları ile müşterilerini memnun etmektedir.
ANKARA DA
SÜMERBANK, şöhretinde kendi kumaşlarına verilen önem ve bu yönüyle müşterilerin memnuniyetini, bulduğu yeni çeşitler ve kaliteli kumaşları ile müşterilerini memnun etmektedir.
ANKARA DA
SÜMERBANK, şöhretinde kendi kumaşlarına verilen önem ve bu yönüyle müşterilerin memnuniyetini, bulduğu yeni çeşitler ve kaliteli kumaşları ile müşterilerini memnun etmektedir.

Şekil 3.38. Milliyet Gazetesi Arşivi, 17.06.1960 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Aralık 2017.

Şekil 3.39. "Sümerbank İstanbul ve Ankara Mağazalarına Yeni ve Ucuz Çeşitler Gelmiştir", Milliyet Gazetesi Arşivi, 11.11.1961 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Aralık 2017.

Şekil 3.40. "Sümerbank Şöhretlere Kumaş Veriyor" Milliyet Gazetesi Arşivi, 14.07.1969 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Aralık 2017.

Mesleki sürekliliğin beraberinde, pasajlarda ve gündelik yaşam içinde eritilen iş kolları, tüketim ürünleri tez araştırması kapsamında görüşmecî belleği ve basılı kaynak aracılığıyla ortaya çıkabilmiştir. Bu bağlamda iki görüşmecî haricindeki katılımcılar, terzilik zanaatı, manifaturacıda 'çorap çektirme', palto dikimi ve paltonun ters yüz edilerek yeniden kullanımı hakkında bilgi vermiştir.

Araştırma kapsamında cinsiyet farkı, pasajların ekonomik niteliğini farklı boyutları ile sunmuştur. Bu anlamda, kadın kullanıcılar evsel ürün, giyim malzemesi, ev ekonomisi ve yerli malı kullanımı, giyim konusundaki bilinç durumunu aktarırken, erkek kullanıcılar siyasal dile daha hâkim bir yaklaşımla görüşmelerde tüketim, yeme-içme, yöneten-yönetilen anekdotları ve gündelik alışkanlıklarını ifade etmiştir. Katılımcı Meral Akıncı, pasajın bellek inşasını gerçekleştirirken, Bulvar ile ilişkilenen farklı tüketim mekânları ile ekonomik alanda kıyas yapmakta ve aylık gelirin yüz altmış lira olduğunu belirtmiştir.

"Bir gün birileri "Kocabeyoğlu Pasajı açılacak" dedi. "Her şeyi var" dendi! İçinde her istediğimi bulabileceğim ve orta halli, lüks olmayan gelirime uygun bir mekân. Her şey vardı Kocabeyoğlu'nda gerçekten. Çorap çektirmeden tut, iç çamaşırına, kozmetiğe kadar... Her şey! Güzel vitrinli mağazalar ise Caddede, isim yapmış yerlerdi. Örneğin, Paşabahçe. Kesme kristal şeyler satılırdı; üniversiteye giderken görürdüm. Siyah kadife üzerine onları koyar bir de acayip abajurlarla ışık verir, purlanta gibi parlatırlardı. Fiyatlar da yüz yirmi beş lira falan! Bakın! Yüz yirmi beş lira o zaman çok büyük para!"

Pasajların kullanıcı grubundaki ayrışma, ürün çeşitliliğindeki çoğul/tekil yaklaşım ve bir kimlik ölçütü olarak marka değerlendirmesi ile ele alınan bir ölçüt olarak kullanıcılar tarafından değerlendirilmiştir (Şekil 3.44., 3.45., 3.46.). Ülkealan Pasajı maliklerinden Eser Ülkealan pasajların kimlik ölçütü olarak kullanımına ilişkin şahsi bir örnek vererek “Üniversite öğrencisiyken benim hayatımda Soysal, Zafer Pasajları yoktu. Kocabeyoğlu zaten daha orta sınıftı. Biz Ankara’da ‘elit grup’ olarak adlandırılıyorduk; kendimizi de öyle görüyorduk (gülüyor). Onun için benim hiç Kocabeyoğlu’nda anım da yoktur.” belirtmiştir.

Şekil 3.41. *Angora Lüks Pasta hanesi*, 01.03.1964, Akşam Gazetesi, <http://gazeteler.ankara.edu.tr/dergiler>, Erişim: Aralık 2017.

Şekil 3.42. ABC Mağazası’nda *Merseize Elmo Trikoları* Satış İlanı, Milliyet Gazetesi Arşivi, 29.03.1959 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Aralık 2017.

Şekil 3.43. Kula Mağazası, 14.11.1958 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Aralık 2017.

Kocabeyoğlu Pasajı’nın kullanıcı grubu, ekonomik belleği üzerindeki normatif eyleminin değişimini üzerinden kurmaktadır. Görüşmeciler alışveriş etme eylemini ve 1950’li yılların son dönemini ‘zaruri tüketim’ mekanizmasıyla belirtmiştir. Kocabeyoğlu Pasajı’ndaki iş kollarının var oluşu da (tuhafiye, terzi, gaz bayii, sahaf, elektronik eşya onarımı, doğrama tamiri, giyecek malzemeleri, parfümeri...), özellikle Sümerbank’ın satış şubesinin de yer alması tüketim normlarındaki ‘zarurete bağlı olma’ durumunu aktarmaktadır. Görüşmeciler dönem içerisinde kendilerinin de dahil olduğu kapitalist düzeni, pasajdaki ürün tekelleşmesini, iş kollarındaki kaybı, Yenisehir’deki görece ‘büyük mağazacılığın’, ‘yeni tüketim normlarının’ oluşumunu belirtmiştir (Şekil 3.41., 3.42., 3.43.). Tüketim normları kapsamında kimlik ve gündelik yaşamın değişimi, belirli gelir gruplarının kullanımına bağlı görünür görünmez ‘kentsel/kamusal’ sınırlamaları oluşturmaktadır. Soysal Pasajı konumu itibarıyla Bulvar üzerinde yer alan ‘vitrin’ düzenli, perakende giyim malzemelerinin satışı gerçekleşen Yeni Karamürsel ve Gima Mağazası’nı karşılayan, kentsel değişimin izlemi olarak ekonomik bellekte yerini almıştır. Yenisehir’in merkezi durumunda Soysal Pasajı gelişim aksını, kentsel planlama anlayışındaki değişiminin temsil mekanlarından biri olarak birincil anlamda kullanıcılarına hazır giyim, giyim malzemeleri,

kundura, ev ekipmanı tamiri, gözlük, tuhafiyeye ürünlerini sunmuştur. Soysal Pasajı maliklerinden Ragıp Soysal, Ankara'da 'bilinen firmaların' pasaj içinde yer almak istediğini belirtmiştir.

Şekil 3.44. Kocabeyoğlu Pasajı'nda 'Boncuk Bijüteri', 1975 Yılına Ait Fotoğraf; Engin Gürzumar Arşivi, Erişim: Aralık 2017.

Şekil 3.45. Kocabeyoğlu Pasajı'nda Bir Hırdavatçı Önü, Zemin Altı Kot, 1973 Yılına Ait Fotoğraf; Engin Gürzumar Arşivi, Erişim: Aralık 2017.

Şekil 3.46. Kocabeyoğlu Pasajı'nda 'Maskot Ticaret', 1974 Yılına Ait Fotoğraf; Engin Gürzumar Arşivi, Erişim: Aralık 2017.

Örnek olarak VAKKO Mağazası'nı ve ailesinin akran bağlantısını belirtmiştir. İstanbul gelişimli firmanın, bina içinde yayılan bir sistem ile çalıştıklarını ifade eden Soysal, pasaj içinde bu sebeple VAKKO'nun yer alamadığını ifade etmiştir (3.47., 3.48., 3.49.). Bulvar üzerinde ilerleyen yıllarda kentliler için tüketim ve buluşma mekânı olarak kentsel imge haline gelen VAKKO'nun Atatürk Bulvarı, No:113'te bir tek bina ölçeğinde konumlandığını aktarmıştır.

Şekil 3.47. "Bir Vakko Kravatı Kişiliğin Belirtisi", 06.11.1972, Milliyet Gazetesi Arşivi, 29.03.1959 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Aralık 2017.

Şekil 3.48. "VAKKO Dekoratör Yardımcıları Arıyor"; "Yakında Açılacak Ankara Mağazası İçin Genç Dekoratör Yardımcıları Aranıyor...", Milliyet Gazetesi Arşivi, 06.08.1973 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Aralık 2017.

Şekil 3.49. "Ankara On Katlı Bir Mağaza Kazandı", 21.10.1973 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Aralık 2017.

Soysal Pasajı'nın ekonomik yapılanmasında yer alan ticari faaliyetin çoklu yönelimi görüşmeciler tarafından tekelleşen yapıda güncel anlamda farklı gelir gruplarına hizmet etmeye devam etmektedir. Bütün görüşmeler içinde, on kişi Soysal Pasajı ve diğer pasajlar için "AVM'nin arka planını oluşturur" paylaşımında bulunmuştur. Bu dikkat çekici paylaşım, pasajların kentsel rolü içinde dönemselsel anlamda kentsel mekânın yapılanmasında önemli bir veri olarak kabul edilebilir ve Türkiye dışındaki Avrupa merkezli örnekleri ile radikal bir ayrışmayı doğurmaktadır. Pasajlar, dönemin tüketim merkezlerinin yoğunlaşması ve Ankara'daki yayılımı konusunda kendi çekim alanlarını yaratmıştır.

Ekonomik bellek dahilinde hatırlama, imgesel olanın hatırlanması ile birlikte çalışmaktadır. Kocabeyoğlu Pasaj esnafı Mehmet Döner, dönem dahilinde Ulus ve Kızılay'ın gündelik yaşam pratiğindeki değerlendirmesini yaparken kullanıcı grubunda ekonomik yaklaşım farklılıkları bulunduğunu belirtmiştir. Ulus'taki alışveriş merkezinin Altındağ, Keçiören, Yenidoğan semtleri için, orta sınıf olarak belirttiği 'memur takımının' ise Kızılay'ı deneyimlediğini belirtmiştir. Bu noktadan hareketle kapitalin ve siyasal eğilim odaklı mekânın üretimi, sözlü tarih aracılığıyla mekânın salt yapı ölçeğine öznelerine dahil etmek için tezin yazarı tarafından değerlendirilen bir araçtır (Lefebvre, 1991). Bu araç kapsamında Döner, mekânın toplumsal üretimini fiziksel, zihinsel ve toplumsal süreç içinde ararken, mekânın izdüşümlerini pasajın ekonomik-simgesel niteliği ile kurmaktadır. Ona göre, bedensel üretimi temel almak gerekliliği, seçili pasajların üreticisini tartışmakla mümkün olmaktadır. Pasaj mekanını özellikle de Soysal ve Kocabeyoğlu Pasajlarını değerlendirirken Döner, "Mekânın hiçbir özelliği yok! Yok, efendim yok! Burası (Kocabeyoğlu Pasajı) tamamen işportacılarla bilindi" belirtmiştir.

Pasajların sosyo-ekonomik belleğini değerlendirirken kentin katmanlı yapısı içindeki bireysel alım gücü de pasaj mekânının üretiminde ekonomik değerlendirme kaynağını oluşturmaktadır. Böylece pasajların aktörleri kentsel değişim ile doğru orantılı olarak farklılaşmıştır. Görüşmeciler Bulvar ve pasajların değişim ikiliğini aktarırken, Bakanlıkların Yenişehir'de bulunmasının, ticari merkez yoğunluğunu arttırdığını belirtmiş, bu merkezin 1970'li yıllar itibariyle 'ekonomik' niteliğinde farklı gelir gruplarına yönelik eğilimlerin seçili pasajlar üzerinden okunurluğunu paylaşmıştır. Soysal Pasajı maliklerinden Ragıp Soysal, bu ayrışmanın pasajın yapım yılı itibariyle oluşum göstermeye başladığını belirtmiştir. On üç Nisan 1976 yılında, Milliyet Gazetesi'nde yer alan, pasaj yönetimi tarafından verilen gazete ilanında da pasajda yer alan dükkân sayısının yarısı oranında 'kuyumcu dükkânı' tahsis edildiği bilgisi kamu ile paylaşılmıştır (Şekil 3.50., 3.51., 3.52.).

Şekil 3.50. “Kiralık Soysal İş Hanı ve Çarşısı”, 30.04.1972, Milliyet Gazetesi Arşivi, 29.03.1959 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Eylül, 2017.

Şekil 3.51. “Kiralık Kuyumcu Dükkanları”, 13.04.1976, Milliyet Gazetesi Arşivi, 29.03.1959 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Eylül, 2017.

Şekil 3.52. “Taksitle Avrupa”, 04.07.1979, Milliyet Gazetesi Arşivi, 29.03.1959 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Eylül, 2017.

Bu eğilim, Soysal Pasajı'nın ekonomik yapılanması ve kentteki konumu itibarıyla tüketim ürünü ile farklılaşma, tüketim ürünü ile merkez olma ve kendi kullanıcı grubunu oluşturma çabası olarak nitelendirilebilir.

Ragıp Soysal Ankara'da, dönemin kuyumculuk zanaatına dikkat çekmiş ve pasajın bu alanda kullanıcılar bakımından tercih sebebi olduğunu aktarmıştır. Zanaatın 'Ermeni' ustalar tarafından pasaj içinde yaygınlık kazandığını belirterek Joseph Şansallar ve Minaz'ın üretimini gerçekleştirdiği ziynet eşyalarının İstanbul'da bir benzeri olmadığını belirtmiştir. Özellikle dönem dahilinde, memur kesimin alım gücünün yüksek olduğunu belirten Soysal, kuyumculuk ürünlerinin kaliteli ve ekonomik ölçütlerde bireye hitap ettiğini eklemiştir. Kuyumculuk firmalarından Şansallar'ın, 1991 yılında yapımı tamamlanan Çankaya-Kavaklıdere'deki Karum'da ticari faaliyetini sürdürdüğünü de paylaşmış ve kentsel rotasyon üzerinde ticari faaliyete değinmiştir.

Gönüllü Katılımcı Mehmet Döner, Kocabeyoğlu Pasajı ile Soysal Pasajı'nın kullanım yoğunluğunun ticari perspektifteki denkliğini aktarmıştır. Yenişehir'de zemin kat boşaltma ve pasaj işlevi yüklenen mekânsal müdahalelerin görece kullanım azlığına da değinmiştir. Bundandır ki çalışmanın kapsamındaki örnekler de tek yapı ölçeğinde yer alan, zemin üstü ve zemin altı, sıfırdan tasarlanmış, bütüncül yapıda pasaj işlevi yüklenmiş yapılar olarak seçilmiştir. Bu bağlamda Döner'in de vurgulamakta olduğu ekonomik bellek karşılaştırması seçili pasajları ve zemin kat boşaltma müdahalesi ile oluşturulan pasajların mekânsal/ticari ilişkide sürdürülebilirliğini ayrıştırmıştır.

SOYSAL PASAJI SÖZLÜ TANIK GÖZLEMİ	KULLANICI GRUBU GÖZLEMİ	ÜRÜN ÇEŞİTLİLİĞİ	PASAJIN EKONOMİK ANIMSAMASI	ANILAN TÜKETİM ÜRÜNÜ/İŞLEV/ MAĞAZA ADI	DOĞUM TARİHİ			
					1920 1930	1930 1940	1940 1950	1950 1960
HALİL İBRAHİM GÖKOĞLU	"HER GELİR GRUBU"	"SPOR MALZEMELERİ"	-	"DALKILIÇ SPOR"	1920			
FAHRETTİN KIRAL	-	-	-	-	1922			
MUSTAFA FAKIOĞLU	-	-	-	-	1928			
YEKTA GÜNGÖR ÖZDEN	"HALK TABAKASI"	"SPOR GIYIM ÜZERİNE"	"TANINMIŞ BİR YER DEĞİLDİ"	"LASTİK AYAKKABILAR BULUNURDU"		1932		
RUŞEN KELEŞ	"HER GELİR GRUBU"	"SPOR MALZEMELERİ"	"BİR YENİLİK GÖZÜYLE BAKILABİLİR"	"TENİS RAKETİ"		1932		
MEHMET DÖNER	"HER GELİR GRUBU"	"SPOR MALZEMELERİ"	"ULUS'TAN GELİP KUYUMCULAR DENEDİ"	"SELVİLER MANİFATURA" "DALKILIÇ SPOR"		1937		
CEMALETTİN TATLI	"MEMUR KESİM"	"SPOR MALZEMELERİ"	-	"KONFEKSİYON" "DALKILIÇ SPOR"		1939		
ALİ YONCA	-	-	-	-			1944	
ATALAY ATMAÇA	"HER KESİM"	"SPOR ÜRÜNLERİ"	"İSİMDEN DOLAYI GİDERDİM"	"DALKILIÇ SPOR"			1947	
FARUK KÜÇÜK	-	"SPOR MALZEMELERİ"	"BÜYÜK SPORCULAR GELİRDİ"	"BASKI" "DALKILIÇ SPOR"			1947	
REŞAT KOCABEYOĞLU	-	-	-	-			1949	
METE RAGİP SOYSAL	"HER GELİR GRUBU"	"SPOR İLE İLGİLİ HER ŞEY"	-	"FOTOĞRAF MAKİNELERİ" "DALKILIÇ SPOR"				1956

SOYSAL PASAJI SÖZLÜ TANIK GÖZLEMİ	KULLANICI GRUBU GÖZLEMİ	ÜRÜN ÇEŞİTLİLİĞİ	PASAJIN EKONOMİK ANIMSAMASI	ANILAN TÜKETİM ÜRÜNÜ/İŞLEV/ MAĞAZA ADI	DOĞUM TARİHİ			
					1920 1930	1930 1940	1940 1950	1950 1960
İNCİ GÜNAYDIN	-	-	-	-	1928			
BEDİA YAVUZ	"HER KESİM"	"ZÜCCACIYE" "SPOR ÜRÜN"	-	"MARKALI SPOR ÜRÜNLERİ"	1928			
MERAL AKINCI	-	"SPOR ÜRÜN" "TERZİ YAN ÜRÜNLERİ"	"ORTA HALIN ÜZERİNDE"	"TELA,TAFTA,İPLİK,KUMAŞ" "SPOR GIYIM VE ÜRÜNLERİ"		1930		
İFFET KIZILKAYA	"ORTA HALLİ İNSANLAR"	"SPOR ÜRÜNLERİ"	"SPOR MALZEMELERİ İLE İLGİLİ TEK MEKAN"	"EŞOFMAN- SPOR AYAKKABI"		1932		
TENASÜP ÖNAD	"MÜTEVAZİ BİR YERDİR"	"SATILAN ÜRÜNLERİ DUYARDIK"	"ORADA HEP UCUZ ŞEYLER SATILIRDI"	"AYAKKABI- GIYIM - TUHAFİYE"		1934		
KURTULUŞ ÜÇÖK KIRAL	"MEMUR"	"HER ÇEŞİT ÜRÜN BULUNURDU"	"ALATURKA"	"AYAKKABI- GIYIM - TERZİ MALZEMELERİ"		1939		
AHTER BADEMLİ KIRAL	"HER GELİR GRUBUNA HİTAP EDERDİ"	"ÇEŞİTLİLİK VARDI"	"ÇAĞININ BİR AVM'Sİ İDİ"	"SAHAF-ÇORAP ÇEKTİRME-ÇANTACI" "TURHAN KİTABEVİ"			1947	
ESER ÜLKEALAN	"HER GELİR GRUBUNA HİTAP EDERDİ"	"SPOR ÜRÜNLERİ ÜZERİNE TEKELLEŞME VARDI"	"TARZI HEP BELLİYDİ"	"KONFEKSİYON" "SPOR ÜRÜNLERİ"				1956

Tablo 3.3. Gönüllü Katılımcılar tarafından Sosyal Pasajı'nın döneme yayılan kullanıcı grubu, ürün, iş kolu, tüketim malzemesi tarifi; Kaynak: Güliz Küçükaşdemir tarafından dijital ortamda hazırlanmıştır.

Soysal Pasajı'nın ürün niteliği ile ilgili görüşme yapılan beş erkek görüşmeci (Muharrem Dalkılıç, Faruk Küçük, Celalettin İpek, Mehmet Döner, Atalay Atmaca) buradaki ekonomik yapılanmayı destekleyen, optik, sarraf, iç giyim, konfeksiyon (Kadınca Mağazası), Foto Güzel, Alpay Çorapçısı, Almaç Mağazası, Şekerbank, Kantin Cevat, Süreyya Gece Kulübü'ne değinmiştir. Sözü edilen dönemde ürün gamında tek seslilik, Soysal Pasajı ve Ülkealan Pasajı üzerinden görünür boyuttaki bir ekonomik mekanizma olarak tarif edilebilir.

Aynı zanaat veya tekil çeşit ürün üzerine yoğunlaşma, tezin yazarı ve görüşmeciler dahilinde değerlendirilen önemli bir sosyo-ekonomik yönelimdir. Bu yönetime ilişkin Soysal Pasajı maliki Ragıp Soysal, pasajların kentsel gücünü bu bağlamda koruma girişiminde bulduklarını belirtmiştir. Gündelik yaşam ve alışkanlıkların neo liberal tüketim politikaları ile değişime uğradığını, pasajların gündelik yaşam ürünlerini ve kalıpları üzerinden kentlileri değil, oluşan yeni 'kentli' dokusunun pasajların sosyo-ekonomik ayağını belirlemeye başladığını belirtmiştir. Bu saptamayı gerçekleştirirken, Yenişehir'deki kentli alışkanlıklarının değişimini (giyim-kuşam, yeme-içme, tören ve kent gelenekleri) üzerinden 'yeni' eğilimleri aktarmaya çalışmıştır.

Ülkealan Pasajı ise, birincil anlamda tekil ürün gamı ile ele alınan pasaj örneği olmuştur. Özellikle, 'spor malzemelerinin satış alanı' olarak bilinirliği bütün görüşmecilerin belleğinde yer almaktadır. Pasajda yapım yılı itibarıyla ticari faaliyetini sürdürmekte olan Milli Atlet, Muharrem Dalkılıç ile yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Dalkılıç, pasajda ilk olarak faaliyete başlama sebebini İzmir Caddesi ve Yenişehir'in yoğunlaşan kullanımı aracılığıyla aktarmıştır. İzmir Caddesi'nde farklı işlevli mekanların yer aldığını yeme-içme, tiyatro, şehirler arası otobüs seferi amaçlı bir kalkış noktasının yer aldığını ve İzmir-1 Caddesi'nin 1973-1974 yıllarına değin araç trafiğine açık olduğunu da eklemiştir. Caddede, Ankara Metropolitan Alan Nazım Plan Bürosu tarafından gerçekleştirilen etüt çalışması doğrultusunda 1978 yılında araç erişimi engellenmiştir (TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi ve TMMOB Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi, 2004). Pasajın sosyo-ekonomik yapılanmasında tekelleşmenin, ihtiyaç ve şahsi tanınırlık ile paralel gelişimini de eklemiştir.

“Kızılay da çok hareketliydi aynı dönem. Ben de çok meraklıydım bu arada; gezerdim. Mesela bu binanın olduğu yerde iki katlı bir villa vardı. Sonra yıkıldı ve bir yol verdiler; bir dükkânı da feda ettiler alışveriş merkezi oldu. Ben sporcu olduğum için çok rağbet olurdu Pasaja. Dediğim gibi topu topu üç spor mağazası vardı Ankara'da. Birisi Anafartalar Caddesi, Sıhhiye tarafındaydı. Yenişehir'i biz kapattık. Şimdi maşallah gören geldi; gören geldi... (gülüyor). Benim açtığım zaman, ayakkabıcılar, konfeksiyoncular, terziler de vardı. Kumaş satarlardı. Sonra sonra hepsi bitti. Spor malzemeleri üzerine yoğunluk oldu. Her bir pasaj tek bir ürün üzerine bilinir oldu; o tabii çok enteresan.”

Pasajın maliklerinden Eser Ülkealan, İzmir Caddesi'nin, ticari olduğu kadar gündelik yaşam içinde siyasal bir güzergâh olduğunu ve aynı güzergâh üzerinde onu karşılayan bir mekân dizimi olduğunu belirtmiştir. Kamusal/kentsel alan deneyiminde yürüme eyleminin sürekliliğini, sosyal sınıf ayırt etmeksizin Bulvar ve İzmir Caddesi üzerinden akışını aktarmıştır. Ülkealan Pasajı'nın ekonomik niteliğinde yer alan ürün tekelleşmesi üzerinden görüşmeciler tarafından anılan Amerikan Pazarı'na ilişkin "Daha ilerlediğiniz zaman, Amerikan Pazar'ı veya Amerikan Pasajı dediğimiz, Öztuğ Pasajı gelirdi. Onlar da bakın tekelleşmişti. Onun içindeki bazı dükkânlar sırf kot satardı. 501 Lewis'lar meşhur olduğunda, Avrupa ilaçları lazım olduğunda da oralara koştururduk. Evet! O tekelleşme vardı." paylaşmıştır.

Şekil 3.53. 'Güneşer Spor', Ülkealan Pasajı, 1976, Kaynak: Bilinmiyor

Şekil 3.54. Ülkealan Pasajı'nda Spor Ürünleri Üzerine Tekelleşme, 1978, Kaynak: Bilinmiyor

Şekil 3.55. "Dalkılıç Artık Spor Malzemeleri Satacak", 24.09.1968, Milliyet Gazetesi Arşivi, Spor İlavesi Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Eylül, 2017.

Ülkealan Pasajı'nın ekonomik belleğini aktaran tez araştırmasının gönüllü katılımcıları, kentsel/kamusal alan simgesel niteliği oluşturan 'ürün' odaklı anmanın yanı sıra, pasajın yapım yılı itibariyle zemin altı kotta yer alan tüketim ürünlerinin salt tek bir ürün gamı ile eşleşmediğini belirtmiştir. Özellikle kadın kullanıcılar, züccaciye, ayakkabı, evsel malzemelerin temin edildiğini aktarmış, ilerleyen yıllarda onların yerini de spor ürünlerinin yüklediğini paylaşmıştır. Türkiye, Ankara bağlamında 1950'li yıllardan itibaren çekişmeli bir politik süreç geçirmiştir. 1960 Yılı sonrası (27 Mayıs 1960), demokrat ve millileşen bir hareketlenme kendisini Ankara üzerinde belirgin kılmıştır; ancak toplumun gündelik yaşamında darbe sonrasında değişiklikler meydana gelmeye başlamıştır. Bu bağlamda, özellikle döneme ait yayın pratiği olarak Ziraat, İş Bankası, Eti Bank'ın ikramiye yolu ile mülk edindirme kampanyaları dikkat çekmektedir.

ÜLKEALAN PASAJI SÖZLÜ TANIK GÖZLEMİ	KULLANICI GRUBU GÖZLEMİ	ÜRÜN ÇEŞİTLİLİĞİ	PASAJIN EKONOMİK ANIMSAMASI	ANILAN TÜKETİM ÜRÜNÜ/İŞLEV/ MAĞAZA ADI	DOĞUM TARİHİ			
					1920 1930	1930 1940	1940 1950	1950 1960
HALİL İBRAHİM GÖKOĞLU	"HER GELİR GRUBU"	"SPOR MALZEMELERİ"	-	"DALKILIÇ SPOR"	1920			
FAHRETTİN KIRAL	-	-	-	-	1922			
MUSTAFA FAKİOĞLU	-	-	-	-	1928			
YEKTA GÜNGÖR ÖZDEN	"HALK TABAKASI"	"SPOR GIYIM ÜZERİNE"	"TANINMIŞ BİR YER DEĞİLDİ"	"LASTİK AYAKKABILAR BULUNURDU"		1932		
RUŞEN KELEŞ	"HER GELİR GRUBU"	"SPOR MALZEMELERİ"	"BİR YENİLİK GÖZÜYLE BAKILABİLİR"	"TENİS RAKETİ"		1932		
MEHMET DÖNER	"HER GELİR GRUBU"	"SPOR MALZEMELERİ"	"ULUS'TAN GELİP KUYUMCULAR Denedi"	"SELVİLER MANİFATURA" "DALKILIÇ SPOR"		1937		
CEMALETTİN TATLI	"MEMUR KESİM"	"SPOR MALZEMELERİ"	-	"KONFEKSİYON" "DALKILIÇ SPOR"		1939		
ALİ YONCA	-	-	-	-			1944	
ATALAY ATMAÇA	"HER KESİM"	"SPOR ÜRÜNLERİ"	"İSİMDEN DOLAYI GİDERDİM"	"DALKILIÇ SPOR"			1947	
FARUK KÜÇÜK	-	"SPOR MALZEMELERİ"	"BÜYÜK SPORCULAR GELİRDİ"	"BASKI" "DALKILIÇ SPOR"			1947	
REŞAT KOCABEYOĞLU	-	-	-	-			1949	
METE RAGİP SOYSAL	"HER GELİR GRUBU"	"SPOR İLE İLGİLİ HER ŞEY"	-	"FOTOĞRAF MAKİNELERİ" "DALKILIÇ SPOR"				1956

ÜLKEALAN PASAJI SÖZLÜ TANIK GÖZLEMİ	KULLANICI GRUBU GÖZLEMİ	ÜRÜN ÇEŞİTLİLİĞİ	PASAJIN EKONOMİK ANIMSAMASI	ANILAN TÜKETİM ÜRÜNÜ/İŞLEV/ MAĞAZA ADI	DOĞUM TARİHİ			
					1920 1930	1930 1940	1940 1950	1950 1960
İNCİ GÜNAYDIN	-	-	-	-	1928			
BEDİA YAVUZ	"HER KESİM"	"ZÜCCACİYE" "SPOR ÜRÜN"	-	"MARKALI SPOR ÜRÜNLERİ"	1928			
MERAL AKINCI	-	"SPOR ÜRÜN" "TERZİ YAN ÜRÜNLERİ"	"ORTA HALIN ÜZERİNDE"	"TELA,TAFTA,İPLİK,KUMAŞ" "SPOR GIYIM VE ÜRÜNLERİ"		1930		
İFFET KIZILKAYA	"ORTA HALLİ İNSANLAR"	"SPOR ÜRÜNLERİ"	"SPOR MALZEMELERİ İLE İLGİLİ TEK MEKAN"	"EŞOFMAN- SPOR AYAKKABI"		1932		
TENASÜP ÖNAD	"MÜTEVAZİ BİR YERDİR"	"SATILAN ÜRÜNLERİ DUYARDIK"	"ORADA HEP UCUZ ŞEYLER SATILIRDI"	"AYAKKABI- GIYIM - TUHAFİYE"		1934		
KURTULUŞ ÜÇÖK KIRAL	"MEMUR"	"HER ÇEŞİT ÜRÜN BULUNURDU"	"ALATURKA"	"AYAKKABI- GIYIM - TERZİ MALZEMELERİ"		1939		
AHTER BADEMLİ KIRAL	"HER GELİR GRUBUNA HİTAP EDERDİ"	"ÇEŞİTLİLİK VARDI"	"ÇAĞININ BİR AVM'Sİ İDİ"	"SAHAF-ÇORAP ÇEKTİRME-ÇANTACI" "TURHAN KİTABEVİ"			1947	
ESER ÜLKEALAN	"HER GELİR GRUBUNA HİTAP EDERDİ"	"SPOR ÜRÜNLERİ ÜZERİNE TEKELLEŞME VARDI"	"TARZİ HEP BELLİYDİ"	"KONFEKSİYON" "SPOR ÜRÜNLERİ"				1956

Tablo 3.4. Gönüllü Katılımcılar tarafından Ülkealan Pasajı'nın döneme yayılan kullanıcı grubu, ürün, iş kolu, tüketim malzemesi tarifi; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir tarafından dijital ortamda hazırlanmıştır.

Bu bağlamda belirlenen miktarda şahsi para ikramiyesi, ev ikramiyesi ve ticari bir yönlendirme aracı olarak dükkân ikramiyesi artışı dikkat çekmektedir. Özellikle Ankara, Yenişehir kent nüvesi olarak, bu yol ile yoğunluğu arttırılmaya çalışılan kentsel bir çekim alanını tariflemiş, kentsel aks yönelimi ilanlar yolu ile Çankaya'daki gelişimini takip etmiştir (Şekil 3.56., 3.57., 3.58.).

Şekil 3.56. "...İşlek bir Semtte Dükkân İkramiyesi...", 20.11.1950, Milliyet Gazetesi Arşivi, Spor İlavesi Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Kasım, 2017.

Şekil 3.57. "Sahip Olacağınız Apartman Dairesinin Tam Yerini Bilmek İstemez Misiniz?", 10.03.1959, Milliyet Gazetesi Arşivi, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Kasım, 2017

Şekil 3.58. "Çünkü bu apartman Ankara'nın en mutena ve iyi kira getiren semti Kavaklıdere'dedir.", 27.02.1959, Milliyet Gazetesi Arşivi, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Kasım, 2017.

1950 ve 1960 yılları arasında gerçekleşen Amerikan etkisi kendisini seçili pasajlar üzerinde salt tüketim ürününe yönlendirirken, dönemin yayın kaynakları pasaj kullanıcılarına farklı tüketim alanları açmaktadır. Özellikle 1930-1940'lı yıllarda temsil edilen kadın figürü 1960'lı yıllarda tam anlamıyla 'millileşen bir kimlikle' ortaya çıkmakta, evsel tüketim ürünlerine yöneltilen 'bakımlı anne' kimliğini sahiplenmektedir.

Şekil 3.59. "Paklar üstünlüğünü ispat etmiştir", 27.08.1990, Milliyet Gazetesi Arşivi, Spor İlavesi Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Kasım, 2017.

Şekil 3.60. "Sahip Olacağınız Apartman Dairesinin Tam Yerini Bilmek İstemez Misiniz?", 10.03.1959, Milliyet Gazetesi Arşivi, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Kasım, 2017.

Şekil 3.61. “Saadetinizin: Cildinizin Güzelliğine Bağlı Olduğunu Biliyor Musunuz?”, 27.02.1959, Milliyet Gazetesi Arşivi, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Kasım, 2017.

Ürün özelinde tekelleşme niteliği pasajlar üzerinde kadın ve erkek kullanıcılar yolu ile göstermekte basılı yayın aracılığıyla da bu bağlamda desteklenmektedir. Seçili pasajların yayın organları üzerindeki temsili ‘özelleşen ürün’ niteliğinde yer almaktadır. Böylelikle özellikle kadın kullanıcıların vurgulamakta olduğu ‘bir bilen’in deneyimlediği mekânlardır. Zafer Pasajı kadın kullanıcılar bakımından çoğunlukla kültürel niteliği ile kente katkı sunan, ağırlıklı olarak basılı yayın malzemeleri ve zanaat yan ürünleri temin edilen pasaj olarak anılmıştır. Burada erkek kullanıcılar ile ayrışan dilsel temsilde, siyasal, ekonomik ilişki üzerinden pasaj okuması derinleştirilmiştir. Pasajın bağımsız bir yapı olarak tekil fonksiyon yüklenen yapısı (kentsel niş elemanı) ve promönat ile kurduğu bağlantıda Jansen Planı’nı destekleyen yeşil alan, Zafer Anıtı ilişkisi bellek yapısını örnek pasajlardan ayıştırmaktadır. Burada gerçekleşen tören geleneği (Şekil 3.62) kullanıcılar tarafından yoğunlukla vurgulanan kentsel bir gelenek olarak ele alınmıştır.

Ek olarak pasajın ekonomik belleği düşünsel bir merkez bağlamında ele alınabilecek toplumsal, siyasal olay temelli etkiye maruz kalmıştır (Şekil 3.63., 3.64.). Bu doğrultuda görüşmecilerin farklı görüş ve gruplara ait kitap satışının da gerçekleşmiş olabileceği önermesi pasajın ekonomik belleğine etki etmiştir.

Şekil 3.62. Zafer Anıtı-Tören Geleneği 1962 Yılına Ait Fotoğraf, Ankara Büyükşehir Belediyesi, Kaynak: İtfaiye Dairesi Başkanlığı Fotoğraf Arşivi, Erişim: 2016.

Şekil 3.62. “Ankara’da Zafer Çarşısı’na Sabotaj Yapıldı; Yangın Çıktı”, 07.12.1978, Milliyet Gazetesi Arşivi, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Kasım, 2017.

Şekil 3.63. “Zafer Çarşısı’ndaki Kitapçılarda Çok Sayıda Yasak Yayın Ele Geçirildi. Arama Sırasında Askerler Çevrede Güvenlik Önlemleri Aldı.” 05.01.1979 Tarihli Fotoğraf, Anadolu Ajansı Arşivi, <https://www.anadoluimages.com>; ID No: 21955.

ZAFER PASAJI SÖZLÜ TANIK GÖZLEMİ	KULLANICI GRUBU GÖZLEMİ	ÜRÜN ÇEŞİTLİLİĞİ	PASAJIN EKONOMİK ANIMSAMASI	ANILAN TÜKETİM ÜRÜNÜ/İŞLEV/ MAĞAZA ADI	DOĞUM TARİHİ			
					1920 1930	1930 1940	1940 1950	1950 1960
HALİL İBRAHİM GÖKOĞLU	"HER GELİR GRUBU"	"KARMA ÜRÜN GRUBU"	"ANKARA'NIN EN GÜZEL ÇARŞILARINDANDI"	"KONFEKSİYON, FÖTR ŞAPKA"	1920			
FAHRETTİN KIRAL	-	"KİTAP ÜZERİNE ODAKLANMIŞTI"	"KALABALIK PASAJDI"	"KİTAP ÜZERİNE YOĞUNLAŞMIŞTIR"	1922			
MUSTAFA FAKİOĞLU	-	-	-	"SERGİ AMAÇLI GİDERDİM"	1928			
YEKTA GÜNGÖR ÖZDEN	"HER GELİR GRUBUNA HİTAP EDERDİ"	-	-	"SERGİ AMAÇLI GİDERDİM"		1932		
RUŞEN KELEŞ	"BELİRLİ BİR GELİR GRUBU"	"KİTAPÇILAR VARDI BURADA"	"KALABALIKLAR BURADAYDI"	"KİTAPÇILAR KÜMELENMİŞTİR"		1932		
MEHMET DÖNER	"HER GELİR GRUBU" "HERKESİ KUCAKLARDI"	"MANİFATURA, KİTAP, KIRTASIYE, KUYUMCULAR"	"TÜRKİYE'NİN EN İYİ ÇARŞISIYDI"	"İPEKÇİ CEMAL"		1937		
CEMALETTİN TATLI	"MEMUR KESİM"	"SPOR MALZEMELERİ"	-	"ZAMANLA KİTAPÇILAR KÜMELENDİ"		1939		
ALİ YONCA	"HER ÇEŞİT İNSAN BULUNURDU"	"PASAJ NİTELİKLİ FONKSİYONLAR EKLENDİ"	-	"ZAMANLA KİTAPÇILAR KÜMELENDİ"			1944	
ATALAY ATMACA	"HER KESİM"	"KONFEKSİYON VE KUNDURADA İYİYDİ"	"İSİMDEN DOLAYI GİDERDİM"	"KİTAP DEDIĞİNDE BURASI TERCİH EDİLİRDİ"			1947	
FARUK KÜÇÜK	"HER GELİR GRUBU" "HERKESİ KUCAKLARDI"	"KİTAP TEMİNİNDE BİR NUMARAYDI"	"ESNAFI KALİTELİ ÇARŞI"	"SERGİ AMAÇLI GİDERDİM" "MİSTİK KUNDURA"			1947	
REŞAT KOCABEYOĞLU	-	-	-	-			1949	
METE RAĞIP SOYSAL	"İNSANLARDA MERAK VARDI"	"KİTAP TEMİNİ İÇİN GİDİLİRDİ"	-	"TARHAN KİTAPEVİ" "CSO BİLETLERİ TEMİN EDİLİRDİ"				1956

ZAFER PASAJI SÖZLÜ TANIK GÖZLEMİ	KULLANICI GRUBU GÖZLEMİ	ÜRÜN ÇEŞİTLİLİĞİ	PASAJIN EKONOMİK ANIMSAMASI	ANILAN TÜKETİM ÜRÜNÜ/İŞLEV/ MAĞAZA ADI	DOĞUM TARİHİ			
					1920 1930	1930 1940	1940 1950	1950 1960
İNCİ GÜNAYDIN	"HER GELİR GRUBUNU KUCAKLARDI"	"HER ÇEŞİT ÜRÜN BULUNURDU"	-	"ÖZELLİKLE KUNDURA ALIRDIM"	1928			
BEDİA YAVUZ	-	-	-	-	1928			
MERAL AKINCI	"HER GELİR GRUBUNA HİTAP EDERDİ"	"TERZİ HAM MADDELERİ"	"ORTA HALİN ÜZERİNDE"	"KİTAP, TERZİ HAM MADDELERİ, EL İŞİ MALZEMELERİ"		1930		
İFFET KIZILKAYA	"ORTA HALLİ İNSANLAR"	"KİTAP ÜZERİNE TEKELLEŞMİŞTİR"	"BAĞIMSIZ YAPI DÜZENİ İLE AYRIŞMAKTADIR"	"KİTAP VE KÜLTÜREL ÜRETİM MERKEZİDİR"		1932		
TENASÜP ÖNAD	-	-	-	-		1934		
KURTULUŞ ÜÇÖK KIRAL	"MEMUR"	"HER ÇEŞİT ÜRÜN BULUNURDU"	-	"KİTAP VE SAHAFLAR CAZİP HALE GETİRMİŞTİR"		1939		
AHTER BADEMLİ KIRAL	"HER GELİR GRUBUNA HİTAP EDERDİ"	"KİTAP TEMİNİ ÜZERİNE TEKELELLEŞMİŞTİR"	"BULUŞMA VE KÜLTÜR MERKEZİYDİ"	"KİTAPÇILAR VE SAHAFLARIN MERKEZİDİR"			1947	
ESER ÜLKEALAN	-	-	-	"SERGİ MEKANI KİTAPEVLERİNİ HAREKETLENDİRİRDİ"				1956

Tablo 3.5. Gönüllü Katılımcılar tarafından Zafer Pasajı'nın döneme yayılan kullanıcı grubu, ürün, iş kolu, tüketim malzemesi tarifi; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir tarafından dijital ortamda hazırlanmıştır.

Pasaj esnafları Atalay Atmaca ve Celalettin Tatlı, pasajın ekonomik belleğine etki eden toplumsal olay örneği olarak 12 Eylül 1980 Darbesi'ni göstermiştir. Bu yol ile pasaj kullanıcısının dönemselsel olarak değişimini aktarmıştır. 1969 Yılında pasajın kullanıcı grubundaki hareketliliğine dikkat çeken Tatlı, *“tuttular, çarşıya siyaset karıştırdılar!”* belirtmiştir. Pasajın kentsel iç mekân niteliğine vurgu yapan Tatlı ayrıca *“dışarıda olan her şey burada da oluyordu!”* beyan etmiştir. Pasajın ekonomik belleğine etki eden kapatılma hadisesini de aktararak, *“Şimdi hiç unutmadığım bir olay var... Müşteri geliyor; malzemeyi faturasıyla birlikte alıp gidiyor. Mesela, oradan çıkışta takip etmişler o müşteriyi ta Maltepe'ye kadar!”* biçiminde ekonomik belleğe etki eden olay temelli belleği paylaşmıştır.

Pasaj esnaflarına 12 Eylül 1980 Darbe olay temelli aktarımının pasajın ekonomik belleği ve kullanıcı trafiği üzerindeki etkisi özellikle sorulmuştur. Görüşmeciler olay temelli hatırlama öncesinde farklı görüş ve gruplara hizmet eden iki yayınevini yer aldığını ancak 12 Eylül 1980 tarihi itibarıyla bu iki yayınevini (Dergâh ve Sol Yayınları) kapatıldığını belirtmiştir. Bu anlamda pasaj içindeki esnaf, tüketici grubun yaklaşımında herhangi bir değişim gözlemediklerini de eklemiştir.

3.2.3. Pasaj Mekânının Birey/Kitle Kültür Belleği

Kültürel bellek, kullanıcı kesimi ve öngörülen kullanımının yanı sıra pasajlar özelinde, dönemine ait ekonomik yansıma, ideolojik tutum, kitlesel tüketim alışkanlıklarını içeren bütüncül bir çalışma alanına işaret etmektedir. Bu çalışma alanı Ankara, Yenisehir ve pasajlar örneği altında, Walter Benjamin, Theodor W. Adorno, Max Horkheimer, Herbert Marcuse, Lois Dollo'tun incelemekte olduğu 'kitle kültürü' ve 'birey', 'bireyselleşme', 'bireyselle karşılık kitlesel kültür kalıpları' kavramı ışığında değerlendirilebilir.

Tezin gündeminde belleğe bağlı hafıza durumu, zihin şemasıyla bir araya getirilen kültürel, sosyal ve siyasal bileşenlerin tarih bağlamındaki sosyal deneyim temsillerini içermektedir (Le Goff, J.; 1974). Toplumla ait kültürel altyapı oluşumu kendi sembolik ve değerler bütününi tariflemek bakımından Ankara bağlamında çeşitlenen öğretileri barındırmaktadır. Cumhuriyet rejimi ile birlikte yerli üretim ve toplumsal kalkınma politikası yeni kentlilerin gündelik yaşam pratiğine iki yol sızarken (Teşviki Sanayi Kanunu; 27 Mayıs 1927 Tarihli)²⁸ görüşmeciler, gündelik yaşam pratiklerindeki modern, milli alışkanlıkları ve

²⁸ Teşviki Sanayi Kanununun Kabulü; 09.06.1937; Detaylı Bilgi İçin Lütfen Bkz. 23 Haziran 1937 Tarihli T.C. Resmî Gazete; Kaynak: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/3638.pdf>, Erişim: Ocak 2018.

bunu takip eden kapital yokluğu dile getirmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden öncü liberal ekonomik açılımın yansımaları, hammadde yokluğu, pasif koruma sistemi ve toplumsal yapının yeni eğilimleri tezin okumasında yer alan pasaj örneklerinin kültürel belleğinin alt sınırlarını oluşturmuştur.

Gündelik yaşam pratik biçiminde kapital düzen değişimi ve liberalleşme, sosyal ayrışmaya bağlı olarak kentlilerin Yenişehir kent merkezine ve pasajlara katılımcılığının biricikliğini ayırtmış ve homojen bir düzen oluşumu bakımından Ankara'nın nüfusunu tezin kapsamındaki dönem dâhilinde radikal bir biçimde değiştirmiştir. 1920'li yılların başı itibariyle batıya dönük ara yüz, 'ulusal bilinç' yayılımı (Aslanoğlu, İ.; 1986), düşünsel imgelerin fiziki karşılık bulduğu bir kent mekânı olarak (Castells, M., Çeviren: Türkün, A.; 2015) yeni Başkenti, Türkiye'nin bireye ait kültürel normların değişimi projesinin merkezine yerleştirmiştir. Kültürel normların değişimi, modernleşme projesinin bir uzantısıdır ve kenti, kentliyi, kentin ara yüzü yapıların süregelen doktrinlerini yıkmayı hedeflemiştir. Temel yaşam ihtiyaçlarının yanı sıra kentli ara yüzünde köklü değişiklikler giyim, dilsel, rekreasyon ve kentli kimliğini yeniden inşa etme sürecini kapsamıştır. Özellikle ideolojik hedef olarak kitlesel değişim bu noktada kendisini Ankara'da, Yenişehir üzerinden var ederken tezin araştırma modelinin tipolojisi pasajlar, arka plan örneklerinden ayrılan ve yerleşen niteliği ile Kocabeyoğlu Pasajı örneği üzerinden 'modern tüketim mekânı' olmuştur. Kocabeyoğlu Pasajı'nı izleyen pasaj mekânları ise dönemi için kolektif kültürel bellek mekanizmasına etki eden kitle tüketim şemalarını içermiştir.

Sözlü bellek tanığı Ali Yonca, seçili pasaj örneklerinin kültürel belleğini ve modernleşme bağıntısını "...pasaj bize moderniteyi getiriyordu biraz bugünkü anlamda. Yeni kentlilere AVM ne anlatıyorsa bugün, bizim için de pasaj biraz oydu. Bulabildiğiniz... Mesela işte Amerikan malı gömlekler... Adam bir tane gömlek koyardı vitrine! Bütün vitrinde te bir gömlek ama güzel bir gömlek!" aktarımıyla kurmuştur.

Pasajların kültürel niteliği bellek üzerinde fiziksel olarak mekânın deneyimlenmesi ve görme biçimi (görmek ve algılamak üzerine) (Berger, 2008) ile eş zamanlı olarak başlamaktadır. Bu bağlamda kültürel hatırlama Walter Benjamin'e göre, gündelik yaşam içindeki rutinin seçili pasajları görsel bir deneyim olarak da alıcısına sunmaktadır. Walter Benjamin pasajları ve satış işlemini gerçekleştiren kişileri, mekânsal oluşumları gündelik hayatın tüketim ürünleri ile ilintilendirmektedir. Pasajların kendisi bu bağlamda gündelik yaşam öğelerini biricik sanat ürünleri olarak alıcısına sunmakta, sergilemektedir. Tezin yazarına göre de pasajların kültürel belleği, kullanıcıların salt olarak bedensel olarak pasaj mekânında var oluşu merkezlidir (Benjamin, W., & Eiland, H.; 2003). Bedensel var oluş ve

kapital arasındaki bir kesit olarak pasaj mekânı kendi içindeki mekansal mahfazası, katılımcılarının bedensel eğilimlerinin kolektif belleğini ve kategorize edilimini desteklemektedir. Bu bağlamda seçili pasaj örnekleri, Benjamin'in tanımıyla 'sermaye tapınakları' ve onların ekonomik belleği kapsamında kullanıcı hafızası aktarımı ilişkilendirildiğinde kullanıcı gruplarındaki değerlendirme ve kültürel yapılanma, bellek üzerinde konsantre edilen tüketim ürünü ile eşleştirilmektedir (Tablo 3.2, 3.3., 3.4, 3.5.).

Yenişehir'de pasaj mekânı deneyimi ile birey veya grup halinde 'yürüme eylemi', kentlilerin gündelik yaşantısında kamusal mekânın yönetimi ve aynı güzergahı tekrar tekrar izleme kararı olarak düşünülebilir. Bu anlamda kentin damarlanan uzantılarında, pasaj mekanlarının seçili örnekleri, modernleşmenin kapitalist boyutlu maddi, manevi kültür öğelerinin deneyimini içermektedir. Bir anlamda, kentin maddi evreni ile modernleşme bilincinin uzantıları, pasaj mekânı ile değişen gelenekleri yaygınlaştırarak konsantre edilen tüketim kalıplarını oluşturmaktadır.

Pasajların kültürel belleğini ve geleneğini aktarabilmek amacıyla tezin yazarı, basılı dönem malzemesinin takibini üç dönemsal evreye ayırmıştır. 1950-1960, 1960-1970 ve 1970-1980 yılları arasındaki onar yıllık süreç bu üç evrenin gelenek aktarımındaki kolektif eğilimini yansıtmaktadır. İncelenen kaynaklardan da anlaşılabilceği üzere kâr amacı güden tanıtım alanı 1960 yılı itibariyle yoğunlaşarak kentlilerin hayal gücünü, endüstrileşmeye, liberalleşmeye bağlı bir yönlendirmeye tabi tutmaktadır. Böylece kentin kültürel üretimi alanında kullanıcılar, bu yönlendirme ile aktif bir unutmaya sürecini izlemeye başlamıştır. Aktif olarak kültür öğelerinin üretimi ve tüketiminde unutmaya süreci ortak bir bellek ve mekânsal paylaşım biçimi olarak ele alınabilir.

Tezin gündemi ve örneklemini oluşturan pasajlar dönemi itibariyle evrenselleşme ile yayılma, onu takip eden dönemde ise küreselleşme etkisinde dönüşmektedir. On dokuzuncu ve yirincinci yüzyıl itibariyle oluşum gösteren 'kitle kültürü' kavramının Ankara bağlamındaki uzantıları da bu çalışma aracılığıyla araştırılmaktadır. Kültürel çalışmalar ve kültür kavramının kendisi disiplinler üstü bir başlık olarak ifade bulduğunda, pasajların dönemsal olarak kültürel belleği kullanıcı kimliği ve uzantısı tüketim pratiği ile değişim göstermekte ve yenilenen, bitmemiş bir anlam durumuna kavuşmaktadır. Tez kapsamında, tarihe ait belleğin yapılanması, korunumu bakımından kültürel bellek ve pasajlar, Ankara Yenişehir bağlamında kullanıcıları ile birlikte ele alınan özelleşen yaklaşımları içermektedir.

Yukarıda belirtilmekte olan pasajın içinde bulunma durumu, tüketim kalıpları (esnaf/kullanıcı olarak) ile başlayan gözlemci konumu, kültürel nitelikleri ile hatırlama eylemini desteklerken kentsel/toplumsal tekrar ile gündelik yaşam pratiğinin alışkanlıklarını

‘pasaj’ mekânı üzerinden okumak anlamında kullanılmıştır. Böylece yüz yüze gerçekleştirilen görüşmeler ve üç kentsel gelenek üzerinden Ankara, Yenişehir’in kültürel bağlamı ele alınmıştır. Görüşmeciler kent içindeki hareketliliklerini, pasaj kullanıcısı ve esnaf olarak ‘var olma geleneğini’, ifade etmiştir. Böylelikle pasaj mekânında süregelen hareketlilik, kendi tüketim kalıplarının izini bireysel ama kolektif olanı yönlendirici nitelikli dolaşım şeması ile ilişkilendirmektedir.

Burada dikkat çeken bir başka gündem ise gündelik yaşamdaki tüketim ürünlerinin kentsel hareketliliğe olan etkisidir. 1950-1965 Yılı bellek aktarımını görüşmeciler, radyo dinleme alışkanlığı ve televizyon kullanımındaki görece azlık ile değerlendirmiştir. On yıllık periyot sonrası için ise kitle iletişim araç kullanımının kentsel hareketliliği azaltmaya başladığını aktarmıştır. Kitlesele tüketim eğilimi ve belirleyici araçlar, bir anlamda kentsel/toplumsal grupların kültürel mekân üretim desteğini de değiştirmektedir. Konuya ilişkin bellek aktarımında bulunan Ragıp Soysal, “Televizyon yok ki, millet gezindiği için sosyal hayat fazlaydı. Özellikle 1969’dan önce. Sonra sonra insanlar içeriye kapanmaya başladı ve gelir farklılıkları hissedilir olmaya başladı. Eskiden dükkân sahibi ve yanında çalışan tezgahlar arasında bile çok büyük uçurum gelir farkı yoktu. Haftada bir de olsa Kızılay’da bir lokantaya gider; ayda bir defa bir matine dahi olsa ailesini gazinoya götürürdü...” paylaşmıştır.

Bu paylaşımın destekleyici ögesi olan görsel ve yazılı dönem kaynakları üzerinden de anlaşılabilirliği gibi 1970’li yıllar itibariyle, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşarak hayal dünyasının tüketim metaları Ankara’nın yeni kentlilerine sunulmuştur. Gündelik yaşam ürünleri arzu nesnelere bu yolla dönüşmeye başlamıştır. 1980 yılı itibariyle ise liberalleşen ekonomik açılım modeli kapsamında hızlı büyüme kendisini (Zürcher, E. J.; 1993) aynı doğrultuda liberalleşen bir siyasal yaşantı ile eşleştirmiş ve gündelik yaşam üzerindeki davranış kalıpları, kentli modelinde hissettirmiştir. Bu yönelim ile kitle tüketim kültürünün ve kapitalin mekânı pasajların da mekânsal anlamda kullanıcı ile ilişkilenen köklü değişim süreci başlamıştır. Kültürel bellek, pasaj mekânında yer alan tüketim üyesi olma veya arzusunun sembolik niteliği ile bağlantı kurmaktadır (Hoyer, Wayne D., and Deborah J. MacInnis; 2007).

Gönüllü katkıda bulunan görüşmeci Ahter Bademli Kırıl, seçili pasaj mekanlarının salt fiziki veya kullanıma ilişkin alt bileşenleri ile var olmadığını, bunun yerine ‘kenti besleyen bir merkez olma niteliği’ ile ön plana çıktığı değerlendirmesini yapmıştır. Ona göre tezin örnekleme pasajlar, seçili dönem aralığı için buluşma mekânı, sosyalleşme olanağı, ticari eğilimleri belirleyici, fonksiyonu ile birlikte kültürel tüketim yoğunlaştırıcısı olarak

işlevlenmektedir. Kültürel tüketim yoğunlaştırıcısı olarak pasajlar, toplumsal öğreti ve sembolik değerler bütünü olarak kültürel üretimi bu alanda desteklemektedir.

İstanbul, İzmir ili doğumlu görüşmeciler sıfırdan inşa edilen Başkent'in kültürel yapılanmasına ilişkin belleği, pasajları karşılaştırmalı biçimde aktarmıştır. Sözlü tanık Meral Akıncı 1950'li yılların ilk yarısına ilişkin yansımaları kültürel aktivite katılımı ve nüfusun homojenitesi ile kurmuştur. Akıncı, "Tiyatroyu takip ediş, ilgisi, alkışı, kültürü...Yüksekti! İstanbul kozmopolit! Eğlence, para babası orası, orada para yeniyor. Lay lay lom! Ankara kültür kentiydi. Üniversite kentiydi. Ankaralılar vardı. Memurlar vardı; onların çocukları da okuyan üniversiteli gençliği idi. Başka Ankaralı yoktu!" ile belirtmiştir²⁹. Homojen nüfusun 1960'lı yıllara uzanan gündelik yaşam pratiği 'toplumun farklı kesimine ait olma' kimliği bünyesinde ayırışmakta ve pasajların kültürel bellek paylaşımı ile paralellik taşımaktadır.

Özellikle seçili pasaj esnafları ile gerçekleştirilen görüşmelerde, tüketici olarak pasaj katılımcıları ile ayırışan gelenekler yer almaktadır. Burada ortaklaşan gelenekleriyle Ankara, Yenişehir kimliğine ait kentli deneyimde yürüme, yeme-içme, kültürel aktivite katılımı gibi olanakları (tamamıyla benzer kentsel dolaşım şeması ve kullanım periyodunda olmamakla birlikte) tanımlamıştır. Ticari faaliyette bulunan grup ise 'Çalışma Saatleriniz Nasıldı?' sorusunu³⁰ kentli deneyiminden ayırışan özelleşen alışkanlıkların paylaşımı ile desteklemiştir. Örnekle dört pasaj esnafı (Celalettin Tatlı, Muharrem Dalkılıç, Mehmet Döner, Faruk Küçük) toptan ürün alımı amaçlı farklı yerleşim yerlerine hareketlilik rutinlerini de aktarmıştır. Ayrıca, toplumun farklı etnik gruplarına ait ticari faaliyet alanlarını, nakit kapital ile alış-veriş geleneğini, 1960'lı yıllar itibariyle yoğunluğu artan taksit olanaklı alış-veriş eylemini belirtmiştir. Toplumsal yapıda ticari güven hissiyatını ve pasaj esnafları arasında gerçekleştirilen spor müsabakalarını aktarmıştır. Kırk beş yıl süre ile Kocabeyoğlu Pasajı'nda faal olarak ticari hayatını sürdürmekte olan Mehmet Döner, seçili pasajların fiziki varlığı esnafları ile birlikte çalışma saatleri dışında futbol müsabakaları düzenlediğini belirtmiştir. Böylece kendi içerisinde sosyal bir iletişim aracı oluşturan pasajlar, rutin olarak kendi sosyal gruplarını örgütlemiştir. Bir anlamda, yukarıdaki örnekler üzerinden de anlaşılabilceği üzere pasajlar özelinde bireysel ve kolektif yapılanan kültürel hafıza, 'öğrenilen', 'üretilen' toplumsal karar boyutlu çeşitlenen içerikte 'sembolik şemalar' bütünü olarak ifade bulmaktadır (Bourdieu, 1984).

²⁹ Meral Akıncı ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat hakkında detaylı okuma için Tez'in Ek-2 Belgesi'ne bakınız.; Güliz Küçüktaşdemir; 2018.

³⁰ "Kent'in İç Mekânları: Ankara Belleğinde Pasajlar, (1950-1980)" Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyon Onayı Alınan Derinlemesine Mülakat Soruları için Tez'in Ek-1 Belgesi'ne bakınız.; Güliz Küçüktaşdemir; 2018.

3.2.4. Sembolik Bellek ve Tezin Örnekleme Pasajlar

Pasaj mekânı 'sembolik şemalar' bütünü olarak Walter Benjamin, *Pasajlar* (2009) ve Jean Baudrillard, *Tüketim Toplumu* (2013) ile literatürde irdelenen kültürel, sosyal ve siyasal dönüşümün izlerini sürdüren mekânsal araç olarak ele alınmaktadır. Bir araç olarak pasaj mekânı, anlamlılık durumuna ve belleğine etki eden imgeler dizisini içermektedir. Bu okumayı Jean Baudrillard 'dilsel bir evren' olarak tariflerken, pasaj mekânında yer alan bireylerin meta öğeler tarafından yönlendirilebileceğini belirtmektedir (Baudrillard, J. (1998 [1970])).

Ek olarak Baudrillard, tüketen bireyin toplum yapısı içindeki aidiyet durumu, tüketim ürünü ile eşleşen kimlik durumu edinimine de değinmektedir. Pasajın tüketim ürünü ile sembolik bellek üzerinden anılması, Marksist (Marx, K., Engels, F.; 1970) yaklaşımda ele alınan tüketim mekanizması ile incelendiğinde üretim pratiği ile tüketilen bir döngüye işaret etmektedir. 'Ürünün tüketimi' fiziksel boyutlu salt tüketim merkezli bir pratik yerine Baudrillard ve Benjamin'in belirttiği dilsel evrenin metalarını oluşturmak, dönüştürmek bağlamında değerlendirilebilir. Bu değerlendirme çalışmada gündelik yaşam ile bağlantılı bir süreç olarak ele alınmakta ve tezin araştırma modeli aracılığıyla da desteklenmektedir. Pasajların kamusal/kentsel anlamdaki ara mekanının görünürlüğü salt ürün odaklı bir temelden kaynak almamakta, gündelik yaşamın sosyal üretim modelini tariflemektedir. Pasajlar kentlilerin 'var oluşu' ve bu var oluştan türeyen, üreyen bir mekân tipolojisini meydana getirmektedir.

Walter Benjamin pasajın sembolik belleğini sanat ürünü ile kurduğu ilişki tarifi üzerinden ele almaktadır. Sanat ürünü ve onun biricikliği kendi üretim geleneği ile birlikte değerlendirilmesi gereken bir veri iken pasaj mekânında sanat yapıtının varlığı, kitlesel bir tüketim eylemi ve mekânı ile karşılık bulmaktadır (Benjamin, W.; 1973). Ayrıca pasaj mekânı, sanat yapıtının 'arzu nesnesi' konumunda özgün doğasından koparak endüstrileşen kültür üretimini desteklemekte, tüketim ideolojisini yaratmakta, tüketicisini belirlemektedir. Benjamin'in pasaj mekânı bağlamsal olarak Paris ile ilintili ve endüstrileşme dalgasının bir ürünü olarak ifade bulmaktadır. Endüstrileşme ve modernlik temsil mekânı olarak pasajlar maddesel yönü ile bağıntılı bir ara mekânı oluşturmaktadır. Kullanıcısı kentsel ağı ve pasajı deneyimlemeye açık, flâneur ve flânaislerin mekanıdır. Bu kişiler kitlesel tüketim araçlarının kendi eğilimleri yaratması potansiyeline karşılık kendi 'arzu'larını takip etmeye çalışan modern kentli, tüketicilerdir.

Ankara Pasajları, Yenişehir Atatürk Bulvarı üzerindeki ilk mekânsal örgütlenmelerini oluştururken sembolik bellek durumu farklı gelir grubuna ait kullanıcıların

yeni kent merkezi ile kurmakta olduğu ilişki tarifi ile biçimlenmektedir. Yenişehir'de yer alan örnek pasajlar kentliler için farklı var oluş mekânı eşiği tanımlarken (iç/dış/özel alan/kamusal alan temsili) tüketimi olanaklı kılan geçiş mekanını oluşturmaktadır. Bu geçiş mekânı sınırları çok net tariflenen bir tüketim mekânı değildir; bu durum ise imgesel eşlenikleri ve içinde bulunulan zaman dilimi ile mümkün olabilmektedir. Ancak fiziksel biçimlenmeleri ve maddesel temsiliyetleri Ankara Pasajlarının ayrışmakta, kentleşme ve kentli bağlamında modernleşme projesinin bir uzantısı olarak yer almaktadır. Ankara'nın seçili pasaj örnekleri, yeni kentlinin gündelik rotasyonunu ve alışkanlıklarını oluşturan 'aura'nın kendisi olarak ifade bulmaktadır.

Türkiye, Ankara bağlamında pasajların sembolik belleği üretim ve tüketim dinamiği ile birlikte farklılaşan toplumsal ve kültürel kodlamalar aracılığı ile oluşmuştur. Bu bellek oluşumu, 1950'li yılların tüketim politikaları, Soğuk Savaş Dönemi (II. Dünya Savaşı sonrası) siyasal ve ekonomik belleği ile ilintilenmektedir. Endüstriyel gelişimin hedeflerinin öngörülemezliği, iktisadi ve askeri yardımlar, imalat sanayiinin dengeli bir çalışma alanı tariflememesi yeni bir ekonomik altyapı meydana getirmiştir. Belleğin kültürel üretimi, kapalı bir ekonomik altyapı üzerinden yeni biçimlenmelerini kazanırken, gündelik yaşam ve onun tüketim ürünleri yeni normlarını gündelik yaşam ile ilişkilenen pasaj mekânı üzerinden var etmiştir.

Yenişehir'in ilk pasaj örneklemini oluşturan Kocabeyoğlu Pasajı'nın sembolik belleği görüşmeci aktarımında Soğuk Savaş uzantılarını içeren içe dönük bir ekonomiyi, tüketim pazarını kaynak almaktadır. Araştırmada pasajlar ve sembolik bellek, 1940-1950 yılları arasındaki değişimini Amerika Birleşik Devletleri ile Türkiye arasındaki sosyo-kültürel, ekonomik, siyasal alan modeli olarak ele alınması ile gözlemlenmiştir.

Bu aktarım modeli ile birlikte Kocabeyoğlu Pasajı belirtilen döneme bağlı geleneklerin sürdürülmesinde bir temsil mekânı olmuş ve 1965'li yıllara değin sürdürüleğilmiştir. Özellikle kadın görüşmeci anlatıları üzerinden "yap ve onar" (*Make Do and Mend*, 2014) teşviki ile yamama, onarma, israf karşıtı dönüştürücü, 'idareli' bir tüketim telkini teşkil etmiştir. 1950'li yıllar itibariyle Sümerbank'ın 'Ulus'u giydiren' ve 'Yerel Mallar Pazarı' söylemi ile 'pazaryeri' meselesine referanslı bir erişilebilirlik ifadesi de pasaja bu bağlamda katkı sağlamıştır. Bu ifadenin ve toplumsal tutumluluk bilinc durumunun pasaj mekanındaki karşılığı dikiş ana malzemelerinin teşviki ile gerçekeştirilmiştir. Bu sembolik yükleme, toplumsal tutumluluk bilinci ile eş zamanlı olarak yurt genelinde de gözlemlenebilmektedir. Yerli Malı Haftası devletin ideolojik aygıtı eğitim yapılarında, yerli malı kullanımı ve ekonomik kalkınma bilinci ile eşleşen görsel veya basılı malzeme üretimi

ile yaygınlaştırılmaktadır. Görüşmecî belleğinde özellikle kadınların görev bilinci dahilinde sürdürülen öğreti inşası bu yol ile 'annelik vasıflarında' yer almaktadır (Şekil 3.64., 3.65., 3.66.).

Şekil 3.64. Hanımeli Dergisi, No:25, Ocak 1950, Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi

Şekil 3.65. Ören Bayan Gazete İlanı, "Elişi Koton ve İplikleri Katiyen Solmaz ve Dayanıkludur", 1952 Yılına Ait, Kaynak: Mehlika Başer Arşivi

Şekil 3.66. Sümerbank Fabrikaları, "Memleketin Dokuma İhtiyacını Karşılatabilmek İçin Yeni Makineler Getiriyor", 15.05.1950 Tarihli Milliyet Gazetesi'nden, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>

'Annelik vasıfları' ve modernleşen aile yapısının baş figürü kadın imgesi, pasaj mekanının ve kent hayatının 'iş kadını' imgeleminde kendine yer ararken, kentin 1969 yılında %59,22'lik oranına teşkil eden gecekondu topluluklarındaki aile yapılanmasındaki figür tamamen ayrılmaktadır. Buradaki kadın figürü ücretsiz ev işçisi olarak, düz işçi, müstahdem, küçük esnaf olarak kentsel iç mekân pasajlara dahil olabilmektedir (Yasa, İbrahim, 1966, s.162).

1970'li yıllar itibariyle toplumsal tutumluluk bilinci görüşmeciler tarafından görece sürdürülmektedir. Ancak, hazır giyim sanayinin hızla gelişerek Ankara, Yenişehir pasaj yapılanmalarındaki ham madde tüketim eğiliminin yerini doldurmaya başladığı, iş gücü değişimi ile ifade bulmaktadır. Yeni üretim modelleri, sanayinin her alanında kendisini görünür kılmaktadır. Mümtaz Soysal, Milliyet Gazetesi 1975 yılına ait gazetede 'pasajların' kentsel niteliğindeki değişimin ana hatlarını çizmektedir (31.12.1975 Tarihli Gazete; <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>) Soysal'a göre "pasajlar yol kısaltırken, göz dinlendirme yerleridir..." ve "başbozuk kalkınma döneminin ilkel ticaret kargaşalığında Türkiye bir pasajlar ülkesi olmuştur". Bu yazı çok çarpıcıdır ki Yenişehir, Atatürk Bulvarı üzerinde bu yıl itibariyle, ticari amaç edinimli zemin kat kullanımı yaygın olarak görülebilecektir. Pasajların sembolik bellek değişimini, mekânsal ve ekonomik yapılanma değişimi ile öngören yazıda, "Türk Ekonomisinin bugünkü aşamasında en tipik birim ne fabrikadır ne de büyük işletme. Yollara sığmayıp da apartman diplerine ve yer altlarına sokulan dükkân bolluğu üretici ve tüketici arasındaki bozuk dağıtım mekanizmasının hala tek sahipli küçük

dükân çapını aşmadığını gösteriyor.” eleştirisi yer almaktadır. Burada yer alan bir başka gündem ise pasaj mekanının yapılanmasında mimarın rolü ve kitlesel eğilim yönlendiricisi pasajların talebe dönük uğramakta olduğu mekânsal müdahalelerdir³¹. Sözlü bellek aktarımında bulunan görüşmeciler, bu eleştiriye karşılayıcı nitelikte Kocabeyoğlu Pasajı’nın mekânsal bölüntülerinin arttırıldığını ve dükân sayısının arttığını buna bağlı olarak da dolaşım şemasındaki bozuklukları aktarmıştır. Ancak, Soysal Pasajı’nın sembolik belleğinde sıfırdan tasarlanmış ticari işlevli yapı ölçeğinde, planlı bir gelişim ile asma kat kullanımı ile mekân düzenine bağlı herhangi bir dolaşım bozukluğu aktarılmamıştır. Soysal Pasajı’nın sembolik belleğinde yer alan ‘lüks tüketim’ malzemeleri her gelir grubuna hitap etmeyen yeni bir sosyo-ekonomik yapılanmanın izlemi olarak Yenişehir’de yer almıştır.

Dönemin bellek aktarımında ideolojik yapılanmanın bellek aktarımı, batılılaşma arz talep dengesi, hızlı sanayii büyüme oranı toplumsal yaşam bağlamında köklü değişikliğe uğramıştır. Yenişehir’de konumlanan seyahat acenteleri, giyim, yeme içme, konaklama, rekreasyon alışkanlıkları yeni bir anlam durumuna kavuşarak, üst-orta gelir grubu mensubu ‘yeni kentlilerin’, tüketim odağı olarak yer almaya başlamıştır (Göle, N., 1996). Enerji ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı tarafından gelir grubu seviyesindeki değişiklik ve aylık kazanç durumuna göre gündelik yaşam pratiklerinin değişimi 1970’li yıllarda düzenlenen bir araştırma raporu ile belgelenmiştir. Düzenlenen bu rapora göre, yeme-içme, konut tipolojisi, mekânsal donatı, yeme-içme, giyim ve kişisel bakım, sağlık hizmetlerinden faydalanma, rekreasyon alanı kullanımı ve kent dışına seyahat etme eylemi araştırmanın alt başlıklarını oluşturmaktadır³². Rapor, 500-2000 Türk Lirası ve üzeri aylık kazancı bulunan kentliler ile düzenlenmiş, kültürel faaliyet katılımı ve günlük yaşam tüketim malzemelerinin gelir grubu artışı ile birlikte doğru orantılı bir rutini oluşturduğu izlenmiştir.

Gelir grubundaki dağılıma bağlı yaşama biçimi, Baudrillard’ın da belirtmekte olduğu kitle tüketim araçlarının ekonomik anlamda ithal pazar eğilimi ile yaygınlaştırılması, mekânın sembolik bellek mekanizması temelinde ayrışmaya sebep olmakta ve yeni bir ‘kültürel üretim referansı’ oluşturmaktadır.

Zafer Pasajı, seçili üç pasaj örneğinden kentsel/kültürel üretim mekanizması olarak ayrışan tipolojik örneği ile birlikte sembolik hafızası salt gündelik tüketim ürününün

³¹ Yazının tamamını okumak için bkz: Mümtaz Soysal, ‘Pasajlar’, ‘Günün Yazıları’ adlı köşe yazısından, Milliyet Gazetesi Arşivi, 31.12.1975 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>

³² Detaylı Bilgi İçin Bkz: Camp-Harris-Mesara Consulting Engineers, Government Of The Republic Of Turkey Ministry Of Energy And Natural Resources General Directorate Of The State Hydraulic Works Ankara Project, Report On Sewerage Facilities Volume I, August, 1969, Ankara, Turkey.

maddesel niteliğine bağlı olmayan alanı tariflemiştir. Böylece, kentsel niş elemanı ölçeğinde zemin kot altındaki pasaj yapılanmasının fiziksel biçimini oluştururken, giriş mekanını karşılayan sergileme işlevi, sembolik bellek mekanizması ile ‘kültürel öge tüketimi’ merkezli bir tartışma alanına işaret etmektedir. Pasaj mekânı, kentsel iç mekân örneklemleri olarak Yenişehir’de tüketim eğilimi yönlendiricisi görevinde, yeni tüketim kalıplarını belirlemektir. Devlet Güzel Sanatlar Galerisi (Şekil 3.67., 3.68.), süreli sergilerin düzenlendiği ve pasaja bu amaçla katılan, katılmayan kişileri bünyesine dahil eden bir mekân örneklemleri olmuştur. Bu kapsamda mekânın bireyler üzerinde dönüştürücü etkisi üzerinden yeni bir kimlik üretimi ile eşleştirilebilir.

Şekil 3.67. “Dünden Bugüne Ankara, Resim Sergisi” Tarih Bilinmiyor; Fotoğraf, Kaynak: Büyükşehir Belediyesi Arşivi.

Şekil 3.68. “Dünden Bugüne Ankara, Resim Sergisi” Tarih Bilinmiyor; Fotoğraf, Kaynak: Büyükşehir Belediyesi Arşivi.

Pasajların sözlü bellek aktarımı amacıyla yapılan görüşmelerin tamamında, herhangi bir gelir grubu, yaş, cinsiyet ve etnik gruba ait olma ayrımı olmaksızın görüşmeciler, Zafer Pasajı’nın sergi mekanına katılım gösterdiğini belirtmiştir. 1970’li yıllar itibariyle tüketim araçlarına yayılan erişimle tüketim yapay imgeler şeması dahilinde pasajların sembolik belleğini değişime uğratmaya başlamıştır. Zafer Pasajı’nda belirtilen sergi mekânı 1990’lı yıllara değin yoğun ve bellek şemasında etkili bir merkez konumunda yer aldığı görüşmeciler tarafından sıklıkla anılmıştır.

Ülkealan Pasajı’nın sembolik belleği 1970’li yılların ikinci yarısı itibariyle çoğul tüketim yöneliminde ancak ‘beden terbiyesi’ üzerine yoğunlaşan talep dengesindeki merkezi oluşturmuştur. Buna ek olarak sembolik belleğinde özellikle Yenişehir, pasaj esnafları tarafından anılan ve diğer seçili örneklerden ayrılan ‘Ülkealan Camii’ yer almaktadır. Pasajın Maliki Eser Ülkealan, ‘Ülkealan Camii’ hakkında 1990’lı yıllarda vakıf kurduğunu ve bireysel sembolik belleğini “Ülkealan Pasajı’nda kiraya verildiğinde dükkanlar, onun altındaki çok büyük bir alanı; yani pasaja girince zemin kat, zeminin bir altı, zeminin iki kat

altı binanın oturduğu o çok geniş alanın tamamını Diyanet İşleri Başkanlığı'na tapusuyla bağış yaptık. Babamın ruhuna orada hep dua okunması için..." ifadesiyle aktarmıştır³³. Görüşme yapılan esnaflar, seçili pasajın sembolik niteliğinin Yenişehir Bölgesi için kolektif bir çekim alanı tariflediğini belirtmiştir.

Ülkealan Pasajı'nın açıldığı yıl itibariyle ticari faaliyetini sürdürmekte olan Milli Atlet Muharrem Dalkılıç, 'beden terbiyesinin' kent, kentli ve Yenişehir için 'Atatürk Koşusu' ile bir kolektif bellek aktarım aracına dönüşümünü de paylaşmıştır. Dalkılıç'ın, ticari faaliyeti ve pasajın 'milli atlet' kimliği ile eşleştirilmesinin pasajın sembolik belleğine 'birey temelli' katkıda bulunduğu tezin yazarı tarafından gerçekleştirilen tüm görüşmeler aracılığıyla gözlemlenmiştir.

Muharrem Dalkılıç 'milli atlet' kimliğinden ticari yaşamına uzanan kişisel aktarımında Ankara'nın, pasajın ve ülke genelinin ekonomik/sembolik bellek ilintisini dönemsel bir değişim ile sağlamıştır. 1980 yılına kadar ki ticaret faaliyetlerinin ambargo ve iç pazar üretim mekanizmasına bağlı gelişim gösterdiğini, bu durumun 1980 yılı sonrasında mal piyasası ve üretim faktörlerinin yerli-ithal sermaye çekişmesi ile yeni bir rekabet alanı oluşturduğuna dikkat çekmiştir³⁴.

"Memleketimiz genişliyor. Tabi Türkiye genelinde 1980 sonrası çok büyüme oldu... Özal ile inanılmaz bir büyüme yaşandı. Biz bir Dolar ile yurtdışına çıkamazdık. Çok büyük sıkıntı vardı. Ticari hayatımız da etkilendi bu durumda. Nüfusumuz arttı; ticari hayat hareketlendi. Spor malzemeleri satan bir yer açtık tamam! Daha fazla ne yapabiliriz onu düşünüyor herkes; araştırıyor. "Başkasına aklım ermez" derdim ben; "bildiğim işi yapıyorum" derdim. Teşvik ederim genelde. Derlerdi ki "biz de bu işi yapalım". Olmayan şeye, olmayacak şeye teşvik olurdu insanlar... Bir ara mesela sırf kadın çamaşırları satılırdı burada (Ülkealan Pasajı). Sonradan spor malzemelerine döndü."

Tüketim ideolojisi, 1980 yılı ekonomik açılımlarıyla yoğunlaşan sentetik metallerini, hayal ürünlerini kitle iletişim araçlarıyla birlikte kentlilere sunmuştur. Böylece, kentliler tarafından arttırılan kamusal bellek sınırları kent içi dolaşım kapsamında pasajları da rutin bir güzergâh üzerine yerleştirmiştir. Mekânın kendisi de, fiziksel ve sembolik boyutlu tüketilen döngünü aracı olarak bellek durumuna etki etmiştir. Bu belleğin tüketim kalıplarına bağlı sembolik aktarım aracı pasajlar, üretilen, tüketilen yeni anlam durumlarıyla kentsel/mekânsal niteliklerin kolektif hafızasını oluşturmuştur.

³³ Eser Ülkealan ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat hakkında detaylı okuma için Tez'in Ek-2 Belgesi'ne bakınız.; Güliz Küçüktaşdemir; 2017.

³⁴ Muharrem Dalkılıç ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat hakkında detaylı okuma için Tez'in Ek-2 Belgesi'ne bakınız.; Güliz Küçüktaşdemir; 2017.

3.2.5. Kentsel/Mekânsal Nitelikleri ile Hatırlama

Tez çalışmasının bu bölümünde, kentsel/mekânsal nitelikleri ile seçili pasaj mekanlarının hafızası, kentlilik, Yenişehir bağlamında, '*Kent İmgesi*' (Lynch, Kevin; Çev. Başaran, İ., Berktaş, A., Özkan, K.; 2014) okumasından kaynak almaktadır. Bu okumanın merkezi, Yenişehir ve Başkent'in, sözlü bellek ile alternatif kentli hayatı aktarımı ve tarih yazımında yer alan veriler bütününe imgelem üzerinden okumak anlamında değerlendirilmektedir.

Kentsel/kamusal mekânsal bellek kentlilik ve modernleşme üst başlığında, birey psikolojisi ve yapılı çevre ilişkisini davranışsal, bilişsel şemalar (toplumsal, kültürel, bağlamın tarihsel arka planı) aracılığıyla kurmaktadır. Kevin Lynch, kentin sosyal aktörlerinin ve onun temsili kent imgesi temelinde gündelik yaşam pratiklerini meydana getirdiğini aktarmıştır. Bu kapsamda, kentin kendisi homojen bir yapıda ele alınamayacak katmanlı bir şema, ağ, bireysel ve kolektif olanın temsil aracı olarak ifade bulabilir. Sosyal aktör olan kentliler, estetik, biçimsel, kentsel çevrenin tüm bileşenleri ile doğrudan ilişki kurarken, sembolik bellek kodları ve anlam yüklemelerini elde etmekte, dönüştürmekte ve kendileri de dönüşüme uğramaktadır (Lynch, Kevin; 1960).

Kentin imge yollu temsili Lynch'e göre dört ana yöntem ile kentlilerin 'yön bulma' durumuna etki etmekte ve önem kazanmaktadır. Böylece bu dört ana yöntem, kentsel çevrenin hareketli öğeleri olarak konumlandırılmaktadır. Gündelik yaşamın nesnelere de, hareketlilik ve mekân tanımı bakımından anlamlandırılmıştır (Lynch, 1981). Bu çalışmada karma yöntem kullanımı kapsamında Yenişehir'deki seçili pasaj örnekleri okuması gerçekleştirilirken, kentsel/mekânsal hafızanın eğilimleri bu dört ana yöntemden beslenen soru tipolojileriyle görüşmeci hafızası üzerinden irdelenmiştir. Lynch'in temel tanımı ile İmgelenebilirlik (*Imageability*), okunabilirlik (*Legibility*), kimlik-yapı ve anlam (*Identity, Structure and Meaning*), kent imgesi ve kentin bileşenleri (*The City Image and its Elements*) mikro ölçekli bakışla kenti okunur kılmaktadır. Bu anlamda, sözlü tanıklığın soru inşasını gerçekleştirirken, imgelenebilirlik, okunabilirlik, kimlik-yapı ve anlam ilişkisinde 'kentin algılanabilir sınırları', 'düzeni', 'çocukluk belleğinin kent sınırları', 'koku-ses-dokunmatatma' temalı sorular görüşmeciler ile paylaşılmıştır. Kentin imgesi ve kentin bileşenlerine dair ise, 'yön bulma', 'rutini tarifleme', 'bir güne dair yaşam aktivitelerinin şematik aktarımı', 'gelenek' aktarımı temelli sorular yönlendirilmiştir. Bu yol ile tezin yazarı, kentin iç mekânı pasajlara ve kentsel mekâna ait bellek şemalarını bireysel hikayeler aracılığıyla bir araya getirerek bireysel/kolektif kent haritaları üretmeyi hedeflemiştir. Kentin bilişsel

şemalarının haritalandırılması, bireylerin 'yön bulma' ve 'dolaşım şemaları' ile tezin '3.1. Araştırmanın Metodu ve Araçları' bölümünde belirtilen bireysel temelli kolektif bellek ağının ara mekanını 'pasajlar' oluşturmuştur. Bu ara mekân ve mikro ölçekli kullanıcı belleği, gelir grubu, yaşama biçimi, yaş, cinsiyet ve etnik köken gibi sosyal içerikli gündemlere bağımlı bir ilinti olarak kent perspektifini tanımlamıştır.

Kevin Lynch'in tanımı ile imgelenebilirlik, fiziksel bir etkileşimin anlamsal durumunun, tarihsel arka planının karakteristik niteliğini ortaya çıkarmak anlamında değerlendirilebilir. Lynch'e göre imgelenebilirlik, salt tekil yönelimli bir süreç yerine kent, kentsel çevre ve gözlemci arasındaki bütüncül etkileşimi değerlendirmektedir (Lynch, K., 2014). Gözlemci olan kent deneyimcisi, belleğinde yer alan netleşen imgeleri bu yöntemle bağlı bir dışa vurum ile sergilemekte, duyuşal şemalarla da ilintilendirebilmektedir. Gözlemci zihninde yer alan 'zihinsel görüntü', bilinen bilgi durumuna ve öz yaşam hikayesi bütünde yer alan uzun süreli belleğe bağlıdır. Bu anlamda, gözlemcinin uzun süreli maruz kaldığı fiziksel göstergeler bütünü 'yol bulma' eylemini desteklemektedir. İmgelerin netliği, mekânsal konum, coğrafi konum, bireysel konum veya malzeme, strüktür, fiziksel bileşenler ile saptanabilmektedir. Gerçekleştirilen görüşmeler üzerinden Ankara makro ölçek 'düzeni', yürüme eyleminin belirli saat aralıklarında tekrarı ve yoğunluğu 'Bulvar' ile anılmış, kentliler için kentsel bir düzlemi tarif etmiştir. Atatürk Bulvarı'nı takip eden mekân dizgesinde yer alan kamusal/anıtsal veya kamuya ait mekân deneyimi fiziksel ve görsel bileşenleri ile aktarılmıştır. Bu aktarımla birlikte, dönemsel olarak yapıların yapımı, yıkımı, kat yüksekliği ve kent imgesinin zihinsel, görsel sahnesi değiştirilerek yitirilenler paylaşılmıştır. Yenişehir kentin farklı bölgelerini ve gelişiminin izlenebileceği bir kentsel 'düzlem' tanımlamaktadır. Mikro ölçekli perspektifle ise, kentsel iç mekân pasaj örneklerinin maddesel, sosyal içerikli belgelemesi imgelenebilir. Görüşmecilerin mekânın maddesel yönü ile tariflemeye gayret ettiği fiziksel ayrışma, 'lüks', 'nezih', 'kalburüstü' gibi çoğul yönlü (kullanıcı grubu, mekânın fiziki bileşenleri, kullanım yoğunluğu) bir içeriği takip etmiştir.

Kentin okunabilirliği ise Lynch tarafından, kentin dolu boş ilişkisinin tariflenebilmesi anlamındadır ki, yapılı çevrenin bütünü ve kentin parçalarını algılayabilme durumudur. Kentin parçalarını, kent dokusu içinde belirli bir ritim, süreklilik, hareketlilik içinde tanıyabilme ve bütüncül imgeye ulaşırken bileşenlerini (yollar, bölgeler, nirengi noktaları, düğüm noktaları, sınırlar) ilişkilendirebilme yetisini zihinsel şema içinde hazırlamaktadır. Gözlemciler için birincil olarak geçici anlam durumları oluşmakta ve varsayımsal bir yaklaşımla kent algılanmaktadır. Kentin algılanma modeli ise, zihin

şemasına bağlı imgelem, kimlik bütünlüğü ile birlikte kentlilerin 'tanıma' gözlemine bağlıdır.

Bu durum, renk, biçim, hareket gibi göstergeler ile birlikte çalışmakta ve duyular aracılığıyla da desteklenebilmektedir. Bu işaretler ve algı bütünü, kentlinin dolaşım şemasını belirlemede ve hafıza durumuna etki eden bir doku olarak belirtilmektedir. Örnekle, biçim, renk, estetik değer ve duyuşsal etkileşim, imgesel eşleniğini bu yolla zihin üzerinden üretebilmektedir. Gerçekleştirilen görüşmeler üzerinden Ankara makro ölçeğine yaklaşım 'kuş cıvıltılarının sesi', 'hava kirliliğine bağlı is ve koku', 'ıhlamur ağaçlarının kokusu' ile duyuşsal karşılık bulurken, kentsel iç mekân pasaj örneklerine yönelik ise yön bulma durumu farklı mekânsal şemalara referans vermektedir. "Şuradan sağa dönüyorsun, ya da Sümerbank'ı geçince sağda" tarifi ile tekrarlanan deneyimi aktarıırken, pasaj mekânı hakkında 'düzenli/düzensiz', 'daracık yolları takip ediyorsun', 'zemin altı kotta daha çok sahaflar yer alıyordu' ifadeleri yer almıştır. Yön bulma durumu seçili pasaj örnekleri içinde Kocabeyoğlu Pasajı'nda, fiziksel kaynak temelli aktarımla en yoğun aktarılan örnek olmuştur.

Kimlik-yapı ve anlam, yapı ve doğal çevrenin bütüncül olarak üç ana bileşeni ile Lynch tarafından ele alınmıştır. Bireyin salt fiziki ilişki boyutlu maddesel nitelikli etkileşime girdiği ölçek zamansal, biçimsel ve tarihsel uzam aracılığıyla değerlendirilmesi anlamındadır ki oluşan imgenin 'tanınırlığı', 'bilinirliği' durumunu ortaya çıkarmaktadır. Yapısal olarak ise kentsel doku içindeki konum ve bu doku ile kurulan ağı tariflemektedir. Son olarak da anlamsal yaklaşım, kentlinin 'duygu' ve 'kimlik' durumu ile eşleşen 'anlamlılık', 'hafıza' gibi içeriklere bağlı olmaktadır. Bu üç bileşen tezin yazarını ve görüşmeci hafıza durumunu irdelemek için hazırlanan sorular aracılığıyla karşılık bulmaktadır. Hafıza durumu, anlam bütünü bir temsil mekânı olarak imgelelendirmektedir (Pickering, Michael, and Emily Keightley, 2014). Kent bağlamında görüşmeciler, yeni ideolojik yapılanma, mekân ve kimlik bütünlüğü içindeki aktivite karşılıkları, sınıfsal yapılanmalar ve kitle iletişim araç kullanımları ile sorulara yanıt vermiş, pasaj bağlamında ise gündelik yaşam, mekân ve tüketim öğelerine değinmiştir. Kentin imgesi ve kentin bileşenleri, Lynch'in kurmakta olduğu beş fiziksel içerikle ele alınmıştır. Bu içerikte, yollar (*paths*), sınırlar (*edges*), bölgeler (*districts*), düğüm noktaları (*nodes*), nirengi noktaları (*landmarks*) olarak tariflenmiştir. Tezin yazarı için bu beş ana fiziksel bileşen olan bireyin yollar ile teması (*paths*), pasaj ara mekanının, kentsel iç mekân tarifi bakımından düşünsel çıkış noktasının sınırlarını belirlemiştir. Gündelik yaşam rutinini belirleyen tüm bu bileşenler içinde yollar, sürekliliği ve tanınabilir bilişsel bir şemanın arka planını oluşturmaktadır. Fiziksel bağlamda

kent içi dolaşım, 'yön bulma' eylemi ve yapıların birey ile ilintili olması bakımından araç niteliğindedir. Modernleşme hareketi, modern kenti planlama arayışını yeni bir kimlik dâhilinde ele almayı ve birey-yol-mekân ilişkisinin kolektif kimlik uzantısını ve mekân dizgesini oluşturma aracı olarak ele alınmıştır. Böylece mekân dizgesi diğer beş bileşeni içerisinde yer alan yollar (*paths*) aracılığıyla kentin ağına bireyleri dâhil etmektedir. Kentsel ağın metaforik yaklaşımında yollar, mekansal temsil ara yüzü olarak kamusalığın anıtsal tipolojileri, cephe biçimlenişleri deneyimine kentlileri davet etmektedir. Bu deneyimde yollar, bir çıkış noktası olarak kabul edilebilir ve şema üzerinde yer alan sınırlar, bölgeler, düğüm noktaları, nirengi noktaları ile ilişki kurmakta, bağlamaktadır.

Tezin araştırma kapsamı, Atatürk Bulvarı, eski şehir (Ulus) ve Yenişehir üzerinden okunan ancak temelinde merkezini Yenişehir ile ele alan dönemsel şemaları içermektedir. Bu bağlamda Bulvar'ın ve yakın çevresinde yer alan planlı büyüme anlayışı kentin kendisi için bir merkezi tanımlamaktadır. Başkent'in kentsel planlama stratejileri sırasıyla Lörcher Planı (1924), Hermann Jansen Planı (1932), Uybadin-Yücel Planı (1957), Nazım İmar Planı (1970) kentin morfolojik değişimini ve kentli alışkanlıklarını ayırıştıran, dönüştüren süreci kapsamıştır (Keleş, R., 1968). Bu anlamda gerçekleştirilen sözlü bellek tanıklıklarının yön bulma durumu 1950-1980 yılları arasını kapsamakta, yaşam döngüsü, gündelik hayat rutinini belgeleme amacıyla dönemsel incele kapsamında ayırıştırmış, katmanlı okuması gerçekleştirilmiştir. Yön bulma durumuna etki eden modern kent, 'kentlilik' kendi göstergelerini barındırmakta, insan yoğunluğu, harita, sokak göstergeleri, yönlendirme imgeleri, toplu taşıma rotasyonu gibi etkenlere bağlı olarak ayırışmakta, farklılaşan deneyimleri içermektedir.

Modernleşme aracı olarak kent planlama anlayışı Ali Cengizkan'ın aktarımıyla birincil yaklaşımda eski şehir (Ulus) ve yeni şehir yapılanmasını ayırıştırmak, tarihsel arka plan ile ilintilenen bir yaklaşımla ele alınmıştır (Cengizkan, Ali, 2004). Tezin tarihsel arka planında yer alan dönem incelemesi kapsamında Ankara, Başkent işlevi edinerek ideolojik kent modeli önerisiyle kentsel bir çekim alanı oluşturmuş, sürece yayılan nüfus artış yoğunluğu sebebiyle iç ve dış göçe maruz kalmıştır. Literatür taramasında yer alan istatistiksel veriler doğrultusunda kent dışında yaşayan bireylerin %60'lık oranı kentlere yerleşme amacıyla göç etmiştir (Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ağustos, 1973, sf. 143). Kentsel planlama yaklaşımı öngörülemez büyüme oranı sebebiyle 'mesken davası' konusu olmuştur. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü'nün, Türk Kültürü süreli yayınında yer alan iç-dış göç nedenleri, Ankara kenti gelişimi bakımından önemli verileri barındırmaktadır. Burada yer alan istatistiksel tablodan anlaşılacağı üzere, 1945-1950

yılları arasında iç göç olarak belirtilen köy yerleşkesinden kente göçe etme eylemini gerçekleştiren birey sayısı 15.000 iken, 1950-1955 yılları arasında 815.000, 1960-1965 yılları arasında 1.383.333'dir (Türk Kültürü Dergisi, Ağustos, 1973, sf. 142). Yine aynı tarihli yayında, kente göç eden grubun %71'lik oranı geçici işçi olma amacı taşımakta, yaşam koşullarını iyileştirme ve aile bireylerinin eğitim düzeyini arttırmayı hedeflemektedir.

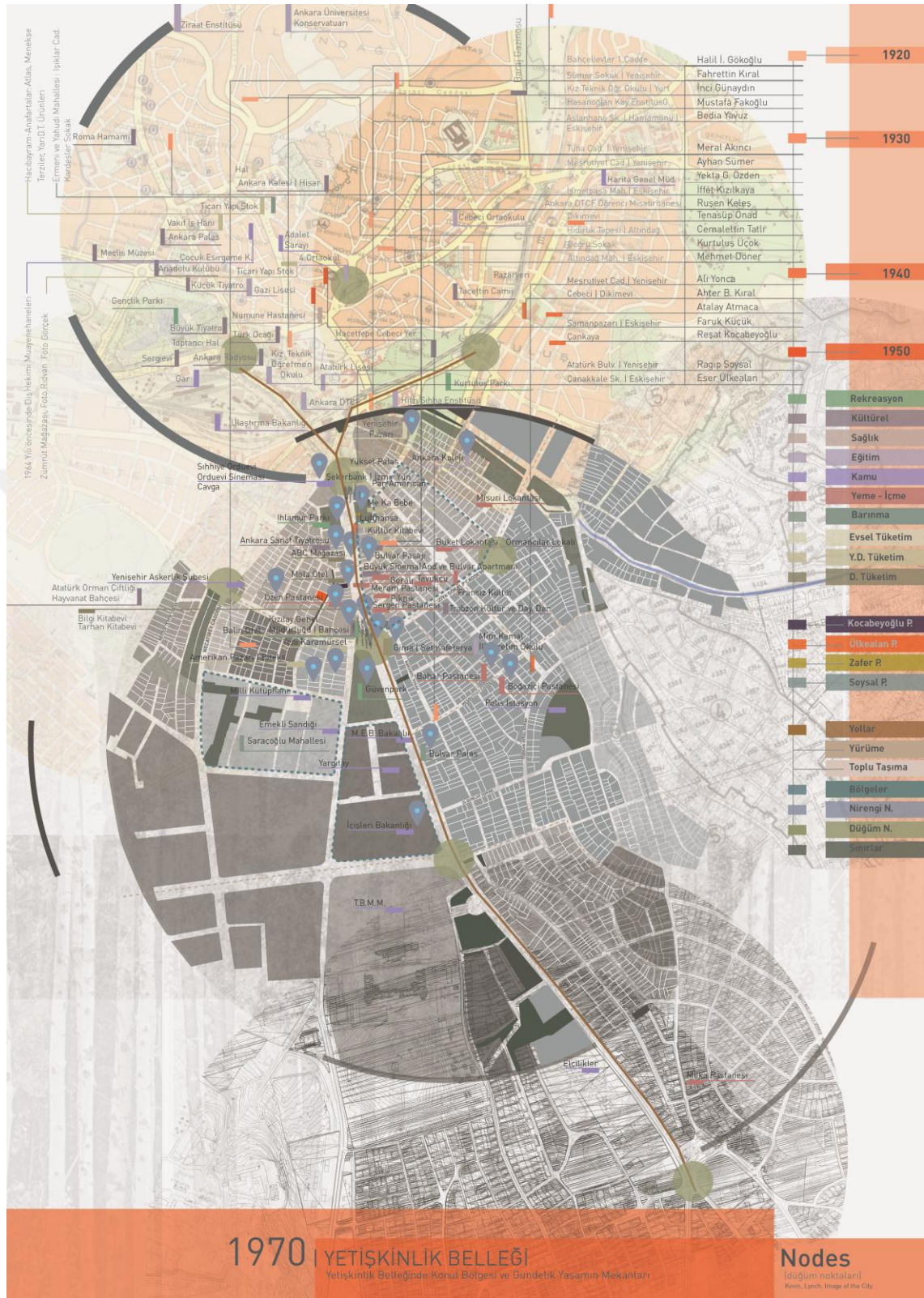
Yukarıda aktarılan kapsamdan hareketle, modern kentleşme tasarısında yer alan Yenişehir kent imgesi, Lynch'in yaklaşımı ile yeni bir doku oluşumu üzerinden okunabilir. Bu dokunun 'okunabilirliği' ise Lörcher ve Jansen planlama yaklaşımında yer alan sürekliliği takip eden yeşil alan ve gündelik yaşam içinde yer alan 'kentli yürüyüşü' ile sağlanmaktadır. 'Kentin İmgesi', Kevin Lynch tarafından aktarılan metodolojik kentsel tasarım yaklaşım ve kimlik bütünlüğünü oluşturan altyapı kent içi dolaşım durumunu etkilemektedir. Bu yaklaşım modelinin fiziksel temsili, tekillik, yalınlık, süreklilik tarifleyen, hareketlilik, anlamlılık durumu ve yoğunluğu gibi ifadelerle bütüncül olan kenti irdelemenin alternatif şemalarını ve anahtar kelimeleri üzerinden okunabilir. Düğüm, nirengi noktaları, sınırlar ve bölgeler ise 1970'li yıllar itibariyle dönüşen, değişen çoğul merkezli kentsel gelişimin kentsel takibini ortaya koymaktadır.

Şekil 3.69. Detaylı İnceleme İçin Ayrıca Ek-4 (a) Belgesine Bakınız.

Şekil 3.70. Detaylı İnceleme İçin Ayrıca Ek-4 (b) Belgesine Bakınız.

Şekil 3.71. Detaylı İnceleme İçin Ayrıca Ek-4 (c) Belgesine Bakınız.

3.3. PASAJLARIN KİŞİSEL ve KOLEKTİF BELLEKTEKİ YERİ

Tezin kapsamında yer alan pasajların kişisel ve kolektif bellekteki konumu, bütüncül olan kentin alternatif şemalarını ortaya çıkarabilmek amacıyla doğum esası Ankara olan ve yaşamının herhangi bir döneminde Ankara’da ikamet eden kişiler aracılığıyla hazırlanmıştır. Erken çocukluk belleği özel alan tarifi ile başlayan hafızanın geri çağırma işlemi için bir altlık oluşturmuş, çocuk gözü ile kamusal olan deneyimin eşliğini oluşturmaktadır. Böylece, görüşmecilerin çocukluk belleğinde yer alan sınır ve eşik durumu, kentsel/kamusal, özel alan bağlamında değerlendirilmiştir. Görüşmecinin hangi kentte ikamet ettiği, ikamet ettiği bölgenin tarifi ve konutun fiziki/sosyal içeriğini aktarması da beklenmiştir. Gönüllü katılımcı Ankara doğumlu değil ise kent ile ilgili birincil izlenimleri, ön kabulleri, bilgi birikimi durumu, kente yerleştikten sonraki deneyimleri ve kent sınırları çocukluk belleği dâhilinde paylaşılmıştır. Maurice Halbwachs’a göre gündelik rutin, bireysel ve kolektif olan aktarımla fiziksel mekânın, sosyal bileşenlerini dönemsel olarak açığa çıkarmaktadır (Halbwachs, 1997).

Toplamda gerçekleştirilen yirmi bir görüşme üzerinden çocukluk belleği, kentsel mekânın niteliğini ve Yenişehir’in biçimleniş durumunu aktarırken, gündelik alışkanlıklar, anı tümseğinde aktarılan veriler ile karşılaştırılmıştır.

3.3.1. Erken Çocukluk Belleği

Erken çocukluk belleği 1930’lı yıllara ait Ankara ve coğrafyanın bütününi kucaklayan bir yapıda farklı illerden katılım gösteren sözlü tanıklığın inşasını içermiştir. Ankara Yenişehir özelinde çocukluk belleği, eski şehir Ulus ve kentsel gelişimin, ayrışmanın, göçe etme eylemine bağlı alt merkezlerin oluşumuna ilişkin dönemsel okumada sosyal bir veri olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca, gönüllü katılımcıların birinci dereceden yakın aktarımı ile erken çocukluk belleği ‘edinilen bilgiyi’ (Dunning & Cohen, 1992; Dunning & Hayes, 1996) sonradan edinilen bilgi birikimi ile karşılaştırmalı olarak zihinsel çerçevede karşılaştırmaktadır. Bu aktarım biçimi erken çocukluk belleği çıktılarında birisi olmuştur. Çocukluk belleğinin çıktıları, edinilen bilginin ‘doğru kabulleri’ eşliğinde öz yaşam hikâyesindeki sonradan edinilen bilgileri olumsuzlama özelliğindedir; bilişsel çerçeveye de bu yolla etki etmektedir.

Gerçekleştirilen yirmi bir sayıdaki sözlü tanıklık içerisinde Ankara doğumlu üç kadın ve iki erkek görüşmecinin (Bedia Yavuz, Meral Akıncı, İffet Kızılkaya, Ayhan Sümer,

Cemalettin İpek) 1930-1945 yıllarını kapsayan çocukluk belleğine yoğunlaşmıştır. Diğer görüşmecilerin doğum tarihi ve doğum yeri esaslı kapsamı çeşitlenmekte, değişim göstermektedir. Tezin bu bölümünde başat olarak Ankara doğumlu kişi bellekleri aktarılmış, yurt geneline ilişkin bir üst okuma yapabilmek amacıyla da farklı il, köy, kasaba doğumlu görüşmecilerin çocukluk belleğine yer verilmiştir³⁵.

Gönüllü katılımcı Meral Akıncı, 1930 yılında Ankara’da doğmuş ve tezin dönemi dâhilinde Yenişehir, Tuna Caddesi’nde ikamet etmiştir. Ankara’nın kentsel/kırsal niteliği (Özaloğlu, Serpil, 2006) ve Yenişehir’in biçimlenişini ve gündelik alışkanlıklarını şöyle belirtmiştir³⁶:

“Ben kendimi bildim bileli oradayım. Çünkü annem ve babam tayin olup geldikleri zaman... Şimdiki Adalet Sarayı var ya orası boşlukmuş ve Demiryolları’nın arazisiymiş. Orada eski Ankara evleri varmış ilk orada memuriyetle bir evi, ‘Hasan Efendi’nin evini tutmuşlar. Evin lüksü, tuvaleti içinde olması imiş. Büyük lüks düşünabiliyor musun? 1927-1928 Bu anlattığım yıllar. Ondan sonra bir de suyun aşağıdan yukarıya çıkarılıp, küvette, çinko musluktan akması... Çinko eviyeye su akması büyük lüks annem anlatırdı! Konfordu! Sıcak su ile banyo yapma yok; kaynatılırdı. Savaşın sonra, 1928-1929 yıllarında annem alışverişe Ulus’ta Hal’e gidermiş. Başka hiçbir şey yok! Ondan sonra Yenişehir kurulmuş. Adı öyle! Memurlara birer maaş vermişler orada da arsalar parsellenmiş. Yenişehir kurulmuş; babam da oradan bir parsel talip olmuş. Öyle atak bir adam. Ufak memur olmasına rağmen bir arsa almış; ufak bir evimiz vardı. Bahçe içinde orada da... Annem söylerdi "Kızılay bataklığı; biz papatya toplamaya giderdik" derdi Kızılay Meydanı için. Yenişehir, Tuna Caddesi... Tuna Caddesi Bulvarı’dan Hıfzısıhha’ya kadar, Cebeci fidanlığına kadar giderdi. Fidanlık, eski mezarlığıdır Ankara’nın. Mezarlık çok eski bir mezarlıktı. Timur’un savaş zamanından... Babam söylerdi orada kazı yapıp kafatası getirir annemi korkutmuş onunla (gülüyor). Tarihi, çok eski... Savaş mezarlığı. Ankara’da büyük savaşlar olduğu için hemen oracıkta gömülen insanlara ait. Bunları annem ve babam anlattı tabi. Ben onları hatırlamam ama Yenişehir’in gelişimini çok iyi hatırlıyorum. Adım adım hatırlarım!”

Akıncı Yenişehir’de nüfus yoğunluğu ve Ulus, eski şehir bölgesinin gündelik yaşamında, çocukluk belleğindeki konumuna değinmiştir. Salt yan tüketim ürünlerini (giyim, ayakkabı, v.b.) temin amaçlı Ulus’a erişim sağladıklarını da eklemiştir. Burada Anafartalar Caddesi ile Hacıbayram Camiisi güzergâhında Atlas, Menekşe gibi mağazaların konumlandığını belirtmiştir. Eskişehir’e ait gündelik rutini içinde yer alan dolaşım şeması bulunmadığını, ikamet bölgesiyle ilintili ‘yeni kimlik edinimi’ doğrultusunda “Biz Yenişehir’li aileler, çoluk çocuk eski şehir’e gitmezdik. Öyle kadınlar, çocuklar... Babam götürmezdi.” eklemiştir.

Çocukluk belleğinde görüşmecilerin yaşamsal nirengi noktalarına bağlı (ilkokula başlama) hafızayı geri çağırma işleminde gündelik aktivite olarak ‘oyun ve ilkokul’ hatırlamaları ön plana çıkmıştır. Bu duruma ek olarak Yenişehir 1930’lı yılların son

³⁵ Gerçekleştirilen yüz yüze görüşmelerin tamamını incelemek için Tez’in Ek-2 Belgesi’ne bakınız.

³⁶ Meral Akıncı ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat hakkında detaylı okuma için Tez’in Ek-2 Belgesi’ne bakınız.; Güliz Küçükaşdemir; 2017.

yarısında, görüşmeciler tarafından ‘tenha’, ‘sayfiye yeri gibi’, ‘tek tük yapılaşma vardı’ ifadeleriyle anılmıştır³⁷. Görüşmecilerin çocukluk belleğinde bölge, ‘sokak yaşantısı’ bir eğlence kaynağıdır ve heyecan verici gezilerin aracıdır. Toplu taşıma ve kent içi ulaşım konusunda özel araç sahibi olmak, at biniciliği ‘bir gruba ait olma’ özelliği olarak tanımlanmıştır. Gündelik yaşamda Bulvar bir karşılaşma, sosyalleşme, tanışma aracıdır ve kentlilerin bütünü kendi ifadeleriyle ‘birbirini tanımaktadır’, ‘nüfus, öylesine azdır!’. Görüşme gerçekleştirilen kişilerin bütünü, nüfus artışını dönem yayını verilerinden takip etmiş, bu verileri tezin yazarına aktarmıştır.

Yenişehir’deki konut tipolojisi üzerine ‘tek katlı bahçe içindeki evler’, havagazı, elektrik, temiz su-pis su gider ‘lüksüne’ sahip iken, soba ile ısındıklarını belirten Meral Akıncı, Yenişehir’de bulunan ve doktorların ikamet etmekte olduğu, Refik Saydam’a ait bir apartmanın ‘bizler için gökdelen gibiydi’ belirtmiştir. Dönemin mülkiyet edinimi kentin parselleri üzerinden gerçekleşmiş ve bu durumu Ayhan Sümer 'Apartman Sahibi Olmak' ifadesiyle yazar ile paylaşmıştır³⁸. Kat Mülkiyet Kanunu doğrultusunda 'tamamlanmamış bir yapının maliki veya malikleri tarafından bağımsız mülkiyet haklarının kurulabileceği' 23 Haziran 1965 yılında Resmî Gazete ile belirtilmiştir³⁹. Bu tezin araştırması kapsamında, kanunnamede yer alan mülkiyet hakkının bağımsızlığı tezin örnekleme pasaj yapılarının Ankara, Yenişehir’de yayılımı hızlandırdığı gözlemlenmiştir.

Hafta sonu rekreasyon amaçlı 'Baraj', 'Kayaş', 'Mamak', 'Sincan' gezileri görüşmeciler tarafından sıklıkla anılan aktivitelerdendir. Meral Akıncı şahsa ait binek araçlarla gerçekleştirilen bu gezilerin niteliğini, araç sahibi olmanın ekseriyetle azlığına değinerek aktarmıştır. Ayrıca, Yenişehir’deki konut stokunun kendi içinde bitişik nizamlı ve blok olarak yapım koşulunun yer aldığını belirtmiştir. Bölgede ikamet eden bürokrasi mensuplarına değinen Akıncı, kendi parsel komşuluğunun dönem Naifa Bakanı (Bayındırlık Bakanlığı) Sırrı Day ile olduğunu, her konutun kendine ait bir yeşil alanı bulunduğunu (çeşitli hayvan besiciliği, bahçe bakım faaliyetlerini) paylaşmıştır. Parselin diğer komşuluk ilişkisini Cumhuriyet Halk Fırkası, İzmir Milletvekili, Şükrü Saraçoğlu ile kurduğunu da eklemiştir. Bu anlamda ona göre Yenişehir, devlet erkânının ikamet ettiği bir bölge olarak

³⁷ Ayhan Sümer ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat hakkında detaylı okuma için Tez’in Ek-2 Belgesi’ne bakınız.; Güliz Küçüktaşdemir; 2017.

³⁸ Ayhan Sümer ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat hakkında detaylı okuma için Tez’in Ek-2 Belgesi’ne bakınız.; Güliz Küçüktaşdemir; 2017.

³⁹ Detaylı Okuma İçin Bkz. T.C. Resmî Gazete, 2 Temmuz 1965, Sayı No: 12038 1. Bölüm, Genel Hükümler, 'Kat Mülkiyet ve Kat İrtifakı', Sayfa 7; <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/12038.pdf>, Erişim: Şubat, 2018.

1930'lu yıllarda bir kentsel temsil niteliğindedir. Devlet erkânının ikamet ettiği konut gözlemi, Bakanlıkların önünden yürüme ve bayram tebriği amaçlı ziyaret eylemlerinin gerçekleştirilmesine sebeptir. Bu ziyaretler, görüşmecilerin hüznülenerek aktardığı paylaşımlar olarak yer almıştır. Ayrıca görüşmeciler, 'devletin elini öpmek gibiydi', 'öyle minnet duyardık' belirtmiştir.

Ek olarak çocukluk belleğinde, yakın akrabaliğa bağlı bellek aktarımının izleri 'papatya toplama', 'paten kayma', 'kentsel açık alanda oyun oynama' gibi aktiviteleri içermiştir. Yenişehir kentsel bir 'ova' ve çocukların oyun sahasıdır; yağmur yağdığında çamurlu yollardan kentin yeni yetişen çocukları çamur toplamakta, heykeller yapmakta, 'Harp ve Sulh' oynamaktadır⁴⁰. Mahalli bekçiliğin önemi de oyun oynama eylemi ile birlikte paylaşılan gündemlerden birisidir. Bu yol ile görüşmeciler, kız ve erkek çocukların güvenli bir kentsel hayata dâhil olduğunu belirtmektedir. Dönem Ankara Valisi Nevzat Tandoğan'ın, Yenişehir'in bölgesel ölçekteki güvenlik durumunu kontrol etmek amacıyla mahalli bekçiler, kolluk görevlisi tayin etmiş olduğu görüşmeciler tarafından aktarılmıştır. Meral Akıncı, mahalli bekçiliğin önemini ailesinin kendisine aktardığı bir anekdot ile "Annemler bir sefer 1927'de İstanbul'a giderken aceleyle evden çıkmış. Tek katlı ev; bahçe içinde... Bir şey olmuş; kilitleyemeden paldır küldür gitmişler. Annem geldiklerinde, kapının kapatılıp bağlandığını söylemişti. Mahalle bekçisi gelip anneme "içeri girip bir bakın eksikiniz var mı" demiş. Hiç ellenmemiş, kapıyı açık görünce birileri bekçiye haber verip kapıyı kapatmış" aktarmıştır.

Nevzat Tandoğan'ın Valilik ve Belediye Başkanlık görevi ile birlikte Ankaralı nüfusun biçimlenme durumundaki kontrol mekanizmasına değinen Ayhan Sümer, kılık-kıyafet, davranış biçimi gerekliliklerini sağlayamayan kimselerin 'toplandığını ve Elmadağ eteklerine' bırakıldığını ifade etmiştir. Böylesi bir uygulamanın anılması ve Ankara'daki homojen nüfusun oluşturulma çalışmaları, yeni kentliler için 'disipline uyum' ve 'kentli terbiyesi' başlıklarında değerlendirilmiştir.

⁴⁰ Meral Akıncı: Şey vardı; Yenişehir'deki evler bahçe içinde olduğu için, şimdiki gibi beton yığınında değildi; gökdelenler yoktu! Aileler ve çocukları vardı. Çıkar bahçede oyun oynardık, koşmaca oynardık! Harp sulh, koşmaca, yakalamaca, evcilik oynardık. Ben çamurla şekiller yapardım bir şeyler...Çocuklar olarak biz dışarıda oynardık, bahçede! Bizim oynama hakkımız vardı; şimdikilerin yok! Evler hep bahçe içinde üç katlı ev olmasına rağmen, bahçe içinde yandaki dut ağaçlarına çıkardık. Kamelyaya çıkardım; bu tip meşguliyetlerimiz vardı çocukken. Ankara'da meşhur o zaman paten alanları da vardı. Tuna Caddesi'ndeki doktorların oturduğu çok katlı evde bir çocuk vardı. Onun pateni vardı; Tuna Caddesi'nde patenle kayardı. İçim giderdi de bana almazlardı, almadılar! Düşerim, kırarım bacağımı, zayıfım, sıskayım diye...Bana da tahtadan rulet aldıldardı! (Kahkaha atıyor) İçim giderdi onun o patenle kayışını seyrederken. Ankara'da kayak yapanlar da vardı ama televizyon yok, bir tek radyo var bir de telli telefon var. Evinde herkesin telefonu yok!

Kentin içinden geçen İncesu Deresi, Yenişehir'in sınırlarını çocukluk belleğinde tarifleyen doğal çevresel öğelerden bir tanesidir. Yenişehir, görüşmecilerin çocukluk belleğinde Atatürk Bulvarı, Ziya Gökalp Caddesi, Mithatpaşa Caddesi, Kızılay Meydanı ve Sıhhiye'nin belirli bir bölümünü içeren dairesel alan içinde imgelemektedir. Konut işlevli yapılar Atatürk Bulvarı ve Tuna Caddesi üzerinde yer almış, kentin sınırlarını belirleyen bir başka çevresel öğe olan fidanlık sahası ile sonlanmıştır. Ankara doğumlu görüşmecilerin çocukluk belleğinde, Tuna Caddesi'nin sonu ile başlayan fidanlık, Abidinpaşa Mahallesi'ne uzanan ormanlık bir alandır. Bu alanda çocuklar, aileleri ile birlikte uçurtma uçurmaktadır. Cebeci Çayırı'nda futbol oynadıklarını belirten görüşmeciler, sosyo-ekonomik yapılanmanın ayırt edilebilir olduğunu aktarmıştır.

Kentsel/kamusal mekânın yoğunluğu yöneten/yönetilen grubun bir arada inşa ettiği bir alanı işaret eder ki, anılan bellek üzerinde yoğunluklu olarak ön plana çıkmaktadır. Özellikle, Başbakan İsmet İnönü'nün eşi Mevhibe İnönü ile at üzerinde kent içindeki dolaşımı aktarılmış (Kızılay, Tuna Caddesi'nden Küçükesat Bölgesinde yer alan kırık alan gezisine ve İncesu Deresi'nin bulunduğu konumun ötesine), çocukların bu esnada İnönü'yü selamladığı aktarılmıştır. Bu alanın dönemsel değişimine işaret eden çocukluk belleği, herhangi bir güvenlik önleminin bulunmadığını da paylaşarak kentsel dolaşım şemasını tariflemiştir.

Sözlü tanık Bedia Yavuz emekli Meclis Kanun Müdürüdür ve 1928 yılında Ankarada doğmuştur. Hamamönü ve ilerleyen yıllarda Keçiören'de ikamet etmiş katılımcı olarak çocukluk belleğinde yer alan konut tipolojisini ve eski şehiri aktarmıştır. Yavuz, Hamamönü, Fırın Sokak'ta ikamet ettiklerini belirtmiştir. Çocukluk belleğinde Hamamönü'nde yer alan nirengi noktalarını tariflemeye gayret etmiştir. Tacettin Sultan Camii, Mehmet Akif Ersoy'un Konutunun yer aldığını belirten Yavuz, Hamamönü'nün merkezi niteliğini ve bölgesel kullanım yoğunluğunu aktarmıştır. Özellikle kentsel merkez niteliğini Numune Hastanesi (1933 mim. Robert Oerley), eğitim yapıları (Çifte tedrisat ile eğitim faaliyeti sürdüren 1.,2. ve 3. Ortaokul), Hıfzısıhha Enstitüsü (1927-1932 mim. Robert Oerley, Theodor Jost) (Şekil 3.72.) varlığıyla ilişkilendiren Yavuz, merkezin gelişim yönelimini belirtmiştir. Bununla birlikte eski şehirin tarihsel arkaplanında merkez niteliğini, katmanlı yapılanma ile değerlendirmiştir. Burada yer alan tarihi nirengi noktaları Ankara Kalesi, Augustus Tapınağı, Ulus Meydanı ve Dışkapı aralığında Çankırı Caddesi aksında Roma Hamamı, Alaaddin Camii (Kurşunlu), At Pazarı'nda yer alan Aslanhane Camii, Anafartalar Caddesi üzerinde Zincirli Camii olarak aktarılmıştır. Çocukluk belleği kapsamında Halkevi görüşmeciler tarafından aktarılan sosyal bir eğitim mekânıdır. Beş

görüşmecinin aktarımıyla Halkevi ve Halkevi'nin toplumsal rolüne yönelik mekânsal bileşenler, eğitim ve hizmet odaklıdır.

Şekil 3.72. Hıfzısıhha Enstitüsü, Fotokart, Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi

Şekil 3.73. Gazi Yarışı, Fotokart, Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi

Şekil 3.74. Memurin Evleri, 1929 Yılı Tarihli Fotokart, Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi

Eğitim amaçlı tiyatro, bale, beden terbiyesine ilişkin süreli faaliyetlerin yaygınlığı sıklıkla anılmıştır. Bedia Yavuz, Halkevi'nin misyonunun salt süreli eğitim faaliyeti odaklı olmadığını temsil, balo gibi etkinliklerle bir yaşam biçimini telkininin çocukluk çağında gerçekleştirilmeye başladığını eklemiştir. Atatürk Orman Çiftliği, çocukların zooloji ve botanik eğitimi çerçevesinde saha gezisi düzenlenen ve görüşmeciler tarafından sıklıkla anılan bir kentsel açık mekân oluşturmaktadır. Ek olarak kentsel açık mekân kullanımı banliyö treni ile Kayaş, Saime Kadın ve Mamak Bölgesi'ne piknik, kır gezisi aktivitesi için 'örtüsünü ve yiyeceğini alan herkesin' katılım gösterdiği görüşmeciler tarafından değerlendirilmiştir. Bedia Yavuz Hamamönü'nde ikamet ettiği zaman dilimi içerisinde (1928-1950) yaz gecelerini, Gazi Yarışı'nı ve Yenişehir'i takip eden 'kent gözlemcileri' olduklarını aktarmıştır (Şekil 3.73., 3.74.). Hamamönü'nden yürüyüşe başlayan Yavuz ve arkadaşları, Talatpaşa Caddesi üzerinden Atatürk Bulvarı'na erişerek kestane ağaçlarının altında düzenlenen oturma elemanlarında kenti gözlemlemiştir.

İffet Kızılkaya, 1932 yılı doğumlu Kimya Yüksek Mühendisi ve ODTÜ, öğretim üyesidir. Yaşamının çocukluk yıllarını Hacıbayram Camii ve Çankırı Caddesi ara bölgesinde yer alan İsmetpaşa Mahallesi'nde geçirmiştir. Kendi çocukluk belleğinde yer alan konutu iki katlı ve bahçesinde havuz bulunan, mahalli ölçekte yine iki katlı konut bölgesi içinde tariflemiştir. Babasının botanik merakını paylaşmış, bahçesinde yer alan gül ve ağaçlara bakım yaptığını aktarmıştır. Ayrıca Kızılkaya özellikle gündelik yaşam geleneği olarak evsel misafirlik dönemin kadın ve çocuklarının rutin aktivitelerinden birisi olduğunu vurgulamıştır. Toplu taşıma aracı kullanım azlığına ve ağına değinen Kızılkaya, Ulus'un merkez olarak yer aldığını eğitim yapıları aracılığıyla da belirtmiştir. İsmetpaşa İlkokulu'nda

bölgesel yoğunluk sebebiyle Atatürk Erkek İlkokulu'nda ilköğretimini tamamlamış, Ulus'ta bulunan Beşinci Ortaokul'da eğitim hayatını sürdürmüştür.

Çocukluk belleği ilk gençlik yıllarını da kapsayan bir zaman dilimine işaret etmektedir ki burada savaş sonrası döneme ait yoğunluklu olarak anılan toplumsal olay temelli hatırlama 'Milli Koruma Kanunu'⁴¹ ve sonrası' ile ilintilidir. Kızılkaya bu zaman dilimini (1940'lı yıllar) 'yokluk dönemi' olarak değerlendirmekte, sosyal yapılanmanın ve ideolojik biçimlenmenin bu zaman dilimine karşılık görece yoğunluğuna da dikkat çekmektedir. Ulus'ta 'bayram' ve 'kutlama' geleneğinin, I. Türkiye Büyük Millet Meclisi yapısı ve bahçesi aracılığıyla bir araya gelme ve yürüme eylemi ile pekiştirildiğini aktarmıştır.

Ayrıca Ankara'da farklı tarihli doğum esası bulunan görüşmeciler Ankara Hipodromu'nun kutlama geleneğinin merkezinde yer aldığını da eklemiştir. Bu kutlamanın bir parçası olarak izcilik veya okul gruplanmaları ile çalışmalar gerçekleştirdiklerini, marşlar öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Bunu takip eden kentsel/ kamusal mekânın bellek aktarımı gündelik yaşam ile ilişkilenen 'yokluk dönemi' ve 'ekmek muharebesi' kesitini yazarla paylaşmıştır. Cümlesine "Sana ekmek muhaberesini anlatacağım!" ile başlayan Kızılkaya, gündelik yaşamın toplumsal-ekonomik bileşenlerini ve yaşam koşullarını "Karne ile ekmeğini alıyorsun ama şöyle, herkesin yarım ekmek alabilme hakkı vardı bir gün için"⁴² belirtmiş, aşağıdaki ifadelerle aktarımını sürdürmüştür.

"Babam otomobil tamircisi olduğu için 'ağır işçi' kategorisinde bir ekmek alabiliyordu. Çocuklar olarak bizler ise çeyrek ekmek alabiliyorduk. Dahası, nüfus cüzdanımızda 'basma verilmiştir' ibaresini damgalarlardı. Basmalarımızı Sümerbank'tan temin ederdik. O bile kısıtlı ve karneyle idi. Çünkü o dönem Türkiye'de bir tek Nazilli'de basma fabrikası vardı; toplamda dört tane de şeker fabrikası vardı. Şeker yoktu; erişemezdin! Sağlık Bakanlığı'nın olduğu yerde Bakanlığa ait memurin evleri vardı. O dönem toz şeker diye bir şey bulamazdın hep kesme şeker karne ile dağıtılırdı. Muazzam kıtlık çekilirdi. Ankara'da hangi zamandı bilmiyorum ama öyle bir sel oldu ki! Bütün memur evlerini ki bakan ve milletvekili evlerini, depolarını su bastı. Bütün o şeker sandıkları ortaya çıktı; Ankara'ya rezil oldular. 'Halk, karneyle inliyor' diye bütün gazeteler yazdı"⁴³.

⁴¹Detaylı Okuma İçin Bkz. Mevzuat Bilgi Sistemi, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.3780.pdf>, Erişim: Şubat, 2018.

⁴² Detaylı Okuma İçin Bkz. T.C. Resmî Gazete, 14 Şubat 1941, Sayı No: 4734, Kararnameler, Kararname No: 15114, Sayfa 1; <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/4734.pdf>, Erişim: Şubat, 2018.

⁴³ İffet Kızılkaya ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat hakkında detaylı okuma için Tez'in Ek-2 Belgesi'ne bakınız.; Güliz Küçüктаşdemir; 2017.

Ulus, görüşmeci belleğinde ‘Cumhuriyet’in filizlendiği bölge’ iken, tren hattı ile banliyö seferleri gündelik hayatın ulaşım, dolaşım şemalarına etki etmiştir. İffet Kızılkaya bu bağlamda ailesiyle Etimesgut, Mamak ve Sincan’a aile ziyareti amaçlı geziler düzenlendiğini belirtmiştir.

Şekil 3.75. Detaylı İnceleme İçin Ayrıca Ek-4 (d) Belgesine Bakınız.

Samanpazarı ve Çıkrıkçılar Yokuşu güzergâhını kullanan görüşmeci, Denizciler Caddesi'ni yoğunlukla yeme-içme durağı olarak (Hacıbey Kebap, Karpiç) tariflenmiş, burada yer alan etnik köken farkı bulunan kimselerin ikamet ettiğini⁴⁴, ticari faaliyet sürdürdüğünü eklemiştir.

Bu bölge içinde yer alan pazaryerine ek olarak semt pazarı (pazar günleri 'tel dolaba' erzak ikmalî) manav ve kasaplar ile tüketim eğilimleri 'tutumluluk' prensibinde paylaşmış "Biz limonu taneyle alırdık. Tamam mı? Öyle kilo falan yok! Bir tane limon veya iki tane limon almaya giderdik" paylaşılmıştır. Kızılkaya kadın temsili üzerinden ev yaşamındaki anne figürünü, Makedon göçmeni (Pirlepe doğumlu olduğunu eklemiştir) 'misafirperver', 'ev kadını', 'marifetli bir dikiş ustası' olarak tariflemiştir. Giyim ürünlerinin kalıplama ve dikme işleminin annesi tarafından hazırlandığını aktaran Kızılkaya, 'Yahudi Mahallesi'nde' (güncel adı Kumrucular Sk.) yer alan terzilik ham maddelerinin çeşitliliği ve kalitesini belirtirken 'oradan alışveriş yapmak istemiyordum' belirtmiştir. Temelinde 'yerli malı tüketimi' konusunda çocukluk belleğinin duyarlılığını aktaran bu ifadenin değişimini "İlla yerli malı olsun. Fakat gidiyorum diğer dükkânlara o kadar çok sıkıntı çekiyorum ki... Mesela iplik veya düğme yok! Nihayet bir gün dedim ki "işimi kim yapıyorsa ondan satın alırım" dedim ve Konya Sokak'a gittim" ifadesiyle belirtmiştir.

Kızılkaya ve görüşmecilerin çocukluk aktivitesi örneğinin kültürel ayağını oluşturan tiyatrodaki temsil izleme (Üçüncü Tiyatro, Büyük Tiyatro) örnekleme, 'öğrenci olma' durumunun gerekliliklerini yerine getirme bilinci dışında arta kalan zaman diliminde çocukluk belleğinde yer edinmiştir. Sonuç olarak çocukluk belleği aktarımında görüşmecilerin tamamı, geleneksel olan ve karşıt imgesi, Ankara nüvesi 'Yenişehir' üzerinden aktarmaya çalışmış gündelik yaşamın mekânsal organizasyonunu tariflemiştir. Görüşmeciler özgün konut yaşantısını ve mahalli ölçekli organizasyonu belirterek kentin konut dışındaki kullanım alanı ve algısını aktarabilmiştir. Bu değerlendirmenin özü gündelik yaşam pratikleri ve mekânsal uzantılarını içermektedir. Ankara'nın kentsel, toplumsal ve yönetsel uzantısını, pasajları gündelik yaşam ara kesitinde, mekânsal biçimlenme eşliğinde paylaşmıştır. Modernleşme bağlamında Ankara değerlendirmesi, toplu taşıma, yeme-içme, kültürel faaliyet katılımı, rekreasyon alanı kullanımı, eğitim olanakları/kısıtları ile kentsel mekânın gelişimi bireysel, olay temelli tarihlendirme yoluyla eşleştirilmiştir.

⁴⁴ İffet Kızılkaya: ...Denizciler Caddesi muhakkak çok değişti. Çok fazla dükkân yoktu oradan aşağıya Ermeni Mahallesi derler; o tarafa doğru dükkânlar yer alıyordu. Mesela Ulus'ta Hal vardır. Hal'den...Hal'in karşı tarafında Ermeni Mahallesi'ne doğru inilir. Oradan her türlü yiyecek, giyecek malzemeleri...orada çok çarşılar vardı. Bizim yolumuzun üzeri değildi Ben sonraları gördüm orayı. Biz oradan alışveriş yapmazdık ama pazarlar vardı. Halin dışında. Semt Pazarı! Her şey ucuz ve taze...

3.3.2.1. Tüketim Alışkanlıkları

Doğum esası Ankara olan görüşmecilerin dışında kalan grup, eğitim, askerlik, sağlık, mesleki uygulama amacına yönelik olarak 1950 yılı itibariyle Ankara'da kısa, uzun süreli bulunma eğiliminde olmuştur. Görüşmeciler bu eğilimin sosyo-ekonomik, kültürel etkenlerini ve bireysel koşullarını detaylı bir biçimde değerlendirerek aktarımda bulunmuştur. 1950'li yılların ilk yarım periyodu Yenişehir'in hâlihazırda gelişmekte olan 'merkezi niteliği' farklı tüketim tutumlarıyla ele alan kentsel mekânı tariflemektedir. Görüşmeci belleğinde tüketim alışkanlıkları ve yaşama biçiminin değişimini Ulus, eski şehir merkezli bir şemadan hareketlenmektedir. Gündelik yaşamın kaynağı olarak Ulus, tezin kapsamında yer alan dönem ile birlikte Yenişehir güzergâhını tanımlamaktadır. Bu nedenle, tezin bu bölümünde 1920-1950 yıllarına ait aktarımlar bir arka plan olarak var olmaktadır.

Ticari yaşam Ankara'da makro ölçekli bir bakışla, Başkentlik işlevi ile artmış (alım gücü yüksek nüfusa sahip olması, küçük esnaf ve zanaatkarlar için kredi imkânı v.b. nedenlerle), liman kentlerine görece kıyaslanabilir konumda yer almıştır. Demiryolu ve kara yolu erişiminin ithalat ve ihracat imkânlarını destekleyici nitelikli olması 'Orta Anadolu hâkimiyeti' Ankara'yı yeni bir tüketim merkezi olarak belirlemiştir. Ankara'nın tüketim ve ticari kimliğini Ankara Ticaret ve Sanayi Odaları, Ankara Ticaret Borsası, Ankara'da genel merkezi bulunan bankaların (Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Devlet Yatırım Bankası, İller Bankası, Sümerbank, Türkiye Halk Bankası, Türkiye İş Bankası, Şekerbank, Devlet Yatırım Bankası, Türkiye Vakıflar Bankası, Türkiye Öğretmenler Bankası, Etibank) varlığının hızlandırdığı belirtilebilir. Ek olarak endüstriyel gelişimin temel ayağını dokuma, tarım, hayvancılık, harp ve çimento sanayii, tarımsal araç üretimi oluşturmaktadır. 1955 yılı itibariyle Ankara'da faal nüfusun tamamının %40'lık oranı tarım ve hayvancılık ile geçimini sağlamaktadır (Ankara İl Yıllığı, 1967). Ankara'nın kentleşme güncesinde ekonomik ve ticari yapıya ait geleneksel yaşam çehresi, liberal ekonominin yönetsel odaklı endüstriyel açılımı bünyesinde uğramıştır. Böylece, ekonomik ve sosyal yaşam biçimi değişiminin yanı sıra tüketim arzı, farklı endüstri kollarını meydana getirmiştir. İstihdam olanakları da eşit olmayan bir dağılımla artmıştır. Kentleşme ve kentsel planlama stratejisinde kırsal alandan göç etme eylemi, altyapı hizmetleri doğrultusunda artış göstererek dikey sosyal hareketlilik meydana gelmiştir.

Dikey sosyal hareketlilik bağlamında, Ulus, At Pazar'ı, Saman Pazar'ı, Hamamönü, Anafartalar Caddesi, Denizciler Caddesi, Bankalar Caddesi sıklıkla anılan kentsel ticari referanslar, geçici/kalıcı iş gücü oluşumunun altyapısını oluşturmuştur. Özellikle Anafartalar Caddesi, hafızanın geri çağırma işleminde birincil tüketim merkezi olarak yer alırken

kullanıcı grubuna bağlı olarak geçici/kalıcı iş gücünün usta-çırak ilişkisine bağlı saha eğitimini kapsamıştır. Tüketim alışkanlıklarını oluşturan bellek, farklı alt grupları ile birlikte sosyo-kültürel, toplumsal yaklaşımın arka planını tanımlamaktadır. Bu nedenle tezin örnekleme kapsamındaki tüketim eğilimi, sosyo-kültürel, toplumsal yaklaşımın takibi, ticari faaliyet gösteren beş erkek görüşmeci (Cemalettin İpek, Faruk Küçük, Mehmet Döner, Ayhan Sümer, Muharrem Dalkılıç) ve diğer meslek kollarında faaliyet gösteren bireyler aracılığıyla sağlanmıştır.

1937 Yılı Erzurum doğumlu Mehmet Döner, 1942 yılında Ankara'ya trenle seyahat ederek geldiklerini belirtmiştir. 'Eğitim hayatını sürdüremeyen bir çocuğun alternatif yetiştirilme modeli' değerlendirmesinde 1949 yılı itibarıyla çalışmaya başladığını paylaşmıştır. Ayrıca Döner'in ilk ikamet ettiği mahalli ölçek, kentte üç ana ekseninde gelişim göstermeye başlayan gecekondu bölgesi (dikey sosyal hareketlilik) içinde yer almıştır (Ankara Belediyesi, 1945). Bu bölge Altındağ, Hıdırlık Tepesi ve Bentderesi arasındaki kentsel alanda yer almıştır. Tren yolu ve Gar, kent merkezi olarak yer alan Ulus'a en yakın konumda imar planı denetimi dışındaki mahalli yapılaşmaları meydana getirmiştir (Şenyapılı, Tansı; 1940). Döner, "Bir çocukluk yaşadığım söylenemez. Hep mücadele, mücadele, mücadele! Altındağ'daki evimiz, hala durur baba ocağı. Orası bir gecekonduydü. O zamanlar imkânlar öyleydi. Babam oraya bir gecekondu yapmıştı."⁴⁵

Döner, Anafartalar Caddesi No:22, İsmetpaşa Mahallesi'nde yer alan Vakıflar İş Hanı'nda (3.Vakıf İş Hanı) tezgâhtar olarak ticari faaliyetine başlamıştır. Anafartalar Caddesi, Ulus'un tüketim alışkanlıklarını belirleyici bir alışveriş merkezidir. Görüşmecilerin tamamı, Kızılay'daki ticari yoğunluğun 1960'lı yılların ikinci yarısında gerçekleşmeye başladığı gözlemini aktarmıştır. Hamamönü ve Samanpazarı ise 1920'li yıllarda Ankara doğumlu görüşmeci belleğinde sıklıkla anılan tüketim merkezi olmuştur.

Bedia Yavuz, eski kent merkezinin, kentsel niteliğini yönetsel mekanizma ile ilişkilendirmektedir. Bu bağlamda gündelik yaşamının çalışma alanını etkileyen I. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin eski şehir ile özdeş anıldığını belirtmiştir. Burada Kanunlar Müdürlüğü yaptığını ve iş çıkış saatlerinde, 'nezih bir dolaşım' gerçekleştirdiğini, tüketim faaliyetini gerçekleştirdiğini belirtmiştir. Birincil tüketim merkezi olarak Ulus, yönetsel merkez kimliği ile mekân dizgesine ve gündelik yaşamın biçimlenmesine etki etmiştir.

⁴⁵ Mehmet Döner ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat hakkında detaylı okuma için Tez'in Ek-2 Belgesi'ne bakınız.; Güliz Küçüктаşdemir; 2017.

İkincil tüketim aksı, Bankalar Caddesi üzerinde yer alan tüketim yoğunluğu ve Yenişehir'e dair Yavuz şöyle aktarmıştır:

“Ulus'ta da hayatım şöyle; benim ilk Meclis'te birkaç senem geçti. Meclis oradaydı, Ulus hayattaydı! Meclis taşınduktan sonra Ulus'a gitmedik. Bir tek sebeple gidiyordum; oradaki İş Bankası'nda hesabım vardı. Bir de Sümerbank vardı uğradığım. Fakat, gide gide Ulus kayboldu ve Kızılay'a taşındı. Sonra da Kızılay'dan da daha yukarıya taşındı. Yani böyle Ankara şehri! İnsanların vakit harcadığı, alışveriş yaptığı yerler yukarı taşındı. Sene 1950'den sonrası, 1960'a doğru diyeyim... Özellikle, İhtilal'den sonra Ulus'taki Meclis müze olunca ağırlık yukarıya taşındı.”

Yekta Güngör Özden, Ulus'u tüketim yoğunluğunun merkezi olarak belirtirken İş Bankası, Sümerbank, Koç Firmalarının maliki olduğu Mühendis Han'ı ve Belediye'nin önemine değinmiştir. Özden eskişehire ait yapı stoku ile ilintili yürüme rutinini de, "...Hacı Bayram Camii vardı. Köşede bir postane vardı, daha doğrusu şubesi. ...Bent Deresi'ne giderken, Hisar'a çıkan yolda. Oradan Anafartalar Adliyesi'ne doğru gidiliyordu. Ayrıca, Kale'nin bir gezinti yeri olduğunu söylemek istiyorum. Gidilir, gelinirdi." sözleriyle belirtmiştir. Anayasa Mahkeme Başkanı emeklisi Özden, Anafartalar Adliyesi'ne ve avukatlık bürolarının konumlandığı İş Kur ve Börekçiler Han'a da değinmiştir. İş Kur Han'ın otuz veya kırk avukat bürosunun bulunduğu 'kalabalık' bir iş hanı olarak tariflemiştir. Ayrıca Ulus'un yeme-içme, rekreasyon, tüketim ürünlerine, kültürel mekânın üretimindeki rolünü sağlayıcı olarak ticari yapılaşmaların varlığına ve artışına dikkat çekmiştir.

Ulus arka planındaki tarihsel ve ekonomik bağlam, ‘Taşhan Meydanı’ üzerine yoğunlaşmaktadır. Meydan'da yer alan düzenleme (Hermann Jansen Planı 1932) ile otel kimliğinin yıkımını takiben Sümerbank inşa edilmiş ve bölgedeki ‘modern mağazacılık’, ‘modern yeme-içme’ anlayışının ilerleyen dönemde yörüngesini değiştiren, Yerli Ürünler Pazar’ı ve Karpiç Lokantası ile pekişmiştir. Görüşmeciler Ulus'ta, Samanpazarı ve Hamamönü bölgesinde yer alan zanaat faaliyetlerinin sürdüğünü ancak, ithal ürün tüketiminin Bankalar Caddesi, Anafartalar Caddesi'nde bulunan dükkânlarda gerçekleşebildiğini aktarmıştır. Sözlü bellek aktarımında bulunan İffet Kızılkaya gündelik yaşam yoğunlaştırıcısı olarak Ulus'u ve Yenişehir'i fiziki yapılanma ve kültürel aktivite katılımı ile birlikte şu sözlerle değerlendirmiştir:

“Sinemaya gidiyorduk o zaman, büyük sinemalar vardı. Su Sineması, Sümer Sineması vardı Denizciler Caddesi tarafından Samanpazarı'na doğru giderken. Kızılay'daki yeni sinema açılışı çok sükse yaptı. Hadi gidelim dedik, gittik. Fakat, sinemaya girmek için öyle çamurlu yerlerden geçtik ki her yerimiz çamur oldu. Anlatabiliyor muyum? Daha tamamlanmamış, buraya bir daha gelinmez demistik. Kızılay'da dükkânlar açılmaya başladı. Hiç gitmedik. Neden? Ulus'takiler kaliteli, Kızılay'dakiler uyduruk şeylerdi. Bu anlattığım 1950 yılına ait bir anekdotu...”

Anafartalar Caddesi, görüşmeci belleğinde 'terzi ham maddesi temin edilen' İpekiş, Necati, Erler Mağazaları, Ortaç Mağazası, Ayhan Mağazası, Mersa Kumaş Mağazası ile sıklıkla anılan ve Meydan ile ilişki kuran bir tüketim güzergâhını yaratmaktadır. Tüketim merkezinin Anafartalar Caddesi uzantısı 1956 yılında istimlak edilen yüze yakın mağaza, ticarethane ve yazıhane tahliye edilmiş⁴⁶, yeni bir kentsel alan düzenleme çalışması gerçekleştirilmeye başlamıştır. 13 Eylül 1956 Tarihli Milliyet Gazetesi'nin haberine göre, Belediye Başkanı Orhan Eren tarafından ticari faaliyette bulunmakta olan ve dükkânları bulunan kişilere yirmi dört saatlik tasfiye süresi tanınmıştır. Bir aylık zaman diliminde Anafartalar Caddesi'nin genişletilmesi amaçlı çalışmalar yapılmıştır.

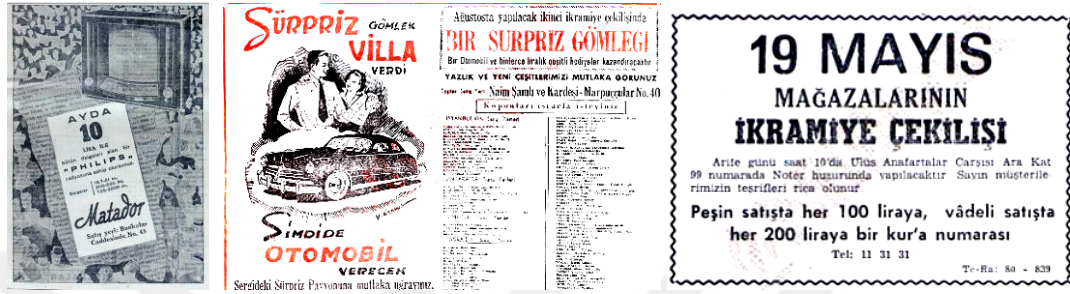
Mehmet Döner Anafartalar Caddesi'ne etki eden fiziksel yenileme, yıkım çalışmalarının Kızılay'ın ticari yoğunluğunu arttırdığına işaret etmektedir. Döner, Kızılay'ı bir mahalle olarak tanımlamaktadır. Anafartalar Caddesi üzerinde yoğunlaşan ticari aksın, Kızılay'a yönelimini yenileme çalışmaları ile değerlendiren Döner, pasajların Ankara, Yenişehir'deki oluşumunu bu aks ile ilişkilendirmektedir.

“Kızılay'da hiçbir şey yoktu o zaman. Mahalleydi burası kızım. Bir Sakarya Caddesi'nde birkaç bakkal ve şarküteri... Kahveler vardı. Sonradan, Ulus Anafartalar Çarşısı yıkıldı. Oradaki esnaf da eski Ankara Radyo Evi karşısında Belediye'nin dereyi doldurduğu yerdeki bir dükkâna taşındı. Esnafı oraya taşıdılar yani. Hatta kömür ardiyesi de oradaydı. Trablusgarp Sokak'a taşımışlardı. Şimdiki Serçe Sokak'ta. Buradaki (Kızılay), apartmanların giriş katlarını yıktılar, dükkân yaptılar. Kızılay'a akın öyle başladı. 1957-58 gibiydi yıl olarak. Böylece Ulus'tan Kızılay'a iş merkezi yavaş yavaş kaymış oldu. 20'li yaşlarımda hala Anafartalar'daydım. Askerden dönünce patronum bana ortaklık teklif etti. Onlar üç kardeşti, iki ortak bir de oğulları vardı. Buradan, “Kızılay'dan bir dükkân bul, ortak olalım” dediler. Bende de o zaman az bir para vardı, 13,14 liram kadar. Büyük paraydı aslında o dönem için tabii. Pasajdan dükkân tutup (Kocabeyoğlu Pasajı) ortaklı iş yapmaya başladık. Üç, dört yıl beraber çalıştık ve sonradan ayrıldık”

Görüşmeci belleğinde Ulus ve yakın çevresinin tüketim odaklı bir merkez olarak 1929-1957 yılları arasında çeşitlenen nitelikte tüketim eğilimlerini barındırdığı izlenebilmektedir. Geleneksel olan Hamamönü, Samanpazarı At Pazar'ı ve Ulus Hal'ine karşılık Anafartalar Caddesi, Bankalar Caddesi, Sıhhiye-Yenişehir güzergâhı arasında kalan bölüm ve Meşrutiyet Caddesi'nde açılmaya başlayan sayılı dükkân, ham madde üretim-tüketim dinamiklerinin, arz-talep dengesinin değişimini aktarmaktadır. Arz-talep değişimindeki dengenin sosyo-ekonomik ve gündelik yaşam biçimi ayrışmalarından kaynak

⁴⁶ Detaylı Bilgi İçin Bkz. Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü; Mevzuat Bilgi Sistemi, e-mevzuat, Kaynak: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2942.pdf>, Erişim: Mart, 2018.

aldığı gözlemlense de görüşmecilerin gündelik rutinleri arasında anlam durumu değişen, kullanım dışı kalan mekânsal yapılanmalar kent gözlemcisi olarak bellekte yer almış ve paylaşılmıştır. Tüketim belleği tezin dönemi dâhilinde (1950-1980) Ulus ile merkezlenen bir şemayı içermekte ancak Ulus Meydanı yeniden düzenlemesi ile Yenişehir bağlantısını gündelik yaşam pratiklerini ve mekânsal karşılıklarını üreten, uzanan bir yapıda ele alınmaktadır.

Şekil 3.77. 'Ayda 10 Lira ile Bütün Dalgaları Alan Bir Philips Radyosuna Sahip Olursunuz'; Matador Mağazası İlanı, Bankalar Caddesi, No:45, Ulus Gazetesi; 18.02.1937; Kaynak: <http://gazeteler.ankara.edu.tr/dergiler/64/1647/24385.pdf>; Erişim: Mart,2018.

Şekil 3.78. 'Kuponları İsrarla İsteyiniz'; Ortaç Mağazası İlanı, Anafartalar Caddesi, No:224, 01.07.1950 Tarihli Milliyet Gazetesi, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Kasım, 2017.

Şekil 3.79. '19 Mayıs Mağazalarının İkramiye Çekilişi'; Anafartalar Çarşısı, 21.01.1966 Tarihli Milliyet Gazetesi, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Kasım, 2017.

Bu anlamda, Yenişehir, Ankara'nın planlı kent merkezi olma adımıyla yeme-içme, rekreasyon, kültürel etkinlik katılımını üreten bir çekim alanı tariflemekte ve anı tümseği aktarımında konumlanmaktadır. Gerçekleştirilen görüşmeler üzerinden farklı sosyo-ekonomik düzene sahip bireylerin yaklaşımı Yenişehir'i kültürel aktivite katılımı, düzenlenen 'modern' kentsel anlayışın deneyimi, rekreasyon alanı kullanımı ve yeme-içme faaliyetini içermektedir. Tüketim belleğinde Ulus hâlihazırda birincil plandadır. Ancak, yeni kentliler Yenişehir'i deneyimlemek arzusuyla dolaylı ve dolaysız yollar ile kentsel hareketliliklerini sürdürmekte, gelişimi takip etmektedir. Yenişehir'in anlamlılık durumunda yönetsel görevi bulunan kimselerin konut bölgesi, rekreasyon ve 'batılı' yeme-içme alışkanlıkları yer almakta böylece de sosyo-ekonomik ayrışmanın fiziksel ayağını tariflemektedir. Aktarılan kolektif bellek paylaşımında Yenişehir'in 'lüks' tüketim merkezi olarak anılması, bireysel kimlik durumuyla ilişkilendirilerek tüketime/deneyime bağlı olarak çeşitlenen mekânsal anekdot ve niteliklerle de kıyaslanmıştır.

Yenişehir’de çocukluk hafızası ve anı tümseği geri bildirimini, kentsel yapılanma sürecini 1930 yılı doğumcu Meral Akıncı konut ve evsel tüketim ürünleri aracılığıyla aktarmaya başlamıştır. Memurin Evleri’nde ikamet eden yeni kentlilerin ve Yenişehirliilerin gündelik yaşamındaki tüketim alışkanlıklarını bölgesel bir sınır içinde gerçekleştirdiğini belirtmiştir.

Sınır ilişkisini tarifleyen fiziksel etmen olarak İncesu Deresi, Akıncı’nın çocukluk ve yetişkinlik belleğinde yer almıştır. Öte yandan Havagazı Şirketi’nin kent dışında konumlandığını ekleyen Akıncı, bir bayram geleneği olarak bacasından kırmızı duman çıkan yapının bir çocukluk eğlence aracı olduğunu eklemiştir. Akıncı’ya göre, Sıhhiye ile Bakanlıklar arasında kalan yürüyüş aksı gündelik yaşamın popülist yaklaşımlı yürüme güzergâhını tariflemektedir. Bu rotasyon içinde tüketim hafızasını geri çağıran pazaryeri Akıncı tarafından aktarılmıştır. Akıncı, Yenişehir Pazarı’nın güncel ve geçmiş zaman dilimindeki, bellekteki konumunun değişim göstermediğini de eklemiştir. Pazar, Sağlık Sokak’ta, çarşamba ve cumartesi günleri kurulmaktadır (Ankara İl Yıllığı, 1967). Akıncı, “Yenişehir’de pazarımız vardı; güzel kurulurdu. Şimdiki, yine o derenin ken... O dere kalmadı ya! (Gülüyor) (İncesu Deresi). Şimdiki... Hacettepe’ye doğru giderken, Süleyman Sırrı... Pazar kuruluyor ya... Hah! Orası işte Yenişehir Pazarıydı. Sebze pazarıydı; kıyafet satışı olmazdı. O zaman için kıymetli ve güzel bir pazardı.” belirtmiştir⁴⁷. Atatürk Bulvarı ve Kavaklıdere aksı üzerinde yer alan elçilik mensupları, gündelik yaşam rutini içerisinde bu pazarı dâhil etmiştir. Sözlü tanık olarak Akıncı, Yenişehir Pazarı’nın kurulduğu günlerde elçilik mensubu kişilerin küfe küfe meyve ve sebze aldığı, ‘kavaslar’⁴⁸ eşliğinde onların geçme hasır sepetlerle taşındığını belirtmiştir.

Yenişehir’de tüketim belleğini Ulus ile eş zamanlı olarak aktaran görüşmeciler, Kızılay Binası, Güvenpark ve Saraçoğlu Mahallesi, Memurin Evleri, Cemil Uybadin Köşkü’nü aktararak, ticari yönelimin Yenişehir üzerindeki uzantılarını sinema ve ‘İstanbul merkezli batılı pastane’ imgesi ile kurmaktadır. Dayanıklı yan tüketim ürünleri olan giyim hammaddesi, ayakkabı gibi ihtiyaçlarını Ulus’tan temin eden görüşmeciler, Yenişehir’i ‘Bulvar’ ile deneyimlemekte, gündelik güzergâhta gelişimi takip etmektedir. Atatürk Bulvarı’nda yer alan birincil ticari eğilimlerin kentli katılımını yoğunlaştırıcı işlevler ile oluşum göstermeye başladığını belirten görüşmeciler, bürokrasi mensuplarının buluşma

⁴⁷ Meral Akıncı ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat hakkında detaylı okuma için Tez’in Ek-2 Belgesi’ne bakınız.; Güliz Küçüktaşdemir, 2017.

⁴⁸ *Kavas*: 1. isim Elçilik veya konsolosluklarda görev yapan hizmetli. “Artık şunları toplarsak, dedi, kavasa söyleseniz de bir adam bulurverse.”- R. H. Karay; 2. Banka, patrikhane, otel vb. yerlerde hizmetli veya koruma görevlisi; 3. Elçilik ve konsolosluklarda koruma görevlisi; Kaynak: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=KAVAS; Erişim: Mart, 2018.

mekânı olan iki pastane (Özen ve Mutlu Pastaneleri), Ulus Sineması (Soysal Apartmanı zemin kotunda yer alan) üzerinde özellikle durmuştur.

Kimya Mühendisi Emekli Öğretim Üyesi İffet Kızılkaya ise Yenişehir'in tüketim belleğinin gelişim hikâyesini Ulus ve yakın çevresinde (özellikle Anafartalar, Bankalar Caddesi merkezli ticari faaliyet ile anılan) görüşmeciler tarafından paylaşılan mağaza şubelerinin yer alışı ile kurmaktadır. Kızılkaya çocukluk belleğini geri çağırırken ikamet ettiği İsmetpaşa Mahallesi'nden, yetişkinlik ikametgâhı olan Emek Mahallesi'ne kadar yer alan zaman dilimini eşleştirerek aktarımda bulunmuştur. Ulus'tan dayanıklı yan tüketim ürünlerini edinmeyi sürdürdüklerini ifade eden Kızılkaya "En iyi şeylerimizi hâlihazırda Ulus'tan alırdık. Ben mezun oldum 1956'da o zaman Kızılay'da ticari faaliyete açılmış 101 Çeşit Mağazaları şubesi Kızılay'a gelmişti. APA Ayakkabıcısı var ki bunlar Ulus'taki en iyiler. Emek Mahallesi'ne taşındığımız yıllarda artık Ulus'a gitmez olmuştuk. Bu taraflar açılmıştı. Nehir vardı mesela, Nehir'in örgüleri... En iyiydi. Gima henüz yoktu. Yeme içme odağı Sakarya Caddesi'ndeydi." Paylaşımında bulunmuştur. Pazaryeri meselesi tüm görüşmecilerin önemle değindiği bir anlamlılık durumunda iken, manav ve kasaplar semtteki gıda ihtiyaçlarını karşılamak üzere gündelik rutinde yer alan durakları tariflemiştir. Görüşmeciler haftalık olarak pazaryerinin kuruluş günlerini ve semtini aktarmıştır. Sırasıyla pazartesi günü, Maltepe (Bomonti) ve Şehitlik, salı günü At Pazar'ı, Emek Mahallesi, çarşamba günü, Yenişehir ve Yenimahalle, perşembe günü Kurtuluş, Şehitlik, cuma günü Bahçelievler, Yenimahalle, Keçiören semtlerinde pazaryeri kurulmaktadır.

Şekil 3.80. '101 Çeşit Müessesesinden Taksitle'; 101 Çeşit Mağazası İlanı, Merkez Han, No:1, 14.07.1958 Tarihli Milliyet Gazetesi, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Kasım, 2017.

Şekil 3.81. 19 Mayıs Mağazası, Yenişehir İzmir Caddesi'nde; Kaynak: Koç Üniversitesi Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (VEKAM) Arşivi, Envanter No: 2500

Şekil 3.82. Hayat Fotoğraf Ajansı İlanı; 1960 Yılına Ait İlan Kupürü; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.

Hafta sonu ise Altındağ, Yenişehir, Yenimahalle, Aydınlikevler semtlerinde Belediye tarafından kurulan pazaryerleri görüşmecilerin iş saati dışında gündelik rotasına dâhil olmuştur. Aktarılan gün ve bölgesel ölçekli pazaryeri meselesi, İl Yıllıkları aracılığıyla olumlanan ve kentsel gelişimin, çoğul ticari merkezin gelişimini ifade eden veriler olarak

değerlendirilmiştir (Ankara 1973 İl Yıllığı, Ankara 1967 İl Yıllığı, Ankara: Ajans-Türk Matbaacılık Sanayii, 1973; 1967). Tez kapsamında gerçekleştirilen görüşmeler, hafta içi ve hafta sonu çalışma saatleri hakkında bilgi vermektedir. Bu kapsamda, tüketim belleğini ve mekânsal karşılıklarının kullanımı doğru orantılı olarak artış göstermektedir.

Sözlü bellek tanıklarına yöneltilen ‘çalışma saatleriniz nasıldı?’ sorusuna paralel olarak, ‘çalışma’, ‘dinlenme’ günü rotası, rutinini paylaşması beklenmiştir. Bu soru, esnaf görüşmecisi belleğinde yer alan Zabıta Daire Başkanlığı çalışanlarının ‘tatil günü’ ticari faaliyet denetimi ve Yenişehir’in kullanıcı grubu olarak ‘memur kesim’ ile anılmasından kaynak almaktadır. Bu konu ile ilgili Emekli Kanunlar Müdürü Bedia Yavuz “Cumartesi de yarım gün çalışırdım. 657 Sayılı personel kanunu ile sanıyorum cumartesilerim tatil oldu. Devlet memurlarının hepsi için geçerliydi. Bu sebeple cumartesi bütün gün hiç çıkamadım. Nerede çıkacağım!” ifade etmiştir. Çalışma saatleri 1965 yılında yürürlüğe giren düzenleme ile farklı kullanıcı gruplarının gündelik rutinini, tüketim belleğini değiştirmiştir⁴⁹.

Yenişehir’in tüketim belleğine etki eden bir başka gündem ise kent içi ulaşım durumudur. Kullanıcıların tamamı yürüme eylemini gönüllülük esasına dayalı gerçekleştirdiğini belirtmiştir. Buna karşın, ‘kent-içi ulaşım noktaları ve güzergahları’ ile ilgili soru yöneltildiğinde toplu taşıma güzergâh ve araç sorununa yoğunluklu olarak değinmiştir. Yüz yüze görüşme gerçekleştirilen Emekli Öğretim Üyesi İffet Kızılkaya, kent içi ulaşım araçlarının deneyimini ‘boynuzlu’, ‘telli būs’ biçiminde kolektif olarak adlandırılan trolleybūs üzerinden aktarmıştır. Kızılkaya anı tümseği içinde yer alan ‘mezun olma’ durumu ile ulaşım araçlarının yaygınlaşma dönemini eş zamanlı olarak hafızasından geri çağırmıştır. Kızılkaya bir günlük yürüyüş şemasını paylaşmadan evvel çocukluk belleğinde kent-içi ve kent-dışı demiryolu kullanımı sıklığına da değinerek 1930’lu yıllar itibarıyla “Nereye gidilse, trenle gidilir!”, “Otobūs yok o dönem...” belirtmiştir. Yetişkinlik belleğine ait aktarımına “Hafta sonuna ait bir günlük yürüyüşümü sana aktaracağım şimdi” sözleriyle başlamıştır.

“... Dikimevinde bizim akrabalarımız vardı; oraya giderdik. Eyden çıkar Sıhhiye’ye kadar yürürüz. Sıhhiye’den Dikimevi ‘ne kadar da yürümeye devam eder, gideriz. Yürüyerek gidilir; bizim için otobüse binmek külfetti. Otobūsler sık değil! Trolleybūs konmuştu. O trolleybūsler Ulus’tan kalkar, Sıhhiye’ye... Sıhhiye’den Dikimevi ‘ne gider, Dikimevinden tekrar dönüş yapardı. Otobüse binerseniz buraları dolaşip tekrar Dikimevi’ne gelir. Duraklar var, otobūsler muntazam değil. Ulus’ta otururken “otobūs geldi gelmedi, hadi biraz yürüyelim” diyerek diyerek yürürdük. Benim böyle

⁴⁹ Detaylı Bilgi İçin Bkz: Devlet Memurları Kanunu, 23/07/1965’te Yayınlanmıştır. Tertip No:5, Cilt No: 4, Sayfa 3044; Bölüm 5 (Çalışma Saatleri, İzinler), Madde 99; Kaynak: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.657.pdf>, Erişim: Mart, 2018.

Dikimevi'ne yürüdüğüm çok vakidir. Ağaçlık, temiz cadde, tozlu değil. Yürürken, Kurtuluş Parkı'na da giderdim. Trolleybüs, bir kere 1950'den sonra başladı. Çünkü ben, 1950'de, Kız Lisesi'ni bitirip mezun oldum. O senelerdi işte. Ondan evvel otobüsler vardı ama bir durak için kullanmazdık. Trolleybüs ise daha cazip gelmeye başlamıştı. Ulus'tan binip ondan bir sonraki durakta inip yürümek... Sırf yeni geldiği için ve ona binmek istediğimiz için yapardık bunu. Demek ki 1950'lerde başladı.”

Kızılkaya'nın belirttiği kent içi ulaşım imkânlarına paralel olarak 1960'lı yıllarda 'telefonlu taksi' kullanımı ortaya çıkmış, bununla beraber otobüs, dolmuş, minibüs kullanımında bellek değişimi gerçekleşmiştir. Tüketim belleği ve ticari eğilimlerin, kentleşmenin izlerini kentin sosyal aracı olan özneler aracılığıyla takip eden 'kent kılavuzları' dönemsel incelemenin malzemelerini oluşturmaktadır. Tezin yazarı bu kapsamda dönemsel inceleme malzeme örnekleri olarak kent kılavuzlarını incelemeye tabi tutmuştur. 1960'lı yılların son yarısında kent içi ve dışı ulaşım konusunda gerçekleşen yoğun gelişim, liberal politikanın bir ürünü olarak düşünülebilir. Kent-içi ulaşım araçları Ankara'nın kuzey aksında yer alan Keçiören, güneyde Çankaya ve Dikmen Tepeleri, Doğuda Kayaş, Batıda ise Sincan güzergâhını kapsamaktadır. Ancak 1968 yılında yayınlanan 'Ankara Kılavuzu' incelendiğinde 'telefonlu taksi' kullanımı belirli semtlerde faaliyet göstermektedir. Buradan hareketle, sosyo-ekonomik yapılanmanın değişimi hususi araç talebi, kullanımı izlenebilmektedir. Kızılay'da 'telefonlu taksi' uygulamasının erken örnekleri kendisini görünür kılmakta kent içi erişim semt durakları ile Maltepe, Bahçelievler, Yenimahalle, Kavaklıdere, Çankaya kentsel gelişim yönünü beslemektedir (Ahışhalı, F., 1968).

Şekil 3.83. 'Boynuzlu', Trolleybüs ve Bölünmüş Yola Dair; 1977 Yılından Bir Görünüm; Kaynak: Koç Üniversitesi Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (VEKAM) Arşivi, Envanter No: 1372)

Şekil 3.84. Trolleybüs, Ankara Ulus, Kızılay, Dışkapı Güzergahunda Kentsel Hareketliliği Arttırmakta Ancak Nüfus Artışına Ayrıcalıklı Taşımacılık Hizmeti Sunamamaktadır.

Görüşmeci belleğinde, toplu taşıma güzergahının başlangıcı Eskişehir ile imgelenmektedir. Mehmet Döner, Yenişehir'e uzanan dolaşım güzergahını Merkez Bankası, Anafartalar Caddesi ile tariflemiştir. Nüfus artışına bağlı olarak Cebeci-Bahçelievler taksi

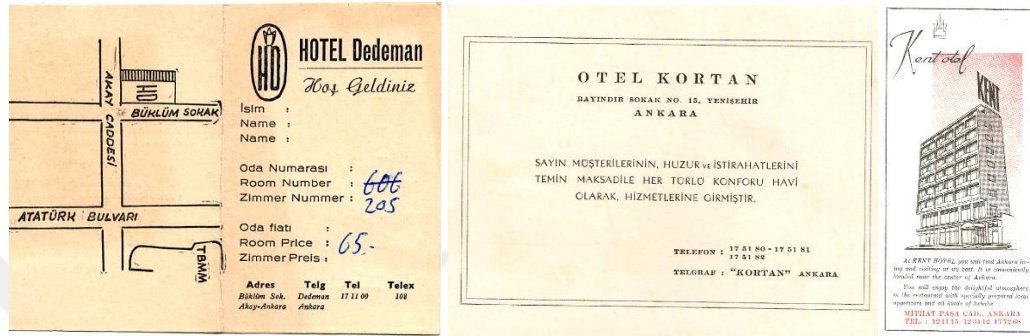
dolmuşları, otobüs ve minibüslerin varlığına değinmiştir. Trolleybüslerin ise Dışkapı-Kızılay güzergahında kentsel hareketliliği desteklediğini belirtirken “Boynuzlu derdik (gülüyor). El kaldırırdık dururlardı (Kahkaha atıyor). Ben trolleybüse çok binmedim ama Dışkapı’dan ring yapıyordu galiba. Durakları vardı da...Herhalde Ulus veya Kızılay’da duruyordur.” Paylaşımında bulunmuştur.

Yenişehir’in kentsel gelişimini ve çekim merkezi olarak tüketim belleğinin yoğunluğu kamu yapılarının varlığı ile desteklendiği farklı meslek gruplarında yer alan görüşmeciler tarafından aktarılmıştır. Ticari eğilim yoğunluğu birincil olarak, Memurin Evleri’nin ‘Amerikan Haber Alma Evleri’ne dönüşümü ile aktarılmıştır. Görüşmeci belleğinin bu bölümünde Ali Yonca, ‘modern kent planlama stratejisi’ kapsamında ticari eğilimin, rekreasyon alanları ile birlikte bu eğilimi arttırdığına işaret etmiştir.

“...Kızılay, Ulus'tan sonra bir merkez haline geldiği için bir cazibe merkeziydi. Hemen hemen herkes, orada Bakanlıklar olduğunu da düşünürsen... Bakanlıklardan çıkan herkes ki esas çalışma odağı Bakanlıklardı. Oradan çıkan herkes bir şekilde yürüyüp Kızılay'dan geçiyordu. Dolayısıyla herkesin geçtiği bir alan haline geldi. Böylece, Ulus'tan daha çok merkezleşme eğilimi gösterdi Kızılay! Biz yaşam tarzımız itibarıyla öğrenciydik ancak ara sıra canımız sıkıldığında yürürdük bu alanın içinde. İlerleyen yıllarda Çankaya'ya doğru yürümeyi tercih ederdik. Çünkü oraları daha huzur verici, daha sakin, çok daha az kalabalığın olduğu bir yürüme alanıydı. Belirttiğim senelerdeki yürüyüş, benim üniversite yıllarımın sonuna kadar yani 1970'lere kadar devam etti o. Çankaya'ya üst gelir grupları gelmişti o zamanlar. O iki yeşil aks duruyordu. Onlar da tabii orayı zenginleştiriyordu...”

‘Kent Kılavuzu’ incelemesi kapsamında rekreasyon alanlarının yanı sıra, 1960’lı yıllar itibarıyla Yenişehir ve Atatürk Bulvarı üzerinde yer alan konaklama yapılarının artışı, Ulus’un merkezi özelliğindeki anlam kaymasını ortaya çıkarmakta ve hazırlanan yerli-yabancı kent deneyimcileri için kentsel ayrışmanın ana hatlarını belirlemektedir. İncelenen Türkçe ve farklı dillerde hazırlanan kılavuzda, Ulus ‘eski şehir’, Yenişehir ise modernleşme ayağı olarak ideolojik biçimlenmenin temsil ögesi olarak ifade edilmiştir. 1953 Yılında Ankara’da basımı gerçekleştirilen ve ‘turizm davası’ doğrultusunda hazırlanan ‘Ankara, Metropole de la Turqui Moderne’ adlı kılavuzda Yenişehir, Kızılay Binası ile adlandırılan anlamlılık durumu ile aktarılmış, ‘ultra modern’ olarak tariflenen ideolojik yapılanmanın karşıtını yeni kentleşmenin ‘eskil olanı’ yok ettiği belirtilmiştir. Ancak, eskişehirde yer alan han yapılarına karşılık modern konaklama olanakları ve zanaat faaliyetlerinin bütüncül yapıda çok sesliliği oluşturduğu aktarılmıştır (Ankara, Metropole de la Turqui Moderne, 1953). Özellikle Ulus Çankırı Caddesi’nde yoğunlaşan konaklama yapıları (Çelik Palas, Çiçek Palas, Elhamra Oteli, Emre Palas, Emperyal Otel, Sahra Oteli, Turistik Otel), Yenişehir’in ‘tamamlanmamış’ fiziki şartlarına karşılık İzmir Caddesi, Atatürk Bulvarı ve

Sihhiye üzerindeki birincil örneklerini meydana getirmiştir. Görüşmeciler tarafından bürokrasi mensuplarının kullanımının yoğun olarak gözlemlendiği konaklama yapıları İzmir Caddesi'nde Balin ve Barıkan Otelleri, Atatürk Bulvarı üzerinde, Bulvar Palas, Yüksel Palas, Büyük Ankara Oteli, Sıhhiye Mithatpaşa Caddesi'nde Kent Otel, Pınar Oteli yer almıştır. Ayrıca, Yenişehir kıta sahası içinde Kortan Otel, Modern Palas, Monako Oteli, Otel Yükseliş, Otel Dedeman iç ve dış 'turizm davasını' destekleyen mekânsal oluşumlardır.

Şekil 3.85. Otel Dedeman Oda Giriş Kartı, Adres: Büklüm Sokak, Dedeman, Akay-Ankara, Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.

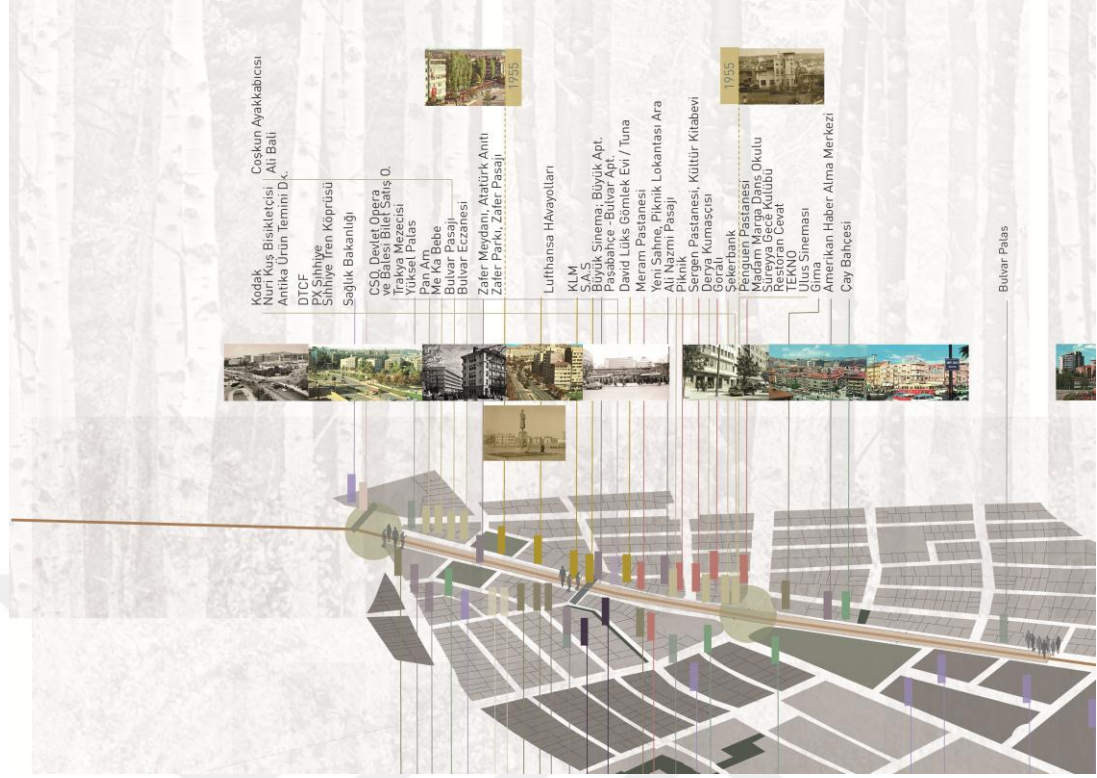
Şekil 3.86. Otel Kortan Kartvizit, Adres: Bayındır Sokak, No:15, Yenişehir-Ankara; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.

Şekil 3.87. Kent Otel El İlanı; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.

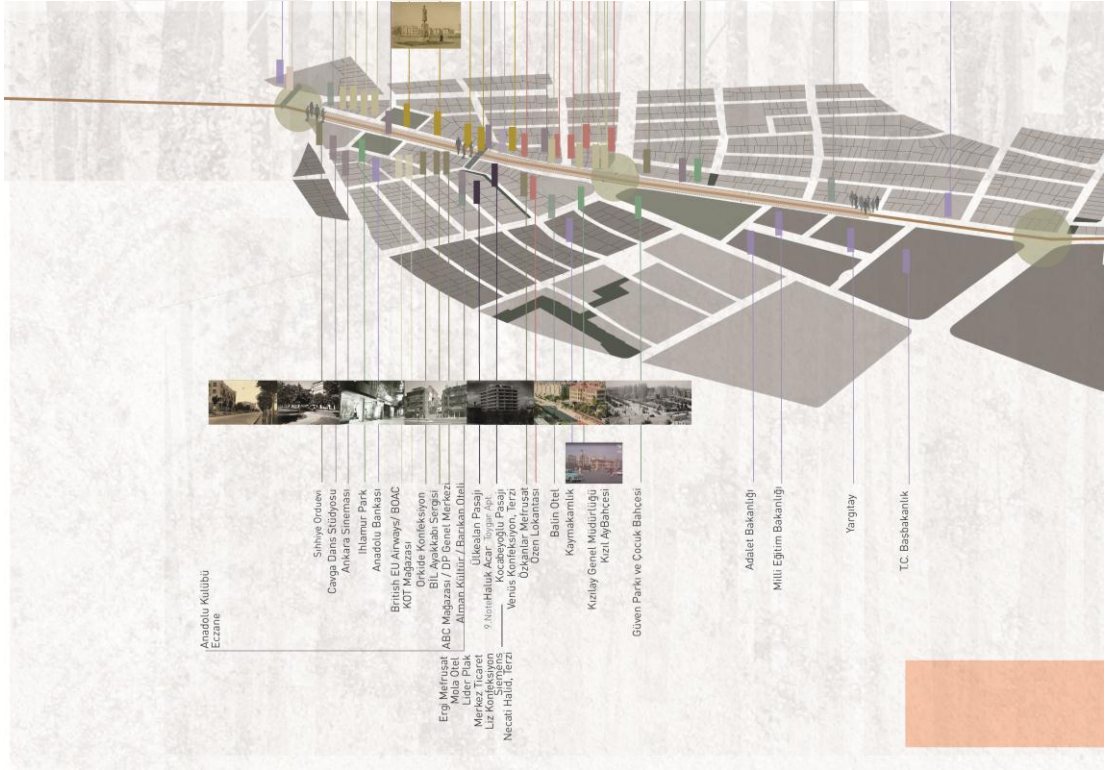
Yenişehir'in tüketim belleği ve ticari eğilimleri, kentsel hareketliliği meydana getirmiş, ölçeği farklılaşan bireysel, kurumsal girişimlerin tamamı yirminci yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiş mekânsal oluşumlar olarak ortaya çıkmıştır. Tüketim belleğinin Atatürk Bulvarı aksı ilişkisindeki gelişimi, bu aks üzerinde yer alacak potansiyel ticari fonksiyonu geri beslemek amaçlı olarak düşünülebilmektedir. Ek olarak, kentlilerin bu aks üzerinde yer alan gündelik yürüyüşü, batılılaşma temelli yeme-içme alışkanlıkları, konaklama ve kamusal yüzün mekânsal oluşumları (kamu yapıları, üst gelir, eğitim durumu, meslek grubuna ait konut stoku) Bulvarı'n, kent kimliği ve birey kimliği temsilini, aidiyet durumunu ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda pasajlar satış, buluşma/bir araya gelme, sergileme, yeme-içme ihtiyaçlarını karşılayan, yaygınlaştıran ve ortaklaştıran bir bellek aracı olarak yer almaktadır.

3.3.2.2. Rekreasyon Alanı Kullanımı

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Ulus ve yakın çevresi kent merkezi fonksiyonunu sürdürürken kentin gündelik yaşam biçiminin yeniden form kazandığı kamusal bir yüz ve politik merkez konumundadır.

Şekil 3.88. Detaylı İnceleme İçin Ayrıcı Ek-4 (f) (Belgesine Bakınız).

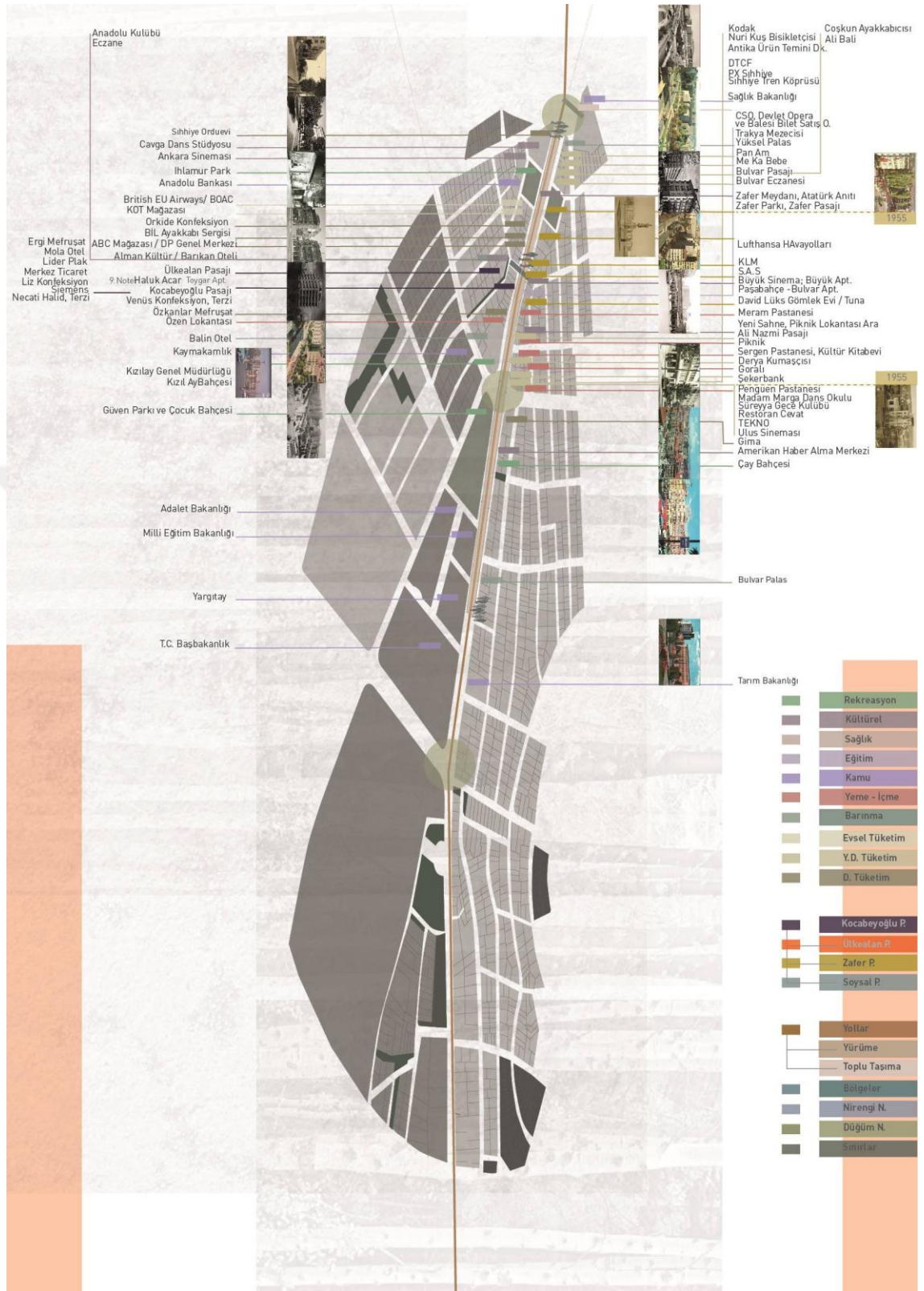
Şekil 3.90. Detaylı İnceleme İçin Ayrıcı Ek-4 (g) Belgesine Bakınız.

Modernleşmenin başat reformları dahilinde yer alan hedefler çerçevesinde yeni bir yaşam biçiminin sosyal rutinleri inşa edilmek hedeflenmiştir. Burada sosyal rutin oluşumunun başat ön koşulu olarak kabul edilen ‘hür ve bağımsız kadın’ imgesinin kamusal alandaki var oluşudur. Kadın imgesinin özel alanı ve sosyal rutinleri evsel bir çeper dahilinde oluşmakta iken Erken Cumhuriyet Dönemi itibariyle kadının toplumsal yapılanma içindeki rolü değişime, dönüşüme uğramıştır. Ulus ve çevresi bu anlamlılık durumu ile kentin sosyo-politik merkezi olarak karşılıkları, ortaklık barındıran dilsel atılımları içermektedir. Bu anlamda kentlilik ve kamusal yaşamın belleği kentin rekreasyon alan deneyimine bağlı bir gözlemcilik, katılımcılık ile gerçekleşebilmektedir (Özaloğlu, S., 2006). Özel alanın uzantısı, ‘hür ve bağımsız kadınların’ çocukları tarafından üç-on yaş belleğinde özel alana ait açık mekân (bahçe, avlu), sokak ve kentsel iç mekân parklar (Küçüktaşdemir, G.; 2017) ile tanımlanmaya başlamaktadır.

Çocukluk belleği görüşmeciler tarafından ikamet ettikleri bölgeler itibariyle Hamamönü Sokak, İsmetpaşa Mahallesi, Tuna Caddesi, Nallıhan-Masutpaşa Mahallesi olarak belirlenmiştir. Sıralı olarak özel alana ait açık mekân, sokak, park etkileşimi, ‘güvenli’ bir kent ve komşuluk ilişkisi deneyimi birlikteliğinde aktarılmıştır. Anı tümseğinde yer alan kentsel büyüme ve nüfus dağılımı ile dönüşüme uğrayan bu deneyim bütünü karşılaştırmalı olarak aktaran görüşmeciler, ‘bütüncül’, ‘samimi’, ‘karşılıklı güvene dayalı’, ‘saygılı’, ‘sevgili’ bir nüfusun oluşumuna değinmiş, kişisel hak ve özgürlüklerin kişilerin kendi öznel alan deneyimi ile görünmez bir sınır ile korunduğunu belirtmiştir.

Yukarıda belirtilen gündemin merkezinde yer alan kadının toplumsal ve gündelik olan yaşam ile bağlantısını kurma gayreti görüşmeciler tarafından bireysel aile yaşantısındaki kadın imgesinin hikayesi aracılığı ile paylaşılmıştır. Bu hikâyenin ise altyapısında yer alan ‘anne figürü’, kamusal yaşam ve mekânsal ara kesit belleğinde konuta ait bahçe içinde sosyalleşme, komşuluk ilişkisi kapsamında ev ziyaretinde bulunma, evsel görevleri yerine getirme, evsel ihtiyaçları karşılama, bireysel veya aile üyeleri ile birlikte kentin açık iç mekanlarını deneyimleme biçiminde ‘ev merkezli’ konumlandırılmıştır.

Öznel aktarıma bağlı aile hikayelerini aktarım esnasında beş görüşmeci, ‘anne figürü’, ‘çok moderndi’ ifadesiyle tanımlayarak bu ifadenin altyapısını farklı ülkelerden zorunlu veya zorunlu olmayan sebepler doğrultusunda Anadolu’ya göç etme eylemi ile kurmuştur. Ankara’da İsmetpaşa Mahallesi’nde ikamet etmiş olan Emekli Öğretim Üyesi İffet Kızılkaya, komşuluk ilişkisinin yoğunluğunu bu yol ile ifade ederken anne figürünün aile kökeninin Pirlepe (Makedonya) doğum esası bulunduğunu belirtme gereksinimi duymuştur.

Şekil 3.89. Detaylı İnceleme İçin Ayrıca Ek-4 (g) Belgesine Bakınız.

Buna ek olarak, ‘yuva’ merkezli bir sosyal yaşam katılımcılığı mahalli ölçekli ziyaret etme eylemi ile pekiştirilmiş, gelir grubu ve toplumsal yapıdaki sıklığı tanıklık durumları ile aktarılmıştır. Sözlü tanık Meral Akıncı, çocukluk ve ilk gençlik yılları belleğinde Yenişehir, Tuna Caddesi’nde ikamet ettiğini belirtirken, evsel ziyaretlerin toplumun her kesimine ait bir rutini oluşturduğunu belirtmiş ve Mevhibe İnönü ile ilişkilendirmiştir. Akıncı, parselde komşuluk ilişkisi bulunan bir milletvekilinin eşinin ‘gün’ düzenlediğini ve Mevhibe İnönü’nün bu amaçla evsel ziyarette bulunduğunu aktarmıştır. Akıncı “Bakın yan evimizde vekil oturuyor; İzmirli Şükrü Saraçoğlu, Başbakan’ın eşi ile Mevhibe Hanımla arkadaş. O hanımlar, yan evimizdeki hanımın gününe, Tuna Caddesi’ne gelirlerdi. Ben okuldan geldiğim zaman pencereden görürdüm. Böyle siyah arabalar dizilir. Bir araba gelir öyle koruma yok; şoför ve hanım. Acık ötede durur beklerdi şoförler.”⁵⁰ sözleriyle aktarımını sürdürmüştür. Özellikle, Yenişehir Bölgesi’nde ikamet etmiş kişiler tarafından gelir grubu dağılımı, sosyal yaşam rutini ve sosyal statü mahalli ölçekte ve inşası süren Yenişehir’in fiziki/sosyal yapılanması ilişkin ‘dikkatle incelenmiştir’. Bu anlamda, kamuya ait bir birimde görev yapma, yüksek tahsilli olma, parsel/kat mülkiyeti sahibi bireyler, sosyal yapılanma içinde ayırt edici konumda yer almaktadır. Sosyal rutin gözlemini birey temelli arttıran bileşenleri meydana getirmektedir. Örnekle Ayhan Sümer⁵¹, Ankara’nın Nallıhan İlçesi’nde ikamet ettikten sonra 1938 yılında Yenişehir’de ikamet etmeye başladıklarını belirtirken ‘çok özür dilerim, sınıf atlamış gibi olduk!’ ifade etmiştir. Ek olarak Sümer, sosyal yaşamda Yenişehir’de ikamet etme ve sosyal rutine adaptasyon süreci olduğuna işaret ederek “...Bir avantajımız vardı. Apartman sahibiydik!” paylaşımında bulunmuştur. Sümer’in bu paylaşımına başlarken kullandığı “kılık kıyafetimiz temiz ve düzgündü; ancak...” ifadesi bireysel ve bölgeye ait sosyal temsil durumunun asgari şartlarını ortaya koymaktadır. Ancak, görüşmeler üzerinden Yenişehir’in sosyal rutinleri, homojenize olma eğiliminde bir yapıyı tanımlamakta, kentlileri dönüştürücü etkisi bulunan bir ‘kamusal eğitim alanıdır’.

Kamusal olan kentlilerin eğitim alanı ve özel alan deneyiminde kentsel açık alan, anıt kurgusu, görüşmecî bellek aktarımında Ulus ve yakın çevresi ile geri bildirimli bir şemayı içermektedir. Görüşmeciler, tezin bellek dönem aktarımında sosyal bileşen aktarımını gerçekleştirirken özellikle rekreasyon amaçlı yapılanmaların merkezi olarak da

⁵⁰ Meral Akıncı ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat hakkında detaylı okuma için Tez’in Ek-2 Belgesi’ne bakınız.; Güliz Küçüktaşdemir; 2017.

⁵¹ Ayhan Sümer ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat hakkında detaylı okuma için Tez’in Ek-2 Belgesi’ne bakınız.; Güliz Küçüktaşdemir; 2017.

Eskişehirli kaynak göstermiştir. Emekli Anayasa Mahkemesi Başkanı Yekta Güngör Özden, kentsel kamusal mekân belleğini aktarırken ‘Büyük Ulus Yangını’ ve meydanın yeniden düzenlenmesi temelli hatırlama yolu ile Şehir Bahçesi’ni aktarmıştır. Şehir Bahçesi, Belediye Dükkanlar Sitesi’nin inşa edildiği alanın gerisinde ve Merkez Bankası ile karşılıklı olarak konumlanmıştır. Özden, konserler düzenlendiğini ve yazlık filmleri burada izlediklerini paylaşmıştır.

Modernite imgeleri olarak Ankara’nın kentsel/kamusal açık alanları belleğin bireysel/kolektif olan sosyal, ideolojik ve kimlik boyutunu oluştururken kentsel ölçekte nirengi noktalarını oluşturmaktadır. Bu bağlamda bilişsel şema ve kentsel hareketlilik kapsamında bu alanlar, buluşma, dinlenme, toplanma, duraksama durumları ile anılmıştır. Sözlü tanıklık gerçekleştiren Prof. Dr. Ruşen Keleş, Cebeci Parkı’nın sosyal ve siyasal yaşamı toparlayan kentsel/kamusal kimliğine dikkat çekmiştir. “Yeşillikler ve parklar çok kullandığımız alanlardı.” sözleriyle anlatımına başlayan Keleş ve görüşmecilerin tamamı, Cebeci’de yer alan yeşillik alana, Cebeci Çayırı’na değinmiştir. Bu çayır, 1970’li yıllarda mahalli ölçekte gerçekleştirilen açık hava sinemalarının merkezi olarak da düşünülebilir. Cebeci Parkı’nda piknik yapma, uçurtma uçurma gibi eylemlerin yanı sıra siyasi parti toplantılarının ve buz pateni faaliyetlerinin gerçekleştirildiği aktarılmıştır. Keleş, Cebeci Çayırı’nın bulunduğu konuma (Kurtuluş ile Dumlupınar Caddesi arasında kalan alana) Cebeci Stadyumu’nun inşa edildiğini belirtirken kentsel/kamusal açık mekân ve kent ile kurulan görsel ilişkinin değişimine, dönüşümüne değinmiştir.

“Cebeci Çayırı diye bir alan vardı... Şimdi stadyum yapılmıştır oraya. Bu zamanla, üç katlı binaların beşe yükseltilecek ve de özellikle 1950’li yıllardan daha sonra yedi, sekiz kata yükseltilecek irtifa sınırları aşıldıkça kent kendi kimliğini kaybetmiştir. Örneğin şunu söyleyeyim sizi ilgilendirebilir; Ankara’nın planlama konularında görev almış olan Alman kimseler, Jansen’i alınız örnek olarak... Ankara Kalesi’nin Ankara’nın her tarafından görülebilecek bir biçimde yapılaşma olmasını önermiştir. Benim asistanlığımda alt kattaki odalardan Kale’yi görürken, 1960’lardan sonra görülmez olmuştur. Bu ne kadar yanlış işler yapıldığının bir işaretidir adeta.”⁵²

Görüşmeci belleğinde Cebeci’de Millî Eğitim Bakanlığı Öğrenci Yurdu’nda ikamet eden Yekta Güngör Özden, Hıfzıssıhha Enstitüsü’nün konumlandığı alandan ‘iki sıra ağacın bir tünel gibi çevrelediği’ yolu takip ederek Cebeci’ye, Kurtuluş Parkı’na erişmektedir. Bu alanın park olarak düzenlenmesi öncesinde “Kurtuluş’ta Nikah Salonu’nun olduğu yer içinde bir tek su kulübesi bulunan dümdüz bir yerdi. Öyle ağaçtı, çiçeği yoktu. Oralarda dolaşır

⁵² Ruşen Keleş ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat hakkında detaylı okuma için Tez’in Ek-2 Belgesi’ne bakınız.; Güliz Küçüktaşdemir; 2017.

vakit geçirirdik biz.” belirtmiştir. 1970’lı Yıllarda parkın dönüşümünde Belediye İhalesi ile kentsel açık alanın belirli bir bölümünün buz pateni amaçlı yarı açık tesise tahsis edileceği Resmî Gazete aracılığıyla halkla paylaşılmıştır (Tercüman Gazetesi, 14 Mayıs 1973).

Kentsel/kamusal açık alan değerlendirmesi Ulus Merkezi’nden hareketli bir bilişsel şemayı tanımlamakta iken görüşmecilerin bellek aktarımında bu alanların sosyal aktörleri iki temel ilişki biçimiyle aktarılmıştır. Alana dahil olma eylemi, sosyal hareketliliğin cinsiyet, meslek yaşamı ve evsel yaşam merkezli üç ana çekirdekten gelişmekte olan bireysel, kolektif ağı oluşturmaktadır (Halbwachs, 1992).

Hacettepe Parkı görüşmecilerin anı tümseğinde yer alan öğrencilik dönemi ile ilişkilendirilen, kentsel piknik alanı ve öğrencilerin açık çalışma mekanıdır. Sözlü tanık Yekta Güngör Özden “Hacettepe’de şimdi Hastanenin olduğu yerde bir park vardı.” ifadesini kullanırken gündüz ve gece kullanımının yoğunluğunu da belirtmiştir. Parkın orta yerinde bir havuzun bulunduğunu ekleyen Özden, rutin olarak ders çalışma amacıyla öğrencilerin park kullanım yoğunluğunu eklemiştir. Bu ifadelere ek olarak, yeme-içme eylemini de seyyar satış olanakları ile karşıladıklarını paylaşmıştır. Görüşmeci belleğinin ortaklaşan paylaşımını Ruşen Keleş “Şu anda Altındağ Belediyesi’nin bulunduğu tepenin üzerinde çok güzel bir park vardı. Ankara’yı gören...Oradan Ulus’a inerdik. O yol en çok kullandığımız yoldu, park ise bir güzergâh tanımlıyordu.” biçiminde aktarmıştır. Görüşmecilerin tamamı bu alanın katılımcılarına ilişkin karma ve ‘modern’ yapının varlığına değinmiştir. Ancak, kadın görüşmecilerden İnci Günaydın bu alana ve kent genelindeki yürüme eylemine cinsiyet temelinden yaklaşmış, “Biz o yollardan yürürken Harp Okulu öğrencileri “sizi biz götürelim, buralar tehlikeli” derlerdi. Ben de derdim ki “Asıl siz tehlikelisiniz. Yürüyün gidin!”. Yorgan iğnesi taşırdık yanımızda.” bölgesel ve toplu taşıma araç kullanımındaki bireysel rahatsızlıkları belirtmiştir. Tüm bunlara ek olarak Hacettepe Parkı eski şehrin uzantısı olan ve görüşmecilerin ‘farklı bir grup orada ikamet ediyordu’ ifadesiyle belirli gelenekleri sürdürmekte olan kullanıcı grubu ile özdeşleştirilmiştir. Kent gözlemcileri tarafından Hacettepe Parkı sıklıkla anılırken, Esen Park detaylandırılmamış bir değerlendirme ile tezin yazarına aktarılmıştır. Meral Akıncı, Yenişehirli olmanın ayrıcalığına kendisi ile gerçekleştirilen sözlü bellek görüşmesi başında değinmiş ve ‘mütevazi bir yaşam tarzı’ benimsemiş olduklarını eklemiştir. Kullanıcı grubu ve yaşam biçimi farklılıklarını, kendisi ve ailesinin kimlik durumu ile değerlendiren Akıncı, ‘halkın gidip eğleneceği, Yenişehir’den sesi duyulan açık bir gazinoydu’ biçiminde tanımlamıştır.

“Biraz orası kabadayı kişilerin gittiği yerd. Halk giderdi ama bir gazino da vardı. Belki ses sanatçıları geliyordu...Ufakça kapalı mekanlar da vardı herhalde. Havuzlu falandı da...Biraz orası, orta sınıfa hitap etmeyen bir yerd. Kasımpaşa tipli yani.

Hacettepe! Vurdu kırdı falan. Eski kıraathaneler de vardı. Eskişehir'e biz pek gitmezdik o anlamda. Müzik sesleri gelirdi!⁵³

Rekreasyon alanlarının sosyal, ekonomik, kapital eğilimi durumu ve kullanıcı grubunun gündelik yaşam alışkanlıklarının temsil biçimi olarak görünürlüğü (Özaloğlu, 2009) kentsel hareketliliğin 1950'li yıllar itibariyle Yenişehir üzerindeki kentsel/kamusal açık alan kullanım yoğunluğu aracılığıyla izlenebilmektedir. Bu noktadan hareketle Gençlik Parkı konumu itibariyle (Eski Şehir -Yeni Şehir ara kesitinde), Erken Cumhuriyet Dönemi'nde kentsel planlama stratejisini oluşturan kentsel/kamusal omurganın mekân dizgesinde yer almaktadır. Kentlilerin 1950'li yıllarda gezinti/dinlenme yeridir. Gençlik Parkı görüşmeci belleğinde sıklıkla anılan bir dinleti, gezinti merkezidir. Gençlik Parkı çocukluk belleği ve anı tümseği içinde sıklıkla anılan, gündelik yaşam rutininde eğlence, dinlenme ve geleneksel Türk Müziği dinletilerinin gerçekleştirildiği kentsel açık mekân örneğini oluşturmaktadır. Mustafa Fakıoğlu, Hasanoğlu Köy Enstitüsü'nde eğitim hayatını sürdürmüş sözlü tanık olarak arkadaşlarıyla birlikte hafta sonu gezintileri düzenlendiğini aktarmıştır. Fakıoğlu ve arkadaşlarının haftalık Başkent Gezisi kapsamındaki rutin gezi rotası Gençlik Parkı üzerinden üretilmektedir.

Milli Atlet Muharrem Dalkılıç ile gerçekleştirilen sözlü tarih görüşmesinde Gençlik Parkı, sosyal ve modern etkinliklerin mekanıdır. Batılı yaşam biçimi, batı merkezli müzik dinleme ve dans etme eylemleri devlet eliyle gündelik yaşam pratiğine dahil edilmekte ve rutin olarak gerçekleştirilen dans yarışmaları, kentlilerin ilgisini çekmektedir. Dalkılıç düzenlenen yarışmaların, sözlü olarak aile, arkadaş çevresi ile duyumunun sağlandığını belirtmiştir. Geleneksel rekreasyon alışkanlıklarına paralel olarak kadın nüfusun öznel alanının sınırlarının dönüşüme uğradığı bu eylem ile birlikte gözlemlenebilmektedir. Bu gözlemi destekleyici nitelikte Emekli Balerin Tenasüp Önad, Türkiye'de dans etme eyleminin 1940'lı yılların ikinci yarısında dahi, özellikle kadın nüfus için bir toplum meselesi halinde özel alanda tartışılabilirliğini ve siyasal yaşamda var olabilmek kadar güç olduğunu belirtmiştir. Dalkılıç'ın 1950'li yılların ikinci yarısına ait anekdot aktarımında ise dans partneri kadındır ve milli atlet kimliklidir.

“Bir gün Gençlik Parkı'nda dans yarışması var dediler. Ben de gideceğim dedim. Yine bir atlet kız vardı cirit atan, Şükran isminde Ankaralı. O da güzel dans ederdi; birlikte yarışmaya girdik. Öyle bir kalabalık ki eliyorlar bir de. Yani on tane alıyorlar, en iyisini seçiyorlar. Ben hepsine girip kazanıyorum, kazanıyorum!

⁵³ Meral Akıncı ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat hakkında detaylı okuma için Tez'in Ek-2 Belgesi'ne bakınız.; Güliz Küçüktaşdemir; 2017.

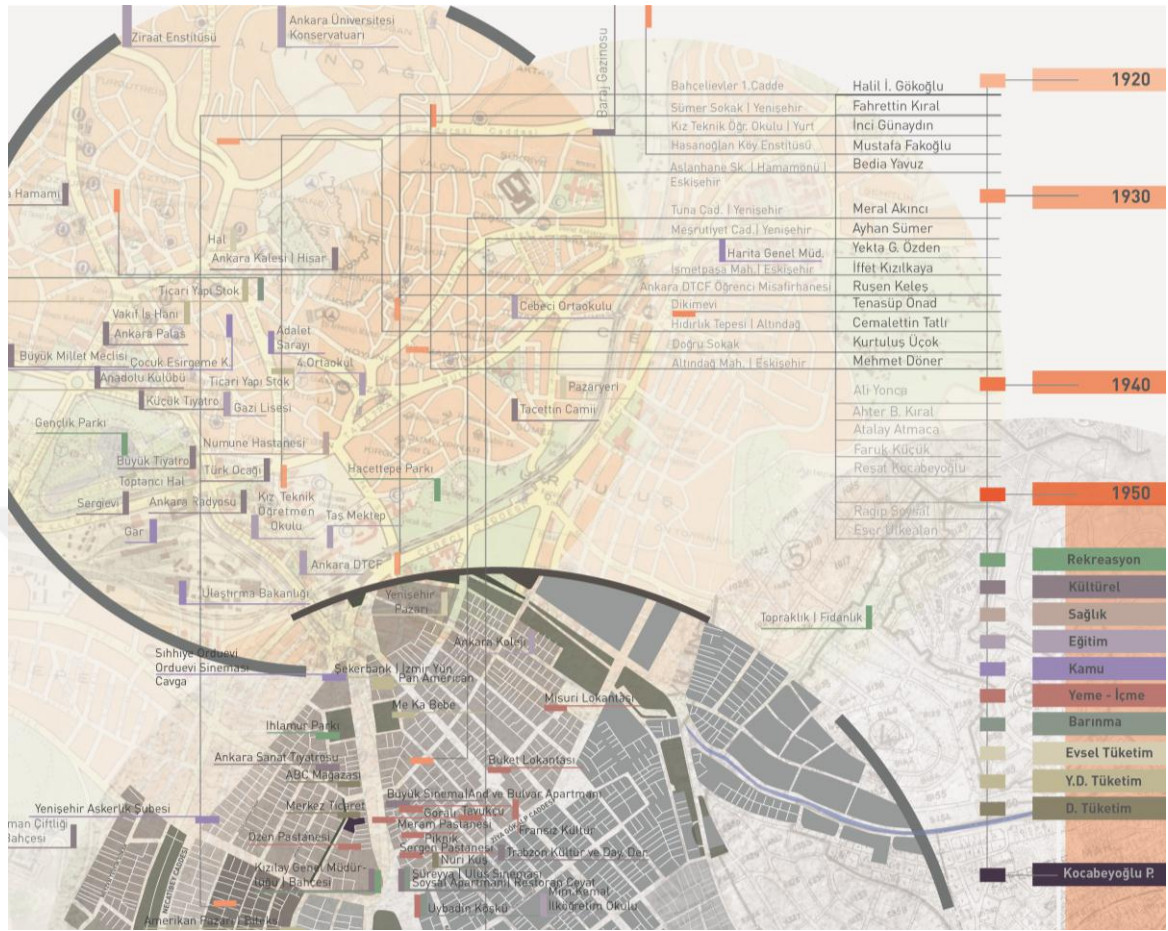
Ankara’da ikinci oldum biliyor musun?! (Gülüyor). Böyle bir şey olamaz, sene 1958.”

Basın- Yayın ve Turizm Bakanlığı’nın 1962 yılında yayınladığı turizm broşüründe ‘gezinti yerleri’, ‘eğlence yeri’ başlığı altında Gençlik Parkı, “Bu park istasyon ve opera arasında yer almaktadır. Tekne gezileri, kafeler ve eğlence parkı içinde insan yapımı bir göl içerir.” ibaresi ile yer almış (Ministere de La Presse, Turki, 1962), Yenişehir’de konumlanan kentsel açık alanlara değinilmemiştir. Broşürde, Çankaya güzergahını tarifleyen 1950’li yılların son yarısında aktif kullanım alanı olan Kuğulu Park nirengi noktası, kent içi yön bulma eylemini destekleyen bir ifadeyle aktarılmıştır. Ancak, gerçekleştirilen görüşmeler üzerinden Kuğulu Park ve Çankaya mıntıkası 1970’li yıllar itibariyle ikamet alanı niteliğini kazanmış, çoğul ticari merkezliliğe bağlı kentsel ölçekteki gelişimi görüşmeciler tarafından sıklıkla vurgulanmıştır.

Kent içindeki sosyo-ekonomik ayrışmanın temsil mekânı olarak Yenişehir, Çankaya, Gaziosmanpaşa, Yenimahalle, Bahçelievler Senti sosyo-kültürel yapılanmanın, yaşam biçimindeki ayrışmanın, dönüşümün izleğini, belirli gelir gruplarının hareketliliği eşliğinde sunmuştur. Yenişehir ve Yenişehir belleğinde yer alan açık alan deneyimini, Sıhhiye-Atatürk Bulvarı perspektifi ile kuran görüşmeciler, birincil anlamda Zafer Pasajı’nın konumlandığı ve Lörcher Planı’nda da yer alan Zafer I ve Zafer II Parklarını, Sıhhiye Orduevi aracılığı ile aktarıma başlamıştır. Bununla beraber, kentsel omurga üzerinde gerçekleştirilen tekrar eden ‘yürüme’ geleneği ve buna bağlı olarak kentsel açık alan deneyimini aktarırken de deneyimin arka planı olarak Eskişehir’deki yürüme eylemini kaynak göstermişlerdir⁵⁴.

Sıhhiye Orduevi ve Zafer Anıtı ile görsel ve fiziksel ilişki kurmakta olan İhlamur Parkı’na değinen görüşmeciler, Bakanlık yapılarını yürüme eylemi için tekrar sınırı olarak kabul etmiştir. Dönemsel paylaşımların içeriğinde, Yenişehir-Kızılay’ın ve yürüme eyleminin tekrar sınırı, 1960 yılı itibariyle görüşmeci belleğinde değişime uğramaya başlamıştır. Kendi içerisinde kapalı bir döngü tarifleyen Bulvardaki kentli yürüyüşü sırasıyla Bakanlık yapıları, elçilik yapıları ve Kuğulu Park nirengi noktası ile yeni bilişsel şemaları üretmiştir. Tezin örnekleme olarak yer alan Zafer Pasajı’nın konumlandığı alanın pasaj inşa edilmeden önceki dönemde kentsel açık alan özelliği olduğunu belirten görüşmeciler fiziksel çevrenin yeni bedensel pratiklerin oluşturulmasına yönelik kentli alışkanlıklarının gelişim gösterdiğini belirtmiştir.

⁵⁴ Tezin Ek Belgelerinde Yer Alan Görüşmecilerin Yarı Yapılandırılmış Sözlü Tanıklıkları için Ek-2 Belgesi’ne bakınız.

Şekil 3.91. 1920-1930-1940 Yıllarında Doğum Esası Ankara olan Görüşmecilerin Anı Tümseğine Ait Verilerin Kentsel Şema Üzerine Aktarımı, Güliz Küçüktaşdemir Tarafından Üretilmiştir.

Zafer Abidesi Bulvarı ile fiziksel ilişkide orta aksiyel konumda yer alırken kentsel açık alanlar karşılıklı olarak konumlandırılmıştır. Bayram geleneğinin, devlet otoritesinin sürdürüldüğü bir eğlence ve kutlama mekânı olarak görüşmeciler tarafından tanımlanmıştır. 'İhlamur Parkı' olarak adlandırılan park, literatürde yer alan yetersiz bir bilgiye sahip iken görüşmeci aktarımında kentsel açık alan kullanımına ait kamusal boyutu ile değerlendirilmiştir⁵⁵. Meral Akıncı, kamusal alanın sınırlarını ve dilsel yansımalarının toplumsal yapı ve bilinç düzeyi ile ilişkilendirerek, bu alanın yeniden düzenlendiğini aktarmıştır. Görüşmeci belleğinde kentsel açık alanların özellikle Yenisehir'de kentsel nirengi noktası olarak yer alan parkların yeniden düzenlenmesi, kolektif bir baş kaldırmayı içermiş ve kentliler tarafından aktarılmıştır. Bu amaçla ve tezin örnekleminin dönemsel niteliğini, bağlamsal çerçevede değerlendirebilmek amacıyla bedensel pratik, gündelik

⁵⁵ Kentsel/Kamusal Nitelikleri ile Hatırlamaya ait detaylı içerik için, Tezin Bölümü 3.2.5'ne bakınız.

yaşam ve yaşanan mekânlar, bu bilincin dönüşümünü takip edebilmek amacıyla önemli bir veri olarak değerlendirilebilir. Görüşmeciler tarafından kentsel/kamusal ara mekân örnekleme olarak da değerlendirilebilecek, kentsel iç mekân parkların fiziksel/anlamsal dönüşümü ve anıt ile kurmakta olduğu ilişki öznelere dönüşürebilmekte, kapsamakta, temsil etmekte veya ötekileştirmektedir (Şekil 3.92., 3.93.,3.94.) (Holub, Robert C., (2016), Jurgen Habermas).

Böylece, kamusal/kentsel iç mekân parklar çoğul olasılıklı özne hareketliliğini, öznel alan mücadele merkezi olarak değerlendirilebilir (Küçüktaşdemir, G.; 2017). Bir öznel mücadele alanı olarak Yenişehir belleğinde yer alan kentsel/kamusal açık alanların cinsiyet veya gündem temelli örgütlenmelerin alanıdır. Meral Akıncı kentsel bellek ve anlamlılık dönüşümünü kamu eliyle gerçekleştirilen müdahaleler aracılığıyla aktarmakta bu yol ile Ankara Halkının kolektif ve homojen bir yapıda kentlilik bilincini pekiştirdiğini belirtmiştir⁵⁶.

Yekta Güngör Özden bilişsel şemasını aktarım aşamasında, imgelebilirlik kapsamında İhlamur Parkı ve Zafer Parkı'nı kentsel çevre gözlemi bütünü ile aktarmıştır. "Orada millet otururdu" ifadesiyle aktarıma başlayan Özden sözlerine kentsel açık mekânın komşuluk ilişkisini, kentsel açık alanın ritmini belirlemiştir⁵⁷ (Lefebvre; 1991).

"Ordu evi ile Divan Pastanesi'nin arasında kalan park! Bir de tam karşısı parktı. Ortasında fiskiyeli bir havuz bulunurdu. Ayrıca, orada çok nefis dondurmalar yenir, gazozlar içilir, bir şeyler yenirdi, güzel tertemiz masaları vardı, garsonları vardı. Orası pırıl pırıl bir yerdi. Şimdi onun altına pasaj yapmışlar biliyorsunuz üstüne kapalı bir şeyler acayip. Ama eskiden orası Ankara'nın en güzel yeriydi, bir de o dönem Ankara'nın Güliz'ciğim, meşhur kırk ikindileri denen yağmuru vardı. İkinci üzeri böyle yağmur bir yağardı; her yer pırıl pırıl olurdu ve güneş açardı. Bir de Kızılay'da serçelerin, kuşların pisliklerinin omuzumuza döküldüğü günlerdi. Hep ağaçlar kuşlarla doluydu..."

Kentsel açık alan nitelendirmesi Yenişehir'de 1950'li yılların ilk yarısında 'Güvenpark ve Kızılay Bahçesi' ile sıklıkla anılırken, "Kızılay'da başka gezilecek mekân yoktu" ifadesiyle pekiştirilmiştir.

⁵⁶ Meral Akıncı: "Bak daha önceden orası parktı (Zafer Pasajı'nın konumu için belirtir). Parktı! Karşısı da parktı. Ortada Atatürk Anıtı vardı. İki taraf da parktı. O parklarda işte bayramlarda falan, etrafında altı tane alev yanardı. Havagazı şeyleri vardı, döşenmişti. Meşale yanardı çanak içinde, Atatürk Anıtı etrafında süslenirdi. Eğlence yeriydi, gidilirdi, törenler yapılır, çelenkler konurdu. Kızılay'da o anıta çelenk konurdu. Ağaçlar kesildi o parkta, halk tepkiliydi. Ankara'nın halkı o işlere tepkiliydi."

⁵⁷ Yekta Güngör Özden ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat hakkında detaylı okuma için Tez'in Ek-2 Belgesi'ne bakınız.; Güliz Küçüktaşdemir; 2017.

Şekil 3.92. Anıt, *Orduevi, Bulvar Perspektifine Bakış, Kentli Kutlama Geleneği, Fotokart*, Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.

Şekil 3.93. 1950’li Yıllarda Zafer Park Görünümü, Kaynak: Koç Üniversitesi Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (VEKAM) Arşivi, Envanter No: 0162)

Şekil 3.94. Pasaj İnşası ve Kentsel Açık Alana Müdahale Sonrası, *1994 Tarihli Fotoğraf*, Kaynak: Büyükşehir Belediyesi Arşivi.

Kent gözlemcileri gün be gün gelişimi takip etmekte ve özellikle Yenişehir’i, Kızılay Bahçesi ve Kızılay Genel Müdürlük Binası ile değerlendirmektedir. Bu değerlendirmeyi gerçekleştirirken, kullanıcı grubu odaklı ayrışmasının altını çizen görüşmeci belleğinde Nevzat Tandoğan’ın Belediye Başkanlık görevi esnasında gözlemledikleri ‘kentli disiplini’ 1950’li yılların ikinci yarısında değişime uğramaya başlamıştır. Değişimin temel sebebini göç ve yaşama biçimi farklılıkları ile ilişkilendiren görüşmeciler, Yenişehir ve Eskişehir’in kullanıcı grubunun fiziki görünümünü özellikle vurgulamıştır. ‘Ulus’ta, Yenişehirliilerin yapısına karşın farklı bir nüfusun varlığını’ belirten görüşmeciler nüfusun yoğunluğu ve kontrolsüz yapılaşmayı, kontrolsüz yapılaşmaya bağlı ‘kentli olamayan’ kullanıcı grubunu belirtmeye başlamıştır.

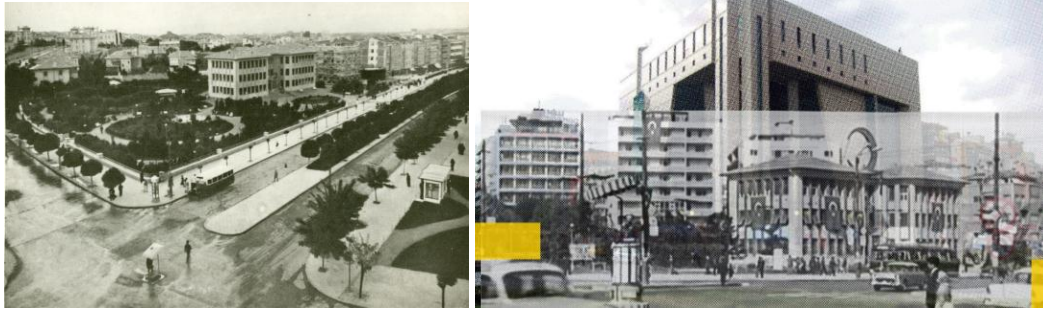
Yekta Güngör Özden, Ankara’da oluşmakta olan kentli bütünü, Eskişehir ve Yenişehir üzerinden net olarak tariflemiştir. “İnsan yapısı bakımından size iki görünüm çizmek istedim.” ile tariflemeye başlamış; “Birincisi, Kızılay dedim: Ütüsüz pantolonlu, kravatsız, berduş dediğimiz dağınık insan tipi, yani hırpani derler ya işte o tipte insana rastlayamazdınız. Ulus’ta buna karşın her çeşit insan vardı. Ancak, yine temizdi bugünkü Pazar hali de yoktu”. Bu aktarıma göre, ‘modern ve kentli olma çabası’, ‘modern yaşam biçimi’, ‘modernliğin ön koşulları’, ikili kentli görünümü, Özden’in olay temelli hafızayı geri çağırma yolu ile net bir tarih aralığını içermiştir. Özden “Mesela, Reşide Bayar’ın Cenaze Töreni’ni hatırlıyorum (25 Aralık 1962); Saman Pazarı’ndan bu tarafa (Yenişehir’e) doğru büyük bir yürüyüşle geçti gitti; bakıyordum ne fesli ne kalpaklı bir adam yoktu yani.” paylaşımında bulunmuştur.

Kızılay Bahçesi, Kızılay Binası ile birlikte Bulvarı'nın sosyal niteliğini kentsel açık mekânı ile yoğunlaştırmış, Yenişehir'in güncel durumda 'Kızılay' olarak anılmasında etken rol oynamıştır. Görüşmeci belleğinde kentsel ölçekte, özellikle ilerleyen yıllarda gerçekleşecek olan 'kat yüksekliklerinin' artışı Kızılay Merkez Binası'nın ölçek gözlemi aracılığıyla gerçekleştirilmiş ve tezin yazarına aktarılmıştır. Ali Yonca ile gerçekleştirilen kişisel iletişimde parkın içinde yer alan 'havuz' ve 'kum havuzu', tarifinin 'orada bulunuyormuşçasına' aktarılması ve Ankaralının kentsel açık alan deneyim arzusu ve 'kentsel birleştirici anıt havuz' net bir biçimde gözlemlenebilmektedir (İnceleme: Güneş, Mehmet; *Gündüz, Aka*, 2011).

"Kızılay Binası vardı, güzel bir bina. O Kızılay Binası'nın önü geniş ve boştu. İçinde küçük ve yuvarlak iki havuz vardı. Havuzların çaplarını size şöyle söyleyeyim benim şimdi anımsayabildiğim kadarıyla, çapı altı metre civarındaydı. İki tane minik havuz yan yana, havuzların birinin içinde kum vardı, birinin içine su vardı. Fakat kum ve su aynı düzeydeydi. Havuzun kenarları yaklaşık etrafındaki düzeyden bir 25-30 cm, 35 cm yüksekliği vardı kabaca. Çok az bir yer kaplıyorlardı ama su vardı. Onun karşısında da Güvenpark vardı bütün görkemiyile."

Kentli gözleminde Kızılay Genel Merkez Binası ve binayı çevreleyen yeşil alan kentliler tarafından Kızılay Bahçesi olarak anılmaktadır. Kentli eğitiminde açık alanda ve yapı ölçeğinde sosyal hizmet olanakları içeren devlet uzantısı olarak gündelik yaşamda kentlilerin hayatının rutin ziyaretlerini oluşturmuştur. Örnekle, Meral Akıncı cephesi sarı renkli yapının ön kısmında yer alan açık alanın ziyaret edilmesinin yanı sıra cumartesi günleri gerçekleştirilen rutin halk konferanslarına ve önemine değinmiştir. Devlet eliyle kentliyi kentsel iç mekânda 'ağırlama' ve eğitsel amaçlı konferanslar birer sosyal devlet politikası olarak son derece önemlidir. Akıncı cumartesi günü halihazırda çalışmakta olduğu döneme referanslı bir biçimde anlatısına başlamıştır (1965 yılı öncesi döneme Devlet Memurları Kanunu'na aracılığıyla değinmiştir)⁵⁸. Bedia Yavuz 'kentlinin ağırlanması' bağlamında "Biz orada eğilirdik ve bir şeye basardık; bardaklar vardı. Alıp doldururdun. Maden suyu içerdik. Yani free diyeyim. O şekilde maden suyu içerdik." belirtmiştir.

⁵⁸ Meral Akıncı: Kızılay Binası'nda, cumartesi günleri halk konferansları vardı. Daireden çıkınca giderdim; çeşitli konularda olurdu. Ben daha çok Rasim Adasa'nın psikoloji ve pedagojik yaklaşımlarıyla ilgili olanlara giderdim. Gençlik, çocuk yetiştirme, çocuk sorunu...Çok güzel konferanslardı ben onlara çok giderdim. Hem çocuklarım vardı. İki kızım var; buna rağmen 'erkek çocuklar nasıl yetismeli' gibi konuları da dinlerdim...Her şeyi anlatırdı; sen de gider konuşurdun. Ben bu konularda da çok açığım rahat konuşan bir tipimdir. Çok konferansa gittiğim için onlara çok meraklıydım. Burada o tür etkinlikler vardı. Belediye mi tertiplerdi bilemiyorum. Ah o Kızılay Binası! O bahçe çok güzeldi! Bahçede, otururduk ve gazozumuzu içerdik. Kızılay sodası çok kıymetliydi. Dondurmasını yerdik ve halkın hava alacağı bir alandı. Güvenpark keza öyleydi.

Şekil 3.95. Kızılay Binası ve Kızılay Bahçesi, Kaynak: Koç Üniversitesi Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (VEKAM) Arşivi, Envanter No: 1667

Şekil 3.96. 1950’li Kızılay Bahçesi ve Güncel Bellek Durumu, Dijital Kolaj Çalışması, Arka Plan Fotoğraf: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi, Fotokart Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.

Görüşmeci aktarımında kentsel açık iç mekân örneklemleri olarak Kızılay Bahçesi, Atatürk Bulvarı’nda gerçekleştirilen rutin yürüme aktivitesine paralel bir yaklaşımla paylaşılmıştır. Özellikle esnaf kullanıcı grubu gündelik yaşamı oluşturan ve besleyen parkların kentli güzergahında önemli duraklar olduğunu belirtmiş, yeme-içme ve eğlence mekanları ile bağlantısını da kurmuştur. Yenişehir’de kentsel açık mekanların kullanıcı grubu ve 1950 yılı itibarıyla siyasal/toplumsal/ekonomik değişimin bir sonucu olarak gezi alanı niteliğinin yanı sıra çeşitlenen kullanıcı grupları aracılığıyla da farklı buluşmaların mekânsal yapılanmalarını tariflemektedir. Kentlilerin dernek ve meslek örgütlenmeleri faaliyetlerini de Merkez bünyesinde gerçekleştirdikleri dönem kaynak arşivi taraması üzerinden de anlaşılabilir.

Buna ek olarak görüşmeci belleğinde, Kızılay Genel Merkezi’nin ve Memurin Evleri’nin yıkım çalışması gözlemlenirken toplumsal yapıda konu üzerine direnç olduğu izlenmiştir. Özellikle Genel Merkez’in yıkım kararına ilişkin Devlet Planlama Teşkilatı Emeklisi Ali Yonca ve Ahter Bademli Kırıl yıkım faaliyetinin kısa sürede gerçekleştiğine dikkat çekmiş, konuyla ilgili “bir gecede yıkımı gerçekleşti” belirtmiştir⁵⁹. Bu yoğunlaşmanın 1960’lı yıllarda radikal artışı kamusal ve gündelik yaşam pratiklerinin değişimi ile paralel bir gelişim göstermiştir.

⁵⁹ Ahter Bademli Kırıl: Kızılay Binası’nın yıkıldığı dönem müthiş bir üzüntü duyduk. Yarışma açılmıştı. Yerine yeni bir bina yapıldı. Yapan arkadaşlarımız da bizim yakın arkadaşımızdı. O bir Ankara simgesiydi, orası bir nefes alma noktasıydı, belli bir ölçekte, bir tarihi, kültürel eski fotoğraflara baktığın zaman. Müthiş tepki gördü. Baş kaldırıldı. Yürüyüşler, toplantılar yapıldı; ama ne çare! Etki etmedi. Bir gecede yıkıldı. Arkadaşımın babası doktordu orada çalışırdı, onu ziyarete giderdik ve maden suyu reklam şeyi vardı. Orada da maden suyu içerdik, yani o kadar hoştu ki. Arkadan dolaşır Kocabeyoğlu Pasajı’na giderdik. Çok güzeldi, bahçesinde heykeller vardı.

**Türk Kadınlar Birliği
Kongresi yapılamadı**

Ankara 22 (Milliyet) — Türk Kadınlar Birliğinin kongresi bugün saat 15’de Kızılay genel merkezinde yapılacak.
Kongresi Birlik Genel Başkanı Mustafa Anıl’ın ve genel merkez kurulunun eşliklediği bir toplantıda yapılacak. Ancak Kadınlar Birliği bin vesine de partiye katılmaya razı değil ve bu zava ile delegeleri genel kurul ve rivaset dışı vane alevine katılmayan bir zeytin faaliyeti ancak öze çıkmış.
Bu yüzden sonunda büyük tartışmalar çıktı bazı delegeler kürsüye çıkıp ettikleri genel kurul faaliyetinden söz ettiler. Nitekim bu tartışmalar zeytinli hastaneli. Ve sonunda 22 nisan cumartesi günü birakıldı.

**İşitme cihazlarını
Kızılay getirtecek**

Kulakları ağır işitilenlerin kullandıkları işitme cihazlarının getirtilmesi işi Kızılaya verilmiştir. Bu mevzuada lüzumlu formaliteler ikmal edilmiştir. Kızılaya cihazları getirtilmesi için akreditif açılmıştır. Memleketimizde ihtiyaç hissedilen bu cihazların biran evvel getirtilmesi için Kızılay Genel Merkezi hazırlıkları ikmal etmiştir.

**TÜRKİYE KIZILAY DERNEĞİ
GENEL MERKEZİNDEN
BÜYET KIRAYA VERİLECEK**

Genel Merkezimizin bahçesindeki büyük üç yıl müddetle kapalı zarfla artırma usulüyle kiraya verilecektir.
Buna ait şartnameler Ankara’da Genel Merkezden temin edilebilir. Teklifler en geç 10.8.1967 günü saat 16.00’ya kadar Genel Merkeze verilmiş olacaktır.
Postadaki vakt gecikmeler kabul edilmeyecektir.
Derneğimiz 2490 sayılı kanun hükümlerine tâbi olmadığı gibi ihaleyi yapıp yapmamakta veya dilediğine yapmaktaserrbesttir.

Milliyet 9265

Şekil 3.97. Milliyet Gazetesi Arşivi, “*Türk Kadınlar Birliği Kongresi Yapılamadı*”; 24.03.1954 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2018.

Şekil 3.98. Milliyet Gazetesi Arşivi, “*İşitme Cihazlarını Kızılay Getirtecek*”; 16.08.1958 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2018.

Şekil 3.100. Milliyet Gazetesi Arşivi, “*Genel Merkezimizin bahçesindeki büyük üç yıl müddetle kapalı zarfla artırma usulüyle kiraya verilecektir*”; 30.07.1967 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2018.

Gerçekleştirilen sözlü iletişim verilerinden ve 1965-1970 yılları kaynakları itibariyle kentsel açık mekanların kent bütününden algılanabilme durumunun (Batuman, 2002) değişime uğramaya başladığı gözlemlenmiş, kentlilerin toplumsal olan gündelik yaşamında yeni ‘anlamlılık’ durumları edinmeye başladığı takip edilmiştir. Kentsel/kamusal açık mekân örneklemi olarak Güvenpark, bir dinlenme, eğlence mekânı ve özellikle kentli kadınlar, toplumda tekil olarak sesini duyuramayan kimseler için ‘hak olanı talep etmenin’ kolektif ifade platformu olmuştur.

Güvenpark, son derece kamusal ve anıtsal niteliği ile toplumun her kesimini buluşturmuştur; Yenişehir belleğinde sosyolojik yansımaların cinsiyete bağlı yüklemeler yoluyla anlık ‘oluşlarını’ temsil etmesi bakımından önemli bir örnek oluşturmaktadır. Bu bağlamda toplumsal öğretilerin ve aile kurucusu kadın imgesinin 1950’li yıllarda dahi tekil olarak kamusal mekânda var oluşu sınırlı iken parklar, dış mekân ‘Yuva’nın bir uzantısı olarak ifade bulmaktadır (2017).

Kent içi farklı alanlardan algılanabilen Güvenpark, Jansen Planı ile Erken Cumhuriyet’in kamusal yüzü Ankara’nın eğlence, dinlenme, buluşma, temsil mekânı olarak planlama stratejilerinde yer alan arka plan ilişkisini kurmaktadır (Bayraktar, N.; 2013). Tezin dönemi itibariyle görüşmeciler Güvenpark’ın belleğini, gündelik yaşam ve kentsel/kültürel yapılanmanın ara kesitinde dört başlık ile aktarmıştır.

1. Kentsel iç mekân Güvenpark örneği ve bedensel pratik aracılığıyla gündelik rutin ve bilişsel şema ile yön bulma eylemi.

2. Öznelerin zihinsel şemasının mekân ile kurduğu sosyal bağlantılar (anekdotun öznelerinin aktarımı).
3. Kentsel/kamusal alanda öznel alanın sınırlarında bir hak mücadele alanı (i. kent müdahalelerini gözlemleyen ortak bilinç durumu başkaldırışı, ii. bireysel/toplumsal olay temelli bilinç durumu temsil mekânı).
4. Kentsel mekânda toplu taşıma araçlarının güzergâhını kentsel/kamusal iç mekân örnekleme park ile bilişsel şema üzerinden tanımlama.

Bu aktarım yolları ile bireysel olan kolektif hafızanın geri çağırılma işlemi görüşmeciler tarafından gerçekleştirilirken zaman ve mekânın yeniden inşası gerçekleştirilmektedir. Görüşmeci belleğinde Güven Park, devlet yapılanmasının kamusal yüzünü tariflerken, bir ideolojinin kutlama alanıdır ve yetişen kentliler için kamusal eğitim olanakları sunmaktadır. Ali Yonca “Kentin o noktasında, park böyle devam eder gider yol boyu yukarıya kadar. Dolayısıyla, yeşilliğin devam ediyor oluşu hoş bir duyguydu. Hatta o yeşilliğin içinde ara yerlerde çocuklar için Karagöz oynatılırdı. Dolayısıyla kendine özgü aktiviteleri vardı. Güvenpark şaşırtıcı fiskiyesi ile rahatlatıcı bir alandı. Kimsenin anıta baktığını sanmıyorum. Oraları, yeşil alan olarak görülüyordu.” belirterek Ankara’nın modern çocuklarının kamusal alanda eğlence, eğitim olanağı bulunduğunu ancak parkın anıt ile bütüncül yapısının fiziki olarak kentliyi kucaklayıcı özelliği bulunduğunu paylaşmıştır.

Öte yandan parkın fiziksel niteliğinde, mermer oturma birimleri ile yapısal kent donatısının park içinde yer alması, ‘kentlilik ve yaşam biçimi telkininin’ sürdürülebilirliği bakımından önemli bir gösterge olarak düşünülebilir. Erken Cumhuriyet Dönemi’nde tasarlanan Park’ın, ‘yerleşik düzenli yaşam modeli önerisi’ olarak dönemsel süreç içinde bellek ve anlam durumu dönüştürücüsü işleviyle Ankara’nın kalbinde yer almıştır. Bu nedenle Park’ın kullanıcıları, kamu erki eliyle gerçekleştirilen 1980’li yılların fiziksel müdahalelerini reddetmiştir. Ancak bu dönem öncesinde, park kullanıcıları bireysel/kolektif mücadelelerini, örgütlenmelerini Güvenpark’ın temsiliyeti üzerinden kurgulamıştır. Kentsel/bireysel ve toplumsal hareketliliğin merkezi, başlangıç noktası Güvenpark’tır.

Şekil 3.102. Milliyet Gazetesi Arşivi, “*Açıkta Kalan Talebeler Hukuk Fakültesini bastı*”; 02.12.1962 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2017.

Şekil 3.103. Milliyet Gazetesi Arşivi, “*Yürüyüşe Kadından Çok Erkek Katıldı*”; 22.09.1962 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2017.

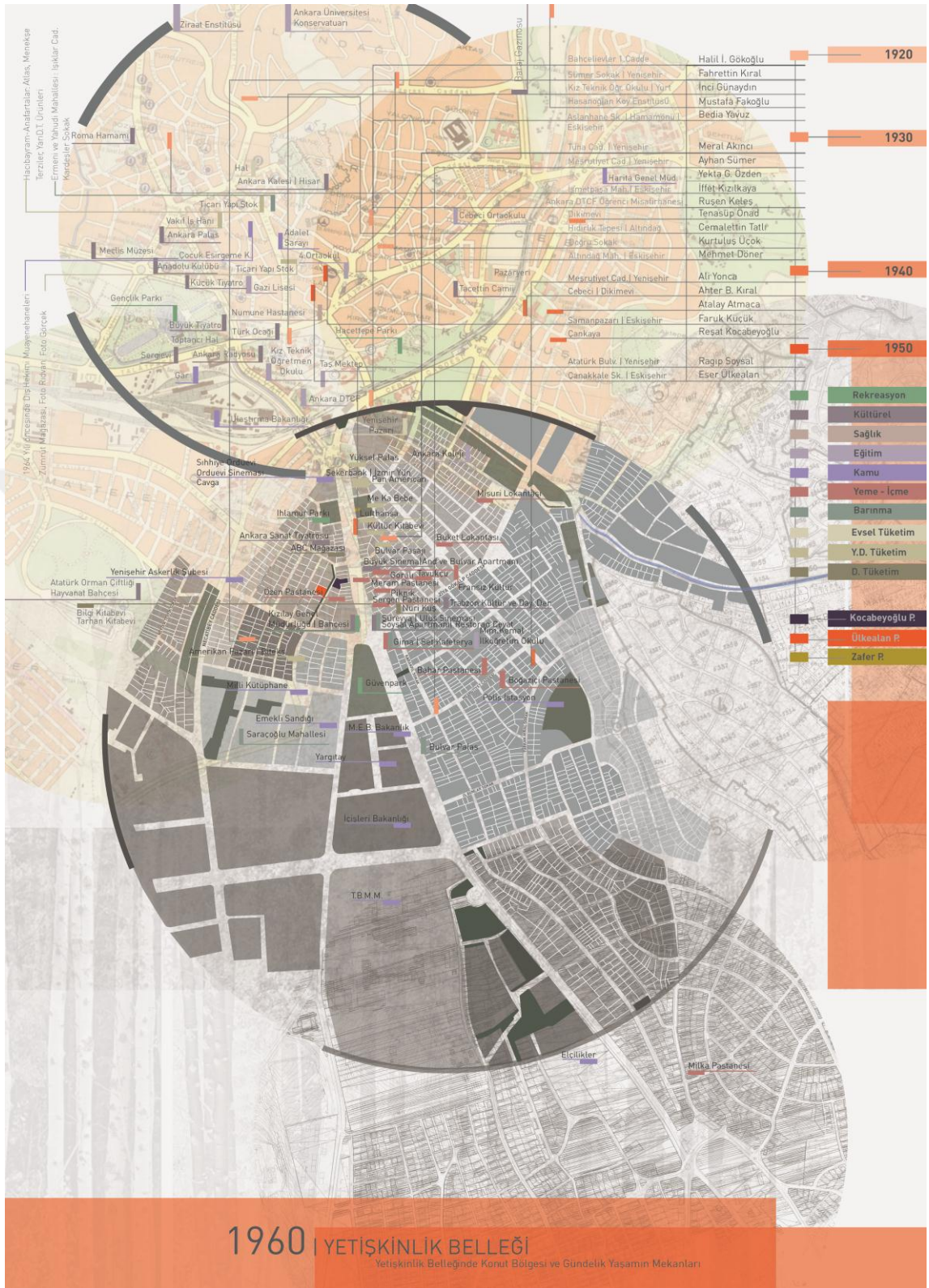
Şekil 3.104. Milliyet Gazetesi Arşivi, “*Güvenpark'a sahip çıkanlar çoğalıyor*”; 12.07.1987 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2017.

İffet Kızılkaya ve Meral Akıncı Çankaya'nın yapılanma sürecine işaret ederek, kent içi dolaşım güzergâhının toplu taşıma ayağına değinmiştir. Kızılkaya tezin yazarına net bir tarih verebilmek amacıyla anı tümseğinde yer alan bilgiyi ‘evlilik’ tarihi ile hafızasından geri çağırmıştır. Böylece, Çankaya mıntikasının yapılanmasını ve güzergâh bilgisini eşleştirerek aktarımda bulunmuştur. “Otobüsler artık Güvenpark civarından geliyordu.” belirten Kızılkaya, Hoşdere Caddesi'nin son durak olduğunu ifade etmiştir. Kendi öznel alanının ise Turizm Sitesi'nde yer aldığını vurgulamıştır. Otobüs güzergâhı ve kent içi toplu taşıma güzergâhını kendi öznel alanı ile ilişkilendirirken “Neden dönerdi? Çankaya'da yol yoktu, tozlu bir yol ve etrafı çalılar! Çankaya tarafına geçmek istediğimiz zaman araba sürtünerek geçiyordu. 1965'te evlendim oraya geldim orası o haldeydi. Ertesi sene yol açıldı. Daha sonraki yıl da otobüsler geçmeye başladı.” belirtmiştir⁶⁰. Çankaya, görüşmeci belleğinde gündelik yaşam içinde yer almaya başlarken bu kez kentsel merkez olarak salt olarak Yenişehir anılmış ve Çankaya yöneliminde ‘üst gelir grubu ikamet bölgesi’ olarak mekânsal yapılanma süreciyle aktarılmaya başlanmıştır.

Çankaya güzergâhı Güvenpark, Sefaretler Caddesi ve Kuğulu Park ile anılan bir şemayı içermekte iken görüşmeci belleğinde ‘erişimi güç’ bir bölgeyi tariflemektedir. Meral Akıncı, “Şimdi 1940'ların piyasa rotasyonunu aktarayım sana...” ifadesiyle aktarıma başlamıştır. Bakanlık yapılarının Yenişehir için görünmeyen bir sınır durumu ifade ettiğini belirterek, Çankaya güzergâhına araç sahiplerinin erişim sağlayabildiğini ifade etmiştir. Akıncı ve eşi, bu bölgeye kent vistasını deneyimleyebilmek ve Cinnah Caddesi orta aksında yer alan gül bahçesini görebilmek amacıyla erişmiştir⁶¹.

⁶⁰ İffet Kızılkaya ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat hakkında detaylı okuma için Tez'in Ek-2 Belgesi'ne bakınız.; Güliz Küçüktaşdemir; 2017.

⁶¹ *Güvenpark var...Çankaya'ya çıkılırdı. Çankaya'ya çıkmak... Oraya daha çıkmadan gül bahçesi vardı. Cinnah'ı düşünün, Kızılay'dan yukarıya doğru çıkın, biraz çıkınca ortada kalırdı. Orası çok uzak bir yerdi. Bakanlıklar'dan sonrasına gidilmezdi ve yürünmezdi zaten. Şehir, Kızılay-Bakanlık,ve Sıhhiye'nin biraz ötesi, Maltepe yok! Maltepe Pazarı'nın orada yıkılan Havagazı Fabrikası var. Fabrika benim çocukluğumda şehir dışıydı, bakın!*

Şekil 3.101. 1960 Yılına Ait Sözlü Tanıklık Aracılığıyla Oluşturulmuş Bellek Haritası; Görüşmeci Tarifine Göre 'İkamet Edilen Bölgeler' ve Günlük Yaşamın Kentsel Bellek Üzerindeki Yirmi Dört Saatlik Ritlerine Bağlı Dolaşım Şeması; Güliz Küçüktaşdemir tarafından oluşturulmuştur. Detaylı İnceleme İçin Tezin Ek-4 (h) Belgesine Bakınız.

Kent içi ve dışı alanların değişimine değinen Akıncı 1955-1956 yıllarında Cinnah Caddesi'nden kente bakışlı kişisel fotoğrafını tezin yazarı ile paylaşarak Farabi Sokak'ta salt olarak konut bulunduğunu, kır arazisi olduğunu ve Farabi Sokak ile kesişen kentsel omurganın ilerisinde başka bir yapılaşma bulunmadığını kaydetmiştir. Kavaklıdere'de bağ evleri bulunduğunu belirten görüşmecî belleğinde Kuğulu Park, 1960'lı yıllar itibariyle anılan 'modern' bedensel pratiklere ev sahipliği yapmıştır.

İnönü dün Çankayadan taşındı

Ankara 21 (Milliyet) — Cumhurbaşkanı İnönü bugün öğleden sonra zâti eşyasının tamamını alarak Çankayadan Kavaklıdere'de İnönü ilkokulu yanındaki kendi evine taşınmıştır.

Şekil 3.105. Milliyet Gazetesi Arşivi, “İnönü dün Çankaya'dan taşındı”; 22.05.1950 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2017.

Şekil 3.106. Milliyet Gazetesi Arşivi, “...Kavaklıdere Kavşağı yeniden düzenleniyor”, “...Parktaki Dinlenme Köşelerinden bir bölüm artık anılarda yaşayacak”; 29.08.1976 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2017.

Şekil 3.107. Milliyet Gazetesi Arşivi, “Benzin Servis İstasyonu Kuğulu Park Karşısında Emrinizdedir.”; 16.03.1964 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2017.

Sefaretler Ankaralının gözlemlemekte olduğu, herhangi bir sınır elemanı ile çevrelenmemiş bahçeli yapıları ile yürüme güzergâhı üzerinde yer almaktadır. Yenişehir ve Çankaya güzergâhında İnönü Köşkü'nün ideolojik yapılanma odaklı önemini vurgulamıştır (Şehit Ergan Caddesi). Yekta Güngör Özden “Oranın en gösterişli binası İnönü Köşkü'yü. Onun üst taraflarında da öyle apartman bulmak zordu. Atakule'nin olduğu yere geldiğinizde, Türk Amerikan Subay Lokali vardı. Hatta ben bir gün kız arkadaşım ile yürümeye çıktığımda “daha ileri gitme, kızı kaçırlar” dediler. O kadar dağ başı gibi bir yerdi yani. Anayasa Mahkemesi eski binasının olduğu yerle, Atakule'nin üst taraflarında daracık Konya'ya giden bir yol vardı.” belirtmiştir. 1960'lı yılların ikinci yarısındaki dönemde üniversite öğrencisi olan Ali Yonca, ‘üst gelir grupları artık Çankaya'ya yerleşmişti’ belirtmiştir.

Yenişehir'in merkez kimliğinin yoğunlaştığını, özellikle Kızılay ve yakın çevresi içinde çalışma hayatını sürdürmekte olan kişilerin gündelik rutinine bir biçimde dâhil olduğunu eklemiştir. Öğrencilik döneminde arkadaşları ile birlikte Çankaya güzergâhına yürüme eylemi gerçekleştiren Yonca, “çünkü oraları daha huzur verici, sakin ve çok daha az

kalabalık olan” tarifi ile Yenişehir ve Eskişehir ’deki merkezi niteliğe ve yoğunluğa değinmiştir⁶². Böylece merkez niteliği ve yoğunluk dağılımı bakımından Ankara, kentsel rotasyonun gözlemlendiği çoğul merkez eğilimli ticari, kültürel, yeme-içme faaliyetlerinin kent içi hareketlilik kapsamında gözlemlenebildiği bir yapılanmayı oluşturmuştur (Şekil 3.108.).

3.3.2.3. Kültürel Aktivite Katılımı

Tez çalışmasının bu bölümünde, Ankaralının dönem dahilinde katılım gösterdiği kültürel aktiviteler ve mekânsal karşılıkları aktarılmaktadır. Kültürel aktivite alt başlığında farklı gelir grupları ve yaşam biçimine bağlı alışkanlıklar aracılığıyla ayrışan/ortaklaşan kamusal mekân alışkanlıkları ile izlenebilmektedir. Sinema, tiyatro, dernek ve kütüphane yapılarının kullanım sıklığı, kentliler tarafından rutinleri ile birlikte aktarılan çoğul alışkanlıkları içermiştir.

Bununla birlikte, kentsel mekânda gerçekleştirilen sinema filmi izleme, gazinoda sanatçı dinleme, dans etme gibi eylemler, toplumun genel yapısında kapsayıcı nitelikli anılan anekdotları içermiş, açık mekân örnekleri ile bir sokağa yayılmıştır. Bu durum görüşmeciler tarafından aktarılmış, ilerleyen örnekleri ile de değerlendirilerek kentin ana damarlarını oluşturan sokak üzerinden mahalli ölçekli bir yayılım gösterebildiği anlaşılmıştır.

Öte yandan, toplum kalkınması amaçlı yönetsel erk tarafından gerçekleştirilen eğitim faaliyetleri (‘Halk Dershanesi’⁶³ (Ajans Türk Matbaası, 1967), ‘Halkevi’ spor çalışmaları,

⁶² Ali Yonca: “Kızılay, Ulus’tan sonra bir merkez haline geldiği için bir cazibe merkeziydi. Hemen hemen herkes, orada Bakanlıklar olduğunu da düşünürsen çevresinde... Bakanlıklardan çıkan herkes ki esas çalışma alanı bakanlıklardı. Oradan çıkan herkes bir şekilde yürüyüp Kızılay’dan geçiyordu. Dolayısıyla hemen hemen herkesin geçtiği bir alan haline geldi. Böylece, Ulus’tan daha çok merkezleşme eğilimi gösterdi. Oraya da arada bir canı sıkılıp çıkan... Yaşam tarzımız itibariyle öğrenciydik. Bizler Çankaya’ya doğru yürümeyi tercih ederdik. Çünkü oraları daha huzur verici, daha sakin, çok daha kalabalık olmayan az, oradan yürüyüp geri dönerdik... Bu seneler benim bütün üniversite hayatımın sonuna kadar süregeldi; 1970'lere kadar. Çankaya’ya üst gelir grupları gelmişti o zamanlar. O iki yeşil aks duruyordu. Onlar da tabi orayı zenginleştiriyordu. Bugün onun bir kısmı daha yendi. İller Bankası’nın arkasındaki kısım da yenildi. Parkları biz yiyoruz. Yeşil bırakmıyoruz öyle. Çankaya üst gelir grubu ve binalar da... Oraya en büyük değeri katan sefaretlerdi. Sefaretler nereden bakarsan bak hepsi bir şekilde diğer binalara göreli olarak daha bir modernize veya alışılmadık bir tarz içeren farklı yapıları. Göze farklı gelen biraz da hoşnutluk sağlayan, bakımlı bahçeleri olan mekânlardı. Sanki o ülkede yaşamıyor da daha ileri bir yerde yaşıyormuş havası veren tipolojilerdi.”

⁶³ Detaylı Okuma İçin Bkz., Ankara İl Yıllığı; (Ajans Türk Matbaası, 1967): Ankara ili ve ilçelerinde, köylerinde “çevre köylerine örnek olabilecek vasıfta toplum kalkınması çalışmaları yapmak” amaçlı kurulan 1965-1966 Öğretim yılında 622 vatandaşın başarı belgesi almaya hak kazanmıştır. ‘Okuma Odaları’ ile desteklenmiş, köyün, sosyal, ekonomik ve kültürel faaliyetlerine cevap verebilecek nitelikte kurulmuş, ODTÜ öğrencileri desteğiyle inşa edilmiştir. Aynı yıl itibariyle ‘ev ekonomisi’ temelli eğitim olanakları sunan ‘Gezici Köy Kadın-Erkek

radyo dinleme alışkanlığı, modernleşen yeni kentli geleneklerini oluşturarak kimi noktalarda mekânsal karşılıkları öznel, kamusal alanda oluşturmuştur.

Kursları' için kitap içi bölümde şu ifadeler yer alır; 'Anadolu Kadınına', "biçki-dikiş, nakış, çamaşır, çocuk bakımı, ev idaresi, yemek konularında pratik bilgi ve beceri kazandırmak, sosyal hayatın getirdiği kuralları öğretmek köyün sosyal ve kültürel konularına eğilmek, böylece öğrenciler yolu ile ev kadınlarına, dolayısıyla aile reislerine tesir ederek problemlerin haline çözümaktadır."

Şekil 3.108. 1970 Yılına Ait Sözlü Tanıklık Aracılığıyla Oluşturulmuş Bellek Haritası; Görüşmeci Tarifine Göre ‘Nirengi Noktaları’; Güliz Küçüktaşdemir tarafından oluşturulmuştur. Detaylı İnceleme İçin Tezin Ek-... Belgesine Bakınız.

Gündelik yaşamın kültürel aktivitelerini belirleyici basılı veya sözel temsil öğeleri bu bağlamda, bireylerin öznel alanına sızmaktadır ve yönlendirmektedir.

Konunun alt başlığına girizgâh gerçekleştirirken, tezin kapsamında yer alan sözlü tanıklıklarda Ankara kenti ayrışan başlıklarda ‘modern ülkenin’, ‘modern merkezi’ yaklaşımlarını içermiştir. Bu anlamda ‘kültürel aktivite merkezi’ olarak tanımlanarak ‘yaşama mekânı’ olarak bireyin kentsel mekâna dâhil olma eylemi bir görüşmeci tarafından özellikle vurgulanmıştır. Balerin Tenasüp Önad, 1934 yılı İzmir doğum esası bulunan ve Ankara’da yaşamını sürdürmeyi ‘kültürel aktivite merkezi’ olması dolayısıyla tercih eden sözlü tanık örneğini oluşturmuştur. Diğer görüşmeciler ise (doğum esası bulunan kişiler haricinde), sosyal, eğitsel faaliyette bulunma veya kamuda görev alma isteği ile yaşam merkezini Ankara olarak belirlemiştir.

Ankara’nın sinemaları, görüşmeci belleğinde çocukluk ve yetişkinlik belleğinde var olan ‘yeni’ ve ‘kentli’ bir ‘izlem aracıdır’ (Vertov, Dziga; Çev.: Ahmet Ergenç; 2007). Kullanıcısı çeşitlilik gösteren gelir, meslek, yaş gruplarını kapsayan, cinsiyete bağlı eşitçil katılım gösterildiği belirtilen mekânlardır. Sinema, Ankaralı bağlamında ideolojik yayılımın ‘batılı’ ayağı ile ilişki kuran, kentlinin düşsel dünyasında bir gözlemci olarak yer almasına imkân veren sembolik bir araçtır. Bu ‘göz’, gerçek uzam ile düşsel uzam ara kesitinde bir ‘katarsis’⁶⁴ olasılığı olarak karşılık bulmaktadır (Aristoteles, Çev.: İsmail Tunalı; 1961). Düşsel uzam olarak sinema, Ankaralı ve Türkiye için simgesel bir ‘rol-model’ önerisi sunmaktadır. Böylece kentli kimliği ve modernleşmenin başat hedefi olan ‘kılık-kıyafet’ ve ‘kentli yaşam’ önerisi, sinema aracılığıyla edinilebilir. Emekli, Meclis Kanunlar Müdürü Bedia Yavuz 1940-1945 yıllarında ‘pasif koruma’ altındaki Ankara’nın, nüfusunun bir bölümünün dönem koşullarına rağmen sinema filmlerini heyecanla beklediğini ve takip ettiğini aktarmıştır. 1950 Yılında üniversite öğrencisi olan Yavuz, Sıhhiye, Necatibey Caddesi’nde bulunan Ankara Sineması’na ve Büyük Sinema’ya sıklıkla gittiğini paylaşmıştır.

“Çok gezmedim ama sinemaya giderdim. Çok dersimiz olurdu. Ankara Sineması vardı, haftada bir kere iki kere giderdik. Fazla dolaşamazdık. O zaman İkinci Dünya Harbi sonrası en güzel filmleri seyrettik. Sonraki dönemlerde de o ayarda film görmedim. Zaten sinema

⁶⁴ Detaylı Okuma İçin Bkz., *Türk Dil Kurumu, Katarsis: “...Dehşet ve acıma duygularının seyirciyi içsel bir arınmaya götürdüğünü önerir...”*, Kaynak: <http://www.tdk.gov.tr>, Erişim: Nisan, 2018.

tarihinde yazıyor ki 'o duyguyla, harp sonrası... Öyle şeyler, öyle olaylar, öyle kadınlar... O zaman ki artistlere çok mektup yazardık. Bana çok öyle imzalı fotoğraf gelmiştir. Bedia Yavuz'a diye... Rita Hayworth'tan mesela..."

Görüşmecilerin sinemada film izleme geleneği Ulus ve Kızılay arasında geri bildirimli bir düzende gerçekleşmiştir. Bu geri bildirim 1970'lere değin sürerken faaliyetlerin ana eksenini Kızılay ve yakın çevresi ile gelişim gösteren şemaları oluşturmaya başlamıştır. 1950'li yıllar Yenişehirli aileler için, konut ve küçük işletmelerin tariflediği bir bölgedir ki bu bağlamda, kültürel aktivitelerin merkezi hâlihazırda Ulus'tur. Bu merkezi durumu 1930 yılı doğumlu, Emekli Memur Meral Akıncı "...Bazen sinemaya gitmek için giderdik çünkü tüm sinemalar orada toplanmıştı. Mesela Yeni Sinema vardı; o kıymetli ve güzeldi. Diğer sinemalar daha ikinci sınıf sinemalardı. İyi filmler oraya gelirdi. Kızılay'da Ulus Sineması vardı. Sonra Büyük Çarşı yapılıncaya zemin katta Büyük Sinema açıldı."

Şekil 3.109. Mim. Abidin Mortaş, "Büyük Sinema 1550 seyirci istiyab edecek suretle tertiplenmiştir..." , Arkitekt, Cilt: 1949 Sayı: 02.01.1949 Sayfa: 3-13, Kaynak: <http://dergi.mo.org.tr>, Erişim: Nisan, 2018.

Şekil 3.110. "Her akşam saat 21.15'te Yeni Sinemada Zati Sungur" Zafer Gazetesi, Kaynak: <http://gazeteler.ankara.edu.tr>, Erişim: Kasım, 2017

Şekil 3.111. Milliyet Gazetesi Arşivi, "Dağları Bekleyen Kız"; 05.02.1956 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2017.

Büyük Sinema ve Atatürk Bulvarı yürüme ilişkisi ile anılırken, modernleşen nüfusun 'kılık-kıyafet' tutumu görüşmeciler tarafından sıklıkla vurgulanmıştır. Göstergelerin tüketimi, sinemanın kendisinde 'iyilik ve güzellikler' arasından seçim yapmak anlamında kentlinin fiziken görünümü bağlamında yeniden programlanması anlamında değerlendirilebilir (Lefebvre, Çev.: Gürbüz, Işık; 2013). Bu kapsamda, Yenişehir'de bulunan sinemaya rutin olarak katılım gösterenlerin, homojen görünümünü esnaf Mehmet Döner "Hele bir pazartesi günleri oldu mu Büyük Sinema 'ya herkes giderdi. Halk da giderdi. Yeni filmler gösterime girerdi. Herkes böyle kravatlı ve takım elbiseli; hanımlar böyle kürklü mürklü. Çok klasik giyimli günler gördük yani! Herkes o yürüyüşe katılırdı." biçiminde değerlendirmiştir.

1920 Yılı, İstanbul doğumlu Yüksek Mühendis Halil İbrahim Gököğlü, 1940 yılında Ankara'ya geldiğini belirtmiş ve net bir tarih belirtmeksizin sinema kullanıcılarının homojen

görünümüne karşın Ankara’da oluşmaya başlayan ikili yapıyı aktarmıştır. Ona göre, Ankara’da yerli olan ve belirli bir yaşı geçkin grupta konservatif bir yaşam biçimi sürdürülmektedir. Konservatif olana karşın, modernleşmenin mekânsal karşılıklarını aynı anlatıda bir araya getirerek paylaşmıştır. Ek olarak, gündelik yaşam pratiğinde kamu görevlisi olarak çalışma hayatını sürdürdüğü eşi ile birlikte Yenişehir’de sinema, yeme-içme faaliyetlerini gerçekleştirdiklerini belirterek zihinsel şemasında ‘sinemaya gitme eylemini’ ve sıklığını “Biz her akşam Yenişehir’e iniyoruz” ifadesiyle aktarıma başlayarak vurgulamıştır.

“Sinemaya gitmek istediğimizde... Yenişehir’de bir sinema vardı. Ulus’ta da bir sinema vardı. Bir Park Sineması ve Yeni Sinema vardı. Park Sinema, biraz daha kovboyu filmleri getirirken, Yeni Sinema daha kültürlü eserleri getirirdi. Orası daha güzeldi. Oralara giderdik. Yenişehir’e fazla gidemedik çünkü maddi bakımdan orası bir parça... O zamanın en konforlu yeriydi. Sineması bile pahalıydı yani! Yapışma için... Öyle üç dört katlı binadan gayri bir bina göremezdin. Yenişehir’e daha az giderdik ve genellikle Ulus muntıkasında gezerdik. Dedim ya ben bilardo severim diye... O Ulus’a gitmeden evvel o Santral Kırathanesi’ne girerdim orada bilardo oynayanları seyredirdim kendim de bilardo oynardım. Yenişehir’e de giderdik yani yürürdük. Kırathane kadın zaten yok! Kadın zaten yoktu! Kahvehaneye kadınların gitmesi diye bir şey düşünülemezdi. Kırathane müthiş rağbet edilen yerlerdendir. Çoğu kişi hayatını buralarda geçirirdi. Başka yapacak hiçbir şeyi yok çünkü. Geçimini tabi... Tabi kırathane deyince yaşını almış kişilerden söz ediyorum, ötekiler faal çalışma hayatında tabi.”⁶⁵

Tezin gündeminin örneklemini oluşturan Soysal Pasajı inşa edilmeden önce aynı konumda yer alan karma işlevli Soysal Apartmanı’nın giriş kotunda yer alan Ulus Sineması gündelik yaşamın rutin kültürel aktivite mekânlarından birisidir. 1960’lı yıllarda Ankara’da sinema izleyicisi görüşmeci belleğinde yoğunlaşmış ve kentin yeni gelişmekte olan bölgelerindeki mekân karşılıklarını üretmiştir. 1967 Yılında yayımlanmış Ankara İl Yıllığı incelendiğinde mevsimsel koşullara karşılık yirmi bir kışlık, elli iki yazlık sinemanın bulunduğu belirtilmiştir (Ajans Türk Matbaası, 1967). Elli iki yazlık sinema görüşmeciler tarafından sokak ve gazinolar ile birlikte değerlendirilen karma işlevli ve/veya açık mekânsal karşılıkları ile paylaşılmıştır. 1948 Yılı doğumlu Ragıp Soysal, ilk gençlik yıllarında hâlihazırda sürmekte olan modern, konservatif gelenekleri ‘kukla oyunları’ aracılığıyla anlatmıştır.

“Büyük Sinema vardı. Hep Sinema doluydu buralar. Ulus Sineması vardı. Karşısında Ankara Sineması vardı. Ankara Sineması’nı İş Bankası işletirdi. Kavaklıdere’de Gölbaşı, Ulus tarafında İnci Sineması... Bunlar Ankara’nın en güzel, nezih sinemalarıydı. Eskiden şeyde Kurtuluş... Cebeci Dörtüol’un orada açık hava sineması vardı. Kukla! Kukla Kebap’un sahibi orada kukla oynatırdı! Gazinolara gelinir, şarkılar söylenir parkta şey yapar, ondan sonra “Hadi; Hadi Amca! Hadi Baba” derdik. Neydi soyadı hatırlamıyorum şimdi de. Kukla oynatırdı. Ondan koydu adını ‘Kukla Kebap’ diye. Bütün gençler, çocuklar oraya giderdik.

⁶⁵ Halil İbrahim Gököğlü ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat hakkında detaylı okuma için Tez’in Ek-2 Belgesi’ne bakınız.; Güliz Küçüktaşdemir; 2017.

Yazlık sinemalar orada vardı. Daha Cebeci Dörtyol tarafında. Yani o taraflarda öyle şeyler olurdu...⁶⁶

Devlet eliyle tiyatro faaliyeti, 1949 yılı itibariyle birincil olarak temsillerini Türk Ocağı'ndaki 'Tatbikat Sahnesi' ve Küçük Tiyatro aracılığıyla gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Sinemaya karşılık tiyatronun var oluşu 1967 yılına ait İl Yıllığı'nda 'bir seyirci bulma meselesidir' (Ajans Türk Matbaası, 1967) ve bu sebeple memur abone karnesi, öğrenci erişimini sağlamak gibi çözüm yöntemleri üretilmiştir. 'Seyirci bulma meselesini' Prof. Dr. Ruşen Keleş, Ankara Üniversitesi, Cebeci Kampüsü'nde öğrenci iken bu meselenin önemini "Ankara Belediyesi ve Konservatuar, Devlet Tiyatroları vardı. Bizim arka sokaktan buradan, her hafta sonunda Opera 'ya ve Devlet Tiyatroları'na otobüs kalkardı. Bizi alırlar, götürürler topluca, seyrettikten sonra çıkışta yine otobüsler bizi bekler buraya getirirlerdi. Tiyatro, Devlet Tiyatrosu ve Operası, Küçük Tiyatro ile öğrencinin ilişkisini kurmak için bütün önemler alınmıştır." belirtmiştir.

Büyük Tiyatro (Opera Binası), Atatürk Bulvarı'na paralel kütlesi ile 1930'lu yıllardan itibaren var 'Sergievi' kimliği ile yeni kentlilerin hayatında var olmuştur. Mimar Şevki Balmumcu tarafından devlet eliyle düzenlenen bir yarışma projesi olarak tasarlanmış, 1946 yılında Paul Bonatz tarafından Ankaralının 'tiyatro' salonu ihtiyacı doğrultusunda yeniden tasarlanmış, yapı kütlesi ek işlevler ile yeniden düşünülmüştür. Tiyatronun kurucusu Muhsin Ertuğrul'dur; 1949 yılında ilk temsili J. Rossini'nin 'Sevil Berberi' Operası'dır (Türkiye Cumhuriyeti (1917-1974); Çev.: Billur Tunçok; 1979). 1949 Yılı, tiyatronun Başkent'te yapılanma süreci bağlamında önem arz etmektedir. Devlet ve özel teşebbüs, yerel yönetim kurulumu ile üç grupta yapılanma gerçekleştirilerek Ankaralılar için Üçüncü Tiyatro, Küçük Tiyatro ve Oda Tiyatrosu hizmete açılmıştır. Yerli ve yurt dışı temelli edebi üretimin sahnelenmesi gerçekleştirilebilmiştir.

Şekil 3.112. Mim. Şevki Balmumcu, *Sergi Evi*, Fotokart, 1938 Yılında Yapıya Ait Görünüm, (Güliz Küçüktaşdemir Arşivi)

⁶⁶ Ragıp Soysal ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat hakkında detaylı okuma için Tez'in Ek-2 Belgesi'ne bakınız.; Güliz Küçüktaşdemir; 2017.

Şekil 3.113. Mim. Şevki Balmumcu, *Sergi Evi*, Arkitekt, Cilt: 1935 Sayı: 1935-04(52) Sayfa: 97-102, Kaynak: <http://dergi.mo.org.tr>, Erişim: Aralık, 2017.

Şekil 3.114. Devlet Opera ve Balesi Temsili, 'Kor dö Bale Tenasüp Önad', Kaynak: (Tenasüp Onat Öncel Arşivi)

Sözlü tanık Balerin Tenasüp Önad, Ankaralı'yı Devlet Opera ve Balesi erişimi ve gündelik yaşamındaki kültürel faaliyet yoğunluğu üzerinden tanımlamaktadır. Kolektif bilinç durumu, devlet eliyle gerçekleştirilen 'önlemlere' değinilmeksizin aktarılmıştır. Bu yoğunluk, Türkiye'nin yeni başkenti Ankara ve çoğul kültürel arka planlı İstanbul ile kıyaslama yolu ile de ayrıştırılmıştır. Önad, "Ankara, İstanbul'dan daha düşküdü sanata. Benim gözlemim o." belirtmiş, 1960 yılında Opera Binası'nda gerçekleşen ilk bale temsilindeki kentli izlenimini paylaşmıştır. Bu izlenimi 'İstanbullular' aracılığıyla aşağıdaki ifadeyle aktarmış ve izleyici gruplarını ayrıştırmıştır.

"Mesela İstanbul'da ilk başlangıçta bir furya olmuş; Ermeni'ler tiyatro yapmış Türkler itibar etmemiş. Rumlar da tiyatroya girmiş ama Ermeniler kadar değil. Muhsin Ertuğrullar şehir tiyatrolarını açmışlar. Talat Artemeller var... Ankara ahalisi ise daha meraklı. Bale temsilleri başladığında; millet birbirini dövüyordu bilet bulmak için. Herkes hücum etti. 1960'da Coppelia temsilinde bilet bulunamadı. Başlayamadık çünkü dışarıda bilet kavgası oldu. Ondan evvel operetlere çıktık çok! 1960 nedir biliyor musun? Türk balesinin ilk üç perdelik yani 'full ballet' dediğimiz temsili idi Ondan sonra zaten dört perdelik Kuğular Gölü, üç perdelik Uyuyan Güzel... Gelişti. Otantik bale deniyor aslında müzik ve koreografi birliktedir ve değiştirilemez."

Devlet Tiyatrosu 1960-1961 yılında beşinci sahnesini Tuna Caddesi'nde, Yeni sahne (Beşinci Tiyatro) adı ile faaliyete sunduğunda, Ankara'da Ulus'tan hareketlenen, Yenişehir güzergâhına eğilimli bir kültürel aktivite yoğunluğu oluşmaya başlamıştır. Takip eden yıllarda kamu erki eliyle tiyatro piyesi izleme teşviki kentli için yeni 'katarsis' olanaklarını sağlarken, Oda Tiyatrosu ve Altındağ Tiyatrosu açılışı ile yerli/çeviri temsiller gerçekleştirilmeye devam etmiştir. 1960'lı yılların ikinci yarısı itibariyle özel teşebbüslerle açılışı gerçekleşen sahneler, yoğunluklu olarak Yenişehir ve Çankaya güzergâhında yer almıştır. İhlamur Sokak'ta Ankara Sanat Tiyatrosu, Mithatpaşa Caddesi'nde, Mithatpaşa Tiyatrosu, Atatürk Bulvarı, Küçük Meydan Sahnesi ve Necatibey Caddesi'nde Büyük Meydan Sahnesi sözlü tanıklıklar aracılığıyla sıklıkla anılan mekânlardır.

Ankara'nın yakın çevresinde yer alan farklı ölçekteki yerleşkeler için temsiller, sosyo-politik, kültürel temsili ile bireysel derinlik ve bilinç kazandırma olanağı sunmaktadır. Böylece eğitsel amaçlı geziler, kolektif/kamusal eğitim alanını tariflemektedir. Örnekle, Elmadağ Merkez Okulu'nda öğretmen olarak görev yapmakta olan Köy Enstitüsü mezunu Mustafa Fakıoğlu ve öğrencileri, rutin olarak temsillere, sinemaya operaya katılım

göstermektedir. Bu katılımı gösterirken toplu taşıma aracı rutinini “Elmadağ'dan otobüs geliyor Ankara'ya; sabah-akşam. Şey de var... Tren de var. Var ama öyle sabah gidip akşam gelme değil günde bir sefer var.” belirterek, öğrencilerine bilet temin etmeye çalıştığını aktarmıştır⁶⁷.

Yenişehir belleğinde, görüşmecilerin zihinsel şeması Ulus ile iletişim kurarken, kültürel faaliyette bulunma eylemi olarak tiyatro, sinema izleyicisi olmak kendisinden sonra yeme-içme rutini ile birlikte anılmıştır. Görüşme gerçekleştirilen kişilerin tamamı ‘sayısız tiyatro temsili’ izleme fırsatı bulunduğunu belirtmiş, bir görüşmeci aile yapısındaki büyüme sebebiyle ekonomik olarak yeterli imkâna sahip olmadığını eklemiştir. Buna ek olarak 1960’lı yılların kent gezintisinde yürüme faaliyetinin yanı sıra, dolmuş, ‘gündelik taksi tutma’ ile güzergâh üzerinde farklı taşıtlarda hareketlilik anılmaya başlanmıştır. 1920 Yılı, İstanbul doğumlu, Yüksek Orman Mühendisi Halil İbrahim Gökoğlu tiyatronun gündelik yaşamındaki önemine değinmiş ve bu kültürel faaliyet katılımının farklı gruplarla birlikte ‘tartışıldığı’, alt faaliyetler meydana getirdiğini de eklemiştir.

“Tiyatro, Yeni Sahne vardı Tuna Caddesi'nde, Kızılay'da, şimdiki Ormancılar Cemiyeti'nin yanında idi. İzmir Caddesi'nde As Tiyatrosu vardı o çok güzel bir yerd. Ondan sonra da Opera, Bale, Halkevi... Şimdiki Etnografya Müzesi'nin olduğu yerde tiyatroya giderdik. Bir de Küçük Tiyatro. Bunlara çok çok gittik. Benim etkinliğim oydu bir de şeyde... Yeni Sahne'nin yanındaki binada alt katında bir şey cemiyeti vardı. Orada da tiyatro tenkitleri yapılırdı sanatçıların. Oynanan tiyatroların tenkitleri yapılır, ona giderdik. Oynanan tiyatroların kritiği yapılır, konuşulur, gitmeden önce veya gittikten sonra... Oradaki etkinliğe çok meraklıydım ona giderdim.”

Halil İbrahim Gökoğlu'nun belirttiği üzere İzmir Caddesi, görüşmecilerin haftalık rutinleri içinde yer alan As Tiyatro'da temsil izleme ve tartışma eylemi ile kentsel alan deneyimini arttıran, kültürel yapılanmanın gündelik mekânıdır. İhlamur Sokak'ta yer alan As Tiyatrosu'nda çok sayıda yerli ve çeviri temsiller izleyicisi ile buluşmuştur. Tezin saha araştırması kapsamında görüşülen Ayhan Sümer, kardeşi Güner Sümer'in, Ankara Sanat Tiyatrosunu kurduğunu belirtmiştir. O'nun rejisörlüğünde, Sermet Çağan'a ait ‘Ayak Bacak Fabrikası’ piyesinin kapalı gişe, seyircisi ile buluştuğunu da eklemiştir. Ayrıca, dernek ve toplumsal örgütler, Ankara'nın gündelik yaşam biçimini ve toplumsal hayatının biçimlendirilebilmesi amaçlı özel ve tüzel kuruluşların faaliyet alanı Başkent'te kümelenmiştir (Ajans Türk Matbaası, 1967).

⁶⁷ Tenasüp Önad ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat hakkında detaylı okuma için Tez'in Ek-2 Belgesi'ne bakınız.; Güliz Küçüktaşdemir, 2017.

ANKARA SANAT TİYATROSU
DORMEN TİYATROSUNDA
Yılın altı büyük oyununu başarıyla sürdürüyorlar

72. Koşuş | **Küçük Burjuvalar** | **Mayın** | **Godor'yu Beklerken** | **Müfettiş** | **Sarıpınar 1914**

DİKKAT! 16 - 30 Eylül tarihleri 9 Eylül Pazarı sabahı saat 10. 30'da topluca Dormen Tiyatrosu gişesinde satış arz edilecektir. Gıpe her gün saat 10:30 - 21:15 arasında satışta olarak açılır. Hst: 345 - 1206

Başkent'in gözde tiyatro topluluğu

ŞEHİR TİYATROLARI MÜDÜRLÜĞÜNDEN :

1967-1968 mevsimi için telif ve tercüme piyes kabulüne başlamıştır. Gönderilecek piyeslerin üç masha yazı makinesine yazılmalı ve seçerek olarak yazılmasa bulunması; bunlardan tercüme olanlarının asılları ile birlikte gönderilmesi; pehir kâğıdına yazılması ve piyeslerin Tiyatro Müdürlüğüne EN KISA BİR ZAMANDA tevdi edilmesi rica olunur.

NOT: Nezir tarihinden itibaren on yıl geçmemiş olan emekli eserler için 3646 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 28'inci maddesi gereğince müallifin tercüme ve temsil hakkını devretmesi bildirir bir anlayışın eslenmesi kârdır.

AST, İstanbul'a geliyor

(BASIN 13509) - 4314

Şekil 3.115. “AST Dormen Tiyatrosu'nda”, 27.08.1967 Tarihli, Milliyet Gazetesi Arşivi, <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Kasım, 2017

Şekil 3.116. “Başkent'in gözde tiyatro topluluğu AST, İstanbul'a geliyor”, 29.08.1967 Tarihli, Milliyet Gazetesi Arşivi, <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Kasım, 2017

Şekil 3.117. Milliyet Gazetesi Arşivi, “Şehir Tiyatroları Müdürlüğünden...Telif ve Tercüme piyes kabulüne başlanmıştır.”; 12.04.1967 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2017.

Genel merkez veya şubenin Başkent üzerinden tanımlanması, millileşen, sosyal ve bağımsız kimlikli bir millet hareketliliği, ‘yeni yaşam’ daveti olarak düşünülebilir. 28 Haziran 1938 tarihli, 3512 sayılı, Cemiyetler Kanunu gereğince, derneklerin siyasal bir karakteri bulunmamalıdır. Bu koşulu taşıyan dernekler, meslek grupları veya belirli bir grup, amaç doğrultusunda ortaklaşan hedefinde toplum yararı bulunmaktadır. 1967 Yılına ait İl Yıllığı'nda yüz dört adet derneğin Ankara'da faal biçimde hizmet ettiği bilgisine yer verilmiştir (Ajans Türk Matbaası, 1967).

Görüşmeciler tarafından, Türkiye Ormancılar Derneği, Darrüşafaka Cemiyeti ve Zirai Donatım Kurumu, Türk Kültürü Derneği anılmıştır. Halil İbrahim Gököğlü tarafından Türkiye Ormancılar Derneği; Yekta Güngör Özden tarafından Türkiye Milli Talebe Federasyonu faaliyet alanı, kapsamı ve amacı aktarılan yapılanma örneklemi olmuştur. Özden, “Benim 1951'de öğrencilikten heves ederek katıldığım öğrenci hareketlerinin merkezi olan, şimdi adı Kıbrıs Caddesi olan Misafir Sokak, bir numarada Türkiye Milli Talebe Federasyonu'nun merkezi vardı. Bizim çalışma ve vakit geçirme yerimiz orasıydı.” belirtmiştir. Kültürel üretim gerçekleştiren topluluk, buluşmalar düzenlemekte, aylık yayınlar ile kamusal alanda toplumsal mekânın üretimini gerçekleştirmektedir. ‘İnkılap Gençliği, Fikir ve Sanat Dergisi’ yazarları, editörlerinden olan Özden, toplumsal olan gündelik yaşama yön veren ve besleyen meseleleri düşünsel olarak ele almayı hedeflediklerini eklemiştir⁶⁸. Özden'in aktarımı ile öğrenci hareketliliği, modernleşme bağlamında gündelik olanın örgütlenme alanıdır. Böylece, ‘toplumsal gerçeklikleri’ içindeki çelişki ve çatışmaları da kapsayan bir inceleme nesnesi olmuştur (Lefebvre, Çev.: Gürbüz, Işık; 2013).

⁶⁸ Yekta Güngör Özden ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat hakkında detaylı okuma için Tez'in Ek-2 Belgesi'ne bakınız.; Güliz Küçüktaşdemir; 2017.

Şekil 3.118. “Türk Kültür Derneği Kore kahramanlarımız için Ankara’da güzel bir toplantı yaptı”, 17.12.1950 Tarihli, Milliyet Gazetesi Arşivi, <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Kasım, 2017

Şekil 3.119. “Başkent’in gözde tiyatro topluluğu AST, İstanbul’a geliyor”, 29.08.1967 Tarihli, Milliyet Gazetesi Arşivi, <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Kasım, 2017

Şekil 3.120. Milliyet Gazetesi Arşivi, “...Türk Kadınlar Birliği, Türkiye Milli Talebe Federasyonu himayesinde DCTF konferans salonunda bir resital tertip etmiştir...”; 17.12.1951 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2017.

Sakarya Caddesi’nde yer alan Ormancılar Derneği, 21 Haziran 1930’da faaliyete başlamıştır. Bilimsel ve teknik kazanımların artırılmasına yönelik çalışmalar yürütüldüğünü belirten dernek üyesi Halil İbrahim Gökoğlu, salt bireysel olan kolektif sosyal, kültürel üretimi şöyle aktarmıştır:

“Halil İbrahim Gökoğlu Ormancılar Derneği sekiz katlı bir binaydı ve Sakarya Caddesi’ndeydi. Önünde büyük bir ağaç maktı vardır. Orada ağacın kesilmiş bir bölümünü ve içerisinde halkaları görebildiğin... O dernek ve bizim bakanlar hiç uyum sağlayamazlardı. Derneğimiz çok ideal insanlardan kurulu bir dernektir. Benim gelmeden de evvel kurulmuştu dernek. İki katlı bir ahşap binaydı. Sonradan biraz daha geliştiriyorlar, ondan sonra da tam manasıyla bir müteahhitte verdiler. Yarı yarıya... Şimdi o bina yapılmış vaziyette. Dernek her ay broşür çıkarır, zaman zaman Orman Genel Müdürlüğü aracılığıyla diz pozisyonlar yaparlar, fakülte hocaları ile birleşirler. Çok faaldir. Bilinç bakımından son derece gelişiktir. Sadece dernek değil, Orman Mühendisleri Odası var esas. Dernek, teknikerle birlikte gelişen bir yer ama Orman Mühendisleri Odası sırf Fakülte’den mezunları kabul ederdi. Beraberdik; sonradan ayrıldılar ve Necatibey Caddesi’nde bir binaları oluştu. Şimdi A.O.Ç.’deler. Ankara’da ‘Yeşil Gece’ yapardı bizim dernek. O gecelere giderdim. Benim bir de ‘Yeşil Gece Tangom’ vardır. Ayrıca, Fakülteden mezuniyette bir arkadaşımızın güfte si ve bestesi bizim Ormancı camiasına aittir. Söyleyicisi de Zat’ım! Bizim Dernek’te sanat müziği çalışmalarımız vardı çok. Yani orada bayağı bir konserler de verdik biz.”

Kentte yer alan sosyo-kültürel gelişim merkezli düzenlemeye ek olarak bireylere ait çalışma, dinlenme, tüketme, üretme ve benzeri işlevli mekân düzeni, kişilerin gündelik yaşamının ara kesitini oluşturmaktadır. Bu bağlamda tez çalışmasının bu bölümünde tüm alışkanlıkların birbirine bağlandığı ‘mekânsal dizge’ birincil olarak fiziksel, ikincil olarak da sosyal yönü ile aktarılmıştır. ‘Gazino’ kentsel açık, yarı açık veya kapalı mekân örneklemi aracılığıyla fiziksel, sosyal yönlü aktarımı sağlanan ve popüler kültür mekânlarından biridir. Burada belirtilen ‘Gazinolar’ cinsiyete bağlı kullanımda farklı nitelikli paylaşılmıştır. Gar

Gazinosu, Göl Gazinosu⁶⁹, Grand Gazino, Gölbaşı Gazinosu, Başkent Gazinosu, İnci Gazinosu, Baraj Gazinosu, Belediye Gazinoları kapalı veya yarı açık mekân tanımı ile aktarılmıştır. Bomonti Bahçesi, açık mekân örneklemleri olarak anılmış, eşitçil cinsiyet kullanımı, ‘aile’ mekânı, ‘nezih’ nitelendirmeleri ile anılmıştır. Bir görüşmeci tarafından aktarılan Kazanova Pavyon ise erkek kullanıcıların egemenliğindeki mekân olarak tariflenmiş ve geleneksel/modern kültürel aktivite örneklemleri olarak tezin bu bölümünde yer almıştır.

Gar Gazinosu, devlet otoritesinin teşviki ile ‘modernleşme’ temsili olarak ‘eğlence anlayışının’ toplumsal, sosyal boyutlu prensiplerinin belirlenmesi anlamında önemli bir örnektir. Görüşmeci aktarımına göre, kadın, erkek ve çocuk kullanıcıları için çeşitlenen bir program sunmaktadır. Programında, Türk Ulusal Musikisinin yanı sıra ‘yere’ ait olmayan ‘revü’ etkinlikleri, kamu erki veya cemiyet toplantılarının yapıldığı bir buluşma mekanıdır. Bu bağlamda, gerçekleştirilen aktiviteler doğrultusunda, toplumun her kesiminin mekâna erişebildiği gözlemlenmiştir.

1950’li yılların ikinci yarısında eğitim hayatını sürdürmekte olan Ali Yonca “Benim bile gittiğim bir yerdir” olarak aktarımına başlamış “O tarihlerde, Gar Gazinosu’na lise talebeleri gidebiliyordu! Bu paralarının da yetebildiğini gösterir. Kimse de ‘Niye geldiniz? Ne yapıyorsunuz?’ demiyordu. Burası bir gazinoydu. O zaman yanında eşyle beraber giden düzgün tipler de vardı.” belirterek süreç içerisinde gazinoların anlam ve bellek, kullanıcı grubundaki değişime işaret etmektedir⁷⁰. Yonca, Gar Gazinosu’na ait bellek paylaşımında bulunurken, ikili yaşam biçiminin varlığına da değinmiş, mekânda gerçekleşen dans etme eylemi ve potansiyel beden aktivitelerini ele almıştır. Bu aktivitelerin yaşam biçimi ile özdeşleştirilmesi, her medeni ve ‘kibar olan’ vatandaşın ‘asli görevidir’. Bu doğrultuda Yonca “Herkes sanki mecburmuş gibi, gidip bir defa oturuyor. Dansı veya başka bir şeyi bir kere seyrediyor. Bu da öyle bir şeydi. Böylece geleneksel olan, senin hayatını daha cazip hale getirmeyen farklılaşmamış unsurlar oluyordu.”⁷¹ Bu ifade çok anlamlıdır; Gar

⁶⁹ Yekta Güngör Özden: *Göl Gazinosu sonradan oldu; Gençlik Parkı’nda Bir de Barajı’n oradaki Baraj Gazinosu’nu kiralar, masrafları verir 5 Eylül’de Avukatlar Günü düzenledik. Bazı hafta sonları Baraj tek gezinti yeri olurdu. AOÇ’ye giderdik ama AOÇ’de o kadar orada gezilip oturulacak bir yer yoktu o zaman. Sonra mezarlık tarafında bir yer daha vardı... Çiftlikte biz Milli Türkiye Talebe Federasyonu olarak bir Atatürk gecesi tertiplemiştik 1952’yi 1953’e bağlayan 19 Mayıs’ta. İşte böyle!*

⁷⁰ Ali Yonca ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat hakkında detaylı okuma için Tez’in Ek-2 Belgesi’ne bakınız.; Güliz Küçüktaşdemir; 2017.

⁷¹ Ali Yonca ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat hakkında detaylı okuma için Tez’in Ek-2’ne bakınız.; Güliz Küçüktaşdemir; 2017.

Gazinosu'nda gerçekleşen aktiviteler bütünü bir anlamda geleneklerine sıkı sıkıya bağlı olan nüfus için gündelik alışkanlıkların yönelimini değiştirmek bağlamında da ele alınabilir.

Gündelik alışkanlıkların akışını değiştiren ve yönlendiren batılı olan yüz temsili, modern yaşamın gerekliliği olan eğlence anlayışına katılmak ve alternatif bir uyum yaklaşımı olarak ele alınabilir. Ancak, görüş ayrılıkları son derece kuvvetli bir biçimde görüşmeciler tarafından hissedilmiştir. Sözlü tanıklık aracılığıyla sağlanan verilerde, gazino kullanımı ve dans etme eylemine ilişkin iki aktarım dikkat çekici bulunmuştur. Görüşmeci Yekta Güngör Özden, Gar Gazinosu'nda Barolar Birliği tarafından düzenlenen bir yeme-içme davetine katılım gösterdiğini ve mekânın popülist tutum ile yoğunluk kazandığını belirtmiştir. Özden, "Gar Gazinosu'nda 'Dört Motorlu Pamela' diye bir kadın vardı. Vücudunun bazı yerlerinde püsküller vardı; onları aynı anda çevirerek ünlenmişti. Bir kere o yemeğe katıldığımızda izlemiştik" belirtmiştir. Balerin Tenasüp Öncel ise kültürel üretim ile ilişkili bedensel pratiğin nüfusun oldukça yoğun bir bölümü tarafından rahatsız edici bulunduğunu belirtmektedir. 'Namuslu Türk Kadını' imgesinin 'annelik', 'yaşam biçimi', 'giyimi', 'yuva kurucu kimlik' ile çatışma yaşadığını kendi aile yaşantısı üzerinden bir örnekle açıklamıştır.

"1947'de İstanbul'da İnönü, Eminönü ve Beyoğlu'nda iki tane Halkevi açtı. Biz de Beyoğlu'nda oturuyorduk o dönem. Babam bunu duyuyor, baleyi de biliyor ya altı sene bale seyretmiş Fransa'da. Beni aldı şimdi bizimkilere dedi ki "Tenasüp'ü giydirin". Onlar da "Nereye götürüyorsun Mazhar Bey?" dediler; "Bale açıldı. Oraya götürüyorum" dedi. Çok büyük mesele oldu! "Oo! Sen nasıl götürüyorsun baleye?", "Bu kızı hiç kimse almaz!", ilk laflar böyle! Anneannem ağlıyor zaten, bayıldı içerde. "Artiz mi olacak?!" diye söyleniyor. Hayatlarında ne televizyon var ne bale! Hiçbir şey yok! Bakir! Türkiye!"⁷²

Bu iki örnek üzerinden başkent sakinleri ve Türkiye'nin toplumsal arka plan ilişkisi ele alındığında, sözlü tanıkların sosyal hayatı dönüştürme görevi bulunduğu belirtilebilir. Toplumun bir bölümü için kültürel üretim sınırları gazino mekânına katılımcı olma örneğinde olduğu gibi, gelir grubu, görüş ve gündelik yaşam pratiği ayrışması ile belirlenmektedir. Bu ayrışmaya ait Meral Akıncı kendisini bir Cumhuriyet çocuğu ve kadını olarak tanımlayarak şöyle belirtmiştir:

"Ben Cumhuriyet Dönemi'nin kadınıyım; yetiştim. Bir şey söyleyeyim mi? Hatanın temeli bizlerde. Bizlerde! Ben açık konuşuyorum. Çünkü hiçbir devrimin mücadele etmeden kıymeti bilinmez. Mücadele edilmeden de alınan hakların değeri olmaz. Böyle üstümüze çok güzel bir kıyafet giydirdiler. Aaa! Ne güzel oldu dedik. Uydu bize dedik hatta. Yakıştı dedik ve bitti. Arka ile ilgilenmedim. Yakışmayı ya da niye beğenmediğini sorgulamadım. Herkes de beğendi sandım. Ankara da öyle!"

⁷² Tenasüp Önad ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat hakkında detaylı okuma için Tez'in Ek-2'ne bakınız.; Güliz Küçükaşdemir; 2017.

Bu değerlendirme gündelik yaşam ara kesitinde toplumsal ayrışma kapsamında değerlendirilebilir. Yeni toplumsal düzende bireylerin cinsiyete bağlı eşitliği ilkesi toplumun belirli bir kesimi tarafından “terbiye sınırları” (Cantek, 2016) çerçevesinde değerlendirilmekte ve özel alan müdahaleleri gerçekleştirilebilmektedir (Şekil 3.121., 3.122.). Çalışma hayatında va oluşunu gerçekleştiren veya yuvasında çalışmakta olan ‘evsel vazifeli’ her iki kadın figürü için de gazinolar etknilik servis etmektedir. Servis edilen özelleşen etkinlikler çocukları, akranelarını ve kadınları kapsamaktadır. Bu bağlamda Göl Gazinosu, Gar Gazinosu, Gölbaşı Gazinosu’nda görüşmeciler tarafından aktarımı gerçekleştirilen ‘kadınlar matinesi’ haftanın belirli günlerinde, belirli saatlerinde gerçekleştirilmektedir. Genellikle hafta içi veya hafta sonu, gündüz saatlerinde olduğu belirtilen matinelere, tiyatro, opera, bale temsilleri ile desteklenmektedir. Fahrettin Kırıl, kadınların sözsüz öğretilere bağlı olarak gündüz matinelere değerlendirildiğini ve kamusal alanda görünür olmadığını “evden işe, işten eve...” ifadesiyle belirtmiştir⁷³.

Bomonti Bahçesi’nin Gazinosu görüşmeci belleğinde mevsimsel koşullara karşılık alternatif bir eğlence ve kültürel merkez olarak tercih edilme sebebi olmuştur. Sözlü tanık İffet Kızılkaya, düğün davetlerinin de gerçekleştiğini ekleyerek bir ‘aile mekânı’ olduğunu vurgulamış ve “Bomonti’ye daha fazla gittiğimi hatırlıyorum çünkü yaz mevsiminde açık havada vakit geçirmek için uygun bir yerdi.” belirtmiştir. Kamusal açık mekânda kültürel aktivite katılımı farklı kentsel mekânlarla sosyal bir ağ kumaktadır.

Şekil 3.121. ‘Bomonti Bahçesi’ Saza karşılık Cazdans, 01.07.1950 Zafer Gazetesi, Kaynak: <http://gazeteler.ankara.edu.tr>, Erişim: Kasım, 2017.

⁷³ Fahrettin Kırıl: “Bazı akşamlar da şeylere gidiyoruz. O zaman hem içkili hem sazlı sözlü yerler var. Gazinolar! Esenpark! İsimleri de böyle o zaman. Kazanova Pavyon vardı; bizim Demiryolları’nın hemen oradan yürüyerek oraya çıkardık biz. Oranın, yani geceleri kalmıyoruz biz de akşamları daha ziyade diyeyim. Akşamları saat 22:00’dan evvel gidiyoruz. Normalde 22:00’de açılıyor orası biz ondan evvel gidiyoruz. Fakat orada, o sırada radyoda çalanlar sanatkarlar, Türk müziği sanatkarları, en büyükleri yani... Onlar o Kazanova Pavyona geliyorlardı, saat 20:00’den 22:00’ye kadar fasıl yaparlardı. Biz o fasıla giderdik. Çok tanıdık ve tanınmış olanlar var. Onlar da bizi tanırlar! Erköse Kardeşler mesela. Hepsi bir şey çalıyor! Zeki Müren başta! Daha tanınmamıştan evvel. Oraya gelip orada hasbihali çalıyorlardı; biz de onları dinliyorduk. Bar zamanı gelince çıkıp evlerimize gidiyoruz. Onların programı sonra sabaha kadar, ohoo... Sırf erkekler girerdi; oraya kadın giremezdi hiç görmezdik. Yani öyle bir adet yok o zaman. Kadınlar fazla sokakta yok, işten eve evden işe...”

Şekil 3.122. “Atatürk Çiftliği Marmara Park Gazinosu” Konya Saz ve Kaşık Oyunları Folklor Heyeti, 01.07.1950 Zafer Gazetesi, Kaynak: <http://gazeteler.ankara.edu.tr>, Erişim: Kasım, 2017.

Şekil 3.123. “Dans, Dans, Dans” Ankara’da Cavga Dans Okulu, 08.07.1950 Zafer Gazetesi, Kaynak: <http://gazeteler.ankara.edu.tr>, Erişim: Kasım, 2017.

Bu bağlamda kentin bedensel pratiklerine farklı yönleriyle hizmet eden mekânlar dans etme eylemini birlikte geliştirmektedir. İki görüşmeci dans etme eyleminin ‘salon eğitimi’ ile gerçekleştiğini ancak uygulama sahasının ‘gazino’ mekânı olduğunu ifade etmiştir. Ancak, Halil İbrahim Gökoğlu bellek aktarımı sağlarken tezin kapsamında yer alan dönem için, Erken Cumhuriyet Dönemi’nde yer alan sözlü ve imgesel propagandanın devlet eli teşviki yerine kentliler tarafından oluşturulmaya başladığını ve gündelik yaşam rutinlerinin buna göre belirlenmeye başladığını paylaşmıştır. Buna göre, Gökoğlu paylaşımını şöyle sürdürmüştür⁷⁴:

“Öyle propaganda yapılan bir dönem yoktu! Hiç! Herkes dans salonlarında hevesle giderlerdi örneğin. Buralarda geliştirilirdi. Müzik üzerine Belediye Gazinoları vardı. Toplum reformları benimseyici bir tutum izlemişti. Köylere bu reformlar ulaşmamıştır! Mümkün değil! Vatandaşlar şehirlere geldiği zaman dahi sadece kendi işlerini görmek üzere dururlardı. Bu gibi şeylerle zerre kadar ilgilenen olmazdı! Ankara muazzam bir göç aldı. Çünkü köylerde nüfus arttıkça geçim imkânları son derece daralmaya başlamıştır. El sanatı ile uğraşanlar veyahut malzemesini satmak isteyenler, dükkân açmak isteyenler, hepsi şehirlere akın etmiştir. Yani, şehirlerin nüfusunun astronomik oranlara yükselişi hep bu nedenlerdendir. Amerika’dan Marshall Yardımı geldi ya, traktörler, bu eker biçerler... Bir sürü insanın yaptığı işi bir traktör yapmaya başladı. Vatandaşın aleyhine gelişti süreç...”

Milli Sporcu Muharrem Dalkılıç, 1938 yılı Gaziantep doğumludur. ‘Atatürk Koşusu’ kapsamında 1955 yılında Ankara’ya eriştiğini ve buraya yerleştiğini belirtmiştir. Yenişehir’de askerlik eğitimini tamamlayan Dalkılıç bu esnada spor faaliyetlerini sürdürmekte ve antrenmanlara katılmaktadır. Yarış kapsamında farklı bir güzergâh takip ettiğini belirten Dalkılıç ikincilik elde etmiştir. Yarışın galipleri için düzenlenen törende, Gazi Eğitim Enstitüsü’nden beden eğitimi öğretmenliği yapmakta olan Feriha Çakar’ın kendisiyle dans etmek istediğini belirten Dalkılıç “Nasıl dans edilir bilmiyorum! Bir iki defa denedim” belirtmiştir. Böylece Maltepe’de yer alan ‘Cavga Dans Atölyesi’ ile ilk etkileşimini kurduğunu aktararak ‘kentli vazifesini’ yerine getirdiğini belirtmiştir (Şekil 3.123.).

“Ankara’da o askerlik döneminde Maltepe’de Cavga Dans Atölyesi vardı. Bir gün arkadaşımınla geçerken oradan “gel şuraya bir bakalım” dedik. Baktık kızlar oturuyor, dans öğreniyor. “Biz de öğrenmeye geldik” dedik. “Bugün kalabalığız, ne zaman gelebilirsiniz?” dediler. Bizim öğlene kadar vaktimiz vardı, öğleden sonra antrenmana gidiyorduk çünkü. “Öğlene kadar ancak olur” dediler. Beş kere dans öğrenmek için gittim. Memleketimden

⁷⁴ Halil İbrahim Gökoğlu ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat hakkında detaylı okuma için Tez’in Ek-2 Belgesi’ne bakınız.; Güliz Küçüktaşdemir; 2017.

gelmişim buraya, dans öğrenmeyi sevdim. Bir güzel dans etmeye başladım; dansın her türlüünü ederdim. Hatta Balkan Devletlerine gittiğim zaman ödül törenlerinde dans ederdim.⁷⁵

‘Radyo Neşriyatı’ gündelik yaşamda bir sızıntıdır (Şekil 3.125., 3.126.); mekânsal karşılığı özel veya kamusal yaşamın mekânında belirmektedir. Bu kapsamda görüşme gerçekleştirilen kişilere ‘radyo dinleme alışkanlıkları sorulmuş’ bu bağlamda program akışında belirli başlıkları takip ettikleri gözlemlenmiştir. Radyo imgesi görüşmecilerin belleğinde ‘haber alma’ ile bellek çağrışımını gerçekleştirebildiği gibi ‘şarkı söyleme’, ‘ana dil dışında dil öğrenme’ gibi eylemlerle anılmış, gündelik rutine sızmıştır. 10 Kasım 1938 yılında sekiz yaşında bir çocuk olan ve Yenisehir, Tuna Caddesi’nde ikamet eden Meral Akıncı, Atatürk’ün ölüm haberini okulda aldıklarını, eve gönderildiklerini belirtmiştir. Akıncı, babası ile ilgili anekdotta "Bu radyoyu senin ölümünü duymak için mi aldım ben!?" diyordu. Radyo ile kavga ederken gördüm babamı. Şaşırdım. Oradan biliyorum ki herhalde yani almışlardı o radyoyu.” paylaşmıştır. Öte yandan Halil İbrahim Gökoğlu, Ankara’da bir öğrencinin gündelik yaşamında radyonun gündelik yerine değinerek, rutin bir aktiviteye dâhil olduğunu bireye ve mekânına ait ‘iç-dış’ yaklaşım ilişkisini kuran irtibat aracı olarak tariflemiştir.

“İstanbul’dan buraya trenle gelmişim. İstanbullu birisi olarak ilk gelişimde kızım bir toplu camianın içerisine giriyorsun... Leyli bir okul efendim. Dışarıyla fazla irtibatımız olmuyor hep orada çünkü oyun salonları, pin pon salonu, dans salonu... Yemekten çıkar çıkmaz bir salona girerdik orada radyo ile neşriyat olurdu. Orada dans ederdik, pin pon masaları da vardı. Yani hayatımız hep, aşağı yukarı öyle geçirdi. Dışarıyla fazla irtibatımız olmazdı; radyo dışında...”

İnci Günaydın ise Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu’nda okumakta ve Radyoevi ile yürüme mesafesinde ikamet etmekte olduğu yurt binasına, bileşenlerine değinmiştir. Radyoevi ile ilişkisinin gönüllülük üzeri geliştiğini ve desteklendiğini belirten Günaydın “Okurken aynı zamanda Radyoevi’ne gidip TRT’de şarkılar söylerdik (Şekil 3.124.). Götürürlerdi bizleri gelip. Ayrıca, neydi o...Raks edenler... Balerin bile arkadaşlarım vardı. Biz kendimiz giderdik. Davet ederlerdi çünkü. Gönüllülük meselesiydi. Gönüllü olarak TRT’de şarkı söylerdik, çok güzeldi...” aktarmıştır.

Şekil 3.124. ‘Radyoevi, 1938’ Tarihi, Kaynak: <http://www.trtmuze.com.tr/e-kart/radyodan/>, Erişim: Kasım, 2017.

⁷⁵ Muharrem Dalkılıç ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat hakkında detaylı okuma için Tez’in Ek-2 Belgesi’ne bakınız.; Güliz Küçükaşdemir, 2017.

Şekil 3.125. *Radyo Haftası Dergisi*, 21.10.1950 Tarihli, Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.

Şekil 3.126. “Feridun Fazıl Tülbentçi'nin radyo konuşmaları için hazırladığı metinlerin başlıklarının yer aldığı İçindekiler isimli doküman”, Salt Research. Identifier: FFT809002, <https://www.archives.saltresearch.org>, Erişim: Nisan,2018.

3.3.2.4. Yeme-İçme Alışkanlıkları

Görüşmeler üzerinden yeme-içme alışkanlıklarının takibi, öznelerin kentsel/gündelik yaşamda edindikleri bireysel/toplumsal rol dağılımı ile ilişkilenebilir. Bu bağlamda, görüşmeciler tarafından yeme-içme işlevi ile anılan mekânlar gündelik yaşamlarının bir parçası olurken kentsel olan kolektif yaşam biçiminin sınırlarını tariflemektedir. Tezin dönemi kapsamında anılan mekânlar Ulus ve yakın çevresinde, Cebeci ve Yenişehir, Kavaklıdere bölgelerinde yer almaktadır. Özellikle çocukluk belleği ve ilk gençlik yılları kapsamında görüşmeciler, 1930-1956 yılları arasında Karpiç, Hacıbey, Karadeniz Lokantası, Üç Nal, Yeşil Nalın, Uludağ Lokantası'nı hafıza mekânları olarak aktarmıştır. 1956-1976 yıllarında ise Ulus ve yakın çevresinde yer alan yeme-içme faaliyetleri ise Akman Pastanesi, Merkez Lokantası (AOÇ), Cihan Palas Lokantası (Mim. Samih S. Akkaynak)⁷⁶, Boğaziçi Lokantası ve Çiçek Lokantası'nı aracılığıyla paylaşmıştır. Ayrıca İstanbul doğumlu bir görüşmeci Erken Cumhuriyet Dönemi, Beyoğlu'nda bulunan, Kristal Restoran'a değinmiştir.

1945'li yıllar itibariyle ise Yenişehir ve Bulvar ile ilişkilenen yönelimde Goralı Sandviç, Piknik, Özen Pastanesi, Mutlu Pastanesi, Büyük Pastane, Pek Pak Dondurmacısı, Tavukçu Özen, Emek Kuruyemişçisi, Boğaziçi Pastanesi, Meram, Ramazan Efendi Dondurmacısı, anılmıştır. 1960 Yılı itibariyle ise Yaprak, Flamingo, Penguen Pastaneleri, Set Restoran yoğunlukla tekrarlanmıştır.

Sakarya Caddesi ise Yenişehir Bölgesi'nin yeme içme belleğini oluşturmaktadır. Meral Akıncı'nın tarifine göre yeme-içme ürünleri satış teminini (Besi Çiftliği) Erken Cumhuriyet Dönemi'nde sağlayan cadde, 1940'lı yılların ikinci yarısı itibariyle yeme-içme ürünlerinin yerinde tüketim mekânlarına kavuşmuştur. Böylece, Tavukçu İsmail, Trakya Meze 'Foti', Emek Kuruyemişçisi, Yengenin Balıkçısı, İstanbul Balıkçısı gibi mekânların yanı sıra 'Bira Park', 'ayakta atıştırma' işlevini sunan kamusal açık mekân örneklemini oluşturmuştur.

Yeme-içme faaliyetinde bulunulan mekânsal tipolojiler, 1930-1950 Erken Cumhuriyet Dönemi 'modernleşme hareketi', 1950-1970 Liberal Ekonomik Açılım Dönemi,

⁷⁶ Mimar Samih S. Akkaynak hakkında detaylı bilgi için bkz. Kaynak:<http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/228/3141.pdf>, Erişim:Nisan, 2018.

1970-1980 Popüler Kültür Dönemi olarak adlandırılabilir gündelik alışkanlıklar doğrultusunda incelenebilir. Bu bağlamda Ulus ve yakın çevresi ile anılan yeme-içme faaliyetine ilişkin mekânsal yapılanmalar görüşmeci belleğinde ‘modernleşme arzusu’ taşıyan kentlilerin gündelik yaşam pratiğinde bürokratik ve özel etkinlikler bünyesinde değerlendirilmiştir. Kentlilerin salt beslenme rehberi olarak ele almadığı ‘lezzet keşfi’ mekâna ve besin maddesine dayalı detaylı aktarımı içermiştir. Görüşmeciler tarafından ‘mekân, kullanıcı ve kentli gözlemi’ gündelik yaşam pratiklerinin bireysel nitelikli olan kolektif yaklaşımlarını da oluşturabilmektedir. Anılan mekânlar, kentliler için ‘gözlem ve kullanım yoğunluğuna bağlı’ teşvik ögesi olarak da değerlendirilebilir. Yekta Güngör Özden, Ankara’da 1951 yılında, Hukuk Fakültesi öğrencisidir ve Cebeci Millî Eğitim Bakanlığı Öğrenci Yurdu’nda ikamet etmektedir. Mekâna ve kullanıcılarına ait gözlemini, kent içi hareketliliğinde yön bulma davranışı ile paylaşmıştır.

“Trafik Müdürlüğü’nün orada köprü altından geçiyorsunuz; dört yola çıkmadan sol tarafta öğrenci lokantaları vardı. Oralarda biz karnımızı doyururduk. Onların meşhur yemeği barbunya pilakiydi. Pilav üstü barbunya pilaki ile ayran içerdik; çorbalar, salatalar... Orada böyle görkemli yemek yemeğe, karnınız doyuncaya kadar masadan kalkmaya mali gücünüz yetmezdi. Bu lokantalarda kızlı-erkekli yemek yenirdi. Merkez Bankası sağda, solda ‘Karpıç Lokantası’ vardı meşhur. Oranın önünden otobüsler kalkardı; biz otobüsle giderdik. Karpıç’te ben hiç yemedim. Orası böyle meşhur, Atatürk’ün geldiği, pahalı ve lüks bir yer. Bir gün birisi bizi bir götürdü mü içerisini bir gördüm. Ama Atatürk’ün gelip gittiği bir yermiş orası. Gün içerisinde bizim Ulus civarında yemek yediğimiz yerler, Denizciler Caddesi’nin başında yer alırdı 1954-1955’li yıllarda. Yeşil Nalin vardı, Etibank’ın altında Bar’ımsı bir yerd. Bir de Cihan Lokantası vardı Ulus’ta, Cihan Palas’ın altında. Şeyin işlettiği... Kilis’li, Abdülmennan Erşanlı’nın işlettiği Lokanta. Bir de Boğaziçi Lokantası vardı, Anafartalar Caddesi’nde. Denizciler Caddesi, Adliye’nin karşısındaki sokağın başındaydı. Bir de meşhur İstanbul Pastanesi vardı, Ulus’un. Sümerbank’ın karşı tarafında, köşe başındaydı. Pastanede hep şairler buluşurdu. Mesela, Rıza Polat Akkoyunlu, Osman Atilla, Mehmet Çakırtaş, Mehmet Çınarlı, Cevdet Aslangül, Erdoğan Ünver, Hüseyin Çolak, Aydoğan Onursal, Şemsi Belli... Biz de alışık şiir yazarlarla buluşmaya, onlarla görüşmeye. İsteyen katılıyor da bir masa değil de iki masa büyüklüğünde toplanıyorlar. Herkes yazdığı şiirleri okur, o onu eleştirir, o onu söyler, sohbet eder... Adı meşhurdu, İstanbul Pastanesi. Ben geldiğimde vardı burası.”

Ruşen Keleş, Özden’in arkadaşıdır ve Fakülte’nin bir bölümü ‘yurt’ işlevi ile kullanılmaktadır. Keleş ve Özden’in aynı fakültenin öğrencisi olması örneği üzerinden, yeme-içme faaliyeti ve gündelik yaşam pratiği ara kesitinde belirleyici öğelerin varlığından söz edilebilir. Aile, arkadaş ilişkileri, gelir durumu ve toplumsal arka plan ilişkileri aracılığıyla belirlenebilir.

“Bir veya iki tane Ulus’ta lokantaya giderdik. Bunların birisinin adı Karadeniz’di galiba. Üç Nal vardı oraya giderdik. Ancak, Üç Nal daha çok içki içilen (meyhane) bir yerd. Bizi de bir defa götürmüşlerdi. Bir de bizim buradaki, Hamamönü’ndeki birkaç öğrencinin kesesine uygun yerler vardı. Onlara daha çok gidip akşam yemek yiyip buraya gelirdik tekrardan. Fakültemizin mezunlarının derneği olan Mülkiyeliler vardı. Eski yeri, Çankaya Belediyesi’ni geçtikten sonraki İnkılap Sokakta idi. En çok oraya gidip yemek yerdik. Biz de asistan iken, doçent iken hocalarımızla akşam yemekleri için giderdik. Orduevi’nin karşısında, Yüksel Palas’ın altında lokantalar vardı yukarıya doğru.”

‘Karpiç’, ‘Baba Karpiç’ bütün görüşmeciler tarafından görsel veya fiziksel ilişki kurulmuş/kurulmamış olmakla beraber Mustafa Kemal Atatürk ile simgesel nitelikli bir anlamlandırmayla aktarılmıştır. 1920 Yılı, İstanbul doğumlu Halil İbrahim Gökoğlu ve diğer sözlü tanıklar, bürokratik mensup ve üst gelir grubu olarak kullanıcı kesimini tarif ederken, ‘Ankara’nın yeme-içme alışkanlığının batılı yüzü’ olarak Karpiç’i aktarmıştır. Bu aktarımı takiben Yenişehir ve Ankara’nın nüfusuna ilişkin genel bir değerlendirme yapmıştır.

“Ulus, o tarihte... Ulus’tan gayri Yenişehir vardı. Keçiören mantıkası bile nane molla bir yerd! Ulus’tan şeye doğru... Çıkarken Adliye oradaydı. Sayıştay ve onun altında da Meclis Binası vardı. Karşısında da güzel bir otelimiz vardı. Valla şimdi... Yukarıda Banka’nın üzerinde Karpiç vardı. Öteki tarafında da dışarıdan gelenlerin barındığı bir otel vardı... Neydi o otelin adı? Ankara Vakıf Oteli idi galiba. Çünkü ondan sonra da zaten Gençlik Parkı’na geliyorsunuz. Karpiç aklıma geldi de... Valla Yenişehir nasıl söyleyeyim... Ya da Ankara için... Karma bir yer! Meclis’in bulunduğu çevre Ulus! Sonra Karpiç gibi güzel dışa açık bir yerde konforlu kişilerin yanında basit vatandaşlar da vardı.”

Karpiç, gündelik yaşamın sosyal dönüşümünde ‘batılı yeme-içme davranışı’ gelişimi amaçlı kamu erki teşebbüsü olarak Erken Cumhuriyet Dönemi’nde kentlilerin çekim alanını oluşturmuştur. ‘Ulu Önder’ ile imgesel olarak hafızayı geri çağıran bir mekân örnekleimidir. Ancak, Karpiç deneyimlenmese bile kolektif hafıza içeriğinde yer almaktadır. Üç Nal 1960’lı yılların yeme-içme, kültürel aktivite katılımı ile ilişkilenen mekân örneklemini oluşturmuştur. Görüşmeciler ‘Üç Nal’ı aktarırken, Yenişehir katılımının yoğunlaştığına dikkat çekmiş, bunu da “Üç Nal’a sırf yemek yemek için giderdik.” İfadesini kullanmışlardır. Görüşmeci belleğinde Ulus ve Yenişehir’de bulunan yeme-içme mekânları ‘kullanıcı grubu ile anılma’ özelliği bulunmaktadır. Buna göre, İstanbul Pastanesi örneklemini üzerinden ‘Üç Nal’ın kullanıcı grubu, edebi ve kültürel üretime katkı sağlayan kentlilerdir. Mekânın ‘müdevim’ katılımcı gruplarının varlığına dikkat çeken aktarıcılar, İstanbul Pastanesi’nde olduğu gibi edebiyat ve sanat ile ilişkili meslek sahiplerinin sıklıkla kullandığı bir meyhane olduğunu ifade etmiştir.

Şekil 3.127. ‘Cihan Palas’, “Ankara’nın en merkezi ve en mümtaz mevkii olan Ulus Meydanı Civarındadır...” Milliyet Gazetesi Arşivi, 12.05.1966 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2017.

Şekil 3.128. “Yeni Ankara Pastahanesinin Yılbaşı Torta Sergisi Sizin İçin Hazırlanmıştır”, Milliyet Gazetesi Arşivi, 30.12.1965 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2017.

Şekil 3.129. *'Restoran Cevat', 'Cevat Bulvar Pastahanesi', "Kızılay'daki Pastahane-Kaçak ama Yıktırılmıyor"* Milliyet Gazetesi Arşivi, 17.01.1968 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2017.

Yeme-içme faaliyeti, hafta içi çalışma hayatını sürdüren kişilerin 'öğle tatili' bünyesinde gerçekleştirdiği bir faaliyet olarak tanımlanmış hafta sonu 'yeni haftanın hazırlığının gerçekleştirildiği' bir gün olarak ifade bulunmuştur. Özellikle kadın görüşmecilerin vurguladığı bu durum, farklı dönemsel koşullarda ayrışan ifadelerle gündelik alışkanlıkları belirtmekte ve gündelik yaşamın kolektif belleğini inşa etmektedir. Meral Akıncı, hafta sonu faaliyetleri kapsamında yeme-içme aktivitesine katılımının sınırlılığını çocukluk belleği kapsamında değerlendirirken 'hafta sonu mühim!' belirtmiştir. Akıncı "Hafta sonları evimizdeydik; babam evinde iş yapardı. Atölyesi ve hobileri vardı. Annem dikiş dikerdi; işlerimiz var. Banyomuz var, üstümüz başımız dikilecek, yıkanacak hani öyle... Bir de savaş yılındayız, yokluk içindeydik." paylaşmıştır. 1960'lı yıllarda evlilik tarihi ile hafıza çağırma işlemi dâhilinde zihinsel şemasını paylaşan Bedia Yavuz ise, haftasonu gezinti, yeme-içme aktivitelerinin sınırlılığını 'çalışan kadın' imgesi aracılığıyla sunmuştur. Yavuz, "Cumartesi bütün gün hiç çıkmadım. Nerede çıkacağım! Evliliğim oldu sonra. Evde iş yapacağım, yemek yapacağım... Ben evlenene kadar ne gezdimse yanıma kar kalmıştır. Evlendikten sonra işim de büyüdü. Müdür oldum gece eve 21:00'de geliyordum." belirtmiştir. Yavuz, 'ekonomik bağımsızlığın' kazanımını da "evlilikte, evden çıkıyordum" ile ifade ederken Ulus Meydanı'nda yer alan Çiçek Lokantası'na ve Atatürk Orman Çiftliği'nde öğle yemeğini yiyebildiğini paylaşmıştır. Yavuz haftasonu faaliyeti kapsamında, kardeşi ve ailesi ile birlikte yemek yeme, piknik yapma eylemlerini Ankara Karayolları Genel Müdürlüğü (Ankara-Çubuk Yolu üzerinde), İş Bankası, Ankara Çimento Fabrikası'nın rekreasyon alanlarına katılım gerçekleştirdiklerini paylaşmıştır.

1967 Yılına ait Ankara İl Yıllığı'nda, 'Lokantalar' üç kategori altında kayıtlara geçirilmiş ve 1960'lı yılların ikinci yarısında Çankaya güzergâhına yönelimli gelişim aksını takip etmiştir (Ajans Türk Matbaası, 1967). Üç kategori sırasıyla 'turistik', 'lüks sınıf', 'A sınıfı' olarak belirlenmiş ve kullanıcı grubu, toplumsal yaşam içinde gelir dağılımına göre gündelik yaşam pratiğinin gözleme dayalı aktarımı anlamında değerlendirilebilir. Böylece yeme-içme eyleminin bir sosyal statü sembolü olarak kullanıcılarına sunmakta olduğu mekânsal atmosfer ve ürünler çeşitlenmektedir. Listede Ulus ve yakın çevresinden başlayan, Kavaklıdere güzergâhına kadar yer alan bölgede on iki adet restoran bulunmaktadır. Yenişehir Bölgesi'nde yer alan yeme-içme işlevli mekân tipolojileri, tezin örnekleminde yer alan pasaj mekânları ile karma işlevli yapı bünyesinde bulunabilme niteliği ile benzerlik

taşımaktadır. Bu anlamda, zemin kotun boşaltılarak yeme-içme işlevi edindiği üç-dört kat yüksekliğindeki apartman yapıları Bulvar ve kimliğini değişime uğratmıştır.

Altan	Menekşe Sokak No: 13	Lüks Sınıfı
Bekir Restoran	Tuna Caddesi 1/E	Lüks Sınıfı
Cevat Restoran	Ziya Gökalp Cad. 3/A	Lüks Sınıfı
Ersan Kafeterya	Sakarya Caddesi Ersan Han	A Sınıfı
Gülen Restoran	Karanfil Sokak No:28	Turistik Sınıf
Karadeniz	İzmir Caddesi	A Sınıfı
Kıyım	Ihlamur Sokak No:10	A Sınıfı
Piknik	Tuna Caddesi No:1/A	A Sınıfı
Piza	Atatürk Bulvarı No:64/5	A Sınıfı
Rüyam Lokantası	Yüksel Caddesi No:5	A Sınıfı
Set Kafeterya	Kızılay Emek İş Hanı	Turistik Sınıf
Uludağ	Atatürk Bulvarı	A Sınıfı
Washington Restoran	Bayındır Sokak No:28	Turistik Sınıf

Tablo 3.6. ‘Yenişehir’de Lokantalar’, Ajans Türk Matbaası, Ankara İl Yıllığı, 1967.; Güliz Küçüktaşdemir tarafından dijital ortamda yeniden aktarılmıştır, Nisan 2018.

Görüşmeci belleğinde tablo 3.5’te yer alan lokantalar üzerinden Piknik, Kantin Cevat, Karadeniz Lokantası, Set Kafeterya anılmış ve bu tabloya ek olarak Özen, Kutlu, Büyük, Pek Pak, Meram, Sergen, Boğaziçi Pastanelerinin mekânsal deneyimi paylaşılmıştır. Mekânsal pratik ve kullanıcı gözlemi, sosyal statünün simgesel özelliklerini ve dikkat çekici fiziksel unsurlarını ortaya çıkarmaktadır. Bununla birlikte anılan besin maddeleri mekânın kolektif bellek ile ilişkisinde kentliler tarafından gastronomik ölçütlerde değerlendirilmeye alınmıştır.

Çocukluk belleğinde ortaokul öğrencisi olarak Bedia Yavuz, 1947-1950 yılları arasında ‘leyli’ olarak Yenişehir Koleji’nde eğitim hayatını sürdürmektedir. Yavuz, “Kızılay’a ben yatılı okuyorken çok nadir giderdim. Orada bir Dondurmacı Ramazan Efendi vardı. Bir şekilde nasıl giderdik! Çünkü hep yatılıyım... O Ramazan Efendi de hep arkadaşlarla dondurma yerdik. Hafta sonları yani, çok sık değil!” belirtmiş, ‘Merdivenleri olan bir dondurmacıydı o’ ifadesini eklemiştir. Atatürk Bulvarı üzerinde yer alan, Kızılay Genel Merkez Binası ile görsel ilişkisi bulunan Meram Pastanesi deneyimini de ‘cumartesi günü aktivitesi’ olarak belirtmiş “Biz böyle beş arkadaş Cadde üzerinden gayet sık... Meram, Ramazan Efendi hatta sonradan Piknik de eklendi saydıklarına... Meram’ın sahipleri yıllar sonra Piknik’i açtılar. Oralarda oturur bir şeyler yerdik, kahve mi içerdik ne yapardık bilmiyorum.” paylaşmıştır. Cemalettin İpek (İpekçi Cemal) ise terzi yan malzemeleri temini gerçekleştiren bir esnaftır. Ona göre, yeme-içme faaliyetine kadın kullanıcıların dâhil olma ön koşulu ‘zaruri ihtiyaçların karşılanması’ ile kurulmaktadır. İpek,

“Kızılay’a gidip alışveriş yapmak ve bir şeyler yemek ayrı meseleydi. Mesela bir kızı düşün; evden çıkacak, İpekçi Cemal’e gelecek. Gelmesi için de arkadaşıyla gezecek ve Meram’da bir dondurma yiyecek. Meram bir alışveriş bahanesiydi yani, şimdi yok ortada.” değerlendirmesi ile yeme-içme ve diğer tüketim ürünlerinin mekânsal karşılıklarının birbiri ile sosyal bir ağ aracılığı ile bağıntılı olduğuna işaret etmektedir.

Görüşmeci belleğinde Sakarya Caddesi, Erken Cumhuriyet Dönemi’nde yer alan besin maddelerinin temin edildiği bir bölge olma özelliğindedir ve 1950’li yıllarda bu doğrultuda gelişimini sürdürmüştür. 1942 Yılında Ankara’ya askerlik vazifesini yerine getirmek erişen Fahrettin Kıral, Necatibey Caddesi’nde konumlanan askerlik şubesinde Subay olarak görev yapmıştır. Bu dönem zarfında Sıhhiye Orduevi’nde yeme-içme ihtiyaçlarını karşıladığını belirtmiştir. 1946 Yılı itibariyle Kıral Sakarya Caddesi’ni deneyimlemeye başladığını aktarmıştır. ‘Evlilik’, Kıral’ın öz yaşam hikâyesinde bir dönüm noktası olarak yer almakta ve tarih aktarımındaki netliği sağlamaktadır. Devlet Demiryolları’nda memuriyet görevini yerine getirirken, Yenişehir, Sakarya Caddesi Kıral ve çalışma arkadaşlarının gezinti rutininin bir parçası olmuştur. Bu bağlamda anlık gelişen mekânın üretimi kentlilerin yaşantısını değiştirmektedir. Modern kentli alışkanlıkları bünyesinde ayırışan kentli bakış açısı ve yaşantı tarzı gözlemlenebilmekte, yaşanan kamusal/kentsel mekân deneyimi farklı grupların bir araya gelebildiği aktiviteleri oluşturabilmektedir⁷⁷.

‘Piknik’, 1950’li yılların başından itibaren görüşmeciler tarafından çocukluk, ilk gençlik ve yetişkinlik belleği sembolik nitelikli mekân örnekleme olarak aktarılmıştır. Reşat Önat tarafından 1953 yılı teşebbüsü ile kurulan Piknik (Ergir, Yalçın, “Piknik”; Der: Cantek, Ş.Funda, 2017), Ankara’ya gastronomi alanında katkıda bulunan bir ailenin geleneği

⁷⁷ Fahrettin Kıral: *Evlenince 1946’da ilk zamanlar çalışıyoruz ve hiç evde bulunmuyoruz biz. Akşamları çıkıyoruz bir yerde yemek yiyoruz. Subayken Orduevi idi, sonradan Sakarya Caddesi’ne gitmeye başladık. Sonra dediğim gibi her akşam dışarıda bir yerde yemek yiyoruz eşimle. Asker iken Orduevi, Sıhhiye Orduevi idi. Sakarya Caddesi’nin orada ayakta yenen yerler de vardı. Bira Park vardı mesela. Her şey yenip içiliyordu orada. İçki de var! Daireden akşam 17.30’da çıkıyoruz ya, hemen Gençlik Parkı’na gidiyoruz. Arkadaşlarımı toparlıyorum; personelin sosyal işleri de bana aitti. Onları her akşam toparlamak görevimdi. Sosyal görevler çok önemlidir; ben personelde onun için bulundum. Ben ayarlıyorum; bizi tanıdılar artık Kızılay’dakiler. Sakarya Caddesi’nin orada çok lokanta vardı; böyle tek tek ayrı ayrı değil. Bitişik nizam, bir arada her akşam giderdik oraya ve tanıdılar bizi. Gidiyoruz da ne yapıyoruz biz? Bir duble bira içiyoruz oradan herkes evine gidiyor. Tekel’in yerli biraları şahaneydi. Hele o bira fabrikası, fiçı fiçı üretirdi. Fiçı bira vardı, beş litrelik. Orada içiyorsun, sonra gidiyorsun düşün! Şaraplar da Kavaklıdere değil ondan evvel çok şahane şaraplar vardı. Ben yedek subayda hastalanınca doktor bana tatlı şarap içmemi önerdi. İştah açıcı niteliği varmış. Ben orada alıştım ona, tatlı çok güzel şarabı vardı Tekel’in. Şahane bir şaraptı. Sakarya Caddesi’nde dükkânlar vardı o boşluklarda. Şimdiki çiçekçilerin olduğu tarafta. Her akşam arkadaşlarımı alıyorum, gidiyorum. Bakın inanın buna, her akşam onları ben evlerine taksile bırakıyorum. Dolmuş değil bayağı taksi! O zaman dolmuş yok öyle. Sene 1950 küsur. Evlendiğim sıralar yani.*

bağlamında önemli bir adım olarak kabul edilebilir⁷⁸. Ankara'nın 'uzun süreli oturumlu yeme-içme' alışkanlıklarına karşılık, 'hızlı ve standardize olmuş' müşteri hizmet anlayışı ile Ankaralının deneyimine sunulan mezeleri ve el yapımı gıda maddeleri temin edilebilen bir mekândır. Mekânın fiziksel ölçütlerde değerlendirilişi, Atatürk Bulvarı ile ilişkilenen aks üzerinde mekânın sokak ile kurduğu ilişki üzerinden aktarılmış, iç mekânın uzantısı yarı açık mekân özellikle vurgulanmıştır. Görüşmeci belleğinde oturma alanları promönata uzanan lokanta-şarküteri dükkânı olarak tanımlanmıştır. Öte yandan, ayakta bira içme geleneğinde uzun oturma içkilerinin servis edilmemesi millileşen ve modern gastronomi lezzetleriyle birlikte "temiz ve muntazam servis" anlayışı⁷⁹, toplumsal, sosyal yapının, yapılanmanın ara kesitini sunmaktadır. Bununla birlikte kentsel mekânın modernleşen tarihinde yer alan sembolik ve katmanlı okumanın kaynağını oluşturmaktadır (Çağlar, Nur; Zeynep Tuna Ultav And Esin Boyacıoğlu, 2013).

Sözlü dönem tanıkları Piknik hakkında 'lezzet paylaşımı' gerçekleştirirken, Ali Yonca yeme-içme eyleminin belirli bir hız dâhilinde standardize olması durumunu belirtmiştir. Modern kentliye, kentliye modernleştirme projesinde, görüşmecilerin tamamının deneyimlediği Piknik, kent vistası aracılığıyla sokağı, kentliyi deneyime davet etmektedir. Yonca, "Piknik çoğu insanın hayatında önemlidir Ankara'da. İki özelliği çok öne çıkıyor bana göre. Oturursunuz; ısmarlarsınız ve 30 saniye sonra en mükemmel yemek önünüzde olur! Müthiş bir şey! Yani abartarak söylüyorum ama bu bana göre çekiciydi. İçeride çok güzel biraları, sosisli sandviçleri, hardalı... Hardalı kendileri yapardı, harikaydı! O sonradan büyüdü orada 'Piknik' oldu." belirtmiştir. Görüşmecilerin salt yeme-içme aktivitesi gerçekleştirmediği Piknik, bir buluşma mekânı olarak da aktarılmıştır.

Görüşmeci aktarımında, herhangi bir belge aracılığıyla doğrulanamayan veriler, ayrışan ve mekânı temsil eden yiyeceklerle anılmıştır. Gündelik yaşam pratiğini, zamansal ve mekânsal süreç içinde zihin üzerinden yeniden inşa eden görüşmecilerin tanımındaki ayrışma dikkat çekici bulunmuştur. Buna göre 1955'li yıllarda görüşmeciler sandviç tipi yiyeceklerin yanı zeytinyağlı mezelerin (imambayıldı, beyin salatası) yer aldığını belirtirken, 1960 ve 1970'li yıllarda sosisli sandviç (Goralı), patates kızartması ve rus salatası, şiş, pilav gibi yiyeceklerin restoranda bulunduğunu ve 'moda olmaya başladı', 'hızlı yeme kültürü' ifadesini eklemiştirlerdir.

⁷⁸ Görüşmeci belleğinde Piknik, Özen Pastanesi ile ilintilendirilmiştir. Detaylı Okuma İçin Bkz.: <http://www.mimarlarodasiankara.org/dosya/bulten-23.pdf>; Erişim: Nisan, 2018.

⁷⁹ <http://www.ergir.com/Piknik.htm> Web Sitesi Üzerinden, Diş Hekimi Yalçın Ergir tarafından paylaşılan, Rasim Tınaz tarafından yazılan metinden alıntıdır; Erişim: Nisan, 2018.

Özen Pastanesi, Bulvar ile fiziksel ve görsel erişimli konumda entelektüel ve bürokratik ilişkilerin sürdürüldüğü, resmi olmayan görüşmelerin gerçekleştirildiği mekân olarak tariflenmiştir. Uçar Sokak ile Bulvar kesişiminde yer alan mekân, Nurullah Ataç ile birlikte anılmıştır⁸⁰. Mekânsal donatı sosyal statü imgesi olarak görüşmeciler tarafından değerlendirilmiş, Meral Akıncı tarafından pastane ‘kamu erki gözlemi’ kapsamında aktarımı gerçekleştirilmiştir. Ali Yonca ise “Ankara’nın en önemli pastanesiydi.” Belirtmiştir. Bulvar aksı Özen Pastanesi yöneliminde yeşil alan sürekliliği sağlanan, kentsel tasarım prensibi ile sürekliliği bulunan “fıçılar içinde yetiştirilmiş büyük mazı ağaçları arasında çok hoş bir pastaneydi.” ifadesiyle anılmıştır. Böylece sosyal statüye bağlı gelir dağılımı hakkında kullanıcıların öngörülerini paylaşılmıştır.

“Kızılay’da Özen Pastanesi vardı. O sokak her zaman vardı (İzmir 1 Caddesi) ancak, köprü yoktu. O köşe Özen Pastanesi idi. Çok lüks... Son zaman için lükstü. Önü balkonlu, kanepeli, oturmalı ve orada bürokrasi mensupları otururdu. Milletvekilleri, Bakanlar şeyler otururlar kahvelerini içerler İstanbul’un lüks pastaneleri gibi... Öbür ucu Kutlu Pastanesi idi. Halkın daha rahat gittiği bir yerdi. Öbürüne de girdik ama oturmaya falan gitmezdik. Bir saygı vardı.”

Özen Pastanesi’nde yeme-içme aktivitesine katılma eylemi, gazeteci veya edebi eser üretimi gerçekleştiren, toplumda ‘saygın’ konumda yer aldığı addedilen kimseleri gözlemlene potansiyeli de barındırmaktadır. Böylece mekânsal anlamda gerçekleşebilecek sosyal ilişkilerin üretimi Bulvarı’nın yaşam pratiğine, gündelik hayatına eklenmektedir. Yekta Güngör Özden zihinsel kent şemasını aktarırken “Özen Pastanesi’nin üstündeki binada yazarlardan Hamdullah Suphi Tanrıöver oturuyordu. Vasfi Mahir Kocatürk de orada bir yerde oturuyordu. Biraz daha yürüyorsunuz, anıtsal değeri olan çok güzel bir Kızılay Binası vardı.” belirterek, gündelik yaşamın fiziksel ve sosyal bileşenlerini paylaşmıştır. Büyük Pastane, sinema ve konserlerin mekânı olan Büyük Sinema’nın yan işlevini tanımlamaktadır. Mekânsal anlamda biçimlenişini görüşmeciler, fuaye içinden geçilerek erişim sağlanabilen zemin kot üzerinde yer alan pastanenin Beyaz Rus, ‘Madam Marika’ tarafından ticari işletmeciliğinin sağlandığını belirtmiştir. Özden, Bulvarı’nın yaya yolu ve yaya yoluna taşan iç mekân ve Bulvar ’da gezinti eylemini değerlendirerek kişisel anekdotunu aktarmıştır.

“Büyük Sinema ’da Büyük Pasta hane, altında da Büyük Pasaj vardı. Pasta haneyi işleten Rus asıllı Madam Marika’ydı. Ankara’nın en gözde pasta hanesiydi. Masalara oturup camdan Bulvar’a bakıp izliyordunuz, öbür tarafta sinemaya giden

⁸⁰ Detaylı Okuma İçin Bkz.: Ataç, Nurullah, Hikmet Dizdaroğlu, and Sami N. Özerdim. Ataç: Ataç Üzerine, H. Dizdaroğlu : Söyleşiler N. Ataç : N. Ataç Bibliyografyası, S.n. Özerdim. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1962.

merdivenlerin bulunduğu yerde baş başa oturup kahvaltı yapıyordunuz, çay, kahve içip sohbet ettiğiniz bir yerdi. Ben 1960 sonrasında Bulvar 'da yürürken Süleyman Demirel'i Kızılay'daki yürüyüşlerimle tanıdım. İnsanlar birbirlerine selam verirdi o dönem; tanımasa bile. Saygılı bir yaklaşım vardı; temizlik vardı. Gezintinin adabı vardı; bağıra çağıra konuşmalar yoktu. O zaman çok moderndi. Büyük Sinema'nın önüne, Büyük Pastane sandalye ve masalar koyardı. Kullanım alanı çok özenliydi. Masada oturup çay içerken insanlar önünden geçip yürüyordu. İnanılmaz bir kalabalık da yoktu.”

Bulvar 'da gerçekleşen kentli yürüyüşüne paralel olarak yaya yoğunluğu ayrılmaktadır. Bu ayrışmanın tarifini Özden ve Faruk Küçük 'ün değerlendirmesi eşleniğinde sunmak mümkün olabilir. Faruk Küçük ticari faaliyetini gerçekleştirebilmek (Derici) amacıyla Büyük Çarşı'dan mülk kiralamıştır. Ticari faaliyet gösteren arkadaş çevresi tarafından Bulvarı'n iki farklı güzergâh yönelimi (Ulus ve Kavaklıdere) kullanıcı yoğunluk gözlemiyle değerlendirilmiştir. Küçük şöyle aktarır: “Yolun sağında mı? solunda mı? dediler. ‘Ulus’tan gelince solda’ dedim. ‘İyi yapmışsın’ dediler. Ulus güzergâhına doğru sağ tarafta üç yüz kişi olursa, sol tarafa bak beş yüz kişi olur’ dediler. ‘Güven Park, Bakanlıklar bandında işi olan bulunur’ dediler. Diğer tarafta hep büyük mağazalar vardı çünkü”.

Sakarya Caddesi'nde No:217'de yer alan Sergen Pastanesi ile başlayan gastronomi belleğinde karşılıklı konumda yer alan Goralı milli ve modern alışkanlıkların temsil ögesi olarak düşünülebilir. Sergen Pastanesi'nin 1953 yılına ait tanıtım ilanında (Ankara Telefon Rehberi, Şubat 1953) “Nefis pasta, börek ve alaturka tatlıları ile zengin dondurma ve soğuk meşrubat çeşitleri her an emrinizdedir” belirtilmiştir. Tezin örnekleme olarak yer alan Soysal Pasajı ve cephe ilişkisinde, Sakarya Caddesi'nden iç mekâna sızan ticari bir ortaklık pasaj içerisinde farklı bir tüketim ürünü dahilinde anılmıştır. Mehmet Döner, “Sergen Pastanesi vardı orada içinde. Dışında da vardı, içinde de açmıştı onlar. Tam orta kattaydı Sergen; Sakarya'dan girince şimdiki pasaja girerken sağ köşede idi. Hemen düzayaktı. Sonradan Alpay'la ortak olup içerde çorapçılığa başladılar.” belirtmiştir. Ek olarak, Sakarya Caddesi Ali Yonca'nın zihinsel şeması üzerinden, mekânı güncel zaman diliminde inşa etmekte ve zihninde yürüme eylemini gerçekleştirmektedir.

“Ondan sonra da Kızılay'da bu tarafa doğru pek bir unsur yoktu. Ne vardı? Trakya meze 'Foti' ismiydi. Herhalde ilk İhtilal 'den sonra gitti. Öyle bir şeyler hatırlıyorum. Trakya çok güzel mezelerin olduğu bir dükkânda ve bugün o mezeleri bulamazsınız (gülümsüyor), eminim. Ondan sonra da Pek Pak Dondurmacısı/Pastanesi vardı ve onun yanında da Emek Kuruyemişçisi vardı. Bunlardan başka bu tarafta bir şey yoktu. Trakya neredeydi? Köprü'nün ayağından bu tarafa basın, İş Bankası onun yan tarafı hemen! Yukarıya doğru yürürseniz aşağı

yukarı Sakarya ile İş Bankası arasında bir yerdedi. İş Bankası'na daha yakın bir yerdedi. Daha sonra hatırlayabildiğim Kızılay üzerinde bir uçak biletleri satan acente vardı. İsmi KLM olarak hatırlıyorum. Bu nerede ise Boğaziçi pastanesi de oradaydı... Demin ki köprü demiştim, İzmir Caddesi'ne bastı, giyim mağazası var herhalde o köşedeydi. O köşeyi geçtiğiniz zaman, köşe veya yanındaki evin altında ABC vardı. Giyim Mağazası, uzun yıllar orada kaldı. Onlardan sonra da KLM vardı uçak acentesi sonra da ufacık şöyle bir girinti halinde Boğaziçi Pastanesi vardı.”

Tezin Örnekleme kapsamında Sosyal Pasajı inşa edilmeden önce belleğin arka plan ilişkisini oluşturan Sosyal Apartmanı'nın zemin kotunda 'Restoran Cevat' ve Ulus Sineması bulunmaktadır. Restoran Cevat, yarı açık mekân tarifleyen ve Bulvar vistasını kentlilere yeme-içme faaliyeti sırasında sunmaktadır. Yarı açık mekân ve üst örtüsü ile Bulvarı'nın gezinti eylemini ve deneyimini, kent gözlemini yoğunlaştırıcı olarak görüşmeci belleğinde 'Avrupalı' restoran tipi olarak yer almıştır. Restoranın 1968 Yılında Bulvar ile ilişkili bölümünde yıkım işlemi yerel yönetim tarafından gerçekleştirilmiştir. Buna karşın görüşmeciler, yıkım ve tüketim ürünü üzerine detaylı bilgi aktarımında bulunmamış, genel olarak kent belleğindeki yerini irdelemiştir. Faruk Küçük “Eskiden çocukluğumda ayaküstü, büfelerde sosili sandviç satıyorlar. Gidiyoruz oraya, sosis kaynıyor devamlı... Üstüne şu kadar salatalık turşusu (parmağı ile gösterir), içine biraz rus salatası, paran olsa 10 tane yersin ama mecburen 2,3 taneyle geçiştiriyorsun...” Belirterek dönemin popüler kültüre ait besin maddelerini ve Yenişehir'in ekonomik belleğini aktarmıştır.

Dönemin görsel malzemeleri üzerinden gerçekleştirilen incelemede resmi tarih yazımına başvurulmuş Restoran Cevat'a ait kaynak taraması gerçekleştirilmiştir. 1950'li yılların ikinci yarısında 'Kantin' Cevat'ın yürüme yolu ile olan ilişkisinde 'üzeri hafif malzeme ile örtülü yarı açık-mekân' tarifi, 1960'lı yılların ikinci yarısında yapısal elemanlar ile kentsel mekâna gerçekleştirilen fiziksel müdahaleye dönüşmüştür. Bu sebeple, 13 Şubat 1968 Yılında, Milliyet Gazetesi'nde yer alan habere göre de “Ankara Belediyesi, Amerikan Haberler Merkezi yanından Tarım Bakanlığı'na kadar olan kısımdaki bütün pasta hane ve lokantaların 'kaçak inşaat' olduklarını belirtmiş, bunların hepsinin yıktırılacağını söylemişlerdir.” ifade edilmiştir⁸¹. Kent belleği kapsamında, Yenişehir'de yeme-içme faaliyeti ile anılan Angora Pastanesi, Uludağ Restoran, Hülya Pastanesi, Milka Pastanesi, Pariziyen (Meşrutiyet Caddesi ve Atatürk Bulvarı kesişiminde), Yudum Lokantası, Sedef Pasta haneleri, Yüksel Palas'a ait yarı açık ek yapı, denetimsiz yapılaşma kapsamında yıkım

⁸¹ Detaylı Okuma İçin Bkz.: Milliyet Gazetesi Arşivi, 13.02.1968 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2017.

işlemine tabi tutulmuştur. Denetimsiz yapılaşmanın özellikle Sıhhiye-Bakanlıklar güzergâhı arasında yer alan bölgede olduğu gözlemlenmiştir.

Şekil 3.130. 'Angora Pastahanesi Yıkılıyor', Milliyet Gazetesi Arşivi, 17.01.1968 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2018.

Şekil 3.131. "Teras'ta ucuzluk nefis yemekler, restoranda temiz saygılı servis şahane manzara" Milliyet Gazetesi Arşivi, 02.06.1968 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2017.

Şekil 3.132. "Bütün Yollar Gökdelene Çıkar", Milliyet Gazetesi Arşivi, 11.05.1988 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2017.

Emek İnşaat ve İşletme A.Ş. Genel Müdürlüğü tarafından inşa edilen 'Emek İşhanı', Ankara'nın kolektif belleğinde Gima, Set Kafeterya ve Bulvar 'asfalt' yürüyüşünün 'buluşma mekânı, noktası' olarak tanımlanmıştır. Set Kafeterya alışveriş işlevine paralel olarak kentlinin 'self servis' yeme içme alışkanlığını oluşturan bellek dönüştürücü aracı olarak da ifade bulabilir. Buna ek olarak gökdelen, Yenişehir için bir nirengi noktası ve Ankara'nın kent Vista'sı içinde yer alan gökdelen imgesi ile karşılık bulmuştur. Set Kafeterya kullanıcılarına self servis yiyecek içecek alışkanlığı ile mekânsal anlamda örneklerinden ayırmakta, kenti bireysel olarak gözlemeleme imkânı sunmuştur. Ahter Bademli Kıral 1960'lı yılların ikinci yarısına ait bellek paylaşımında işlev birlikteliğine ve iç mekân bileşeni duvar panolarını aktarmıştır.

"Gima'nın üstünde bir Set Kafeterya vardı. Biz üniversiteden çıkınca Set Kafeterya'ya gider otururduk. Gima'nın giriş cephesinde Kuzgun Acar'ın heykeli vardı. Sonra o heykel kayboldu! Yani hiçbir şeye de sahip çıkamıyoruz; o da üzüntü verici. Karşıya geçersin, dönerciler, balıkçılar, orası da ayrı bir şeydi (Sakarya Caddesi, Selanik Caddesi). Çok giderdik oraya. Set Kafeterya'da dürbünler de vardı, kenti izlemece... O çok popülerdi o dönem. Seramik panolar vardı içinde. Ulus'ta Modern Çarşı'daki Seniye Fenmen'in seramik panoları vardı; o da o dönem dikkatimi çekmişti. Gima tabi en şey... İlk yapılan ve ilk yürüyen merdiveni orada tanıdık biz. Giderdik biner, çıkardık; altta alışveriş yapıldı. Üst katta Set Kafeterya'da bir şeyler yenir içilirdi. Tabi sonra geliştikçe, değişti..."

1960'lı yılların ikinci yarısı itibariyle, görüşmecilerin tamamı Emek İşhanı ile birlikte başlayan bir dönüşüm sürecini belirtmiştir. Bulvar yürüyüşü gözleminde, bölgenin yapı stokunda, zemin kotta ek işlev ile ticari faaliyetin yoğunluğuna dikkat çekmiş, popüler kültür öğelerinin yayılımı ile belirli tüketim ürünlerinin, kalıplarının gündelik yaşam pratiğine sızdığını aktarmıştır. Tuna Caddesi ve Kavaklıdere güzergâhı üzerinde Tuna Pastanesi, Milka Pastanesi, sokak ilişkisinde, "...Çay, kahve içerdik, geleni gideni seyrederdik. Yol kenarında otururduk düşün! Çok canlı bir yer! Şimdiki gibi keşmekeş duraklar filan da yok! O zaman pek otobüs de yoktu. Trolleybüs ve dolmuş vardı." paylaşılmıştır. Toplumsal bağlamda, yazılı olmayan toplum ürünü kurallar çerçevesinde, yeme-içme faaliyetine katılım gösteren bellek üreticileri ve çeşitliliği (gelir durumu, yaş, cinsiyet, meslek v.b.) sosyo-kültürel mekânın yeniden, yeniden üretimini desteklemektedir. Ragıp Soysal, yeme-içme faaliyetine bağlı sosyal mekânın üretiminin toplumsal yapıda farklı oranlarda kullanım ile ilişkilendiğini de eklemiştir.

"Gelir düzeyinde mesela bu kadar ayrılık yoktu. Mesela, herhangi çalışan birisi, ayda haftada bir defa çoluk çocuğuyla Kızılay'a gelir, restoranda ve pastanede oturup bir yerde yemek yiyebilir. Şimdi ayda bir defa bile gelmek zor çok kişinin. O devirde, uygundu; şartları uygundu kalıyordu. Kızılay nezih bir yerdi, herkes onun için gelirdi."

3.3.3. Yakın Geçmiş Belleği

Tezin dönemine ait (1950-1980), kolektif bellek paylaşımında yer alan mekânlar ve pasajların kendisi, mimarlık tarihinde aktarımı gerçekleşmeyen bir alanın parçasıdır. Güncel ve geçmiş bellek durumu, zihin şemaları ile birlikte kentliler tarafından aktarılırken, toplum yaşamına ait ara kesit sunan derinlikte bir kentsel/kamusal alan tarifi gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda pasajlar, tüm görüşmeciler bakımından tarif edilebilir bir deneyimin ürünü olarak aktarılmıştır. Cinsiyete bağlı aktarım bağlamında evsel alanın uzantısı olarak belirtilebilecek pasajlar, kadın ve erkek kullanıcıların detaylandırılmış aktarımı ile geçmiş arka planı ve güncel yaklaşım değerlendirmesine tabi tutularak farklı yaklaşımlarla ele alınmıştır.

3.3.3.1. Pasajların Güncel ve Geçmiş Bellek Durumu

Bu değerlendirmenin alanını kullanıcıların sosyal yaşam, kentsel/kamusal ara mekân etkileşimi inşa etmektedir. Deneyimin alanı ve etkileşimin kendisi, pasaj mekânlarının kolektif bellek aracı olarak ifade bulmasını sağlamaktadır.

Yirmi iki kişinin verileriyle oluşturulan mekânsal/bireysel ve kolektif bulgular arasında cinsiyet, yaş, meslek ve gelir grubu dağılımı yönünden ayrışma/ortaklıklar belirse de pasajlar, zihin şemasında ara mekân yönünden görüşmecilerin tamamının gündelik yaşam

pratiğinde yer almıştır. Buna göre, pasaj mekânının yapılanması Yenişehir’de geçmiş bellek durumu ile kentsel/kamusal ‘hareketlilik’ sağlamaktadır. Ahter Bademli Kırıl pasaj mekânının ‘erişilebilirlik’ bakımından tüketime bağlı alışkanlıkların sürdürülebilirliğine/oluşturabileceğine etkisi olduğunu “Bir de tabi bir kolaylık yaratıyor” paylaşımında bulunmuştur. Kırıl, “Yani, bir yerde toplanıyor pasajlar. Daha çok şehir merkezlerinde ve herkesin ulaşabileceği noktalarda oluyor. Hem insanların bir buluşma yeri, sosyal aktivite merkezi, ticareti canlandıran bir şey. O zaman esnaf da esnaftı tabi. Bir esnaflık kültürü vardı; ciddi bir rekabet yoktu kapitalist düzende. Pasajların insan ilişkileri ve kentsel mekânla iyi bir ilişkisi vardı.” belirtmiştir.

Tezin dönemi itibariyle de tüketim alanının milli tutumunda yer alan ‘muhafazakârlık’, ekonominin ‘pazarı’ olarak genişleyen sınırı, pasajlar aracılığıyla kentlilere aktarmaktadır. Yenişehir’de yer alan pasajlar, bağlam ile kurulan ilişkide ara mekânı oluşturmakta ve böylece de pasaj mekânı, Ankara tipolojisi üzerinden biçime veya içeriğe bağlı bir kimlik durumu edinmektedir. Kırıl bu gözlemi, ‘yaz tatili’ rutini kapsamında İstanbul ve Ankara pasajlarının ortaklaşan/ayrışan yanlarını, biçim/içerik, milli ve gayri milli olanla kurmaktadır.

“İstanbul tabi, kent olarak ticaretin yoğunlaştığı ve büyüdüğü bir kent olduğu için daha heterojen, çeşitliliği bol olan, daha çok ürün bulabileceğin, Avrupa ile ilişkileri daha fazla olan bir kent. Ankara, daha geleneksel farklı formatta bir yapılaşma. İşte Ankara’da yaşayan insanlar bürokratik, üniversiteli daha farklı tüketim kalıplarına sahip kişilerdi. Ancak İstanbul, çok daha farklı bir yerdi. Ankara Pasajları, daha küçük, kendine has bir havası olan zemine inen, daha kapalı, kontrol edilebilir mekânlardı. Gerçi İstanbul’dakiler de öyleydi. Beyoğlu’nda sıra sıra Pasajların da benzer bir etkisi vardı. Ona ve gündelik yaşama etkisi olan diğer mekânların da. Örneğin, pasta haneler farklıydı. Mesela Markiz Pastanesi, girdin mi kendini farklı bir ülkede hissederdin! Ankara’ya onlar daha sonra gelmeye başladı. Ankara’da Ulus’ta öyle mekânlar yaygındı.”

Buna ek olarak, kent içi nüfus ‘rotasyonu’, 1960 yılı itibariyle ekonomik, sosyal, kültürel arka plan ilişkisini temelinden değiştiren bir veri olarak pasaj mekânının kullanıcı dönüşümünü karşılamaktadır. Ankara’nın kır-kent sentezli nüfus modeli bu değişimin merkezinde yer almaktadır. Görüşmeci belleğinde kullanıcı profili, örnek pasajların incelemesi kapsamında Ali Yonca tarafından “Pasajların kullanımı pek değişmedi. Daha ziyade neye evirildi biliyor musun? Daha ucuz ve alt gelir gruplarının ulaşabileceği mekânlar haline dönüştüler ve bundan dolayı da müşterileri yaygınlaştı, genelleşti. Sen de bu arada oralarda belirli şeyleri bulabilir hale geldin.” belirtmiştir. Bu değerlendirme, pasajların kentsel/kamusal mekâna olan katkı durumunun liberal ekonomik yaklaşımlar ile olan bağıntısını kuvvetlendirmekte, kitle erişim araçlarıyla yayılım gösteren meta tüketim

ürünlerinin ‘gündelik’ rutin içerisindeki tüketim ‘ömürleri’ ile eş zamanlı olarak anılmaktadır. Yonca “Örneğin, şu anda ne bileyim, ayağına terlik gibi giyebileceğin bir şey varsa Kocabeyoğlu'na gidip veyahut bir iç çamaşırı alacaksan, ucuzundan, gün geçireceksen, gidip oraya dalıp alıp gidebiliyorsun. Yerini biliyorsun, çok çeşidini görebiliyorsun, onu sağladı sana.” belirtmiştir. Fahrettin Kırıl'ın seçili pasajlar bağlamında, “ekseriyetle market vâri oldu” aktarımı, Yonca'nın savını destekler niteliktedir.

Dört görüşmeci, tezin örnek araştırması kapsamında yer alan pasajları yakın geçmiş belleğinde yer alan deneyim bünyesinde aktarmıştır. Bu deneyim bünyesinde özellikle birincil olarak Kocabeyoğlu Pasajı anılmıştır. İffet Kızılkaya, yakın geçmiş bellek deneyimi ve anı tümseğinde yer alan deneyimini, pasaj mekânında ‘yön bulma’, dolaşım şeması ile imgesel ölçekte inşa etmiş, liberal ekonomik gelişimin pasaj mekânına etkisini eklemiştir. Yetişkinlik belleğinde Yenişehir ve pasajlar ile anılan tüketim ürünleri, kentliler aracılığıyla sözel olarak yayılım gösteren bir tüketim teşviki olarak Kızılkaya'nın anlatısında yer almıştır.

“Pasajları yakında... Ben gittim aslında; özellikle de Bulvar üzerindeki gittim. Kocabeyoğlu Pasajı'na. Aşağı yukarı aynı düzeneydi. Tamamen aynı biçimde satış yapıyordu. İzmir Caddesi'ne çıkarken özellikle uğradığım bir tülbentçi vardı, onu hatırlıyordum ama o yerinde yoktu. Çok temelden bir değişiklik görmedim. Şimdi gitmek istemiyor kimse çünkü herkes A.V.M.'lere gidiyor artık. Eskiden Kızılay'a geldiğimiz zaman biz "şurası kaliteli satıyor" diye bilirdik. Ben gidip de herhangi bir yerden herhangi bir şey almazdım. Ancak, mallarını beğendiğim, kaliteli olanların vitrinlerine bakar oralardan seçerdim. Ucuz olsun diye gidip de bir şey almazdım. Yalnız şimdilerde Kızılay'dan geçtim. Mağazaların çoğu kapanmış. Alışveriş merkezleri yüzünden. Alışveriş merkezleri gerekli mi? Çok gerekli aslında. Çünkü oraya gidiyorsun ve her türlü ihtiyacını orada buluyorsun. Kızılay'da ister istemez oldu bu. Eskiden bu büyük alışveriş merkezleri yoktu çünkü. Mesela Gima bile, ben size söyleyeyim yoktu. İlk açılan Gima oldu Kızılay'da. Gima, 1958'de Almanya'ya giderken yoktu. Gima o çevre içerisinde tamamen farklı bir yapılanmadaydı. Oradan çok şeyimizi alabilirdik. Pasajlardan ayırırdı o bakımdan. Yiyecek malzemeleri özellikle... Şimdi marketlerde her şey var ama o zaman olmazdı. Biz de Gima'dan alırdık. Dediğim gibi 1980 yılında Turgut Özal ile değişti aslında her şey...”

Bedia Yavuz'un anlatısında 1955’li yılların Yenişehirli pasajları, birey-modernlik ve kent ilişkisini tanımlayıcı araçlardır. Buna göre Yavuz, ithal ürüne erişim sağlamanın toplumsal alanda bireysel kimlik ile ilişkilendirildiğine değinir. Böylece Yavuz’un da ifadesiyle “herkes moderndir” ve güç erişilen tüketim ögesi bireyler için ‘arzu nesnesidir’. İthal ürün temini ve güçlüğü 1980 yılı itibarıyla aşılacak bir dönemi ifade ederken Yavuz, Kocabeyoğlu Pasajı ile birlikte sıklıkla anmakta olduğu Amerikan Pasajı aracılığıyla ‘kimlik meselesine’ değinmiştir. Yavuz, “Amerikan Pasajı'nın alt katında, benim Çin'den aldığım tabakları, adam yere serip satardı. Ne kadar çok ithal mal, eşya satıldı. Şimdi bana göre pek yok. Artık her yerde satılıyor. Ancak o tarihlerde, herkes dışarıdan gelenlere çok düşküdü. Benim hatırladığım o...” paylaşmıştır.

Fahrettin Kırıl ve Eser Ülkealan, seçili örneklerin toplumsal olan sosyal mekânın inşasını pasaj mekânının gerçekleştirdiğini vurgulayarak ticari yaşam ile olan birey bağıntısını kurmuştur.⁸² Ek olarak, güncel bellek durum değerlendirmesinde yer alan ‘Amerikan Etkisine’ de değinmiştir. Gündelik yaşamın tüketim kalıplarında yer alan ve Fahrettin Kırıl tarafından ‘Amerikan Karakteri’ olarak belirtilen satış imkânlarını arttırıcı faaliyetler, kapitalist yaklaşımın çekim alanını oluşturmuş, meta öğelerini de kitle iletişim araçlarıyla sunmuştur. Bu yol ile de pasaj kullanıcılarının azaltıldığı ve seçili pasaj mekânının karakterindeki değişime değinmiştir⁸³. Pasajın mekânsal karakterinde bulunan ara mekân özelliği, buluşma, karşılaşma mekânı olarak ‘asfalt’ yürüyüşünün hizmet alanıdır ve sürekliliği tüketim faaliyeti ile gündelik rutini desteklemektedir. Yekta Güngör Özden, pasaj mekânının kullanıcı yoğunluğu ile asfalt gezintisinde kullanım oranının paralel olabileceğini geçmiş zaman belleğine göre irdelemiştir.

“Pasajlar derli toplu satış mağazaları olarak karşılaştırma şansınız çoktu. Aynı yerdeki mağazalar arasında kendiniz için tercih edeceğiniz malı bulmak daha kolay oluyordu. Bir de sadece bir şey değil birkaç ihtiyacınızı birden pasajlardan bulabiliyordunuz. O bakımdan pasajların katkısı vardı. Gelir yönü ve insan kalabalığına göre ne olur bilemiyorum. Fakat bir Bulvar’ da yer alan büyük mağazaya göre elbet şansı daha çok bana göre. Çünkü kalabalıklar orada. Caddeye bakan vitrin olursa önünden geçilip gidiliyor ama öbür tarafta daha kalabalık bir müşteri grubu içeriye cadde üzerinden doğrudan dâhil olarak gezebiliyor. Nüfus giderek arttığından, mağazaların açılması ile pasajların gücünü kaybettiği yönünde bir inancım yok. Malını iyi satan, müşterisinin beklenti ve kesesine uygun davranan insanlar için bunu söylemek zor... İnsan sayısı da az! Benim tabii evlilik ve yaşam dengesini kurduğum için pasajlarda buluşma noktası oluyor mudur bilemiyorum (gülüyor). Oralar daha çok karşılaşma yeridir. Sen almışsın ihtiyacını, ben almışım... Rastlıyorsunuz.”

Pasajların mekânsal katkısının kentsel/ticari yaşama olan desteğine karşın Faruk Küçük, 1980 yılının bir milat olduğunu belirtmektedir. Güncel bellek durumunu ve pasajların mekânsal/anlamsal olarak dönüşümünü “Nereden duydum tam hatırlamıyorum; belki de okudum. Çok işler düşmüş; Kocabeyoğlu’nda bile millet tavla oynuyor” aktarımı ile

⁸² Eser Ülkealan: *Pasajlarla çok güçlü dostluklar ve ortaklıklar çıktı. Her biri hem siyasette başarı sağladı hem ticari hayatta. Orada sepette ucuz t-shirt satarak hayata atılanlar sonra tekstilde dev olup Kızılay’da mağazalar açtılar. Birebir mutlaka dostluklar kuruldu, onların anılarında da mutlaka pasajdan tanıdığı, spordan tanıdığı insanlar rol oynadı. AVM’ler açıldı dolayısıyla insanlar hem yemek yeme, dolaşma, alışveriş ihtiyaçlarını o büyük mekanlarda daha kolay karşılayabildikleri ve daha lüks oldukları için sanyorum pasajları bıraktılar. Bizimki spor malzemeleri olduğu için hep ayrıcalıklı. Diğer pasajlar öldü; Soysal Pasajı, Zafer Çarşısı gibi...Kocabeyoğlu’nun başından beri hep tarzı belliydi. O yerini korumuştur bence. Diğer pasajların kısmen kaybolmasında onun etken olduğunu sanyorum. AVM’ler hayatımızı çok değiştirdi çünkü.*

⁸³ Fahrettin Kırıl: *“Efendim pasajlar her halükârda, satış imkanlarını çoğaltıcı şeyleri oldu. Bakan şeyler, bu büyük marketler açıldıktan sonra oraların kıymeti azalmaya başladı. Herkes Armada’ya, Panora’ya gidiyor. Oralarda büyük firmaların muazzam satış imkanları var ve bir de Amerikan karakteri girdi %70 tenzilat bilmem ne filan böyle (gülüyor)...Bütün hizmeti onlar kaptı, sinemalar var, güzel lokanta salonları var...Her şey var! Her şey dahil! Otopark sorunu yok! Gittiğin zaman arabayı istediğin yere koyabiliyorsun! Valla Pasajlar aslında en hakiki değerlendirmeyi pasaj sahipleri yapar. Onların büyük çalışmaları olması lazım.”*

paylaşmaya başlamıştır. Görüşmeci belleğinin kentsel/mekânsal ve toplumsal dönüşümü liberal ekonominin başlıca hedefi olarak aktarılmıştır. Bu bağlamda güncel bellek yapısı içinde geçmiş ile bağlantı, Yenişehir’de Bulvar kimliğinin değişime uğramaya başlaması ve kitle erişimli tüketim mekânlarının ‘hangar yapıların’ ortaya çıkışı aracılığıyla kurulmaktadır. Görüşmecilerin neredeyse tamamı, hangar yapıların, mekânsal niteliklerinin, pasaj mekânına görece olumlu bulunan yanlarını ve pasaj mekânı üzerine etki eden ‘olumsuzlukları’ aktarmaya gayret etmiştir.

“Pasajları günümüzle kıyasladığımda, o dönemin kendisi çok güzeldi, onu söyleyebilirim. Bana göre pasajların özelliğini kaybetme sebebinin mesleğim ve çalışmakta olduğum pasaj dolayısıyla (Zafer Pasajı) internet satışları, AVM’ler ve park yeri sıkıntısı olduğunu düşünmekteyim. Şimdi adam Zafer Pasajı’na gelmek için, çok katlı otoparka park edip buraya gelecek. AVM’ye gidiyor çıkıyor istediği gibi alışverişini yapıyor. Bu üç neden pasajları bitirdi.” (Atalay Atmaca)

“AVM’ler, pasajları bitirdi. Tabi daha lüksleri, bu AVM’ler hep şehrin dışında olur. Çocuk bahçesi, alışveriş edersin, bilmem nesi var. Şimdi çarşıların içinde alışveriş merkezleri oldu. Kocabeyoğlu’na gidiyorsun iç giyim için, Soysal’a altın sarrafiye v.b., şimdi adam bir AVM açıyor. Bunların içinde, hepsinin üstünde işler var; adam oraya gider alırım diyor. Deseydi 30 km dışarda yapacağım bu alışveriş yerlerini, bu kadar trafik yerin üstünde, buralar böyle heder olmazdı!” (Faruk Küçük)

“Şimdi, pasajların bitmesini, devlet dairelerinin, bakanlıkların şehir dışına çıkarılması çok etkiledi. Şehir dışına gidince AVM’ler çıktı. Alışverişler o tarafa kaydı. Zaten işi götüren, alışveriş yapan hanımlardı. Dairede çalışan erkeklerdi. Onlar oraya gidince, orada alışveriş merkezleri öbeğlendi. Ekonomik kırılma... Ecevit zamanı ekonomik kırılma ve ihtilaller oldu. Oldu da oldu...Ama yani iş merkezlerimiz eskiden tamamen Ulus ve Kızılay’ken şimdi tamamen şehir dışına çıktı. Bakanlıklar da oraya gidince herkes o tarafa yöneldi. Oradan temin etmeye başladılar ihtiyacını.” (Mehmet Döner)

“AVM’ler den farklı olarak hala orada alışveriş yapılan yerler var. Sağlı sollu. Bunlar belli bir kesimi çekiyor ama gelir bakımından ne kadar farklıdır AVM’lerin müşterisiyle öyle açık bir fark gördüğümü söyleyemem doğrusu. Hala bir işlevi oluyor ki açıktır bunlar da! 1980’li yıllardan sonra Ankara’daki bozulma artmıştır. Mutlaka ki göç ile bağlantılıdır. Ankara halen nüfusu artan bir yer biliyorsunuz. Kesinlikle bir ilgisi vardır.” (Ruşen Keleş)

“Bence bütün olumsuzlukların temeli pasajlarla ilgili değil de Kızılay’ın kendisiyle ilgili. Her şey vardı. Şimdi bakan, pasajlarda kadının girmediği yer allame cihan olsa iş yapmaz! Kadının girmediği yerde iş yapamazsın. Bizim bir geçmişimiz var da oradan kurtarıyoruz. Şu an kullanıcıyı bilmiyorum pasajların. Birini bulsam devredecek bırakıp kaçacağım. Maddi olarak çöktük. Gelecek gücüm de yok. Yorgunum yani. Hava parasıyla devredilirken bu günleri gördük. Çalışabiliyordum 2015 itibarıyla iyice düştü.” (Celalettin İpek)

Şüphesizdir ki, hangar yapıların pasaj mekânı üzerine etkisi kullanıcı, kullanıcı alışkanlıkları, gündelik davranış kalıpları üzerine kentsel/mekânsal uzantılı bir dönüşüm sürecini başlatma olasılığı sıklıkla anılmış, gözlemlenmiştir. Bu kapsamda, bağlam değerlendirmesi pasajların güncel/geçmiş belleği ile bağlantılı bir dönem okumasının parçası olarak ele alınmıştır.

3.3.3.2. Bağlamsal İlişki Değerlendirmesi

Bağlamsal ilişki, sosyal etkileşim aracılığıyla çeşitlenen gündelik yaşam pratiğinin birçok defa kamusal/kentsel mekân deneyimi ile üretimi anlamında, sosyo-kültürel birikimi

ve coğrafi temelli oluşumu içermektedir. Simgesel niteliği ile birlikte resmi tarih verileri desteklenebileceği gibi göstergelerini kimi durumlarda kentlilerin kendisi üretmekte, sürdürmektedir. Ankara, Cumhuriyet rejimi ile yeniden organize edilen veriler, bağlamsal deneyim eşliğinde kamusal yüzün fiziki planlamasını ve dönemin reformlar bütünü barındıran ‘proje’ kenttir. Böylece de kamu erki ve kamuya açık erişimli yapı/alan ölçeği üzerinden inşa edilen anıtsal ölçek kullanıcısını bağlamsal ilişki dâhilinde dönüştürmektedir. Bu anlamda, tezin çalışma alanı kapsamında görüşmecilere yöneltilen (Ek-1 Belgesinde Yer Alan Sorular) sorunsal üzerinden kamusal/kentsel mekân Ankara deneyimi ve sözlü hikâyeler birer veri olarak değerlendirmekte ve aktarılan farklı süreçler bütüncül bir kent hikâyesinin parçası olmaktadır. Bireysel olan kolektif belleğin merkezinde Ankara, planlı bir kent modeli önerisi tarifile özellikle kentli-Bulvar ilişkisinin aktarımını içermiştir. Öte yandan Ankara’nın sosyo-kültürel, ekonomik, politik, coğrafi nitelikleri üzeri örtülü/doğrudan aktarımlı anlatılar yer almıştır. Burada dönemini muhafaza etmek bağlamında kentsel bellek aktarımının kendi potansiyeli, anlatının zamanını dondurmaktadır. Böylece anlatının zaman dilimine bağlı bağlamsal ilişki değerlendirmesi, Ankara’nın kentsel/kamusal belleğinde gerçekleşen yapısal, sosyal ve fiziki özellikler bütünü dönüşümünü kentli perspektifi üzerinden yeniden değerlendirmeye teşvik etmektedir. Böylece bellek mekanizmasında geçmiş ve güncel zaman dilimi arasındaki süreci metinsel, düzenli veya düzensiz bir ifade ile aktarmaktadır (Gunn, 1997).

Bağlamsal ilişki değerlendirmesi Ankara’ya gerçekleşen kent içi-dışı göç, Bulvar ’da kentli pratiğinin dönüşümü, göçe bağlı sosyal statü ayrışması, göçe bağlı olarak toplumsal yapı değişimi, yerel yönetim kararları doğrultusunda yapısal müdahale ve işgaller kentlilerin aktarımında yer alan başlıklardır. Ahter Bademli Kıral ve dört görüşmecinin belleğinde bağlamsal ilişki, fiziksel biçimlenme, yapılı çevre ve insan etkileşiminde ölçek algısının değişimi üzerinden gerçekleştirilmiştir. Kıral, “Ankara’da köklü değişim şöyle başlıyor... Binalar yıkılmaya başlayıp, büyük binalar yapılmaya başladığında Bulvar, Bulvarlığını kaybetti. O özgünlüğü kalmadı; giderek ölü bir mekân haline geldi. O şeyler... Tunalı’ya kaymaya başladı. Pastahaneler oraya gitti, buna meraklı olan onu yaşatan insanlar da oraya gitmeye başladılar. Böylece, niteliksel bir değişim başlamış ve yaşanmış oldu.” belirtmiştir.

Kamusal/kentsel mekânın kullanım biçimi ve bedensel pratiğin ayrışması, kentli kimliği ve karakteri bakımından bireysel ölçek üzerinden toplumsal ölçeğe yayılım göstermektedir. Bireysel olan kolektif paylaşımlarda Bulvar, kentli yürüyüşü ‘temiz’ ve ‘düzgün’ kıyafetler ile akşamüzeri yürüme rutini olarak yer almakta ve mekânsal dizge, kentli davranışlarını yönlendirmektedir. Ali Yonca, kentlinin gündelik yaşamını ‘Bulvar

yaşantısı' ve kapitalin gündelik yaşam pratiğini, bellek durumunun fiziksel gözlem odaklı değişimini paylaşmıştır.

“Bulvar, üzerinde ticari hayat gelişmeye başlayan ama bir yandan da insanların karıncalar gibi akması anlamında yol tanımlamıyor. Bir yerde duraksayıp dondurma yiyip, öbüründe kanyak içip bir diğerinde de kahve içip dinlendikleri hem hoş vakit geçirdikleri, yenilikleri gördükleri ne var ne yok onları algıladıkları aks haline geliyor. İnsanların yürüdüğü alan oluyor. Şimdi insanlar, dikkatini çekerim yürümüyorlar. İnsanlar şu anda benim gibi göbekli oluyorlar. İnsanlar arabayla dolaşıyorlar. Şimdiki heveslerimiz bunlar. Hâlbuki o zaman ki temel amaç ve ihtiyaçtı yürümek! Bulvarın da esas özelliği odur. Ağaçlıklı bir alanda etrafında düzgün binaların bulunduğu, bir yerde bir kestaneci gördüğün memnuniyet duyduğun bir referanstır. Senin hoşuna gidebilecek, yaşamı renkli kılabilen unsurların yer yer renk ve biçimsel olarak yer aldığı unsurlardır. Bu anlamda bizde değişti, şu açıdan değişti. Bunlar yol haline geldiler! Güzergâhın birer parçası oldular. Kenarında da öyle yürüyen falan adam kalmadı. Acele hareket eden, yolun karşısına nasıl geçeceğim diye düşündüğün ve ticaret alanlarının yoğunlaştığı akslar oldular. Aşırı yoğun! Evvelen şunu söyleyeyim senin yaşında bir kız, çocuğunu arabaya koymuş götürüyordu. E sen de karşıdan geliyorsun. Çoğunu tanıyorsun... Farklı bir yaşantının unsuruymuştu. Şimdi öyle değil. Şu anda olan yapılanma da bulvar değil.”

Muharrem Dalkılıç'ın değerlendirmesi ise kent ve insan ölçeği ile ilintilidir. “Bulvar'da Kızılay'da bütün binalar dört katlıydı. Sonradan başladılar yıkmaya... Veya da yıkmıyorlarsa kat çıkıyorlardı. Bir iki tane dört katlı bina duruyor şimdi farkındaysan. Cadde olarak aynı yerde duruyordu. Bana kalırsa çok bakımlı değildi aslında dönemi ve imkânlar dâhilinde. Kaldırımlar asfalttı mesela.” aktarmıştır.

Görüşmecilerin bağlamsal ilişki tarifi doğrudan doğruya siyasal alan ve salt alan mekanizma deneyimi aracılığıyla kurulmamaktadır. Ancak bir bileşen olarak, 1950'li yıllarda yoğunluğu gözlemlenebilen sosyo-ekonomik adaletsizlik, dengesizlik ve sanayi burjuvazisinin gelişimi, resmi tarih yazımında yer alan verilerle paylaşılmıştır. Böylece, 1950'li yılların Marshall Yardımı, olay temelli hafızanın, dönem Başbakanı Adanan Menderes ise birey temelli hafızanın merkezi olmuştur. Bağlam ve göç ilişkisi, dönemselsel olarak Ankara'nın belleği, fiziki yapılanmasında meydana gelen değişimin ana hattını oluşturmaktadır. Bu kapsamda Yekta Güngör Özden, Ruşen Keleş ve Ayhan Sümer, ‘köyden kente göç’ temasını Köy Enstitüleri aracılığıyla aktarmıştır.

“Ankara bana göre çok yoğun göç aldı. Halen de göç almakta. Yenimahalle ve Keçiören, Altındağ taraflarına yoğun göç aldı. Çünkü Çankaya'nın daha yerleri sınırlı, yerler belirlenmişti. Öbür taraflarda daha yeni yapılaşma olduğu için oralara oldu. Örneğin Keçiören'de bağ evleri var, onların sahibi ayrı; yakınına gelip konuyorlar. Bir de sahipleri değişti. Keçiören'deki gidip Çankaya'ya yerleşince ne olacak? Gelip oralara yerleştiler. Köy Enstitüleri'nin kapatılması ve kentlere göç konusunda organik bir bağ kuramayız ancak, sadece Ankara için değil tüm Türkiye bütünü için bir gerileme çizgisi olmuştur. Köy Enstitüleri en son 1954'te kapandı. Daha önce erkek, kız ayrımını kaldırdılar. Ondan sonra, Hasanoğlan Köy Enstitüsü'ne tam kilidi vurdular. Tabi köyden başlaması gereken

kalkınmanın önlenmesi toplumun şehirleşmesinde de önemli olumsuzluklara neden oldu. Türkiye çapında insan yetiştirme, toplumun aydınlanması yönünden köylerin geride kalmasına neden oldu.⁸⁴

Yönetmelik tarafından toplumu biçimlendirme, 1960'lı yıllarda köy ve köylü sorununu ele almaktadır. İç göçe bağlı olarak kentsel yaşamın gündelik rutinini değişime uğratmakta ve görüşmecî belleğinde bağlamsal değerlendirme kriteri olarak 'kentli davranışı' konu edinilmektedir. 'Kentli davranışı' değerlendirmesi Eser Ülkealan'a göre bir kamusal alan mücadelesi meydana getirmiştir. Ankara'nın 'kentli davranışı' ve dönüştürücü etkisi bir 'hâkimiyet meselesi' ile karşı karşıya kalmış ve toplum içi ayrışma gözle görülür bir biçimde Yenişehir üzerinden okunmuştur.

"Bulvar için de sanıyorum şöyle oldu... Büyükşehirler göç alıyor; semtler kaymaya başlıyor. Benim çocukluğum Ulus'u merkez kabul etmiştir. Ulus Kızılay'a kaydı. Üniversite yıllarından sonra, bu dükkânı açtıktan sonra Köroğlu ve Çankaya tarafı moda olmaya başladı. Ondan sonra Eskişehir Yolu gelişmeye başladı. Yani şehirleşmeyle beraber... Ondan sonra hayatımıza AVM'ler girdi. Göçle gelen o grup da kültür seviyesi düşük bir gruptu ve önce Ulus'u zapt etti. Sonra çok kalabalıklaşıp Kızılay'ı zapt ettiler gibi. Burada yaşayan insanlar da onlardan kaçmak için Çankaya ve Tunalı Hilmi'ye kaydı. Eskişehir Yolu'na şehrin gelişimi devam etti. Onlar işgal etti, bunlar kaçtı gibi bir şey çıkıyor şimdi konuşurken (gülüyor). Bunu hiç detaylı düşünmemiştim ama herhalde böyle. Yalnız enteresan olan şey şu, bazen düşünürüm eskiden Kızılay ve Bakanlıklar çok çok elit iken biraz önce de konuştuğumuz gibi buradaki elemanlar çok sık restoranlardaki personeller, mağazalardaki elemanlar da o dokuya uyarak büyük bir terbiye ve saygı gösterirlerdi. Kendilerini eğitirlerdi. Daha sonra bu kayboldu. O dağ kültürü, saygısız, sevgisiz, getto dediğimiz kültür "biz böyleyiz, onlar bize uysun" gibi bir sınırsızlıkla, yani ben öyle algılıyorum... Kendini eğitmediler. Neyse o! Biz artık saygısız personel, terbiyesiz insan görmeye başladık. 1980'den sonra... 1980'de bir şeyler oluyor, hele 1985'ten sonra ipin ucu kaçıyor sanıyorum. Ben eczane yıllarımdan biliyorum Meşrutiyet Caddesi de çok zarif çok güzel bir caddeydi. Bu kadar iş yerine dönmemişti; insanlar oturuyordu. Mesela 1985 yılına kadar ki anılarımda aradaki Konur ve Karanfil Sokaklar Türkiye'deki çok ünlü müteahhit ve siyasilerin ofislerinin olduğu bir semtti. Örneğin Konur Sokak'ın orada Cumhuriyet Gazetesi vardı..."

⁸⁴ Ruşen Keleş: 1980'li yıllardan sonra Ankara'daki bozulma artmıştır. Mutlaka ki göç ile bağlantılıdır. Ankara halen nüfusu artan bir yer biliyorsunuz. Kesinlikle bir ilgisi var. Ben özel olarak incelemedim ancak daha çok çeperlerine olmuştur göç. Ankara'nın diyelim Keçiören'ini alınız veyahut da uzak yerleri alınız. Arabayla zaman zaman geçtiği zaman hem Eskişehir istikametinde hem Samsun istikametinde çok gelişmeler görüyorum. Ancak bu gelişmeler birbirinden çok farklı. Mamak tarafında gördüğümüz göçten kaynaklı gelişmenin niteliğiyle Eskişehir istikametinde sağlı sollu, lüks yapıların olduğu yerlerdeki gelişmeler birbirine benzemiyor. Bu demek ki, bir seleksiyon var bunu da belirleyen sınıf olayıdır gibime geliyor ve bir gelir olayıdır. Şimdi insanlar, yerinde, bölgesinde, köyünde bulamadığı hizmeti ve ürünü burada buluyor. Bunların başında eğitim, sağlık, çalışma geliyor ki bunlar çok önemli tabii. O nedenle bir çekiciliği hala Ankara'nın var. Estetik, rahatlık, kent olarak çekmese ve hatta itse bile bu hizmetleri arayanlar Ankara'da bir şeyler arıyorlar demektir. Köy Enstitütüleri bunun bir parçasıdır diye düşünürüm. Onlar bir eğitim aracı ve kurumu olarak çok önemli işlevleri vardı. Sadece göçle ilgili değil genel olarak toplumun gelişme düzeyine çok olumlu etkileri olabilecek aynı zamanda belki köylüyü köyünde bölgesinde tutacak, istihdam edecek sonuçlar da doğurabilirdi buna hiç şüphe yok. Her bakımdan çok zararlı olmuştur kapatılması ve terk edilmesi diye düşünüyorum. İstanbul olsun, Ankara olsun genel bir köyleşme eğilimi içerisinde olduğumuzu söyleyeyim. Çok fark etmez! Yani içerik değil derece farkı olduğunu söyleyebilirim.

Halil İbrahim Gökoğlu ve Bedia Yavuz, 1950'li yılların kır-kent sentez modelini, siyasal, toplumsal ve ekonomik açılımın kentler üzerine yoğunlaşan etkisini vurgulamıştır. Yavuz, “Derler bozulmalar ki Menderes ile başladı...” belirtirken, bağlamsal ilişki değerlendirmesini Gökoğlu Ankara'nın kentsel plan düzeni ile ‘Marshall Yardımı’ paketi aracılığıyla ‘kent istilalarını’ meydana getirdiğini paylaşmıştır.

“Kişiler işte ondan sonra başladılar göç etmeye. Ankara sonradan bu hayata girmiştir. Ben 1950'de geldiğim zaman müzik salonu, dans salonu bilmem ne! Ankara'da bir şey yoktu! Hiçbir şey yoktu! Bütün köy halkı devamlı hayatlarını Ankara'da yaşarlar. Kimi, yumurta satar, et satar veya inşaat sektöründe çalışır. Göçler hep böyle başlamıştır. Çünkü Ankara'da benim mesela geldiğim o 1940-1950 senelerinde efendim, Çankırı Caddesi'nin alt tarafları ziraat arazisiydi fakat oralar sonradan başladı iskân sahası haline dönüşmeye bütün ihtiyaçlar dışarıdan temin edilmeye başlandı ve vatandaş Ankara ile irtibatı arttırdı bütün çevrede. Ankara'nın nüfusu işte böyle arttı ve faaliyet şekli de bu hale dönüştü. Göçün katkısı vardır ama tabii adamın gelip burada kalabilmesi için geçekondular başladı. Biraz daha politikanın etkisiyle herkes hazine arazilerini başladılar işgal etmeye. Böyle oldu. Oy toplamak için desteklendi tabii. Sonradan monradan tapular verildi.”

Atalay Atmaca ise Bulvar'a gerçekleştirilen fiziksel müdahalenin yanı sıra, ‘yerel yönetime bağlı işgalleri’ ve Bulvar ile ilişkilenen iş kolları oluşumu aracılığıyla belirtmiştir. O'na göre güncel bellek durumunda Kocabeyoğlu Pasajı, giriş kotu ile görsel ve fiziksel erişimi bulunan ‘Simit Dünyası’, sosyo-kültürel ve Bulvar'ın niteliksel değişimine ait bir göstergedir. Türkiye toplumunun yeni Mc. Donalds'ı (Ritzer, George, and Şen S. Kaya.; 2011) olarak da ele alınabilecek ‘milli’ tüketim zinciri farklı disiplinlerin çalışma alanına dahil olması gerekliliği bulunan ayrıca bir araştırma gündemini tanımlamaktadır. Bulvar kentli kimliği ile özdeşleşen bir deneyim mekânı ve vazifesi olarak Atalay'a göre ‘popülerliğini’ yitirmiştir, bir cazibe merkezi değildir. Fahrettin Kırıl ise “bizler aktif kullanıncıydık; şimdi gençlik geliyor Bulvara ama duramıyor” belirtmiştir.

“Bakıyorsun akşam 5'te 6 da akşam sergiciler satış yapıyor. Simit Sarayı ana Cadde üzerinde. Böyle değişik yapıda esnaflar oluşmaya başladı. Sanki çarşı içindeki gibi 5, 8 lira koymuş hepsini... Bunun hep önemi var. Bir de en çok otobüs durakları bence etkilemiştir. O zaman duraklar burada yoktu. Durak işaretini koyar hiçbirini cam içine almazdım ben olsam. Baktığın zaman Kızılay'ın bir özelliği kalmadı ki! Bugün geçin çıkın, Kızılay'dan Meclis'e gitmeden O cadde daha güzel görünüyor. Unutmadığım öyle günler var ki!”

Ankara'nın bağlamsal ilişkilerinin değerlendirilmesi ‘tüketim politikalarında’ yaşanan kayma ve kentsel ölçek üzerinden değerlendirilebilir (Bayraktar, 1999). Ancak, Yenisehir'de tüketim kültürünün mekân ve kullanıcı etkileşimli oluşum gösteren anlam, bellek ve kullanım durumları tezin kapsamında yer alan 1950-1980 yılları arasında, on yıllık periyotlar ile yoğun dönüşüme uğramıştır. Bu dönüşüm görüşmeciler tarafından, bürokratik,

politik merkez olarak kentli yaşamında yer alan Yenişehir'i güncel zaman dilimi ile karşılaştırmalı okuma dahilinde aktarmayı gerektirmiştir. Görüşmeci anlatılarından da anlaşılabilceği üzere Yenişehir, merkez yapılanmasındaki kamu kullanım deneyimine bağlı özellikleri ile 1980'li yıllara değin yoğunlaşan bellek aktarımının merkezi konumundadır. Tören, kutlama, 'Atatürk Koşusu', kamu erki ve kamunun girift ilişkisinde Yenişehir, potansiyel sosyal birlikteliklerin mekânlarını barındırmıştır. Tezin dönemi kapsamında, Yenişehir ve gözlemcilerin belleğinde yapısal dönüşümün temsilcisi Emek İşhanı'dır. Böylelikle meydan ve bulvar kimliğinde ayrışan ölçek saptaması yer almıştır. Özellikle gündelik yaşamın merkezi olarak Yenişehir, kültürel üretim mekânı iken süreç içinde barındırdığı bürokratik faaliyetler yerini ticari işlevli yapılara bırakmaya başlamıştır. Böylece, kentlilerin kent içi rotasyonunu oluşturan 'kentsel omurga', yatay ve dikey doğrultuda gerçekleşen ölçek müdahaleleri ile anlam durumunda kayıplar oluşmuş, kent içi okunurluğu azaltılmıştır. Bu omurganın gücünü arttıran ve kamusal mekânın çok sesliliğini arttıran unsurların da kayıp olmaya başladığı görülmektedir.

3.3.3.3. Tüketim Alışkanlıklarının Güncel ve Geçmiş Bellek Durumu

Tezin ele almakta olduğu 1950-1980 dönemi, tüketim kalıpları ve gündelik yaşamın hızla değiştiği süreci kapsamakta iken milli, 'batılı', sosyo-kültürel, toplum algısını ve çoğul disiplinin araştırma gündeminde yer alan tüketimin algı düzenini oluşturmaktadır. Burada tüketim, birincil anlamı ile üretime, tasarrufa dayalı bir sistemi (1930-1950), tezin dönemi itibarıyla ise 'Amerikan karakterinin' ithal edilmeye başladığı bir dönemi ifade etmektedir. Bununla beraber, Yenişehir'de mekânsal dizge üzerinde dahi, Amerikan Haber Alma Ajansı, Amerikan Kültür ve Derneği, Amerikan Büyükelçiliği, Amerikan Kütüphanesi, Pan-Amerika, KLM gibi ulaştırma, kültürel, siyasi 'Amerikan karakterinin' anılan oluşumlardır.

Böylelikle Yenişehir, doğrudan doğruya yerel ile küresel ekonomik dönüşümün birincil adımı ve tüketim normlarının değişimi mekânıdır. Bedensel pratiğin de değişime uğradığı sözlü tanıklıklar aracılığıyla aktarılmıştır. Sözlü tanıklıkların aktarımına etki eden Truman Doktrini (1947) ve Marshall Planı (1948), Avrupa ülkelerinin güvende olma ve ulusal bağımsızlığının korunması gündemini vaat eden (Satterthwaite, 1972), sosyalizm karşıtı bir hareketin güvencesi olarak ekonomik gelişimi desteklemiştir. Türkiye bağlamında tüketim kalıplarının değişiminde sanayii gelişim, endüstrinin makineleştirilmesi alanında özellikle toplumsal boyutta etkisi yer almış, yerleşke ölçeğinde ulaştırma hedeflerinin

arttırılması⁸⁵ kentlerin, yerleşkelerin tezin kapsamında yer alan göç, kentsel planlama anlayışında dönüşüm, plansız büyüme gibi gündemlere katkısı olmuştur.

Tüketim belleğine etki eden ‘milli’, ‘modern’, ‘yerel’ değerler gündelik yaşamın ihtiyaçlarını belirlemekte, kent-kır sentezi nüfus için de sözel-basılı kaynaklar, eğitimi rolünü üstlenmektedir. Yurt içi üretim payını arttırmaya yönelik ekonomik stratejiler, ithal ürün tüketiminin kısıtlanması anlamında kentlilere ‘yerli malı teşviki’ sunmuştur. 1980’li yıllarda görece olarak bireysel kazanç değişimi, ‘ithal ürün meraklısı’ kentlileri 1970’li yıllar itibarıyla tüketim kültürü bünyesinde örgütlemeye başlamıştır. Yoğunlaşan ve toplumun bütün kesimine yayılım gösteren ‘dayanıklı tüketim’ maddeleri, ‘Amerikan karakteri’, kentlinin biricik olma durumunu karşılayan ‘giyim-kuşam’ kalıpları değişim göstermiştir. Gerçekleştirilen bütün sözlü tanıklıklarda, kitlesel tüketimin ayak izi, dayanıklı tüketim malları ile gerçekleşmiştir. Bu kapsamda gelir durumu, yaşam biçimi, eğitim durumu ayırışan görüşmecilerin tamamı 1960’lı yılların ikinci yarısında evsel yaşantısına dayanıklı tüketim ürünü dâhil etmiştir. O halde görüşmeci belleği, tüketim alışkanlıklarının geçmiş ve güncel durumu, dönemin basılı yayın kaynakları aracılığıyla irdelenebilmiştir.

- **1940-1950, ‘Yap ve Onar’ Dönemi:**

Alışkanlıkları, ‘Yerel Mallar Pazarı’ kullanımı, ithal ürün ikamesini nüfusa teşvik etmektedir. Özellikle Sümerbank, Beykoz Kundura devlet eli ile kullanıcılara ‘aile yardımı’ amaçlı teşvikin ayağını oluşturmaktadır.

- **1950-1960, ‘Amerikan Karakteri’ Yerleşke Ayırt Etmeksizin Farklı Medyalarla Gündelik Yaşama Katılıyor:**

‘Yap ve Onar’ Alışkanlıkları, Marshall Planı ve Köy Enstitülerinin kapatılması kentleri yeniden biçimlendirmektedir (fiziksel, sosyal). Temel bağlamda süreç, tarıma dayalı sanayileşmenin makine sanayii ile tarıma dayalı üretimde insan gücü ihtiyacının azalması, ulaştırma politikası geliştirilişine maddi deste sağlanmıştır. İthal ürün temini ‘modernleşme aracı’ olarak görülmekte, kentliler ‘naylon gömlek’ keşfetmektedir. Tüketim artık, zaruri bir süreç değil, bireyin keyif aracıdır. Görsel/yazılı yayın telkini ile kentliye kent ve yurt dışını keşfetmesi bağlamında ‘gezinti’ telkini gerçekleştirilmektedir.

⁸⁵ Ulaştırma Temelli Dönüşüme Ait Detaylı Kaynak için bkz., 2 Mart 1954 Tarihli Resmî Gazete; ‘Madde 10: Şose ve köprüler yapma karşılık ve giderleriyle aletler, gereçler karşılık ve masrafları’; Kaynak: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8647.pdf>; Erişim: Nisan, 2018.

▪ **1960-1970, ‘Köyden İndim Şehre’ ile ‘Nasıl kentli oldum/olamadım?’; Sembolik Değer Sınaması, Yerellik ve Batılılık:**

‘Nasıl kentli olunur?’, teması ile farklı ölçekte yaşamakta olan kişilerin kent içinde gündelik yaşam pratiğine hangi oranda katılabildiği üzerine kitle iletişim araçları ile ara kesit sunulmaktadır. Aile yaşantısının kentsel/toplumsal yaşama katılımı üzerine ikili sunular gerçekleştirilmektedir. Kentin dönüştürücü, ötekileştiren etkisi sunulmaktadır. Batılı ve yerel değer sınaması farklı medyalar üzerinden, siyasal yaşantı üzerinden gerçekleştirilmektedir. Televizyon ve radyonun etkin kullanımı aracılığıyla gündelik yaşantı içinde tüketim teşviki sağlanmıştır. Bireyselleşme ve kentlilerin biricikliğini ifade biçimi olarak ‘moda’ kalıplarına bağlı tüketim anlayışı gelişmiştir (Simmel, Ed.Donald N. Levine, 1971).

Yukarıda gözlem durumu aktarılan görüşmeci paylaşımlarında, pasaj kullanımı ve tüketim, kentli alışkanlıklarının değişimi ile ifade bulmuştur. Ayrıca görüşmecilerin tamamı, tüketim belleğine erişim amaçlı kent içi/dışı alışkanlıklarını, evsel ihtiyaçlarını, dayanıklı tüketim maddelerini temin ettikleri mekânsal oluşumları ve dönemi aktarabilmiştir. Görüşmeciler, evlilik, doğum, iş yaşamına başlama/sonlandırma, ikamet edilen 'yer' değişimi gibi yaşamsal değişikliklere bağlı tarih eşleştirmesini de dayanıklı tüketim ürünlerini edinme sıralaması ile gerçekleştirerek kronolojik düzende yazar ile paylaşmıştır. Örnekle, Emekli Anayasa Mahkemesi Başkanı Yekta Güngör Özden, "dayanıklı beyaz eşyalardan ilk kez buzdolabını aldık; sonra çamaşır makinesini takiben, 1967 yılında televizyon aldık" belirtmiştir. Bu paylaşım, tezin örnek incelemesi pasaj kullanımındaki kolektif değişimi ve kentsel imgeler üzerinden yaklaşım farklılıklarını içermiştir.

‘Yap ve Onar Dönemi’ ve ‘Amerikan Karakteri’ ile ilgili görüşmeci belleğinde tematik tüketim yaklaşımları ile ilgili yoğunluklu aktarım gerçekleşmiştir. Görüşmeci belleğinde genellikle çocukluk ve yetişkinlik dönemini kapsayan süreci Meral Akıncı, toplumsal ölçekte gerçekleşen ‘tasarruf’ ve dışı açılım politikasının tüketim anlayışına olan etkisiyle bütüncül olarak tariflemiştir.

“Alırdık, savaş yıllarında ise Sümerbank ayakkabısı alırdık. Ben Sümerbank ayakkabısı ile büyüdüm. Ulus'ta anıtın orada Sümerbank'ın yeri vardı. Basması, pazeni, diviti, patiskası, rengi böyle sarımtırak Amerikan bezi... Annem o bezden bana çeyiz yaptı. O kadar yok ki! Yıkandığı zaman rengi ağarırdı. Ya çayla ya soğan suyuyla karıştır boya bej rengi... Çok güzel renk verir. Bitkisel boya. Harp yıllarının şeyi...Ondan bana masa örtüsü, peçeteler. Yetişiyorum, genç kızım, yok savaş yıllarında, yokuz! Yok! Ben siyah önlük, bir önlüğümüz birkaç yıl giyilir. Kollar uzun, etekler alt açılır. Biz de idare vardı yani, "aa düğmesi koptu at çöp tenekesine" yoktu. Beyaz eşya, ne zamanda ev lüks oldu bakayım? Şimdi benim evim için 1957 idi tarih. Her ev değişir tabi, kaloriferli birçok kimse... Hatta o zaman marka. Frijider marka... Buzdolabı adı yoktu, adını frijider bilirdik. Onun da üzerine danteller falan; mutfaklar almıyor. Mutfak bildiğiniz şu kadarlık bir yer

çünkü tel dolap var. Bulaşık makinesi yok hiçbir şey yok. Eğer havagazınız varsa lüksünüz, suyunuz akıyorsa lüksünüz, elektrik var! Bu kadar! Ondan sonra 1950'lerden sonra 1960'larda buzdolapları, çamaşır makineleri... Sonra çok hızlı ilerlerdi teknoloji. 1957'de benim çocuklarım doğduğunda ufak bir UPO marka çamaşır makinesi aldık ortadan dönmeli böyle dört köşe. Evde koyacak yer yok, başköşede duruyor. Büyük bir hadiseydi bizim için. Kocan Dil Tarih'te asistan, maaş yüz altmış lira. Yani, hayat böyleydi ama gayet de mutluyduk. Benim çocuklara bulaşık yıka desem; nasıl yıkanacağını bilemezler. Sırasını bilmez, şeyini bilmez biz bulaşık yıkayan insandık. Posttur vardır! Çeyiz hazırlıyorum. Çoraplarımızı çektirirdik. On kuruşa. Yumurta vardı, alırsın tahta yumurtayı çorap yamarsın.”

‘Yap ve Onar Dönemi’nin planlanan teşviki, arka plan ilişkisini Osmanlı İmparatorluğu’nun ekonomik ‘çöküşü’ ve Tanzimat Dönemi ile kurmaktadır. Böylece dönemde devlet eli teşebbüsü ile ‘millileşen bir sermaye’ yaratma arzusu, modern kent/kentli üretimi ve ‘alaturka’ olanın karşıtı (Göle, 1996) kurgulanmaktadır. Bu kapsamda modernleşen gündelik yaşam telkininin imgesel karşılıkları kentlilere sunulmakta ancak tüketim kalıplarının oluşumunda ‘kendine yeten’ toplum teması eş zamanlı yürütülebilmektedir.

Gündelik evsel tüketim malzemeleri ise tane ile yeterli oranda temin edilmiş, kent belleğinde tüketimin ve ticari merkezin Ankara’nın kalbi Ulus olarak anılmıştır. Görüşmeciler, belirtilen dönem kapsamında tüketim kalıplarını irdelerken, yeniden değerlendirme, tekil olanla yetinme gibi telkinleri çocukluk belleğinde aile üyelerinden devraldığını belirtmiştir. Buna ek olarak, dönemin gelir grup farklılıkları gündelik yaşam modelinde, kentli gezintisi içinde kendisini diğer gruplara fiziki görünüm bağlamında hissettirmemekte ancak, ‘kutlama’ ve statü sembolü olarak ele alınabilecek etkinlikler kapsamında ara yüzünü yine kentli üzerinden oluşturabilmektedir. Toplumsal harekette artış, ekonomik büyüme ve modern kentli imgesi, 1950 yılı itibariyle ‘köy davası’ aracılığıyla tartışılan makine, sanayii desteğini merkezine yerleştirmiştir. Böylece, kentlerin çekim gücü artmıştır. Farklı ölçekli yerleşim alanlarında insanının göç etmeye zorlandığı (istihdam yetersizliği veya sanayii desteğinden faydalanan, gelir dağılımında artış gözlemlenen bir grup için), yerinde hizmet edinemediği bir döneme işaret etmektedir. Bu hareketliliğin kendisi Ankara bağlamsal ölçeği için 1960’lı yıllar itibariyle kentsel süzülme ve istila

sorununa bağı kent gelişimini tanımlamıştır. Halil İbrahim Gököğlü, 1950’li yılların ekonomik, eğitsel ve siyasal belleğinin, tüketim dinamiği üzerindeki yoğunlaşan pratik alanını bütüncül olarak ele almakta, tüketim kültürünün zaruri bir karşılık yerine ‘bireysel arzu’ ve dışa bağımlı ekonomik politika doğrultusunda yönetildiğini aktarmıştır. Yerleşke ölçeğinde kalkınma yaklaşımı yerini, bireysel olan kalkınma ve tüketim olanaklarını kazandırma yaklaşımına bırakmıştır. Böylece eşit kazanç ve refah düzeyi elde etme isteği, ‘köy davasının’ tüketim mekanizmasına üretim olmaksızın, plansız dâhil edilmesi ile sonuçlanmıştır.

“Köylüye bir nebze hizmet vermeyi düşündüler muhakkak! Ancak, işte Amerika yardımıyla İstanbul’da Ankara’da muhtelif yerlerde inşaat sektörü, yol yapımları bir hayli yoğunlaştı ve gelişti. Böylece de ilk devreler çok da itibar gördüler. Fakat sonlara doğru iş, biraz zorlaşmaya başladı. Yardım işi bittikten sonra işin zor tarafları başladı. Benim de arkadaşlarım Millet Meclisi’nin içerisinde vardı. İyi bir devreye girmedi Halk Partisi ve Demokrat Parti arasında çok çetin bir mücadele devresi başladı. Sonlara doğru bilhassa seçimi kazanmak için... Radyolarda şurada burada neşriyatlar kıyamet gibi efendim... Velhasıl, iyi bir devir geçirmedi bilhassa 1956’dan sonra... Hepsi, mali bünyeye, paraya bağı... Halk Partisi devrinde dışarıdan yardımlar kesildi tabi. Amerika yardımı kesince kendi imkânlarınızla başladınız şey yapmaya... O ilk devirdeki gelişim o zaman biraz sukut etmeye, yavaşlamaya başladı. Ondandır da 1960’da biliyorsun sonra İhtilal Devri oldu. Birkaç tane parti değişimleri kendiliğinden... Köy Enstitüleri’nin kapanışı da bu devire denk geliyor. Şimdi o tarihlerde CHP’yi komünist diye lanse ediyorlardı dışarıya ve bu köy enstitülerinden yetişenler de köylere girdiği için o havayı vatandaşlara aks ettirirler diye bunları kapattılar. O düşünceyle kapandı enstitüler. Bu süreç böyle olmasaydı bugün bir farklılık olabilirdi.”

Ruşen Keleş, tüketim belleğinde gerçekleşen anlam kayıpları/oluşumlarının kent üzerindeki hareketliliği arttırıcı etkisini ve gözlemine tarih belirterek paylaşmıştır. Böylece ‘yap ve onar’, üretim pratiğinin toplumsal geleneği, üretmeden tüketimi arzulayan bir toplumun temelini atmıştır.

“1964-1965 sırasında doçentlik tezimi yaptığım sıralarda çok gittim geldim. Şunu şimdi mimar olarak, şehir konularıyla ilgili bir kimse olarak mutlaka rastlamışsınızdır. Süzülme denilen bir olay vardır, filtering. Bu şudur, sosyal anlamda da hali vakti düzeldikçe karşılayabilir hale geldikçe insanlar oturdukları ev ve yaşadıkları mekândan daha yukarılara çıkmak isterler. Bunun için de para harcarlar. Bu açıkça da Ankara’da görülmüştür. Gecekonudan ilk adımda orta hallilerin oturdukları semtlere, ondan sonra daha iyi semtlere göçmeye çalışırlar. Bu, gecekonudan eski Ankara evlerine, sonra da eski Ankara evlerini boşaltarak yeni oluşan Kavaklıdere, Çankaya, daha sonraki tarihlerde Oran’a doğru bir süzülme olmuştur. Açık bir şekilde bunu Ankara’da gözlemek imkânı olmuştur.”

Birincil anlamda üretmeden tüketmeyi arzulayan toplumun temeli, ‘rol-model’ ilişkisine bağlı ‘kentli’, ‘kadın’, ‘anne’ imgelerinin ideolojik olarak öğrenilen ve özellikle ‘satın-alınabilir’ özelliklerine ulaşma isteği ile atılmış olabilir. Bunun yanı sıra, kentli yaşantısı ve siyasal söylemin 1950 yılı itibariyle kır-kent sentezi, ‘Amerikan hayali’, toplumun bütün katmanlarını ‘tüketim yoğunlaştırıcı’ ve standartları etkisiyle dönüştürmüştür. Böylelikle endüstrileşmeye bağlı kitlesel üretim, tüketim geleneğinin süregeldiği mekânları oluşturmaya başlamıştır. Görüşmecilerin belleğinde yer alan Ankara, Hal ve pazaryeri meselesinin değişimi, sırasıyla semt pazaryerine, mahalle marketlerine, kitlesel alışveriş merkezlerine dönüşümü biçiminde okunmuştur. Ahter Bademli Kırıl ve görüşmecilerin tamamının gündelik tüketim belleğinde Ulus-Hal aile üyeleri ile deneyimlenen bir yer olarak konumlanmıştır. Kırıl, gündelik tüketim ürünlerini toptan edindiklerini ve aile üyeleri içinde bölüştüklerini aktarırken, kır-kent sentezinde ‘yerleşkesinden ürün satışı amaçlı’ kente katılan bireyleri belirtmiştir. Böylece Kırıl’ın aktarımı tümevarım yaklaşımı ile toplumun genel yapısından aile çekirdeğinin sosyal alışkanlıklarını irdeleyen bir bakış içermiştir.

“Günlük tüketim toptan alınır. Babam Hal’den toptan alırdı. Oradan hatta böyle çuval çuval gelirdi. Anneanneme, babaanneme pay edilir, o tür bir bölüşümle alınır. Daha çok hale gidilirdi. Bir de ürünler kapıya gelirdi; köylüler böyle kapıya gelirdi. Ürünlerini kapıya getirirlerdi. Süt, taze biber, domates getirirler... O tür bir ticaret vardı; böyle çok güvendiğin birebir ilişkiye girdiğin. Öyle bir tüketim kültürü yoktu. Tüketim çok farklıydı yani bu kadar gösterişçi bir tüketim yoktu. O şimdiki bir format. Yani benim çocukluğumda ve şimdi bile çok nadir yaptığım bir şey. O kadar basite alıştırlarak yetiştirilmiş bir nesildik ki, özellikle o tür bir ideoloji bize verilmeye çalışıldı. Örneğin biz mesela ablamla, iki kardeşiz. Annem ilk elbiseleri ablama dikerdi. Sonra ablama küçüleni ben giymezdim. O tekrar sökülürdü, benim istediğim modelde bana dikilirdi. Ama, ben onu öyle bir kabullenirdim ki, onu böyle çok yeniymişçesine...Bizim dönemde de mesela ticaretle uğraşan, statülerini böyle giyim, kuşam, takılarla sağlamaya çalışan bir grup da vardı. Benim Asuman diye bir arkadaşım vardı mesela babası kuyumcuymdu, ona hep rügan ayakkabılar alınır. Ben hiç üzülmezdim. Bir gün de babama gidip “ya, ben de istiyorum” demezdim. Çünkü, bana o kadar sevdirilirdi ki alınan şey, elbiseler, kıyafetler, ben kendimi hep çok özel hissedirim her zaman, ama ablam benim gibi değildi. O biraz isterdi (gülüyor).”

Türk parasının değeri düşürüldü, dışarıyla ilgili Damga Resmi indirildi

1 DOLAR = 70 TL

Dışarıları ucuzlatmak amacıyla Damga Resmi yüzde 25’den yüzde 1’e düşürüldü

• İstenen miktarda Doların 1 TL’ye 70 TL’ye düşürüldü.
• Dışarıları ucuzlatmak amacıyla Damga Resmi yüzde 25’den yüzde 1’e düşürüldü.
• Dışarıları ucuzlatmak amacıyla Damga Resmi yüzde 25’den yüzde 1’e düşürüldü.
• Dışarıları ucuzlatmak amacıyla Damga Resmi yüzde 25’den yüzde 1’e düşürüldü.
• Dışarıları ucuzlatmak amacıyla Damga Resmi yüzde 25’den yüzde 1’e düşürüldü.
• Dışarıları ucuzlatmak amacıyla Damga Resmi yüzde 25’den yüzde 1’e düşürüldü.
• Dışarıları ucuzlatmak amacıyla Damga Resmi yüzde 25’den yüzde 1’e düşürüldü.
• Dışarıları ucuzlatmak amacıyla Damga Resmi yüzde 25’den yüzde 1’e düşürüldü.
• Dışarıları ucuzlatmak amacıyla Damga Resmi yüzde 25’den yüzde 1’e düşürüldü.
• Dışarıları ucuzlatmak amacıyla Damga Resmi yüzde 25’den yüzde 1’e düşürüldü.

Şekil 3.133. ‘1 Dolar=70 TL’, Milliyet Gazetesi Arşivi, 25.01.1980 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2018.

Şekil 3.134. “Kendi Kağıdımızı da Artık Kendimiz Yapıyoruz” Sümerbank Sergisi, 1944 Tarihli ‘Yap ve Onar Dönemi’, Kaynak: Koç Üniversitesi Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (VEKAM) Arşivi, Envanter No: 2949

Şekil 3.135. “Müsabakamıza iştirak eden ‘Milliyet’ okuyucularına hediye edeceğimiz Amerikan (Servel) marka buz dolabı”, Milliyet Gazetesi Arşivi, 27.05.1950 Tarihli, Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: Nisan 2017.

Bu sosyal anlayışın ve tüketim belleğinin, tüketim kültürüne dönüşümünün ilk fazını sosyal statü belirleyici olarak ‘tüketim algısı’ merkez edinmektedir. Bu algıda yer alan dönüşüm ‘ulaşılamayan ithal ürüne erişim’, ‘kalite ölçütü olarak batılı üretim’ pratiğinde reklamcılık ile pekiştirilmekte, böylelikle kullanıcının tüketime yönlendirilmesi gözlemlenmiştir. Yenişehir ve Ankaralının tüketim belleğinde Amerikan karakteri kendisini ilaç, gündelik tüketim ürünü ve yarı dayanıklı tüketim maddeleri üzerinden mekânsal oluşumlar ile var etmiştir. Ali Yonca ve Bedia Yavuz, Amerikan etkisini, Yenişehir üzerinden aktarmıştır. Yavuz “Türkiye’ye, 1960’a doğru bir şey yoktu. Fakat Amerikan Pazarları vardı. Fakat Amerikan Pazarları vardı. ‘Biteks’ diyorlardı, hatta başka bir şey deniyordu da Türkler Biteks diyordu. Bit Pazarından geliyor adı.” Belirtirken, İnci Günaydın Urfa’da ikamet ettiğini ve ithal ürün tüketiminin ‘yasal olmayan’ yollar ile gerçekleştirildiğini belirtmiştir. Ali Yonca, Yenişehir’in ticari belleğinde mekânsal yoğunlaşmayı paylaşırken dönemsel olarak 1960 yılı itibarıyla oluşum göstermeye başladığını ifade etmiştir.

“Ticari merkezin Kızılay’da yoğunlaşmasını tam hatırlamıyorum ama 1960’dan sonra olması lazım. Çünkü 1960’a kadar öyle bir hareket yoktu ve söylediğim şeylerle sınırlıydı. Yani ondan başka bir unsur, başka biri pek sayabilir mi bilmiyorum. Ha! Şey vardı! Sıhhiye’ye doğru sağdan yürüdüğünüz zaman postane, sonradan olan Postane. Yenişehir Postanesi, onun hemen yanında küçücük bir dükkânda Amerikan malları satan bir adam vardı. Küçücük ama bir metrekare gibi küçücük bir cephesi olan. İşte, onun dışında orada ticaret yoktu, köşede de Yüksel Palas ve karşısında da Orduevi vardı. Ondan sonra olayda bir şey yoktu. Öbür tarafta Ankara Sineması vardı, köşede ve Necati Bey’de pek ticaret unsuru yoktu. Çünkü bütün bunlar, bu unsurlar, Ulus ve Anafartalar’daydı ve eski Ankaralılarının çoğu o zamanlarda bile çoğunlukla oralara gitmeye tercih ederlerdi. Tanıdıkları esnaf olsun, oraya güveniyorlar, hal oradaydı yukarıda arka tarafta.”

Ticari yoğunluğun ve Amerikan karakterinin siyasal/toplumsal bellek ikiliğini Bedia Yavuz “Çok Amerikalı vardı; Ankara’dan ve oradan çok şeyler alınıyordu arkadaşlara. Şosonlar, elbiseler, çaylar, kahveler... Amerikalılar bir ara Türkiye’de çoktu. Çoktu! Çok! Her taraf Amerikalıydı. O zaman biz Amerika’yla herhalde iyiymişiz, bilmiyorum.” belirterek paylaşımında bulunmuştur. Bu doğrultuda Ankaralı, yeni bir tüketici üretimi

sürecine dâhil olmuştur. 1970’li yıllarda, nüfusun artan tüketim arzusu, liberal ekonomik açılım hâlihazırda gerçekleşmemişken dayanıklı tüketim ürünü, ulaştırma politikasının bir uzantısı olarak ‘otomotiv sanayii’ ile pekiştirilmekte, beş görüşmeci şahsi araç edinimini eklemiştir. Faruk Küçük “Otomobil, motomobil her yerde herkeste yok. Şimdiki gibi her evde 4,5 tane yoktu. Bizim ailenin vardı; 400.000’e almıştık. Dünyalar bizim olmuştu. Taksi gibi, daire gibi İmpala. Kardeşlerim 74’te spor araba almıştı, tek kapılıydı böyle neresinden bineceğini bilemezdin; sevmemiştik. Araba işi öyle.” aktarmış, güncel tüketim kalıplarına değinmiştir.

Kitle iletişim araçlarının yayılımı aracılığıyla kentsel/kamusal mekânda sosyal iletişimin azalmaya başladığını belirten Ragıp Soysal, televizyonun Ankaralı tiyatro ve sinema izleyici oranına etki ettiğini belirtmiştir. Bu önemli tespit, farklı kullanıcılar aracılığıyla da 1950-1960 yılları arasındaki bellek aktarımı sırasında gündelik yaşam pratiği üzerine söylemlerinde de gözlemlenebilmiştir. Kentsel/kamusal mekânda gündelik rutin paylaşımlarında, ‘o dönem televizyon yoktu ki’ ifadesi yer almıştır. Böylelikle Yenişehir’de sinema izleyicisinin 1970’li yılların ikinci yarısında azalmaya başladığını eklemiştir.

Ekonomik dönüşüm 1980’li yıllarda içselleştirilmiş bir hareket olarak, liberal ekonominin yayılımı, ithalat ve ihracat olanaklarının yayılımı ile güncel bellek durumunun zeminini hazırlamıştır. İthalat kotalarının kaldırılması ile ithal ürün teşviki ve finansal serbestleşme ‘batılı’, ‘Amerikan’ tüketim nesnelerini nüfusa bütün medyaları ve devlet eli ile servis etmiş, benimsenmesini olanaklı kılmıştır. Böylece içe dönük sanayileşme gayreti, tarımsal faaliyet ve yerel üretim olanakları için alınan destek ile ülke dışı kaynaklara bağımlı duruma gelmesi anlamında görüşmeciler tarafından üzüntü ile aktarılmıştır. Bu radikal adım, yokluk ve modernliğin standardize hedeflerini gündelik olan toplumsal yaşantıya aktarım arzusu ile gerçekleşmiştir (Harvey, 1997).

4. ANKARA, YENİŞEHİR’DE 1950-1980 DÖNEMİNİN TEMSİL MEKANI OLARAK PASAJLAR

Yenişehir’de pasajlar tezin yazarı tarafından, kendi döneminin sosyo-ekonomik, siyasal, kentli dönüşümünde temsil aracı olarak ‘modernleşme’ kapsamında ticari, kentsel, kültürel yoğunlaşmanın mekânsal oluşumları ve bireylerin ‘mahfazasıdır’ (Benjamin, Walter, Howard Eiland, and Kevin McLaughlin; 2003). Yenişehir’de seçili pasaj örneklerinin güncelliğini ve kentsel bellek içinde fiziki olarak varlığını koruyor oluşu, kentli/kentsel mekânın dönüşümü bağlamında önemli bir veri olarak sözlü bellek aracılığıyla

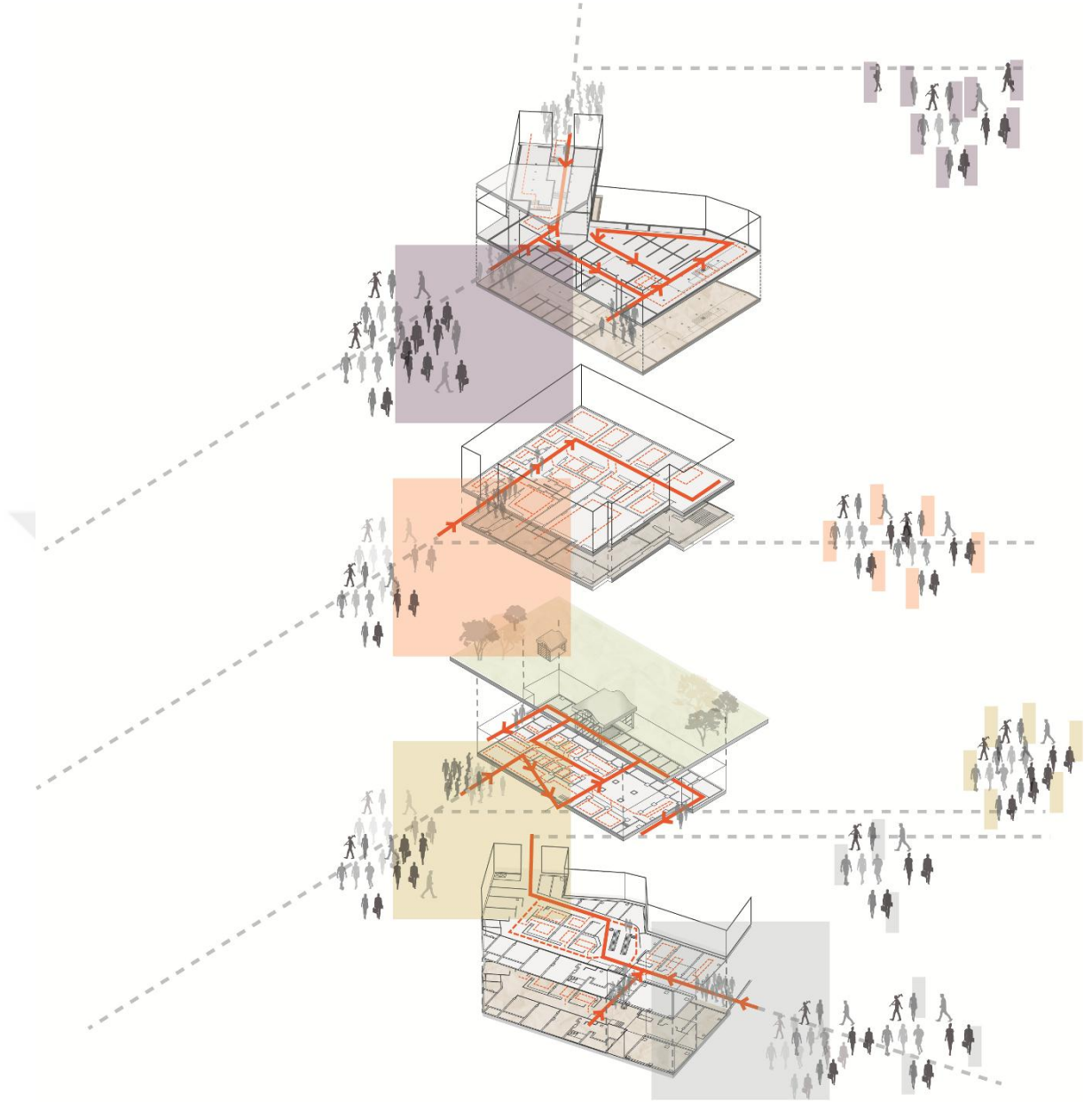
kentli perspektifinden sosyal yaşantıyı aktarmaktadır. Atatürk Bulvarı, ideolojik yapılanmanın ve eski-yeni kentin ayrışması ile kentsel omurga olarak 'modern' ve planlı bir kentin ana eksenini, yönelimini tariflemektedir. Pasajlar ve kentsel omurga, bir dönüşüm döneminin temsil aracı olsa da güncel bellek içinde 'yaşayan' ve Atatürk Bulvarı ile paralel konumda olan İzmir 1-2 Caddesi, Sakarya Caddesi, Selanik ve Tuna Caddeleri ile kentli hareketliliğini destekleyen örnekleri üzerinden ele alınmaktadır. Böylece, Bulvar'daki kentli yürüyüşünü mekân dolaşımı ve niteliği bakımından farklı mekân pratikleri aracılığıyla deneyimleme imkânı sunmaktadır.

Kullanıcılarına, kentin yapılar ve yollar aracılığıyla bölümlenmiş alanlarının ara mekânını oluşturmaktadır. Bu ara mekânın kendisi, kentli yürüyüşünü arttıran, bulvarın sürekliliği sağlayan genişletilmiş yüzey elemanını oluşturmaktadır. Seçili pasajlar, kentin 'nüvesinde' toplanarak bir merkez oluşturma potansiyeli ile kente katkı sunmaktadır. Ancak, anlam ve bellek, kimlik inşasının dönüşümü, tüketim belleği, kültürel altyapı, kentsel değişimin güncel durumunu değerlendirebilmek amacıyla tezin okuma aracı olarak ele alınmıştır.

Bu çalışmada, kentsel/kamusal mekânın dönüşüm süreci pasajlar aracılığıyla geçmiş-güncel bellek ara kesitinde yer alan katkıyı ortaya çıkarmayı hedefler. Bu durumda güncel zaman diliminde, Ankara'nın çoğul merkezli ticari yayılımı kapsamında kentin gelişim durumunu belirleyen neo-liberal mekânsal karşılıklara alternatif bir öneri olarak ele alınmakta ve incelenmektedir.

Tez çalışmasının irdelemekte olduğu 1950-1980 yılları arasında ele alınan dört örnek inceleme Kocabeyoğlu Pasajı, Soysal Pasajı, Ülkealan Pasajı ve Zafer Pasajı olarak fiziki varlığını koruyan, pasaj amacı ile inşası gerçekleştirilmiş, dönüştürülmüş (apartman zemin katı boşaltma işlemi olmaksızın) mekânlar olarak belirlenmiştir. Bu dört pasaj güncel kullanım, mekânsal, kullanıcı grubu durumları doğrultusunda incelenmiştir.

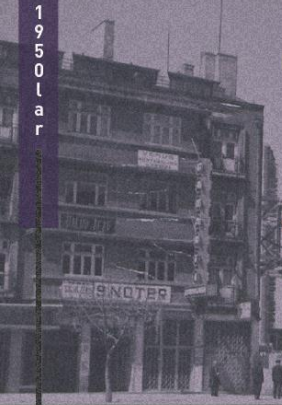
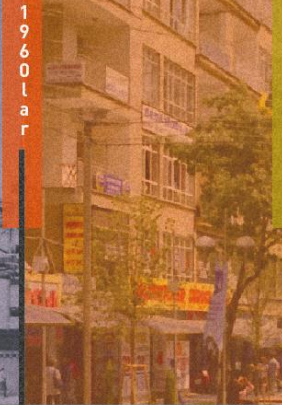

Sözlü tanıklık aracılığı ile 1950-1980 yılları arasındaki mekânsal pratik durumu incelenmiş böylelikle kentsel/kamusal bellek içindeki dönüşümü kavranabilmiştir. Mülkiyet durumu ve pasaj mekânında ticari faaliyet göstermekte olan kullanıcılar, mekânsal karşılıklar sınırlı sayıdaki yer alan resmi evrak üzerinden desteklenebilmiştir.

Şekil 4.2. Pasaj Yapılarının Bireysel Künyeleri, Kolektif Hafıza İle Kentliler Tarafından Aktarılıyor, 'Saklanıyor' ve Dönemin Mahfazası Güncelleniyor; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir tarafından üretilmiştir.

4.1. Kocabeyoğlu Pasajı (1950'li yıllar)

Örnek inceleme örneği olarak Kocabeyoğlu Pasajı, 1950'li yılların bir temsil aracı olarak siyasal ve sosyal yaşantının radikal değişimi anlamında 27 Mayıs 1960 (darbe dönemi) yılına kadar ki zaman dilimini kapsamaktadır (şekil 4.1.). Kocabeyoğlu Pasajı, Yenişehir Bölgesi, Atatürk Bulvarı ve İzmir Caddesi ile bulunduğu görsel ve fiziksel ilişki ile nüfusun hareketliliği, eğilimleri, dönüşümün toplumsal etkileri kapsamında bütüncül yapıyı anlamak bağlamında incelenmektedir. Mesken sorunu ve gecekonduľařma, tarımsal faaliyetlerdeki dönüşümün etkisi Ankara bağlamında kendini çeperlerin yapısal dönüşümü olarak görünür kılmaya başlarken Yenişehir, ideolojik temsil aygıtı olarak bürokratik, politik ve kültürel olarak yeni bir merkez oluşumunun sinyalinii kentlilere vermektedir. KentSEL/kamusal mekânın ticari yoğunluk kazanması; alaturka ve alafranganın çatışması bu dönemin Ankara'sında, pasaj mekânının yüklendiği anlam/kimlik durumuna etki etmektedir.

1950'ler	1960'lar	1965'ler	1970'ler
			
KOCABEYOĞLU PASAJI	ÜLKEALAN PASAJI	ZAFER PASAJI	SOYSAL PASAJI
Kızılay Mahallesi, Atatürk Blv.	Kızılay Mahallesi, İzmir-1 Cd.	Cumhuriyet Mahallesi, Kızılay.	Ziya Gökalp Caddesi, Kızılay.
İşlevi: Ticari Özgün İşlevi: Konut/Pasaj Tescil Durumu: Tescil Yok Özgün Kullanım Biçimi: Apartman/Pasaj Mimar/lar: Mimar Halim (Toygar Apt.), Mimar Bekir İhsan (Kocabeyoğlu Apartmanı), Reşat Öngen (Pasaj Projesi) İşveren: Sabit-Sidika Kocabeyoğlu Mülkiyet Durumu: Özel Güncel Kullanım Durumu: Pasaj Yapının Fiziki Durumu: Varlığını Sürdürüyor	İşlevi: Ticari Özgün İşlevi: Konut/Pasaj Tescil Durumu: Tescil Yok Özgün Kullanım Biçimi: Apartman/Pasaj Mimar/lar: Mimar İhan Erol İşveren: Ülkealan Ailesi Mülkiyet Durumu: Özel Güncel Kullanım Durumu: Pasaj Yapının Fiziki Durumu: Varlığını Sürdürüyor	İşlevi: Ticari Özgün İşlevi: Pasaj Tescil Durumu: Tarihi Sit Alanı içinde Konumlanan Yapı Özgün Kullanım Biçimi: Pasaj Mimar/lar: Bilinmiyor Mülkiyet Durumu: Kamu Güncel Kullanım Durumu: Pasaj Yapının Fiziki Durumu: Varlığını Sürdürüyor	İşlevi: Ticari Özgün İşlevi: Pasaj Tescil Durumu: Tescil Yok Özgün Kullanım Biçimi: Pasaj Mimar/lar: Rahmi Bediz, Demirtaş Kamçılı, Tusso İnşaat İşveren: Şerafettin Soysal Mülkiyet Durumu: Özel Güncel Kullanım Durumu: Pasaj Yapının Fiziki Durumu: Varlığını Sürdürüyor
1954	1962	1967	1971

şekil 4.1.Yapı Künyeleri, şablon Halinde Dijital Ortamda Tezin Yazarı Tarafından Üretilmiştir. Görselde Kullanılan Fotoğraf Kaynakları: Kocabeyoğlu Pasajı: Koç Üniversitesi Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (VEKAM) Arşivi, Envanter No: ...; Ülkealan Pasajı: Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar ve şehircilik Müdürlüğü Arşivi, Erişim: Eylül 2017.; Zafer Pasajı: Büyükşehir Belediyesi İmar ve şehircilik Müdürlüğü Arşivi, Erişim: Eylül 2017.; Soysal Pasajı: Büyükşehir Belediyesi İmar ve şehircilik Müdürlüğü Arşivi, Erişim: Eylül 2017.

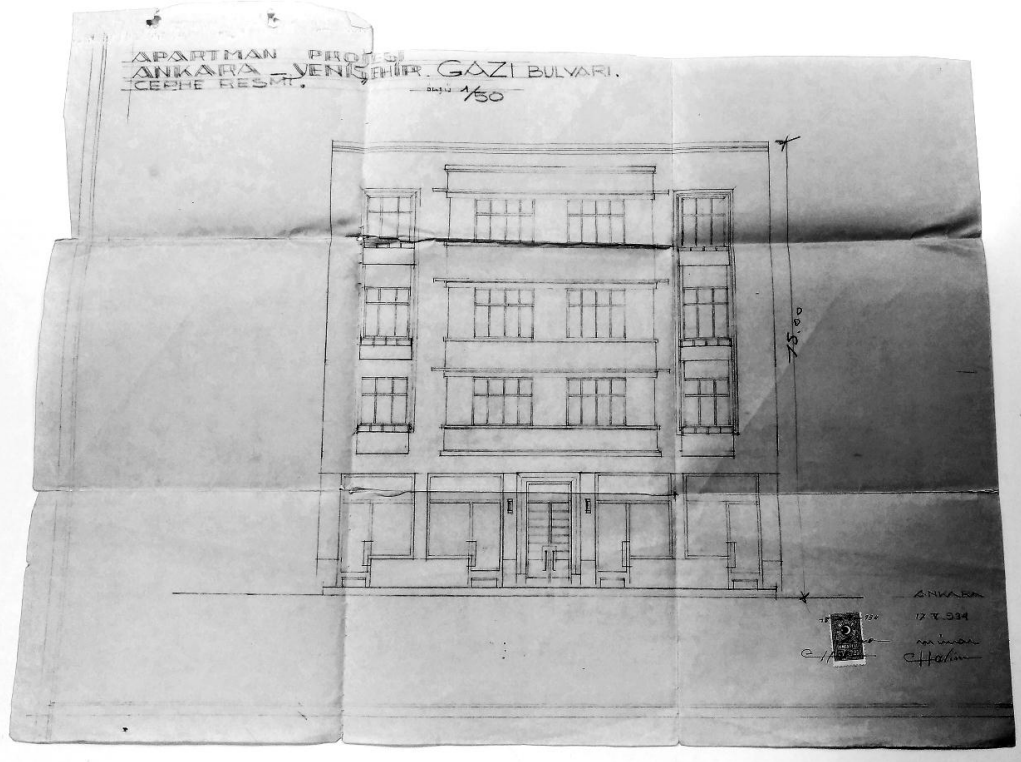
Ahi örgütlenmelerinin At Pazar'ı, Kale Bölgesi, Çengel Han, Koyun Pazar'ı gibi ticari eylemlerin Osmanlı İmparatorluk Dönemi'nde kümelendiği bölgeler, 1930'lu yıllar itibariyle bölgenin sürekliliğini Ulus Meydanı ve çevresine aktararak nüfusun sosyal yaşantısını, çalışma merkezi olarak kimlik kazanmıştır (Şekil 4.2.). Jansen Planı ile Yenişehir'in yapılanma fikri, 1950'li yıllarda kente göç eden kesimin geleneğe bağlı alışkanlıkları ile yoğurulmuş yeni bir 'kentli' deneyimini de içerecek, Kocabeyoğlu Pasajı ve Yenişehir modernlik sürecinin deneysel yüzünü tanımlayacaktır (Mardin, Ş., 1981: s.209).

Yapı Atatürk Bulvarı ile ilişkili parsel üzerinde yer alan Toygar Apartmanı (Yeni Şehir, Atatürk Bulvarı, Toygar Apartmanı No:4) ve İzmir Caddesi ile ilişkili parsel üzerinde yer alan Kocabeyoğlu Apartmanı (No. 82/3) yapı bloklarının birleştirilmesi ile oluşturulmuştur. 1163 Ada No. Üzerinde bulunan 20 ve 22. Parsellerde yer alan apartman yapıları Mimar Reşat Öngen tarafından projelendirilerek pasaj işlevi edinmiştir.

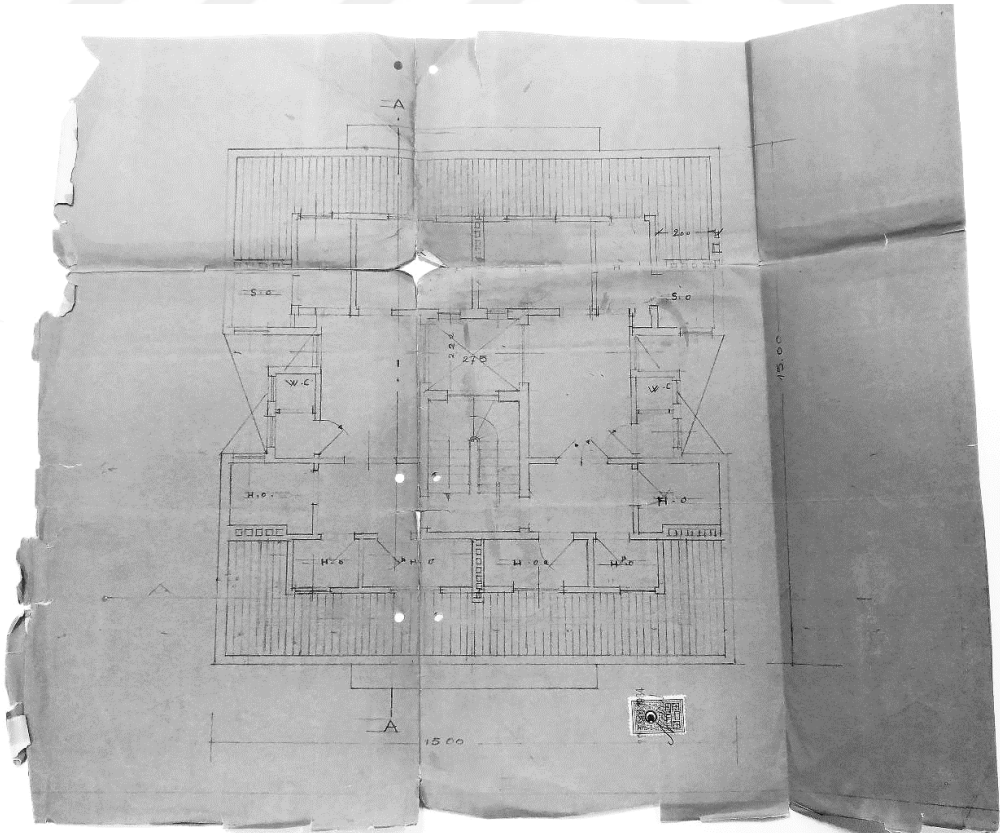
Her iki yapının da betonarme karkas ve yarı-tuğla yığma sistem ile inşa edildiği yerel yönetim kaynaklarından elde edilen teknik malzeme üzerinden belirlenmiştir. Toygar Apartmanı (güncel durumda Kocabeyoğlu Pasajı-Atatürk Bulvarı ana giriş hacmini sağlayan yapı) 17.5.1934 yılı tasdikli mimari projesi, Mimar Halim tarafından hazırlanmıştır. Mimar Halim tarafından tasarlanan konut projesi (Toygar Apartmanı) tezin kapsamında yer alan pasaj işlevi ile yeniden değerlendirilmesinin yanı sıra, mimarlık tarihi literatüründe belgelenmemiş olması bakımından son derece önemlidir. Ulusal Mimarlık Akımı dâhilinde kamusal yapı temsili, batılı mimar yaklaşımı üzerinden kurgulandığı dönemsel aralıkta, Halim'in İçöz Apartmanı⁸⁶ haricinde Ankara'nın kentsel belleğinde yer alan Toygar Apartmanı bu tez çalışması kapsamında belgelenen sivil mimari örneklemine de ayrıca oluşturmaktadır.

Böylece, 28.04.1954 yılına ait apartman ilave belgesi üzerinden 18 (on sekiz) dükkân önerisi yer almış, bu sayı 21.12.1954 tarihli tapu sicil belgesi üzerinde 88 (seksen sekiz) dükkânın toplamda öneri dâhilinde onaylandığı anlaşılmıştır. Mimar Halim tarafından tasarlanmış olan konut yapısı, I. Ulusal Mimarlık Dönemi'nin 'milli' olan 'modernleşme' kavramlarıyla da değerlendirilmelidir. Bunun temelinde toplumun çekirdek birimi olarak ele alınabilecek 'aile kurumunun' barınma işlevini karşılayacak mekânın, yine yerel merkezli tasarımcısı ile ele alınması gündelik yaşamın planlanması anlamında önem taşımaktadır. Apartmanın inşa edildiği dönem itibariyle Ankara'nın kamusal yüzü 'yabancı mimarlar' tarafından tasarlanmaktadır (Bozdoğan, Sibel, 2002).

⁸⁶ Şumnu,U., *Sıradanın Sıradışılığı: Mimar Halim ve İçöz Apartmanı*; Solfasol; Nisan 2015, sf.18-29.

Şekil 4.3. Mimar Halim, Toygar Apartmanı, Cephe Görünümü, Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi, Erişim: Eylül 2017.

Şekil 4.4. Mimar Halim, Toygar Apartmanı, I.II. III Kat Planı, Çankaya Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi, Erişim: Eylül 2017.

Pasaj mekânının iki ayrı yapı bloğunun ara mekânında yer alan kentsel boşluk, fiziksel inşa süreci ile pasaj ara mekânını oluşturmuştur. Toygar Apartmanı, genel kütlesi bakımından I. Ulusal Mimarlık Akımı içinde yer alan prizmatik bir kütle ile yatay doğrultulu açıklıklar aracılığı ile fiziksel çevresi ile yoğunluklu olarak simetri düzenli iki cephe yüzeyi aracılığıyla ilişki kurmaktadır. Konutun planlanmasında merkezi konumda yer alan servis çekirdeği, bir hol aracılığıyla konut girişlerine erişim sağlamaktadır. Simetrik düzenli plan yaklaşımında zemin ve üzeri üç katlı yapıda, her katta iki ailenin barınma işlevi düşünülmüştür. Simetri, plan düzleminin karşılığı olarak cephe ilişkisinde de yer alırken, yatay bantta ilerleyen açıklıklarda bulunan çıkma, kat paylaşımında bulunan ailelerin ortak kullanımına ayrılmıştır. Bununla beraber aile kullanımına ayrılmış balkonlar da cephede yer almaktadır. Burada, giriş cephesini vurgulayan yatay uzun bant balkon, yapı girişi deneyiminde fiziksel etmenlerden korunmayı önermektedir.

Şekil 4.5. Toygar Apartmanı 1950 Yılına Ait Fotoğraf, Kaynak: Koç Üniversitesi Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (VEKAM) Arşivi, Envanter No: V080

Orta aksta yer alan servis çekirdeği, yapı cephesi ile ilişki kuran mutfak, depo ve ıslak hacim ile de referanslı konumlandırılmıştır. Aile birimlerine ait dört oda ve ıslak hacim dönemi dâhilinde ‘modern konut’ planlaması bakımından ele alınabilir. Ek olarak, banyo

hacminde küvet bulunması, hacmin doğal gün ışığı ve havalandırma koşullarını sağlıyor oluşu da dikkat çeken bir başka özelliktir. Yapıda servis çekirdeği aracılığıyla konutlara giriş gerçekleştirilirken salon olarak belirlenen dinlenme mekânının iki oda ile ilişkisi bulunmakta ve servis çekirdeğinin arka konumunda yer alan galeri boşluğu aracılığıyla gün ışığı erişimi sağlanmaktadır. Dinlenme mekânının cephe ilişkisi ile ele alınmamış ve orta aksta konumlanmış olması, dönemin ‘yerel’, ‘batılı’ konut düzeni ikiliğini ortaya koymaktadır. Ancak, süslemesiz cephe özelliği, yalın prizmatik kütlesi ile modern konut ihtiyaçları bakımından kendi döneminin önemli bir sivil mimari yapı örneğidir. Bu tez çalışması aracılığıyla da yapının belgelenmesi toplumsal bir gereklilik ve bilinç ile koruma düşüncesi taşımaktadır.

Şekil 4.6. Kocabeyoğlu Pasajı Atatürk Bulvarı (Toygar Apartmanı Girişi); Mülk sahibi tarafından gerçekleştirilen bellek ve yapı cephesine müdahale; 2017 Yılında Tezin yazarı tarafından belgeleme, Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.

Şekil 4.7. Kocabeyoğlu Pasajı Atatürk Bulvarı (Toygar Apartmanı Girişi; 2017 Yılında Tezin yazarı tarafından belgeleme, Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi.

Yapıda çatı ışıklığı konut katlarına hizmet etmekte, zemin ve bodrum kotta gün ışığı erişimi kesilmektedir. Zemin kot ve yapının kendi özgün fonksiyonu, konut işlevi ile tasarlanmıştır. Ancak 1950’li yıllarda zemin katın ticari işlev edindirilmesi amacı ile İmar Müdürlüğü’ne teras genişletilmesi, ilave alan tertibi ile ilgili düzenleme başvurusunda bulunulmuştur. Yapının revize edilmiş planı ve cephe çizimleri bulunamamıştır. Ancak bu çalışmanın yazarı tarafından gerçekleştirilen incelemelerde yapının cephe ve plan bağlamında işlev değişikliğiyle birlikte çok sayıda fiziksel müdahaleye uğradığı anlaşılmıştır.

Toygar Apartmanı’nın cephe elemanları ve düzeninin fiziksel müdahale ile değiştirildiği, cephenin boşaltıldığı gözlemlenmiştir. Fiziksel olarak bölümlenmeler kullanıcı gözlemi ve

sözlü tanıklık doğrultusunda hızla artmış, yön bulma eylemi kullanıcıları tarafından güçlükle gerçekleştirilmiştir. Tüketim kültürünün küresel yayılımı, yapı aracılığıyla kentsel/kamusal mekâna müdahale boyutunu temsil etmekte yapının yüzünü işgal eden tanıtım panoları “keyfi tüketimi”⁸⁷ önermektedir.

Şekil 4.8. Kocabeyoğlu Pasajı Giriş Cephesi, Atatürk Bulvarı Yönelimi; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir tarafından üretilmiştir.

Kocabeyoğlu Apartmanı, pasajın ikinci yapı blokunu oluşturmakta ve İzmir-1 Caddesi ile görsel, fiziksel ilişki kurmaktadır. Pasaj esnafı Mehmet Döner iki yapı bloğunun, kentsel ara mekân tarifini şöyle aktarmaktadır: “Buranın tarihçesi de şöyle... Bu ön taraf Toygar Han’dır. Arka taraf Kocabeyoğlu Apartmanıdır. Bu pasajın oturduğu yer iki binanın bahçe kısmıdır. Sabit Bey milletvekili olduğu zaman burayı iş merkezi olarak yaptılar. Merdivenler ve girişi ilk zamanlar çok çirkindi”.

17 Kasım 1953 tarihli Türkiye Cumhuriyeti, Ankara Belediyesi Yapı İşleri’nin Yapı ve Tamir İzin Kâğıdı üzerinde yer alan bilgilere göre⁸⁸, 13/06/1952 tarihinde Kocabeyoğlu Apartmanı’nın yapı projesi tasdiklenmiştir. ‘Apartman’ işlevi ile Kocabeyoğlu Apartmanı kâgir yapım tekniği ile ‘üç kat ve bir çatı katı’ inşa edilmiştir. Mimar Bekir İhsan tarafından tasarlanan yapı, zemin ve zemin altı kot ilişkisini ticari işlev aracılığıyla kurmuştur. Bekir İhsan tezin örnekleminde yer alan Soysal Pasajı’nın arka plan ilişkisinde yer alan Soysal

⁸⁷ Venturi R., D.S. Brown ve S. Izenour, 1993, Las Vegas’ın Öğrettikleri, (çev.) Serpil Merzi Özaloğlu, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, Ankara.

⁸⁸ T.C. Ankara Belediyesi, Yapı İşleri, Koçan No: 88, Yaprak No: 98; Kaynak: Çankaya Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi, Erişim: Eylül 2017.

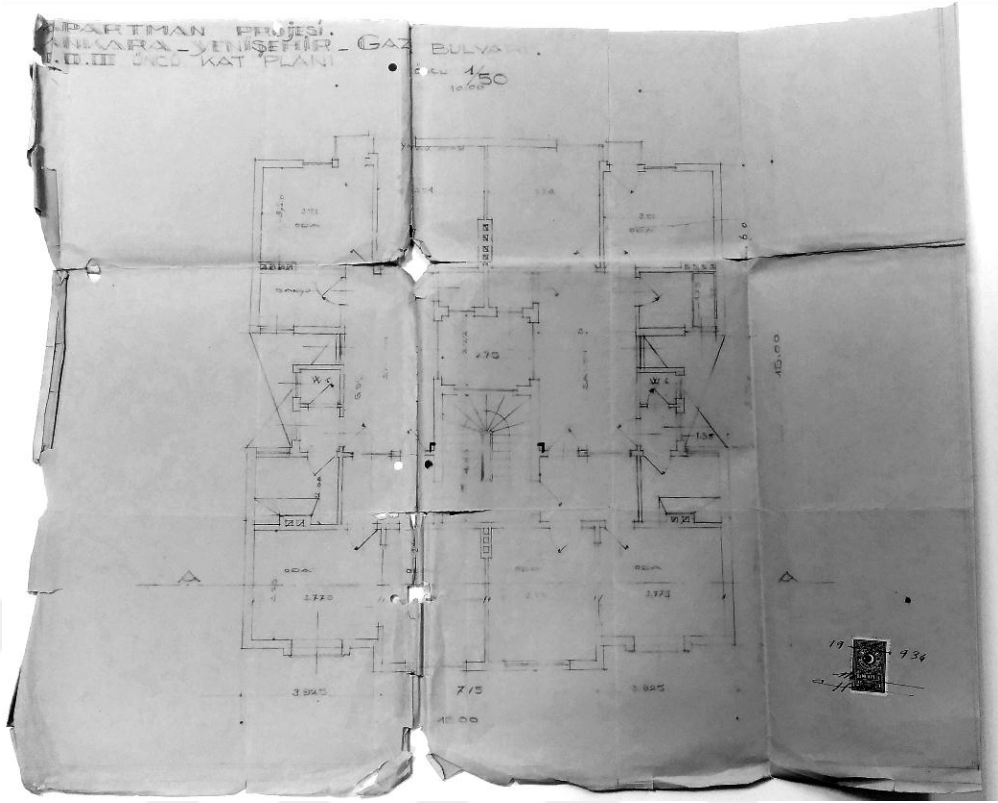
Şekil (4.11.) ve (4.12.)’de geçmiş ve güncel durum fotoğraflarından da görülebileceği üzere, noterlik faaliyeti hâlihazırda sürdürülmeye devam etmektedir. Buna ek olarak mekân içi bölümlenme ve işlev birlikteliği, kullanıcı temelli müdahale boyutunu arttırmıştır. Kullanıcı temelli müdahaleler iç cephe müdahaleleri olabildiği gibi, kent ile uzlaşmayı sağlayan yapı cephesinde de yer almıştır.

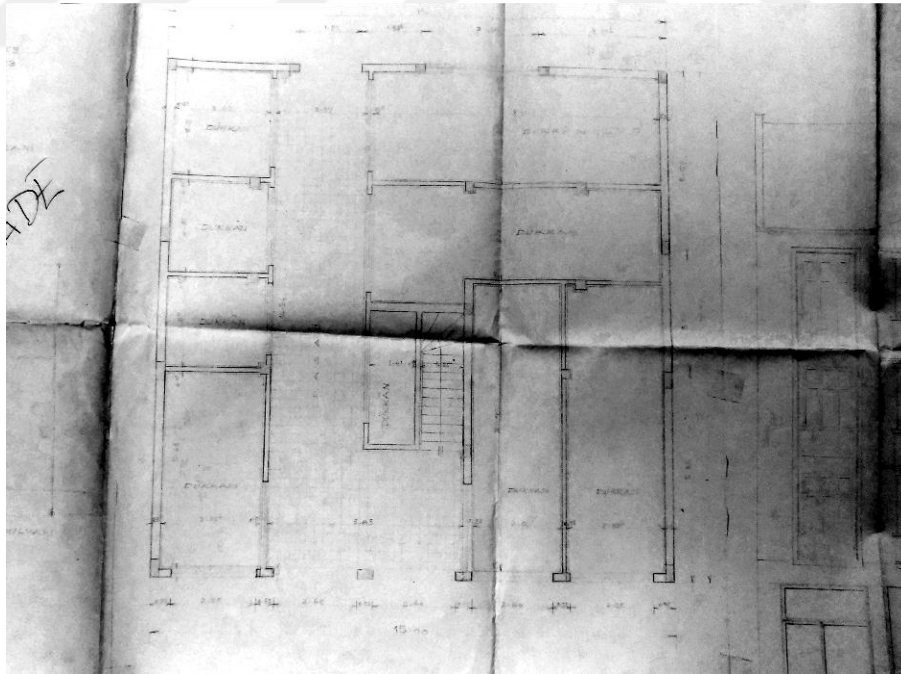
Şekil 4.11. Kocabeyoğlu Pasajından Güncel Görünümler; Mayıs 2018, Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir.

Şekil 4.12. Kocabeyoğlu Apartmanı’nda Kullanıcı Müdahalesi Örneği; İzmir-1 Caddesi Yönü Ara Geçiş Görünümü ‘Ayak İzlerini Takip Edin’ ; Mayıs 2018, Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir.

Ancak yapının Kocabeyoğlu Apartmanı ile pasaj bağlantısının fiziksel olarak tamamlanmasının ardından döneme yayılarak değişen iş kolları kullanıcı grubu ile anılan mekânsal/toplumsal hafıza uzantılarıdır. Pasaj işlevli mekânda Atatürk Bulvarı ilişkisinde iki adet giriş alanı tanımlanmıştır. İzmir Caddesi Cephesi’nde ise, iki adet zemin kot ilişkisi, bir zemin üstü (Kocabeyoğlu Apartmanı) kot ilişkisi, bir zemin altı (Bursa Kumaş Pazar’ı) kot ilişkisi amaçlı giriş alanı tanımlanmıştır. Kocabeyoğlu Apartmanı ve Toygar Apartmanı ara hacminde oluşturulmuş olan teras yayılımında iki yapı bloğu birbiri ile fiziksel bağlantı kurmakta ancak son derece olumsuz müdahale örnekleri ile yapı kimlikleri tahrip edilmiştir. Güncel anlamda tezin yazarı pasaj mekânını deneyimleme aşamasında konut blokları olan hacimlere erişememiştir. Kocabeyoğlu Apartmanı’nda üçüncü kat düzleminde bölücü eleman müdahaleleri ile servis kovası erişim dışı bırakılmıştır. Ancak yapılar arasında taşıyıcı nitelikli kolon ve kiriş elemanlarının ticari işlevli hacimler arasındaki sürekliliği gözlemlenmiştir. Bu hafıza uzantıları kentsel/kamusal mekâna pasajların katkısını ortaya koyarken, neo-liberal hangar yapılarına, tüketim eğilimlerine karşı alternatif bir kültürel mekân üretimi ortaya koymaktadır.

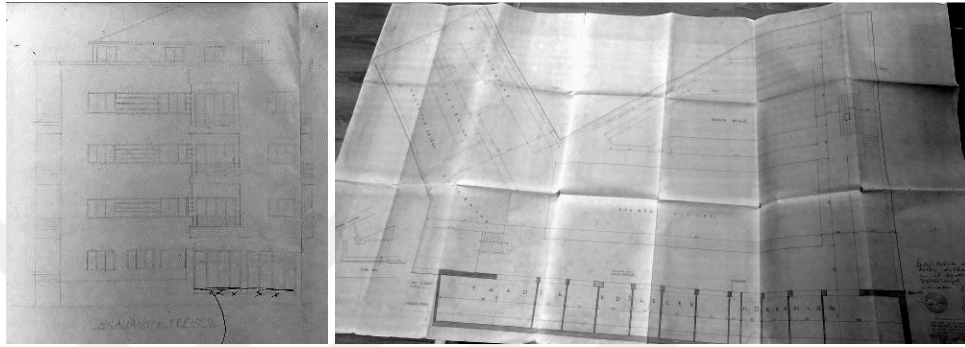
Şekil 4.13. Toygar Apartmanı Barınma İşlevi ile Tasarlanmış 1.Kat Projesi, Çankaya Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi, Erişim: Eylül 2017.

Şekil 4.14. Toygar Apartmanı Ticari İşlevi ile Revize Edilmiş 1.Kat Projesi, Çankaya Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi, Erişim: Eylül 2017.

Ara- Mekân Olarak Kocabeyoğlu Pasajı:

Kocabeyoğlu Pasajı'nın kentsel ara mekân niteliği yaya yolunun düzlemsel olarak zemin kotta sürekliliğini sağlayarak, geçiş işlevini desteklemekte ve böylece de İzmir Caddesi ile doğrudan doğruya fiziksel, görsel bağlantı tanımlamaktadır. İzmir Caddesi ve Atatürk Bulvarı kullanıcı yoğunluğu itibariyle birbirine paralel olarak artış göstermiş ve kullanıcılar tarafından sıklıkla anılan geçiş işlevi aracılığıyla pasajın yürüme aksı, kentin dolaşım/yön bulma şeması ile bütünleştirilmiştir.

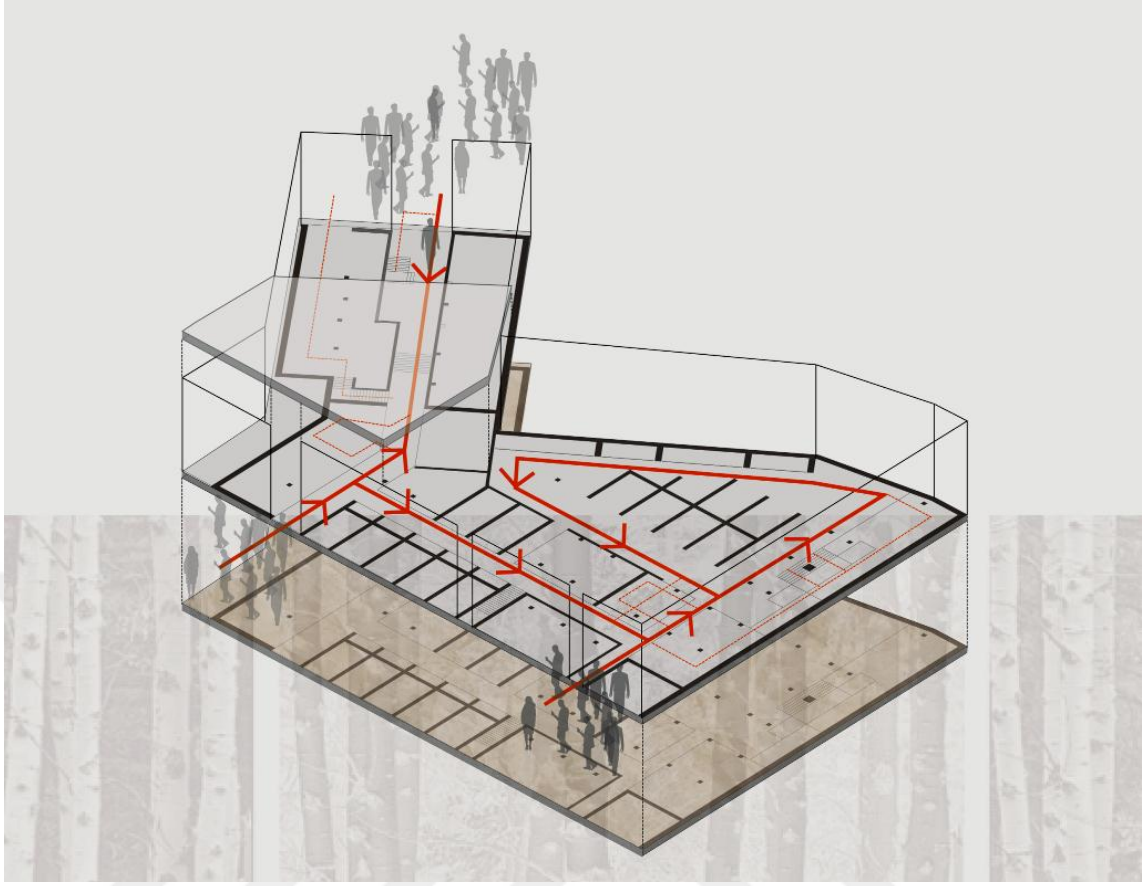

Şekil 4.15. Kocabeyoğlu Apartmanı Hilaliahmer (Kızılay Binası) Cephe Çizimi, Çankaya Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğu Arşivi, Erişim: Eylül 2017.

Şekil 4.16. Kocabeyoğlu Pasajı Kaldırım Altındaki Dükkânların Tretuvar Seviyesine İndirilmesi Projesi, 30.07.1967; Çizen: Ş.Dalver, Yapan: G.Özden; Çankaya Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğu Arşivi, Erişim: Eylül 2017.

Kentsel Mekânda Yön Bulma Eylemine Karşılık, Kentsel İç Mekân Kocabeyoğlu Pasajı:

Kocabeyoğlu Pasajı'nın kentsel iç mekân örneği olarak kentli yaşamında yön bulma eylemini etkilemekte, kentsel iç mekânın bölümlenme nitelikleri ve yürüme güzergâhının genişletilmesi anlamında pasaj kentsel/kamusal mekâna katkıda bulunmaktadır. Ancak, pasajın bütüncül yapısında yapı blokları aracılığıyla oluşturularak kentsel açık mekânda yer alan bütüncül dolaşım şeması, kullanıcılarının yön bulma eyleminde hacimsel büyüklüklere bağlı olarak olumsuz söylemler ile anılmış, 'daracık yollar' ile pasaj mekânında dolaşım ifadesiyle aktarılmıştır, her bir bölüntülenme kâr amacını arttırmak düşüncesiyle gerçekleştirilmiş, kullanıcı göz ardı edilmiştir. Mekânda yön bulma eylemi zemin kot aracılığıyla ana giriş cephesi ile aynı aksta yer alan İzmir Caddesi giriş açıklığı aracılığıyla sağlıklı olarak gerçekleştirilebilmektedir. İzmir Caddesi'ne paralel olarak konumlanan ikincil nitelikli ve her alana erişim sağlamayan açıklıklar yön bulma durumunu olumsuz etkilemektedir.

Şekil 4.17. Kentsel ara mekân örneği olarak Kocabeyoğlu Pasajı Dolaşım Şeması; Toygar Apartmanı ve Kocabeyoğlu Apartmanı rölöve çalışması aracılığıyla tezin yazarı tarafından üretilmiştir. Kaynak, Güliz Küçüktaşdemir Arşivi, 2018.

Gündelik Yaşamın, Kültürel/Sosyal/Ekonomik Belleğe Etki Eden İşlevlerin, Biçimsel Olarak Karşılığı:

Kocabeyoğlu Pasajı, kentsel/kamusal mekânda ‘kabuk’ oluşturmakta ve dönemsel olarak anılan bireysel/toplumsal eğilimlerin bir araya geldiği fonksiyon kümelenmelerini meydana getirmektedir. Ancak bu kümelenmeler, döneme bağlı olmak üzere tüketim eğilimlerini belirleyen veya kitlesel yönelimin bir ürünü olarak ortaya çıkabilmektedir. Biçim ve içeriğe bağlı pasaj mekânında gerçekleşen mekânsal değişim/dönüşüm, tüketim ürünü ile bağlantılı bir veri olmalı iken, Kocabeyoğlu Pasajı’nın esnaf kullanıcıları tarafından değerlendirilmemektedir. Böylece pasaj mekânında yer alan ürünler, donatı ve mekânın düşey bileşeni olan duvar yüzeylerinde sergilenmekte, mekân dolaşımındaki eşikler bu yüzeyler ve dolaşım şeması ile ilişkilendirilmektedir.

4.2. Ülkealan Pasajı (1960'lı yıllar)

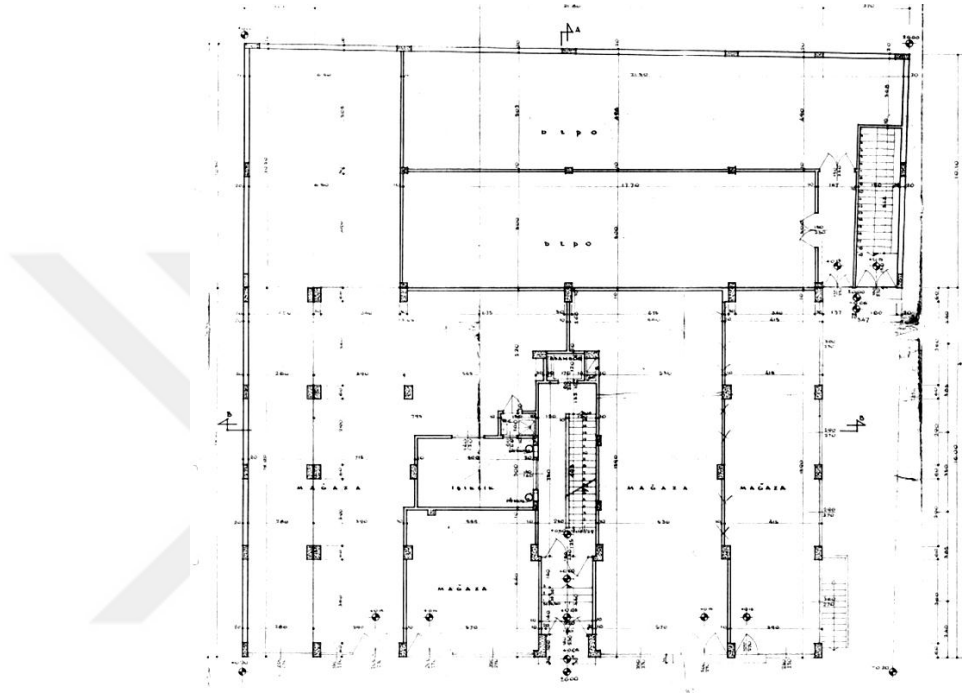
Ülkealan Pasajı⁸⁹, Yüksek Mimar İlhan Erol tarafından tasarlanmış ve 1962 yılında onaylanmış mimari projesi ile Atatürk Bulvarı'nın yoğunluk aktarımının gerçekleştiği İzmir-1 Caddesi'ne paralel konumda inşa edilmiştir. Yapı tasarımında barınma ve ticari işlevli olması bakımından karma fonksiyon, dönemin Yenişehir kimliğini temsil etmektedir. Yapı kimliğinde çoğul fonksiyon ile konut tasarımının birincil örnekleri Ulus ve eski şehir üzerinden kurgulanırken (Vakıf Apartmanı örneğinde görülebileceği gibi), Yenişehir üzerinde zemin kot ilişkisi ve kentsel mekânda ticari yoğunluğu arttırma çabası fiziksel olarak görülebilmektedir. Böylelikle Ülkealan Pasajı, Necip Bey Apartmanı ile karma işlevli bulunan bir yapı biriminin zemin ve zeminin iki alt kotunda yer almaktadır. Pasaja giriş, Kocabeyoğlu Pasajı'nın İzmir-1 Caddesi giriş açıklığı ile karşılıklı olarak konumlandırılmıştır. Bu bağlamda, bütünüyle yaya yürüme yolu olarak tanımlanmış İzmir Caddesi ve pasajlar aracılığıyla iki pasaj, kentli hareketliliğini birbirine aktarmakta, sürdürmektedir. Ülkealan Pasajı, geçiş mekânı olarak kentsel alanları birbirine bağlayan bir mekânsal düzenlemeye sahiptir. Pasajın İzmir-1 Caddesi ile görsel, fiziksel ilişki kurmakta olan cephe yöneliminden merkezlenen giriş tanımlanmıştır. Konut işlevi bulunarak tasarlanmış yapının zemin kat üzerinde bu işleve yönelik otuz daire konumlandırılmıştır.

Kocabeyoğlu Pasajı inşasının ardından Ülkealan ve Soysal Pasajları, 'ürün sergileme' bakımından Yenişehir Bölgesi için 'yeniliği' ifade etmiştir. Kümelenmiş ticari işlevli mekânın 'yön bulma' davranışını ise, mekânın içinde barındırdığı sınır, eşik elemanları 'vitrin' düzeni etkilemektedir. Buna ek olarak, kullanıcılar tarafından da anılan 'vitrin' düzeni, pasajın mekânsal bellek ve kimliğine etki eden tüketim ürünü çeşitliliği 'sanat eseri' gibi iç cephede yerini almaktadır. Zeminde ise belirtilen çizgisel eşik, pasaj malikleri tarafından esnaf kullanıcılarının sınırlarını hatırlatmaktadır.

Yapım yılına ait mimari proje incelemesinde mekân içi bölümlenme, hacimsel olarak dikdörtgen taban alanının tanımlandığı dört mağaza ve iki depo aracılığıyla sağlanmıştır. Bu proje üzerinden pasajın mekânsal organizasyonunda, kümelenmiş ticari işlevin sıralı deneyimi yerine, cephe ve yol ilişkisinde bağımsız olarak da çalışabilme olasılığının yer aldığı görülebilmektedir. Ancak revize edilen proje üzerinde, mekânın imar izni ile inşa edilme aşamasını takip eden değişiklikler yer almış, mekân için dolaşım 'L' formu ve ticari

⁸⁹ Küçüktaşdemir, G., DOCOMOMO-Ülkealan Pasajı; DOCOMOMO-Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları XII; 16/12/2016-18/12/2016 Tarihlerinde gerçekleştirilen sunu ile tezin yazarı literatürde belgeleme çalışması gerçekleştirmiştir.

işlevin parçacıklı olarak iç mekân bölümlenmesi bağlamında yeniden değerlendirilmiştir. Burada, Türkiye ve özellikle İstanbul pasajlarının fiziki biçimlenmesi ile Ankara’da yer alan pasaj mekânının fiziksel bileşenlerinde önemli oranda ayrışma bulunmaktadır. Pasaj mekânının modern yapı temsili olarak köken analogisi eşliğinde, gökyüzü aracılığıyla bağlamsal ilişkisi, Ankara’da örnek incelemeler üzerinden de görülebileceği üzeri gerçekleşmez.

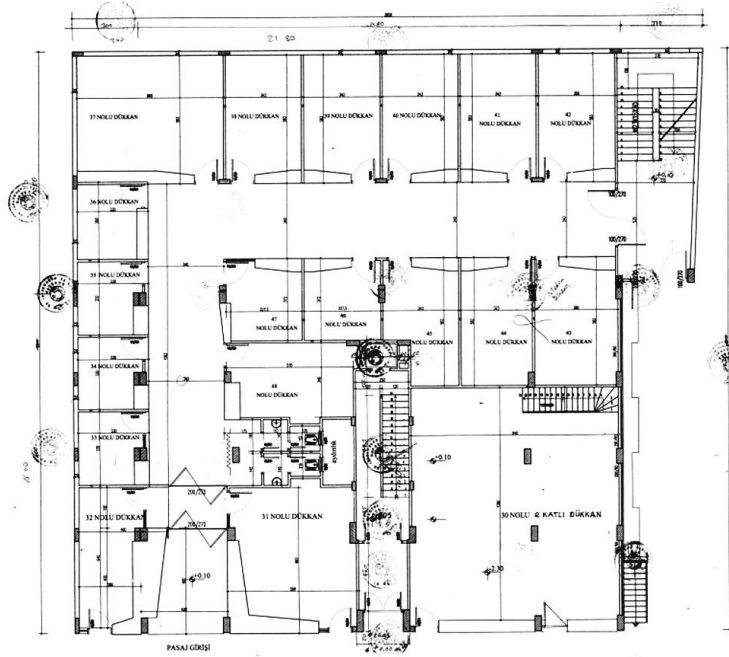

Şekil 4.18. Ülkealan Pasajı, Mimar İlhan Erol; Zemin Kat Planı Çizimi, Çankaya Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi, Erişim: Eylül 2017.

Böylece zemin kot ilişkisinde yirmi adet farklı hacimsel büyüklükte birimin oluşturulduğu gözlemlenmiştir. Özgün projede mekânda doğal ışık kaynağı değerlendirmesi konut ve pasaj mekânında çatı ışıklığı ile sağlanmıştır. Revize edilen projede ise pasaj mekânının, gün ışığı kaynağı minimize edilerek ıslak hacim oluşturulmuştur.

Öyle ki, zemin ve zemin altı kotta çalışan pasaj mekânlarında zaman-mekân-bağlam-kent örüntüsünün görsel ilişkisi kesilmeye meyillidir. Yapıda düşey olarak bağlamsal ilişki kurulmazken, Ankara pasajlarında salt olarak zemin kot ilişkisi kurulmakta, sirkülasyon kentin ağı ile sağlanmaktadır. Kent perspektifi bu yol ile eşik elemanı aracılığıyla bir diyaframa kavuşmaktadır. Görme eylemi ve kent perspektifine ilişkin görüşmecî belleğinde Ahter Bademli Kırıl, bireysel anekdotu aracılığıyla örneklendirmiş “Ben Ömer’le nişanlıydım, Ömer bir gün sabah çıktı; gece o kadar geç geldi ki, biz polise haber verdik.

Girmiş kitapçıya takılmış, zamanın nasıl geçtiğini unutmmuş. Herkes panik içinde! Sonra çıktı geldi Zafer Pasajı'ndan. Öyle de bir anım vardır.” belirtmiştir.

Şekil 4.19. Ülkealan Pasajı, Mimar İlhan Erol; Zemin Kat Planı Çizimi Revize Projesi, Çankaya Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi, Erişim: Eylül 2017.

Ülkealan Pasajı'nda düşey sirkülasyon aracı olarak merdivenler, yapının dikdörtgen taban alanında orta aksta ve İzmir Caddesi yöneline dik olarak konumlandırılmıştır. Böylelikle özgün yapı ve revize yapı projesinde görülebilmektedir ki, dikdörtgen taban alanı simetrik olarak servis kovası aracılığıyla iki temel birimi oluşturmuştur. Ancak, farklı taban alanı büyüklüklerinde alt birimler üretilmiştir.

Şekil 4.20. Necip Bey Apartmanı Girişi, 2017 Yılında Tezin yazarı tarafından belgeleme, Kaynak: (Güliz Küçüktaşdemir Arşivi)

Şekil 4.21. Necip Bey Apartmanı Servis Kovası Referanslı Çatı Işıklığı, 2017 Yılında Tezin yazarı tarafından belgeleme, (Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi)

Şekil 4.22. Necip Bey Apartmanı ve Ülkealan Pasajı Cephe Müdahalesi, 2017 Yılında Tezin yazarı tarafından belgeleme, (Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir Arşivi)

Yapı cephesi, dönemin mimari temsili bakımından özgün bir örüntüye sahiptir. Yapının kendisi betonarme iskelet sistemi ile inşa edilmiş, cephe örüntüsünde işlenmiş traverten kaplama elemanlarının yanı sıra, gözenekli metal panolar yer almıştır. İzmir-1 Caddesi'ne paralel konumda yer alan giriş cephesi, zemin kat planı ile tutarlı mağaza birimlerinin cephe düzenindeki açıklıkları oluşturmaktadır. Güncel zaman diliminde yapının cephesi, kullanıcı müdahalelerine maruz kalmış, cephede yer alan çıkmalar, kullanıcılar tarafından yüzey elemanı ile kapatılmıştır. Bunun yanı sıra, cephenin yine balkon korkulukları, kullanıcılar tarafından tanıtım ve reklam panoları ile lekesel olarak cephenin tasarımını işgal eden parazittik elemanlardır.

Binanın yapım ve ruhsat izni 'apartman' olarak kayıt altına alınmış ise de Yenişehir'in gelişmekte olan ticari yapı stokuna katkıda bulunacak pasaj ve yapı bütünü pasajın mülk maliklerinden Eser Ülkealan tarafından "Burası hep işyeriydi. Ev pek yoktu." olarak karma yapılanmanın inşa süreci itibariyle tekil olarak ticari işlev dönüşümünü aktarmıştır. Ülkealan ek olarak, "Yukarıda bizim dairemiz yoktu; arsa sahibinin vardı. Babam da satmıştı. Kalan elimizdeki şeydi... Babam hissesine düşen daireleri satarak binayı yapıyordu. Bir kısım daireler Nedime Çarkacı 'ya aitti; babam hissesine düşen daireleri satarak binayı yaptı; pasaj elimizdeydi." ifade etmiştir⁹⁰. Pasaj, fiziksel müdahale boyutunda yüzey elemanları tarafından işgal edilmiş, ancak yapısal anlamda hafif iç mekân bölücülere ile mekânda yön bulma durumuna etki etmiştir.

Şekil 4.23. Ülkealan Pasajı Giriş Cephesi, İzmir-1 Caddesi Yönelimi; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir tarafından üretilmiştir.

⁹⁰ Eser Ülkealan ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat hakkında detaylı okuma için Tez'in Ek-2 Belgesi'ne bakınız.; Güliz Küçüktaşdemir; 2017.

Şekil 4.24. Ülkealan Pasajı, Mimar İlhan Erol; Giriş Cephesi, Çankaya Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi, Erişim: Eylül 2017.

Şekil 4.25. Ülkealan Pasajı, Mimar İlhan Erol; Cephe Çizimi, Çankaya Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi, Erişim: Eylül 2017.

Hangar Mekânlara Karşılık, Pasaj Mekânında Ticari Ürün Aracılığıyla Tekelleşme:

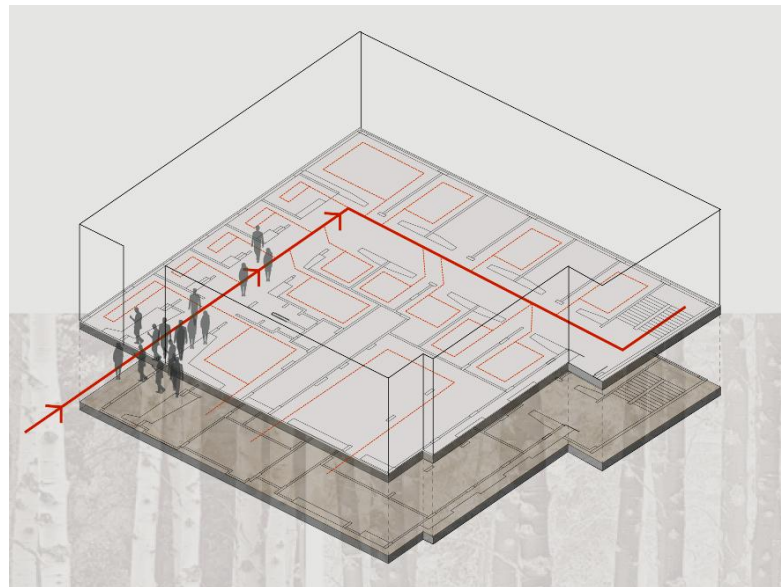
Ülkealan Pasajı yapım yılı itibariyle ve güncel bağlamda kullanıcı kitle tüketim pratiğinin mekânsal oluşumu olan ‘büyük mağazacılık’ (Geist, J.F., 1989) ile ortaklaşan bir yaklaşımla bütüncül olarak hizmet vermeyi tekelleşen ürün gamında sürdürmektedir. Tüketim odağı, sözlü tanımlıklar aracılığıyla yapım yılı itibariyle spor ürünleri ile ilişkilendirilmiş ve Ankara, Yenişehir bağlamında biricik kaynak olarak nitelendirilmiştir. Spor ürünü ve malzeme temini konusunda pasaj mekânının kentsel tüketim alanındaki tekelleşmesi, pasajın güncel durumda anlam-bellek-kimlik durumu ile anılmasına katkı sağlamış, hangar yapılarına karşılık var-oluş mücadelesini desteklemiştir. Böylece pasaj mekânı tek yön erişimli bir mekânsal düzenleme ile gelir grubu ayırt etmeksizin nüfusun ‘beden terbiyesi’ ihtiyaçlarını karşılamakta olduğu bir mekâna dönüşmüştür. Burada mekân kimliği ile tekil ürün odaklı tüketim, pasajın mülk sahipleri tarafından herhangi bir yönlendirme ile oluşmamıştır. Ancak 1960’lı yıllarda, Ankara pasajlarında ürün tekelleşmesi hakkında Ülkealan kendi anekdotları aracılığıyla ‘Amerikan Etkisi’ ile gündelik tüketim ürün değişimi, talebine dönük mekânsal oluşumların gerçekleştiğini de aktarmıştır.

“Geçenlerde pasaj ile ilgili bir konuşmada “Halen çok güncel halen orada duruyoruz. Çoluğumuza, çocuğumuza bütün spor malzemesi ne varsa yine orada bulunuyor!” dediler. Zaten de o yıllarda Pasajın yeni açıldığı yıllarda, ilerlediğiniz zaman İzmir Caddesi’nin ki İzmir Caddesi de olağanüstü güzel bir semtti. Yanında Anadolu Kulübü vardı. Bütün siyasi çevre orasıydı. ANAP 1983’te iktidar olduktan

sonra da yine Anadolu Kulübü bütün milletvekili ve milletvekili düğünleriyle hep çok zarif Ankara'nın çok elit grubunun devam ettiği caddelerdi. Daha ilerlediğiniz zaman, Amerikan Pazar'ı dediğimiz veya Amerikan Pasajı dediğimiz, Öztuğ Pasajı gelirdi. Onlar da bakın tekelleşmişti. Onun içindeki bazı dükkânlar sırf kot satardı. 501 Lewis'lar meşhur olduğunda, Avrupa ilaçları lazım olduğunda oralara koştururduk... Evet o tekelleşme vardı. Birebir mutlaka dostluklar kuruldu, onların anılarında da mutlaka pasajdan tanıdığı, spordan tanıdığı insanlar rol oynadı. AVM'ler açıldı dolayısıyla insanlar hem yemek yeme, dolaşma, alışveriş ihtiyaçlarını o büyük mekânlarda daha kolay karşılayabildikleri ve daha lüks oldukları için sanıyorum pasajları bıraktılar. Bizim pasajımızda spor malzemeleri tüketimi olduğu için hep ayrıcalıklı. Diğer pasajlar öldü; Soysal Pasajı, Zafer Çarşısı gibi... Kocabeyoğlu'nun başından beri hep tarzı belliydi. O yerini korumuştur bence. Diğer pasajların kısmen kaybolmasında onun etken olduğunu sanıyorum. AVM'ler hayatımızı çok değiştirdi çünkü.”

Pasaj Mekânında Bireysel/Toplumsal Simgesel Nitelikli İbadet Mekânı ve ‘Öz’:

Ülkealan Pasajı, hangar mekânlara karşılık ürün tekelleşmesi gündeminde görüşmeci belleğinde ve kent belleğinde ‘gücünü’ korumaktadır. Buna ek olarak, mekânsal yapılanmasında zemin ve zemin altı kotta pasaj mekânının işlerliği sembolik anlamlılık durumu ile de artırılmıştır. Pasajın malikleri ve kentliler, Ülkealan Camii’ni kentlilerin sembolik bellek etkileşiminde önemli bir mekânsal, simgesel oluşum olarak tanımlamıştır. İbadet mekânı, bireysel ve toplumsal bellek, kentsel/kamusal mekânda anıtsal değeri ile ifade bulurken, pasaj mekânında zemin altında tanrı inancının simgesel boyutu ile insan ölçeğinde tasarlanmış gündelik ritüellerin parçasını oluşturmuş çalışma alanının biricik örneğidir. Bu bağlamda, insan ölçeği dâhilinde toplumsal kodlar, kültürel belleğin arka plan ilişkisi dahilinde bağlam ile ilişki kurmakta olan pasaj mekânında temsil edilmektedir. Böylece pasaj mekânında gündelik nesnelere alışılmış mekânsal bölüntüler aracılığıyla hacim ilişkisinde sergilenirken, ibadet etme eylemi mekânı kendisine malzeme edinerek ‘öze’ yaklaşmayı önermektedir.

Şekil 4.26. Kentsel ara mekân örneği olarak Ülkealan Pasajı Dolaşım Şeması; Rölöve çalışması aracılığıyla tezin yazarı tarafından üretilmiştir. Kaynak, Güliz Küçüktaşdemir Arşivi, 2018.

4.3. Zafer Pasajı (1960'lı Yılların İkinci Yarısı)

Zafer Pasajı, tezin kamu mülkiyetinde 'devlet eliyle' inşa edilen pasaj örneğidir. Yapının özgün proje dosyasına erişilememiş, revize edilen belgelere ve sayılı görsel malzemeye ulaşılmıştır. Buradaki kaynak ve sözlü tanık, pasaj esnafı Celalettin İpek'e göre pasajın inşaatı 1967 yılında tamamlanmıştır. O'na göre pasaj mekânı 'Kocabeyoğlu Pasajı' ile fiziksel muhakemede "diğer pasajları aşan bir güzelliği vardır"⁹¹. Betonarme karkas sistem ile inşa edilen yapı, kent belleğinde yer almakta olan, Atatürk Bulvarı üzerinde Lörcher ve Jansen kent planlarında da izi bulunmakta olan yeşil bant üzerinde konumlanmıştır. Zafer Anıtı ile meydan tanımlayıcı niteliği bulunan ve Bulvar' da karşılıklı olarak konumlanan iki park, kentli belleğinde 'nefes alma' noktalarıdır⁹². İmar İdare Heyeti tarafından kesin plan tasdiki 27.03.1970 yılında gerçekleştirilen pasaj, 'yeşilden ihdas edilen 4800 metre karelik alan' Belediye adına tescil edilmiş ve tapuda kentsel açık mekânın yok edilmemesi hususunda şerh verilmesi şartıyla inşa edilmiştir⁹³.

Celalettin İpek, "Üç duvardı burası! İnce sıva, badana boya yoktu. Ham!" olarak ihale aracılığıyla ticari faaliyete başladığını belirtirken "Bir kere rahat girişli, tavan yüksek, nefes alıyorsun! Nefes alıyorsun; aradığın her şeyi buluyorsun." ifade etmiş, pasajın mekânsal anlamda Yenişehir'de konumlanan pasaj mekânları için ayırt edici fiziksel niteliğini eklemiştir. İpek'in belirtmekte olduğu kentlinin 'nefes alıyor' oluşu, pasaj mekânının inşa edildiği dönem itibarıyla yol kotu ile kurmakta olduğu yeşil alanın sürekliliği üzerinden aktarılmıştır. Pasajın inşası gerçekleşmemişken görüşmeciler, burada seyyar nitelikli kitap satışı gerçekleştiğini belirtmiş, inşaat aşamasında parkta yer alan ağaçların kesiminin gerçekleştiğini ve yol altı kotta alandan hafriyat yapıldığını belirtmiştir. Pasaj inşası ile birlikte, yol kotunda yeşil alan çalışması gerçekleştirilmiş ve alanda yapı girişi amacı ile üst örtülü servis kovası yer almıştır.

Pasaj mekânında yer alan iş kolu ihale ile tespit edilmiş, toplamda kırk beş adet dükkânın faaliyette bulunabileceği duyurusu yerel yönetim kaynaklarında yer almıştır. İhale ilanı aracılığıyla kamu ve ticari faaliyette bulunmak isteyen ilgililere ulaşılmıştır. Celalettin

⁹¹ Celalettin İpek ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat hakkında detaylı okuma için Tez'in Ek-2 Belgesi'ne bakınız.; Güliz Küçüktaşdemir; 2017.

⁹² Detaylı aktarım için bkz. "3.2.1.4. Zafer Pasajı'nı Sosyal Nitelikleri ile Hatırlama"

⁹³ Detaylı Araştırma için bkz., "Zafer Meydanı 21, Karar No:158, 60317 No.lu Kesin Planın Tasdiki Hakkında", İmar İdare Heyeti ile gerçekleştirilen yazışma; Kaynak: Ankara Büyükşehir Belediyesi, İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı Arşivi, Çap. No: 60317, Karar No: 158; Erişim, Haziran 2016.

İpek, Anafartalar Caddesi'nde ticari hayatını sürdürdüğünü ve Yenişehir'de arz-talep dengesinde değişim yaşandığını ve 'hava parası' kavramı ile karşılaştığını belirtmiştir.

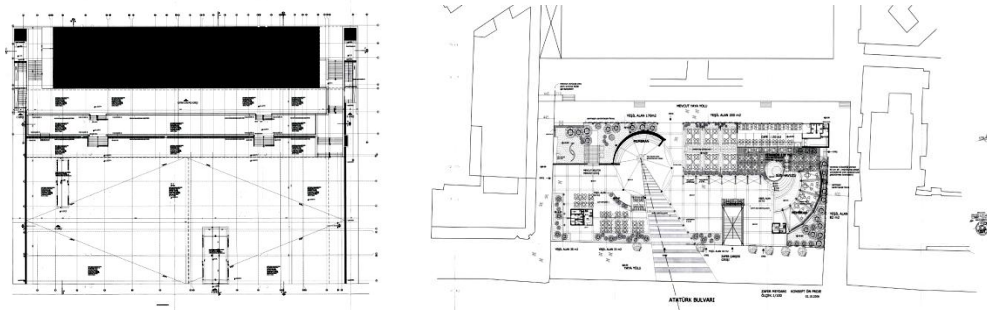
“O zamanlar meşhur büyük Kocabeyoğlu Pasajı vardı... Buranın ihalesini duydum. Öyle girdim. İhalede giriş fikrim şuydu; o zaman hava paraları vardı. Bir sene durup hava parasıyla devrederim düşüncesiyle girdim. O zamanın rayiciyle çok yüksek kirayla tuttum burayı 3125 Lira aylık kiraydı. Bir dükkâna 7-8 kişi talip oluyordu bu arada. 1968 Yılı'nın en yüksek kirasıydı belki de. Sonradan davalarla, mahkemelerle kira ücreti düştü. Bunlar da yaşandı. Herkese çok yüksek geldi kiralar. Ekspertler gelip baktılar, ödeyemedik. Adil mahkemeler vardı.”

Kentsel mekânın belleğine müdahale ölçeğinde pasajın inşası, yeşil örtünün kamu erişimine kısıtlanması ile park kimliğinden ayrılarak salt olarak görsel etkileşim kurulabilmesi mümkün olmuştur. Pasaj dikdörtgen taban alanlı olarak, zemin ve asma kat olmak üzere ticari/kültürel işlevli bir yapı olarak tasarlanmıştır. Toplumsal deneyim kazanımı ve kent kimliği bakımından Zafer Pasajı'nın tasarım kriterleri, meydan niteliğinde fiziksel olarak dolu-boşlardan oluşan kent dokusu ile herhangi bir bütüncül perspektif ile ele alınmamıştır. Buna karşın, pasajın inşa edildiği dönem ve üst örtü, meydan kimliğini zedeleyici nitelikli olmuştur. Sözü edilen pasaj yapısı kentsel niş tanımlamakta ve bütüncül bir meydan dokusunun parçasını oluşturmaktadır.

Şekil 4.27. 1970'li Yıllarda Zafer Pasajı Görünümü, Kaynak: Büyükşehir Belediyesi Arşivi, Erişim: Haziran, 2016.

Şekil 4.28. 1990'lı Yıllarda Zafer Pasajı'nın Hava Görünümü, Kaynak: Büyükşehir Belediyesi Arşivi Erişim: Haziran, 2016.

Şekil 4.29. Zafer Pasajı, 1/100 Ölçekli Vaziyet Planı, 2011 Yılına Ait Revize Edilmiş Plan Aktarımı Mimar Derya Koç Özergene tarafından çizilmiştir; Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi, Erişim: Haziran,2016.

Şekil 4.30. Zafer Pasajı, 1/100 Ölçekli Vaziyet Planı, 2006 Yılına Ait Meydanı Canlandırma Ön Konsept Projesi; Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi, Erişim: Haziran,2016.

Pasaj mekânı, zemin kot seviyesi itibariyle kullanıcılarını zemin altı kotta deneyime davet eder. Ayrıca, yapıda yine zemin kot aracılığıyla ‘Kültür Merkezi Girişi’ bulunmaktadır. Böylece düşey sirkülasyon aracı olarak yürüyen merdivenler yürüme aksını sürdüren ve genişleyen bir yüzeyin devamı olarak giriş holünü tanımlamaktadır. Mekânsal dağılım gerçekleştiren hol, simetrik düzenli taşıyıcılar aracılığıyla pasaj mekânının aksiyel olarak bölümlenmesini olanaklı kılmıştır. Pasajda yer alan dükkanlar, sağır cephe çeperleri ile ilişki kurmakta ve dolaşım alanını ‘T’ biçiminde oluşturmaktadır. Pasaj sirkülasyonu iki ana koridor aracılığıyla kentsel/kamusal mekâna giriş/çıkış eylemini desteklemektedir.

Şekil 4.31. Zafer Pasajı Giriş Cephesi, Atatürk Bulvarı Yönelimi; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir tarafından üretilmiştir.

Zafer Pasajı kentsel/kamusal mekânın sit alanı olma özelliğindeki bir yapılanma olarak 1960'lı yılların ikinci yarısında pasaj mekânı düzeninde Yenişehir'de ticari eğilim yoğunlaştırıcısı olan zemin kot altında yapılandırılan pasaj mekânı örneğini oluşturmaktadır. Yapı herhangi bir biçimde gün ışığı alamamaktadır. İç mekân bölücüleri, geçirgen ve yarı geçirgen malzemeler ile eşik tanımlamakta, iki/üç boyutlu ürün sergileme biçimleri kullanıcıya sunulmaktadır.

Pasaj ve bulunduğu kentsel açık alan, Ankara Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'nun 05.03.2004 günü, 8992 sayılı kararı ile Tarihi Sit Alanı olarak ilan edilmiştir. Bu karar doğrultusunda, meydan bütünlüğü ve pasaj yapısının zemin kotu ile ilişkilenen alana gerçekleştirilmesi planlanan fiziksel müdahaleler hakkında yerel yönetim birimlerinin yazılı işlemleri tezin yazarı tarafından takip edilmiştir. Özellikle burada yer alan altyapı ve üstyapı çalışmalarının düzenlenme aşamasında, kente hizmet veren mekânsal dokunun, rekreasyon işlevi ile yoğunluk kazandırılması konusu gözlemlenebilmiştir. Pasaj ile ilgili resmî belge temininde, 1980'li yıllarda pasaj kullanıcılarına ait iç mekân bölüntü değişikliği gerçekleştirebilmek anlamında yap statü denetimi amaçlı yazışmalar gerçekleştirdiği gözlemlenmiştir. Ancak, 2011 yılında pasaj bütünü renovasyon projesi ile mekânsal, kentsel bellek içinde yitirilen anlam durumlarına sebebiyet vermiştir.

Şekil 4.32. Zafer Pasajı, Kentsel Açık Mekân Yok Oluyor, 2014 Yılına Ait Renovasyon İşlemlerine Ait Fotoğraf; Ahmet Bedir Arşivi, Erişim: Haziran,2016.

Şekil 4.33. Zafer Pasajı, 2005 Yılına Ait Giriş Mekânı Fotoğrafı; Ahmet Bedir Arşivi, Erişim: Haziran,2016.

Şekil 4.34. Zafer Pasajı, İç Mekân ve Giriş Hacmi Yönelimine Ait Fotoğraf, 2009 Yılına Fotoğraf; Ahmet Bedir Arşivi, Erişim: Haziran,2016.

Zafer Pasajı'nda Kültürel/Sosyal Mekân Üretim Örneği Olarak Devlet Güzel Sanatlar Galerisi:

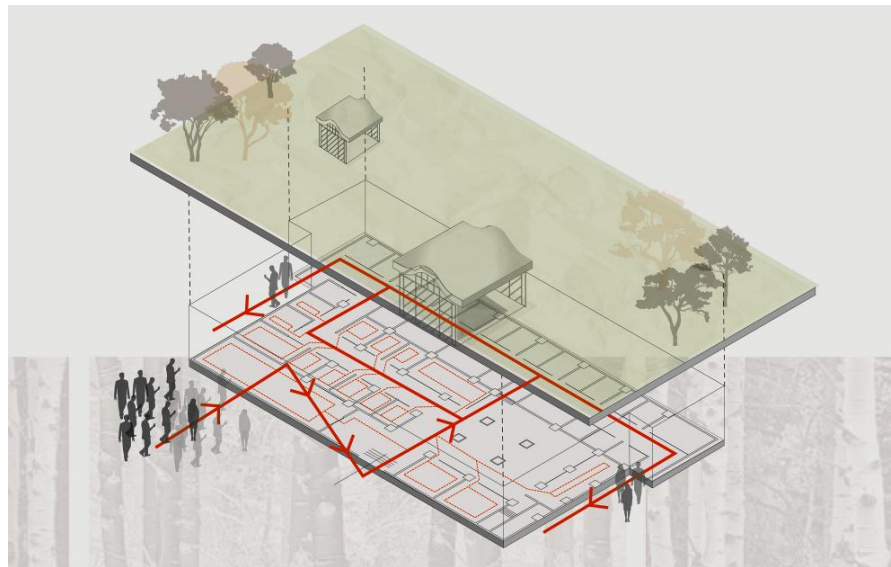
Zafer Pasajı ve Devlet Güzel Sanatlar Galerisi, görüşmeci belleğinde eş zamanlı olarak anılmış, pasajın kültürel/sosyal üreticisi olarak tanımlanmıştır. Böylece, tarihsel,

kültürel veriler bireyler ve mekân aracılığıyla, kentin yapısal bütünlüğü içinde yeni deneyimleri olanaklı kılmıştır (Lefebvre, 2007). Devlet Güzel Sanatlar Galerisi, Zafer Pasajı'nda 'sanatsal bir çekim' alanı ve kentli eğitim mekânı örneklemine oluşturmuş, kamu erkinin de ziyaretleri aracılığıyla birçok sanatçının sonsuz deneyim üreticisi olarak kent mekânının uzantısı olmuştur. Galerinin 70'li yıllar itibariyle faal olarak çalışması kentli deneyimini, pasaj kullanımını arttırmıştır. Bu gözlem pasaj çalışanları ve kullanıcı görüşü ile de desteklenmiştir. Ahter Bademli Kırıl, "Oranın başka bir misyonu da vardı." belirtmiştir. Kendisinin de katılımında bulunduğu sergi organizasyonu hakkında, katılımcılarına ilişkin aktarımda bulunmuştur. Kırıl, "Devlet Güzel Sanatlar Galerisi vardı alt katta, hatta 1992 yılında bile vardı. Ben hatırlıyorum. San Art Yönetim Kurulu'ndaydım o tarihte; bir dolu sergi yaptık biz. Çok nezihdi. Seramik sergileri, devlet sergileri, resim heykel sergisinden geçilir. Belli bir kesime hitap eden, belli kültürdeki insanları toparlayan bir merkez özelliği vardı pasajın. Girdin mi çıkamazsın." paylaşımında bulunmuştur.

Şekil 4.35. 1970'li Yıllarda Zafer Pasaj Cephesi Görünümü, Kaynak: Büyükşehir Belediyesi Arşivi, Erişim: Haziran, 2016.

Şekil 4.36. 2017 Yılında "Alışverişin Anavatanı" Zafer Çarşısı, "Bulamadığınız Her Şey İçin..." Zafer Pasajı Giriş Cephesi Görünümü, (Güliz Küçüktaşdemir Arşivi).

Şekil 4.37. Kentsel ara mekân örneği olarak Ülkealan Pasajı Dolaşım Şeması; Rölöve çalışması aracılığıyla tezin yazarı tarafından üretilmiştir. Kaynak, Güliz Küçüktaşdemir Arşivi, 2018.

4.4. Soysal Pasajı (1970’li yıllar)

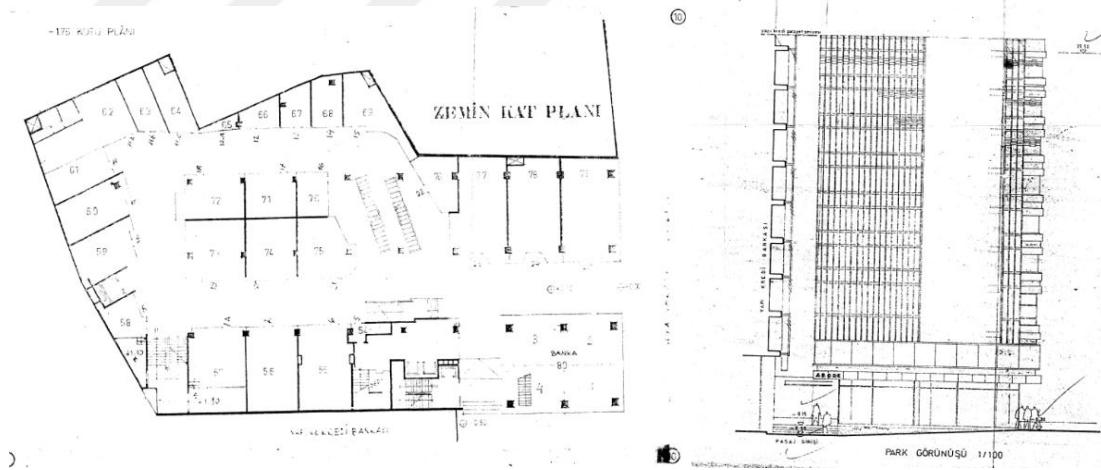
Soysal Pasajı arka plan ilişkisinde Sosyal Apartmanı’nın yıkım işleminin gerçekleştirmesini takiben inşa edilmiştir. Pasajın konumu Yenişehir, Ziya Gökalp Caddesi ile Bulvar aksının kesişim aksında yer almaktadır. Yerel yönetim birimleri aracılığıyla pasaj mekânına ait yapı bilgisinde, Werthem-Werke A.G. Wien ile tasarlanan asansör projesi bulunmaktadır. Pasajın mülk sahibi Şerafettin Soysal olarak ibarelenmiş, 20.01.1970 yılında asansör ve mimari projeleri ile onaylanmıştır. Zemin, asma, 1.ve 2. bodrum katı ile zemin üzeri 6 katı ve 1 teras katı bulunan yapı Soysal İşhanı, 8890,92 metre karelik alanı kapsayan mimari projesinde ‘ticari işlev’ koşulu belirtilmiştir. Yapının mimari tasarımı Rahmi Bediz ve Demirtaş Kamçıl’a aittir; inşaat mühendisi ise Cemil Lalik’tir. Yapının genel formu, kentin dolu boş ilişkisini ara bağlantılar ile kurmak anlamında biçimlenmiş ve yaya yönelim ilişkileri göz önünde bulundurulmuştur. Yapının ana giriş cephesi Atatürk Bulvarı üzerinden geri çekilmiş bir kütle ilişkisi ile sağlanırken, Sakarya Caddesi ve Selanik Caddesi yönelimini iki ayrı giriş-çıkış açıklığı ile desteklemektedir. Yapının betonarme karkas sistem ile oluşturulmuş, cephe özelliklerinde yatay ve dikey bölüntülü giydirme elemanlar 1970’li yılların yapı teknolojisindeki gelişimi ifade etmektedir. Hafif ve giydirme cephe panelleri, mekân içi yürüyen merdiven kullanımı gibi temsilleri ile yapının cephe örüntüsü bütün yüzler aracılığı ile sürdürülmüş yer yer bütüncül yüzeylere dönüştürülmüştür (Şekil 4.38.).

Şekil 4.38. Soysal Pasajı Giriş Cephesi, Ziya Gökalp Caddesi Yönelimi; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir tarafından üretilmiştir.

Ana giriş cephesinde, kentsel mekânın uzantısı diyagonal olarak konumlandırılmış yürüyen merdivenkovası ile kullanıcıları zemin altı kotlara aktarırken, ara kat ana giriş düzlemini tek kollu bir yürüyen merdiven ile düşey düzlemde birbiri ile ilişkilendirmektedir. Ara kat ve zemin altı kot, diyagonal merdivenkovasını çevreleyen galeri boşluğu aracılığıyla görsel ilişki kurmakta, gün ışığı alabilmek amaçlı yapı plastiğini destekleyici ışık kovası tavan kotunda yer almaktadır. Burada yer alan ışık kovası, yapının teras kotu ile ilişkilenmekte ve pastane işlevi doğrultusunda tasarlanmıştır.

Mekân kullanıcıları, asma katın pasaj açılış yılı itibariyle yer almadığını belirtmiş ve kuyumculuk zanaati ile kümelenen iş kolunun ilerleyen dönemde hizmet ettiğini aktarmıştır. İç mekân cephe düzenlemesi ve sergileme biçimleri çeşitlenerek pasaj malikleri tarafından belirlenen sınırlar dâhilinde değerlendirilmiştir. Zemin kotta bulunan yirmi altı dükkân ve servis hacimleri, kümelenmiş olarak merdivenkovası ile komşu ilişkide veya cephenin çeper ilişkisinde konumlandırılmıştır. Betonarme iskelet ve karkas sistemi ile oluşturulmuş yapının, strüktürel öğelerinin ve ışık kovasının yapı plastiği bakımından değeri, mekân kimliği ve kullanımı bakımından gündelik yaşam pratiğine etki etmektedir. Böylelikle mekân kurgusunda bireysel farkındalık, ayrışma ve kullanıcı grubu pasajın kentsel/kamusal dokuda keşfini desteklemektedir.

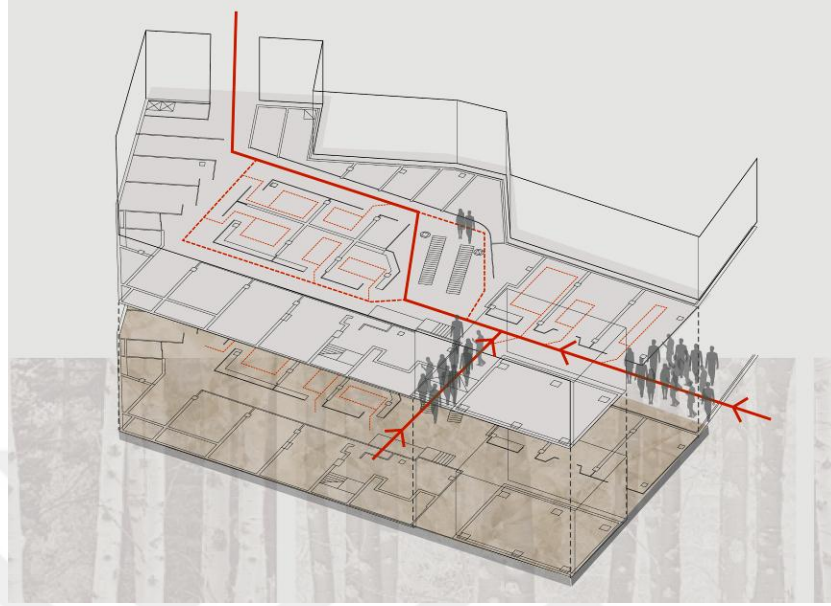

Şekil 4.39. Zemin Kat Plan Görünümü, Mimar Rahmi Bediz ve Demirtaş Kamçıl, Kaynak: Çankaya Belediyesi Arşivi, Erişim: Haziran, 2016.

Şekil 4.40. Cephe Görünümü, Mimar Rahmi Bediz ve Demirtaş Kamçıl, Kaynak: Çankaya Belediyesi Arşivi, Erişim: Haziran, 2016.

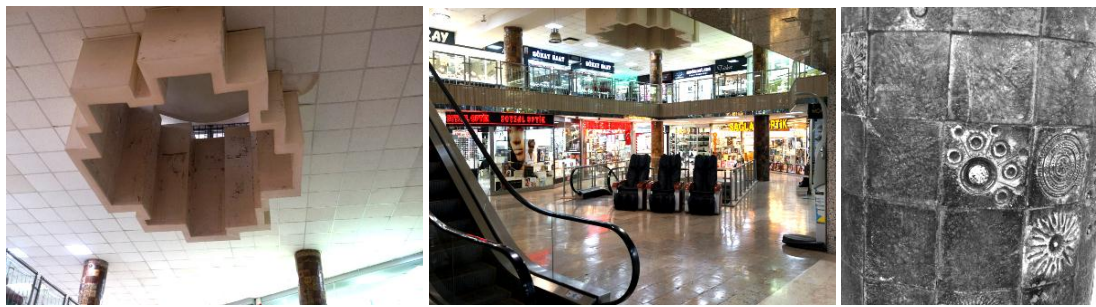
Kentsel/kamusal bellek içinde Atatürk Bulvarı ve Soysal Pasajı'nın fiziksel, görsel iletişimi bulunan Selanik Caddesi, pasajın mekânsal anlam durumuna etki eden kentsel ölçekli dönüşümün referanslarını sözlü tanıklık aracılığıyla kurmaktadır. Pasaj mekânında

anlam ve kullanıcı durumunun kent ile doğrudan bağlantısını kuran Zeki Ersoy, 1972 yılından bugüne değin Sosyal Pasajı'nda ticari faaliyetini sürdürmektedir.

Şekil 4.41. Kentsel ara mekân örneği olarak Soysal Pasajı Dolaşım Şeması; Rölöve çalışması aracılığıyla tezin yazarı tarafından üretilmiştir. Kaynak, Güliz Küçüktaşdemir Arşivi, 2018.

Ersoy, Pasaj mekânının belleğini ve mekânın fiziki etmenler ile birlikte mekânsal sınıflandırmayı, kullanıcı algısını Sakarya Caddesi'nde yer alan mekânsal oluşumların dönüşüme uğrattığını belirtmiştir. Bu anlamda pasajın 1970'li yıllarda Bira Park ve Sakarya Caddesi kullanıcılarının gelir grup dağılım gözlemini gerçekleştirmiş, gündelik yaşam pratiğinin pasaj mekânı algısında niteliksel kayıp yaşandığını belirtmiştir.

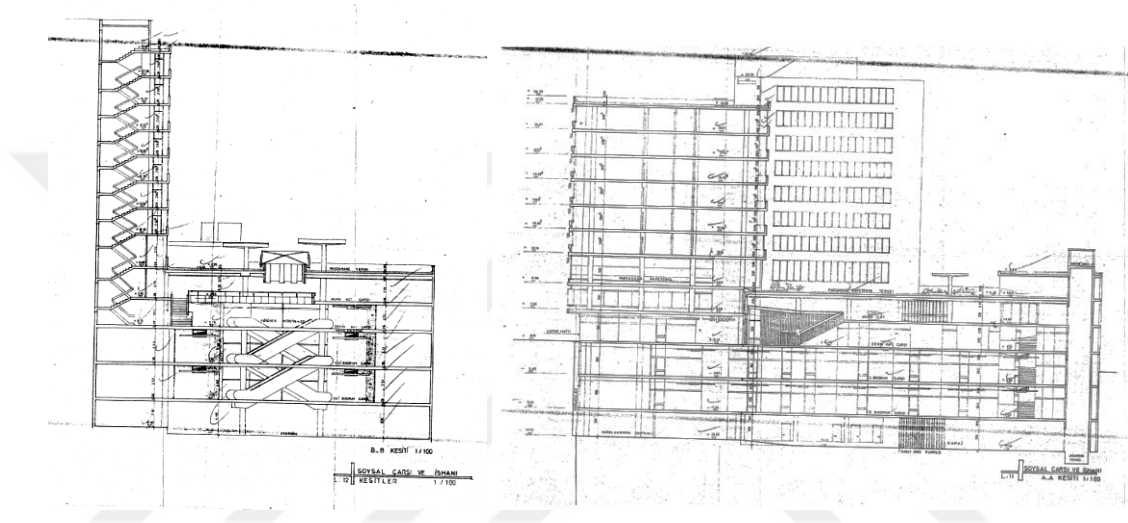

Şekil 4.42. Soysal Pasajı, Çatı Işıklığı, (Güliz Küçüktaşdemir Arşivi).

Şekil 4.43. 2017 Yılında Soysal Pasajı, (Güliz Küçüktaşdemir Arşivi).

Şekil 4.44. Strüktürel Ögenin Plastik Değeri, Sanatçı: Ülkü Bora, Seramik Pano ve Kolon Giydirme Çalışmaları Detay Görünümü (Güliz Küçüktaşdemir Arşivi).

Kullanıcı grupları Soysal Pasajı'nı mekânsal niteliğe bağlı ölçek, malzeme kullanımı, ürün gamı, duygusal bağlantı anlamında değerlendirirken 1980 yılı itibariyle pasaj mekânının hangar yapılara karşı ilişkisini, ikiliğini paylaşmıştır. Özellikle de kentsel ölçekte yaşanan çoğul merkezci yaklaşım ile aktarılmış, Yenişehir'de artan yaya ve araç trafiğinin Bulvarı'n yürüme eylemini yok ettiği ifade edilmiştir. Bunlara ek olarak pasaj mekânında yer alan ve ticari kimliği kazandıran oluşumların yok oluşu, çeşitli marka değerleri ile anılmış, hangar yapılarda faaliyet sürdürme ihtiyacının bir zaruret olarak algılandığı ve terk edildiği ifade edilmiştir.

Şekil 4.45. Kesitte Merdiven Kovası ve Çatı Işıklığı, Mimar Rahmi Bediz ve Demirtaş Kamçıl, Kaynak: Çankaya Belediyesi Arşivi, Erişim: Haziran, 2016.

Şekil 4.46. Kesit Çizimi, Mimar Rahmi Bediz ve Demirtaş Kamçıl, Kaynak: Çankaya Belediyesi Arşivi, Erişim: Haziran, 2016.

4.5. Pasajların Güncel Durumu

Seçili dört pasaj güncel kentsel yapılanma içinde fiziki varlığını korumakta ve inşa edildikleri dönemin sosyo-ekonomik, siyasal, kültürel dinamiklerini görece olarak bellek durumunda sürekli olarak yeniden yapılandırmaktadır. Dört pasajın fiziki durumunda kullanıcı grubu ve kullanım oranı değişmiş, dönüşmüş ve geçmiş bellek durumuna göre ticari işlevli mekânsal kullanım azalmış, ara mekânda tanımsız boşluklar yer almıştır. Araştırmanın örnek incelemesinde yer alan pasaj mekânlarının tamamında kira oranı ve kullanıcı kaybı gibi çeşitlenen sebeplerden ötürü belirli sayıdaki dükkân kullanım dışı kalmıştır. Bu çalışmanın temelinde yer alan örnek incelemeler çoğul işlevli birimlerdir. Mekânsal ölçek olarak farklılaşan, ara mekân özellikli ve dönemsel temsil aracı olarak bulan

örnek incelemeler, kent ve kentlinin dönüşümü ile olan ilişkinin kendisinde dönüştürücü etkisi bulunan yapı tipolojileri olarak, bağlamı ile var olmaktadır.

Kocabeyoğlu Pasajı hâlihazırda İzmir-1 Caddesi ve Atatürk Bulvarı, kentsel boşluğunda yer alan geçiş ve ticari işlevli (karma işlev) ara mekân örneği olarak ana strüktürünü korumaktadır. Ancak, yapının cephe müdahalesi, işlev tanımında dönüşen ihtiyaçlar doğrultusunda program elemanları eklenmiştir. Atatürk Bulvarı ile görsel ilişki kurmakta olan cephesi, yapının kimliğini zedeleyen turuncu renkli cephe elemanı ve güneşlikleriyle özgün giriş açıklığından bağımsızlaşan özerk giriş cephesi tanımlanmaya çalışılmıştır. Yapıya eklenen yeme-içme işlevi özgün fonksiyon grubunda yer almamaktadır. Güncel durumda ise Bulvar yöneliminden cephe elemanı ve cephe dili, yeme-içme mekânı ve pasaj girişini ayırtmaktadır. Bu ayrışma yapı kimliğinde anlamsal ve fiziksel anlamda görsel ikilik yaratmaktadır. Yapının İzmir-1 Caddesi yönelimli cephesinde ise Kocabeyoğlu Apartmanı'nda kimlik yitimi, açıklık müdahaleleri ve kentsel boşlukta yer alan, bağlantı elemanı olan ek yapıdaki temsili dili bakımından ayrışan niteliktedir. Buna ek olarak, mekânda yön bulma eylemi, çok sayıda iç mekân bölüntüsü aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

Ticari faaliyet gerçekleştirilen birimlerin tasarım dili birbirinden radikal biçimde ayrışabilmektedir. Müşteri ve satış işlemi gerçekleştiren kişinin ara konumunda ayırıcı eleman olarak ürün sergileme yüzeyi yer almaktadır. Öyle ki, kimi dükkân örneğinde müşteri tezgâh önünde satış işlemine dâhil olurken, kimi durumlarda ise sınır elemanlı ve yürüme eylemini sürdürebildiği satış alanlarını deneyimlemektedir. Yapının fiziksel renovasyonuna ek olarak, işlev tanımı ve programı değiştirilmiştir. Konut birimi olarak kullanılan iki yapının fiziksel bağlantısı kurulurken, mekânsal bağlamda servis veren hacimlerinin konum değişikliği ek program elemanları aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

Ülkealan Pasajı, 1960'lı yılların ilk yarısında inşa edilen pasaj örnekleme olarak mekânsal kurgusu satış birimlerinin düzeni ile ele alındığında Kocabeyoğlu Pasajı'ndan ayrışmaktadır. Ürün temelli tekelleşme pasajın kimliğine etki etmiş ve ürün temininde kentsel çekim noktasını oluşturmuştur. Yapı, strüktürel anlamda varlığını korumakta ve pasaj malikleri tarafından mekânsal değişiklikler, eklentiler takip edilmiştir. Bu bağlamda cephe ilişkisinde yerel yönetim uygulaması olarak kanopi ve ilan panolarının kontrolsüzlüğü kent vistasına olumsuz olarak etki etmektedir. Buna ek olarak pasaj maliklerinden Eser Ülkealan, kira oranı artışına da değinerek, ürün tekelleşmesi ve ihtiyaç doğrultusunda 1980'li yıllarda Balkanoğlu Pasajı ile pasajın fiziksel erişiminin sağlandığını ve iki pasaj mekânının birbirine bağlantılı bir geçiş sağladığını aktarmıştır.

Pasajda, kullanım dışı alan minimumdadır, halihazırda spor ürünleri temini konusunda bilinirliği sürmektedir. Kira oranındaki artışa ilişkin Ülkealan, “1980’li yılların başında, kiralar artık çok eskide kaldı. Aşağı yukarı kendim de eczanede iş hayatında biraz daha pişmeye başladığım için bunların yönetimini ben aldım ve zannediyorum Pasajı’n tamamına kira tespit davaları açtığımı, 30 dava ile uğraştığımı hatırlıyorum...” belirtmiştir. Pasaj mekânında, mekânın özgün karakteri ve kimliği mülk sahipleri tarafından denetlenmiş, kurumsal bir kimlik bünyesinde değerlendirilmiştir. Ülkealan bu denetimi “Ama o yıllarda da terör estirdim (gülüyor). Hatta çay bardakları koridorlarda böyle... Dükkânları dekore ettirdim, aşağıyı düzenledim.” ifadesiyle aktarmıştır.

“Bardaklar koridorlara konmayacak, böyle olmayacak, şöyle olacak’ diye bildirimler yaptım. Dükkânların önünde laubali tarzda durulmayacak diye. 2004’te ben bıraktım. Hatta ben eczaneden çıkıp, kadın giyimi üzerine outlete gittiğimde birbirlerine işaret ederlermiş (fısıldayarak) ‘Eser Hanım geldi’ diye (gülüyor). Herkesin dükkânların içine çekildiğini biliyorum...”

Zafer Pasajı’nın kentsel mekânda, sit alanı içinde yer alan nişi oluşturmaktadır. Zemin kot altında yapılanmaya bağlı işlev tanımında ‘kitap temini’, Ankaralının güncel bellek durumunda yer almıştır. Ancak, mekânın kimliğini yoğun olarak arttıran Ankara Devlet Güzel Sanatlar Galerisi’dir. Pasaj mekânında yer alan ve kentsel/kamusal mekânın bir anlamda devlet eliyle gündelik yaşam pratiğini dönüştürücü konumda olan mekânsal oluşum, mahkeme kararı ile kapatılmıştır. Kapatılma sebebi bilinmemektedir ancak, pasajın bu kapsamda kullanım alanında azalmaya sebep olduğu görüşmecilerin tamamı tarafından vurgulanmıştır. Öte yandan pasajın ‘depreme karşı dayanıklılığının arttırılması’ amacıyla gerçekleştirilen renovasyon projesi pasajın güncel kullanım durumunda olumsuzluğa sebep olmuş, mekânda strüktürel öğelerin sandviç panel ile kaplanması, dükkân cephelerinin görünürlüğünü azaltmış, ıslak hacim işlerliğini yitirmiştir. Giriş mekânı pavyonu yüzü ise tamamen özgün karakterinden bağımsızlaşmış, kentsel kamusal açık alan ise taş döşeme ile kaplanarak arka plan ilişkisinde var olan park kimliğini yok etmiştir. Öte yandan kira oranında radikal bir artış bulunduğunu belirten gözlemciler, kullanıcı azlığından ötürü pasajın canlılığını yitirdiğini eklemiştir.

Soysal Pasajı, marka kimliği ile görüşmeciler tarafından sıklıkla anılan iş kollarını ve temsilcilerini yitirmiştir. Pasaj, strüktürel anlamda fiziki varlığını korumakta ancak, zemin altı birinci bodrum katında, kullanım dışı kalan çok sayıda dükkân yer almaktadır. Kullanıcılar Soysal Pasajı’nın güncel kullanım durumuna ilişkin değerlendirmede bulunurken, pasajın dönüşümünü Yenişehir ile ilişkilendirmişlerdir. Şüphesiz ki bu değerlendirme, dönem itibariyle Kızılay Binası ve Bahçesi ile kurmakta olduğu görsel

iletişim ile gündem olabilmıştır. Kızılay Binası ve Bahçesi'nin yıkım işlemi ardından, Kızılay A.V.M.'nin inşa edilmesi, binanın işlevsiz olarak kapalı tutulduktan sonra faaliyete geçirilmesi gibi kentsel anekdotlar, pasaj mekânının gücünün yitirilmesine sebep olur. Ragıp Soysal bu değerlendirmeyi mekânın bütüncül bir ticari kimlik aracılığıyla toplanması gerekliliğini savunmakta, 'buluşma mekânı' olarak kentsel nirengi noktası olarak tanımlandığını, geçiş işlevini sürdürmekte olduğunu belirtmektedir⁹⁴.

"Gelir düzeyleri, yavaş yavaş değiştiğinde, bazı kimselerin alım gücü değişti. Ya da örneğin Dikmen'e gidiyorsun, Kızılay'da bulduğun her şey orada da var. Buralara gelmemeye başladı. AVM'ler haricinde de öyle olmaya başlamıştı, AVM'ler açılınca oralara gidiyorlar. Oralara da kapanmaya başladı. Gezdiği zaman değil, elinde poşet var mı ona bakacaksın. Sosyalleşme mekânı haline geldi. İspanya'da ben bunu çok araştırdım. El Corte Inglés diye bir örnek var. Tek bir pasaj, reyonlar var. Dükkânlar kapanmış. Barkoddan okutuyorlar herkesin malı belli reyonla çalışıyorlar."

Soysal Pasajı ve seçili pasajlar, kolektif bellek içinde birer 'hafıza mekânı' olarak düşünülebilir (Nora, Pierre; 1997). Böylece, kültürel, sosyal hafızanın sembolik nesnelere olarak renovasyon projeleri ve liberal ekonominin mekânsal karşılıkları, kitle tüketim araçlarının kalıpları ile karşı karşıya kalmıştır.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu tez çalışması Ankara pasajlarının, seçili örnekleri ve özgün araştırma modeli aracılığıyla 1950-1980 yılları arasında ve güncel bağlamda hangar yapılarına karşılık kentsel/kamusal mekâna olan katkısını irdelemektedir. Karşılıklı, etkileşimli bir dönüşüm ve mekânsal üretim süreci olarak dönemde, Yenişehir kentli kimliği bakımından pasaj mekânını üretmiş, pasaj mekânı da kentsel çevrede insan hareketliliği ve deneyimini yeniden biçimlendirmiştir. Böylece güncel literatür taramasına bu araştırma Yenişehir'in belleği üzerine salt ideolojik ve yapısal dönüşüm temelli olmayan 'gündelik' deneyim bütününe ele alarak katkıda bulunmaktadır. Bütüncül yapının kendisi kolektif olan kültürel deneyimi meydana getirmekte böylece pasaj mekânının kendisi, literatürde yer almayan sosyal üretim ile okunmuştur.

Ankara'da Pasajlar, seçili örnekleri ile farklı yapı tipolojileri bakımından arka plan ilişkisinde var olan 'modern' tipolojilerinden ayrılmış, bağlamdan üretilen sosyal bir mekân grubu olarak tezin kapsamında yer almıştır. Bu çalışma, özgün pasaj tipolojisinin seçili

⁹⁴ Ragıp Soysal ile yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat hakkında detaylı okuma için Tez'in Ek-2 Belgesi'ne bakınız.; Güliz Küçüktaşdemir; 2017.

örnekleri aracılığıyla Ankara bağlamında tipolojilerini ortaya çıkarmayı da hedeflemekte ve pasajları simgesel nitelikleri, dönüşümünü sözlü tanıklık aracılığıyla görünür kılınmaktadır.

Pasaj örnekleri fiziki varlığını korumakta ancak, Bulvar ve mekân kimliği bakımından dönüşen nitelikleri sebebiyle kentsel/kamusal yapıda işlerliğini, anlam durumunu yitirmeye başlamıştır. Pasaj örneklerinin güncel bellek durumunda karşı karşıya kalmakta olduğu üç temel sorunsal değerlendirmeye alınmıştır. Örnek incelemelere gerçekleştirilen doğrudan ve dolaylı müdahaleler, pasajların bağlam ile ilişkilenen tipolojik özellikleri ve mekân/kullanıcı algısı, bağlamda kentli yaşantısı ve kimlik dönüşümü kapsamında ortaklaşan/ayrışan bulgular pasaj mekânının neo liberal mekânla güncel rekabetini, uzlaşma problemini ortaya çıkarmaktadır.

Seçili Pasaj Örnek İncelemelerinin Tipolojik Olarak Ortaklaşan/Ayrışan Özellikleri:

- Geçiş ve ticari faaliyet ile ara-mekân karakterindedirler, bağlamsal olarak yapısal karakteri ayrılmaktadır,
- Kentsel mekânda dolu-boş ilişkisinde boşluğu biçimlendiren, kentsel dokuya eklenilebilen kentsel dolgu karakteri bulunabilir,
- Üzeri örtülü yapının zemin, zemin üstü ve zemin altı kot ilişkisi kurduğu üç örnek haricinde tekil olarak Zafer Pasajı bağımsız bir yapı bloku sunmaktadır ve tipolojik örneği bulunmamaktadır.
- Kentsel doku ile büyüyen, kent ile bütüncül bir yapıda çalışmakta, dönüşmektedir;
- Tipolojik olarak karma işlev barındırabilmekte ve tekil işlev doğrultusunda yapısal müdahaleler ile dönüştürülebilmektedir;
- Yaya sirkülasyonunu sürdüren düzlemsel bir bağlantı elemanı olarak yapı bloklarını veya kentsel alanları birbiri ile görsel/fiziksel olarak erişime açmaktadır;
- Düzlemsel bağlantı elemanı olarak döşeme düzlemi hafif/yapısal bölücüler veya mekânsal donatı aracılığıyla ürün sergileme olanakları/olanaksızlıkları sunabilmekte, farklı ölçekli satış birimlerini tanımlayabilmekte, mekân içinde mekân oluşturabilmektedir;
- Zemin kot altı/kot üstü hacim, yaya erişiminin sürdürülebilirliği konusunda atıl alt mekânlar yaratabilmektedir;

-Giriş mekânı, farklı cephe elemanı müdahaleleri ile görünürlüğünü yitirebilmekte, algılanamamaktadır.

-Doğal çevre/insan ölçeği ve mekânsal planlamada gün ışığı ile minimum oranda temas sağlamaktadır. Kentsel doku/ doğal çevre ve bağlamsal ilişki, gökyüzü ve mekân aracılığıyla salt çatı ışıklığından sızan doğal aydınlatma ile sağlanabilmektedir (Schulz, Norberg; 1980).

Pasaj Adı	Geçiş İşlevi	Ara Mekan	Karma İşlevli Yapı Bloğu	Zemin Kot İlişkisi	Zemin Altı Kot İlişkisi	Zemin Üzeri Kot İlişkisi	Kentsel Alan Birleştirme
Kocabeyoğlu Pasajı	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Ülkealan Pasajı	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Zafer Pasajı	✓	✓			✓		✓
Soysal Pasajı	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

Tablo 5.1. Örnek İncelemelerin Tipolojik Olarak Ortaklaşan/Ayrışan Nitelikleri; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir tarafından dijital olarak üretilmiştir.

Seçili Pasaj Örnek İncelemelerine Doğrudan/Dolaylı Yolla Gerçekleştirilen Müdahaleler:

- Mekânsal olarak dar ve uzun sirkülasyon hattına takılan mekanlar, hacimsel olarak genişleyen alanların yaratımında elverişli değildir. Bu sebeple ürün sergileme ve pasaj mekânı deneyimi, kamusal fonksiyonunu gerçekleştirilememekte, sınır elemanları ile kullanıcı limitlenmektedir.

-Mülkiyet durumu son derece önemlidir. Kamu ve özel mülkiyetteki pasajların dönüşümü gerçekleştirilen doğrudan (özel mülkiyet) veya dolaylı yol müdahaleleri (kamu erki müdahaleleri) ile anlam durumunu yitirebilmektedir.

-Yapı yüzünde ekleme veya boşaltmalar, kentsel/kamusal yüzü değiştirmektedir. Tanıtım amaçlı panolar cephe işgalcileridir. Özel mülkiyete bağlı bu durumlar doğrudan müdahaleler olarak ele alınmış, herhangi bir denetim mekanizmasından bağımsız çalışmalar olarak görülmektedir.

-Dolaylı müdahaleler olarak kamu erkinin kolu, yerel yönetim birimleri tarafından gerçekleştirilen müdahaleler ile ele alınmıştır. Böylece, yaya yolu genişletme/daraltma

çalışmaları, toplu taşıma aracı durağı konumlandırma, kentsel mobilya ve kanopi ile yapı yüzüne etki eden fiziksel etkenler bulunmaktadır.

-Birbiri ile bağlantılı olmayan ticari işlevli hacimler (Bkz. Ülkealan Pasajı Örneği) kentsel düzende kümelenendirilebilen müdahaleleri içerebilmektedir.

-Yenişehir'in güncel zaman diliminde yer alan kullanıcı grubunun niteliği doğrultusunda pasaj mekânının niteliği de değişmekte ve özgün özellikleri değişime uğramıştır.

-Ülkealan pasajı haricindeki üç pasajda, dönemsel olarak tüketim belleği ve kullanıcı grubunun beklentileri doğrultusunda dönüşen, yok olan iş kolları bulunmaktadır. Pasajların bellek, anlam ve kimlik durumunun sürdürülebilirliği bu anlamda dönüşmüştür.

Pasaj Adı	Ürün Sergi Yöntemi	Mülkiyet Durumu	Cephe Müdahalesi	Yerel Yönetim Müdahaleleri	Renovasyon	Ticari Kimlik Kaybı/Değişimi	Anılan Özgün Ticari Faaliyet
Kocabeyoğlu Pasajı	Mekansal Donatı ile	Özel	✓	✓	✓	✓	Terzilik Sahaf
Ülkealan Pasajı	Mekansal Bölüntü ile	Özel	✓	✓	✓		Spor Ürünleri Satış/Üretimi
Zafer Pasajı	Mekansal Bölüntü ile	Kamu	✓	✓	✓	✓	Sahaf Kitapçılık
Soysal Pasajı	Mekansal Bölüntü ile	Özel	✓	✓	✓	✓	Kuyumculuk

Tablo 5.2. Örnek İncelemelere Gerçekleştirilen Doğrudan/Dolaylı Müdahale Biçimleri; Kaynak: Güliz Küçükaşdemir tarafından dijital olarak üretilmiştir.

Yenişehir'de Konumlanan Pasajların Atatürk Bulvarı ile İlişkisi:

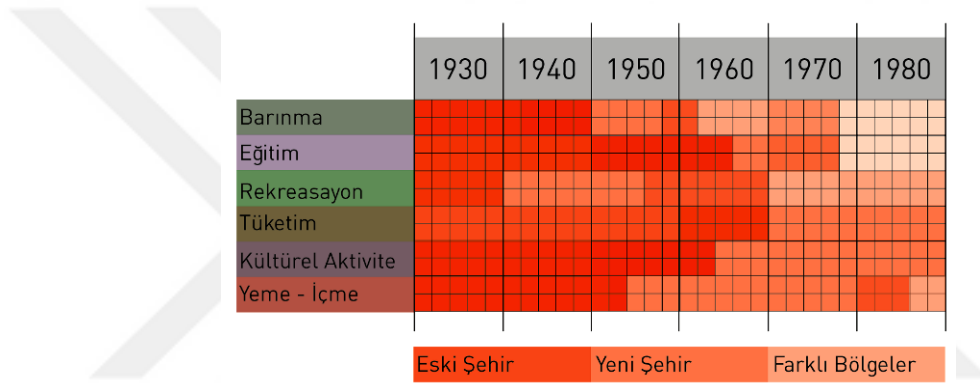
-Atatürk Bulvarı, kentsel/kamusal, ideolojik ve toplumsal bellek bütününde 'gezinti' eylemini, modernleşen kentlilik kapsamında 1980'li yıllara değin sürdürmüştür. Bu eylem, toplu taşıma araç artışı ve bireysel araç sahibi olmakla ilgili olarak yoğunluğu azalmış, kaybolmuştur. Kentli geleneği neo liberal tüketim odakları, olasılıkları ile kentin konut alanları ile yakın konumlanan ticari merkeze yönelim doğrultusunda da dönüşen mekânsal oluşumlara yönelmiştir. Hâlihazırda Bulvar erişimini doğrudan sürdürmekte olan Kocabeyoğlu Pasajı salt tüketim, geçiş işlevi ile var oluşunu sürdürmektedir. Ancak diğer pasajların kullanım belleğinde doğrudan yaya erişimi, yaya trafiği yoğunluğu görece azalan bölgelerde, kullanım dışı alan artışı bulunmaktadır.

-Bulvar, sözlü tanıklıklar aracılığıyla aktarıldığı üzere ticari yoğunluğunu ve sosyal belleğini 1960'lı yıllarda kazanmaya başlamıştır (Tablo 5.2.).

-Gerçekleştirilen görüşmeler üzerinden pasaj esnafları, kullanım dışı alan oranını kira artışı ile değerlendirmiş, mülkiyet durumunun seçili örnekler için ‘var olabilme’ problemi oluşturduğunu belirtmiştir.

- Kümelenirilmiş ticari işlev aracılığıyla pasajların kentsel/kamusal mekân ile uzlaşısı artmaktadır. Örnekle Kocabeyoğlu Pasajı, Ülkealan Pasajı Atatürk Bulvarı ve İzmir 1 Caddesi üzerinde yer almakta olan ticari işlev yoğunluğu aracılığıyla da aktif olarak kullanılmaktadır.

-Bakanlık aksı üzerinde yer almakta olan Zafer Pasajı ve Soysal Pasajı ise görece azalan kullanım durumunu ‘çalışan kentli yürüyüşü’ üzerinden bellek aracılığıyla tariflemiş, sürdürmüştür.

Tablo 5.3. Sözlü Tanıklık Aracılığıyla Gündelik Rutine Dahil Olan İşlev Sıklığı ile Kentsel BölgeBağlantılı Anılma Yoğunluğu; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir tarafından dijital olarak üretilmiştir.

Şekil 4.47. Kümelenirilmiş Ticari İşlev Pasajların Kentsel/Kamusal Mekân Hafızasını Güçlendirmekte Belleği Birbiri İle Temasta Bulunmaktadır; Kullanıcı Verileri NVIVO Programına Aktarılmış ve Kavram Bulutu Oluşturulmuştur.

Pasaj Adı	Kitap	Kundura	Konfeksiyon	Manifatura	Spor Malzemeleri	Kuyum	Optik	Hediye	Züccaciye
Kocabeyoğlu Pasajı	■	■	■	■		■		■	■
Ülkealan Pasajı			■	■	■				■
Zafer Pasajı	■		■	■		■		■	
Soysal Pasajı	■	■	■	■		■	■	■	

Tablo 5.4. Kümelenirilmiş Ticari İşlev Pasajların Kullanıcı Verileri Doğrultusunda Tüketim Hafızasının Aktarım Yoğunluğu; Kaynak: Güliz Küçüktaşdemir tarafından dijital ortamda oluşturulmuştur.

Pasaj Örnekleminin Kentsel/Kamusal Mekân ile İlişkisinde ‘Katkı’ Durumu

-Kentsel kültürün yayılımında pasaj mekânları, merkezi şema dâhilinde tasarlanan ve içeriği kullanıcı odaklı olarak sosyal/ekonomik/kamusal niteliği ile güncellenen bir yapıyı oluşturmuştur.

-Kentin merkezinde ve gelişim yöneliminde tipolojik olarak çeşitlenen pasajlar 1980 yılı itibariyle Çankaya güzergâhını takip etmiştir. Kentin çeperlerinde yer almakta olan hangar yapılarına karşılık, ölçek ve konum bakımından kentliler ile konumu girift yapıdadır.

-Kentsel yaşam deneyiminde yürüme eylemini Atatürk Bulvarı, yaya erişim yüzeyini düzlemsel olarak çeşitlenen tipolojiler aracılığıyla sürdürmekte ve yapısal anlamda farklı deneyimler sunmaktadır.

-Kentliler için kültürel, ‘öz’e yönelik tinsel, sosyal olanakları ile alternatif ve bütüncül bir deneyim sunmaktadır. Modernleşme temsili olarak Ankara’da seçili pasaj örnekleri, ‘yer’e bağlı özellikler ile yerel nitelikler taşımaktadır. Buna göre de mekânsal kimliği bulunmakta olan ‘yok mekânlar’ değildir.

-Ürün gamında tekelleşme ile ‘var oluş’ savaşı vermekte olan pasajlar, kentlilerin farklı gelir gruplarına hizmet etmeyi sürdürmektedir.

-Kentsel mekân ve doğal çevre ilişkisinde, gün ışığı, doğal havalandırma özellikleri ve mekânsal deneyim, hangar yapılarına karşılık kentsel duyarlılığı, gözlemciliği arttırmaktadır.

-Bulunduğu konumda ticari eğilimi yoğunlaştırmaktadır. Kentin farklı bölgelerinden kentlileri bu alana yönlendirmektedir.

-Bulunduğu konumda yeni sosyal olanaklar geliştirme potansiyeli, toplumun her sınıfı için geçerlidir. Aşağıdaki örneklemler kent aktörlerinin saptamış olduğu kolektif verilerdir.

- . Pasaj esnafları bir araya gelerek, iş yaşamı dışındaki zaman diliminde birlikte zaman geçirmektedir. Pasaj esnafları düzenli olarak tezin örneği pasaj esnafları ile futbol turnuvaları düzenlemiş ve görüşmelerde bunu özellikle belirtmiştir.
- . Zafer Pasajı, kültürel yaşamı besleyen bir pasajdır. Periyodik olarak sergiler, yarışmalar, ücretsiz kitap dağıtım kampanyası gibi etkinlikler düzenlenmiştir. Fikir gruplarının buluşma, tartışma platformudur.
- . Ülkealan Pasajı, mekân ve ürün kimliğini ‘bireyler’ üzerinden oluşturmuştur. Pasajda, ticari faaliyete başlamış olan Milli Atlet Muharrem Dalkılıç, Yenişehir Bölgesi ve diğer esnaf grubun tercih alanını meydana getirmiştir. Pasajın içinde yer almakta olan Ülkealan Camii, pasaj inşasını gerçekleştirmiş olan aile üyesini hatırlama ve ‘hatırlatma’ yolu ile kente katkı sağlamakta, bireyi kolektif bellekte ölümsüzleştirmektedir.
- . Sosyal Pasajı, kentsel bellek içindeki referansı olan Apartman hafızası üzerine inşa edilmiştir. Böylece görüşmeciler üzerinden de birincil olarak apartman anılmış ve pasaja dönüşüm süreci de dâhil olmak üzere dönemsel süreç net aralıklarla gözlemlenmiştir.

Yukarıda belirtilen bütüncül değerlendirme eşliğinde pasajların kentsel/kamusal mekâna olan katkısı, alternatif bir ara mekân tipolojisi dahilinde pasajların karma fonksiyonlu potansiyelini ortaya çıkarmaktadır. Pasajların sosyal mekân üretimi egemen olan neoliberal ekonomik gelişime karşı duruş bakımından önemli bir potansiyel barındırmaktadır. Tezin araştırma kapsamında 1950-1980 yılları arasında oluşum gösteren pasaj örnekleri ve kamusal faaliyet alanı, ekonomik, kültürel, sosyal, simgesel nitelikleri ile irdelenmiştir. Sonuç olarak, güncel durumda seçili örnek incelemelerin kentsel mekân ile birlikte fiziksel/görsel olarak birlikte çalışıyor, dönüşüyor ve ‘yaşayan’ mekânlar olarak yerel kimliklilerini koruyor oluşu son derece önemlidir. Bu anlamda, kentsel hafızanın korunumu da örnek incelemelerin anlam, bellek, kimlik durumlarının yok olmaması ile ilintilidir. Bunlara ek olarak, salt tüketim odaklı bir mekânsal oluşumun alternatifi olarak içerisinde ölçeği değişiklik göstermekte olan üretici faaliyet desteği pasajların mekânsal olarak kente katkısını arttırmaktadır. Örnek incelemeler ışığında pasajlar, kültürel, sosyal mekân üretiminde kamusal dönüşümün bir uzantısıdır. Ancak kent ile uzlaşma problemi devam

etmekle birlikte pasajlar güncel zaman diliminde kentsel yaşamın zenginliğini arttırma potansiyelini korumaktadır.

Bu çalışma aracılığıyla dönemsel kesit ve örnek incelemeler ile yapısal oluşum ve dönüşüm belgelenmektedir. İlerleyen çalışmalar için arka plan ilişkisi sağlayacak olan bu çalışma kaynak niteliğinde değerlendirilebilir. Ayrıca bu çalışma, yer temelli üretilen özgün kimlikli pasaj tipolojilerinin belgelenmesi konusunda literatüre katkı sağlayacaktır. Bu katkıyı sağlarken gündelik yaşam pratiği, pasajları ve kentsel mekânı, mimarlık tarihi literatürü içerisinde yoğunluklu olarak aktarılmayan bireysel/kolektif bakış uzantısından bağımsız olarak ele alınmaması ger ekliliğini de ortaya koymanın alternatif okumasını oluşturmaktadır. Araştırmanın şemasında yer alan yönteme ilişkin biriciklik, bilginin üretimi, değerlendirilmesi ve ilerleyen araştırmacılara kaynak sağlamak bakımından karşılık bulmaktadır. Böylece bu karma metodlu yöntemin kendisi, araştırmacılar için yeni bir çalışma alanını tarifleyebilir.

Kaynaklar

- [1] *50 Yıllık Yasantımız: I.* İstanbul: Milliyet Yayınları, 1975.
- [2] Akın, Nur. *19. Yüzyılın İkinci Yarısında Galata Ve Pera*, 2011.
- [3] Akyüz, Ömer F. *Değişim Rüzgarında Stratejik İnsan Kaynakları Planlaması*. İstanbul: Sistem Yayıncılık, 2001.
- [4] *Ankara İl Yıllığı*. Ankara; 1967.
- [5] *Ankara Şehrinin Sınırları- Belgeleri Ve Mahalle, Bölge Teşkilleri*. Ankara, 1945.
- [6] *Ankara Telefon Rehberi: Şubat 1953*. Ankara: Türkiye Matbaacılık ve Gazetecilik, 1953.
- [7] Aristoteles, and İsmail Tunalı. *Poetika*. Erzurum: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1961.
- [8] Arkman, Ceren, and Irmak Arkman. *Yokyerler =: Nonspaces.*, 2016.
- [9] Aslanoğlu, İnci. *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı 1923-1938*. İstanbul: Bilge kültür sanat, 2010.
- [10] Atkinson, R., Flint, J., (2001): Accessing Hidden and Hard-to-Reach Populations: Snowball Reseach Strategies.: Social Research Update, No. 33, <http://www.soc.surrey.ac.uk/sru/SRU33.html> (19. 3. 2007).
- [11] Authors, Various. *Make Do and Mend: Keeping Family and Home Afloat on War Rations*. Michael O'Mara, 2014.
- [12] Aydan Balamir, Meslek Kimliklerimiz ve Bektaş'ın Mimarlığı Üzerine, "Arredamento Dekorasyon", (1992), s.82.
- [13] Azakoğlu, Necip. *1930'larda Ankara: Avusturya Büyükelçisi'nin Gözüyle Norbert Von Bischoff*. İstanbul: Tarihçi, 2015.
- [14] Baker, Ulus. *Siyasal Alanın Oluşumu Üzerine Bir Deneme*. Ankara: Paragraf, 2005. Print.
- [15] Bartlett, Frederic C. *Remembering: A Study in Experimental and Social Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. Print.
- [16] Batuman, B. (2002). Mekân, kimlik ve sosyal çatışma: Cumhuriyet'in kamusal mekânı olarak Kızılay Meydanı. Ankara'nın kamusal yüzleri: Başkent üzerine mekân-politik tezler içinde (ss. 40-76). İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- [17] Baudrillard, Jean. *The Consumer Society: Myths and Structures*. London: Sage Publications Ltd, 1998. Print.
- [18] Bayraktar, N., "Public Space Meanings of Squares: Ulus and Kızılay Yasalar ve Belediyeler", İller ve Belediyeler Dergisi, 631, 294-300, 1998.
- [19] Bayraktar, N., Concurrent testimony to history: The process of change in Ulus and Kızılay squares. Ankara Araştırmaları Dergisi; 1(1): 20-35, 2013.
- [20] Benderlioğlu, Bozkurt. *Devrim Gençliği*. , 1953.
- [21] Benjamin, W., Eiland, H. and McLaughlin, K. The Arcades Project; 2003.

- [22] Benjamin, Walter, Howard Eiland, Michael W. Jennings, and Gary Smith. *Selected Writings: Volume 2, Part 1, 1927-1930*. Cambridge (MA: Belknap Press of Harvard University Press, 2005).
- [23] Benjamin, Walter. *Pasajlar*. İstanbul: YKY, 2009. Print. (Grosz, Elizabeth A, and Peter Eisenman; 2001)
- [24] Berger, John, and Yurdanur Salman. *Görme Biçimleri*. İstanbul: Metis Yayınları, 2008.
- [25] Bergson, H., [Letter, 1935]. In: Worms F (ed.) Henri Bergson, *Écrits philosophiques*. Paris: Presses Universitaires de France, 830–831, 2011.
- [26] Bergson, Henri, Nancy M. Paul, and Mary E. Dowson. *Matter and Memory*. , 2014.
- [27] Berman, Marshall. *All That Is Solid Melts in to Air: The Experience of Modernity*. London: Verso, 2010.
- [28] Bora, Aksu, and Ceren Işat. *Düğüm Bilgisi*. Ankara: Ka-Der, 2006.
- [29] Bourdieu, P.; ‘The Forms of Capital’. Handbook of Theory and Research for the Sociology of Capital. J. G. Richardson. New York, Greenwood Press: 241-58, 1986.
- [30] Bourdieu, P.; *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. London, Routledge, 1984.
- [31] Boyer, M. Christine. *The City of Collective Memory: Its Historical Imaginery and Architectural Entertainments*. Cambridge, MA: MIT Press, 1994.
- [32] Bozdoğan, Sibel, and Tuncay Birkan. *Modernizm Ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür*. İstanbul: Metis, 2002. Print.
- [33] Bozdoğan, Sibel, and Tuncay Birkan. *Modernizm Ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür*. İstanbul: Metis, 2002. Print.
- [34] Bozdoğan, Sibel, Reşat Kasaba, and Nurettin Elhüseyni. *Türkiye'de Modernleşme Ve Ulusal Kimlik*. Beşiktaş, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1998. Print.
- [35] Cantek, L F. S. *Yabancılar Ve Yerliler: Başkent Olma Sürecinde Ankara*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2003.
- [36] Şenol, Cantek L. F. *Sanki Viran Ankara*. İstanbul: İletişim, 2006.
- [37] Carmona, Matthew, *Public Places Urban Spaces*. S.L.: Routledge, 2017.
- [38] Castel, Robert, and Işık Ergüden. *Sosyal Güvensizlik =: L'insâecuritâe Sociale :qu'est-Ce Qu'âetre Protâegâe?* İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.
- [39] Castells, Manuel. *The Power of Identity*. Chichester: Wiley-Blackwell, 2011.
- [40] Cengizkan, A. (2004). Ankara'nın ilk planı 1924-25 Lörcher Planı. Ankara: Arkadaş Yayıncılık.
- [41] Certeau, Michel , and Özcan L. Arslan. *Gündelik Hayatın Keşfi*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2009. Print.
- [42] Cezar, Mustafa. *XIX. Yüzyıl Beyoğlusu*. İstanbul: Ak Yayınları, 1991.

- [43] Colomina, Beatriz. *Privacy and Publicity: Modern Architecture As Mass Media*. Cambridge, Mass: MIT Press, 1994. Print.
- [44] Connell, R. W.; *Ruling class, ruling culture*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1977.
- [45] Corcuff, Philippe. *Le Retour De La Critique Sociale: Marx Et Les Nouvelles Sociologies*. Paris: Textuel, 2001.
- [46] Curl, James S. *The Erosion of Oxford*. Oxford: Oxford Illustrated Press, 1977. Internet resource.
- [47] Çağlar, Nur; Ultav T. Zeynep, Boyacıoğlu, Esin; Sevgi Soysal *Ve Yenişehir'de Bir Öğle Vakti Romanından Mimari/Kentsel Mekâna İlişkin Çıkarımlar; Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 2, Sayı No:3, 2013*.
- [48] Dan, Waldorf, and Biernacki Patrick. "Snowball Sampling: Problems and Techniques of Chain Referral Sampling." *Sociological Methods & Research*. 10.2 (1981): 141-163.
- [49] Bayraktar, Nuray. *Sivil Mimari Bellek Ankara 1930-1980*. , 2017.
- [50] Dollot, Louis. *Ankara: Metropole De La Turquie Moderne*. Ankara: Direction Generale, 1954.
- [51] Dossa, Shiraz. *The Public Realm and the Public Self: The Political Theory of Hannah Arendt*. Waterloo, Ont: Wilfrid Laurier University Press, 2009.
- [52] Elverdi, İskender, and Muharrem Şimşek. *Dünden Bugüne Ankara*. Ankara: Ankara Ticaret Odası, n.d.
- [53] Ergir, Yalçın, "Piknik"; Der: Cantek, Ş.Funda, *Icad Edilmiş Şehir: Ankara*. İstanbul, 2017.
- [54] Fowler, Bridget. *Pierre Bourdieu and Cultural Theory: Critical Investigations*. London: Sage, 1997.
- [55] Geist, J.F., *Arcades, History of a Building Type*, translation: Jane O. Newman and John H. Smith, MIT Press, 1989, c1979.
- [56] Giddens, Anthony, and Ersin Kuşdil. *Modernliğin Sonuçları*. İstanbul: Ayrıntı, 2004. Print.
- [57] Göle, Nilüfer. *Modern Mahrem: Medeniyet Ve Örtünme*. İstanbul: Metis Yayınları, 2001.
- [58] Göle, Nilüfer. *The Forbidden Modern: Civilization and Veiling*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2013.
- [59] Gözübüyük, A S, and Zekâi Sezgin. *1924 [bindokuzyuzyirmidört] Anayasası Hakkındaki Meclis Görüşmeleri*. Ankara: Balkaboglu Matbaacilik, 1957.
- [60] Grele, Ronald J, and Studs Terkel. *Envelopes of Sound: The Art of Oral History*. New York: Praeger, 1991.
- [61] Grosz, Elisabeth A, and Peter Eisenman. *Architecture from the Outside: Essays on Virtual and Real Space*. Cambridge, Ma: The MIT Press, 2006.

- [62] Gunn, J., Bergson and his Philosophy, UMI Books on Demand, 1997
- [63] Güneş, Mehmet. *Sosyal Meseleler Karşısında Aka Gündüz*. Çağaloğlu-İstanbul: Kitabevi, 2011.
- [64] Habermas, Jürgen. *Strukturwandel Der Öffentlichkeit: Untersuchungen Zu Einer Kategorie Der Bürgerlichen Gesellschaft ; Mit Einem Vorwort Zur Neuauflage*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1961.
- [65] Halbwachs, M.; On Collective Memory. Lewis A. Coser (Ed.). London: The University of Chicago Press: London., 1992.
- [66] Halbwachs, M.; The Collective Memory. Francis J. Ditter ve Vida Yazdi Ditter (Çev.). New York: Harper & Row, 1980.
- [67] Harvey, David, and Sungur Savran. *Postmodernliğin Durumu: Kültürel Değişimin Kökenleri*. İstanbul: Metis, 2014.
- [68] Heidegger, Martin. *Özdeşlik Ve Ayrım*. Ankara: Bilim ve Sanat, 1997.
- [69] Highmore, B.; An epistemological awakening: Michel de Certeau and the writing of culture, *Social Anthropology/Anthropologie Sociale*, 15(1): 13-26, 2006.
- [70] Hinkel, Rochus U, and Suzie Attiwill. *Urban Interior: Informal Explorations, Interventions and Occupations*. Baunach, Germany: Spurbuchverlag, 2011. Print.
- [71] Holub, Robert C. *Jurgen Habermas: Critic In The Public Sphere*. Place Of Publication Not Identified: Routledge, 2016.
- [72] Hoyer, Wayne D, and Deborah J. MacInnis. *Consumer Behavior*. Boston, N.Y: Houghton Mifflin, 2007.
- [73] Jencks, Charles, and Charles Jencks. *Critical Modernism: Where Is Post-Modernism Going?* Chichester: Wiley-Academy, 2007. Print.
- [74] K. Marx and F. Engels, Selected Works, Vol. 3, pp. 1 16-117, (Moscow 1970).
- [75] Karal, Enver Z. *Atatürk'ten Düşünceler*. İstanbul: MEB, 1981.
- [76] Karaosmanoğlu, Yakup K. *Ankara*. İstanbul: İletişim, 1997.
- [77] Karaosmanoğlu, Yakup K. *Ankara: [roman]*. Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası, 1934.
- [78] Karaveli, Orhan. *Bir Ankara Ailesinin Öyküsü: Yasantı-belgesel*. İstanbul: Pergamon, 1999.
- [79] Kaynar, Mete. *Türkiye'nin 1950'li Yılları*. , 2015.
- [80] Keleş, Ruşen. *Alternatif Şehirleşme Hareketlerinin Maliyetleri Hakkında Ön Rapor*. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Plânlama Teşkilâtı, 1968.
- [81] *Kızılay'da Yayılar Ve Yaya Ulaşımı: Sorunlar, Sebepler, Süreçler*. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, 2004.
- [82] Köse, Yavuz, and Yavuz Köse. *Dersaadet'te Tüketim (1855-1923)*., 2016.
- [83] Kuban, Doğan, Osmanlı Mimarisi , İstanbul: YEM Yay., 2007.

- [84] Kuban, Doğan; “Anadolu-Türk Şehri Tarihi Gelişmesi, Sosyal ve Fiziki Özellikleri Üzerinde Bazı Gelişmeler”, Vakıflar Dergisi , 1968, sy.VII, s. 53-73.
- [85] Kulin, Ayşe. *Dürbünümde Kırk Sene 1941-1983.* , 2017.
- [86] Küçüktaşdemir,G.; Mekânda Bellek, İz, Palimpsest ve Uzlaş: Yenişehirde Kentsel İç Mekân Örneği Parklar (Özeti Basılmış Bildiri);Başkent Üniversitesi, İmas2017-İç Mimarlık Araştırmaları Sempozyumu; 24/04/2017 - 25/04/2017, Ankara.
- [87] *La Turquie Contemporaine.* Ankara: L'Imprimerie d'État, 1935 (Atatürk, Kemal, and Nimet Arsan; 1959 Print)
- [88] Lapidus, Ira M. *Muslim Cities in the Later Middle Ages.* Harvard U.P.; Oxford U.P, 1967.
- [89] Le Goff, J., *Histoire et mémoire*, Gallimard, 1988
- [90] LeDuc, Lawrence, Richard G. Niemi, and Pippa Norris. *Comparing Democracies 3.* London: SAGE, 2009.
- [91] Lefebvre, H.; *Everyday Life in the Modern World.* London: Penguin, 1971.
- [92] Lefebvre, Henri. *Gündelik Hayatın Eleştirisi.* İstanbul: Sel Yayıncılık, 2013. Print. (Lefebvre, Henri; 2014.)
- [93] Lefebvre, Henri. *Space, Difference, Everyday Life: Reading Henri Lefebvre.* New York: Routledge, 2008.
- [94] Lynch, Kevin, İrem Başaran, Ali Berktaş, and Kaan Özkan. *Kent İmgesi.* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012. Print.
- [95] MacKeith, M.,1986, *The History and conservation of shopping arcades*, Mansell Pub, London
- [96] McAdams, D. P., *Personality, modernity, and the storied self: A contemporary framework for studying persons.* Psychological Inquiry, 7, 1996.
- [97] McAdams, D. P.; *The stories we live by: Personal myths and the making of the self.* New York: Morrow, 1993.
- [98] *Ministere de La Presse, Turqui*, Ankara, 1962.
- [99] Mortaş, Abidan, and Zeki Sayâr. *Arkitekt. Cumhuriyetin On Senelik San'at Hayatı Yazar(lar):(Behçet, Bedrettin)*, Cilt: 1933 Sayı: 1933-09-10 (33-34) Sayfa: 263-264; İstanbul: Matbaacılık ve Neşriyat T.A.Ş, 1933.
- [100] Muhittin, Nezihe, and Yaprak Zihnioğlu. *Nezihe Muhiddin: Bütün Eserleri.* İstanbul: Kitap Yayınevi, 2006.
- [101] Oktay, Ahmet. *Türkiye'de Popüler Kültür.* Beyoğlu, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1995.
- [102] Özaloğlu, Serpil, *Transformation Of Ankara Between 1935-1950 In Relation With Everyday Life and Lived Spatiality*, Ankara; MIDDLE East Technical University, 2006.

- [103] Serpil Özalp, “Üç Edebi Metinde 1930’ların Ankarası ve Gündelik Yaşam”, in Cumhuriyet’in Ütopyası: Ankara, Funda Cantek (ed.), Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2012, pp. 341-364.
- [104] Özalp, M N, and Halûk İmga. *Bir Başkentin Anatomisi: 1950’lerde Ankara.* , 2016.
- [105] Perks, Robert, and Alistair Thomson. *The Oral History Reader.* London: Routledge, 2016.
- [106] Pickering, Michael, and Emily Keightley. *Research Methods for Memory Studies.* , 2014.
- [107] Portelli, Alessandro. *The Death of Luigi Trastulli, and Other Stories: Form and Meaning in Oral History.* Albany, N.Y: State University of New York Press, 2001
- [108] Ritzer, George, , and Şen S. Kaya. *Toplumun Mcdonaldlaştırılması: Çağdaş Toplum Yaşamının Değişen Karakteri Üzerine Bir İnceleme.* İstanbul: Ayrıntı Yayınlar, 2011.
- [109] Rossi, Aldo, and Nurdan Gürbilek. *Şehrin Mimarisi =: The Architecture of the City.* İstanbul: Kanat Kitap, 2006.
- [110] Rubenstein H.M., *Pedestrian Malls, Streetscapes, and Urban Spaces,* John Wiley&Sons, Inc., New York, 1992.
- [111] Rubin, D. C., Wetzler, S. E., & Nebes, R. D.; Autobiographical memory across the lifespan. In D. C. Rubin (Ed.), *Autobiographical memory* (pp. 202-221). New York, NY, US: Cambridge University Press, 1986.
- [112] Sancar, Serpil. *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar.* , 2014.
- [113] Sargın, Güven A, and Bülent Batuman. *Ankara'nın Kamusal Yüzleri: Başkent Üzerine Mekân-Politik Tezler.* Çağaloğlu, İstanbul: İletişim, 2002.
- [114] Satterthwaite, J., The Truman Doctrine: Turkey, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science,* Vol 401, Issue 1, pp. 74 – 84, 1972.
- [115] Saz, Leylâ. *The Imperial Harem of the Sultans: Daily Life at the Çırağan Palace During the 19th Century: Memoirs of Leyla (saz) Hanımefendi.* Beyoğlu, İstanbul: Hil Yayın, 2001.
- [116] Sennett, Richard, Serpil Durak, and Abdullah Yılmaz. *Kamusal İnsanın Çöküşü =: The Fall of Public Man.* İstanbul: Ayrıntı 2017, (1977).
- [117] Serif Mardin, Religion and Secularism in Turkey, in Atatürk: Founder Of A Modern State 191, 212 (Ali Kazancigil & Ergun Özbudun eds., 1981)
- [118] Simmel, Georg, and Donald N. Levine. *On Individuality and Social Forms: Selected Writings.* Chicago: Univ. of Chicago Pr, 1984.
- [119] Simmel, Georg. *The Philosophy of Money.* London: Routledge, 1990.
- [120] Soysal, Sevgi. *Yenişehir’de Öğle Vakti.* Çağaloğlu, İstanbul: İletişim Yayınları, 2003.

- [121] Suner, Asuman. *New Turkish Cinema: Belonging, Identity and Memory*. London: I.B. Tauris, 2010.
- [122] Şenol, Cantek F. *Icad Edilmiş Şehir: Ankara*. İstanbul: İletişim, 2017.
- [123] Şenyapılı, Tansı. *"baraka"dan Gecekonduya: Ankara'da Kentsel Mekânın Dönüşümü: 1923-1960*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.
- [124] Şenyapılı, Tansı. *Ankara Kentinde Gecekondu Gelişimi (1923-1960)*. Ankara: Batıkent Konut Üretim yapı Kooperatifleri Birliği, 1985.
- [125] Tekeli, İlhan, and Selim İlkin. *Bahçeli Evlerin Öyküsü: Bir Batı Kurumunun Yeniden Yorumlanması*. Ankara: Kent Koop, 1984.
- [126] Tekeli, Şirin. *Kadınlar Ve Siyasal-Toplumsal Hayat*. İstanbul: Birikim Yayınları, 1982.
- [127] Tekelioğlu, Orhan, and İbrahim Sirkeci. *Michel Foucault Ve Sosyolojisi: Toplumsal Öznenin Yokoluşu Ve ben'ın Kuruluşu*. İstanbul: Bağlam, 2003.
- [128] Thompson, Donald N. *Türkiye'deki Pazarlama Vak'aları: Zorluklar Ve Fırsatlar = Marketing Management in Turkey : Cases and Challenges*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2006.
- [129] Tschumi, Bernard. *Event-cities 2*. Cambridge, Mass: MIT Press, 2000.
- [130] Tulving, E., & Donaldson, W. (1972). *Organization of memory*. Oxford, England: Academic Press.
- [131] Tunçer, M., "Ankara (Angora) Şehri Merkez Gelişimi (14-20.Yy)," Kültür BakanlığıYayınları/2603, Kültür Eserleri Dizisi No: 292, 2001.
- [132] Tunçer, Mehmet. *Tarihsel Çevre Koruma Politikaları Ankara*. Ankara: Kültür Bakanlığı, 2000.
- [133] *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1988.
- [134] *Türkiye Cumhuriyeti 1917-1974*. Ankara: Kızılırmak yayınevi, 1979.
- [135] *Türkiye'den Resimler*. Ankara: Basın- Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü, 1950. Print.
- [136] Urry, John, *Mekanları Tüketmek (Çev.Rahmi G.Öğdül)*, Ayrıntı Yay.,1999.
- [137] Venturi R., D.S. Brown ve S. Izenour, 1993, Las Vegas'ın Öğrettikleri, (çev.) Serpil Merzi Özaloğlu, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, Ankara.
- [138] Vertov, Dziga, and Ahmet Ergenç. *Sine-göz.* , 2007.
- [139] Vogt, Evon Z, Ethel M. Albert, John W. M. Whiting, Eleanor H. Chasdi, Helen F. Antonovsky, Guy J. Pauker, Robert N. Bellah, and Clyde Kluckhohn. *People of Rimrock: A Study of Values in Five Cultures*. Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1966.
- [140] Wang, David, and Linda N. Groat. *Architectural Research Methods.*, 2013. Internet resource.
- [141] Wendy M.K. Shaw. *Ottoman Painting: Reflections of Western Art from the Ottoman Empire to the Turkish Republic*. I.B. Tauris: London, 2011.

- [142] Yaman, Yücel. *Yurt Ansiklopedisi: Türkiye, Il Il, Dünyü, Bugünü, Yarını*. İstanbul: Anadolu yayıncılık, 1981.
- [143] Yasa, İbrahim. *Ankara'da Gecekondu Aileleri*. Ankara: Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü, 1966.
- [144] Yeşilkaya, Neşe G. *Transformation of a Public Space in the Nineteenth Century İstanbul: Beyazıt Meydanı*. , 2003.
- [145] Zürcher, Erik J, and Yasemin S. Gönen. *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi =: Turkey, a Modern History*. İstanbul: İletişim, 2004.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

- [146] <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/otam/article/view/5000085171/5000079257>, Erişim: 2017.
- [147] <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Tercuman%20Gazetesi/>, Erişim: 2017.
- [148] <http://www.docomomo-tr.org/>, Erişim: 2017.
- [149] <http://gazeteler.ankara.edu.tr/detail.php?id=66>, Erişim: 2016.
- [150] <http://www.tdk.gov.tr>, Erişim: 2017.
- [151] <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/228/3141.pdf>, Erişim:Nisan, 2018.
- [152] <http://docomomo2016.omu.edu.tr/index.php?sayfa=2>, Erişim: 2016.
- [153] https://www.archives.saltresearch.org/R/?func=dbinjumpfull&object_id=3623127&silolibrary=GEN01, Erişim: 2017.
- [154] <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1867.pdf>, Erişim: 2016.
- [155] <http://gazeteler.ankara.edu.tr>, Erişim: 2017.
- [156] https://www.archives.saltresearch.org/R/?func=dbinjumpfull&object_id=3653194&silolibrary=GEN01, Erişim: 2017.
- [157] <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/12991.pdf>, Erişim: 2017.
- [158] <https://www.fordotosan.com.tr/tr/kurumsal/ford-otosan-hakkinda/tarihce>, Erişim: 2017.
- [159] <http://www.mimarlarodasiansankara.org/dosya/bulten-23.pdf>; Erişim: Nisan, 2018.
- [160] <http://www.ergir.com/Piknik.htm>, Erişim: 2017.
- [161] <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>, Erişim: 2017.
- [161] <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8647.pdf>; Erişim: 2018.
- [162] <http://gazeteler.ankara.edu.tr>, Erişim: 2017.

EK 1- SÖZLÜ TARİH SORULARI

Sözlü Tarih Derinlemesine Mülakat Soruları Güzel Sanatlar Enstitüsü İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı; “KENTİN İÇ MEKÂNLARI: ANKARA BELLEĞİNDE PASAJLAR, (1950-1980)” Yardımcı Araştırmacı: Güliz Ö.Küçüktaşdemir

Öz Yaşam Hikâyesine İlişkin Sorular

1. İsim-Soyad, Yaş, Doğum Tarihi, Doğum Yeri, Eğitim Durumu:
2. Meslek, Baba Mesleği:
3. (Eğer görüşme yapılan kişi Ankara doğumlu değilse) Ankara'ya geliş tarihi ve ikamet yeri; Ankara'ya gelmeden önce hangi yerleşkede yaşamını sürdürüyordu?

Çocukluk Anlarına İlişkin Sorular

4. Ankara'da nerede otururdunuz? Kızılay sizin için nerede başlar ve nerede biterdi?
5. (Eğer görüşme yapılan kişi Ankara doğumlu değilse) Ankara'ya yerleşmeden önce, kent ile ilgili ilk izlenimleriniz. Ankara'ya yerleştikten sonra, kent ile ilgili izlenimleriniz.

Yetişkinlik Anlarına İlişkin Sorular

6. Nerede otururdunuz? Eviniz Kızılay'a yakın/uzak mesafede mi bulunuyordu?
7. Yaşadığınız bölgede nerede ve nasıl zaman geçirirdiniz? Hangi sokağı en çok severdiniz?
8. Ankara'da en sık gittiğiniz/geçtiğiniz/gezdiğiniz yer/yerler nerede bulunuyordu? Kim/kimlerle gidiyordunuz? Kızılay'a gider miydiniz?
9. Dayanıklı (beyaz eşya, otomobil v.b.)-yan (giyim, ayakkabı v.b.) -dayanaksız (hizmet, gıda maddeleri v.b.) tüketim mallarını nerelerden temin ederdiniz? Kim/kimlerle birlikte giderdiniz? Neler alırdınız?
10. Kent dışına herhangi bir tüketim malını sipariş verdiniz mi? Düzenli olarak sipariş verdiğiniz bir ürün var mıydı?
11. Çalışma saatleriniz ve günleriniz nasıldı? İş yeriniz nerede bulunuyordu? (Görüşme yapılan kişi ücretsiz ev işçisi ise) Bir gününüzü nasıl geçirirdiniz?
12. Kızılay'a nereden giderdiniz? Hazırladığım harita üzerinden, eğitim, mekân-yol ve sosyal, kültürel, ticari, sağlık v.b. aktivitelerinizi aktarabilir misiniz?
13. Bulvar üzerinde veya Bulvar ile ilişkilenen pasajların açıldığını/varlığını hangi kanaldan (gazete, akran, aile, meslektaş, süreli yayın, radyo v.b.) haber aldınız?
14. Kaç yaşlarında en sık kullandınız?

Tez Çalışmasında Yer Alan, Pasajlara İlişkin Özelleşmiş Sorular

15. Kocabeyoğlu Pasajı ve yakın çevresi hakkında neler söyleyebilirsiniz?
16. Ülkealan Pasajı ve yakın çevresi hakkında neler söyleyebilirsiniz?

17. Sosyal Pasajı ve yakın çevresi hakkında neler söyleyebilirsiniz?
 18. Zafer Pasajı ve yakın çevresi hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Pasaj Kullanıcılarına Sorular

- a. Pasaja gün içinde niye gidersiniz?
 b. Neler alırdınız?
 c. Mekânı hatırlayabildiğiniz oranda detaylıca anlatabilir misiniz?
 d. Bu pasaja ait hatırladığınız değişik bir olay/haber/anı/kişi v.b. var mı?
 e. Bu pasaja ait hatırladığınız özgün tüketim malı/koku/ses/etkinlik var mı?
 f. Bu pasaja hangi sıklıkla gidersiniz?

Pasaj Yönetimi/Mülk Sahibine Sorular

- a. Pasajın Yapım Yılı?
 b. Pasajın Mimarı Kim/Kimlerdi? Bu kişi/lere ait hatırladığınız olay/lar?
 c. Pasajın mimarisine/inşasına ilişkin aktarabileceğiniz bilgiler?
 d. İç mekânı hangi özellikleri ile ön plana çıkıyordu?
 e. Pasajın gündelik hayat içindeki rolünü anlatabilir misiniz? Atatürk Bulvarı ile ilişkisi?
 f. Pasaj kullanıcıları çoğunlukla hangi yaş/cinsiyet/meslek grupları idi?
 g. Pasaj içinde hangi tüketim malları satılıyordu? Hangi tüketim mallarına karşı rağbet vardı?
 h. Pasajların dönem içerisindeki rolü hakkında bilgi verebilir misiniz?
 i. Pasajın güncel kullanım durumuna ilişkin bilgi verebilir misiniz?

Genel Değerlendirme Soruları

19. Şu an ki şartlarla kıyaslayınca belirtilen dönemde pasajların kentsel mekâna katkısı daha mı yoğun/yoğun değildi?
 20. Sizce Pasajlar ve kullanımı yıllar içinde nasıl ve neden değişti? En önemli değişiklikler nelerdir?
 21. Sizce Ankara-Yenişehir-Bulvar hayatı yıllar içinde nasıl ve neden değişti? En önemli değişiklikler nelerdir?
 22. Size belirtilen dönemki gündelik hayat alışkanlıklarıyla ilgili ilginç gelen bir şey var mı?
 23. Bana anlatmak istediğiniz başka bir şey var mı?

EK 2- SÖZLÜ GÖRÜŞMELER

Sözlü Tarih- Ahter Bademli Kırıl

Yaş: 70

Doğum Tarihi: 1948; Doğum Yeri: Ankara

Eğitim Düzeyi: Yüksek Lisans

Meslek: Ekonomi

Baba Mesleği: Doktor-Anatomi Profesörü

Çocukluk İkametgâh: Ankara; Yetişkinlik İkametgâh: Ankara

Çocukluğum Ankara'da bizim, Dikimevinde bir apartmanımız vardı. Yani, anneanneme ait, ailenin birlikte oturduğu bir apartman. O zaman tabii Ankara'nın merkeziydi Dikimevi-Cebeci. Çocukluğum Dikimeviyle Cebeci arasında gidip gelmelerle geçti. Cebeci'de babaannemin havuzlu bahçeli bir evi vardı. Ben dedeme ve halama çok düşkündüm. İşte hafta sonu olur olmaz hemen babaannelere giderdim. Orada böyle güzel bir ters dut ağacı vardı bahçede. Ters dut ağacının altına halam bana bir ev hazırlardı. Arka bahçede işte maydanozlar, soğanlar...ön bahçede havuz, havuzda kırmızı balıklar, kenarında güller... Çocukluk anılarım çok değerli ve çok güzeldir. Babaannem bir sepet verirdi elime, pembe gül toplardım ve hemen gül reçeli yapardı bana. Kahvaltımı yapardım, soğanlar toplardım. Bana çocukluğumda hem doğa sevgisini ve güzel yaşamayı veren bir mekandır. O açıdan, anım çok değerlidir. Dikimevindeki evimizde zaten çok yakındı. Babam Tıp Fakültesi'nde hocaydı ve evimiz oraya çok yakındı. Orası bir merkezdi Ankara için. Tek katlı evler vardı. Daha henüz Kavaklıdere ve bu taraflarda yapılaşma olmamış hatta piknik düzeyinde oralara gidilir, gelinirdi. Anneannemin de Kavaklıdere'de bağları falan vardı. Biz oraya zaman zaman pikniğe giderdik hep birlikte. Müstakil evler vardı, akşamları böyle yürüyüş yaparız, yürüyerek babaanneme giderdik. O tür değerler çok ön plandaydı o zaman. Akşam babam işten gelirdi, yemeğimizi yerdik. Yürüyerek babaanneme giderdik. Güzel bir mekandı o zaman, güzel yerlerdi...

Yaşadığımız ev üç katlı bir apartmandı. Büyük bir salonu vardı. Üç tane odası vardı. Biz üç kardeşiz, üç kardeş bir odada yataydık. Sonra biz kızlar büyüyünce abimi ayrı bir odaya çıkardılar. Güzel bir mutfağımız, çok geniş bir balkonumuz vardı. Yaz aylarında balkonda yaşam sürerdi. Önünde böyle çok güzel bir keçiboynuzu ağacı elimizi uzattığımızda keçiboynuzu alırdık. Karşımızda da bir yurt vardı. Yurtta da babamın öğrencileri kalırdı. Biz balkona çıktık mı, bütün her yer tıs! olurdu "hocayı rahatsız etmeyelim" diye. Herkes içeri girerdi, biz de ablamlarla çok bozulurduk (gülüyor), biz de çünkü hava atıyoruz orada genç kızız... Öyle çok hoş anılarım var orada.

Kızılay'da ilk Gima açıldı. Gima açıldığında böyle yürüyen merdivenler vardı Gima'da. Biz hepimiz koşarak Gima'ya giderdik. Çünkü o yürüyen merdivenlere binmek için. Sonra Gima'dan başlar Bulvara doğru giderdik. Bulvar'da işte böyle Meşrutiyet ve Bulvar üstünde kafeler vardı. Akşamları orada mutlaka ailemle birlikte gideriz, otururuz işte bir çay içeriz, gelene geçene bakarız... Kızılay Gima'da başlardı ve Milka Pastanesi'nde biterdi benim için. Oranın sahibi Alaattin Bey'di, babamın da arkadaşı, o da doktordu. Milka Pastanesi, orası bizim için çok keyifli ve önemli bir yerdi. Hatta ablamın nişanını da orada yaptık. Oralar işte bizim gezindiğimiz, tur attığımız, yeni elbiseler giydiğimizde kendimizi gösterdiğimiz bir mekandı...Ama tabii, Ulus Sineması, Büyük Sinema, aşağı doğru gidilir ama orası daha çok alışveriş merkeziydi. Ulus Sineması vardı. Ulus Sineması'nda konserler olurdu. Böyle daha çok pop konserlerine giderdik. Erol Büyükburç, Selçuk Ural mıydı o? Evet Selçuk Ural...Ben, 1974'te üniversiteyi bitirdiğime göre 1960'lı yıllardı...Piknik vardı, Piknik bizim için çok önemli bir buluşma yeriydi. Çok sık giderdik. O zaman işte ilk sandviçler, efendim çok güzel bir şişi vardı, bira içeriz, üniversiteden çıkınca oraya gideriz...Yanında Paşabahçe vardı, şimdiki

yerindeydi galiba evet. Abimle çıkardık, Piknikte otururduk gelen geçen insanlara bakardık. O bana şeyi anlatırdı, “güzel nedir?” diye bir eleştiri getirirdi mesela. Sonra Paşabahçe’ye girerdik; sonra “en güzel hangisi, en basit olan” orada böyle basic design anlatırdı bana. O, o zaman ODTÜ’deydi, ben de işte orta son, lise yılları...Çok hoştu. Kızılay işte aşağı doğru da devam ederdi. Necatibey, Ankara Sanat Tiyatrosu, aslında geniş bir çemberdi. Bir yerde başlayıp bitmezdi. Tiyatro vardı, etkinlikler vardı. Zafer Çarşısı onun altında kitapçılar vardı, üniversite yıllarımda... Ondan sonraki yıllarda, Adakale’ye taşındık. Adakale’de bir ev satın aldık. Zaten kentte de öyle bir hareketlilik başladı. Oradaki evler...Ne zaman oraya geçtik (düşünüyör), 1965’te geçtik Meşrutiyet Caddesi’ne. Tabi böyle bir hareket vardı, işte Mamak’tan gelenler Cebeci’ye, Cebeci’den gelenler Kızılay-Tunalı’ya geçmeye başladı. Çünkü sosyal bir değişim başlamıştı. Dolmuşlar vardı böyle cadillac daha doğrusu, station...Taksi dolmuş gibi dolmuşlara binerdik. Dolmuşlarla gider gelirdik. Bir de bir arkadaşımızın babasının goggomobile’i vardı. Genellikle o bizi götürür, getirirdi. Biz daha çok yürürdük ama yani; mesela ban Ankara Kız Lisesi’nden mezun oldum. Dikimevinden Ankara Kız Lisesi’ne yürürdüm karda, kışta ve müthiş keyif alırdık bundan.

Piknik’e giderdik, Sinemaya giderdik işte oradaki kafelere giderdik, Turhan Kitabevi ve oradaki kitapçılara giderdik. Ondan sonra, valla çok giderdik aslında ama birden aklıma gelmedi; daha dışa açık yaşadık. Ben öyleydim en azından, arkadaşlarla buluşuruz... Dayanıklı eşyalar, mağazalardan alınırdı. O zamanlar çok farklı tüketim kalıpları vardı. Örneğin, bu kadar çok çeşitleme yoktu. Herkesin evine tek bir marka girerdi mesela. Bizim evimizdeki buzdolabı, Prescott markaydı. Alınırdı, taksitle alınırdı. Babam borcu bitene kadar, “aman bu emanet, emanet” derdi. Biz de zannederdik ki bu buzdolabı başkasının, çok dikkatli kullanırdık. Borcu bitince bize derdi ki “tamam, artık kullanabilirsiniz” derdi. Yani, böyle de hunharca bir tüketimi, kullanımı engellemiş olur, sahip olduğumuz eşyaları ne kadar emek yoğun olduğunu hissettirirdi ailemiz. İşte, çamaşır makinesi vardı elle döndürülürdü, tek tipti. Dolayısıyla, kimse kimseye imrenmez ve bir yarış olmazdı. Çünkü herkeste aynı tip malzeme vardı; yıllar geçtiğinde şimdi günümüzde öyle çeşitlilik var ki adeta markalar yarışıyor. İnsanlar, statülerini ve güçlerini o markalarla anlatır hale geldiler. Bazı gruplar, çok genelleme yapmayayım ama...

Biz Dikimevi, o an ticaret orada yoktu, şimdi oralar çok değişti. Oralar müstakil, Ankara’nın üst düzey insanların yaşadığı, paşalar, doktorlar, üniversite hocaları, mesela bizim oturduğumuz evin yanında Rüştü Erdelhun, Mete Paşalar yanımızda, öbür evde işte babamın üniversiteden arkadaşları...O zamanlar, Ankara Tıp Fakültesi o zaman kampüs yukardaydı. Bütün orada oturanlar böyle bahçe içinde evler, Ankara’nın yerlileri vardı. Dolayısıyla, şimdi baktığımızda Cebeci’ye ve Dikimevi’ne, çok farklı...Bizim orada hala evimiz var, kira alıyoruz işte aynı ev duruyor. Hatta Sivil Mimari Bellek’te tespit edildi, onu yaşatmak istedik. Kızılay, Ulus’tan ihtiyaçlarımızı alırdık. Daha çok Ulus’tu...Ticaret merkezi. Tabi giderdik Ulus’a. Orada bir hal vardı, bir Pak Mağazası vardı. Kumaşları aldığımız, o zaman hazır konfeksiyon yoktu. Kumaş alınır, Ayhan ve Pak Mağazası’nda. Kumaşlar oradan alınır, çok özel terzilerde büyük bir seremoniyle dikilirdi. Mesela bize annem, ablam ve bana Olgunlaşma Enstitüsü’nde gecelik diktirirdi. Yani, gece yatak kıyafeti bile çok önemliydi. Eve Olgunlaşmadan gelirlerdi, işte provaları yapar...Hiç unutmam böyle pembe yere kadar uzun, pamuklu böyle hafif ipekli pamuklu karışık gecelikler giyerdik yani. O türden bir serüven vardı...

Şimdi, babam bizi Beykoz’a götürürdü. Beykoz diye bir ayakkabıcı vardı. Giderdik hep birlikte Beykoz’dan ayakkabı alırdık. Fakat, biz çocuklar hiç memnun olmazdık. Çünkü Beykoz’un ayakkabıları çok sert, çok sağlam olduğu için üç kardeş... Babam bizi Beykoz’dan, Beykoz şeydeydi...Şimdi nereye yakın...Sanki Doğumevi’nin üstünde filan mı...Oradan aşağıya yürüyerek gelirdik. “Ayaklara bakalım, ayaklara bakalım” eve geldiğimizde ayakkabıları sevmiş olurduk, kucağımıza alır yatar uyurduk. Öyle yani...

Günlük tüketim toptan alınırdı. Babam Hal’den toptan alırdı. Oradan hatta böyle çuval çuval gelirdi. Anneanneme, babaanneme pay edilir, o tür bir bölüşümle alınırdı. Daha çok hale gidilirdi. Bir de

ürünler kapıya gelirdi; köylüler böyle kapıya gelirdi. Ürünlerini kapıya getirirlerdi. Süt, taze biber, domates getirirler... O tür bir ticaret vardı, böyle çok güvendiğin birebir ilişkiye girdiğin. Öyle bir tüketim kültürü yoktu. Tüketim çok farklıydı yani bu kadar gösterişçi bir tüketim yoktu. O şimdiki bir format. Yani benim çocukluğumda ve şimdi bile çok nadir yaptığım bir şey. O kadar basite alıştırılarak yetiştirilmiş bir nesildik ki, özellikle o tür bir ideoloji bize verilmeye çalışıldı. Örneğin biz mesela ablama, iki kardeşiz. Annem ilk elbiseleri ablama dikerdi. Sonra ablama küçüleni ben giymezdim. O tekrar sökülürdü, benim istediğim modelde bana dikilirdi. Ama, ben onu öyle bir kabullenirdim ki, onu böyle çok yeniymişçesine. Bizim dönemde de mesela ticaretle uğraşan, statülerini böyle giyim, kuşam, takılarla sağlamaya çalışan bir grup da vardı. Benim Asuman diye bir arkadaşım vardı mesela babası kuyumcuymdu, ona hep rugan ayakkabılar alınırdı. Ben hiç üzülmezdim. Bir gün de babama gidip “ya, ben de istiyorum” demezdim. Çünkü, bana o kadar sevdirilirdi ki alınan şey, elbiseler, kıyafetler, ben kendimi hep çok özel hissederim her zaman, ama ablam benim gibi değildi. O biraz isterdi (gülüyor).

1974’te mezun oldum. Zonguldak Metropolitan Planlama ’da Şehir Ekonomisti olarak işe başladım. Orada, o planlama sürecinde orada çalıştım. O bittikten sonra yani, Zonguldak Metropolitan Planlama ’da görevim bittikten sonra Turizm Bankası’na geldim. Turizm Bankası’nda, Araştırma ve Değerlendirme Dairesi’nde yine Şehir Ekonomisti olarak çalıştım. Bir dolu araştırmalar yaptık turizmle ilgili, sonra 1980’li yıllarda Bakanlık’tan istifa ettim. Floransa’ya gittim. Orada bir süre kaldım, oradan dönüşte galeri hayatım başladı. Ankara, Galeri Nev’e başladım. Orada uzun yıllar çalıştım. Sonra ailemin bu bürokratik bir ilişki içinde olmamı isteyişi sebebiyle... çünkü babam üniversite hocası, amcalarım üniversite hocası falan ailem de beni hep bir üniversitede görmek istedi. Onun üzerine ben ODTÜ’ye girdim ve emekli oldum. 2003 Yılında da Başkent Üniversitesi, GSTMF’ye başladım, halen devam ediyorum. On beşinci yılımın içerisindeyim.

Çalışma hayatımın başlarında, çalışma saatlerim çok serbestti. Bizim dönemde şöyle bir inanç vardı, bir iş verilir, deadline belirlenir. Mesela bir konuda bir araştırma yapacaksın değil mi? Denilirdi ki “şu ayın 15’inde biz teslim istiyoruz” sen istiyorsan o ara dalga geç. Aslında zaten, dalga geçmezdik biz çok ciddiye alırdık, çünkü o bilinçle yetiştik. İşi bir zul gibi değil hakikaten çok farklı açıdan ele alırdık. O bize bir katkıydı. Mesela ben her öğrendiğim bir şeyde “bugün daha çok geliştim” diye düşünürdüm. Aile yapısı da çok önemli tabi. Babam mesela eve gelirdi bize sorardı “bio nedir?”, “logus nedir?”, biz bilemezdik o gün. Ertesi gün yine gelirdi, “bio nedir?”, “logus nedir?”,biz onu ansiklopediden öğrenirdik abim, ablam ve ben üçümüz. Hayat, bilim bilmem ne...Böyle araştırmaya yönelik bir eğitimden geçtik biz. Çok farklı bir formatta yetiştik biz onu demek istiyorum.

Sorumluluk bize aitti kısacası, çalışma saatleri çok esnekti. Bize verilen tarihte işi teslim ederdik. Çok eğitici bir şeydi yani, 09.00-17:00 gibi katı mesai saatler yoktu. İstismar yoktu; zorla işten çıkarırlardı mesela “hadi artık gidin” diye. İşi bitirmeden ofisten çıkmazdık mesela. Ben öyle, çalışırdım, raporumu yazardım çıkardım 22’de 23’de. Biz o yılda evlendik Ömer’le biliyor musun? Sene 1975’ti. O şehir plancısı olarak ben şehir ekonomisti olarak gittik Zonguldak Metropolitan’e. Turizm Bankası Maltepe’deydi pardon...Bulvar üstündeydi daha önce Maltepe’de Turizm Bakanlığı vardı oradan Turizm Bankası’na geçtik. Orada değişik şeyler vardı, Cuma tatil miydi? Çok hatırlamıyorum. Hafta içi bir günüm şöyle geçerdi bir kere işe giderdik çok güzel dostluk, arkadaşlık ilişkilerimiz vardı; biz tabi bizim dönemimizde çok konferansa giderdik. Otururduk günlük liste çıkartırdık, nerede ne konferans var. Bir ekip olarak oraya giderdik, ev sohbetlerimiz vardı, şiiir günlerimiz vardı, kitap okur birbirimize kitap anlatırdık. Bir de tabi devrimciydik böyle olaylara karışırız...Karışırız dediğim katılırız. Savunuruz, yani böyle siyasal sorumluluğumuz olan bir ekiptik. Kamusal hayatın kuvvetli olduğu bir dönemdi. İdeolojik olarak daima gruplar olur, gruplarda işte kitaplar okunur, tartışılır, üniversitede bütün böyle tiyatrolar...Ben daha çok fikir grupları arasındaydım. Türk Pasajı vardı o dönem, Dadaş Seramik vardı Özden Abla’mızın, ben orada çok boykot olurdu bizim üniversite sırasında. Zafer Çarşısı, Resim Heykel Müzesi, Artizan Sanat Galerisi vardı daha çok oraya giderdik. Daha ileriki yıllarda tabi galeriler çoğalmaya başladı. Selçuk Mılar’ın bir sanat galerisi vardı,

Menekşe Sokak'ta. Ankara Sanat Tiyatrosu'na çok giderdik, sinemaya çok giderdik. Yani, kültürel etkinlik olarak bu kadar yaygın değildi tabii televizyon yoktu biz radyo çocuğuyduk. Dilek Pınar'ı dinleriz, yarışma programları izleriz. Kendi içimizde böyle gruplar kurardık, müzik grupları...İşte mutlaka bir şey çalarlar falan. Yani çok hareketli geçerdi. Sokaklarda çok vaktimiz geçerdi. Yani sokak kültürümüz çok fazlaydı. Duvarların üstünde saatlerce oturur tartışırız, işte böyle kız-erkek...İdeolojik şeyler yapılır, güzel, çirkin, kötü böyle soyut kavramlar üzerine konuşulur. Ben daha çok şehircilerle birlikteydim. İşte anketler yapılır, onların değerlendirmeleri. Bir ofiste gece dökümler. Sonra bazen gazinolara kaçardık falan böyle sabahlardık Emel Sayın o zaman daha yeni çıkmıştı. Büroda çalışırken gece yarısı işkembeciye gidip oradan gazinoya geçerdik. Kadın-erkekli bir ortam vardı o dönem. Güvenpark bizim için çok önemli. Biliyorsun bir dönem yıkılacaktı, bizim Akın Ataoz vardır benim çok sevdiğim dostum, arkadaşım. Mesela Güvenpark'ı kurtarma eylemleri yapmış kişilerden biriyim böyle. 1975'lerde...Sabaha kadar oturup oturma eylemleri yapıp...Biz çok gözü karaydık. Kızılay zaten çok farklıydı; şimdi çok farklı. Kızılay merkez! Bütün alışveriş merkezi! Soysal Han, Kocabeyoğlu Pasajı, Turhan Kitabevi, gidersin Zafer Çarşısı'nda sergiler, sahaflar ondan sonra bütün toplantılar Tandoğan ve Kızılay'da olurdu. İhlamur Parkı'nı da hatırlarım. Kafeler vardı kenarında oturduğumuz hatırladığım kadarıyla ama orası çok değişti sonra işte yani giderek önemini yitirdi ve kitapçılar farklı yerlere taşınmaya başladı. Kocabeyoğlu'nun altında vardı yine sahaflar falan. Sonra Kocabeyoğlu işte külot satan bilmem ne satan yerlere döndü, birden önemini kaybetti.

Bu bir aile yapısı esasında. Farklı bir aile yapısı içinde büyüdüm ben. O dönemi düşün, işte babam doktor annem öğretmen, çevremiz çok farklı... İşte yurt dışına gidiliyor, geliniyor. Kapalı bir çevre olmadığımız için devamlı dolaşan gezen, gören yenilikleri takip eden... Açık bir aile yapımız olduğu için kent gelişiminde de çok rolümüz vardı. Kapalı kendi içimizde yaşayan birileri değildik. Gelişmelere katkı veren, şey yapan aileydik yani... Dolayısıyla, pasajların açıldığını kenti deneyimleyen kişiler olarak takip ettik.

Kocabeyoğlu Pasajı'nda ne ararsan bulurdun. Onun için hemen Kocabeyoğlu Pasajı'na gidilirdi. Çevresi şimdiki gibi değildi. İzmir Caddesi, Ankara Sanat vardı. Ufak tefek oturma yerleri olan sosisli sandviç yediğimiz küçük dükkanlar vardı. Çok gelişmiş değildi aslında. İşte tur alanımız genelde şöyleydi: Piknik, Paşabahçe, karşıya geçersin Kocabeyoğlu, Büyük Sinema, orada kuyumcular çarşısı... Yani oralar bizim tur alanımızda, şimdiki gibi karma bir şey yoktu. Herkes birbirini görür selamlaşır, konuşur. Yani turladığımız, karşılaştığımız... "Hadi bir Kızılay'a bir çıkalım, yürüyelim" derdik. Orada bir dolu insanlarla karşılaşırsın falan. Ay ne güzel eskilere gittim Güliz 'ciğim (Gülümsüyor)! Biz o kadar eski değiliz ama yine de tarih...Ben daha çok buluşma mekânı olarak kullanırdım pasajları. Ben yani kişisel olarak ailem de dahil buna çok böyle alışveriş meraklısı insanlar değildik. Bizim yani öyle, daha mütevazı bir hayatımız vardı ve değerler sistemimiz çok daha farklıydı. Mesela buluşurduk ailece Piknik'te yemek yerdik, buluşurduk ailece gider kitap alırdık. Buluşurduk, Piknik'in yanında tiyatrolar vardı. İsmi hatırlayamadım şimdi sen söyle...Sakarya'da. Yeni Sahne mi? Orası bir tiyatrolar kuşağıydı ve çok güzel oyunlar olurdu. Yani böyle daha çok çıkarız bir kahve içeriz, çay içeriz, karşılaşma...yani alışveriş şimdiki gibi AVM kültürü olmadığı için ihtiyacımız olduğunda çıkar alırdık. Öyle bir lüks tüketim şeyimiz yoktu. Biz Pick up dolmuşlarla giderdik. Bizim orada taksiciler olurdu, babam günlük taksit tutardı bizi gezdirirdi.

Kocabeyoğlu'na ben o kadar uzun yıllar gittim ki...Yani diyebilirim ki hala Kızılay'a indiğimde bir Kocabeyoğlu'na giderim. Yani öyle bir alışkanlığım var ve ilk girdiğimde böyle çantacılar, alt katta kitapçılar vardı, iç çamaşırı satan yerler vardı. Bir dolu aradığım şeyi bulabilirdim. Mesela çorap kaçardı, çorap çekilirdi o zaman. Bu kadar sık çorap atılmazdı böyle. Götürür çorap çektirirdik falan filan. Yani öyle bir şeyimiz vardı. Kocabeyoğlu öyle bir mekandı. Yanında Alp Billuriye vardı. Kızılay Binası vardı meşhur. Küçük, hani yıkıldı şimdi yerine...Orada otururduk, çok özgündü. Onun yanında ABC diye bir mağaza vardı. Annem oradan çok alışveriş yapardı, oraya giderdik çok çeşitlilik vardı. Kocabeyoğlu'nda da öyleydi. En alt katta, bodrum katında kitapçılar ve sahaflar vardı. Orası çok keyifliydi, gideriz konuşuruz, eski kitapları buluruz. Biz de tabii o ara üniversite öğrencisi,

devrimci, araştıran, kitap bulan... Çok hoş bir geçişi öte yandan. Bulvar ve İzmir Caddesi arasında hoş bir geçişi. Birden oradan çıkıyorsun, ayrı bir dünyaya giriyorsun. Sürpriz yaratırdı. Orada da işte hemen Ankara Sanat'a gireriz. Ankara Sanat önce İzmir, Biteks-Amerikan Pazar'ı vardı. Mesela oradan da çok alışveriş yapardık. O zaman böyle yurt dışından böyle ürünler gelmezdi ben ne bileyim işte evleneceğim gidip çeyiz yapardım. Krups'un işte bir el mikserini alırdım, ilaçlar da olurdu. Çok sık giderdik oraya da. Böyle hafif hafif tüketim normlarımız değişmeye başlamıştı o zaman. Bulvar daha çok kafelerin olduğu yerdi, ticaret yoktu ama İzmir Caddesi ticaretin olduğu yerdi ve her kesimin gittiği bir yerdi. Çok kalabalıktı, terziler, kumaşçılar, ayakkabıcılar, kuyumcular, sinemalar, kafeler...Orada da çok güzel kafeler vardı. Şu anda tabi yapı olarak farklılaştı yani insan kalitesi değişti. Mesela ben şimdi çok rahat inemiyorum Kızılay'a. Güliz'ciğim, çok daha farklı bir kültürel altyapısı olmaya başladı. Bizim zamanımızda çok farklıydı, çok kaliteliydi her şey. Orada Ülkealan Pasajı da vardı. Ancak, Ülkealan Pasajı için çok enteresan bir pasaj diyemem. Böyle spor malzemelerinin olduğu, hani öyle bir kafamda yer etmiş 'aaa' dediğim bir pasaj değil. Bende bir anısı yok onun.

Soysal Pasajı da hemen Sakarya Caddesi'ne açılır. Sakarya'dan girersin içinde aradığın her şeyi bulabilirsin. Tabi çok merkezdeydi ve ulaşılabilir bir yerdi. Gima'nın karşındaydı. Gima'nın üstünde bir Set Kafeterya vardı. Biz üniversiteden çıkınca Set Kafeterya'ya gider otururduk. Gima'nın girişi cephesinde Kuzgun Acar'ın heykeli vardı. Sonra o heykel kayboldu falan. Yani hiçbir şeye de sahip çıkamıyoruz o da üzüntü verici. Karşıya geçersin, dönerciler, balıkçılar, orası da ayrı bir şeydi. Çok giderdik oraya. Set Kafeterya 'da dürbünler de vardı, kenti izlemece...O çok popülerdi o dönem. Seramik panolar vardı içinde. Ulus'taki Modern Çarşı'daki Senihe Fenmen'in seramik panoları vardı o da o dönem dikkatimi çekmişti. Gima tabi en şey, ilk yapılan, ilk yürüyen merdiveni orada tanıdık biz. Giderdik biner, çıkardık, altta alışveriş yapıldı. Üst katta Set Kafeterya 'da bir şeyler yenir içilirdi. Tabi sonra geliştikçe, değişti. Muan Soysal bizim Muan Hoca'nın şeyiydi apartman halisi...Onunla ilgili ben şöyle bir şey hatırlıyorum. Üst katında bir terası vardı galiba. Hatta benim Ali Yonca diye bir arkadaşım vardır. Onun çok yakın arkadaşydı Sevgi Soysal. O çok anlatırdı ama ben o apartmana hiç gitmedim. Ama hikayesini hatırlıyorum ve biliyorum. Altında bir restoran vardı, Soysal'ın önünde. Cevat orada mıydı? Ulus Sineması'nın yanında. Orada çok otururduk. Şöyle yarım ay şeklinde. Hediyelik eşyalar, giyim, kuşam, orada da bir ara kitapçılar vardı. Çok giderdik, gelirdik. Bir pasaj kültürü vardı. Şimdi AVM'nin yerine...Yani pasaj AVM'ye döndü. Daha ölçek değişti, pasajda işte hazır elbiseler, kumaşçılar, ayakkabıcılar, tamirciler, kırtasiye, tuhafiye, ne ararsan bulurduk. Öyle bir hoştu ki, ölçeği güzeldi. İçinde kaybolmazsın, kontrol edebilirsin, ön kapıdan girersin başka bir dünya, arka kapıdan çıkarsın yeme-içme, oturursun. Onlar tabi hoş şeylerdi. Soysal gelinlikçiye döndü. Bütün pasajlarda olduğu gibi bir farklılaşma oldu. Bizde şöyle oluyor Güliz'ciğim, kurumsallaşamıyor hiçbir yer. Mesela yeni bir yer açılıyor, insanlar oradan oraya göç ediyor. Gittiğinde bir şeyi yerinde bulamıyorsun anlatabiliyor muyum? Öyle bir değişme oluyor ama bu olumsuz bir değişme. Halbuki kentte, insan gittiğinde işte çok eski bir şey bulunca müthiş keyif alabiliyor.

Pasajlardaki tekelleşme 80 öncesi dönemin çok öncesinde yaşandı bence. Kapitalist düzen, ciddi bir rekabet, çok farklılaşıyor. Büyük mağazacılık ve pasajların ilişkisinde ABC çok özel bir mağazaydı. Zaten ABC'ye çok özel insanlar giderdi. Kıyafet vardı, böyle bluzlar, hazır konfeksiyon gibi, kumaş satmıyordu ABC...Kocabeyoğlu ile arasında bir fiyat farkı vardı. Yani Kocabeyoğlu'na her gelir grubu gidip alışveriş yapabiliirdi. Ancak, ABC belli bir gelir grubuna hitap ederdi. Mesela benim annem alıyordu oradan, biz annemle giderdik. İşte Ayhan'a giderdik, oradan çıkar Piknikte sosisli sandviç yedik. Sakarya Tuna Caddesi'nden geçip Ayhan'a geçer, oradan kumaş alırdık. Sakarya ve Meşrutiyet'te çok nezihti o dönemde. Tarhan Kitabevi vardı tam köşede. Şimdi her yer pastacı, dönerci bilmem ne oldu. Bilgi Kitabevi vardı Sakarya'da. Hala duruyor galiba orada. Giderdik oranın sahiplerini tanırdık. Gittiğimizde insan ilişkileri de çok yoğundu. Yabancılaşma yoktu, yeni çıkan kitaplar konuşulur, yazarlar oraya gelir onlarla ilişki kurulur. Öyle bir tatmin olurduk ki, yüzeysellik

yoktu. Bulvar üzerindeki Flamingo'da çok özel bir yerdi. Çok güzel supları vardı. Oralar bizim buluşma yerlerimizdi. Akşam 17'den sonra çıkar giyinir, dolaşırdık. Gima kat kattı. Ev eşyası da giyim de vardı, yeme-içme de vardı. İlk başlarda gıda üzerineydi sonra çeşitlilik arttı. İlk başta çok değişik geliyordu. Sonra giderek kalitesi düşmeye başladı.

Biz 1960'larda Dikimevinde otururken (ihtilal dönemi), yanımızda Mete Paşa'lar, Rüştü Erdelhun oturuyor. Atlı süvariler geldi. Babamın askeri tıp öğrencileri "hocam işte ihtilal yaptık" diye. Biz balkondan babam marşlar çalıyor bilmem ne, ben o zaman on veya on bir yaşındayım. O kadar etkilendik ki, sonra geldiler Rüştü Erdelhun'u, Fahri Özdilek'i götürdüler. Çok görkemli hatırlıyorum. Marşlar çalındı bütün atlarda böyle süvariler gidiyordu. Mülkiye vardı, Siyasal Bilgiler, büyük öğrenci hareketleri, tanklar geçti. Müthiş heyecanlıydı. Ben tabi farkında değildim onun ama 'iyi bir şey oluyor galiba' diye düşünmüştüm. Kapıda nöbet tutuyorlardı, bayraklar asılmıştı. Öyle bir dönemde.

Kızılay'da çok sık öğrenci olayları olurdu tabi inerdik o dönemde de. Halam Siyasal Bilgiler'in yanında otururdu. Halam da çok devrimci bir kadındı, bütün gençlere evinde yemekler yapardı. Siyasalın yurtlarındaki gençlere. Bu söylediğim benim üniversitede olduğum dönemde olmuştu. Ben de o zaman Siyasalın yurdunda baskın olduğu zaman. Odalar basıldı, herkes evindeki kitaplarını yaktı. Tek tek sıkı yönetim ilan edildi. Çok ciddi dönemlerden geçildi tabi. Zafer Pasajı o olaylardan çok etkilendi. Çünkü orası bir toplanma yeriydi, devrimci, sol kitaplar satılırdı orada.

Oranın başka bir misyonu da vardı. Devlet Güzel Sanatlar Galerisi vardı alt katta, hatta 1992 yılında bile vardı. Ben hatırlıyorum San Art Yönetim Kurulu'nda'yım, bir dolu sergi yaptık biz. Çok nezihti. Seramik sergileri, devlet sergileri, resim heykel sergisinden geçilir. Belli bir kesime hitap eden, belli kültürdeki insanları toparlayan bir merkez özelliği vardı pasajın. Girdin mi çıkamazsın. Mesela ben Ömer'le nişanlıyım, Ömer bir gün sabah girdi, gece o kadar geç geldi ki, biz polise haber verdik. Girmiş kitapçıya takılmış, zamanın nasıl geçtiğini unutmuş. Herkes panik içinde! Sonra çıktı geldi Zafer Pasajı'ndan. Öyle de bir anım vardır.

Daha çok niteliksel olarak düşündüğümde bizi besleyen bir yerdi. Mimarisi vs. çok özellikli bir yer değildi öyle hatırlıyorum hatta sıkıcı bile gelirdi bana açıkçası. İçindeki fonksiyonların anlam kattığı, bir mekandı ve insanların gitmesi ve oradaki kültürel tüketimin yoğunlaşması oraya bir anlam katardı. Hepimizin beraber olduğu, toplandığı...çünkü oraya giderdik bir dolu arkadaşımızı görürdük, oradan çıkardık pat diye Sakarya'ya, Tuna Caddesi'ne geçilirdi. Hep yürüme mesafesinde! Kenti ve o meydanları algılayabileceğimiz ölçekte tadını varabileceğimiz yerlerdi. Sonra öyle bir değişti ki, Kızılay Binası yıkıldı, üst köprüler yapıldı. Piknik kalktı, Sakarya'ya geçti. Her yapılan düzenleme, kenti yok etti. Şu anda da öyle. Ben artık Sakarya'ya indiğimde artık anılarımda yer alan bir mekânı bulamıyorum. Bu da bana çok üzüntü veriyor; korumacılık kültürü olmayan, yıkan ve yok eden ne yazık ki bir toplumuz. Şu anda da bu hat safhada zaten. Bizim Dikimevindeki ev o dönemin üç katlı ve en yüksek binasıydı. Hep böyle bahçe içinde, havuzlu...O kadar güzeldi ki Güliz, anlatamam sana! Uçaktan çok korkarım, uçağa bindiğimde hep geriye dönük "ne güzel bir yaşantım oldu, ölebilirim artık" diye çok rahatlarım ve o korku yok olur. Öyle güzel bir çocukluğumuz oldu ki kentle olan ilişkimiz de çok güzeldi. Hep korurduk, yerde bir çöp görsek alırız. Çok güzeldi ilişkiler, nasıl bu hale geldik? Saygımız vardı, bir çekingenliğimiz vardı.

Kızılay Binası'nın yıkıldığı dönem müthiş bir üzüntü duyduk. Yarışma açılmıştı. Yerine yeni bir bina yapıldı. Yapan arkadaşlarımız da bizim yakın arkadaşımızdı. O bir Ankara simgesiydi, orası bir nefes alma noktasıydı, belli bir ölçekte, bir tarihti, kültürel eski fotoğraflara baktığın zaman. Müthiş tepki gördü. Baş kaldırıldı. Yürüyüşler, toplantılar yapıldı; ama ne çare! Etki etmedi. Bir gecede yıkıldı. Arkadaşımın babası doktordu orada çalışırdı, onu ziyarete giderdik ve maden suyu reklam şeyi vardı. Orada da maden suyu içerdik, yani o kadar hoştu ki. Arkadan dolaşır Kocabeyoğlu Pasajı'na giderdik. Çok güzeldi, bahçesinde heykeller vardı.

Pasajlar o dönem içinde bir hareketlilik ve canlılık yaratıyor. Bir de tabii bir kolaylık da yaratıyor. Yani, bir yerde toplanıyor onlar daha çok şehir merkezlerinde ve herkesin ulaşabileceği noktalarda oluyor. Hem insanların bir buluşma yeri, sosyal aktivite, ticareti canlandıran bir şey, o zaman da tabii esnaf esnafı tabii. Bir esnaflık kültürü vardı; ciddi bir rekabet yoktu bu kapitalist düzende. Biz oraya gittiğimizde insan ilişkileri ve kentsel mekanla iyi bir ilişkisi vardı.

İstanbul'a, Kuzguncuk'a gider, kırk gün tatil yapardık. Orada benim Hüseyin Amca'mın deniz kenarında evi vardı, orada kalırdık. İstanbul'daki pasajlar için şunu söyleyebilirim... İstanbul tabii, kent olarak ticaretin yoğunlaştığı ve büyüdüğü bir kent olduğu için daha heterojen, çeşitliliği bol olan, daha çok ürün bulabileceğin, Avrupa ile ilişkileri daha fazla olan bir kent. Ankara, daha geleneksel farklı formatta bir yapılaşma. İşte Ankara'da yaşayan insanlar, bürokrasi, üniversiteli daha farklı tüketim kalıpları içerisinde olan ama İstanbul çok daha farklı bir yerdi. Tabii bize çok değişik gelirdi ama biz daha çok Kapalıçarşı'ya giderdik. Oradaki havayı ve canlılığı çok severdik. Nişantaşı'na annem giderdi, orada belli dükkanları olurdu. Biz daha çok babamla müze gezileri, Topkapı'ya, Kuzguncuk'ta halkalar... Öyle etkinliklerimiz vardı. Ankara Pasajları, daha küçük, kendine has bir havası olan zemine inen, daha kapalı, kontrol edilebilir mekanlardı. Gerçi İstanbul'dakiler de öyleydi. Beyoğlu'nda sıra sıra Pasajların da benzer bir etkisi vardı. Örneğin, pasta haneler farklıydı. Mesela Markiz Pastanesi, girdin mi kendini farklı bir ülkede hissederdin! Ankara'da onlar daha sonra gelmeye başladı. Ankara'da da Ulus'ta öyle mekanlar yaygındı. Biz Çıkrıkçılar Yokuşu'na giderdik, orada kumaşçılar vardı mesela Ramazan olduğunda anneannem zekât verirdi. Top top kumaşlar kestirilirdi, sarılır, ihtiyacı olanlara verilirirdi. Biz çok gezerdik, belli bir dönemde Ulus ticaret merkeziydi. Ankara'nın bütün ticareti Ulus'ta dönüyordu. Nüfus arttıkça ve kent büyüdükçe Ulus'taki ticaretin bir kısmı Kızılay'a kaydı. Ulus'ta ticaret yine devam etti. Sonra Ankara büyüdükçe her semt bir ticaret merkezi kendi içinde oluşturmaya başladı. Dolayısıyla, eskiden herkesin Ulus'a gittiği bir durum yerine Küçük Esat'ta, Kızılay'da, Çayyolu'nda öyle bir ticaret merkezi oluştu. İnsanlar belli bir çemberin içinde alışveriş yapmaya başladılar. Böylece hem Ulus hem Kızılay, kendine göre belli bir şeyi korudu zaman zaman gidilmeye başlandı. Mesela ben Ulus'a müzeye gidiyorum, Çıkrıkçılar Yokuşu'na, Hal'e gidiyorum ama öyle bir hale geldi ki artık gidememeye başladım! Ürün çeşitliliği, farklı gruplaşmalar oldu. Tercihimi Kızılay'a yaptım, Kızılay'dan Tunalı'ya kaydı... Baktığımda her semt, kendi içinde bir alışveriş merkezi oluşturdu. Bizim zamanımızda Ulus ve Kızılay'dı. Ulus'a da çok sık giderdik. Modern Çarşı, Goralı, Akman Pasta hanesi, Üç Nal'a giderdik ki sırf yemek yemek için giderdik. Orada mesela bir Pak Mağazası vardı. Ben kendim çizerdim kıyafetlerimi, annem dikerdi. Çünkü annem Kız Teknik Mezunuydu. O tür hoşluklarımız vardı. Özlüyorum. Bana güzel şeyler yaşıyor bu görüşme!

Ankara'da en yoğun sanırım göç alan yer Ulus'tu bence. Kalenin etrafı, Ulucanlar civarı çok göç aldı. Köy Enstitüleri'nin kapanması müthiş bir kayıp ve müthiş bir hata. Tarihi bir hata! Onlar tabii göç olayını arttırdı. Ankara kentine başka birçok yerden göç başladı. Ben şimdi bile keşke tekrar bunlar canlansa diyorum; göç konusunda çok etkisi oldu.

Güliz'ciğim, bu bir kültürel alt yapı. Herkesin tüketim kalıbı değişik. Tüketim kalıbı derken, yaşam tarzı. Bütünüyle şimdi, pastahanede oturma kültürü, bir batı kültürünün uzantısı. İşte oraya daha çok üniversite, bürokrat çocukları, bürokratlar, Ankara memur kenti, Cumhuriyetçi, başı örtülü insanlar. Herkes birbirine karşı çok saygılıydı. Bir şekilde adaptasyon olabiliyordu insanlar. Ulus'a, Kızılay'a gittiğinde rahatsız hissetmezdi kendini. Şimdi hissediyorsun ama! Çünkü Ulus'un dolaşan insanı farklı, çok göç aldı. Eskiden Ankara'nın yerlileri vardı, köklü insanlar, üniversite hocaları, memurlar... Şimdi İstanbul'a bakıyorsun, İstanbul'da Ankara'da yetişmiş bürokratlar İstanbul'u idare ediyor. Giden herkes "tü-kaka" diyor. Ben de buna çok üzülüyorum, yetiştiğin, temellerinin atıldığı bir kente kötü deyip gidip orada yok oluyor insanlar. Sahip çıkamadık yani o beni müthiş üzüyor mesela. İstanbul ticari, çeşitlilik barındıran, kozmopolit bir kent. Biz mesela Büyükdada'da kalırdık, babamın arkadaşları vardı Oktay Rifat mesela, şiirler okurdu. Orada da çok farklı bir yaşam vardı ama o da farklı bir kültürel yapıydı. Ankara daha kendi içine kapalı, babam üniversite hocası olduğu için

yurtdışına gitmiş, vizyonu daha geniş, bizi götürmüş getirmiş...Farklıydık. Bir başkası daha farklıydı ama şimdi...Tabii kentin getirdiği farklılıklar oluyor. Hiçbir zaman Ankara bir İstanbul'un aynısı olamaz. Çünkü ticari İstanbul'da yapan azınlıktı. Azınlıkta bu işi iyi biliyordu. Koç mesela Ankara'nın yerlisi, Hacı Bayram Sülalesinden geliyor. Gidip İstanbul'da yatırım yapıyor çünkü Ankara'da o yok yani.

Ankara'da köklü değişim şöyle başlıyor... Binalar yıkılmaya başlayıp, büyük binalar yapılmaya başladığında Bulvar, Bulvarlığını kaybetti. O özgünlüğü kalmadı, giderek ölü bir mekân haline geldi. O şeyler, Tunalı'ya kaymaya başladı. Pasta haneler oraya gitti, buna meraklı olan onu yaşatan insanlar da oraya gitmeye başladılar. Böylece, niteliksel bir değişim başlamış ve yaşanmış oldu. Büyük yapı yapma hayalı ve altlarında pasajlar, pasajlar artık etkin olamadı. Fonksiyonunu yitirdi, eski pasaj kültürü yok olmaya başladı. Onun için Bulvar özelliğini kaybetti. Değerlerin yok olduğunu, komşuluk ilişkilerinin yok olduğunu da fark ediyorum. Eskiden hiç kimse yalnız kalmazdı, yalnız birisini görünce insanlar masalarına davet ederdi. Bir bireyselleşme de başladı bu da insanı çok üzüyor, konuşmama, yalnızlık...Mesela bugün Tuğrul Çakar'ı kaybettik. Bir araya gelip oturup konuşamıyoruz, onu anamıyoruz.

Ben de eskiye gittim çok teşekkür ederim...

Sözlü Tarih- Ali Yonca

Yaş: 74

Doğum Tarihi: 06.02.1944; Doğum Yeri: Ankara

Eğitim Düzeyi: Şehircilik Y.Lisans, İşletme Y.Lisans, ABD Proje Yönetimi

Meslek: DPT Emeklisi

Baba Mesleği: Başbakanlık Memur

Çocukluk İkametgâh: Ankara-Kocatepe; Yetişkinlik İkametgâh: Ankara

Ankara'da çocukluğumda Kocatepe'de yaşadım. Nasıl tarifleyelim...Şöyle söyleyeyim şimdi biz Kocatepe'de Mithatpaşa Caddesi'nin en ucunda oturuyorduk. O zamanlar orada Kocatepe Camii yoktu ve su deposu ile kent bitiyordu. Doku sona eriyordu. Bizden sonra bir apartman vardı; ondan sonra ağaçlık bir alan ve o ağaçlığın içinde su deposu vardı. O su deposundan sonra da arka tarafta 1950'lere kadar hiçbir yapılaşma yoktu hemen hemen, bağlık alandı veya hali araziydi. O zaman o Mithatpaşa Caddesi bana göre sosyolojik olarak orta ve üst düzey bürokratların oturduğu bir alandı. Bana göre yine, Ankara'nın zenginleri de çok yer değiştirmekle birlikte, o tarihlerde daha henüz Hamamönü ve üst kesimlerinden Cebeci'ye doğru olan aks üzerindeydi. 1950'leri söylüyorum. Hayat, Ulus'ta ve Anafartalar Caddesi'nde geçiyordu. Bütün unsurlar oradaydı, yani alışveriş için o gün için uygun olan, ayakkabı, giyim gibi unsurlar oradaydı. 1950'ler oradaydı. Aynı zamanda terziler falan da oradaydı hatta babam beni bir dışçıye götürdüğü için bilirim. Şu anda Anafartalar Caddesi'nde, Çocuk Esirgeme Kurumu'nun olduğu yerde dışçiler de vardı. Dolayısıyla, esas merkez Anafartalar'dı. Her şeyin en iyisi oradaydı. Bu adı üstüne Yenişehir, Ankara'da yeni bir akımın yani yerleşim alanlarının bir sonucudur. Çünkü kent önce, o Anafartalar'dan Cebeci'ye, Cebeci'nin üstünden bugünkü Hukuk Fakültesi ilk Cebeci falan o taraflara doğru, ondan sonra da Mithatpaşa Caddesi'ne doğru kaydı. Yenişehir denilen kısım bugünkü o Mithatpaşa Caddesi, Kolej ve Çankaya'ya çıkan yol arasında olan kaba Bulvar. Orası Yenişehir'di. Ve Yenişehir'in o günkü yapısında da Jansen'in planında da vardır oraları yeşillikten yeşilliğe geçilerek yürüyebileceğiniz akslar vardı. Örneğin bugün Zafer Çarşısı'nın olduğu yerde geniş bir yeşillik vardı. Karşısında da İhlamur Parkı vardı. İşte orada bir de Atatürk Heykeli vardır ortada ve çok güzel bir bulvar vardı ağaçlarıyla. Yollar küçük, promonat, çok geniş ve

büyük ve Ankaralı'ların en büyük zevki de o promönat üzerinde yürümektir. Herkes birbirini oralarda tanır ve görürdü. Bu promönatın önemli unsurlardan birisi de biraz evvel sizin sözünü ettiğiniz Soysal Pasajı idi. Soysal Pasajı'nın olduğu yerde Ulus Sineması vardı. Ulus Sineması'nın üzerinde ki o apartman Soysal Apartmanı'ydı. Sanıyorum o ODTÜ'deki Muan Soysal Hoca oradaydı bugün yazarlardan Ayşe Kulin, yaşı tahmin ediyorum benden iki veya üç yaş büyüktür ama şeyden biliyorum. Bizim evin üstünde oturan arkadaşımıza gelip gidiyordu, onların en yakın arkadaşıydı. Onun da bir de yeğeni, orada onun da romanı vardı 'Adı Aylin' diye okudunuz mu bilmiyorum. O da oradaydı. Soysal Apartmanı'nın arkası şöyle bir boşluktu, o boşluk Kızılay'dan yukarıdan köşeden gelin, sokağın içine girin girdiğiniz zaman hemen sağ tarafta bir girinti o apartmanın arka tarafında Ankara'nın çok önemli bir siması Nuri Kuş, bisikletçi vardı. Sonradan yıllar sonra onu Cebeci'de buldum. Bugünkü Kurtuluş Lisesi'nin biraz daha bu tarafında sokak içindeydi Nuri Kuş en son gördüğümde. Bulvar üzerinde de unsurlar olarak ne vardı? Ah! (Düşünüyor) Ticaret orada gelişmemişti orası konut bölgesiydi ve orada bizlere göre daha gelirlili bir zümre oturuyordu anlayabildiğim kadarıyla bugün. Hatta Vehbi Koç'un falan evi tahminen yanılıyor olabilirim ama sanıyorum bugünkü Üst Geçit var Kızılay'da bir ayağı İş Bankası'na iniyor, öteki ayağı da İzmir Caddesi'ne basar. Onun köşesinde Özen Pastanesi vardı. Özen Pastanesi Ankara'nın en önemli pastanesiydi. O geniş Bulvar'ın 'promenade'lı bölgesinin bir bölümünde fiçiler içinde yetiştirilmiş büyük mazı diyebileceğim ağaçların arasında çok hoş bir pastaneydi. Orada düzgün insanlar oturup gelip geçeni seyredip, bir yandan bir şeyler yer içer ahbaplık ederlerdi. Oradan çıkıyorum Kızılay üzerinde çok şey yoktu dedim ya! Daha sonra hatırlayabildiğim Kızılay üzerinde bir uçak biletle satan acente vardı. İsmi KLM olarak hatırlıyorum. Bu neredeydi Boğaziçi pastanesi de oradaydı. Demin ki köprü demiştim, İzmir Caddesi'ne bastı, giyim mağazası var herhalde o köşede. O köşeyi geçtiğiniz zaman, köşe veya yanındaki evin altında ABC vardı. Giyim Mağazası, uzun yıllar orada kaldı. Daha sonra orada öyle tahmin ediyorum Vehbi Koç'un evi vardı. Onlardan sonra da KLM vardı uçak acentesi sonra da ufacık şöyle bir girinti halinde Boğaziçi Pastanesi vardı. Onun karşısında Büyük Sinema, Büyük Sinema'nın içinde de o dönemlerde Harp sonrası gelen bir Madam...İsmi hatırlayamadım. (Tezin yazarı "Madam Marga mı?" diye sorar) Hayır. Madam Marga, piano öğretmeniymiş çünkü benim arkadaşım olan kızlar Madam Marga'dan piano ve dans dersleri alıyorlardı. Madam Marga o değildi, o kadar eminim. Ama Madam Marga'yı da hatırlıyorum. Ben almadım öyle bir ders. Kızlar daha ziyade onun kurslarına gidiyordu. Ama o Kızılay'ın üzerindeki Büyük Sinema ve Pastane, Büyük Sinema'nın içi pek hoştur. Perdenin arka tarafında resimler vardır, çok güzel bir Türk Ressamımızın Anadolu kızlarını çizdiği, çok hoş bir duvar resmi vardı. Ondan sonra da Kızılay'da bu tarafa doğru pek bir unsur yoktu. Ne vardı? Trakya meze 'Foti' ismiydi. Herhalde ilk İhtilal'den sonra gitti. Öyle bir şeyler hatırlıyorum. Trakya çok güzel mezelerin olduğu bir dükkandı ve bugün o mezeleri bulamazsınız (gülümsüyor), eminim. Ondan sonra da Pek Pak Dondurmacısı vardı ve onun yanında da Emek Kuruyemişçisi vardı. Bunlardan başka bu tarafta bir şey yoktu. Trakya neredeydi? Köprünün ayağından bu tarafa basın, İş Bankası onun yan tarafı hemen. Yukarıya doğru yürürseniz aşağı yukarı Sakarya ile İş Bankası arasında bir yerdedi. İş Bankası'na daha yakın bir yerdedi. Düzgün ve hakikaten iyi mezelerin olduğu bir yerdi. Yine o köprünün alt başında Piknik vardı. Piknik çoğu insanın hayatında önemlidir Ankara'da. İki özelliği çok öne çıkıyor bana göre. Oturursunuz, ismarlarsınız ve 30 saniye sonra en mükemmel yemek önünüzde olur! Müthiş bir şey! Yani abartarak söylüyorum ama bu çok bana göre çekiciydi. İkincisi, onlar üç kardeşti. Reşat, Vahit, birisi daha; biri babamın arkadaşıydı oradan hatırlıyorum. İçeride çok güzel biraları, sosisli sandviçleri, hardalı...Hardalı kendileri yapardı, harikaydı! O sonradan büyüdü orada Piknik oldu. Ama onların da esası, Tavukçu Özen'dir. Tavukçu Özen de yine geçiti referans alırsak eğer, Kızılay Binası'na doğru yürüdüğünüz zaman hemen Kızılay Binası'ndan sonraki binanın yanında alttaydı. Tavuk çorbası ve pilavlı tavuk verirdi. Ufacık bir yer, öyle anımsıyorum. Kızılay Binası vardı, güzel bir bina. O Kızılay Binası'nın önü geniş ve boştu. İçinde küçük ve yuvarlak iki havuz vardı. Havuzların çapları şöyle söyleyeyim yaklaşık benim şimdi anımsayabildiğim kadarıyla, çapı 6 mt civarındaydı. İki tane minik havuz yan yana, havuzların birinin içinde kum vardı, birinin içine su

vardı. Fakat kum ve su aynı düzeydeydi. Havuzun kenarları yaklaşık etrafındaki düzeyden bir 25-30 cm, 35 cm yüksekliği vardı kabaca. Çok az bir yer kaplıyorlardı ama su vardı. Onun karşısında da Güvenpark vardı bütün görkemiyle. Sakarya Caddesi'nin içine girdiğiniz zaman orada da şarküteri alanıydı bir anlamda. Sol tarafta ne, bir şey Beyoğlu idi ama...Şimdi onu hatırlayamadım. Güzel bir köşede hemen hemen her şeyi bulabileceğiniz peynir çeşitleri salam falan... Domuz kasabı vardı sağda, Sakarya'ya girince bugünkü kitapçının olduğu yer gibi hatırlıyorum. Evet, öyle olması lazım. Ondan sonra da balıkçılar geldi daha sonradan zaten. Onun yanına ve öbür tarafına.

Evet yani benim hatırlayabildiğim aksta bunlar vardı, bu pasaj falan...Ankaralılar...Bilmiyorum, tabi pasaj bize moderniteyi getiriyordu biraz bugünkü anlamda. Yeni kentlilere AVM ne anlatıyorsa bugün, bizim için de pasaj biraz oydu. Bulabildiğiniz...Mesela işte Amerikan malı gömlekler falan, adam bir tane gömlek koyardı en aşağıya. Bütün vitrinde bir gömlek ama güzel bir gömlek filan. Böyle şeyler vardı. Ticari merkezin Kızılay'da yoğunlaşmasını tam hatırlamıyorum ama 1960'dan sonra olması lazım. Çünkü 1960'a kadar öyle bir hareket yoktu ve söylediğim şeylerle sınırlıydı. Yani ondan başka bir unsur, başka biri pek sayabilir mi bilmiyorum. Ha! Şey vardı! Sıhhiye'ye doğru sağdan yürüdüğünüz zaman postane, sonradan olan Postane. Yenişehir Postanesi, onun hemen yanında küçücük bir dükkânda Amerikan malları satan bir adam vardı. Küçücük ama bir metrekare gibi küçücük bir cephesi olan. İşte, onun dışında orada ticaret yoktu, köşede de Yüksel Palas ve karşısında da Orduevi vardı. Ondan sonra olayda bir şey yoktu. Öbür tarafta Ankara Sineması vardı, köşede ve Necati Bey'de pek ticaret unsuru yoktu. Çünkü, bütün bunlar, bu unsurlar, Ulus ve Anafartalar'daydı ve eski Ankaralıların çoğu o zamanlarda bile çoğunlukla oralara gitmeye tercih ederlerdi. Tanıdıkları esnaf olsun, oraya güveniyorlar, hal oradaydı yukarıda arka tarafta. Size belki de sizin bilmediğiniz bir şey söyleyeyim o zaman madem pasaj dediniz...

Ankara'da bugünkü Ulus Meydanı'ndaki heykel bugünkü yerinde değildi. Hatırladığım kadarıyla biraz daha sol ve otuz metre aşağıdaydı. Öyle hatırlıyorum. Önünden geçen yol Hacıbayram'a doğru giderdi. Onun sol tarafında İş Bankası Binası'ndan sonra köşede Sümerbank vardı orada. Onun karşısında oyuncakçı dükkanları vardı Üç El filan gibi. Öyle hatırlıyorum, yanılıyor olabilirim ama beni çeken şeyler olarak çok güzel oyuncakların olduğu dükkanlar...Bir iki dükkân vardı. O sol tarafta çıkarken yokuşa Hacıbayram Köşesi'ne gelmeden evvel Yeni Sinema vardı. Koltukları çok düzgün olan çok hoş bir sinemaydı. O zamanlar sinemaya, yıkanılıp paklanılıp iyi şeyler giyip gidilirdi. Bir seremoniye bağlıydı bir şekilde. Oradan yukarıya çıktığınız zaman Hacıbayram Kavşağı'nı geçin tepeye ulaşırsınız hafif oradan aşağı doğru inmeye başlarsınız. O sol taraftaki apartmanlar işte o Ankara'nın ihtişamını gösteren gelirli kesimin oturduğu apartmanlardı. Onun da arkasında Kale'ye doğru çıkan yerin sağ tarafında da o günün üst düzey bürokratları 1950'ler için söylüyorum, müsteşarlar, genel müdürler falan otururlardı. Ama bu tepeye tam geldiniz aşağı doğru geliyorsunuz onun köşesinde bir Kamp Spor mağazası vardı ki tekti. Ankara'da başka yoktu. Solda bir ufacık girinti, pasaj vardı ve orada Üç Nal vardı. Üç Nal benim büyüklerimin o gün sanat tartışmaları için gittikleri bira, içki falan da içtikleri güzel bir meyhaneydi. Hatırlayabildiğim kadarıyla, eğer yanılmıyorsam hafızam beni yanıltmıyorsa Orhan Veli'nin de devamlı takıldığı bir yer orası. O dönemde edebiyatçı olmak sanatçı olmak önemseniyordu. Bir şeyler yazabilmek, eser ortaya koyabilmek ve bunların tartışmalarının yapılması önemli sayılıyordu. Şimdiki gibi değil. Şimdi yazmaya, çizmeye öyle fazla...üzerine konuşulmuyor bile! Ama o günler ana sohbet konuları anlayabildiğim kadar bunlardı. Tabi, şey bile değişti hocam iktidar ve muhalefetin gazeteleri de bugünkü gibi çok yelpazede değildi. Birinde Zafer ve Ulus gibi iki gazete ve onun etrafındaki kişiler. İşte böyle bir Ankara'ydı. (Görüşmeciyeye Gazetecilik Matbuat Kanunu konusunda bilgi verildi) Öyle mi? Onu bilmiyordum; eğer öyleyse çünkü şöyle, o zamanın iktidarı da bugünkü gibi muhalefetten pek hoşlanmıyordu. Bütün iktidarlar öyle, muhalefetten hoşlanmıyorlar anladığım kadarıyla ve karşı tarafı bastırmak için...O zaman hatırladığım mesela Bülent Ecevit falan Ulus Gazetesi'nin yönetimindeydi. Belki yanlış hatırlıyorum ama sonradan öyle olmuş olmalı diye düşünüyorum.

İktidar, muhalefet o Rüzgârlı Sokak'ta o gazeteler o zaman oradaydı. Zafer de muhafazakâr, sağ bir kesimi ifade ediyordu.

(Lörcher ve Jansen Planı'nda ağırlıklı olarak Yenişehir üzerine odaklanan bir yapılanmanın olup olmadığına ilişkin soru soruldu) Ben Jansen Planı'na birçok defa baktım. Bir de işim gereği ama bu söylediğiniz şeyi nedense aklıma getirip o gözle bakmadım. Şunu söyleyebilirim, evet Jansen Planı mevcut dokuya yön vermek yerine yeni bir kent yaratmak, yeni gelişimleri düzenlemek üzerine oturan bir plandı. Çünkü, size şunu söyleyeyim belki de bunu bilmiyorsunuzdur; bugünkü Fen Fakültesi ve Para Matbaası var ya o Beşevler aksında, orası ilk planda ama Jansen'in mi yoksa Uybadin'in midir hangisidir tam hatırlayamadım orası küçük uçaklar için havaalanı olarak ayrılmış bir alandır. Sonradan bu yeni gelişmede bizim gelir olarak ulaşamadığımız Bahçelievler yapıldı. Bahçelievler, üst ve orta, en üst olmayabilir ama belki de en üst tabakaya ait bir yerleşkedir. Çünkü Ankara'nın zengin tayfası öyle bir mobilizasyon çizdi bana göre. İlk önce, Anafartalar ve onun arkası, yan tarafları, sonra oradan hafif Cebeci'ye kaydı, oradan da...Keçiören'e gitmedi. Onlar sadece yazlık bir iki evdir. Keçiören'e Atatürk'ün birkaç arkadaşı Atatürk Çankaya'ya çekildiği zaman, Keçiören ve yanındaki alana da bir iki erbabi gitti. Dolayısıyla oraya grup olarak bir yönelim olmadı. Ama, Bahçelievler'e oldu. Oradan sonra da üst gelir grupları Çankaya'ya yöneldi. Daha sonra o üst gelir grupları Oran, şimdilerde de Çayyolu tarafındaki birtakım gelişmelerde eridiler. Şimdi artık takip edemiyorum. Fakat, kabaca böyledir. Böyle bir sinek bulutunun havada dolaştığı gibi kentin şöyle belli yerlerinden dolaşıp kaydılar. Yani, üst gelir grupları devamlı olarak aynı yerde kalmadılar. Mobilizasyon burada hâkim. (Bunu acaba tetikleyen, Ulus'taki varolan yapı stokundaki eskime mi, yoksa ticari merkezin kayması veya mikro ticari merkezlerin oluşumu mu, yoksa göçlerle mi ilişkili sorusu yöneltildi) Şöyle söyleyeyim, Ankara'da dikkat edersen o ilk üst bürokrat takımının oturduğu yer bir çöküntü alanı haline geldi bana göre. Bu Avrupa'daki kelime anlamıyla ve şehircilikte kullandığımız çöküntü alanı değil ama görelî olarak çöküntü alanı demek istiyorum. Bugün o Kale'ye doğru çıkan yerin sağ tarafına bugün seninle gidelim, o yapılara baktığımda hala çok düzgün apartmanlar olduğunu göreceksin. Yapılara halen bugün bile, biraz onarılsa sanki ayağa kalkabilecek niteliktedir. Oralar daha ziyade kentte pek istenmeyen şeylerin...Öyle bir görüntü veriyor. Daha böyle arkada kalan, yeniliğin girmediği, hiçbir dönüşümün olmadığı...Bugünkü anlamıyla dönüşümden bahsetmiyorum. Ben ilk dönüşüm üzerine çalışmalarını yapanlardan biriyim ama bizim amacımız bunlar değildi. Dönüşümü biz sadece bina olarak görmüyorduk. İnsanın da evrilmesini sağlayacak ve imkanlarını geliştirecek, ufuk açacak yeni binalar olurken yeni bir yaşam tarzının da mümkün kılacak bir şeyi az çok, olabildiğinde gözetir ve düşünürdük. Ben en azından öyle düşünüyordum. Öyle olmadı. Sadece binalar yıkıldı yerin daha büyük binalar yapıldı yerine daha büyük binalar yapıldı; öbürleri kovalandı. Şimdi bu şeye geldiğiniz zaman, Ankara'da nereler nerelere geldi. Örnek size söyleyeyim, ilk önce Ankara'da Yenişehir Bölgesi'nde bir gelişmeler oldu ve oralara da sonradan istenmeyen unsurlar oralara geldi. Bunları en iyi Müveccel Kıray anlatırdı. Kıray, mekandaki sosyolojik kaymayı-değişimi takip eden bir hocamızdı. Benim de hocamdı. Ölmüş olması beni çok üzüyor, çok kıymetliydi benim için. Bugünkü Ankara'da Atatürk Lisesi'nden Dil Tarih'e doğru olan Ankara da yeni Ankara'dır yine. Orası Ankara'nın, Gençlik Parkı ve çevresi hep bataklıktır. Çünkü Ankara'nın suları hep Kuzey'den gelir. Yukarıdan aşağıya doğru gelir ve bunlar birkaç yerde birleşirler. O birleşen suların hepsi bir şekilde, şey hariç bu Mamak tarafından gelen dere hariç, bunların hepsi birleşir ve Ankara Çayı'nı oluştururlar. Bugünkü Yenimahalle'nin önünde. Onun için orada o suların aktığı akslar uzun yıllar Ankara'da hem ekili alan olması nedeniyle hem de surların dışına çıkmamaları böyle bir ihtiyacın olmaması, eski Ankaralı nüfusun az olmasıyla orada bir boşluk vardı. Oraya işte Dil Tarih ve bunlar yapıldığı zaman karşısına Yenişehir oradaki alanlar daha sonradan bugünkü haliyle bakarsanız, kiralar düşüktür. Öbürlerine göre daha istenmeyen kişiler otururlar. Buna en güzel örneklerden biri de Maltepe Örneğidir. Bahçelievler'e doğru giderken Maltepe aksındaki yerler bir zamanlar Ankara'nın en gelirlî mutana yerlerinden biriyken bugün daha mütevazî, daha gece kulüplerinin olduğu gündüz yaşamının pek olmadığı gece yaşamıyla bilinen öyle bir alan oldu. Dolayısıyla orada da dikkat ederseniz eski kiralar yoktur. Çok tipiktir kira örneği kentte. Binalar düzgündür ama yaşam da

düzgündür fakat, sosyal yaşamda günlük aile kullanımlarının dışındaki alanların genişlemesi nedeniyle insanların pek rahat etmedikleri bir alandır. Hele muhafazakâr kesim için. İşte yani görebildiğim bu. Ama Ankara, evet şu anda bir kez daha düşünüyorum Jansen Planı Ankara'nın eski dokusunu düzenlemek yerine yeni bir kenti oluşturmak temasını öne almış görünüyor. Çünkü Jansen Planı ile bir Bakanlıklar var ki bana göre harikuladedir. Yani içinde büyüdüğüm dolaştığım için biliyorum, unsurları, sokakları, yapıları ve onun ana aksları olan mesafeleri, insanların onun içinde rahatlıkla dolaşabilir olmaları. Yani şeyi düşünebiliyor musun şimdi? Bir adam Başbakanlığın yürüyerek önünden geçebiliyor. Çok güzel bir duygu bu! Bu toplumla idarenin bir araya geldiği bir alan şimdi artık yavaş yavaş kalkıyor. Başka yerlerde de kalkıyor yani ama esası bunun Jansen'in planındaki o Bakanlıklar. Bu İç İşleri Bakanlığı'nın arkasında büyük bir alan vardı. Biz ilk patenleri orada kaymıştık. Müthiş bir alandı. Şimdi küçüldü o, başka binalar yapıldı. Tam Meclis'in karşısındaki şeyin arkası. Çok geniş ve çok güzel, büyük alanlar kenarları yeşillik ve yeşillikler hep ölçülü. Yeşili, yeşilden yeşile geçilerek, taa Kavaklıdere'ye kadar geçebileceğiniz bir alan. Ondan sonra Sefaretler başlıyor. Onların yeşil alanları ve dolayısıyla yeşil aks bugünkü DTCF'den başlıyor Çankaya'ya kadar çıkıyordu. Bu Jansen'in 'bahçe şehir' kavramı kadar adlandırılmasa da bana göre yeni dünyaya mesajlar vererek, gelişen bir ülkede uygulanabilecek en uygun yaklaşım. Çünkü öbür türlü hayal etmememiz lazım. Her tarafı yemyeşil yapabilirsiniz ama işte olmuyor. İstanbul, yeşilleri yedik üzerine yüz katlı binalar yaptık. Olmuyor, bizim kültürümüz, yaşamımız, anlayışımız, yaşama bakışımız müsait değil. Belki de insanların ihtiyaçları çok öne çıkıyor. Yaşam ihtiyaçları çok öne çıkıyor. Önce bir yaşamak istiyorlar, onun çabasındalar, onu yaşatırken kurallar ve hukuk kalmıyor. Bunların hepsi normal görülmeye başlanıyor bir noktadan sonra. Sonuçta insan yaşıyor ama kendi geleceğini köreltiyor bunlarla, böyle bir sıkıntı var.

(Ulus'ta halihazırda bir merkezi konum varken, Kızılay'daki Memurin Evleri ile ilgili soru soruldu) Onlar çok sınırlıdır. Ankara'da nereden nereye bakın, Uybadin Köşkü bugünkü Soysal Pasajı'nın, eski Gima'nın olduğu yerdeydi. Ben hatırlıyorum. Uybadin'in evi, onun yanında ona benzer evler vardı. Nitekim onlar bir müddet sonra Amerikan Haber alma evleri oldu. Yüksel Caddesi'ne kadar sonra da devam ediyordu. Aynı tarz değil ama biraz daha farklı yine bahçe içinde evler ve kısa katlı idi. Meşrutiyet'e kadar. Meşrutiyet'ten..Bakın onun da planı çok hoştur. Esası Yüksel Caddesi ağaçlık olarak gelir. Ağaçlık olarak tasarlanmış bir caddedir. Onun üzerinde Mimar Kemal Okulu, benim okulum...Bülent Ecevit'te oraya gitmiş. İki bahçesi vardı ve biz hepimiz hayatımızı orada geçiriyorduk. Şimdi oralarda oyun oynamanıza imkân yok. Çocukların oyun alanları yok. Yani bugünkü sosyolojik anlamda benim için kafasına dank diye vurduğu nokta o nokta. Çocuklar çıkıp da şöyle bir yeşillik içinde futbol veya başka bir oyun çelik-çomak neyse yani ama birbirinin kafasını gözünü kırarak bir eğlence yapamıyorlar. Bu büyük eksiklik...O evler, Selanik Caddesi'nde de devam ediyordu. Onlardan bir tanesi Fenerbahçeliler Kulübü idi. Hemen köşeyi döndüğünüz zaman, Uybadin'in evinden sonra dönün ilk Selanik'ten yukarı çıkın sağda üçüncü binanın arkasında teniz kortu vardı. Fenerbahçeliler'in idi, bu dediğim 1950-1960 arası bir dönemdi. Hatta 1960'tan sonra da duruyordu. Fenerbahçe çok sonra değişti. O, evet öyle anımsıyorum. Onun arkasında oyun oynanan bir alan olduğu için çocuk olarak onları gayet iyi değerlendiriyorum ve bize bütün bunlar girilmez, yasak vb.değildi. Şimdi bu tabi size tuhaf gelebilir, bana bile tuhaf geliyor şimdi. Ama o günkü Türkiye'nin gençliğe bakışı, bir de şeydi bakın...Çok yakın tarihlere kadar bir üniversite öğrencisi Anadolu'da bir profesör kadar saygı görürdü. Üniversite öğrencisi toplumda gelecek vaat eden, iyi bir yeri olacağı farz edilen öyle algılanan ondan dolayı ona saygı duyulan insanlardı. Gençlere de, gençlerin eğitimine de büyük önem veriliyordu sanıyorum. Neyse onlara girmeyelim. Eğitim meselesi sonradan bugünkü haline geldi ve biz eğitimde gerileyen bir topluma dönüştük. Böyle bir toplumun da gelişmesi mümkün değil. Yani, ne yaparsanız yapın! Mutlaka geri gidirsiniz. Eğitim her şeyi hallediyor çünkü.

Evet kamusal mekân diye algılamayalım onu ben şöyle düşünüyorum. O dönemlerde, 1)insanlar bu derece birbirinden korkmuyordu. 2) terör diye bir şey yoktu 3) koruma diye bir şey yoktu. Yani bunlar

bana şimdi çok komik geliyor. İçten söylüyorum! Yani bir adamı hele hele bu düzeyde teknolojinin gelişmiş olduğu bir yerde adamın korumayla gezmesi kadar... Yani bir adam bir adama zarar vermeyi düşünüyorsa onu bir şekilde yapabilir. Amerikalı, Ruslarda böyle, maskaralık...Önemli olan insanların birbirini vuracak hale getirilmemesi. En önemli şey o. Korumadan ziyade, insanların birbirine zarar vermemeyi öne almaları daha önemli. O hale getirecek bir sistematik oluşturulması lazım. O olmadıkça, siz istediğiniz kadar korumayla gezin bana göre pek anlamı yok. Kamusal alanlara gelince, ben evet polis hatırlıyorum. Korkutucuydu da polis! Çekinilirdi de! Hatta bundan ayrı bir anımı nakledeceğim size birazdan. Yani, o kamusal alanda polis görünmüyordu ve polis herhangi bir şeyi abartılı...Gidip de Başbakanlığın önünde futbol oynamadığınız sürece, sokağın önünden rahat rahat geçin, şakalaşın, oturun falan size kimse müdahale etmiyordu. Bir huzur ve rahatlık, birbirine güven vardı. Gençliğe bir güven vardı. Kimse bu herifler gelip de bomba mı atar diye böyle bir şey akıllara gelmiyordu. Fark orada bugünkü toplumda. Çünkü o dönemlerde eğitime çok özel önem verilmiş Köy Enstitüleri bitmiş kapatılıyor fakat onun yerine yine de Anadolu'da birçok yerde eğitim faaliyetleri güçlendiriliyor, çaba sarf ediliyor. Böyle bir çaba vardı yani.

(Göç ve Köy Enstitüleri ile ilgili organik bir bağlantı olup olmayacağı yönünde soru soruldu)

Şimdi ben, göçün Köy Enstitüleriyle bir ilgisi olduğunu düşünmüyorum. Köy Enstitüleri ilk bizde görünür ama sanıyorum yine bir eğitimcinin öngörüsü var o konuda ve sonra başlıyor diye düşünüyorum. Yanılıyor olabilirim. Köy Enstitüleri sonuçta bize özgü bir şey olarak ortaya çıktı. Önemi de şu, köydeki çocuğu köy ihtiyaçlarını giderebilecek her hususta aydınlatarak ve yine köylülere kendi alanında önder olup orada kalabilecek şekilde yetiştirmeleri. Kalkınmanın direk temel taşlarından bir tanesi. Düşünebiliyor musun o adam keman çalıyor, keman yapıyor! Düşünebiliyor musun?! Şimdi ben şuna inanıyorum, gidip soralım Meclis'te bakalım kaç kişi keman çalıyor! Şimdi bu geldiğimiz noktayı gösteriyor. Keman çalamamak ayıp değil. Ben de çalmıyorum keman. Ben size yapıyı göstermek için bunu söyledim. Halbuki orada, o çocuklara müzik aleti çalmasını, güzel sanatlarla ilgilenmesini, köylünün ihtiyacı olan malzemeleri onarmasını öğrenmesi, bina inşaat yapımlarında basit tekniklerin kullanılmasını ve bunların aktarılmasını, zirai faaliyetleri geliştirici ürün artışını desteğinin sağlaması çok önemliydi. Bu sonradan, birden bire bıçakla kesiliyor. Orada bir şey daha var tabii, öğretmen okulları! Öğretmen okulları Türkiye'de çok ciddi okullar. Benim yüreğim yanıyor bakın bu noktada. Biz otomobillerimizi tamire götürdüğümüz zaman belli bir para ödüyoruz. Ama çocuklarımız sizin gibi olanlar, çok daha değerli takdir edersin ki. Her ailenin evladı yüz tane otomobilden daha değerlidir. O çocukların gelişimini üniversite sınavlarında en sona kalmış öğretmenlerden bekliyoruz. Şimdi bu pek mantıklı bir şey değil. Dolayısıyla, eğitime verilen önemi...Bu konuda şeyi söyleyebilirim Clinton Dönemi'nde, seçimi kazanmasını sağlayan unsurlardan bir tanesi de oydu. İlk seçimlerinde *"Biz, üniversitelerde dünyada en iyiyiz, açık ara ilerdeyiz. Ancak, ilkokul, ortaokul ve lisede çok gerilerdeyiz. Onun için ilkokullardan başlayarak eğitimi geliştireceğiz"* demişti. Şimdi bu eğitimi geliştireceğiz temasını doldurdu mu ne kadar doldurdu bilemem ama bu ihtiyacı ortaya koymuştu. Bizim de böyle bir şeye ihtiyacımız olduğunu düşünüyor musunuz bilmiyorum ama giderildikçe daha da iyisi yapılması gereken bir şey bu eğitim alanı. Çünkü insanlar eğitilmiş olduğu sürece toplum daha fazla maddi açıdan kara geçiyor hem de daha rahat ve huzurlu yaşıyorlar Bireyler kendilerine ve çevrelerine daha zararsız bir halde yaşıyor. Kabaca sihirli bir şey eğitim. Konuyu oldukça dağıttık ama buradan bizim eğitim sistemimizin içinde öğretmen okullarının ne hale geldiğini bilmiyorum. Öğretmen okullarında seçerek alıyorlardı orada bakıyorlar ki çocuk topluma bir şey vermek istiyor, bu çocuk öğretmen olur mu olmaz mı? gibi sorularla. Bu bir niteliktir. Çok zeki olmayabilir ama fedakardır, toplum için bilinci vardır. Yani ona öne alır mesela. Bunlar önemli şeyler. Tabii böyle bir eğitim ordusunun yetiştirdiği bir toplum farklı oluyor.

Şimdi gelelim Ankara'ya. Ankara bana göre, göç almaya 1950'lerde başladı (her yer gibi). Ondan evvel Ankara'da üç aşağı beş yukarı isimlerini bilmeseniz bile simalarını bildiğiniz bir grup Kızılay'da dolaşırdı. Yani, rakamları net hatırlamıyorum ama 1955'lere kadar Ankara'nın nüfusu çok stabildi. Ondan sonra büyümeye başladı. Burada, büyürken de bu gelişmeleri yönlendirecek iki şey oldu. Bir

tanesi Demirel'in ve o düşüncenin elemanlarının kente yeni gelenler için geliştirilen çok güzel metotlar vardı. "Kendi evini yapana yardım metodu", "Evini geliştirme metodu" gibi şeyler. Siz yeni gelene, altyapısını devlet yapıyordu. Üstüne de plan da veriyordunuz "planı seç " diyordunuz, o beğeniyordu bir tanesini. O plan uygulamaya geçerse orada bir odadan başlayabiliyorsun. Bir oda bir tuvalet. Sonra,iki yıl sonra bir oda daha. Sonra misafir odası falan...Böyle bir alan yaratılıyordu. Bu işlem başlamışken, Ankara'daki Belediyeler ve Devlet daha ziyade garip bir sistem başlattılar. Hisseli tapu sistemi başladı ve ben bu sistemin dünyada başka yerde olmadığını düşünüyorum. Apartmanlar da bile öyledir. Garip bir şeydir. Onu da, Yiğit Gül Öksüz, İlhan Tekeli...Tabi İlhan Tekeli Hoca daha önemli benim için. Bunu çok güzel anlatır. Apartmanlarda nasıl o hisseli tapunun olduğunu çok iyi anlatır. Bu sistem de nasıl oluyor? Diyelim ki Ankara'da yeni gelişme alanlarından neresi diyelim, daha çok Esat ve arka tarafları gibi, Mamak gibi. Buralarda garip bir sistem uyguladılar. Burası hisseli tapulu, diyelim ki Mamak şuradaki masanın üzeri. Size bu arazinin binde biri veya yüzde biri sizin diyorlar. "E neresi?" diyorsun. "Önemli değil, yap bir yere" diyor. Yapıyorsunuz, öteki de bir diğeri de yapıyor. Evet kondu! Sizin hisseniz var. Bu gecekondular böylece halk tarafından çok benimsendi ve iktidarlar da bunu çok destekledi. E tabi, bu sistem desteklenince öbür sistem güme gitti. Yani, siz bir yere plan yapıp ve altyapı götürüyorsunuz, bu insanların oraya gitmesi gerekirken hadii bu sefer bambaşka bir yere! Literatürde şöyle der "kent merkezine yürüme mesafesi bir saat olan alanlarda kuruldu" denir ilk baktığımız zaman. Ankara içinde böyle, gecekondular böyle oluştu. Bir saat yürüdüğü zaman merkeze ulaşabildiği alanlar. Oralarda işte bu hisseli tapu üzerine oraya evler yapıldı. Şimdi bunlar tabi kanunsuz. Bunu yaptırılanlar da kıvrıyor bunlara bir hak tanımak için. Onun için iki de bir gecekondular çıkarıldı. Böylece bu cesaretlendirildi ve işlem, öbür türlü alt yapı alanlar yapılarak normal bir kentleşme süreci olmaksızın isteyenlerin istediği yerde, kuvvetlinin öbürlerini ezip yaptırım uyguladığı bir noktaya getirildi. Bu ne derece uygundur ben size bırakırım takdirini. Siz düşünün uygun mu değil mi? Ama her şeye rağmen yine de o gecekondular için şunu söyleyebilirim...Ben Brezilya'yı görmedim. Fransa'daki çöküntü alanlarını görmedim, bidonville dedikleri. Şimdi bu gecekondular için bütün dünyada üç, dört şey yer alır. Bir tanesi Amerika ve İngilizlerin kullandığı *squatter housing*'dir, Fransızların bidonville'leri vardır. Bayağı böyle bildiğin tenekeleri kesip yapıstırıp, bağladıkları, çaktıkları bir şey. Bir de gecekondular. Türkçe bir kelime adeta 'yoğurt' gibi literatürde yer alan bir kelimedir. Gecekondular benim gördüğüm kadarıyla, ben kendim görmedim Fransa veya Brezilya'yı ama şunu söyleyebilirim resimlerinden gördüğüm kadarıyla. Bizim gecekonduların nitelikleri çok üzerinde. Daha ziyade köy evleridir. Eğer bizim gibi adamlara bırakılıp da resmi bir platforma oturtulsaydı onlar çok daha mükemmel hale gelebilirdi. Düzgün, alt gelir grubunun oturduğu düzgün mekanlar haline gelebilirdi. Bu olmadı, tersine kargacık burgacık bir yapılanma oldu. Onun tuvaleti, ötekinin yatak odasının üzerinde...Böyle garip bir hale getirildi. Bana göre o günün İktidarların anlayışından kaynaklanmaktadır. Çünkü bu anlayışı sahip oldukları zaman yeni gelenlerin oylarını alabiliyorlardı. Bütün mesele o oy meselesine dayanıyordu. Ancak, memleket elden gitti! Onların yaşantılarında ondan sonraki dönemde buna dikkat çekerim sol diyeceğim ama sol nasıl sol. Şöyle, bir eğitilmiş bir insanın sola bakışıyla, eğitilmiş bir adamın dine bakışı nasıl fark ediyorsa sol birden bire oralarda akut bir biçimde gelişti, yer aldı ve bundan birileri yararlandı. Memleketi bir biçimde karıştırmak için fırsat yarattılar. Aynı şekilde onun karşısına da sağ yaratıldı. Bunlar birbirine düşürüldü ve Türkiye bu hale getirildi. Ancak, gecekonduların temeli siyasi menfaatlara dayalıdır. O insanlar evet iktidar oldular bu sayede ama yetmedi diye düşünüyorum çünkü dünya evirilecek. İnsanları tutamazsınız bir noktadan sonra herkes biraz daha gelişme isteyecek. En aç olduğu şey insanların gelişme bana göre. Bunlar olduğu takdirde yeni idare biçimleri bizleri yeni mekan anlayışlarına yönlendirecek bana göre. Bu benim görüşüm ama bugün için değil.

(Çocukluğunuzda sonuçta Ankara, yeni bir ideolojik hareketin merkezi. Yenişehir, karşıtı olan Eskişehir ile var oluyor bir yandan da. Oradaki yerli halk, sonradan İstanbullular olarak tabir edilen nüfus arasındaki sentez hakkında ne düşündüğü soruldu. Onların barınma ihtiyaçlarının noksanlığına ilişkin de okumalardan örnek verildi) Doğru, çünkü Ankara bir kaç kitapta hatta Vehbi Koç'u anlatırken onlar yer alır. Dediğin doğru çünkü Ankara küçük bir kasaba ve benim annem Manisa

kökenli. Ancak, İzmir'de doğmuş aile Manisa'dan. Zaten Türkiye'de en yakın iki vilayettir. Eski merkez de Manisa'dır Anadolu'da, İzmir'den ziyade. Bu İmparatorluk Dönemi ve sonraki yıllarda da. Oralardan biri geliyor annem, babam İstanbul'dan geliyor. Bütün bunların oturacağı bir ev yok! Dediğiniz doğru. O ev ihtiyacı yeni kentleşme dedikleri parasını becerebilenlerce o Mithat paşa Caddesi'nde yeni kent civarlarında fakat bizim oralara fazla paramız yetmiyordu. Biz en alt katta oturuyorduk yani bodrum gibi. Oralara para yetmiyordu. Onu gayet iyi hatırlıyorum ve onun için de Emlak Kredi Bankası Atatürk Dönemi'nden kalma bir olaydır. Emlak Kredi çok önemli uygulamaları vardı. Şimdi o işler maskara edildi. Emlak Kredi, İller Bankası, İller Bankası belediyelerin bankasıdır. Belediyeler güçlendirilecek, belediyelere altyapı yapılacak planları ve programlarıyla onun üzerinde mekan oluşturulacaktı. Bunun desteğini belediyeler yapamadığı için İller Bankası Devlet mekanizması olarak girecek işin içine ben de orada çalışmıştım onun için önemli bir yerdir. Tabi Emlak Kredi Bankası da o oluşturulan mekanlar üzerinde yeni konut inşasında rol alacak. Fakat bu uygulamaya giremedi. Niye giremediğini sana söyleyebilirim. Emlak Kredi'den biz de ev yaptık. Annem ve ben ama yıllarca para ödedik uzun vadeli fakat evimiz oldu sonuçta. Bu bir sistemdir. Ancak, o hem bankayı hem sistemi çok zorladı. Türkiye 1960'lardan başlayıp ondan sonraki dönemlerde enflasyonun çok yüksek noktalara tekrar tekrar sıçradığı dönemler geçirdi. Dolayısıyla, böyle bir dönemde bu sistemin ayakta kalması mümkün değildi. Onun için uygulaması çok iyi olmadı. Onun yerine şu oldu, müteahhitlik işi başladı. İşte hisseli apartman dönemi başladı. İlhan Hoca çok iyi anlatır, hatta bir gün ona bir uğra. Ondandır bir randevu alıp görüşme yapmalısın. Çok da güzel muhallebi yapar hatta! (Gülüyor) Bu müteahhitlik işi bir plan yapıp da o planın üzerinden Jansen de olduğu gibi şuraları böyle geliştiririm buraları böyle geliştiririm, diye gitmedi.

(Nüfus içindeki yerli/yabancı sentezi ve modernleşen Ankara'nın yüzündeki değişimin gündelik yaşam üzerindeki ayrışmalar/kopukluklar/yansımaları soruldu)

Şehir efsaneleri vardır her zaman! Öyle o derecede bir nüfus yapısı yoktu. Söylediğin doğru çünkü şu açıdan doğru yeni gelenlerin çok büyük bölümü devlette yer alan kişilerdi ve bunların belirli maaşları vardı hepsinin ve dolayısıyla yaşamları, yetişme tarzları itibariyle daha modern bir hayatı benimsemiş görünüyorlardı. Oturmaları, kalkmaları öyle Ankara'da kış aylarında ben şeyi hatırlıyorum. Bahçeye masa kurulur...Ben sana şunu da söyleyeyim bugünkü Maltepe'yi biliyorsun, Gazi'ye doğru giderken, belediyenin alış verişi gaz maz işleri var. Oranın arkasında bir alan vardı, orası Bomonti'ydı. Orası herkesin çoluk, çocuk herkesin gittiği, bira çay, kahve bir şey içtikleri ve tango müzik eşliğinde dans ettikleri bir açık alandı. Köşesinde bir pist böyle. Hala o pist vardır oralarda bir yerde. Yani kalıntısını gösterebilirim. Bunu şunun için söyledim, yaşam tarzı farklıydı ve söylediğin doğrudur! Ankara'nın o geleneksel adamları da belirli alanlara sıkışıp kalmış görünümüydü. Fakat, yeni Cumhuriyet'in Ankara'daki işlemleri dolayısıyla da onların hayatlarında da gelişme oluyordu bana göre. O insanlar öyle anlatıldığı gibi başını eğerek gezmek yerine şuraya dahil olamamış olabilirler, adamın anlayışında sinemaya gitmek yoksa zaten parası olsa bile gitmiyor. Öte taraftan Ankara'da o zamanlar benim hatırladığım etnik gruplar da vardı. Çok azınlık olsa da. Mesela Yahudi Mahallesi vardı ufacık da olsa. Belki bu binanın iki katı bir alandı. Vardı ve onların yaşantıları ezilmiş gibi değildi. Onlar zengin adamlar da değildi. Görüntü öyleydi. Öbür türlü bir kısım Ermeni grup da vardı. Sanat ve terzilikle uğraşan..Dolayısıyla o kesimler farklılaşmış gibi görünmüyorlardı. Böyle Ankara'nın yerlisi olup, geleneksel yaşamını sürdürenler elbette ki vardı. Mesela, Opera Binası. Opera Binası'ndaki bir sanat icrasına katılmıyorlardı bu apaçık! Bu paraları olmadığından erişemediklerinden mi yoksa arzu edip veya yeterli olup olmadığını bilmiyorum. Öyle fakir fukara, kıyafetinden dolayı, hiçbir yere alınmama durumu yoktu. Bunlar biraz abartılıyor. Bu işte bir zamanlar sosyalizmi destekliyordu şimdi farklı bir grubu destekliyor böyle şeyler. Bu adamlara değer verilmiyordu! Öyle değil! Toplumda kime değer verildi ki bu dönemde? Öğretmene mi değer verildi de? Ama bugüne göre görece bir şey vardı onların gelişimleri için.

Kızılay, Ulus'tan sonra bir merkez haline geldiği için bir cazibe merkeziydi. Hemen hemen herkes, orada Bakanlıklar olduğunu da düşünürsen çevresinde. Bakanlıklardan çıkan herkes ki esas çalışma

alanı Bakanlıklardı. Oradan çıkan herkes bir şekilde yürüyüp Kızılay'dan geçiyordu. Dolayısıyla herkesin hemen hemen geçtiği bir alan haline geldi. Böylece, Ulus'tan daha çok merkezleşme eğilimi gösterdi. Oraya da biz arada bir canı sıkılıp yaşam tarzımız itibariyle öğrencydik. Bizler Çankaya'ya doğru yürümeyi tercih ederdik. Çünkü oraları daha huzur verici, daha sakin, çok daha kalabalık olmayan az, oradan yürüyüp...Bu seneler benim bütün üniversite sonuna kadar yani, 1970'lere kadar devam etti o. Çankaya'ya üst gelir grupları gelmişti o zamanlar. O iki yeşil aks duruyordu. Onlar da tabi orayı zenginleştiriyordu. Bugün onun bir kısmı daha yendi. İller Bankası'nın arkasındaki kısım da yenildi. Parkları biz yiyoruz. Yeşil bırakmıyoruz öyle. Çankaya üst gelir grubu ve binalar da...Oraya en büyük önemi veren Sefaretlerdi. Sefaretler nereden bakarsan bak hepsi bir şekilde diğer binalara görel olarak daha bir modernize veya alışılmadık bir tarz içeren farklı yapıları. Göze farklı gelen biraz da hoşnutluk sağlayan, bakımlı bahçeleri olan mekanlardı. Seni sanki o ülkede yaşamıyor da, daha ileri bir yerde yaşıyormuş havası veren tipolojilerdi.

Biz barlardan ziyade, Ankara'da Gar Gazinosu'na gittim. Ki ben böyle şeylerden hiç haz etmem. Benim bile gittiğim bir yerdir. O tarihlerde. Gar Gazinosu'na lise talebeleri gidebiliyordu. Bu paralarının da yetebildiğini gösterir. Kimse de "niye geldiniz? ne yapıyorsunuz?" demiyordu. Burası bir gazinoydu. O zaman yanında eşiyile beraber giden düzgün tipler de vardı. Bir de daha sonra barlar farklılaşmaya başladı. Müziği, anlayışı itibariyle farklılaşmaya başladı. Artık eşiyile beraber giden adam kalmadı. Onlar ayrı bir ayaktır. Böyle bir gruplaşma oldu bana göre. Sonradan Gar Gazinosu kapandı. Yurt dışında da görebildiğim kadarıyla öyle. İngiltere ve Fransa'da belli yerler var. Herkes sanki mecburmuşsun gibi, gidip bir oturuyorsun. Dansı bir şeyi bir seyrediyor. Bu da öyle bir şeydi. Öbürleri daha geleneksel senin hayatını daha cazip hale getirmeyen farklılaşmamış unsurlar oluyordu.

(Ulus civarında yer alan Kıraathane geleneğine ilişkin yapılanma ve eğlence mekanlarının dönüşüm ilişkisi soruldu) Ben Ulus civarında kadınların da kıraathaneye gittiğini hiç görmedim. Ama tesadüfen arkadaşımın babası sahibi olduğu için Santral Kıraathanesi vardı. Oraya bile kadınların fazla gittiğini görmedim. İşin ilginç tarafı Kocatepe'de tam Mithat Paşa ve Meşrutiyet'in kesiştiği yerde bir kahve vardı. Oraya senin gibi kızlar gelmeye başladı, arkadaşlarıyla beraber. İlk önce bir çok yadırgandı, onu hatırlıyorum sene 1962 gibiydi. Oraya kızlar gelip oturuyorlardı bahçeye. Hem de yol altında işte gayet de rahat oturuyorlardı. Sonradan o kalmadı. Çünkü oraya gelen kızlara bir takım tipler geldiler laf attılar. Kavgalar gürültüler oldu ve bu iş bitti! Ankara'da diğer yerlerden çok farklı, uygar bir yer değil. Sonuçta toplumun bir parçası o da.

En sık gittiğim yerler arasında Piknik vardı, yine sandviç yapan Goralı vardı. O Goralı da Büyük Sinema'nın yan tarafında hemen. Orası, başka Büyük Sinema, Ulus Sineması evet gittiğimiz yerler bunlardı. Ancak dediğim gibi İzmir Caddesi tarafında daha bir şey başlamamıştı, ticari bir hayat yoktu. Pasajların varlığını şöyle duydum.

Özellikle Kocabeyoğlu'ndan başlayayım. Kocabeyoğlu Pasajı iki apartmanın altındadır. Bir tanesi Bolu Apartmanı bir diğeri de Toygar Apartmanı'dır. Üst katında arkadaşlarım oturduğu için biliyorum. Oranın açılışını biliyorum. Bolu Apartmanı'nın en üst katına çıktığımız zaman aşağıya kadar binaydı yani orayı alt katı bir traş ettiler bir şey yaptılar. İnşaat sürecini hatırlamıyorum ama binaya girip çıkarken, rastladığım olmuştur ama dikkat bile etmedim. Pasaj benim için önemli bir yer değildi. O üst kattakileri eskiden isim olarak hatırlıyordum. Oralarda, mesela Bolu'da, Toygar'da kimler oturuyor herkes biliyordu. Ankara o kadar birbirini tanıyan bir şehirdi. Hatta Nazan, Nazan'ın bir tanıdıkları da orada oturuyordu sonradan öğrendiğim kadarıyla, arabası olan. Tesadüfen konuştuğumuz zaman ortaya çıkan bir şey bu.

Soysal ile ilgili şunu düşünüyorum. Onun, Kızılay'ın merkezinde bir bina olarak, apartman olarak kalamayacağını hep düşünmüştüm. Yani o günlerde de, bir takım şeyler onun altına geldiler. Nitekim Cevat geldi herhalde onun yan tarafından bir tarafına, alt tarafında Ulus Sineması zaten vardı. Onun hemen yan tarafında, bu tarafında AP Gençlik kolları Merkezi mi ne vardı. Selanik'e doğru köşede. O

köşenin yanında da Yenişehir Sağlık Yurdu vardı belki ilk özel hastane Ankara'nın. Selanik Caddesi, yani bugünkü çiçekçilere dönerken. Oradan da ileriye gittiğin zaman Fransız Kültür solunda oradan da yavaşça Sakarya'ya inersin tekrardan. Kocabeyoğlu'ndan değil de, Zafer'den alışveriş yaptığımızı hatırlıyorum. Kocabeyoğlu'nun altında sahaflar vardı. Sahaflar önemliydi. Hatta orada bir tanesinde kitap vardı "Bomba Nasıl Yapılır?" diye o zaman dikkatimi çekmişti. Böyle değişik şeyler Kocabeyoğlu'nda. Soysal'ın altına da böyle şeyden gidiyorduk. Soysal'ın da karşısında bir pasaj daha yapıldı, Sakarya'ya girdiğin zaman hemen sol tarafında. Ne binası o? Onun altında çok güzel gömlek mömlek, eşya satan yerler vardı. Modern giyim unsurları orada bulunabilirdi. Bu dediğim Soysal değil, onun altında olan. Bir de Soysal'ın yan tarafında ve yolun Kızılay Binası'nın yanında iki tane Ankara'nın en eski fotoğrafçıları vardı. Görçek ve şimdi adını hatırlamıyorum ama bulurum birazdan. Bak ticaret her zaman üçüncü katlara tırmanmaz ama ticaretin üçüncü katlara tırmandığı yerler artık ticaretin çok gelişmiş olduğu verisini verir sana hemen. Orada da üçüncü katta fotoğrafçı olunca demek ki orada işlem gören yerler artık yerleşmiş demektir. Seneyi hatırlayamadım.

Ben pasajların yapılış amaçlarının bir geçiş amacı olduğunu düşünmüyorum. Bu yan ürün olarak ortaya çıkmış olabilir diye düşünüyorum. Çünkü eğer öyle olsaydı bizim planlama anlayışımızda bu ara geçitler var olurdu. Yani Şehir Planlamasına gidin dördüncü sınıf stüdyosuna, bir kent planına bakın oradaki herhangi bir mahallede veya merkez alanda binalar arasında yol dışında geçit kavramı bizde yoktur. Bu kuzey ülkelerinin planlama anlayışında vardır. Onlar evlerinin arka tarafında normalde yol olmayan ama gerektiğinde kullanılan ve ulaşımı sağlayan akslar bırakırlar. Trafik için değil yani yaklaşık üç veya dört metre, yaya yolu gibi. Orada vardır burada o geçitin bu anlamda planlanarak yapıldığını düşünmüyorum. O kendiliğinden doğan bir şey olsa gerek. Baktılar insanlara kolaylık sağlıyor bir de pardon gerek buradan gerekse oradan girenlerin orada yer alan onun aksında yani geçite doğru giden aksta yer alan dükkanların yararına olduğunu da gördüler belki. Onu da açık bıraktılar böylece belki de. Öyle gelişti diye düşünüyorum.

Zafer Pasajı yapılmadan evvel orası güzel bir parktı ve altında da hiçbir şey yoktu ve tepede de THY vardı. Sağlık Bakanlığı'nın karşı tarafında bu tarafta yol üzerinde. Güzel bir yeşillik alındı fakat biz yeşillik alanı bırakmıyoruz ya dedik ya ticarete işte Ulus'tan aktı Kızılay'a damladı ve biz o aks üzerinde...Ha şeyler vardı mesela! O akstan sonra Yüksel Otel miydi? Ne oteldi...Yüksel Palas! Oradan sonra Sıhhiye'ye doğru giderken bir benzinci vardı mesela. Otomobillere ilk benzin. Bir benzinci Mithat Paşa Caddesi'nin Tunalı Hilmi ile kesiştiği noktada küçük bir pompa vardı. Tek pompa. Başka da oralarda benzinci hatırlamıyorum. Orada bir benzinci vardı ama öbürü büyüktü. Bugünkü Sağlık Bakanlığı'nı geçtikten sonra yolun sağ tarafında. Park bugün orası. Orada bir benzinci vardı. Dil Tarih'e gelmeden sağ tarafında. Tren yolu üst geçidine gelmeden önce. Öbür benzinci Mithat paşa'daki de tek pompaydı ve tam köşedeydi. Bir apartmanın altındaydı. Görünüyordu yoldan. Telefon kulübesi gibiydi. Öbür tarafta da TED Koleji vardı. Ben evet, TED Koleji mezunuyum.

Benden fazla biliyorsun gibime geliyor bu işleri buarada! (Gülüyor) Zafer Pasajı ile ilgili sana başka ne aktarabilirim (düşünüyor)...Onun altına daha sonra bir takım fonksiyonlar geldi. bir pasajla ilgili olabilecek. Fakat bunların içinde başat olarak ağırlıklı olanları kitapevleri oldu. Neden oldu bilmiyorum ama bir merkezleşme oluştu ve kitapevleri orada yoğunlaştı. Onun girişinde hemen sol tarafında devlet ve bakanlığa ait olduğunu düşündüğüm bir bölüm vardır. Orada zaman zaman da devlet kurumlarına ait sergiler açılırdı yakın tarihlere kadar. Orası böyle insanların çok, böyle yer altına iniyorsunuz çok havadar değil. Fazla da gezeceğiniz şey yok sonuçta kitaplarla baş başasınız. Çok cazip gözüküyordu. Cazip unsurlar olması lazım insanın bir yerde kalıp dolaşabilmesi için.

(Eski kullanım biçiminin kente katkısı soruldu) Hayır! Çünkü o yeşiller, bana göre insanların genelde "ya şu parkta oturalım" dediği parklar değil. Soluklanma alanları aslında onlar. Bir de kentin lüks alanları. Yani kent mobilyasının insana hoş gelenler alanlar. O kadar! Bir Güvenpark gibi değil ama bugünkü haliyle Güvenpark çok ticarileşti. Güvenpark'ta öyleydi şimdi Güvenpark'ın arka tarafında da o mütemedir. Oraya Milli Eğitim Bakanlığı'nı falan koydular ve onun canına okudular. O park böyle

devam eder gider yol boyu yukarıya kadar. Dolayısıyla, yeşillik devam ediyordu o hoş bir duyguydu. Hatta o yeşillığın içinde ara yerlerde çocuklar için Karagöz falan oynatılırdı. Dolayısıyla aktiviteleri vardı. Güvenpark'ta şaşırtıcı bir fiskiyesi ile rahatlatıcı bir alandı. Kimsenin anıta baktığını sanmıyorum onun. Oraları yeşil alan olarak görülyordu. Onun arkasında da düzgün apartmanlar vardı. Orada Atatürk'ün kızının evi vardır.

(Pasajların katkısı ve İstanbul muadilleri hakkında soru soruldu) İstanbul'daki pasajlar bana göre, sokakta yaşanamayan unsurların belirli alanlara kaydırılması bu saydığım belki. Örnek vereceğim şimdi, Çiçek Pasajı. Gidersin içki içer, meze yersin, şimdi bunu normal olarak sokakta evelden sokakta bir şey yemek ayıptı zaten. Bu hem başkaları 'belki ulaşamayan vardır'dan hareketle ve genel saygı kuralları çerçevesinde ağzını fazla oynamaması lazımdı. Düzgün durma meselesi idi. Dolayısıyla öyle bir toplumda, biz İtalyanlar gibi sokakta yemek yiyen bir toplum değiliz. İzmir öyle değil. İzmir sokakta yemek yer ancak İstanbul ve Ankara'da öyle değildir. Pasajlar işte Çiçek Pasajı gibi, bu unsurların yeme-içme-müzik dinleme işlevlerinin biraz daha kapalı mekanda, o büyük bir *Briar House* gibi bir yeri yok ki. Pasajı alıyor araya orada da akordiyon çalıyor ve orada da şarkı söylüyorlar eğleniyorlar. Toplumun da tümünün böyle bir arzusu veya ulaşımı da yok. Orada daha kısmi bir bölüm işte bir şeyler yiyor ve içiyor. Söylemek istediğim o. Bu pasajlar, Ankara'daki pasajlar da bana göre şimdi bu ticaret içinde çok tartışmalıyız aslında. Çünkü bugünkü AVM'ler bir kabus haline getirdi ortalığı. Çünkü insanlar, AVM'leri yaşamın normal akışının bir parçası olarak görüyorlar. Oraya gidilecek, dışarıya gidilecek, yemek yenecek ve oradan da eve gidiyorlar. E bu normal olarak insanlar sokaklarda yürümüyor, parklara gitmiyor, geleneksel yaptığımız her şeyi ıskaladık. Bunun içinden yaşıyoruz. Bu ne kadar doğru bunun bir tartışılması lazım. Bir de insani boyutları ölçüğünde. Onu ayrı bir yere bırakalım ve onu seninle tartışalım. O hakikaten tartışılması gereken bir konu. Sırf AVM'ye karşı çıktığım için söylemiyorum ama toplumların önce sağlıklı yaşam koşullarını geliştirmesi öne çıkmalı ondan sonra bu unsurlar tartışılmalı. AVM'de mi mutlu olur? Pasajda mı mutlu olur? Bak şurası bana göre mükemmel bir yer ve şu anda hakikaten çok güzel bir yer burası. Keşke işte şuralarda her gün otursak sohbet etsek falan. İşte böyle bir yerde bak altı kişi mi ne var? Pasajda millet şimdi. Yürüyorlar çocukların ellerinde o bezeler. Her bir beze üç-dört lira. İsmi ama Macaron galiba yani onun için fiyatı beş lira oluyor ve insan bundan mutluluk duyuyor. Bu sahte bir cennet. Tüketim cenneti! Ben eski kafalı bir adam olduğum için yaşlı adamlara bunlar tuhaf geliyor. Bu bunama normal bizimki.

(Pasajların kent içi hareketliliği artırıcı bir rolü olmuş olabilir mi diye soruldu) Şöyle söyleyeyim sana, örnek vereyim diğer ülkelerden de. Paris'e gittiğin zaman, açıktadır her şey. Bizim Beyazıt'ta da açıktı bir zamanlar, pazar yeri gibi. Şimdi bütün bunlar derlendi toparlandı ve yerin altında belli bir şeye sokuldu. Şimdi hangisi doğru bilemiyorum bir plancı gözüyle bakıyorum. Eğer insanlar öbüründe mutluysa oradan esas amaçları kitaplara bakmak seyretmek ve onları incelemek, onları irdelemekse eksik olan ne biliyor musun? Eksik olan şu, oradaki o kitapların zaman zaman tartışıldığı mekanların oluştuğu zaman biz gelişmeye başlayacağız. Yoksa istediğin kadar oraya o tezgahı koy, istersen yerin altında otuz altı metreye koy! Şu fark eder. Oradaki eserler tiyatro olarak oynanıyorsa, tiyatro oyunundan sonra o bilenler, görenler, aklı erenler tarafından tartışılıyorsa ve insanlar, gençler, yaşlılar buna da katılıyorlarsa, izliyorlarsa ve bundan zevk alıyorlarsa işte o zaman toplum eviriliyor demektir. O zaman işte o mekan da değişir sonuçta. Çünkü mekanı da değiştiren insan ilişkileridir. Şu andaki insan ilişkileri basit ilkel güdülere dayanan bir sistemin sonucu. Neyse çok ukalalık ediyorum!

Pasajların kullanımı pek değişmedi. Daha ziyade neye evirildi biliyor musun? Daha ucuz ve alt gelir gruplarının ulaşabileceği mekanlar haline dönüştüler ve bundan dolayı da müşterileri yaygınlaştı genelleşti. Sen de bu arada oralarda belirli şeyleri bulabilir hale geldin. Örneğin şu anda ne bileyim ben, ayağına terlik gibi giyebileceğin bir şey varsa Kocabeyoğlu'na gidip veyahut bir iç çamaşırı alacaksın, ucuzundan, gün geçireceksin, gidip oraya dalıp alıp gidebiliyorsun. Yerini biliyorsun, çok çeşidini görebiliyorsun, onu sağladı sana.

Bulvar ile ilgili değişim demişken de sana şöyle söyleyeyim...Bulvar, kelime olarak Türkçe değil. Bizde böyle bir kavram yok. Çoğu ülkede yok ama bizim gibi heveslenen insanlar biraz geniş yol yapıyorlar ve ismine bulvar diyorlar. Hala bizde sistemimizde, yol tasarım sistemimizde bulvar bulamazsın. Yollar altı metreden başlar yaya yolları ve diğerleri. Bulvar diye bir şey yoktur. Şu var, Bulvar aslında daha ziyade Fransa çok etkilemiş o zaman bütün dünyayı ellerine geçirip oynamışlar, yürütmüşler falan. Sonunda da oradaki birikim belli akslarda kentleşme eğilimini ortaya çıkarmış. O zaman adamlar biz daha kent planlarını düşünmezken, kentlerini planlamışlar. Onların içinde de o bulvarların üzerlerinde de ticaret hayatı gelişmeye başlamış ama oradan o insanların da karıncalar gibi akması değil de bir yerde konaklayıp bir dondurma yiyip, öbüründe bir kanyak içip, bir diğerinde de kahve içip dinlendikleri hem hoş vakit geçirdikleri, yenilikleri gördükleri, ne var ne yok onları algıladıkları bir aks haline geliyor. İnsanların yürüdüğü alan oluyor. Şimdi insanlar, dikkatini çekerim yürümüyorlar. İnsanlar şu anda benim gibi göbekli oluyorlar. İnsanlar arabayla dolaşıyorlar. Şimdiki heveslerimiz bunlar. Halbuki, o zaman ki temel amaç yürümek! Bulvarın da esas özelliği odur. Ağaçlıklı bir alanda etrafında düzgün binalar, bir yerde bir kestaneci görürsün, hoşuna gider. Senin hoşuna gidebilecek, yaşamı renkli kılabilcek unsurların yer yer renk ve şekil olarak yer aldığı unsurlar. Bu anlamda bizde değiştii, şu açıdan değiştii. Bunlar yol haline geldiler! Güzergahın birer parçası oldular.Kenarında da öyle yürüyen falan adam kalmadı. Acele hareket eden, yolun karşısına nasıl geçeceğim diye düşündüğün ve ticaret alanlarının yoğunlaştığı akslar oldular. Aşırı yoğun! Evvelden şunu söyleyeyim senin yaşında bir kız çocuğunu arabaya koymuş götürüyordu. E sen de karşıdan geliyorsun. Çoğunu tanıyorsun tanımazsın falan. Farklı bir yaşantının unsuruydu. Şimdi öyle değil. Şu anda şey de bulvar değil. İstiklal Caddesi de bulvar değil artık. Tramvayına rağmen! Daha da iyice maskaralaştırdı bana göre. Çünkü taklit şey çok kötüdür. Taklit hiç bir zaman...Ama özellikler çok güzeldir. Yeni yollar yaptılar Ankara'ya bir sürü onlar bulvar mı? Kenarında yürüyecek yaya yolu bile yok! Hadi gel seninle ODTÜ'den şehre bir yürüyelim bakalım! Nerelerden yürüyeceğiz. O bulvar mı şimdi?!

Ankara, benim çocukluğumda benim ailemdeki insanlardan bile çok benimsemedi, onlar hep İstanbul ve İzmir'i benimsemiş insanlardı. Ankara kendi başına bir mekan olarak ortaya çıktı. Fakat, daha da önemlisi bizim bir beka sorunumuz var. Bu bütün bu konuştuklarımızın dışında. Türk toplumunun yeniden dünya platformunda yerini alması. Bunu pekiştiren unsurlardan biri de Ankara'dır. Bu nedenle de Ankara'nın bütün bireylerinin ve dış alemin bireylerinin belleklerinde Paris, Londra gibi Türk merkezi olarak algılanması çok önem taşır. Siz bunu alıp da ki bugün gayretler var, buradaki unsurları götürürseniz... Çünkü Ankara semboliktir! Siz buradaki unsurları taşırsanız hepsini İstanbul'a ve İstanbul'u başkent kılmak isterseniz o zaman bu değer yargılarıyla oynamış olursunuz. Yoksa Ankara'nın taşı toprağı...Yani ben Ankara'ya alıştım, burada doğdum ve burada öleceğim muhtemelen. Ben bu haliyle, eksiklikleriyle, havasıyla, dostlarımla seviyorum. Biraz ilkelleştii. Ne yapalım! Önemli olan Ankara'nın Başkent olduğunun bilincinde olunması ve bunun İstanbul, İzmir ile sidik yarışına girmeyecek bir unsur olması gerektiği. Hepimizin de bunun bilincinde olmamız önem taşıyor bana göre. Çünkü yarın öbür gün, bütün bu sınırlar tekrar değişebilir ama senin önünde iki unsur kalacak. Bir toplumun, başkentini ve bayrağın. Bunlar önem taşıyacak ve taşıyor!

Sözlü Tarih- Bedia Yavuz

Yaş: 89

Doğum Tarihi: 1928; Doğum Yeri: Ankara

Eğitim Düzeyi: Lisans-DTCF

Meslek: Emekli Meclis Kanunlar Müdürlüğü

Baba Mesleği: Meclis Memuru, Tutanak Müdürlüğü'nde Zabıt Şefi

Çocukluk İkametgâh: Ankara; Yetişkinlik İkametgâh: Ankara

Ankara, Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi-İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü mezunuyum. Fakat, dille ilgili çok az iş yaptım. Kendimi Meclis'te buldum. Meclis'te Kanunlar Müdürlüğü'ne kadar yükseldim. Müdür diyebilirsin deniyorsa, emekli müdürüm şimdi. En sonda Senato kapandıktan sonra İhtilal 'de iki Meclis birleşti. Orada da Dış İlişkiler ve Protokol Müdürü oldum ki esas mezun olduğum bildiğim şubeye uygun bir müdürlükte çalıştım. Sonra da yaş haddinden emekli oldum. Bir iki sene de Başkan Müşavirliği görevim var. Çünkü ameliyat oldum, göğsüm alındı. Sonuna kadar onlara hep yardımcı oldum.

Efendim doğum yerim Aslan hane. Hisar'ın etekleri, Hamamönü'nün biraz yukarısı. Sonra Hamamönü, sonra Keçiören'de çok uzun yaşadım; yani ilkokul falan bitti. Kiracı olarak oturdum. Sonra tekrar Hamamönü'ne taşındık. Sonra ben yatılı okudum; Bahçelievler, Mebusevler'i yapınca bu tarafa geldik. Şu anda da Gaziosmanpaşa'ya taşındık on beş yıldır. Maltepe civarında yirmi altı yıl oturdum; Gençlik Caddesi'nde. Meclis hayatımı sürdürürken Gençlik Caddesi'nden oraya gelmem kolay oluyordu. Buraya gelmem emekliliğime denk düştü.

Sana Keçiören ile ilgili kendi notlarımı verebilirim. Hamamönü; bugünkü halini biliyorsun. Evler çok onarıma tabi tutuldu, eski evleri fotoğrafta güzelleştirirsin ya boyarsın edersin. O şekilde, onların eski hali gibi düşün. Benim orada Fırın Sokak'ta oturduğum ev duruyor. Geçen gün hatta gittik fotoğrafını çektik. Sokak içinde Tacettin Camii var Yatır var. Mehmet Akif'in yatır var. Şimdi Hamamönü çok turistik bir yer oldu. Orada yaşım hep çok küçüktü. Bir de hep leyli okumak durumum oldu. Ne geleneği! Komşuluk, gider gelirdik. Onun dışında bir hamam vardı hala duruyor. O hamama gidilirdi. Hamamönü merkez gibiymiş, bütün okullar oradaydı. Dördüncü Ortaokul, lise oraya yakın, ikinci ortaokul ve o zamanın en büyük hastanesi olan Numune Hastanesi, Doğumevi oraya yakın. Bütün hastane ve okulların orta yerinde Hamamönü böyle genişlemiş. Sonra bu taraf Cebeci'ye doğru gitti; Hisar'a doğru pek inkişaf etmedi, şimdi tarihi eser olarak oraları imar ediyorlar. İşte değişti yani, şehir bir o tarafa bir buraya kayıyor. Çocukken Hamamönü'nde bayramlaşırdık. Komşuluk da vardı. Şimdi hiç komşuluk yok. Babamın arkadaşlarından yaşayanlar özellikle, hepsi bize amca olmuştur. İnsanlık budur! Babam öldükten sonra hepsi bize amcalık yapmıştır; onlar bizi arardı. Biz onlara giderdik, mendil, şeker ve hatta para veren bile olurdu. Fakat, halimiz vaktimiz fena değildi; iyiydi. Hatta Keçiören'de Vehbi Koç'un bugün müze olan evinde, yıllarca biz oturduk. Bir çocukken çekilmiş resimlerimiz var ve yaşlandıktan sonra otuz-kırk sene arayla çekilmiş var. Çocuklukta üç kardeş, aynı kapının önünde var. Hamamönü öyle, Keçiören'e ait çok güzel notlarım var nasıl yaşadığıma ilişkin onları sana vereceğim.

Ankara-Kolej hayatım var. TED Ankara Koleji'nde leyli okudum. Şimdi TED o kadar genişledi ki, Türkiye'nin her yerinde var. Biz ne zaman taşındık, ben TED de okuyorken, bitene kadar Hamamönü'ndeyim; üniversite bittiğinden oradan Tandoğan Meydanı'na taşınıyoruz. Hem çocukluğum geçti hem tahsil hayatım olduğunda böyleydi. Leyliydim ama hafta sonları tabi eve geliyordum. Diyebilirim ki ne zamanlar Tandoğan'a taşındık Bihter Apartmanı, sonra da oradaki Turgut Reis Caddesi'nde zaman içinde aldık ancak önce kiracı gittik. Kolejde okurken evime yürüyerek gidiyordum. Çok yakındı. Kızılay üzerinden değil arkadan yürüyordum; tren köprüsü var ya...O kadar koca yolu yürü, bahçeleri geç, sola dön hemen Hamamönü'dür. O yollar yakındır yani. Ben o zamanlar hiç alışveriş yaptığımı bir şey aldığımı hatırlamıyorum. Aile alırdı yani, annem ve halam. Onlar alışveriş yapardı. Okul hayatımda en azından hatırlamıyorum. Pabuç zamanı gelirse beni götürürlerdi; pabuç alırdık. Yıllarca önlük giydik. Kızılay'a ben yatılı okuyorken çok nadir giderdim. Orada bir Dondurmacı Ramazan Efendi vardı. Bir şekilde nasıl giderdik, çünkü hep yatılıyım. O Ramazan Efendi de hep arkadaşlarla dondurma yerdik. Hafta sonları yani, çok sık değil! Bir de yaz geceleri, yazın okul tatil gene kardeşlerimle Hamamönü'nden ara yoldan gene Kızılay'a iner o caddedeki kestane ağaçlarının altında oturulacak masalar, iskemleler falan vardı. Orada otururduk, alışverişten çok Ankara gecelerini çocukken deneyimlerdik. İki de arkadaşımız vardı; onların da babası Meclis'te çalışıyor idi. Biz böyle beş arkadaş Cadde üzerinden gayet sık Meram, Ramazan Efendi hatta sonradan Piknik oldu. Meram'ın sahipleri yıllar sonra Piknik'i açtılar. Oralarda oturur bir

şeyler yerdik, kahve mi içerdik ne yapardık bilmiyorum. Bu söylediğim yılları sana söyleyeyim. 1947-1950 yılları arası Hamamönü; 1947'den öncesi de Hamamönü; 1950'den sonrası Tandoğan Meydanı. Tam meydana bakan bir apartman; oralar açıklıktı Hiç şimdiki gibi oteller yoktu. Hatta biz oradayken de 1960 İhtilali olmuştu. Bütün yollardan adamlar geçti, her taraftan izledik. Doya doya geceli gündüzlü yaşadık! Ovv! Neler neler!

Kızılay'da biraz eski tip evler vardı. Mesela en güzel hatırladığım ev şimdi And Çarşısı var ya orada And Apartmanı vardı. Orada benim bir arkadaşım otururdu; Meral Uzgören. Demek ki yakınımış onun evine giderdim. Onun evinden Cadde'yi seyrederdik. Hatta Eisenhower gelmişti o merasime, hatta kendi kuzenimi de aldım götürdüm. Onların pencerelerinden Eisenhower'ı izlemiştik (1959). Arabanın içinde takdir ederek böyle ayakta, öyle bir geçmiştir ki...Biz o zaman çocuk tabi, o halk kahramanı...Üüüf! Ne nümayış! Ne hayranlık! O günkü duyguları bugüne getiremiyorsun tabi. Öyle bir şeyler yaşadım. Doktorlar vardı. Büyük böyle apartman değil de ev ama ıslah edilmiş evler. İş yerleri, doktorlar, alt tarafları hep çarşıydı; hep alışverişti. Pastacılar vardı, kırtasiyeciler vardı işte lokantalar vardı... Yani şimdikine benzer bir şey. Sıhhiye ile Kızılay arası. Yukarısı belki boştu. Sonradan çarşılar yukarıya taşındı. Meclis'in inşaatı Atatürk zamanı başlamış; Ulus'taki Meclis'te hizmetim var birkaç sene biz oradayken oldu İhtilal. 27 Mayıs 1960'da İhtilal oldu; biz o sırada yine Tandoğan Meydanı'ndayız işte.

Şimdi Güven Park'ın orada, bir defa Kızılay Binası vardı. O zaman için o Kızılay Binası, sarı renkte boyalı; bahçesinde maden suyu vardı. Biz orada eğilirdik bir şeye basardık bardaklar vardı, dolardı; maden suyu içerdik. Yani free diyeyim. O şekilde maden suyu içerdik. Oradaki en güzel şey o Kızılay Binası ve onun bahçesi! Sonra Güven Park'ta epeyce eski. Bir adamcağız vardı hatta... Herkesin oturduğu yere ayağını koyar, şu kısma da otururdu böyle seyrederdi. Öyle bir tanıdık yani. Hiç unutmam! Karamürsel ne zaman yapıldı bilmiyorum. Hatta TED Koleji, şimdiki Karamürsel'in yanındaki bir bina TED'miş o zaman. Sonra öbür tarafa taşınmış. Kurtuluş tarafındaki yerinden önce yani. Yani benim ilkokulu orada okuyan arkadaşlarım var oradan biliyorum. Ben ilkokulu Keçiören'de okudum, ilkokul nasip olmadı. Ortaokuldan sonra liseyi orada bitirdim. Keçiören'de zaten okula gidip geliyorsun yani, belimize kadar kar yağardı biz okula gider gelirdik. Hiç tatil falan olmazdı! Hiçbir şey olmazdı! Üç kardeş el ele tutar gider gelirdik; karları aç aça. Hani soğuk oldu, bilmem ne, okul tatil...Bir tek aş olduğumuz zaman, tifo, tifüs bilmem ne yaparlardı da ertesi gün gitmezdik. Fakat o zaman ki aşlar çok zordu da kütük gibi kollarımız şişerdi hiç unutmuyorum. Ateşler içinde yatarıdık. Yani, okulları bölüyorum. İlkokul-Keçiören sonra TED oluyor sonra Üniversite. Pek dağınık olmadı benim. Derli toplu oldu.

Meclis'te çalışmaya başladım. Başlayınca cebimde param oldu, hürriyetim oldu. İşte efendim hava attık falan! Her akşamüzeri Kızılay'da gezerdik. Yani gençleştik, genç olduk, o zaman. Ben gözümü o zaman açtım bakıyordum, her akşam gezerdik Kızılay'da dolaşırdık hatta bir şeyler alırdık. Melahat benim yakın dostumdu onunla çok dolaşırdık. Bayağı dolanırdık, bir de uygundu çünkü ikimiz de bekarıdık. Ben geç evlendim, 30'umu geçmiştim evlendiğimde. E, çalışıyorum, bir şeyim yok. Mesuliyetim yok! Beraber oturuyoruz kardeşimle. Her şey çok uygundu, eve biraz da geç gitsem falan bir sorun olmuyordu. Hakikaten Meclis'in o ilk yılları, İhtilal ve İhtilal 'den sonrasını yaşadık dolu dolu geçen yıllardı. Tabi İhtilal sonrası yine biz Meclis'e öyle bir kapandık ki, geceli gündüz çalıştırdılar. Biz Kızılay'ı Mızılay'ı unuttuk. Girdik Meclis'e bahardı, anayasayı görüştük de çıktığımızda yapraklar dökülüyordu. "Hih!" Dedik sonbahar gelmiş! Arka bir kapı vardı da Genel Kurul'un arkasında merdivenlerde oturur nefes alırdık gecenin hangi saati. Öyle geçti benim ömrüm yani...Özellikle birinci İhtilal, ikinci İhtilal 'den sonra daha bir başka oldu (80 İhtilali). Hatta birisi bir İhtilalci, sonra onlar milletvekili olup Meclis'e geldiler.

Bana dedi ki "Bir mukayese eder misin kendi açımdan iki ihtilali". Ben de dedim ki "Valla ben birinci İhtilal'i daha çok sevmiştim; oradaki insanlar bize daha iyi muamele ettiler". Valla aynen söyledim; topladılar bizi kanun çıkarıyorlar. "Ne kadro istiyorsun?" herkese böyle. Ben ona bakarım. Herkese

istediği kadroyu verip gittiler. Ötekiler hak buldular, haklı oldular, alkışlandılar, bir tuhaf! Yüz sene sonra hakiki tarih yazılmış, yüz sene geçmeliymiş. Bilemiyorsunuz! Ama o adamlarla, 27 Mayısçılarla, bizim ömrümüz Meclis'te geçti; oraya da geldiler. Kimisi milletvekili oldu, kimisi tabii üye oldu. Karşılıklı çalıştık onlarla. Eski günleri de hep konuşurduk. Hatta bir tanesi Keçiören'den bir komşumuzun oğluydu da bana "Bediş" derdi. Yerinden bana seslenirdi öyle 'abi' diyordum ben de ona. Keçiören'de komşum, İhtilal oluyor adam karşıma çıkıyor! Nereden nereye, insan neler görüyor! Kimleri nereye gelmiş görüyor! Kimleri nerede görüyor! Şaşırp kalıyorsunuz...

Biz Kızılay'da en çok Meram bir de Ramazan Efendi Dondurmacısı...Merdivenli bir dondurmacıydı o. Piknik sonraları açıldı. Hatta Piknik'in sahibinin eşi bizim Kolej'den arkadaşımızdı, Aytekin. Orada en uzun yaşayan Piknik'ti. Sonra sahipleri vefat edince, Piknik şimdi var mı yok mu bilmiyorum. Hatta bir AVM'nin için Reşat Bey Piknik'i devam ettirdi. İlk açılan AVM'lerden birindi. AVM'deki Piknikle, Kızılay'ın orta yerindeki Piknik bir olur mu? Açılış törenine gitmişim Piknik'in. Arkadaşımınla Reşat Bey nişanlıydı "ne olur gel bir gör, evleneceğim adamı" dedi. Gittik bize hakiki nar suyu ikram ettiler. Ve de ben adamı beğendim tabii ne yapayım, kız evlenecek olacak gibi değil de. Sonradan bana bir toplantıda anlattılar da birisi "nar şerbeti" diye bir şiir yazmış benim anlatmamın üzerine.

Ulus'ta da hayatım şöyle, benim ilk Meclis'te birkaç senem var. Meclis orada Ulus hayatta! Meclis taşındıktan sonra Ulus'a gitmedik. Bir tek sebeple gidiyordum; oradaki İş Bankası en eskisidir. Orada benim bir param ve kasamız vardı; öteberi koyduğumuz. Her sene gidiyorsun, bakıyorsun bir şey alıyorsun bir şey koyuyorsun. Bir de Sümerbank vardı. Fakat, gide gide gide bu tarafa gelince Ulus kayboldu ve Kızılay'a taşındı. Sonra da Kızılay dan da daha yukarıya taşındı. Yani böyle şehir, insanların vakit harcadığı yerler yukarı taşındı. Sene 1950'den sonrası, 1960'a doğru diyeyim...İhtilal'den sonra Ulus'taki Meclis müze falan olunca ağırlık yukarıya taşındı. Eskinin Şükrü Saraçoğlu zamanlarında, Cumhuriyet ilan ediliyor ilk Meclis kurulduğu zamanlarda Karpiç falan çok ünlü. Ben onları çok az biliyorum...Birkaç sene Ankara Palas'taki çok güzel toplantılara katıldım. Gece biz bütçelerle sabaha kadar çalışırdık. Gece Ankara Palas'taki toplantılara giderdik. Karşılıklı çünkü. Biliyorlar bizim orada olduğumuzu, çok az insandık! Herkes herkesin nerede ve ne yaptığını biliyordu. O kadar azdık. Yani benim Ankara Palas'ta olduğumu adam biliyor, bir iş olsa çağıracak. O kadar! O zaman ama o birkaç sene sürdü tabii. Demek ki 1960'a yakın seneler. Sonra yukarı Meclis ve İhtilal! Ben Gar'ın yapılış yıllarını bilmiyorum bu arada. Ben hep güzel hatırlarım Gar'ı. Demek ki eski. Çok giderdik eskiden şuraya buraya. Orayı yepyeni ve güzel olarak hatırlarım.

Ulus'ta Çiçek Lokantası vardı sıklıkla gittiğimiz. Hala Çiçek Lokantası var. Öğlen de oraya gidip yemek yiyip döndüğümüzü bilirim. Güzel bir lokantaydı. Meclis'i geç o büyük Cadde'yi biraz geçince sol taraftaydı. Yani bugünkü İş Bankası'nın karşısı gibi acık ilerideydi. Ulus Meydanı'ndaydı. Öyle demek lazım. Şimdi yerinde mi hiç bilmiyorum. Palas'ta balolar olurdu. Gazeteciler balosu olurdu. Gazetecilerin çok şahane, güzel baloları olurdu. Giyinir, kuşanır giderdik boyfriendlerle. Yani... (Gülüyor) 'Boyfriend'ler dediğim Meclis'teki arkadaşlar. Dışarıdan birisi değil. Onlarla giyinip kuşanıp da Meclis kıyafetiyle nereye gidip ne bulacaksın? Çünkü gazeteciler, Meclis'in gazetecileri bize davetiye verirdi. Eğlenmek için çok aktivite vardı. Bir de Gençlik Parkı'nın içinde gece jazz müzik falan vardı. Göl Gazinosu'nda. Ailecek oraya çok gittiğimizi biliyorum. Çay bahçeleri de vardı. O zaman Gençlik Parkı çok nezih bir yerdi; hap aileler giderdi. Nikah salonu vardı; su vardı, kayıkla insanlar gezerdi. Bayağı böyle Ankara'nın tek parkıydı. Çiftliğe ise hayvanat bahçesi nedeniyle çok giderdik. Marmara ve Karadeniz Havuzları daha sonra ama Hayvanat Bahçesi'ne çok giderdik. Bir de Çiftliği'nin merkez yerinde bir köfteci vardı. Marmara ve Karadeniz'de Meclis'in çok büyük bir toplantısı olmuştu. Çok büyük bir gece yaptılar o havuz kenarında, yıl dönümü gibi bir şeydi, kokteyl olmuştu. Havuzlara çok gitmedik. Havuzlar çok popüler olmadı. Birini bir açtılar, kapattılar. Belki orada oturanlar gitti ama...çok popüler olmadı. Orada köşk vardı, oraya giderdik sonra "köşk kaydı" dediler. Yıllarca o köşke gidilmedi. Onların da havuzları sanki çok halka açılmadı. İş çıkacak çünkü hizmet lazım bilmem ne. Tembellik! Birçok şey ondandır! Ben bildim bileli, hayvanat bahçesi vardı.

Çocukken hayvanları görelim diye okul da götürürdü. Nereden bileceksin öbür türlü yani. Çok zengin bir bahçeydi. İlkokulda bile otobüslere bindirir gezdirirlerdi. Ben ilkokuldayken 23 Nisan'lar çok harika kutlanırdı! Bir hafta! Balolar, Ankara Halkevi'nde düzenlenirdi. Çocuktuk balolara giderdik, yemekler yerdik. Bir hafta bizi gezdirirlerdi. İki, üç takım elbise diktirirdik. Her birine başka bir şey giyerdik! Öyle bir şeydir. Keçiören harikadır benim hayatımın içinde onun için Ankara'yı yaz dedikleri zaman ben Keçiören'i seçerim. Oradan sonra babamı da kaybettim zaten...Sonra TED dönemi gelir benim hayatımda. Orası ana kucağı gibi oldu bana. Derken Meclis!

Kızılay'a üniversite yıllarımda giderdim tabii. Çok gezmezdim ama sinemaya giderdim. Çok dersimiz olurdu. Ankara Sineması vardı, haftada bir kere iki kere giderdik. Fazla dolaşamazdık. O zaman İkinci Dünya Harbi sonrası en güzel filmleri seyrettik. Sonraki dönemlerde de o ayarda film görmedim. Zaten sinema tarihinde yazıyor ki 'o duyguyla, harp sonrası...Öyle şeyler, öyle olaylar, öyle kadınlar'...O zaman ki artistlere çok mektup yazardık. Bana çok öyle imzalı fotoğraf gelmiştir. Bedia Yavuz'a diye...Rita Hayworth mesela...

Ben alışveriş konusunda yetişkinliğimde aktif dönem geçirdim. Para sahibi olunca özellikle elbiseye çok rağbet ettim. Kumaş alırdım, yün, ipek bilmem ne. Hakiki yünlü güzel kumaşlar. İyi bir terzi vardı, hala arkadaşım. Her sene bir veya iki kere tayyör diktirirdim. Çok güzel bir terziydi. Kumaşları İpek İş'ten alırdım. Hakiki yün ve ipek, koton, jarse kumaşlardı. Belki on kat tayyörüm duruyor, şimdi kim tayyör giyiyor. Meclis'te tabii çalışma hayatım uzun sürdü. Kürsüye çıkıyordum, bir kadın memur olarak da hep tayyör giyiyordum. O dikiş işi ve kumaş işi çok uzun yıllar devam etmiştir. Ancak yetişiyorsun. Kumaş, provası şu bu. Hatta terzi İstanbul'a gitti, hafta sonu provaya giderdim oradan diker de Ankara'ya gönderirdi. Öyle bir merak salmışım. Çok giyime kuşama düşmüştüm o tarihte. Kızılay'da mağazaları vardı orada. Şimdi bak pek kumaş mağazası kalmadı. Ayhan da vardı ama oradan çok alışveriş yapmamışım. O biraz hazır da satıyordu. Çok güzel bir eşi vardı. Kızılay'ın bir yerlerindeydi. En güzel kumaşı onlar satardı. Bir de bize o dönem Meclis'ten kumaş verirlerdi. Evettt! Şaşırma! Tayyörlük, bluzluk kumaş. Tereyağı vesaire. Yerli çiftlikte üretilmiş yağ veya sana yağı verirlerdi. Herkese kumaş verirlerdi. Kumaşlar da iyi ve güzel kumaşlardı. Herkese tayyörlük ve bluzluk kumaş düşünsene! Bir de terzi vardı. Yaşardı adı. Meclis'e gelir hepimize kurdeleyle bluzlar diker sıradan bilmem kaç lira verirdik ona ama parasız idi. Sonra da o yardımı, o kanunda vardı. Bir şey yardımı memura...Aileye yardım mı ne. Onu parayı tahlil ettiler, maaşımız arttı onu kaldırdılar. Çünkü yani kumaştır, terzidir, gözlüktür, tereyağıdır, sigaradır...Çok ciddi bir yardımdı. O kadar azdık ki. Nasıl çoğaldık ta...Memur gelir, genel sekreter der ki "buna bir iş bul", hiç verecek iş yok. Defter yaptık bir defter uydurduk; çalışkan da bir çocuktuk. Başkası alacak diye defteri eve götürürdü de sabah getirirdi kimse almasın diye. Yani öyle bir çoğaldık ki...İşte!

Cumartesileri de yarım gün çalışırdım. 650 Sayılı personel kanunu ile galiba cumartesilerim tatil oldu. Devlet memurlarının hepsi için geçerliydi. Onun dışında Sosyal sigortalar var vesaire. Bankalar yarı devlet yarı şey...Onların özel çalışmaları var. Cumartesi bütün gün hiç çıkamadım. Nerede çıkacağım! Evliliğim oldu sonra. Evde iş yapacağım, yemek yapacağım...Ben evlenene kadar ne gezdimse yanıma kar kalmıştır. Evlendikten sonra işim de büyüdü. Müdür oldum gece eve 9'da geliyordum. Meclis'te yemek vardı da her dakika... Yemek işi biraz takviye ediliyordu. Ben yalnız burada değil yurt dışı gezilerim çok olmuştur. Hayatımda beş kere Amerika'ya gittim. Hem görevli hem turistik gittim. Erkek kardeşim Washington'da yaşıyor oraya gittim. Amerikan Parlamentosu'nda da çalıştım.

Evlilikte evden çıkıyordum. Kızılay'da bir balıkçı vardı oraya gidiyorduk. Yemek yiyip belki alışveriş sebze şu bu. Pazarları çalışan insanın evde çok işi olurdu. Kardeşim ve ailesi bize yakın oturuyordu. Hep beraber arabayı alıp bir yerlere gidiyorduk. Çimento'nun bahçesi, bilmem nenin bahçesi...Yani yemeğe de pikniğe de gidiyorduk. Her Pazar değil bazı pazarlar. Çubuk tarafında, Karayollarının Çimento'nun Çubuk yolunda büyük bahçeleri vardı. Hala durur mu bilmiyorum. Gene İş Bankası'nın bahçesi vardır; Parlamento'ya ait memur evleri vardır onun orada İş Bankası'nın çok büyük bir bahçesi vardı. Açıkta halka veyahut ben Meclis'te olduğum için kartımla girmedim yer yoktur.

Giremezsin dedikleri her yere girmişimdir. O zaman Meclis'in öyle bir etkisi vardı. Hatta Amerika'da, Deniz Kuvvetleri Kumandanlığı'na gittik bir Amerikalı arkadaşla ve orada benim o Meclis hüviyetimle ben oraya girdim. Ben bunu yaşadım.

Kültürel amaçlarla bizim gençliğimizde, Küçük Tiyatro, Büyük Tiyatro! Çok tiyatroya gittik! Şimdi gitmiyorum. O kadar çok gittik ki, her oyuna gittik. İlk Ankara'da sahneye koyulan oyun 'Köşebaşı'dır. Ondan başlayarak sırayla hepsine gitmişimdir. Saymam...Küçük Tiyatro vardı, Oda Tiyatrosu vardı; Opera'nın içinde Büyük Tiyatro ve Opera vardı. Bir de Halkevi'nin içinde tiyatro vardı. Halkevi çok iyi çalışırdı. Çok iyi çalışırdı! Balolar, çocuk baloları...Bir çocuk balosu yaparlardı orada aman ya rabbim! Hiç herhalde büyükler böyle bir balo görmemiştir. Yani ne diyeyim ben Atatürk zamanı...Yani!

Şimdi pasajlar birdenbire...çarşılar vardı. Mesela ilk hatırladıklarım, Bulvar üzerinde And Apartmanı'nın altında And Çarşısı. Orası çünkü ayak altı olduğu için orayı hatırlıyorum. Çarşı gibi pasaj gibi hep kuyumcular vardı. Tarihini nasıl bileceğim. Aşağı yukarı aynı tarihlerde herhalde. Çünkü değişti bunlar. Kocabeyoğlu Çarşısı'nı ilk hatırladığımda... Merdivenden inersin aşağıya düğmeciler ve tayyör astarı, suni ipek satan dükkanlar vardı. Şimdi mesela kimse tayyör de diktirmiyor, astar da düğme de almıyor. Şimdi oralar değişti, yüncüler oldu. Değişiyor içi de pasajların. Orası çok ayakaltı olduğu için...Kocabeyoğlu'na hala giderim orada Metin var. Hala tanıdığım, sağ aşağı katta hatta adını yazdım. Metin Atar, yıllardır orada! Gözlükçü. Metin çocuğu büyüdü, çocukları büyüdü. Çocukları mühendis oldu. Hatta bir ara Meclis gözlükçülüğü de yaptı. Meclise gelir giderdi. O oradadır, hep giderim. Hep orada. İhtiyaçtan da orada gerçi biraz ama...Metin diyebileceğim kadar iyi tanırım. Bir de sol tarafta bir şey vardı. Sami Alacaatlı, ilkokul arkadaşımı Önce eczacılık yaptı, emekli oldu. Oda orada Güner Tuhafiyeyi açtı ölene kadar çalıştı. Ama onun bir başı sonu, süresi belli. Hatta dedim ki senin için "bir uğrasa çarşı hakkında sana bilgi verir Metin, ben telefon ederim" ben telefon ederim de hala çok şeyimdir...Yani sana o çarşığı çünkü, ben bildim bileli orada adam. Gençti evlendi, çocuklar büyüdüler mühendis oldular, Amerika'ya gittiler. Karısını da tanırım hatta beni misafir ederdi, karpuz yerdik, o kadar! Ondan o pasajın mazisi hakkında bilgi alabilirsin. Bir de o zaman astar, düğme satılırdı. Ben dünya kadar tayyör diktirip oraya hep astar ve düğme almak için çok giderdim. Sadece belki başka bir şey var mıydı bilmiyorum ama çeşit çeşit astarlar düğmeler, tela, o zaman tayyörlere tela konurdu. Terzi malzemesi mi denirdi ne denirdi bilmiyorum ama...Bir adı vardı. Onları oradan alırdık yani en çok aldığım oydu. Üst katı var bir de onun. Üst katında da fanila, gömlek, don, havlu, eteklik yani böyle tuhafiyeye mi denir. Değişiyor belki. Mesela fanilalar satılırdı çok eskiden %100 koton, Aslan marka. Şimdi onun yerine herhalde sentetikler gelmiştir. Yani bu kadarını sana söylesem bu da bir şey. Nereden nereye ki... Kotondu. Şimdikiyle yan yana koyarsan, oralardan çamaşır çok almışım ve yapıları şimdi çok değişti. Her şeyin içine artık naylon karıştı, bunu sen de iyi biliyorsun. Mesela Kocabeyoğlu'nu düşün...Ucuz alışveriş yeri. Orta halli insanlar alırsa çoluk, çocuğu da vardır da...Çocuğuna şudur budur alırlar. Bakarlar bakarlar bakarlar...On kere bakarlar, bir kere alırlar! Adam bağırır "Hanım! Alacaksan al, almayacaksan alma!" ...Yani biraz Pazar yeri gibi. Biraz sınıf olarak daha böyle ehven! Mesela ben şimdi oraya ne için giderim. Kırtasiyeye giderim. Hala kırtasiye kullanıyorum. Kâğıt işleri, kalemler, hala yazarım, çizerim, dosyalar alırım. Dışkapı'da bir kırtasiyeciyeye hala gidiyorum.

Kocabeyoğlu'ndan sonra açılan ilk pasaj Sosyal Pasajı idi. Köşebaşı Bulvar üzerinde. Orası tabii yine çok ayakaltıydı. İki kapısı vardı, bir oradan bir buradan girilirdi. Sakarya'dan...Oradan da ne alırdık acaba. Girerdik de hep de almazdık. Memur parası da o kadar çok değil. Ama girer bakardık, bakardık, bakardık...Onun bir kapısı da Sakarya Caddesi'ne çıkar...Oradan iki tane hırka aldım. Çok yıllar önce, elli liraya. Öyle daha altı sıfır atılmamıştı paradan. Bir tane vişne çürüğü olan hala duruyor. Yani, bu kadar durur mu ama saklamışım. O hırkaların yeri güzel, enteresan. Bugün için yapılanlar başka türlü. Teknik, malzeme...Hani o kadar danteldir, süstür, şudur budur öyle fazla yoktu. Hakiki örgüler, yünse yün! Sonra bir de şeydi, yüncüler, yün satanlar her zaman vardı. Bu kadar hazır şey olmadığı için kendimiz çok özerdik. Ben o kadar işimin arasında çok hırka, kazak

örmüşümdür. Daha çok giysi üzerineydi. Hatta çıkışında da bir Cafe vardı onun ön tarafında. Adı Cevat'tı. Oraya giderdik. Hatta Meclis'ten kaçıp adam Sivil Savunma Müdürü...Gitmiş orada oturuyormuş da mesai vakti de. Görmüşler, gelip ihbar ettiler. "Adam oturmuş, ayak ayak üstüne atmış kahve içiyor Cevat'ta" dediler. Adam da dedi ki Sivil Savunma "harp yok darp yok, neyse otursun" dediler. Neyse işte, öyle bir şey de yaşadık...Oturmamışımı orada. O çok ayak altıydı. Şimdi galiba Soysal daha alafranga mı diyeyim...daha iyi ve pahalı şeyler satıyor. Öbür taraf işte düğme, astar, yün öyle başladı. Hatta üst katta da hala havlu satar köşedeki dükkân, kırtasiye vardır, çamaşırcı vardır ve şeyler satarlar...böyle bluzlar mluzlar da biraz daha basit mi, ucuz mu diyeyim. Daha halka göre...Öteki taraf sanki biraz daha... İşte benim hırkadan hatırlıyorum. O iyi bir hırka ki bugün bile duruyor! Bir de şeyde pasaj vardır. Eski Gima'nın karşısında da daha bu tarafta. İçinde fotoğrafçılar, baskılar vardır balıkçıların orada (Safıye Soysal Han) ...Küçük kutu içinde kağıtlar, fener aldığımı hatırlıyorum. Öyle bir pasaj da orada vardır. Soysal'ın ilerisinde kalan, Gazi Mustafa Kemal Bulvarı, onun üzerinde. Karıştırdım biraz, Sakarya'da mı yoksa Bulvar üzerinde miydi? Soysal Apartmanı diye bir yer vardı. Orada mı hala acaba?

Ülkealan'ın yerini söyler misin? Sen söyleyince hatırladım. Orası da şimdi çok güzel terlikler satıyor. Onun alt katında büyük bir züccaciye var. O züccaciye çok gittiğimi biliyorum. Ne alıyordum bilmiyorum ama böyle hediyelik eşya da satıyordu. Geniş, büyük merdivenlerden yukarıya çıkılır...Evlilikte ev eşyası, eksik, gedik bir şey... Bir de evlenenlere hediye cinsinden güzel tencereler, bardaklar, mumluklar... Çok güzel şeyler! O aşağıya çok gittiğimi hatırlıyorum. Sen söyledikçe hatırlıyorum, iyi ki de hatırlatıyorsun! Orası zengin bir yer. Hemen hemen oradaki malzeme şöyleydi, eskiden çinko vardı sonra düdüklü çıktı, şimdi ne vardır bilmiyorum. Oradan spor malzemeleri de alınır. Elim için doktor söyledi de top aldım. O pasajın içinde gezerdim biraz züccaciye, terlikçi vardır. İlk çıkan markalı terlikler oradan alınırdı. Burunları delindi hala giyerim.

Türkiye'ye, 1960'a doğru bir şey yoktu. Fakat Amerikan Pazarları vardı. Biteks diyorlardı, hatta başka bir şey deniyordu da Türkler Biteks diyordu. Bit Pazarından geliyor adı. Çok Amerikalı vardı Ankara'dan ve oradan çok şeyler alınıyordu arkadaşlara. Şosonlar, elbiseler, çaylar, kahveler...Amerikalılar bir ara Türkiye'de çoktu. Çoktu! Çok! Her taraf Amerikalıydı. O zaman biz Amerika'yla herhalde iyiymişiz, bilmiyorum. Bizim Amerika'yla ilişkilerimiz de ayrı bir roman olur. Hatta bugün nasılız onu da bilemiyorum. Ne zaman iyiydik ne zaman kötüyüydük...Hiç bilemiyorum. Şimdi ben Meclis'te Dış İlişkiler Protokol Müdürlüğü yaptım. İki Meclis birleşti. Kanunlar Müdürlüğü tek oldu Meclis'te kaldı, bana baktılar ne versinler müdür seviyesinde Dış İlişkiler Protokol Müdürlüğü kuruldu ve ben oraya müdür oldum. Oraya müdür olunca "vay bu kadın İngilizce biliyor". Yirmi senedir biliyorum halbuki İngilizce, nasıl kullandılar beni! İş yapıyordum, ne kadar İngilizce evrak gelirse, genel sekreter bana verirdi. Akşam onları evde tercüme etmekten canım çıktı ama İngilizceyi unutmadım. Aşağı Meclis'te o da yoktu. Onu da yap bunu da yap. Benim görevim olmayan şeyi bile öğretiler bana. Çok da az memur. Gençtim yapıyordum. Dış İlişkiler Müdürü olunca Sefaretlerle de ilişkiler başladı.

Çok sefaretlerle münasebetimiz oldu. Seferileri çok defa davet ettik, onlar da beni etti. Her davete katıldım. Türk Evi görmek istiyoruz derlerdi. Çok partiler verirdim evde, nasıl yapardım bilmiyorum. Amerikan Sefaretinin olduğu yerde Almanya, onun bahçesi...Onun bahçesinde verilen oktoberfest! O nedir! Hala arkadaşlar anlatırlar "ne gündü o gün?!" diye...Davetiyeyle girilirdi. 'National Day' partilerine hep giderdim. Halihazırda da dört dernekte hala çalışıyorum. Müsteşar ve karısı çok davet ederdi. Senelerce mektuplaştım eşiyle!

Pasajların Ankara'ya katkısı...Hiç! Pasajlara ben gene Metin'in olduğu yere çünkü hep gözlük işi vesaire...Metin olmasa gitmem. Bir de yukarı taraftan girilen o pasajdan abajurlar almışım. Demek ki ev eşyası da satıyorlarmış. Küçük halılar da satarlardı. Yani o kadar değişik şeyler satarlardı ki bu adamlar. Bir gidersen başkası gelmiş yerine. Amerikan Pasajı'nın alt katında, benim Çin'den aldığım

tabakları, adam yere serip satardı. Ne kadar çok ithal mal eşya satıldı. Şimdi bana göre pek yok artık her yerde satılıyor. O tarihlerde herkes, dışarıdan gelenlere çok düşküdü.

Benim hatırladığım o devirde. Herkes moderndi. Şudur budur hiç! Bir tek MSP kuruldu, MSP'liler Meclis'e geldi yeni Meclis'te, masalarının üstünde namaz kılmaya başladılar. Elini sıkmak istedim birinin "Bismillah" dedi. Artık koalisyonlara bakacaksın. O zaman ki Türkiye'nin politikasına göre...o kadar karışık ki bazı şeyler. Hüküm veremiyorsun. Geriye doğru gidiyoruz. Ben de her gün Hürriyet okuyorum. Galiba şey oluyor...Derler bozulmalar ki "Menderes ile başladı". Genelde biz böyle konuşuyoruz. Şimdi çok enteresan bir şey. Ben de artık Atatürk Bulvarı'nda eskiden gezerdik, tozardık. Şimdi ya taksitle ya otobüsle geçiyorum. Kızılay'da berberim var. Sadece merkezden bir şey alacağsam...Hayatım benim daha çok Tunalı'da. Ulus'tan, Kızılay'a, Kızılay'dan Tunalı'ya...Çarşılar buraya geldi, hayat buraya taşındı. Bizim bu semt hep CHP'ye oy veriyor. O da var.

Ben, köyler ve Ankara'ya göç konusunda... Köy Enstitüleri'ne biz Kolej'de leyliyen gittik. Hasanoğlu'nu gördüm. Orada bir yılımızı geçirdik. Anlattılar, anlattılar...Sonradan yıllar geçti dendi ki "Kız-erkek ilişkileri çarpıklaştı!". Oraya kadar geldi o dedikodular. Onu bilemem, şimdi de bilemem. Onun çaresi vardı ama, niye beraber olsun, ayrılınsın o zaman. Ben Kolej'de iken ayrıydı, karıştırma. O kadarını yap, cemiyet kabul eder. Niye müşterek okunsun. Ben tutucu değilim çok modernim ama ben de o yaş grubunun bir arada olmaması gerektiğini düşünürüm. Arkadaş olsunlar. Ayrılabilirdi Hasanoğlu'nda da. Temelini çok bilemiyorum yine. Bunların hepsi devlet politikasıdır. Bir Sol çıktı Türkiye'de. Aman yarabbi! Rusya parçalandı o iş orada kapandı. Onları bilemem. Bana göre birçok şeyin Zahirî ve hakikî sebepleri var. Sana çok teşekkür ederim. Çok sevdim seni!

Sözlü Tarih- Cemalettin Tatlı (İpekçi Cemal)

Yaş:78

Doğum Tarihi: 25 Haziran 1939; Doğum Yeri: Ankara

Eğitim Düzeyi: İlkokul

Meslek: Çıracak (Kemer-Düğmeci)

Baba Mesleği: Çoban

Çocukluk İkametgâh: Ankara; Yetişkinlik İkametgâh: Ankara

Altındağ Hıdırlık'ta yaşadık 1940'ta oraya geldik. Daha sonra Etlik'e geçtik. Elik'ten Yaşam Kent'e geçtik. Şu anda Yaprıcak 'ta oturuyorum. Çocukken yaşadığım yeri tarif edemem, gösterebilirim gitmek mümkün değil. Ne diyorlar biliyor musun? Oraya girdiğin zaman belki geri dönüşün olmaz diyorlar! Bizim zamanımızda kaliteli bir yerdi ve oradan aşağıya inenlerin hepsi Keçiören'de iskân yaptılar. Kazan'ın karşısında Hıdırlık Tepesi vardır. Onun nirengi noktası vardır, şöyle dikkatli bakarsan görürsün onun hemen altındaydı evimiz. Yetişkinliğimde de orada yaşamaya devam ettik. 1964'te oradan Etlik'e geçtik.

Kızılay'a gelirken otobüsle gelirdim. İşten güçten gözümüzü açamadığım için Etlik'ten dükkâna, dükkândan eve gittim geldim. Ben burayı 1969'da açtım. 1972'ye kadar tatil nedir bilmedim. Gözümü hiç açmadım ki. Burası iki kısımdır (Zafer Çarşısı), arka koridor 1967-1968'de faaliyettedir. Ön tarafısa 1967-1968'de vardı. Ben buradaki dükkanımı Haziran-1969'da ihaleyle tuttum. O zaman orayı Halil Sezai Erkut Belediye Başkanı iken başlatmış benim geldiğimde Başkan, Ahmet Cemil 'miydi, şu anda aklımda yok ismi...Onun zamanında kiracı oldum. Halen daha kiracıyım. Burası Belediye'nin mülkiyeti. Buranın aslı nedir biliyor musun? Buranın üstü park, Ankara'nın yerlisi bir hanım burayı Belediye'ye bağışlamış. Ama bir şart koşmuş bağışlarken, üzerine inşaat yapılmayacak, park kalacak diye. Onun için üstüne başka bir şey yapmadı. Altına da 1967'de arka kısım, 1968'de geri kalan

inşaat devam ediyordu. Ben 1969'un Şubat'ı itibariyle buradaydım. Park halini de hatırlarım burasının sana getirecektim ama bulamadım. Millet gelir otururdu, 1950-1955'ler bu dediğim bu arada.

Arada sırada param varken, 1975-1978'ten sonra Piknik'e giderdim. Ondan önce hayat zaten yok! Gölbaşı'na gidiyorduk. Şimdiki oturduğum yerin Kargalar Kampı vardı, Ayaş Belediyesi'nin Piknik Yeri vardı. Gece hayatım yoktu 18 saat fiilen çalışıyordum. Beyaz eşyayı Hamamönü'nden alıyordum. Yeme-içme şeylerini çarşı pazarlardan alırdım. Tek başıma değildim çalışırken ama evde de çalışırdım. Düğme yapıyordum, kemer yapıyordum. Kumaştan kemer yapardım. Moda vardı, düğme makinem duruyor burada. Muhasebemi kendim tutardım. Bazen geriye dönüp baktığımda hayıflanıyorum "ben bunları nasıl yaptım" diye. Buranın açılacağını askerden gelmişim, evlendim ve çalıştığım yere ortak oldum ama tatmin etmiyordu, o sıra duydum. Ben Anafartalar kökenliyim. Bir şeyler arıyordum. O zamanlar meşhur büyük Kocabeyoğlu Pasajı vardı. Tabi oraya girmek biraz hayaldi. Buranın ihalesini duydum. Öyle girdim. İhalede giriş fikrim şuydu; o zaman hava paraları vardı. Bir sene durup hava parasıyla devrederim düşüncesiyle girdim. O zamanın rayicisiyle çok yüksek kirayla tuttum burayı 3125 Lira aylık kiraydı. Bir dükkâna 7-8 kişi talip oluyordu bu arada. 1968 Yılıının en yüksek kirasıydı belki de. Sonradan davalarla, mahkemelerle kira ücreti düştü. Bunlar da yaşandı. Herkese çok yüksek geldi kiralar. Eksperler gelip baktılar, ödeyemedik. Adil mahkemeler vardı. 1969 Yılında açtık dükkânı Ocak-Şubat fena değil bir şeyler oluyordu gene; günlük 79 lira gelirim. Haziran, Temmuz, Ağustos geldi satış yok. Zor günlerdi. Ayı 25 Gün hesap ederim, günlük 125 Lira'ydı kiram. O günleri biz geçirdik!

Kocabeyoğlu o zamana kadar milletin bildiği, mecburiyetten doğan gittiği, gezdiği çarşıydı. Alışverişe gitmezdim. Ben o dönemler Anafartalar'daydım. Ben 1950'den beri bu işi yapıyorum. İş bulamadığımdan bu işi yapıyordum. Bunu buldum, bunu geliştirdim. Dükkân açmak, çıraklığın bitişi anlamına gelir. Pır pır etmeye başladım.

Bu işin temeli, mektebi şu tezgâh! O zamanlar Anafartalar yerine, Kızılay'da açmamın sebebi bambaşkaydı. Kızılay parlıyordu! Görmelisin! Zafer Çarşısı yapılıyordu, o tarihte İstanbul'a gittiğimde Yahudiler hakimdi ticari hayata. Onlar çantayla dolaşırdu Anadolu'yu. Ben İstanbul'a gidip birtakım mallar alıp döndüğümde bana dediler ki onlar, "ben Türkiye'yi biliyorum, Türkiye'de böyle bir çarşı yok" demişti. Burası yeni bir çarşı sonra geniş, şu koridor şimdi daraldı tadilatın sonra şu kemerleri koydular, yoktu bunlar. Çok daha genişti. Böyle bir çarşı yoktu; 1969 görüşü bu tabi. Ben de sanıyordum ki şöyle kapı aralığı çıkıntı bir yerde dükkân açacağım! Öyle bir çarşı sanmışım görmeden evvel.

Kocabeyoğlu'nda bir arkadaşım vardı. Anafartalar'dan arkadaşım. Halen devam ediyor. Onunla ortak olmayı denedik. Başlamadan olmadı. Terzi malzemesi satardı. Mecbur bırakamadı, Mehmet! O da Kocabeyoğlu'nun duayenidir. Dükkân yoktu ki, hava parasıyla yine. Altında başka bir pasaj vardı. Bulvar Pasajı şurası. Oraya gelmek istediğimde bu işi yapan orada birisi vardı, 1965 senesinde bana iş teklif etti. Orada bana maaş 500 Lira teklif ettiler. Anafartalar'da çalışırken, dükkânın çırağıyım, muhasebecisiyim, malzemecisiyim, müdürüyüm ve müşteri ben niye İpek Cemal oldum biliyor musun? Müşteri beni biliyor hatta biz Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu, onunla büyüdük. Şimdi Gazi Fakültesi Eğitim Bilimlerinde var ya Gölbaşı'ndaki...O zaman (Radyo'nun üstünde) Zübeyde Hanım Kız Meslek Okulu'nun üstündeydi. Onlar şimdi cumartesi günü tatile çıktıkları zaman çift gezerlerdi. Birinci sınıftan başlar bitirene kadar onları takip ederdik. Çok samimiydik.

Zafer Pasajı'nın yapım yılı 1967 hatırlıyorum ben. Belki 1966'da başlamıştır. Manifaturacılar, kuyumcular, kırtasiyeler vardı, çok bir çeşit çarşıydı burası. Kuyumcu bile vardı! Diğer pasajları bile aşan bir güzelliği vardı. Bir kere rahat girişli, tavan yüksek nefes alıyorsun! Nefes alıyorsun, aradığın her şeyi buluyorsun. 1969'dan sonra tuttular çarşıya siyaset karıştırdılar! 1974-1975'te neler olmadı ki! Dışarıda olan her şey burada da oluyordu. Kavgaya yok gerçi. Şimdi hiç unutmadığım bir olay var...Müşteri geliyor örneğin, malzemeyi alıp fatura alıyor. E başlı diyorum. Kulağıma fısıldıyor.

Mesela, oradan çıkışta takip etmişler ta Maltepe'ye kadar! O sağcı-solcular tam piyonda ve birbirlerini de tanıyorlardı. Buradan çıkan müşteriyi takip ederlerdi. Veya gezerlerdi artık korkumdan üç beş kuruş verirdim giderlerdi. Darbe öncesi çok fena bir dönemdi. Kapatılan kitapçılar filan olmuştur ama kapatılanı duymadım.

Üç duvardı burası. İnce sıva, badana boya yoktu. Ham! Tadilattan sonra daha kötü oldu! Bak müşteri filan da yok görüyorsun işte. Burası bir buçuk sene kapalı kaldı tadilat için. Evvela iki veya üç ay sürecek dediler. Malımızı şuraya yığın ön tarafı yıkacağız dediler. Önce Mayıs'ta, sonra Ağustos'ta dükkânı boşaltın dediler çünkü çarşının çökme ihtimali var dediler. Yalan! Bu çarşının temeli on katlı bina yapmaya müsait! Efendim herhâlde sebep şöyle; burası Belediyenin Çarşısı, 50 yıllık bir geçmiş var. Tadilat mesela tuvalet var açık değil, bir değişiklik olsun diye istemişiz zamanında çok ters bir zamanda uygulamaya koydular. Bir buçuk sene perişan olduk. Evvela malı yığdık, nereye kaldıralım, depon yok bir şeyin yok. Çalmalar, çırpınlar. Çok mağdur olduk, halen de mağduriyetimiz devam ediyor (gözleri doldu). Sonra park halindeyken, çimleri niye kaldırdılar onu da bilmiyorum. Daha doğrusu dikkat edemedim çünkü Zafer Çarşısı kendi halinde oturmuştu. Burada ki resim galerisi var ya dünya çapında bir yerdi. Şöyle ki, Kültür Bakanlığı'na bağlı, orada anaokulundan çocuklar resim dersi alırlardı. Kurslar olurdu. Ondan sonra benim buradan tanıdığım çocuklar var biri Dubai'de bir başkası başka yerlerde...40 sene az bir zaman değil! Dünya klasikleri için sergi açılırdı burada. Özellikle, Karayalçın zamanı mahkemelik olunmuştu. Melih Gökçek zamanı dava kazanıldı, o bahane edilip çıkarıldı. Halen daha rayına oturmadı. Şimdi yeni başladı, yöresel ürün sergisi-satışı gibi bir şeyler var. Artık resim sergisi geri dönmez. Mesela şimdi Cezaevi'nde yapılan ürün tanıtımı vb. oluyor. Çok aktüel bir yerdi o zaman! Buraya geliyor şimdi, emekli olmuş Hâkim olmuş, raf aralığında çay içeriz şu an. O dönemin öğrencileri kitap alırdı. Bir tane sarhoştı şöyle kitaba bir bakardı, cildine bakıp kitabı bilirdi. Mustafa Kardar vardı çok ünlüydü. Çocukları büyüttü burada, Recep daha yeni devam ediyor. Burada her yaş grubundan, meslek grubundan insan vardı. Kucakları herkesi. Ürünler de ona göre idi tabi. Kadın ayakkabısı, erkek ayakkabısı, şurada erkek kumaşçısı vardı mesela. Ayakkabı, bebe ayakkabısı da satılırdı. Sonradan kitap üzerine, yayıncılık üzerine yoğunlaştı. Herkes şu an zararda. Bir tek onlar götürüyor düzgün. Her şey vardı. Şimdi bakın, pasajlarda kadının girmedığı yer allame cihan olsa iş yapmaz! Kadının girmedığı yerde iş yapamazsın. Bizim bir geçmişimiz var da oradan kurtarıyoruz.

Şu an kullanıcıyı bilmiyorum pasajların. Birini bulsam devredecek bırakıp kaçacağım. Maddi olarak çöktük. Gelecek gücüm de yok. Yorgunum yani. Hava parasıyla devredilirken bu günleri gördük. Çalışabiliyordum 2015 itibariyle iyice düştü.

Ülkealan epeyce bir süredir var. Spor malzemeleri satılırdı. 1969'da açıldığında burada cami yoktu, oraya camiye giderdik. Halen daha duruyor. Buraya (Zafer Pasajı) ise suların yanlış bağlanması sebebiyle camiden istifade edemiyoruz. Düzeltilemedi. Kocatepe gibi Ülkealan'ın bir cemaati vardır. Konfeksiyon, ayakkabı ağırlıklıydı orası da. Kızılay ve İzmir Caddesi'ni karşılaştırmak istesem Kızılay çok popülerdi. Bulvar Çarşısı 'da burası gibi değildi. Daha sıkışık bir yerdi. Soysal'da giriş katı şimdi batıyor. Orası da evvelden popülerdi. Sinema vardı evvelinde.

Bence bütün olumsuzlukların temeli pasajlarla ilgili değil de Kızılay'ın kendisiyle ilgili. Öldü! Çünkü buradaki devlet dairelerinin hepsi Eskişehir Yolu'na gitti. Mesela şurada Toto var, Aydınlikevler'e gitti. Arkada, SSK var. O da gitti. Personel de gitti. Dağıldı. Yani kullanıcıları kayboldu. Biz de burada gün sayar olduk! İş yapmıyoruz. Alan olsa bırakıp kaçacağım! O dönem çok aktifti! Büyük Çarşı'da Sinemaydı. 1978'te Çarşı oldu galiba. Gene girenler battı, çıktı. Kızılay'a gidip hem alışveriş yapmak hem bir şeyler yemek bir meseleydi. Kız mesela düşün evden çıkacak, mesela İpekçi Cemal'e gelecek. Gelmesi için de arkadaşıyla gezecek Meram'da bir dondurma yiyecek. Bir bahaneydi yani, şimdi yok ortada. Bir koşturmacıdır, oradan oraya gidiyor. Bir de AVM'ler eklenince çok büyük bir etkisi oldu. En basitinden kendi neslimden pay biçiyorum; şöyle düşün bakkala gidip yarım kalıp peynir alabiliyorum, AVM'ye gidiyorum 3 çeşit peynir alıyorum. Bu işi yapan olmadığı için, alıcısı

olmadığı için orada bizim alanımız yok. Sonra AVM’lerde fiyatı biliyor musun? Şunu görüyorsun hoşuna gidiyor, ondan sonra bir malın fiyatını kendin takdir ediyorsun. Durumuna göre. Bana göre pahalı olan sana uygun gelebiliyor. Gücün de yetiyor. Alabilirim diyorsun. Albenili bir takdim var. Zamansızlık var burada bir de. En yakın yerde en kısa sürede işimi nasıl çözerimi düşünüyor insanlar. Bir de benim en büyük kızgınlığım ithal ürünler. Ama alıyorlar. Valla vakitsizlik, ben de en çok ona üzülüyorum. Şu kadar raf kitabım var, tiyatroya giderdim, sinemaya giderdim. Zamanım gelmedi. Zamanında imkânım da olmadı. Evde de her an çalıştım 1950’de bu işe başladım çırak olarak, askere gidene kadar bir gün izin kullanmadım. Çalış çalış çalış... 1972’de ev alabildim. Hiçbir toplu işneye sahip olmadım o güne kadar. Biz burada (Zafer Pasajı’nda), 1994’e kadar hep kazandık. Yazlık, kışlık, arabam vardı...1994’ten sonra gitmeye başladı...Burada müşterilerle öyle diyalogumuz oldu ki. Onlar da bizi takip ederlerdi. Çubuk’tan turşu getiren müşterilerimiz olurdu, çay içerdik. Müşterimiz kimi kızımız, anamız, bacımızdı. Veli nimet! Müşterim bir gün “Allah işini rast getirsin” dedi, kendi anam demezdi öyle (gözleri doldu, yutkundü). Gördüğün gibi hayat devam ediyor, ayakta kalmaya çalışıyoruz. Bu çarşı 70 dükkân, bugün 35’i boş! E yok hani, şurada oturuyorsun kaç kişi geldi? Alışveriş merkezlerinin bu kadar artması da normal mi? Şimdi şu var, sermayem olsa nakit param olsa biraz daha mal koyabilsem işler değişir. Gerçi tadilatla Sümer 1 Sokak’a gittik. O dönemde, 12 Mayıs 2014’te boşalttık. Bize Eylül’de teslim etmediler biz kendimiz girdik. Şu merdivenimi bile çaldılar (asma kata çıkan çelik merdiveni gösterdi). İnşaattakiler bunu çaldılar. Ağustos’ta tamamen boşalttık. Taşımanın kaideleri var. Çadır kuracaklardı satış için ve 40 m2 yer vereceklerdi. Bana çok fahiş geldi. Eylül 2014’te tadilat başladı. Şimdi buradan karşıya geç %50 satışın azalır. 2015’te Sümer Sokak, 9 Numara’da açtım. Eylül 2015’te burada devam ettim. Çok uzun sürdü yani, unutanlar da oldu.

Sözlü Tarih- Eser Ülkealan

Yaş:62

Doğum Tarihi: 1956; Doğum Yeri: Ankara

Eğitim Düzeyi: Üniversite

Meslek: Eczacı

Baba Mesleği: Müteahhit

Çocukluk İkametgâh: Ulus-Ankara; Yetişkinlik İkametgâh: Ankara

Bu pasajın inşaatının (Ülkealan Pasajı) yapımı 1966 yıllarına denk geliyor. Ben o zaman 9,10 veya 11’li yaşlarımdayken küçük bir kız çocuğu iken iki de erkek kardeşim vardı. Onlar da 7 ve 8 yaş grubuydu. Benden üç, dört yaş küçüktürler. Ben Atatürk İlköğretim Okulu’na gidiyordum. Ulus’ta Denizciler Caddesi’nden küçük bir sokak girer Çanakkale Sokak. Orada oturuyorduk. Dört ve beşinci sınıfı Sarar İlkokulu’nda okudum. İşte 1965-1966 yılında. Özveren Sokak, Gazi Mustafa Kemal Bulvarı’nın üzerinde, eskiden herkesin bildiği Güney Park’ın karşısındaki Binayı babam yapmıştı. Dolayısıyla, ben Sarar İlkokulu’ndayken oraya taşındık ve okulumu da Sarar İlkokulu’na aktarmıştık. Babam son derece düşkün bir babaydı ve kız çocukları hep korunaklı ve denetim altında oldukları için sabah babam okula bırakırdı. Öğlen de ben mutlaka onun yazıhanesine gelirdim. Biz Özveren Sokak’ta otururken köşesindeki bina (“altta da Demirtepe Köprüsü vardı” ekler), şu anda altında Kimlik Mağazası var. Bu İzmir Caddesi’ndeki arsa alındı. Tabi bu çok büyük bir sevinç kaynağı olduğu. İzmir Caddesi’nde birçok müteahhitin istediği bir arsaydı. Babamın burayı almış olması hepimiz için çok sevindirici oldu. Ailede ben o sevincin yaşandığı günleri çok net hatırlıyorum. Bu inşaat başladığında, ben ilkokulu bitirmiştım. Namık Kemal Ortaokulu’na başladım. İki erkek kardeşim de TED-Ted Ankara Koleji’ne başladılar. Bina 1966-1967 başı inşası başladığına göre o yıllar olmalı. Ben babamla sabah çıkıyordum. O beni arabayla okuluma bırakıyordu. Ben öğlen okul bitince, Namık Kemal Ortaokulu şu anda halen Kumrular üzerindedir; İzmir Caddesi’nden yürüyerek

("İzmir Caddesi'nin buradaki parçası da İzmir Caddesi'dir" ekler) yürüyerek buraya geçtim. Şimdi İzmir Caddesi I ve İzmir Caddesi II olarak adlandırıldı. Binanın temellerinin kazıldığı çok net gözümün önünde. Babamla birlikte kolonlarla yükseltilmiş döşeme üzerinde yürüdükümüz ve inşaatı kontrol ettiğimizi "düşersin" diye uyardığımı hatırlıyorum. İzmir Caddesi'nde artık bayağı yerleştik gibi oldu. Bütün kazı, zemin altı inşaatların imalatı bittikten sonra zemin kata gelindi. Babam hemen bir odayı badana yaptırarak kendisine yazıhane olarak kullanmaya başladı. Şu anda pasajın girişindeki dükkân olabilir büyük bir ihtimalle. Orada yazıhanede otururduk babam halen eve gitmiyorsa, beni götürmüyorsa. Ben orada kitaplarımı açıp ders çalışırdım. Karşıda Bacinoğlu vardı. Saz ve müzik aletleri satan. Kocabeyoğlu Apartmanı'nda. Yanda da dayımlara ait, daha sonra dayımlar alıp imal ettiler Büyükhanlı Pasajı diye. Onun daha önceki halinde bir terzi vardı. Erkek kardeşlerim de biri yazın Bacinoğlu'na giderdi çırak olarak; biri de terzide çalışırdı. Babam, onların ticarete alışması için gazoz sattığı günleri de hatırlıyorum. İki erkek kardeşim gazozları satmayıp içerlerdi; son derecede haylaz ele avuca sığmayan Ankara Koleji'ndeki bütün yaramazlıkların altından ikisinin çıktığı haylaz iki erkek kardeşim vardı.

Bu aşamada, 1967'de bina dördüncü katına geldiğinde babamda beyin tümörü çıktı. Elli iki gün kadar kısa bir süreçte babamı kaybettik. Daha sonra dayımlar, Büyükhanlı İnşaat grubu binayı tamamladılar. Adapazarı'nda kontrplak fabrikamız vardı. O fabrikamızı sattılar. Binayı tamamladılar. Sanıyorum bir on yıl kadar önünden geçmedim gibi bir şey. Yani çok acı hissediyorduk, annem de ben de. Çok fazla geçmedik, çok fazla değil hiç geçmedik! Ama... İlk kiracılar spor malzemeleri satıyorlardı. Ankara'da böyle bir şeye ihtiyaç vardı. Bir iki tanesi, spor malzemeleri mağazası tutunca diğer spor malzemesi satanlar da büyük bir tesadüf herhalde hepsi bu pasaja toplandılar. Bu arada, bizim çocukluğumuzdaki Ulus'taki alışveriş merkezi yavaş yavaş Kızılay'a kaymaya başladı. Örneğin, bizim alışveriş yaptığımız mağazalar da artık Ulus'taki mağazalar değil, Kızılay'da yeni açılan iki üç mağaza idi. Mesela Bulvar'da ABC vardı onu hatırlıyorum. İsmi şu an hatırlayamadığım ama Zafer Çarşısı'nın oralarda çocuk giysileri satan, o garson boy dediğimiz 11-15 yaş arası hitap eden dükkanlar artık Kızılay'a kaymıştı. Oralardan alışveriş yapmaya başlamıştık biz de. O yıllarda sanıyorum babam hayattaydı 1965-1966 olabilir. Gökdelen yapıldı. Ankara'nın en yüksek binasıydı. İlk defa yürüyen merdivenleriyle çok hoş çok büyük bir yenilikti. Onun altında anımsıyorum Gima diye bir yer vardı, oradan günlük tüketim malzemelerimizi alırdık. Manavlardan alırdık. Yani toplu market alışverişleri henüz yoktu o zaman. Bir alışveriş merkezine gidelim topluca alalım gibi bir şey yoktu. Bakkal ve manav kültürü vardı. Ulus'ta Denizciler Caddesi, Çanakkale Sokak'ta otururken yürüyerek Anafartalar Caddesi'ndeki Hal'de babaannemizle birlikte yürürdük. Annem evde yemek işleriyle ilgilenirdi. Ben babaannemle birlikte ilkokul öğrencisiyken, Ulus'taki Hal'e giderdik. Ve... hala benim anılarımda Hal çocukluğumu yansıttığı için inanılmaz önemlidir. Hala bugün ben Ulus'a gittiğimde o Hal'in içinden bir geçerim. Ama tabiki o eski ruhu ve o eski düzgünlüğü yoktur. İçine tabak çanakçılar açılmış, halbuki eskiden sadece sebze ve meyve vardı. Sonra Kızılay'a taşınmamızla hatırlıyorum herhalde manavlardan alışveriş ediyorduk. Yani bakkallar ve manavlardan. Hali çok net hatırlıyorum ama buraya taşındıktan sonra o iki üç senelik dönemde büyük ihtimal buralardan alıyorduk. Çocuk mağazaları yeni yeni açılmaya başlıyordu, babam tek çocuk olduğu için babaannem hep bizimle yaşadı, bizim yanımızda vefat etti. Yani ben babaanneli evde büyüdüm. Babaannemin uzun pardösüleri vardı. Baş örtülüydü; o uzun pardösüleri Anafartalar Caddesi'nde Sümerler dediğimiz bir mağazada dikilirdi. Onun sahibi de Ayhan Sümer'di, bizim de daha sonra Ulus'tan Kızılay'a kaydığımız bu yıllarda 1964-1967 yılları arası Sümerler'de Kızılay'da dükkân açtı. Şu anda Ziya Gökalp Caddesi üzerinde, MADO'nun karşısındaki Ayhan Mağazası açıldı. Allah daha uzun ömürler versin, hala ben daha oradan geçerken Ayhan Amca'ma uğrarım o ton ton yanaklarından öperim. Ben ilkokuldayken o Ayhan Amca'mızdı. Halen çok saygı duyduğumuz, sevdiğimiz bir insandır (tebessüm etti). Ulus, bu vesileyle Kızılay'a doğru hareket etmiş oldu. Bu arada İzmir Caddesi'ndeki inşaat başladığında biz Özveren Sokağın köşesindeki daireyi sattık. Erkek kardeşlerimin okuluna yakın olması dolayısıyla, Ziya Gökalp Caddesi ile Ataç Sokağı'nın köşesinde halen bugün olan pembe, sanıyorum Sema Apartmanı'nın dördüncü katına taşındık. Şimdi siz sorunca

anımsadım, onun tam karşısında manav vardı. O manavdan alırdık, o hepimizi tanırdı. Biz onun ailesini tanırdık. Manav kültürü vardı. Babamı kaybettiğimiz yıl o pembe binada oturuyorduk.

O zamanlar kafe olayları yoktu. Ben çok muhafazakâr ölçülerde yetiştiriliyordum. Babanın okula bıraktığı okuldan sonra babanın yazıhanesine geldiği veya eğer babam yoksa inşaatların sorumlusu o günlerde biz ona kalfa verdik, sorumlusu tarafından okuldan alınır nezaret edilerek yazıhaneye gelirdim. O yıllarda çok muhafazakâr büyütülüyordum ayrıca, bu Adapazarı'ndaki fabrikamızda birtakım pürüzler vardı, babamı yoran ve üzen. Oradaki karşıt grubun bir düşmanlık yapıp bana bir zarar vereceğinden babacığımın korktuğunu hatırlıyorum. Onun için ben hiç yalnız bırakılmadım hep bir nezaretle götürüldüm, alındım. Ondan sonraki yıllarda ortaokul bitti, babamı ben ortaokul iki öğrencisiyken kaybettim; Yükseliş Koleji'nde liseye başladım. O yılları çok net... bu iğrenç yapı yokken resimlerden siz hatırlayacaksınız, eski Kızılay Binası vardı ve bizim Yükseliş Koleji'nde okurken en büyük keyfimiz Maltepe'de okuldan çıkıp Kızılay'a kadar yürümektir. Sınıf arkadaşlarıyla...O yürüyüş sırasında şu anda Soysal Pasajı'nın yanındaki binada Sandviç diye bir dükkân vardı. Nefis dönerli sandviçleri olurdu, içinden kremalar sarkan tatlıları olurdu böyle. Şambabaydı herhalde; kapaklı içinden kremalar akan böyle...Dışarıda masa hatırlamıyorum, içinde oturup onları yemek o zamanların eğlencesi o şekildeydi. Sinema dersenez sırasıyla, önce Maltepe'de otururken karşıda Gölbaşı Sineması vardı, babaannemiz mutlaka o sinemaya götürürdü. Daha önce Ulus'ta otururken Denizciler Caddesi'nden inip Çanakkale Sokağına dönerken İnci veya Melek Sineması olabilir adı...Hala bugün daha orada duruyor biliyorum. Çünkü Boğaziçi Lokantası bizim orada oturduğumuz yıllarda, sahibi Vecahi Amca babamın da can dostuydu. Hala bugün Boğaziçi Lokantası'na yemeğe gittiğimizde onun yanında köşede o sinemayı harabe olarak görüyorum. Sonra o Çanakkale Sokak, merdivenlerle Anafartalar Caddesi'ne bağlanırdı. Benim Atatürk İlkokulu'na her sabah gidip döndüğüm. Bir de orada Su Sineması vardı. Bu İstanbul İstiklal Caddesi'ndeki Emek Sineması gibi falan eski nostaljik bir yer. Sinemalarda Su, İnci veya Melek onları hatırlıyorum, buraya taşındığımızda karşıımızdaki Gölbaşı Sineması'na giderdik Türk filmlerine. Şu anda Soysal Pasajı'nın olduğu yerde bir sinema da hatırlıyorum Ulus Sineması mıydı? Bir şeydi. Hatta oradaki film Leslie miydi? Kocaman dev bir köpek. Ona gittiğimizi hatırlıyorum. Pasaj olmadan önceydi, evet. Çünkü Soysal Pasajı daha sonra yapıldı. Sinema olarak bunlar vardı. Lise talebesi olduğumuzda işte okuldan çıkıp Kızılay'a yürümek, eğlencemizdi. Üç dört kız arkadaş birlikte yürürdük. O zaman da o Maltepe'de daha sonra pavyonlara dönüşen ama o yıllarda çok nezih olan iki üç sinema vardı, Köşk Gazinosu vardı; oradaki sinemalara giderdik. Daha daha sonra lise yılları böyle. Ben Üniversite'ye başladığımda Tandoğan'da Eczacılık Fakültesi, tam Tandoğan'ın göbeğinde o yıllarda Çankaya'da publar vardı sadece. Ama çok muhafazakâr bir aileden geldiğim için ben buralara çok gizli giderdim. Arkadaşlarımın arasında hemen eğilerek vın diye kapıdan girerdim; ailem, dayımlar görmesin diye. Çok güzel Çankaya'da düzlüğe gelince Atakule'ye gelince sağ kolda Pizza Pino vardı herhalde. İlerde Kulis diye bir Bar vardı. Şu anda inşaat görüyorum. O yıkılıp yenisi yapılırken ben gözlerimin dolduğunu, anılarımız yıkılıyor diye üzüldüğümü çok net hatırlıyorum. Cinnah'ı çıkarken solda Altınnal vardı. Üniversite yıllarımızda Altınnal'da Tuna Ötenel akşamüstleri piyano çalardı; artık hayatımızda Ankara Oteli'nin lobisi vardı piyano dinleyebileceğimiz... Şu anda Ankara Oteli'nin yanında ki binanın eski halinde Milka vardı. Karadenizlilerdi sahipleri. Artık tam genç kız olmuştuk. Üçüncü dördüncü sınıfa gelmiştik üniversitede, orada martini içmek oldukça hoş geliyordu gözümüze (gülüyor) olay bu!

Ataç Sokağı biliyorsunuz...Ataç Sokak'ta babamı kaybedince hemen anılardan uzaklaşmak adına Gazi Mustafa Kemal Bulvarı'nda Sümer Sokağın köşesindeki bir binaya taşındık. Sümer Sokağın karşı köşesinde de dayım Mehmet Büyükhanlı oturuyordu. Onun altında da Beyaz Saray Gazinosu vardı. O yıllarda da işte 1968-1969 oldu, Emel Sayın daha yeni yeni o Beyaz Saray'da çıkıyordu. Beyaz Saray'ın olduğu binanın önünde manav vardı. Oradan yapıyorduk alışverişimizi. Onun karşı köşesinde yanında şu anda Tapu ve Kadastro'nun çok eski binası vardır. O binada oturduk. Babaannemi o binada kaybettik. Sene 1969'du. Bu arada dayımlar Ömer ve Mehmet Büyükhanlı

ablalarıyla oturmak için toplumda “biz erkek kardeşler ablamızla beraberiz; kimse yan gözle bakamaz” gibi bir zihniyetle Beşevler’de şu anda göbeğin tam karşısında küçük bir park vardır o parkın arkasında bir bina yaptılar. Beş katlı onun yanında da küçük bir bina vardır Eski Muammer Karacalı’ya ait bir villa, onun yanında Bahçeli’ye dönerken o binaya taşındık. Sene de 1969-1970’e ulaşmıştı artık. Ben lise bire geldiğimde artık o binada otuyordum. Ancak tabi hep Kızılay olayı vardı.

Bir ayağımız hep Kızılay’daydı. Lise talebesiyken her gün okuldan çıktıktan sonra Kızılay’a yüründüğü için, artık alışverişlerimiz de yeni açılan mağazalardan Ulus’tan Kızılay’a doğru kaymıştı. Hep Kızılay’daydık yani, Kızılay’ın içinde bu Meydan’ın içinde yaşıyorduk bilfiil. “Bu yıkılmaya, bu yapılmaya başladı” diye görürdük. Ülkealan Pasajı’na gelince ilk kiraya verildi dükkanlar, onun altındaki çok büyük bir alanı; yani pasaja girince zemin kat, zeminin bir altı, zeminin iki kat altı binanın oturduğu alan çok geniştir; o alanı kaplayacak şekilde tamamını Diyanet’e tapusuyla bağış yaptık. Babamın ruhuna orada hep dua okunması için. 1969 Yılında Kızılay çok değerliydi, oradaki koca bir mülkü Diyanet’e verecek kadar dine saygı duyan, dini yargıları çok önemli önde tutan muhafazakâr ama muhafazakâr olduğu kadar da köklü bir aileden geliyorum. Ankara’da yeni yeni parlamaya başladı bu pasaj, daha sonra tekstil alanında çok büyük üne kavuşan şu anda isimlerini çok fazla hatırlayamadığım Park Bravo’nun sahibi ismini hatırlayamıyorum, o dükkân açtı Ülkealan Pasajı’nda. İlk mesleğe atılış günleri o’dur. Daha sonra çok yıldızı parladı Park Bravo diye birçok yerde dükkanlar açtı; konfeksiyonu. Sonra kardeşim Kadir’in Ankara Koleji’nde öğretmeni olan ilkokulda Leman Küçe’nin oğlu, Savaş Küçe, Barış Küçe onlar da sporla ilgiliydiler. Dükkân açtılar. Dükkanlarının önlerinde bu kişiler daha sonra tekstilde bir numaraya kadar ulaşacak çok zengin olacak insanlar mesleklerine ilk adımını bu pasajda attılar. Arkasından 1970’li yıllar geldi, daha sonra 1980’li yıllarda ANAP’tan Bakan olan Güneş Taner, Işın Çelebiler’in hep gençlik yılları bu Pasaj’dan spor malzemeleri alarak, çoğu da işte dükkân açarak geçti. Spor malzemeleri tamamen burada yoğunlaştığı için daha sonra da arkasında Balkanoğlu Pasajı yapıldı, içerden birbirine bağlandı. Orası da tamamen spor malzemeleri olduğu için Ankara’da gençlik yıllarını yaşayıp sonra siyasette, iş hayatında, ticarete çok başarılı olan bütün iş adamları mutlaka oradan ya alışveriş yaptı ya orada çok güçlü anıları var, ya da orada dükkân açtılar. Onların bir de böyle bir özelliği var. Ben tabi bunları bilfiil on yıl kadar pasajın önünden hiç geçmediğimiz için birebir bilmiyorum. Ama daha sonraki yıllarda ben üniversiteyi bitirip eczaneyi açtığım için Kızılay Camiasından, arkadaşlarımdan, çevremden bu pasajda herkesin gençliğinde çok büyük anıları olduğunu ve mutlaka her Ankaralının girip çıktığını çok net biliyorum. Hatta dört, beş ay önce yine Pasaj ile ilgili konuşmalarımızda “eskiden spor malzemeleri için bir numaralı adresti; şimdi bu dev AVM’lerle özelliğini yitirdi” dediğimde, kimdi hatırlayamıyorum “hayır, hayır” dedi. “Burada aradığımız, spor malzemelerinde özellik taşıyan her şey için biz yine bu pasaja geliyoruz. AVM’lerdeki spor malzemeleri farklı bir konsept” dedi. “Şu an ihtiyacımız olan her türlü spor malzemesi yine bu pasajda var” dedi. “Ya öyle mi? Halen güncelliğini koruyor mu?” diye kendim de şaşırdım. Yani bu çok yakın geçmişte yapılan bir konuşmayı aktarıyorum. Günlük spor yapan bütün sporcuların, gençlerin yine mutlak aradığını bulduğu tek yer Ülkealan Pasajı ve arkadaki Balkanoğlu Pasajı’dır. “Halen çok güncel halen orada duruyoruz. Çoluğumuza, çocuğumuza bütün spor malzemesi ne varsa yine orada bulunuyor!” dediler. Zaten de o yıllarda Pasajın yeni açıldığı yıllarda, ilerlediğiniz zaman İzmir Caddesi’nin ki İzmir Caddesi de olağanüstü güzel bir semtti. Yanında Anadolu Kulübü vardı. Bütün siyasi çevre orasıydı. ANAP 1983’te iktidar olduktan sonra da yine Anadolu Kulübü bütün milletvekili ve milletvekili düşümleriyle hep çok zarif Ankara’nın çok elit grubunun devam ettiği caddelerdi. Daha ilerlediğiniz zaman, Amerikan Pazar’ı dediğimiz veya Amerikan Pasajı dediğimiz, Öztuğ Pasajı gelirdi. Onlar da bakın tekelleşmişti. Onun içindeki bazı dükkanlar sırf kot satardı. 501 Lewis’lar meşhur olduğunda, Avrupa ilaçları lazım olduğunda oralara koştururduk. Evet o tekelleşme vardı.

Pasajın mimarisini hatırlamıyorum kim çizdi onu. Ama, pasajın sahibi Nedime Çarkacı Hanım. Kodak fotoğraf makinelerini ilk Türkiye temsilcisinin kızıydı. Gerçek bir hanımefendiydi. 1960-1961’de

eşini kaybetmiş, iki oğlu bir kızı vardı. Arsasını babama verdi. Arsa sahibiydi, babam mütahtiydi ve biz bu aileyle çok girift ilişkiler yürüttük. Halen benim hayatımdaki en eski çok bir iki çocukluk arkadaşımın biri Nedime Çarkacı'nın kızı Nilgün Çarkacı'dır. O zaman hafta sonları babam onları da alırdı anne-kız, bizi de alırdı. Hep beraber Bolu Kaplıcalarına gidilirdi, tatillere gidilirdi. O yıllarda böyle güzel ilişkiler yürürdü.

Pek on yıl olmasa da üniversite yıllarımda gittiğimde ilk anılarım...Güzeldi. Tabi çok ağladım ilk gördüğümde. Yani babamın yazıhanesi olup ders çalıştığım yerler dükkâna dönüşmüştü. Onlar gözümün önüne geldi. Buraya çok özenmişti. Dördüncü kat inşaat halindeyken vefat etti; onu bitiremeyeşine çok üzuldüm. Otuz sekiz yaşındaydı çok gençti, ona çok üzuldüm. Fabrikası için çok emek sarf etti pürüzlerini çözmek için, ölümüne çok az gün kala pürüzler çözüldü ama o ameliyatla uğraşıyordu. Onları görememiş olmasına çok üzgünüm tabi. Onları hissettim ve çok ağladığımı biliyorum (gözleri doldu). Tabi zaten kiracılarla Büyükhanlı İnşaat dayımlar olduğu için onların yazıhanesine kiraya verilirdi. Onların yazıhanesinden kiralar ve kiracılar takip edilirdi. Daha sonraki yıllarda 1980'li yılların başında, kiralar artık çok eskide kaldı. Aşağı yukarı kendim de eczanede iş hayatında biraz daha pişmeye başladığım için bunların yönetimini ben aldım ve zannediyorum Pasajı'n tamamına kira tespit davaları açtığımı, 30 dava ile uğraştığımı hatırlıyorum. Onlar, başlangıçta pek kale almadılar. 20'li yaşlarında bir kız çocuğu, eczacı işte Eser Ülkealan gelmiş! Mutlaka eminim, kadın olarak da pek kale almamışlardır. Ama çok iyi avukatla, otuz yedi davayla uğraştığımı hatırlıyorum. En son hatta direnen Niyazi Akşit, Niyazi'den emin değilim ama Akşit soyadından eminim. Alt kattaki Akşit Mağazası'na icrayla gidip "indir kumaşlarını" diye büyük bir zaferle kumaşlarını indirttiğimi, "beni pek kale almadınız yirmili yaşlarda ama böyle kumaşları indirtirim" diye kendimle (gülüyor) gurur duyduğumu hatırlıyorum. Çünkü kale almadılar biliyorum onu; çok net hatırlıyorum. Bir de çok gençtim, otuz yaşında bile değildim bunlarla uğraştığımda. İşte Pasaj yıllardır yönetiliyor, kiralar eskide kalmış, enflasyon hızı çok fazla, "geç canım kızı ilgileniyormuş, bize ne yapabilir ki?!" gibi... Çünkü eğitim seviyesi çok fazla yüksek değildi oradaki esnafın. Sonra şakır şakır çok iyi bir avukatla ve çok iyi takip ederek kazanınca, en sonda da kumaşları indirince çok mutlu olduğumu hatırlıyorum. Çünkü "Ya ne yapıyorsunuz?" dedi, "Yüz defa rica ettim" dedim. Hepsine bildiriler gönderdim. Enflasyonda kiraların çok düşük kaldığını, günün koşullarına uyarlanması gerektiğini. "Benim uygulayacağım kiraları kabul edin, mahkeme yoluna gitmediğiniz takdirde iki ay kira almayacağımı" ...O kadar! Yani bakın 20'li yaşlarımda ne kadar çağdaş düşünmüşüm. Böyle imzalı kağıtlar verdim ve aldığına dair de imza attırdım adam gönderip. İki ay kira ödemeyeceksiniz, kötü olmayalım, gelin mahkemelerle uğraşmayalım! Bir tanesi kabul etmedi! Ben eminim içlerinden 'geç canım! kızı ne yapabilir ne becerebilir ki' diye düşündüler. Otuz yedi davanın otuz yedisini de kazandım. Kazandığım halde ödemeyene kumaşlarını 'Akşit Kumaşlarına' icra götürerek (gülüyor)...El değiştirdiler bir kısmı çıktı; bir kısmı halen Dalkılıç'lar filan en eskidir. Daha sonra ben 2001-2004 yılları arasında alttaki bana ait dükkanlarda bir outlet yapmaya çalıştım. Dört yıl kadar uğraştım sonra onları da kapadım. Ama o yıllarda da terör estirdim (gülüyor). Hatta çay bardakları koridorlarda böyle... Dükkanları dekore ettirdim, aşağıyı düzenledim. "Bardaklar koridorlara konmayacak, böyle olmayacak, şöyle olacak" diye bildiriler yaptım. Dükkanların önünde laubali tarzda durulmayacak diye. 2004'te ben bıraktım bunlarla uğraşmayacağım diye. Hatta ben eczaneden çıkıp, kadın giyimi üzerine outlete gittiğimde birbirlerine işaret ederlermiş (fısıldayarak) 'Eser Hanım geldi' diye (gülüyor). Herkesin dükkanların içine çekildiğini biliyorum...

Ülkealan Cami'sine Vakıf kurdum, 1990'ların sonlarında. Erkek kardeşim Şükrü, on yedi yıl başında durdu; daha dini duyguları yoğun, yönetiminde bulundu. Çünkü 1990'lı yıllara gelen kadar bir hoca vardı; o kadar çok paraları götürdü ki. Şu an Altınoluk'ta denize sıfır villası var. Toplanan yardım paralarını zimmetine geçirdiği için oldu bu. 1990'lı yıllarda Ülkealan Camii'ni Koruma ve Yaşatma Derneği'ni kurdum. Erkek kardeşim de başına geçti. Eğer yolunuz düşerse mutlaka girin, inanılmaz çağdaş bir camii. Çiniler içerisinde, halılarının özel Denizli'de dokutulduğu, klimaların olduğu bir

camii. Kardeşim 17,18 yıl O, Başkanlık yaptı sonra ayrıldı. Ben geçen yıl 11 Haziran 2016'da kardeşimi de kaybettim. 18 Mayıs 2017'de Seneyi Devriyesi mevlidini okuttum. Onun Cami'de ve Pasajı'n alt katındaki oturması, kalkması, yürümesi...Mevlitte düşündüm ki bu pasajda güzel anılarım var çocukluğa ilişkin ama çok da acı anılarım var onun duvarlarında. Babam, erkek kardeşim (gözleri dolar) ...Çok da pasajı görmek istemiyorum. Belki de kız çocuğu, abla olarak kardeşim için çok duygusal düşünüyor olabilirim. Yani mutlaka çocukluk anılarımın hepsi çok değerli ama...acılarım, üzüntülerim var. Geçiyor olsam da şimdi geçmemeye çalışıyorum. Önünden geçmemek için Bulvardan yürüyorum, Tuna Caddesi'nin olduğu yerden girip hemen çıkıyorum. Şimdi bir dönem de büyük ihtimalle kardeşim sebebiyle geçmem, işte böyle böyle hayat bitiyor galiba...Hayat böyle bir şey!

Burası hep işyeriydi. Ev pek yoktu. Yukarıda bizim dairemiz yoktu; arsa sahibinin vardı. Babam da satmıştı. Kalan elimizdeki şeydi...babam hissesine düşen daireleri satarak binayı yapıyordu. Bir kısım daireler Nedime Çarkacı 'ya aitti; babam hissesine düşen daireleri satarak binayı yaptı; pasaj elimizdeydi.

Kocabeyoğlu hiç değişmedi. 40 Sene gibi bir zaman diliminden bahsediyoruz kullanıcı grubu illaki değişmiştir; bizim Ülkealanda da değişti ama hep bir sonraki kuşağının eline geçti. Ayrıca, biz Ülkealan Pasajı'nı da üç kardeş 1988-1990 yılları civarında ve annem paylaştık dükkanları. Erkek kardeşlerim sattı; benim elimde şu anda alt katta boş iki üç dükkân var. Onun dışında dükkân kiralari ve pasajın dükkanları artık bizde değil. İçinde oturanlar aldı zaten. Ben Kocabeyoğlu'na gitmezdim. O, daha halk tabakalarının alışveriş yaptığı bir yerdi. Ben çokluğumda, genç kız olurken Yükseliş Koleji'ne giderken hiç alışveriş yaptığımızı hatırlamıyorum. Soysal daha sonraki yıllar yapıldı ama orada da yoktu alışveriş alışkanlığımız. Benim Soysal'dan da alışverişim hiç olmadı. Ben üniversite yıllarındayken Bayramoğlu'nda yazlık ev aldı aile bütün dayılar, teyzeler ve biz olmak üzere. 1971'de oraya yazlık alındığı yıllarda, şu anda Suadiye Caddesi o yılların İstanbul'un da yazlık yerdi. Dayımların da yazlık daireleri vardı böyle küçük, villa tipi bir binada. Yazları oraya giderdik tatil gibi, babamı kaybettikten sonra. 1973-1974'te Bağdat Caddesi'nde bir ev alındı. Ben artık üniversitedeydim ve İstanbul'dan alışveriş yapardım. Sömester tatillerinde veya yaz tatillerinde Bayramoğlu'na, Bağdat Caddesi'ndeki o eve gittiğimiz için ben artık Bağdat Caddesi'ni keşfetmişim. Mecidiyeköy'de Halaskar Gazi Caddesi; orada bir Lale Pasajı, Pilavcı Pasajı vardı. Kapalı sandıklarda gizli angora kazaklar satılıyordu. Artık oralardan alışveriş yapıyorduk. Mecidiyeköy'de çıkan Rumeli Caddesi, şu anda Nişantaşı'ndaki Abdi İpekçi'nin bir paralelidir. O Caddede bütün mağazalar vardı Papet gibi, artık alışverişimiz oraya kaymıştı. Örneğin ben İstanbul'dan tamamı sarı parlak, dore bir çanta aldım; İstanbul'da kızlar onu sabah otobüs durağında kullanıyordu. Ben Ankara'ya geldim iki, üç ay o çantayı kullanamadım. Ankara daha tutucu, daha köy gibiydi, İstanbul çok öndeydi. Ben o farkları bulmaya çalışıyordum. Artık Bağdat Caddesi'nden alışveriş yapıyordum. İstiklal Caddesi çok düzgündü; oradan alışveriş yapıyorduk. Mecidiyeköy'den İstiklal Caddesi'ne Taksim'e giden yol üzerinde Pangaltı dediğimiz semtte ondan sonra Harbiye gelir; Gençler, Atalar Mağazası vardı. Üniversite öğrencisiyken onun için benim hayatımda Soysal, Zafer Çarşısı yoktu. Kocabeyoğlu zaten daha orta sınıftı. Biz Ankara'da 'elit grup' olarak adlandırılıyorduk; kendimizi de öyle görüyorduk (gülüyor). Onun için benim hiç Kocabeyoğlu'nda anım da yoktur.

Ben üniversitede okurken Bulvar' da giderken üst geçit yapıldı; İş Bankası vardır sağ kolda. İş Bankası'nın yanından Tuna Caddesi'ne yanılmıyorsam girilir ve Sakarya artık Mithat Paşa'ya bağlanır. Hemen döndüğünüzde Piknik vardı. Üniversite yıllarımızda şiş, pilav ve Goralı dediğimiz o sosisli sandviçler için oraya mutlaka giderdik. Artık dışarıya masalar devri de başladı herhalde. O zaman da o, evet patates kızartmaları filan...Onlar moda olmaya başladı. Yenişehir Koleji'nden gençler de olurdu. Muhteşem bir insan grubu vardı. Muhteşem! İnanamayacağınız kadar elit ve düzgündü. Ben Kızılay'da ve Bakanlıklar 'da hele hele Bakanlıklar, sanki Kızılay Gökdelen 'den itibaren daha daha elitti. Böyle elleri cebinde yürüyen, külhanbeyi tipli asla! Elit! Yani mesela bu mağazalar da çalışan orta sınıf da görgülüydü bence ve terbiyeliydi. Yani hiçbir zaman hiçbir şekilde

ters düşmezlerdi. Terbiyesizlik ve saygısızlık yoktu. Onlar da o kültüre ayak uydurabiliyorlarmış demek ki. Hiç hırpani değillerdi, giysileri, görünümleri bozuk değildi. Yani çok güzel ve belirli kurallar vardı. Onlar da demek ki bu kurallara uyuyorlardı.

Hiçbir şekilde hiçbir mağazada alt düzey, terbiyesiz, saygısız bir insanlar karşılaştığımızı hiç hatırlamıyorum. Yoktu! Yolda da yoktu! Neden o halden bu hale geldik onu bilemiyorum, onu sizler değerlendirip, bulabileceksiniz. Üniversite yıllarımda ve Yükseliş Koleji'nden çıkıp Kızılay'a yürüdüğümüzde veya Tandoğan'dan Kızılay'a geldiğimizde Beşevler'de evime dönmek için üniversite öğrenciliğim yıllarında dolmuşlar vardı ve kullanırdım. Bir tane durağı çok iyi hatırlıyorum. Ziya Gökalp Caddesi'nden Sakarya Caddesi'ne girerken SSK'ya ait bina var ya, o binanın önüydü mesela bir tanesi. O dönem araç giriyordu. Dolmuşlar arka arkaya sıralanırlardı. Hatırlıyorum. O dolmuşlar Amerikan tarzı alçak arabalardı. Sonra herhalde o mavi minibüsler çıktı. Tabi, arkada üç-dört kişilik, ortada iki-üç, önde iki kişi. Station denirdi yanılmıyorsam, oturarak giderdik. Onlar bitti herhalde mavi minibüsler çıktı sanıyorum. Dolmuş çok ağırlıktaydı ulaşım konusunda, otobüs çok kullanmazdık.

Pasajlarla çok güçlü dostluklar ve ortaklıklar çıktı. Her biri hem siyasette başarı sağladı hem ticari hayatta. Orada sepette ucuz t-shirt satarak hayata atılanlar sonra tekstilde dev olup Kızılay'da mağazalar açtılar. Birebir mutlaka dostluklar kuruldu, onların anılarında da mutlaka pasajdan tanıdığı, spordan tanıdığı insanlar rol oynadı. AVM'ler açıldı dolayısıyla insanlar hem yemek yeme, dolaşma, alışveriş ihtiyaçlarını o büyük mekanlarda daha kolay karşılayabildikleri ve daha lüks oldukları için sanıyorum pasajları bıraktılar. Bizimki spor malzemeleri olduğu için hep ayrıcalıklı. Diğer pasajlar öldü; Soysal Pasajı, Zafer Çarşısı gibi...Kocabeyoğlu'nun başından beri hep tarzı belliydi. O yerini korumuştur bence. Diğer pasajların kısmen kaybolmasında onun etken olduğunu sanıyorum. AVM'ler hayatımızı çok değiştirdi çünkü.

Bulvar için de sanıyorum şöyle oldu... Büyükşehirler göç alıyor; semtler kaymaya başlıyor. Benim çocukluğum Ulus'tu, Ulus Kızılay'a kaydı. Üniversite yıllarımdan sonra, bu dükkânı açtıktan sonra Köroğlu ve Çankaya tarafı moda olmaya başladı. Ondan sonra Eskişehir Yolu gelişmeye başladı. Yani şehirleşmeyle beraber...Ondan sonra hayatımıza AVM'ler girdi. Göçle gelen o grup da kültür seviyesi düşük bir gruptu ve önce Ulus'u zapt etti. Sonra çok kalabalıklaşp Kızılay'ı zapt ettiler gibi. Burada yaşayan insanlar da onlardan kaçmak için Çankaya ve Tunalı Hilmi'ye kaydı. Eskişehir Yolu'na şehrin gelişimi devam etti. Onlar işgal etti, bunlar kaçtı gibi bir şey çıkıyor şimdi konuşurken (gülüyor). Bunu hiç detaylı düşünmemiştim ama herhalde böyle. Yalnız enteresan olan şey şu, bazen düşünürüm eskiden Kızılay ve Bakanlıklar çok çok elit iken biraz önce de konuştuğumuz gibi buradaki elemanlar çok şık restoranlardaki personeller, mağazalardaki elemanlar da o dokuya uyarak büyük bir terbiye ve saygı gösterirlerdi. Kendilerini eğitirlerdi. Daha sonra bu kayboldu. O dağ kültürü, saygısız, sevgisiz, getto dediğimiz kültür "biz böyleyiz, onlar bize uysun" gibi bir sınırsızlıkla öyle algılıyor kendini eğitmediler. Neyse o! Biz artık saygısız personel, terbiyesiz insan görmeye başladık. 1980'den sonra...1980'de bir şeyler oluyor, hele 1985'ten sonra ipin ucu kaçıyor sanıyorum. Ben eczane yıllarımdan biliyorum Meşrutiyet Caddesi de çok zarif çok güzel bir caddeydi. Bu kadar iş yerine dönmemişti; insanlar oturuyordu. Mesela 1985 yılına kadar ki anılarımda aradaki Konur ve Karanfil Sokaklar Türkiye'deki çok ünlü müteahhit ve siyasilerin ofislerinin olduğu bir semtti. Örneğin Konur Sokak'ın orada Cumhuriyet Gazetesi vardı. Uğur Mumcu benim çok iyi bir müşterim ve müşteriden sonra da can dostum olmuştur. Bu koltuklarda Uğur Mumcu ile çok güzel sohbetlerim vardır. Yine siyasette SODEP'ti sanıyorum, Konur Sokak'ta parti merkezi vardı. Erdal İnönü benim çok iyi müşterimdi. Gelir "midem ağrıyor, ilaç bana". "Sayın İnönü ben size ilaç veremem; bu çok büyük sorumluluk", "Verirsiniz, verirsiniz" derdi, hızlı da konuşurdu "Sorumluluk bana ait". Zorla ilaç verdirtirdi; ertesi gün de gelirdi "doktora para vermeyeceğim, çok güzel ilaç veriyorsunuz" diyeceği kadar. Mehmet Yazar, Eşi Kübra Yazar daha sonraki yıllarda kızları Sema Yazar'ı kaybettiler. Şu sokakta evleri vardı; benim çok can dostlarımdı. Daha sonra bu Başkent Gazinosu, Dedeman'ın oradaki gazinolardan dolayı Sezen Aksu, Kamuran Akkor, Fikret Hakan, Timur Selçuk

benim sürekli müşterimdi. Onlarla güzel dostluklar kurardım, yani buralar hep çok canlı ve çok merkezdi. Bu kadar sanatçı hep buradan geçtiler. Müşterim oldular, dostum oldular!

Sözlü Tarih- Faruk Dericizade

Yaş:70

Doğum Tarihi:1947

Doğum Yeri: Ankara – Haymana

Eğitim Düzeyi: Ortaokul

Meslek: Derici (Dericizade Onursal Başkanı)

Baba Mesleği: Derici

Çocukluk İkametgah: Saman Pazarı-At Pazarı-Yenimahalle-A.Ayrancı; Yetişkinlik İkametgâh: Yenişehir – A.Ayrancı

Yaşadığımız, Mesela Saman Pazar'ında oturduğumuz ev, iki katlı bir Ankara Evi, Ankara Evi'nin özellikleri olan, hayat dediğimiz bahçesi olan, arka tarafında okul vardı, bahçesinde iki üç tane mezar vardı biz ona yatır diyorduk, daracık merdivenleri vardı. Alt katta kiracılar vardı; biz de kiracıydık üst katta otururduk. Ev bir derici Yaşar Ağabey diye, onun eviydi. Orada otururduk; yani sokakları daracık, evler birbirlerine geçmiş, Ankara Evi'nin bir özelliği var, alt katın yarısı taş, biraz yüksek olur ve genelde oralara hayvan bağlanır. Hem sıcak olsun diye hem de hayvanların barınağı olsun diye. Üstü de yaşam alanı, buralar yazın serin olur, kışın da sıcak olur. Ankara Evi'nin özelliği bu. Bu tabi, kerpiç ve tuğlayla yapılmış evler. Üstleri çatılı, kiremitli. Oturduğumuz ev böyleydi. Mahallemiz böyleydi. Tabi İnsanların birbirine saygısı, sevgisi, yani kapılar kilitlemez, hainlik, hırsızlık olmaz. Biz şimdi mesela okuldan geldik, komşunun evine giderdik otururduk annemiz bir yere gitmiş mesela, biz gider onun evinde ekmeğimizi yer suyumuzu içer dersimizi çalışır annemiz geldi mi evimize giderdik. Onlar da bize gelirdi. Şimdi böyle işler kalmadı yani.

Kızılay'da A.Ayrancı'da. Mesela ben iş yerimi 1976'da Büyük Çarşı'da, o zaman Büyük Sinemaydı orası, yeni sinemadan bozulmuş çarşı olmuştu biz oradan dükkân kiraladık. Kiralama, mülk parası verir gibi bir para verdik te aldık. 150.000 lira gibi bir para verdik pasaj içinde bir dükkân kiralamak için. Fevzi Çakmak Sk.'ta, eski Macar Konsoloslugu yanında Derya Apt.'da oturduk, bir de İzmir Cad.'de, köşesinde 13/1'de Ihlamur Sk.'te, 7/4'te dükkanlarımız vardı. Fevzi Çakmak'ta dükkanımız vardı. At Pazar'ı, işte onların içinde Hanların içinde, Kıbrıs Han, ham dericilik yapardık. Orada yerdik, içerdik, akşamda akşama yatmaya giderdik. Kızılay'da dururduk. Tabi bu ikisinin merkezinde Ulus. Zaten At ve Saman Pazar'ından geçiyorsun, giderken. Arkadaşlarımız, hısım akrabamız orada, eşimiz dostumuz oralarda dururdu. Alışverişimizi oradan ederdik. O zamanlar çarşılar, alışveriş merkezleri yoktu. Gider 10 kg pirinç alırsın, kuru fasulye alırsın, onları yerliler getirir orada. Salı günü Salı Pazarı olur. Bütün Ank. Kazalarından sütler, yoğurtlar, peynirler, av hayvanları, üzümler, buralarda ne yetişiyorsa oradan alırsın. Bal gelir, köylerden bal gelir. Tereyağı gibi dağılır gider.

Otomobil, motomobil her yerde herkeste yok. Şimdiki gibi her evde 4,5 tane yoktu. Bizim ailenin vardı, 400.000'e almıştık. Dünyalar bizim olmuştu. Taksi gibi, daire gibi İmpala. Kardeşlerim 74'te spor araba almıştı, tek kapılıydı böyle neresinden bineceğini bilemezdin; sevmemiştik. Araba işi öyle. Giyim kuşam tabi, bütün herkes Sümerbank'tan giyinirdi. Sümerbank ürünleri sağlam olurdu, uygun olurdu, ucuz olurdu, kandırılma yok, bir şey yok (gözleri doldu). Hiç bizim dönemimizden olup Sümerbank'tan tişört, ayakkabı giymeyen bir nesil yoktur. Şimdi tabi ben ne acı, bir gün Beypazarı'na gittim. Öteberi aldım. Benim torunum da var Zeynoca diye, ay dede biz pazardan ne yeriz ne giyeriz

dedi. Çocuklar marka hastası olmuş. Benim üç yaşında torun var marka gösteriyor. Halbuki o dönem, bayramdan bayrama bir şey alınmıyor. Biz bir ayakkabı aldığımızda yastığımız altına koyardık. Sabahı edemedik bunu nasıl giyeceğiz diye. Keşke o günleri, huzuru kaybetmeseydik. Dışarıya bu kadar bağımlı kalmasaydık.

Tabi Ahi'lik düzeni var Ahi Evran Hz.'lerine ilişkin; bunlar yazılı olmayan kaynaklar. Bir siftah işi. Bir şey alsan da almasan da var! Adam bir bakkala giriyor, ekme, peynir, zeytin alayım diyor. Onu yan komşuya gönderiyor. Beni niye gönderiyorsun diyor. Ben siftah ettim, komşum etmedi ondan git al diyor. Böyleydi. Nasıl günlerden nerelere geldik. Eskiden adam bir yere gidiyor, komşu şuraya gidiyorum diyor. Eğer dükkanını kapatıp giderse o komşuya güvensizlik saygısızlık demek. Eğer komşusunu görmüyorsa bir sandalye veya sopa koyuyor. Bilsinler, kimse yok diye. Adamlar şimdi, milyon dolarlık sitelere girip çelik kapı yapıyor.

Şehir dışından getirsinler diye, bal gibi çok kıymetli şeyleri para verirdik. Adam bizim balımızı üç ay sonra olursa ayırırdı. Kurban parası verirdik ama şehir dışından bir şey istemezdik. Hafta içi her gün çalışıyorduk. 24 Saatin 22 saatini çalışırdık, üç vardiyalı adamlarımız çalışırdı. Mesela bir kardeşimiz bekarıdı günde 20 saat çalışırdı. Sabah namazından sonra gelip dükkanını açacaksın. Öğlen, akşam dükkandasın. Biz artık 19.00-20.00'e kadar çalışırdık. Annem hep derdi biz cumartesi bilmeyiz, seyran bilmeyiz... Bayramlar 10 gün, 30 gün önceden siparişler dolardı. Mesela annen tanıdık onu da araya alırdık, başkasını da alırdık. Evde annemiz, kız kardeşimiz, gelinimiz herkes çalışırdı. Bayram günü, 5,10,20 sene namaz kılmadan uyuduk. Çünkü bir ay hiç uyumadık. Gece 03.00-04.00'te mal teslimi yapıyoruz, gidip kafayı bir vuruyoruz. Cmt,Pzr günü yok. Pazar günleri dükkân açmak izne tabi. Ticaret Odası bakıyor, sen eczane olsan nöbetçi koyuyor zaten. Market gibisin; e mecbur aç diyecek. E sen dericisin, pazar günü de çalışmayın diyor. Biz gene hile-i şer'ie getirdik. Pencerelemize deri ceket asardık. Zabıta gelirse temizlik yapıyoruz derdik. Bir de öyle kampanya yapmak yok. Ticaret Odası diyor ki işin kötü gidiyor mesela. Gel bize ... Bir malın stoğu çok ama eritemiyorsun. Ben stoklarımı eritemedim onun için kampanya yapacağım. Bir ay müddetle. Faturan belli, bilmem ne. Bu müessese stoklarının fazlalığından dolayı indirim yapacaktır. Ben dükkanımı tadilat edeceğim. Tadilat nedeniyle, bu sefer herkes hile i şeri ye geldi ya...Rafaları boşaltıyoruz...Eskiden insanlar üzüldü. Bak bu adam işi iyi gitmemiş vay garip, vay zavallı diye. Yardım olsun diye, şimdi adam bayram ediyor kapanıyormuş diye. Bolca bir şeyler alsak diye. Tabi onlar göz dikince küçücük dürbünle görürsün...

Yeme-içme tabi Ankara'da Kızılay Bölgesi, Ankara'nın en nezih yeri. Şimdi, mesela bir zamanlar derlerdi ki Ulus'a böyle kötü giyimli, dökük saçık köylüler neyin sokulmazmış. Böyle zabıta ceza yazarmış. Ben şimdi görüyorum adamlara hak veriyorum yani. Yolda geçiyorum bakıyorum adamın hali tavrı Kızılay'da hiç geçmeye yakışmayacak bir adam. Adam elinde kâğıdı, sigarası yere atıyor.

Kızılay özel bir yerdi. Ankarlılar... bizim tabi öyle yaşantımız yok ama biz görüyoruz. Annem hep derdi bizim bayramımız pazarımız yok. Gece, gündüz hesap. Annemin gözü hep memurlukta olurdu. Onun için ticaretin bu şeyleri çok (düşünceli). Ankara'nın memur kesimi, herkes eşini, arkadaşını alıyor volta atıyorlar. Herkes giyinir, kuşanır, makyaj yapar. Güzel pastaneler var. Mesela şey diyeyim, Piknik var Avrupai böyle. Kantin Cevat, yıkılmadan önce o da Avrupai restaurant tipi. Mesela Kutlu, Meram Pastanesi var. En çok Zafer Çarşısı'nın olduğu yerin altında, kültür merkezi havası vardı. Fotoğraf sergileri yapılırdı. Mesela İbrahim Çallı'nın foto sergisini orada gördüm. Bayramlarda, Zafer Anıtı önünde meşaleler yakılır, tertiplenir. Etkinlikler çok güzeldi. Sıralı, herkesin sevebileceği, iştirak edebileceği, herkesin göğsünün kabarcacağı bir şey. Ankara Sineması, Ulus Sineması, o sinemalar da ne sinema. Biz tabi bilmiyoruz da bir locası var İsmet Paşa'ya yapılmış. Büyük Sinema bütün büyük sanatçıları geliyor konserler veriyor. Oranın mal sahibi vardı, yanında Büyük Apt. vardı. Rahmetli 80-85 arası öldü. "Ya Kazım Rüştü ölmüş. Kapısını mühürlemişler içinde o kadar çok tarihi eser var diye" şeklinde konuşulmuştu.

Soysal Çarşı girişinde bir sepetçi vardı. Mesela rahmetli Talat diye birisi. O, At Pazarı'nda Hanların içinde sepet örenler var; işte oradan geliyor. Soysal Çarşı girişinde ağalar giriş katta ayarlamışlar, dükkân neyin değil gecekondlu gibi bir yer; seyyar. Soysal Çarşı'nın açıldığını ondan duydum mesela. O zaman Büyük Sinema var, Hamsiköy Taverna diye bir yer var. 76'da orası artık çarşıya dönmüş, orada yer satılıyor. Biz aldık, geldik oraya. Karşısında şeyi, Kocabeyoğlu'nu, mesela Kocabeyoğlu daha eski. Mesela orayı, kitapçılardan bilirim. İç giyim çamaşırcı millet oradan bilir. Bir de Kocabeyoğlu'nun iki kapısı var.

Zafer Çarşısı'nda kitapçılar var. İbrahim Çallı'nın fotoğraf sergisi var. ...Gözümün önünden gitmez. 50 Seneye yakın. Bir ara içindeki sergiyi kapatıp Zafer Çarşısı'nın üstünde Türk Hava Yolları, yanında Tekel Binası var. Samsun, Maltepe, Yeni Harman, Bahar, Gelincik almak için kuyruk oluyorlar. Kişi başı 1-2 tane alabiliyorsun. Tekel de en meşhur. Sonra oraları Belediye Tanzim Satış Mağazası yaptı. Gün geçtikçe kötüledi kötüledi. Halbuki orada öyle bir esnaf vardı ki! Ankara da bir numara. Mıstık Kundura vardı meşhur. Mesela Muazzez Abacı gelecek. Ne diyor 36 numara. Ona öyle bir sipariş yapar, sonra götürür sahneye atar. "Eşi Zafer Çarşısı Mıstık Kundura'da!", böyle sahneye bir tanesini atıyor. Böyle esnaflar vardı kızım (gülüyor). Evet, şimdilerde bir şeyler yapıyorlar.

Dediğim mesele ekonomiyle ilgili, mesela gene Büyük Çarşı'da, Büyük Sinema, Büyük Apt. var, sonra çocuk epey ilerletti. Terzi Besim diye geldi bana, Büyük Apt.'da dükkânı var. Hayatımda ilk defa ücret ödeyerek takım elbise diktirdim. Çimen yeşili kumaş aldım, şeyler pahalı dikiyor kareli kumaşları. Kumaşçıya sordum, yelekli mi yeleksiz mi dedi. Düz mü kareli mi dedi. Seni ne ilgilendirir dedim. Düz kumaş aldım. Biraz uyanığım ya iki tane diktirdim. Hep Sümerbank'tan alırdık. Sümerbank, Sümerbank!

Kocabeyoğlu Pasajı deyince, altında kitapçıların olduğu, ekonomik yönden ucuz olduğu aklıma gelir. Anadolu Kulübü aklıma geliyor. Kitap için bir de iç çamaşırı bilmem ne uygun olduğu için. Kızılay'ın alışveriş merkezi Kocabeyoğlu idi. Pasaj iki kat gibi. Üstü üçüncü dördüncü katında noter var. Eskiden Tozkar diye parfümcü vardı. Hasan Tozkar namı olmuştu. Tüm Ankara'ya toptan parfüm verirdi. Adana Sofrası diye bir yer açılmıştı. Orası çok revaçtaydı. Alt kat olduğu gibi giriş katı giyim kuşam, ikinci katında noter vardı. İki üç yerinden girişi var. Ön Kapısı var Bulvar'dan. İki tane de sağlı sollu merdivenlerden aşağı iniyorsun. İzmir Cad. Özka çorapçısı vardı.

Bu pasajlar arttıkça, alt katta sahafların, esnafların tavla oynadığını duydum gibi. Nereden duydum tam hatırlamıyorum; belki de okudum. "Çok işler düşmüş, Kocabeyoğlu'nda bile millet tavla oynuyor" diye. Bir dönem Ankara. Dönercisi vardı. O da kapatıp gitti.

Ülkealan, tabii sonradan yapılanlardan. Spor malzemeleriyle tutturdu. Ondan sonra Kızılay'da aklına bir şey geldi mi sporla ilgili, Ülkealan Pasajı'na gidiyorsun. Girişi düz ayak, altında mesciti var. Bir de Menekşe Sk. Tarafından giriyorsun. Üstünde imalatçılar var. Ülkealan Kardeşlerin. Oranın namı öyle. Baskıydı, spor malzemeleri; oraya gidiyorsun. Şimdi isimlerini hatırlamıyorum ama büyük sporcular gelirdi. Muharrem Dalkılıç ünlü bir adam. Adı kaldı, bıraktı gitti. Üstteki odalara hep gidiyoruz. Dericizade'nin bir şeyi oldu mu oraya gidiyorsun. Şimdi bir iki antikacı da girdi oraya. Menekşe Sk. Tarafında. Orada kiralari hep ucuz tuttular. Bir yerin ne kadar kirası yüksek olursa o kadar kaliteli malzeme ve esnaf geliyor.

Soysal Pasajı şeyde Talat dediğim arkadaş girişinde var. İçinde en alt katta üçgen şeklinde Kalender Osman diye derici dükkânı vardı. Oraya sonradan gözlükçüler, sarraflar, iç giyim, en alt katına ayakkabıcı dükkanları yerleşti. Meşhur Alpay'ın çorapçı dükkânı vardı. Giriş Katında sağda. O kalmadı. İç Giyim Dükkanlar vardı. Kadınca diye bir mağaza vardı yine konfeksiyoncu. Şekerbank hep oradaydı. Çok gider gelirdik hem derici meslektaşımız vardı hem ahbablığımız vardı.

Yürüyen merdivenler vardı. Alt, üst kata yürüyen merdivenle çıkılıp iniliyordu. Üç kat gibi kabul edelim. Sarraflar, çekme katı gibi... Üstleri büro gidiyor. Yanında Sosyal Apartmanı var; o hep orada. Turlar orada durur. Güngör Ailesi yazıhaneleri var. Solda Süreyya, sağda Kantin Cevat vardı. Foto Güzel hala durur. ...

Zafer Pasajı'ndan evvel benim okuduklarımdan, Belediye'nin gazinosu varmış. Çay kahve içilen yer imiş, 5-10 tane oval penceresi olan bir yermiş, karşısındaki parkın adı da "İhlamur Parkı". Orada İhlamur ağaçları vardı. Aşağıdan rüzgâr esti mi İhlamur kokardı. O zaman Ankara' da İhlamur ağacı o kadar yok. Sezenler Sokak' ta vardı. Orman Bakalığı'nın orada da İhlamur ağacı var. Bu ağaçlar 70-80 yıllık. Ben hatırlamıyorum o dönemi. Şimdiki Giyim Dünyası'nın olduğu yerde, bebeci vardı, THY, Tekel'in yeri, alt katını şey yaptılar belediye tanzim satış mağazası. Belediye zapt etti orayı. Ağaçları da kestiler. Mine Mağazası'nın olduğu yerde Yenişehir Postanesi vardı. Orayı yıktılar sonra Mine Mağazası'nı yaptılar. Ercanlar Apt. vardı. Onu da yıktılar, orada meşhur ABC Mağazası vardı. Tiryakiler'in Pasajı'na yakın. Orada da kürkçüler vardı. Orası üç katlı binaydı. Evkur'un orası. Altında beyaz eşyacı vardı, konfeksiyoncu vardı.

Kızılay Binası 50 sene kalmış; o binayı yıktılar kimse bir şey demedi. Tahta perdelerle çevirdiler. Bütün reklamlar astılar. Demek ki şey, şimdiki Kızılay Binası'nın yanında Banker Castelli'nin reklamları vardı. Orayı yıktılar yap, işlet,devret diye Beğendik Firması'na verdiler. Belediye ile anlaşamadılar. Yarışmayla da olsa ucube bir şey çıktı. Ben bu yaşma kadar böyle bir bina görmedim. Şimdi Kızılay Binası olan yerde. Maden Sodası satılırdı. Kızılay büfesi var. Güzel oturaklar var. Heykeller vardı. Eski tabiplerin. Cumhuriyet'in 5-10 tane tabiplerinin heykeli vardı. Küçük evler vardı, onları yıktılar. Büyük binaları yaptılar sağlı sollu.

Gama-Gürüş'in olduğu yerde iki, üç katlı Ankara Evleri vardı. Gima'nın yanında Uybadin Köşkü, Modern Palas yanı Petrol'dü. Sakarya en özel yerlerden birisiydi. O dönem, bizim hemşerilere verdiler. Sakarya Bira Park oldu. Sene 70-75'ti, hemşeriler kiraladı. Camuzoğulları'na küçücük yer vermişler. Baklavacının ne işi var halbuki. Ankara'ya yayıldılar. Gaziantep'li meşhur aile. Köroğlu Kasabı ve Şarküteri'si var. Tek domuz eti satan yerd. Köroğlu, domuz kasabını kapattı. Sucuk, sosis, salam satıyor. Biz de sosyeteye adım atıyoruz sene 70-75. Eskiden çocukluğumda ayak üstü, büfelerde sosili sandviç satıyorlar. Gidiyoruz oraya, sosis kaynıyor devamlı üstüne şu kadar salatalık turşusu, içine biraz rus salatası, paran olsa 10 tane yersin, 2,3 taneyle geçiştiriyorsun. Demek ki Köroğlu'ndan sosis, salam bilmem ne alıp götürüyorsun. Bir gün bir baktım. Buzdolabına küçücük yazmışlar mamullerimizde %10 domuz eti bulunur diye. "Evellalah, Müslümanız evlat" dedim. Bir daha alışveriş etmedim. Goralı Sandviççisi vardı. Yenge'nin Balıkçısı, İstanbul Balıkçısı çalıştırıyordu. Hemşerilerim hep balıkçı oldu. Balık soğuk su işi, hemen işe giriyorsun. Sonradan o balıkçıyı kapattılar. İlk döneri o getirdi, orayı dönerci etti. Şimdi de Sakarya oldu balık pişirme yeri. Anca sarhoşlar gidiyor. Onun önlemi alınmalı. Besi Çiftliği bile balıkçılık yaptı bir dönem. Manavı da vardı. Şimdi Çankaya'da İş Bankası Blokları'nın altın gitti.

O zaman Yenişehir, kaliteli, içinde yaşayan insanlar, malları kaliteli, her şey kalite kalite kalite! Şimdi Kızılay'ın o şeyi kalitesi, insanı kalmadı. Kızılay sıradan, bundan 30-40 sene önceki Ulus'a döndü. Pasajların katkısı, alışveriş etmeye- vermeye gelirdi. Pasajın özelliği şu şimdi. Diyelim pasajdan yer tutmadın. Sıradan bir yer tuttu. Konun, komşun eşin dostun yok. Pasajın içinde 300 tane esnaf var. 300 komşun arkadaşın, eşin,dostun,gücün! Mesela sabahtan giriyorum günaydın hayırlı işler diyorum, yüzümü biliyorlar. Sizinle göz göze geldik, ben yeniyim diyorum tanışıyorum, çay kahve içiyoruz; ahbaplık ediyoruz. Sonra adama birisi geliyor, ben bir kürk alacağım diyor. Ben sizi Dericizade'ye götürüyüm diyor. Halı, kürk, sarrafiye güvene dayalı işler. Müşteriye "Gel bunlar, benim yakınım" diyip götürür. Rahmetli Meram vardı yüzlerce kişi getirdi. Gaffuroğulları'nın hanımı her ay iki tane kürk alırdı. Mehmet Amca, Meram Kuyumcusu tanıştırdı. Onun için, yükselmemizde hep bu pasajların faydası oldu. Mesela Ulus'tan doğru Atatürk Bulvarı'na çıkacaksın. Koşa koşa Büyük Çarşı'dan yer tuttum. Yolun sağında mı? solunda mı? dediler. Ulus'tan gelince solda dedim. İyi

yapmışsın dediler. Ulus'tan sağda giderken 300 kişi olursa, sola bak 500 kişi olur dediler. Güven Park, Bakanlıklar bandında işi olan gider dediler. Diğer tarafta hep büyük mağazalar vardı çünkü.

Yaşanan en büyük değişim insanlarda oldu. Adam böyle (tükürme taklidi yapar), tükürüyor kızım. 70'lı yıllardan itibaren ibre düşe düşe dibi buldu. Yoldan geçerken yere bakamıyorsun, ağaçlar vardı boydan boya. 15-20 Seneye kadar önce, havuz yapılan yerin önünde güller var, poz veriyorlar, Herkesin dükkanının önünde ağacı, çiçeği var. Saygısı, sevgisi var. Mesela karşıdan karşıya geçerken, gençler yaşlıların koluna girip karşıya geçirirdi. Sonradan yan kesiciler öğrendi bunu. Kullandılar. Bir daha da güven kalmadı. İpini kıran Ankara'ya toplandı. Gene İstanbul'dan iyi. Daha düşüğü de İstanbul'a gitti.

AVM'ler, pasajları bitirdi. Tabi daha lüksleri, bu AVM'ler hep şehrin dışında olur. Çocuk bahçesi, alışveriş edersin, bilmem nesi var. Şimdi çarşıların içinde alışveriş merkezleri oldu. Kocabeyoğlu'na gidiyorsun iç giyim için, Soysal'a altın sarrafiye v.b., şimdi adam bir AVM açıyor. Bunların içinde, hepsinin üstünde işler var; adam oraya gider alırım diyor. Deseydi 30 km dışarda yapacağım bu alışveriş yerlerini, bu kadar trafik yerin üstünde, buralar böyle heder olmazdı!

Senet, sepet var o dönem sonra. Birisi geldi mi? Ankara ufacık bir yer. Hoş geldin diyorum sana, nerede okuyorsun kızım? Nereden geldin? Annen Recep Vural'ın müşterisi. Tamam kızım, al götür. Annen terziden anlamasa Recep Vural'ı bulmaz, Recep Vural Annen bir şey olmasa ona dikmez, sen...(gülüyor) herkes birbirine kefil! Bütün kafa bilgisayar, bütün müşterinin seceresini biliyorum. İnsanlara güven var; iç güzelliği dışına vurur. Onu herkes bilemez. Duydun mu? Bu Hülya Koçyiğit Başkent Gazinosu'nda programa ilk defa Ank. Ya geliyor. İki arkadaş, Düzce'den Şerifoğulları Ailesi geliyor. Bu arada da bir tane kürk alalım diyorlar, bizi gördüler ya kürkçü. Pazarlık da etmediler. 25.000 Lira. "Ahmet Cüzdan'ı çıkar" dedi. (Eşi), "Ben de Ahmet cüzdanı aldı diye almadım" dedi. "Galerici Muharrem Bey'i arayalım da para göndersin" diyorlar. Dedim ki "efendim siz bu kürkü alın da üç gün beş gün sonra parasını çıkarın". "Yanlış anlamayın cüzdanınız yanınızda yok. Ben size para vereyim" dedim (gülüyor). Giderlerken dediler ki, biz hiç böyle şeye şahit olmadık. Pazartesi günü beni arıyorlar. Buraya Şerifoğulları gelmiş, alışveriş etmişler, adamlar en zenginleriymiş. Petrolleri, dükkanları varmış. Adam nasıl bildi bizi diyor.

Sözlü Tarih- Mehmet Döner

Yaş: 80

Doğum Tarihi: 1937; Doğum Yeri: Erzurum

Eğitim Düzeyi: Ortaokul

Meslek: Ticaret

Baba Mesleği: İşçi

Çocukluk İkametgâh: Ankara-Altındağ; Yetişkinlik İkametgâh: Ankara

Ankara'ya 1942 yılında geldik. Nerede nasıl yaşadık çok hatırlamıyorum ama ortaokul 'da 11-12 yaşlarındayken çalışmaya başladım. Bir çocukluk yaşadığım söylenemez. Hep mücadeleye mücadeleye mücadele! Tezgahtar olarak girdim işe ilkin. Ankara'ya trenle geldik tabii. 5-6 Yaşlarındaydım, yalnız hatırladığım bir şey var köyden çıktığımızda inanılmaz bir kar vardı, ayağımızda bir çarık vardı. O çarığın çıkardığı 'hışır hışır' ses aklımda kalmış. Altındağ'daki evimiz, hala durur baba ocağı. Orası bir gecekonduydu. O zamanlar imkanlar öyleydi. Babam oraya bir gecekonduyu yapmıştı. Orada otururduk. Biz 3 kız, 4 erkek, 7 kardeşiz. Hala benim küçüğüm baba ocağında oturuyor orada.

20'li yaşlarımda sonradan Yenimahalle'ye gittik. Çok kısa bir devre orada kaldık sonra yine baba ocağına döndük. Ondan sonra askere gittik! Ortaokul 'da aslında Almanya çıkmıştı. Benim yaşım müsait olmadığı için gidemedik. Anafartalar Caddesi'nde şu anda Vakıflar İş Hanı, Vakfa ait bir iş hanı vardır. Şu an kuyumcular çarşısıdır orası. Bir firmada tezgahlar olarak başladım. Astarıcıydı patronum. Tosya'dan gelmiş, bir manifaturacı iflas etmişti orayı tutmuştu. Biz de daha ziyade bak hatırladım şimdi okul tatil olduğunda terzi yanına giderdik. Böyle üç-dört aylık tatil zamanı biz bir terzi vardı o zaman ki sanat okulu. Kedi Seven Sokağı, Sanayii Caddesi'nde Sadık Bozbay diye bir abimiz vardı. Onun yanına babam elbise diktirmeye gittiğinde beni çırak vermişti. Bu arada çıraklık yaparken, bu terzi malzemesini almak için terzi ustamız Sadık Bey bizi şeye gönderiyordu, astarcı, düğmecilere...O zamanlar ibrişim kordonu satılırdı. O vesileyle biz o adamla tanıştıktan sonra çalışmam için teklifte bulundu ben de kabul ettim. O zaman terzi malzemeciliğine başladım. Kızılay'da hiçbir şey yoktu o zaman. Mahalleydi burası kızım. Bir Sakarya Caddesi'nde birkaç bakkal ve şarküteri, kahveler vardı. Sonradan Ulus Anafartalar Çarşısı yıkıldı. Oradaki esnaf şimdiki eski Ankara Radyo Evi karşısında Belediye'nin dereyi doldurduğu yerde bir dükkân açtılar. Esnafı oraya taşıdılar. Hatta kömür ardiyesi de oradaydı. Trablusgarp Sokak'a taşımışlardı. Şimdiki Serçe Sokak'ta. Orada iş yapamadı esnaf hatta bu Kocabeyoğlu'nun sahibi de manifaturacı açmıştı orada. Sabit Kocabeyoğlu. Buradaki apartmanların giriş katlarını yıktılar, dükkân yaptılar. Kızılay'a akın öyle başladı. 1957-58 gibiydi. Böylece Ulus'tan Kızılay'a iş merkezi yavaş yavaş kaymış oldu. 20'li yaşlarımda hala Anafartalar'daydım. Askerden dönünce patronum bana ortaklık teklif etti. Onlar üç kardeşti, iki ortak bir de oğulları vardı. Buradan, "Kızılay'dan bir dükkân bul, ortak olalım" dediler. Ben de o zaman az bir param vardı, 13,14 liram vardı. Büyük paraydı aslında o dönem için tabii. Pasajdan dükkân tutup ortaklı iş yapmaya başladık. Üç, dört yıl beraber çalıştık ve sonradan ayrıldık. Şöyle ayrıldık, onlar Zafer Pasajı yapılıncaya orada ikinci bir dükkân açtılar. Bana rakip olmaya başladılar. O zaman ayrılalım dedik ve ben burada kaldım, onlar da orada kaldı.

Ben bir ara 1960 İhtilali'nden sonra şimdiki Küçük Tiyatro'nun olduğu binada bir arkadaşım vardı. O Kıbrıs'a tayin oldu orada oturuyordu bekarı ve teğmendiydi. O tayin olunca bana orayı verdiler. Üç, dört yıl ben orada kaldım. Küçük Tiyatro'nun üstünde dördüncü katta, bir tarafı Mit'e aitti, Gençlik Parkı'nı ve Gazinoları görürdü. Oturur bedava tarafından izlerdik. Öyle bir geçmişimiz var yani. Sonradan bizi Vakıflar çıkarttı. Orada zaten bu Sıtkı Ulay'lar, Burhanettin Uluç'lar yani 60İhtilali'ni yapanlar da orada kalıyordu. Bir odalar vardı, çok güzeldi.

Her gün de sıcak su vardı. Sene 1964-1965 gibiydi. Sonra Sakarya'da eski Besi Çiftliği'nin olduğu yerde şimdi kebabçı var, oranın sahibi Hamiyet Hanımdı. Onun Beyi avukattı, o memleketinden gelince ona bekar evi vermemişler. O para kazanınca bir bekar evi yaptı. Binada bekar odaları vardı. İşimize yakın diye, biz oradan yer tuttuk. Sonradan atölye yaptık, depo yaptık, toptana çevirdik. Biz daha çok Kızılay İş Merkezi oldu ya, orada çok güzel otururduk. Çay içmeye giderdik, Kızılay Bahçesi vardı. Soda da satılırdı. Afyon Kara Hisar sodası. Oraya giderdik. Sakarya'da o ara güzel lokantalar da vardı. Hatta şöyle diyelim, burada Ulus İşhanı yıkıldıktan sonra, etrafındaki iki katlı yerlerde lokantalar da vardı. Ulus çoğunlukla iki katlı yapılarla doluydu. Ulus'ta lokantalar Cihan Sokağı'ndaydı. Oralar yıkılınca, Necatibey'de köşeye sahibi Karadeniz Lokantası'nı açmıştı. Orada yerdik. Sakarya Caddesi'nde eski pehlivanlardan Celal Atik'in Kahvehanesi vardı. Oraya sık sık giderdik. Eski güreşçilerdendi. Yanında da tavukçu lokantası vardı. Tavukçu İsmail, evet! O şimdi orayı yıktı, ayrıldı sonradan da...Evet Tavukçu İsmail...Alışverişimi de hep Kızılay'dan yapardım, pazardan da yapardım. Semt Pazarları vardı. Mesela İsmet Paşa Pazar'ı pazar günleri vardı, Çankırı Caddesi'nde. Salı Pazar'ı Kale'nin orada, Çıkrıkçıların üstünde. Perşembe pazarı Cebeci'deydi. Sonradan başladı Yenişehir pazarı diye yapılan, şimdiki Belediye'nin olduğu, Demir Tepe'de olurdu. Sonradan Pazar yerine Yenişehir'e yönlendirdiler.

O zamanlar mal bulmak meseleydi; ekseri zaten bütün esnaf İstanbul'dan alışveriş yapardı. Yani sattığımız malı İstanbul'dan temin ederdik. Sonradan bu kara borsa işi çıkınca malın Bursa'da dokunduğunu öğrendik. Böylece oradan temin etmeye başladık, on beş günde bir malımızı temin edip

gelip satıyorduk. Arkadaşlarım vardı o devirde ben yaşlardaki, askerden yeni gelenler de vardı. Terziydi büyük çoğu. Terzihane açmaya başladılar. Kocabeyoğlu'nda kümeleniler, ben de böylece gelip gitmeye başlamışım buraya. Kocabeyoğlu'nu o zaman tanıdık. 1960'lı tarihlerde geldim esasen. Alt katta pek doluluk yoktu. Buraya gelen esnaf dediğimiz arkadaşlar çoğunlukla fakirlikten, işportacılıktan gelen insanlardı. Bu pasajı da canlandıran o işportacı arkadaşlar olmuştur. Neden? Az bir karla satıyorlardı ve milleti çekmişlerdir. O pasajın ismini duyurdular, o esnaf duyurdu! Yoksa Sabit Bey'in şahsi katkısı olmamıştır isim yapmasında. Burası çok af edersin aşağıda, kedi ve köpeklerin gezdiğini biliriz. Sonradan pasaj biraz canlanınca camcı, tamirci ve sonra da pasajda hava parası dönmeye başladı. Yani kiracı hakkını almak için içerde eski oturanları fark parası ödeyerek mal sahibi ile kontrat yapıyordu. İnanılmaz bir rağbet gördü. Türkiye'de de Kocabeyoğlu isim yapmıştır. Kocabeyoğlu'nu herkes bilir!

Tarihçesi de şöyle. Bu ön taraf Toygar Han'dır. Arka taraf Kocabeyoğlu Apartmanıdır. Bu pasajın oturduğu yer iki binanın bahçe kısmıdır. Sabit Bey milletvekili olduğu zaman burayı iş merkezi olarak yaptılar. Merdivenler ve girişi ilk zamanlar çok çirkindi. Öyle bir tarihçesi var buranın. Halk reklam nedir bilmezdi o dönem. Öyle bir durum oldu ki bu semtte, Kızılay Sementi'nde, Kavaklıdere'de, Tunalı Hilmi'de, Aşağı Ayrancı'da, Yukarı Ayrancı'da halk hep buraya gelmeye başladı. Buraya gelince zaten, Kızılay'da da hep bakanlıklar olduğu için o canlılık kendiliğinden oldu. Kızılay canlıydı ve canlandı! Eskiden birinci sınıf, ikinci sınıf malları Ulus'tan temin ederken sonra burası canlanınca her istediğini burada bulmaya başlayınca Kızılay tercih sebebi oldu.

Anafartalar'da çalışırken burayı gözlerdim. Gelip gidiyordum terzi arkadaşlarımla becardık geziyorduk. Alt kattalardı çoğu rahmetli oldu. Ulus ve Kızılay'ı karşılaştırdığım zaman burası daha kalbur üstü kalıyordu. Ulus biliyorsun Altındağ, Keçiören, Yenidoğan işte onlar orada. Orta sınıf oradan alışveriş yapardı. Kızılay'da ise, memur takımı, imkanları olanlar, üst gelir grubu buradan alışveriş yapardı.

Kocabeyoğlu'nun hiçbir özelliği yok. Mekânın hiçbir özelliği yok. Yok efendim yok! Burası tamamen işportacılarla bilindi. Ulus'ta Anafartalar Çarşısı, Vakıf İş Hanı Çarşısıydı. Sonradan oralar yapıldı. Emlak Kredi Kooperatifi yaptı oraları. Alışverişi tabi genelde kadınlar yapardı. Yine de her kesim gelirdi. Sonra burada enteresan üç, dört tane eski kitap satış yeri açıldı. Onu anlayan Turgut, Turan diye arkadaşlar vardı. Biz Kızılay'da çok isim yapmış kişileri burada görürdük. Benim eski dükkanım Bulvardan girer girmez alt kattaydı o zamanlar, mesela size şöyle anlatayım Menderes'in çocukları gelirdi, profesörler gelirdi eski kitapları takip ederdi. Yani öyle kalbur üstü simaları biz burada görürdük. Mesela ben Menderes'i yürürken birkaç kere Kavaklıdere'de görmüşümdür. Gezerlerdi, sokağa çıkarlar ve yürürlerdi onlar da.

Eski tarihlere bakarsanız, terziler, eski kitaplar, camcılar, ütü tamircileri, elektrik tesisatı yaparlardı. Bunlar vardı. Bu sırada pasajın bulunduğu bu apartmanlarda oturanlar da vardı. Mesela Toygar'da eskiden beri oturan 9. Noter var, ikinci katta. Birinci katta, Sabit Bey'in yazıhanesi vardı; üst katta da kiraya verilmişti kendi çalıştırdıkları buranın müdürü otururdu ailecek. İzmir Caddesi'ndeki Kocabeyoğlu Apartmanı'nın ise her katında terzi vardı. Hanım ve erkek terzisiydi. Şu an hepsini çıkarttılar, Bursa Kumaş Pazar'ı, Gelinlikçi ve Perukçu oldu. Yani Toygar Apartmanı daha çok konut gibi kullanılırken Kocabeyoğlu biraz daha ticari amaçlarla daire daire kullanıldı. Apartmanın girişi içerde kaldı. Tek girişi vardır. Zaten bahçeydi evvelden ve yandan çıkılırdı. Yukarıda oturan kişi pasajın içinden girip çıkardı. Burada iki gece, iki gündüz bekçisi vardı. Aynı zamanda temizliğiyle uğraşır. Her dükkâna pas pas yaparlardı. Bekçi tanıdığı için apartmanda oturanları, pasaj kapansa bile kapıyı açıp alırdı içeri.

O zamanlar gecesi, gündüzü belli değildi çalışma saatlerimin. Yalnız o devirlerde, zabıta meselesi vardı. Öğle tatili şarttı. Yemek saatinde biz gizli gizli müşteriye alırdık. Müşteri de şöyle, bakanlıktan gelmiş, öğle yemeğini yemiş. Israr ediyor, böyle gizli gizli içeri aldığımız olmuştur (Gülüyor).

Eskiden, geliri en az olan çöpçü diyelim, geliri en yüksek olan milletvekili veya bakan diyelim. Hepsi terziye gelir, diktirirdi. Çöpçüsü, işçisi, milletvekili de diktirirdi. Ve biz o zamanlar terzilere çok malzeme satardık. 1975'ten sonra yavaş yavaş konfeksiyon başladı. Mağazacılar terzileri yanlarına aldılar. Kızılay'da çok yapan yoktu gerçi. Mağazacıların çoğu atölye açtılar ve konfeksiyon işini daha ziyade Balâ'lılar yapardı. Halen daha onlar yapar. Biz de yavaş yavaş terzilik de bitince konfeksiyon malzemesi yapmaya başladık. Eskiden kaliteli ipek astar satardık, işte şunları (sof beatrix'leri gösterdi). Konfeksiyon için ucuz olsun diye naylonlu ve polyester satmaya başladık. Böyle böyle terzilerle yavaş yavaş kopmaya başladık. Zaten terzilikte 50 yaştan sonra çalışmak zordur. Yeni eleman da yetişmiyordu, eskiden çocuk okumadı mı ya terziye, ayakkabıcıya, berbere veyahut ta araba tamircisine verirlerdi. Bir çocuk öyle yetişirdi. Tabi işte eleman yetişmediği için yavaş yavaş terzilik öldü. Zaten terziler hep gece çalışırdı. Takım elbise dikenler hep gece çalışırdı. Haftada 3 parça değil 15 parça iş yetiştirirdi. Düşün o zaman sigorta da yoktu (gülüyor). Sonradan tabi biz konfeksiyon yavaş yavaş canlanınca konfeksiyon astarına çevirdim. Ben iş yerimi benim buradaki yerimi kardeşime bırakıp Selanik Caddesi'nde bizim o eskiden oturduğumuz binanın, bekar olarak oturduğum binanın alt katında iki tane dükkân alıp toptan malzeme satmaya başladım. Yani, yine dikişe ait aynı meslekten ama kalitesi değişik, naylon, ucuz daha düşük kaliteli mal satmaya başladım. Konfeksiyoncu hep ucuz daha düşük kaliteli mal satardı. Sonradan sonradan biraz daha kaliteli mal satılmaya başladı. Ne zaman ki Beymen geldi, Nehir geldi. Eskiden Ankara'da yoktu. Onlar hep konfeksiyon olarak geldiler.

Sümerbank basma satardı, basmanın yanında halı satardı. Beykoz ayakkabısı satardı. Şu an bu oturduğum yerde benden önce dört dükkân yan yana Sümerbank'ın Kızılay Şubesi vardı. 1965'lerde, ben o zaman alt kattaydım. Dört dükkân Sümerbank şubesiydi. Pasajın içindeydi, kapısı pasajın içine açılırdı. Kumaş satarlardı. Hakikaten merinos kumaşları, çok kaliteli kumaşlar vardı o zamanlar. Halıyı bir tek Ulus satardı. Şimdiki İş Bankası'nın bu köşesindeki yerde, halı kısmı vardı Sümerbank'ın, üst katı halı, alt katında pazen mazen satılırdı. 1970'e kadar kaldı Kocabeyoğlu'nda, sonradan Mithatpaşa'ya gitti. Konfeksiyon yapmadı. Harcı alem malzeme satardı. Fantazi mal satmazdı. Beykoz ayakkabısı, basma satardı. Orta tabakaya hitap ederdi, Sümerbank öyleydi. Üst gelir grubuna çok hitap etmezdi.

Ben Sof Beatrix satardım. Türkiye'de dokunmuyordu. 1940 veya 1950. Beatrix ismi İngiliz Hanım ismi. Bu terzi malzemeleri, kol astarı, astarlar İngiltere'den gelirdi. Sonradan sonraya Bursalı'lar bunu yapmaya başladılar. Beatrix ismini devam ettirdiler. Sof bükümlü, turlu iplikten yapılır. O artık yok, o sanatı yapan yok. O kalite mal yok, Türkiye'de değildi floşlar. Floşun esas ham maddesi dut ağacıdır. Esas bu ipeğin temeli dut ağacıdır. İplikler turlu olunca sof denirdi. Esas sof nedir biliyor musun? Ankara'da da ünlü, sof! Keçi kılından yapılan tiftik kumaşı. O bükümlü iplikle yapıldığı için...Ankara'nın temeli. Keçi kılından, kırışmaz. Hatta onu Kastamonulular çok yapardı, Tosya'lılar. Hatta ben hatırlıyorum Tosya'da bu işi ilk yapan Celal Bayar'a elbiselik kumaş hediye etmişlerdi, softan. O krem rengidir, boyanmaz. Öyle bir enteresan şeydi. Ama şimdi onlar kayboldu. Hakiki koza ipeğini de Bursa'da Hacı Resul vardı o yapardı. Ponje dediğimiz, erkek gömleği filan... o hakiki ipekti onlar. Şimdi floşu bile bulmak zor! Şimdi hep naylon, asetat (naylonun işlenmiş) onlar!

Kocabeyoğlu'nun hiçbir rolü yoktur kent hayatında. Onları ayakta tutan bizim kiralardır. Şimdi Sabit Bey ölünce bir kızı üç tane oğlu vardı. Büyük bıraktı, küçük bakıyor şimdi. Reşat bıraktı...Kirayı yatırırken tam yatırırдық, onlar taksim ederdi hissedarlara. Sabit Bey eskiden esnafla çok ilgilenirdi. Kahvemizi içerdi, iş durumumuzu takip ederdi. Öyle bir yakınlığı vardı.

Soysal'dan evvel, bu Öztırklar'ın Bulvar Pasajı açılmıştı. Bilir misiniz Bulvar Pasajı mı? Kocabeyoğlu'nda böyle hava parası falan filan alıp başını gidince tutulunca Öztırklar'da kendi binalarını pasaj yaptılar. Apartmanın alt katını boşaltıp yaptılar ama tutmadı. Kızılay'a yayıldı bu. Kocabeyoğlu'nun havasını tutturamadılar. Çünkü dediğim gibi Kocabeyoğlu'nu Kocabeyoğlu yapan içindeki esnaftı. Çok esnaf tuttu ama çoğu da iflas etti. Soysal sonradan yapıldı. Ülkealan bu

dediklerime göre herhalde 1965'lerde yapıldı. İlk yapan Büyükhanlılardı. Büyükhanlı'larına enişteriydi, zabıtaydı o. Büyükhanlı'lar ona yardım etti. Onun adına yapıldı. Adam öldü. Ülkealan'da, İzmir Apartmanı da onlara aitti. Oralarda şey vardı, Derimod'un olduğu yerde Selviler Manifatura vardı. Üst katlarda oturanlar vardı. Ben oradan bir şey almazdım, benim arkadaşım Muharrem Dalkılıç vardı. Aynı devrin gençleriydik öyle bir samimiyetimiz vardı. Birçok esnaf geldi, Ulus'tan da gelip kuyumcular denedi, olmadı. Orada bir ismi Dalkılıç ve Kuyumcu Dalkılıç'lar vardı. Zeki, Kemal ve kardeşi yürütemedi ve Anafartalar'a geri gitti. Yalnız bu pasajlardan evvel Büyük Sinema'nın altı, pasajdı. Büyük Çarşı, Kazım Bey'in binasıydı. Büyük Sinema vardı, Ankara'nın en popüler sinemasıydı. Bir de Ulus Sineması vardı. Şimdiki Soysal'ın ön cephesinde olan, Demirbank'ın olduğu yerde. O zaman televizyon yoktu. Ülkealan'da Muharrem Dalkılıç spor malzemeleri satarken diğerleri de onu görüp o işe yavaş yavaş döndü. Türk milleti şöyledir, birisi bir iş yapıp becerirse hemen etrafındaki herkes bir atlar. Kimisi becerir, kimisi beceremez! Mesela bizim Kocabeyoğlu'na bak herkes çamaşırcı bir ben astarcı kaldım. Mesela üst katta ayakkabıcılar, bijuteriçiler, Sümerbank (pırtı satardı, gülüyor), yorgancı vardı. Kocabeyoğlu'nun en büyük avantajı da Bulvar'la İzmir Caddesi'ni birleştirmesidir. Geçti! Hiçbir zaman rekabet edemediler o yüzden. Bir tek Sosyal buraya rakip oldu bir dönem. Orası da bitti, pasajlar da bitti...Şimdi Onur Çarşısı var o da kayboldu. Moda Çarşısı vardı onu da Kuşulu Pasajı'nı yapanlar yaptı. Güzel de bir çarşıdır aslında orası.

Şimdi, pasajların bitmesini, devlet dairelerinin, bakanlıkların şehir dışına çıkarılması çok etkiledi. Şehir dışına gidince AVM'ler çıktı. Alışverişler o tarafa kaydı. Zaten işi götüren, alışverişi yapan hanımlardı. Dairede çalışan erkeklerdi. Onlar oraya gidince, orada alışveriş merkezleri öbeğlendi. Ekonomik kırım, Ecevit zamanı kırım, ihtilaller oldu. Oldu da oldu...Ama yani iş merkezlerimiz eskiden tamamen Ulus ve Kızılay'ken şimdi tamamen şehir dışına çıktı. Bakanlıklar da oraya gidince herkes o tarafa yöneldi. Oradan temin etmeye başladılar ihtiyacını.

Soysal'da benim arkadaşlarım vardı. Kocabeyoğlu o dönemde de çamaşır ağırlıklıydı, Soysal daha böyle fantezi mal satmaya başladı. Mesela ayakkabıcılar. Çantacılar. Daha ziyade orada onlar. İlk girişleri, ayakkabıcı ve çantacıydı. Sergen Pastanesi vardı orada içinde. Dışında da vardı, içinde de açmıştı onlar. Mesela meşhur Alpay'ın orada ortaklığı olan çorapçısı vardı. Tam orta kattaydı Sergen, Sakarya'dan girince şimdiki pasaja girerken sağ köşede idi. Hemen düz ayakta. Sonradan Alpay'la ortak olup içerde çorapçılığa başladılar. Arkadaş ziyaretine giderdik. Zaten Kızılay'da biz akşam 7'de dükkânı kapattığımızda Kızılay'da bir yürüyüş vardı! Bir hava alma vardı. Nereye kadar? Bakanlıklar'a kadar. Sıhhiye'den... Mizahlar Meydanı'nın oradan aşağı yukarı yürürdük. Herkes birbirini tanırdı. Selamlışırdık. Müşterilerimizle karşılaşırdık. Hele bir pazartesi günleri oldu mu Büyük Sinema 'ya herkes giderdi. Halk da giderdi. Yeni filmler vizyona girerdi. Herkes böyle kravatlı takım elbiseli, hanımlar böyle kürklü mürklü. Çok klasik giyimli günler gördük yani! Herkes o yürüyüşe katılırdı. Son zamanlarda o 1965'ler-1970'ler civarı yine gökdelenlerden yukarı binaların altına kafeteryalar yapıldı. Oturma yerleri yapıldı. Öyle bir taa Tuna Pastanesi vardı Kavaklıdere'ye kadar öyle... Milka vardı şimdi benim bildiğim. Ne bileyim şimdi hatırlayamıyorum, isimleri unutuyorum da aklımda kalan bizim gençlerin sürekli gittiği Milka vardı. Oraya giderdik, çay, kahve içerdik, geleni gideni seyrederdik. Yol kenarında otururduk düşün! Çok canlı bir yer! Şimdiki gibi keşmekeş duraklar filan da yok! O zaman pek otobüs yoktu. Trolleybüs ve dolmuş vardı. Mesela Şimdiki Merkez Bankası'nın olduğu Ulus'taki sokakta, dolmuşlar hep oradan Kızılay'a götürürdü. Cebeci'den Bahçeli'ye giden bir sürü taksi dolmuşlar vardı. Sonradan bu otobüsler, minibüsler çıktı. Tabi nüfus arttıkça bunlar çıktı. Bu dolmuşlardan Bahçeli'ye, Ulus'a giderdi. Trolleybüs Dışkapı-Kızılay arasında giderdi. Ama o çok eskidir. Boynuzlu derdik (gülüyor). El kaldırırdık dururlardı (Kahkaha atıyor). Ben trolleybüse çok binmedim ama Dışkapı'dan ring yapıyordu galiba. Durakları vardı da, Herhalde Ulus veya Kızılay'da duruyordur.

Zafer Çarşısı çok sonra açıldı. Cemal oraya geldi (İpekçi Cemal) Beraberliğimiz taa Anafartalar, Vakıf İşhanı'ndan arkadaşlığımız var. Zafer Çarşısı'nı şöyle hatırlarız biz. Talat Aydemir'in ihtilal

yapmaya oradan başlamıştır. Gazetelerden öğrendik. Onun üstündeki şimdiki o boşluk var ya, park, Giyim Dünyası'nın olduğu yer THY'nin bilet satış yeriydi. Talat Aydemir yıkılıp yapılmadan evvel orası bir parktı. İhtilalin kararını orada almışlardı, öyle biliyorum. Orada toplanmışlar, ihtilal yapmak için orada karar almışlar. Mesela biz onu da yaşadık İnönü'yü o zaman Radyo Evi'nin oradaki Türk Kuşu vardı oraya kaçırmışlardı ihtilalde. Yani kaçırmadı da korumak için asker almıştı. Herkes hayatını yaşamaya devam etti aslında. Bir öğlen 60 İhtilali'nde teğmen vardı. Hatta İhsan Kalmaz... Onu Belediye aldı işte, orayı yaptı. Şahıslara verdi. Orduevi'nin karşı köşesi parktı. Zafer Çarşısı'nın olduğu yerde de küçük bir çayhane vardı. Ağaçlık bir yerdi. Zafer'den de bir şey almazdım. Şöyle bir alışveriş belki. 1974'te evlendim ben. Orada bir çiçekçi ve nikah şekeri yapan bir arkadaşımız vardı. Bize nikah şekerini yapmıştı. Kocabeyoğlu'nu orası da tutmadı! Bakma şimdi öldü de... Biz burada böyle bayramda, yılbaşında, cumartesi buradan zor geçilirdi. Üst üste, sürtünerek geçirdi insanlar. Dışarı gidenler bu pasaj böyle mi olacaktı diye hüsrana uğruyor. Niye olmadı biliyor musunuz? Toptan vermeye kalkıldı burası. Dediler ki aşağıyı boşaltalım sen bizim eski kiracımızsın sana üst kattan oyalanacak küçük bir yer verelim. Peki dedim. Bu süpermarketlere büyük iş merkezlerine, daha doğrusu iş merkezi demeyeyim de alışverişi bol olan büyük süpermarketlere vermeyi düşündüler. Ama olmadı. Burada park yeri yok. Park yeri olmadığı için veremediler. Buradaki eski esnafın hepsi çıkartıldı ve düzeni bozuldu. Çoğu işi bıraktı, moralini bozdu. İşsiz kaldılar. Şimdi kiraya verilemiyor burası. Bu Bursa Kumaş olması hiç oturan yok aşağıda.

Şimdi Bulvar'a çıktığımda eve gitmek istiyorum (kahkaha atıyor). Enerjim de yok! Yorgunuz. Bazen bu saatlerde geliyorum saat 5'ten sonra şunun aynısından var mı diye geliyorlar. Ben artık bakamıyorum. Belime göre lastik ver! Benimle 10-12 kişi çalışırdı. Dokunuyor bir de artık. Yaşlandıkça dokunmaya başladı. Afedersiniz işim var diyorum kaçıyorum. Ben senin belini nereden bileyim be kardeşim! Bana ölçü söyle. Torunum yaşında 'bakar mısın, çıkarır mısın' diyor. İnsanlar çok değişti! Kimi müşterilerime de saygıyla eğilmek istediğim de oluyor! Minnet duyduğum ikram etmeyi arzuladığım müşterilerim de var. Önce birbirimizi insan olarak görmemiz lazım. Ben burada sana bir hizmet veriyorum ya, karşılığını veriyorum. Yok, öyle bir emir kulusun! Çok teşekkür ederim sana. Hep beraber Sıhhatle!

Sözlü Tarih- Muharrem Dalkılıç

Yaş:80

Doğum Tarihi:1938; Doğum Yeri: Gaziantep

Eğitim Düzeyi: Ortaokul

Meslek: Milli Atlet

Baba Mesleği: Kömür Satış

Çocukluk İkametgâh: Gaziantep; Yetişkinlik İkametgâh: Ankara

1955' yılında 27 Aralık Atatürk Yarışı'nda koşmak için Ankara'ya geldim. Ankara'yı ilk defa görmüştüm; 27 Aralık'ta kendi memleketimde futbol oynuyordum fakat, Gaziantep'te klüplerin atletizm takımları vardı. Beni koşturdular. Çünkü futbol oynarken çok koşuyordum demek ki. 10.000 mt'de bütün oradaki atletlerin hepsini geçtim birinci oldum. Takım halinde birinci olduk ama grup birinciliği vardı. İlk defa Gaziantep dışına gidiyordum. Aldılar bizi Elazığ'a götürdüler. Orada da hep yıllardır koşmuş insanlar vardı. İkinci olduk. Çok başarılı buldular; sizi Ankara'ya götürelim dediler. Müsabakalardan önce teknik toplantılar yapılır.

Tüm yarışlar Dikmen'den başlar, Vali Konağı Ulus'ta biterdi. Dikmen Keklikpınarı'ndan başlıyordu yarış. Yolda, Kızılay'da devam eder, Ulus'ta biter. 1936 Yılında başlamış o yarış. Atatürk Ankara'ya

gelmiş (Keklikpınarı'nda) bir kahve içmiş, savaşlar vb. olmuş hiç aksatılmamış. Ama, Bulvar'dan gelmiyorlar artık. Artık üç senedir İstasyon'da bitiyor Atatürk Koşusu. Ben altı kere kazandım. Bir önceki yıl kazanana Cumhurbaşkanı Samsun'dan gelen bayrağı verir (Cemal Gürsel, Cevdet Sunay, İsmet İnönü ile fotoğraflarını gösterir). Ancak gençlerden koşabilen olur dediler. Kızılay'ın göbeğinden başlıyordu yarış. Fakat çok kalabalıktı iki taraf ta doluydu. Sanıyorum 2000 kişi vardı. PTT Yokuşu'nu çıkarken baktım ben çok iyiyim, önden fırladım gidiyorum. Dışkapı'ya doğru gittim. "Yavrum yanlış gidiyorsun buradan" dediler. Ben dönünceye kadar ikinci oldum. Akşam 19 Mayıs Stadi altında ödülleri veriyorlar. Bana ikinci olduğum için saat verdiler. Bakın bir dakika dediler "bugün ikinci olan ama ben onu birinci olarak kabul ediyorum, kim o genç"dediler. Meğersem Atletizm Federasyonu Başkanymış Naylın Oram. Yani olimpiyatlar komitesinde yeşil ceketi giyen adam. Evladım ne iş yaparsın seceremizi aldı. Yolu biliyor olsaydın 30 mt öndeydin dedi. Gaziantep'te ne yapıyorsun dedi. Brak futbolu dedi. Ben dedim teasdüf oldu buraya getirdiler. Seceremi hep söyledim, 15 gün sonra memleketime döndüm. Gaziantep Valisi çağırdı. Sen 27 Aralık'ta çok güzel koşmuşsun dedi. Bana önce mekup yazdı, arkadan telefon açtı dedi. Bu çocuk çok kabiliyetli atletizm yapması lazım dedi dedi. Futbol oynamaman lazım dedi. Şampiyonaya çıktık. Orta hakem kaptanımızı çağırdı hararetli bir şeyler söylüyor sahanın içinde. Hocam hiç değilse bu maçta oynasın bir daha oynatmayalım! Bana talimat geldi, oynamayacak! Beni çağırdılar dediler ki "yavrum sen oynama, talimat geldi Vali Bey istemiyor". O zaman çocuğuz tabi, başladık ağalamaya. Yok oynayacağım diye yalvarıyorum. Dayanamadı orta hakem kaptana dedi ki "Valiyle bir konuşun hiç değilse bu maçta oynasın". Benim elimden tuttu, Vali Bey'e gidiyoruz daha sahanın içinden şeref tribününe varamadan Vali Bey (eliyle gelmesin işareti yapıyor ve gülüyor). Bizim orada futbol hayatımız bitti! Zaten 20 gün sonra da Ankara'ya geldim. Tek başıma, ailem olmadan otobüse bindim geldim. Hiç kimseyi tanımıyorum.

Atletizm Federasyonu aldı şu anda ki Merkez Bankası'nın bitişiğinde bir otel vardı; sahibi Macarmış Yeni Otel isminde savaşlardan kaçmış gelmiş, Küçük Tiyatro var karşısında orası. Beni oraya aldı, hergün biz antremana gidiyoruz. Federasyon Başkanımız'da meğerse Soysal Pasajı'nda reklamcıymış meğer, tabela filan yapıyormuş. Yıkıldı ve Çarşı oldu orası. Bana dedi ki Naylın Oram sabahtan geleceksin öğlene kadar çalışacaksın, öğleden sonra antremana gideceksin. Biz geldik, onlar bana şunu öğretti. Ustası çizgileri çiziyor, elime de bir fırça verdiler ben de onu dolduruyorum, öğreniyorum. Üç ay sonra Mısır'a gidecek takım Besim Aybars, sen de koşacaksın dedi. Hocam 10.000 mt nasıl koşacağım dedim. Evladım, koşacaksın dedi. Peki, gelmişiz artık itiraz yok tabi. Federasyon Başkanı duymuş bunu, hocama dedi ki "napıyorsun, çocuk küçük nasıl koşar 10.000" dedi. Başkanım öyle bir idman yapıyor ki, bu adam koşar dedi. Onlar kendi aralarında konuşmaya başladılar. Herhalde hocam ikna etti. Takıma gireceğiz koşmam gerekiyor. Koşmam gerekiyor ben birinci oldum 10.000 mt'de. İşte ilk Milli oluşum; fotoğrafım da bu 1956. Ondan sonra şansımız açıldı, bütün atletleri geçmeye başladık. 1971'de atletizmi bıraktım. Bir tanesine götürmediler. 1964 Tokyo Olimpiyatlarına gittim; 1960'da ilk Olimpiyatlara katılışım. Uluslararası yarışmalarda çok kazandım. Sonuçta iyi bir sporcu olduğumu sanıyorum. 1966'da Merkez Bankası Evleri yapıldı Kalaba'da; bir arkadaşımız vardı orada çalışan. Ankara'da ilk yapılan villalar. Keçiören tarafında Metalürji Evleri vardı. 105.000 Lira'ya aldım evi, taksit yaptılar bana. Beş kuruş para vermezlerdi, milli sporcu olarak maaşımı alırdım.

Antremana otobüsle giderim; arabam da vardı. Benim zaten ticaretim öyle başladı. Mağazayı açtım, o zaman üç tane spor mağazası vardı. Ben dördüncüyü açtım. Gazete hergün beni yazıyordu; televizyon yoktu ama hep biz çıkıyorduk. Ülkealan Pasajı'na ilk giren ben oldum. Tüm okullar filan işler alabildiğine yürüdü. 1968'te başladım. Antreman dışında en güzeli Gençlik Parkı'na giderdim. Kızılay'a giderim, şöyle ki benim askerlik durumum vardı. Bir hocamız vardı, takım kaptanımızdı. Ben Ankara'dan çok sıkıldım memleketeye mi gitsem dedim 1957 senesi. Daha iyice alışmadım yani Ankara'ya. Otellerde kalıyorum vb. o sıra. Özledim, memleketime gitmek istiyorum; dedi ki bizim bir Jandarma Gücümüz var, gel seni atletizm takımımıza alayım dedi. Gönüllü asker olmak istersen

yaparsın dedi. Ulus'ta Vali Konağı'nın arkasında ufak bir yer vardı; jandarmaymış. Beni aldı oraya götürdü bir yüzbaşıya bu çocuk atlet bu asker olmak istiyor dedi, hiç olmazsa takımımız da güçlenecek dedi. O anda asker olmuşum meğerse; üç gün sonra Necatibey'in sonunda Polis Koleji'nin yarısı Jandarma Astsubay Okuluydu, yarısı Polis Koleji, oraya gel dediler. Antremanlarımız da gayet rahat sürüyor, girip çıkabiliyorum istediğim zaman. Askerlik 30 aydı, öyle bitirdik. Bittikten sonra iki buçuk sene de memurluk yaptım orada. Şansım öyle güzel açıldı ki, çok iyi bir sporcu oldum. Güzel yaşadım, çok şükür...

Ne zamana kadar gitti bu hadise? Kulüpler Şampiyonası var... 1971 Senesinde Fenerbahçe Kulübü'nde koşuyordum. Orada da bıraktım zaten. Kulüpler Şampiyonası'nda 3.000 mt. engelli koşarsan biz şampiyon oluruz dedi. Sen koşarsın dediler, tabi kıramadık, İstanbul'da koşarken Dolmabahçe Stadi'nda ben o engel dediği yere dizimi bir vurdum! O anda ayağım şişti; kırık oldu (üzgün anlatıyor). Spor hayatımız da bitti. O sene, Akdeniz oyunları İzmir'deydi. Beni Federasyon bırakmadı, idareci yaptı. Kamp Müdürlüğü yaptım. 1993 Senesine kadar 9 tane Atletizm Federasyonu'na as başkanlık yaptım. Diğerlerinde yönetim kurulu üyesiydim. Sonra seçimle adaylık koydum, Federasyon Başkanı oldum dört yıllığına. Onu da bıraktıktan sonra bir daha adaylık koymuyorum, işime gücüm bakacağım dedim.

Bu arada ben bu süre zarfında hep Ankara'daydım. Federasyon Ankara'daydı. Ankara'dan alışveriş yapmazdım. İmalatmış formaymış, mağazayı açtığım zaman bunlar için güzel bir ekip kurdum. İmalatı da orada yapıyordum. Tüm malzemeleri İstanbul'dan alıyordum. O zamanlar daha Adidas'lar yoktu; Türkiye'ye girmemişti. İthalat açılınca Ankara'da bir tek ben Adidas ve Nike satışı yaptım; tam bir distribütör oldum. Başkasına vermiyorlardı. Aldı, yürüdü. Mağazacılığım da iyi oldu. Kimseye borcum yoktu, dalaşmadım. O zaman çek senet yoktu. Açık hesap çalışır paralarımı toplar, İstanbul'a gider dağıtırdım. Ben Ankara'dan çıkarken tüm alacakların haberi olurdu. Sporcu ahlakım tüm hayatımda devam etti.

Hafta içi her gün çalışıyordum. Bir tek Cmt-Pzr çalışmıyordum. Şimdi açıyor millet, işi gücü olmadığı için. Hafta sonları, sana özel bir şey söyleyeyim ben dans etmeye gidiyordum! Memleketimden geldiğim, o geldiğim 1955 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü'nden Feriha Çakar diye bir beden eğitimi hocası vardı. Bugün ikinci olan kişiyle ben bir dans etmek istiyorum dedi. Nasıl dans edilir bilmiyorum, bir iki defa denedim. Ankara'da o askerlik döneminde Maltepe'de Cavga Dans Atölyesi vardı. Bir gün arkadaşımınla geçerken oradan gel şuraya bir bakalım dedik. Baktık kızlar oturuyor dans öğreniyor. Biz de öğrenmeye geldik dedik. Bugün kalabalığımız ne zaman gelebilirsiniz dediler. Gündüz ancak bizim öğlene kadar, öğleden sonra antrenmana gidiyoruz çünkü. Öğlene kadar ancak olur dedi. Beş kere dans öğrenmek için gittim. Memleketimden gelmişim buraya, dans öğrenmeyi sevdim. Bir güzel dans etmeye başladım; dansın her türlü süsünü ederdim. Hatta Balkan Devletlerine gittiğim zaman ödül törenlerinde dans ederdim. Bizi gösteri için dansa kaldırırlardı. Bir gün Gençlik Parkı'nda dans yarışması var dediler. Ben de gideceğim dedim. Yine bir atlet kız vardı cirit atan, Şükran isminde Ankaralı. O da güzel dans ederdi; girdik. Öyle bir kalabalık ki eliyorlar bir de. Yani on tane alıyorlar, en iyisini seçiyorlar. Ben hepsine girip kazanıyorum kazanıyorum, Ankara'da ikinci oldum biliyor musun? (Gülüyor). Böyle bir şey olamaz yani, sene 1958.

Ben askerliğimi yaparken hep Kızılay'daydım. Başka yerim yoktu, federasyon işleri vardı. Hep Pasajlara gelirdim. En sık 20'li yaşlarımda kullandım pasajları. Kocabeyoğlu Pasajı şu anda olduğu gibi ayakkabı, konfeksiyon, çorap bilmem ne. Ankara'nın en eski ve en güzel çarşılarından bir tanesiydi. Çok eskidir çünkü orası. O zamanlar tabi büyük alışveriş mağazaları yoktu, Soysal vardı Büyük Ankara Çarşısı vardı. Herkes işte alışverişini oradan yapardı. Büyük markalar sonradan hep geldi. Sümerbank vardı. Ben hatta onlarla da çalışıyordum. Sümerbank'a hesap açtırmıştım. Paramızı oraya yatırıyorlardık, hem de tüp geçtin orada bir simitçi var hemen orasıydı. Karşı yoldaydı. Oranın müdürü de Atletizm Federasyonu Başkanıydı.

Ben mağazamı neden Ülkealan'da açtım? Şimdi burası, Ankara yine o zamanlarda İzmir Caddesi çok iyiydi. Bu Ülkealan Pasajı'nı Büyükhanlılar yaptı. Büyükhanlılar'ın eniştesinin, yani ablasının kocasının. Ülkealan'a sahip olanlar onlardı. Daha evvel de Ülkealan'ın hemen üstünde Ayakkabı Dünyası olan yer var ya bir firmanın şehirler arası otobüsleri buradan kalkardı. Eskiden zaten burası araç trafiğine açıktı. 1972-1973'lerde araç trafiğine kapandı. Çok popülerdi burası. Kızılay'da çok hareketliydi aynı dönem. Ben de çok meraklıydım buarada; gezerdim. Kızılay'ın ortasından Bakanlık tarafına baktığımda 1955-56'larda kaç kişi geliyor sayardın. Ankara'nın nüfusu o kadar azdı. Mesela bu binanın olduğu yerde iki katlı bir villa vardı. Sonra işte yıkıldı bir yol verdiler, bir dükkânı feda ettiler alışveriş merkezi oldu işte. Şimdi böyle yerlerde bakımlı olmalı. Hiç bakımlı değil, daha güzel olması lazım. Yeni alışveriş merkezleri Avrupa'da bile yok çok bakımlı. Buranın mimarı da Büyükhanlı'ların tanıdığıdır.

Ben sporcu olduğum için çok rağbet olurdu Pasaja. Dediğim gibi topu topu üç mağaza vardı. Birisi Anafartalar Caddesi, Sıhhiye tarafındaydı. Yenişehir'i biz kapattık. Şimdi maşallah gören geldi gören geldi... (gülüyor). Benim açtığım zaman, ayakkabıcılar, konfeksiyoncular, terziler geldi. Kumaş satarlardı. Sonra sonra hepsi bitti. Spor malzemeleri oldu. Her bir pasaj tek bir ürün üzerine yoğunlaşmaya döndü; o tabi çok enteresan.

Zafer Pasajı'nın bahçe halini hatırlarım. Çevirmişlerdi. Herkes gelip otururdu. Güvenpark'ta öyleydi. Herkes çayını içerdi; sohbet ederdi. Sonra sonra orada kitap filan satılırdı. Dükkân filan yoktu orada. Seyyardı. Arabayla gelir, toplarlar akşam da alır götürürlerdi. Pasaj olması için yeri kazdılar, yer altına indirdiler. Yoksa çimenlik bir alandı. Masalar sandalyeler vardı orada. Senesi 1957-1958 civarıydı.

Memleketimiz genişliyor. Tabi Türkiye genelinde 80 sonrası çok büyüme oldu. Özal ile inanılmaz bir büyüme yaşandı. Biz 1 Dolar ile yurtdışına çıkamazdık. Çok büyük sıkıntı vardı. Ticari hayatımız etkilendi bu durumda. Nüfusumuz arttı. Ticari hayat hareketlendi. Ne yapalım ne yapalım herkes düşünüyor. Hani spor malzemeleri satan bir yer açtık tamam. Daha ne yapabiliriz onu düşünüyor herkes, araştırıyor. Başkasına aklım ermez derdim ben; bildiğim işi yapıyorum derdim. Teşvik ederim genelde. Derlerdi ki biz de bu işi yapalım. Olmayan şeye, teşvik olurdu insanlar. Bir ara mesela sırf kadın çamaşırları satılırdı. Sonradan spor malzemelerine döndü; Soysal'da genellikle kuyumcular vardı, şimdi de saat, kuyumcu var, fazla da girdiğim yok aslında.

Bulvar'da, Kızılay'da bütün binalar dört katlıydı. Sonradan başladılar, yıkıp veya da yıkıyorlarsa kat çıkıyorlardı. Bir iki tane dört katlı duruyor farkındaysan. Cadde olarak aynı yerde duruyordu. Bana kalırsa çok bakımlı değildi aslında dönem ve imkanlar dahilinde. Kaldırımlar asfalttı mesela. O zamanlar öyleydi. Şimdi iki gün sonra çöker kaldırımlar. Kavga, dövüş yoktu çok sakindi her şey. Şimdi ne yapıyoruz bilmiyorum ki? iyi değiliz yani. Bakıyorum da (üzgün görünüyor) ben de 80 yaşında insanım, gördüm geçirdim o dönemleri...

Sözlü Tarih- Mete Ragıp Soysal

Yaş:70

Doğum Tarihi:02.09.1948; Doğum Yeri: Ankara

Eğitim Düzeyi: Yüksek Okul

Meslek: AÜ. Fen Fakültesi- Elektrik Elektronik Bölümü Mezunu; Lokanta İşletmeciliği Yapmış

Baba Mesleği: Ticaret

Çocukluk İkametgâh: Kızılay; Yetişkinlik İkametgâh: Yenişehir – Çankaya

Çocukluğumda Kızılay'da yaşadım. Gençliğim İstanbul'da geçti. Evimiz Bulvar, Atatürk Bulvarı üzerindediydi benim. Çocukluğumuzda Bulvar, Eski Ankara kalmadı ki; o kadar güzeldi ki siz yukarıdan aşağıya inerken her tarafta güzel cafeler, pastaneler falan var ve Kızılay hakikaten insanlar grand tuvalet giyinir ve oraya gelirdi. Gelir düzeyinde mesela bu kadar şeylik yoktu, eskinin ayrılık. Mesela, herhangi bir çalışan birisi, ayda haftada bir defa çoluk çocuğuyla Kızılay'a gelir, Cafe de oturup bir yerde yemek yiyebilir. Şimdi ayda bir defa bile gelmek zor çok kişinin. O devirde, uygundu; şartları uygundu geliyorlar kalırlardı. Kızılay nezih bir yerdi, herkes onun için gelirdi. Eski kültür kalmadı ki!

İlkokulu bitirdikten sonra gittim (İstanbul). Mimar Kemal İlkokul'unda okudum. Bu bina yapıldıktan sonra 70'li yıllarda döndüm (Ankara'ya). Bir süre Ankara'da, Bursa, İzmir'de yaşadım. Çankaya'da oturdum. Valla gezdiğimiz yerler, iş için Kızılay'a geliyorduk. Arkadaşlarla, eşimle yeni de evlenmiştim o civarda cafelere filan değişik yerlere geliyorduk.

Bizim semtimizde temiz bakkallar vardı. Büyük marketler yoktu. Eski devirde market olarak meşhur Güvenlik Caddesi'nde Güven Market vardı, yabancılara filan da satardı. Kızılay'a geldiğiniz zaman da Sakarya Caddesi, eskinin alışveriş yeri idi. Mesela burada Köroğlu Bakkalı vardı; Besi Çiftliği eski köşenin önünde gayet güzeldi peyniri, Sıpama vardı; Balık eskiden beri vardı ama nezihti. Şimdiki gibi birahaneler olmadığı için aileler gelirdi. Buradan alışverişini yapar giderdi. Bir çeşit AVM gibiydi buraları. Giyim, ayakkabı gibi ihtiyaçları Çankaya'dan bakardık. Şimdi mesela bazı şeyler sizlere komik gelir de... Kalem biterse, samanlık kağıt gibi, kalemi böyle kalem traşla açarız biterse de arkasına bir şey yerleşir ucu uzatılır. Zengin veya fakiri yok! Memlekette yok çünkü! Herkes onu kullanır. Herkesin ilkokula giderken bir hokka, divitle yazarsın, dolma kalem veya bazı şeyler yoktu. Şimdi herkes o şekilde sanır. Ayakkabı filan öyle herkesin "param var şu ayakkabıyı alırım demekle olmaz" hatta çocukken bir numara büyük alınırdı ki bir daha ki sene giysin denirdi. Eski devirde ben çok iyi hatırlıyorum çocuklukta, gömlek mesela frek gömlek, büyük yenilik! Neymiş efendim, eskiden gömlek giyilir, eskidi mi ters yüz edilirdi. İçerisinden gömlek şeyi ve yaka yedek veriliyor, büyük yenilik! Sonra 78'lik plak bir kez çalarsın iğnesi gider ikinci çalınırdı. Ondan sonra büyük yenilik iki defa önlü arkalı plağı çalıyor iğne çıktı diye 78'lik. Ben bunların eski şeylerini de bulup getireyim. Yoktu ki ne alacaksın. Mesela okulda el işi dersi vardı. Ben bir tane hala saklarım yumurtam vardı çorap örmeyi, yama örgü yapmayı kız erkek herkes bilecek diye, öyle okuduk. Ondan sonra köşe başlarında her yerde bayan çorapları çekilirdi. Tamir olurdu kaçan çorap. Öyle şimdiki gibi at yenisini al yok! Kendi yapılırdı. Oyunağımızı kendimiz yapardık. Kızlar oyuncak bebeğini, erkekler tel büker araba yapardı. O yüzden o dönem ki erkeklerin el becerisi o yüzden fazladır. Yoktu ki memlekette bazı şeyler yoktu. Ama buraları da eskinin AVM'si gibiydi Sakarya Caddesi, en iyi peyniri, eti burada bulurdun gelirdin. Bu tarafa gelirdi herkes. Saman Pazar'ı tarafı daha toptancılar satarlardı Ankara'nın. Başka da öyle Çankaya- Kavaklıdere bu kadar tutulmuş değildi. Bir ara geldiğinde Marshall şeyiyle Amerikalılar oturmaya başladı Kavaklıdere'de.

Memleketten Uşak'tan babam filan giderse bir şeyler getirirlerdi.

Kendi işlerimiz olduğu için ne zaman istersek, babamla ben gelirim, dururum. Çalışma saatlerim esnekti.

Eskiden kültür filan o kadar çoktu ki. Şimdi yok ki! Belli sergiler, Zafer Çarşısı aşağılarında. Eskinin Kızılay tarafına gittiğin zaman meşhur PEKPAK Pastaneleri vardı, kalmadı. Sinemalar vardı. Piknik vardı. Büyük Sinema vardı. Hep Sinema doluydu buralar. Ulus Sineması vardı. Karşısında Ankara Sineması vardı. Ankara Sineması'nı İş Bankası işletirdi. Büyük Sinema filan. Kavaklıdere'de Gölbaşı, Ulusu tarafında İnci Sineması bunlar Ankara'nın en güzel nezih sinemalarıydı. Eskiden şeyde Kurtuluş, Cebeci Dört Yol'un orada açık hava sineması, kukla, bu Kukla Kebap'ın sahibi orada kukla oynatırdı. Gazinolar gelir, şarkılar söylenir parkta şey yapar, ondan sonra Hadi; Hadi Amca! Hadi Baba derdik. Neydi soyadı hatırlamıyorum şimdi de. Kukla oynatırdı. Ondan koydu kendisi Kukla

Kebab diye. Bütün gençler, çocuk oraya giderdik. Yazlık sinemalar orada vardı. Daha Cebeci Dörtüol tarafında. Yani o taraflarda öyle şeyler olurdu.

Bizimkilerin ilk yerleştikleri yer Çıkrıkçılar Yokuşu. Ankara'nın eski yerleşme yeri orasıymış. Sonradan buraya geliyorlar. Çıkrıkçılar'dan buraya geliyorlar. İşhanı yani. Şimdi şöyle; dedem bir kısmını satıp bir kısmını bağışlamış. Bizim Çiçekçi Mahmut'un Köyü'nün olduğu yer dedemin çiftliği imiş eskiden. Çandır Çiftliği, Çivril Toprak o zaman Uşak Kütahya'ya bağlıydı. O devirde, Kurtuluş Savaşı'nda filan dedem, dayısıyla filan çete savaşlarına gidiyorlar. Hatta dayısı General Trikopis'in teslim ve esir alınmasında bulunanlardan (2 Eylül 1922). Bunlar köylülere bağışlıyor arsayı, Işıklı Köyü oldu orası şimdi. Ticaret yapıyorlar, bu binaların kimisini oradaki arsalarını sattıktan sonra yapıyorlar.

Ben size tarihini anlatayım; biz burada inşaata başladık. Eniştemin kocası vefat etti. O zaman Yapı Kredi Bankası'nın sahibi Ziya Taşkent amcamım canciğer arkadaşıydı, İstanbul'da. Hanımının da dayısı Sait Dormen (Haldun Dormen'in Babası diye bilgi ekledi) Ziya Taşkent'e, Yapı Kredi Bankası'na sattılar orayı. Benim doğduğum büyüdüğüm bina orası, şimdi Yapı Kredi Bankası orası. Atatürk Bulvarı'ndaki. Soysal Apartmanı. Orası yıkıldı. Eskiden büyükler bir şey derse, ötekiler de uyardı. Dedem apartman halindeyken, terasını bahçe gibi yapmıştı. Mesela Madam Marga Bale Okulu vardı, Soysal Apartmanları'nın altındaydı. Süreyya Gece Klübü vardı. Beyaz Rus'tur; kaçan. Belarus'lu. Aşçısı filan da Rus'tu. Arkasında Nuri Kuş, Ankara'nın en eski bisikletçisi vardı. İlk yerli engelli arabasını yapardı. Kurtuluş'a taşındı. Bisiklet tamircisi yoktu; herkes ona gelirdi. Radyo tamircisi vardı.

Soysal İlk yapılan pasajlardan biri. Bir de aşağıda Kocabeyoğlu Pasajı eskidir. Sonra, 72'den sonra Büyük Sinema kapandı, orası pasaj oldu. Ankara Sineması kapandı o da pasaj oldu. Hatta onun yeri de benim arkadaşındır. Balıkcıoğlu Han'ın sahiplerindendir; Tevfik Balıkcıoğlu diye. İstanbul'da yaşar şimdi. Daha sonra, işte ilk başta kuyumcular doldu. Televizyon çıkınca işte yavaş yavaş sinemalar kapandı.

Pasajın inşaatı, 70'li yıllarda başladı. Ben 71'de evlendiğimde bitmişti inşaatı. 68-69 gibi başladı. 70'li yıllarda aşağının, asma katın ruhsatı filan alındı. Mimarı Rahmi Bediz. Bu şimdi yanda eski bir hanımız var bizim. O handaydı bu mimarlar, büroları oradaydı. O Bina da benim doğduğum yılda yapılmıştır, 1948. Safiye Soysal İşhanı. Babannemin adına yapmışlar, dedem öldükten sonra çocukları annelerin adına yapmışlar. O zamanlar mimarlar, Ankara'nın biraz popüler mimarlarıydı. Bizim Han'da kendi kiracımızdı; babamın iş yeri filan da orada olduğu için daha sık görüşme şansı vardı. Bu binayı yapan Tusso İnşaat. Tusso daha sonra, bir yerde şeyde aldılar, Blokları filan var. Şimdi şöyle, iki üç kişilerdi. Aralarından birisi vefat etti falan ortaklar içinden vefatlar olunca...biraz ondan sonradan bitirdiler. Onlardan bir tanesi eczacıydı burada. Eniştem Mehmet Güngör ve diğer eniştem kontrol mühendisiydi. Bu binanın kontrol mühendisliğini yaptı. Çok çalıştı, Fen İşleri Müdürlüğü yaptı. Motor Mehmet derler. Korkut Özal sınıf arkadaşıydı galiba. İTÜ'den mezunlar. Yıllıklarından biliyorum. Mimarisiyle ilgili, yerli üretilen ilk yürüyen merdivenleri buraya takıldı. Antep'ten geldi bu merdiven. İhsan Dayi ve Muzaffer Bakbak sahipleriydi. Her ikisi de vefat etti. Muzaffer Bakbak aslında Antep'ten radyo tamirciliğinden bu şeye atladıydı. Daha sonra çocuklarıyla falan Türk Silah Kalıp Sanayii'e, askeriyeye belli parçalar üretmeye başladılar. Yürüyen merdiven işini askıya almışlardı. İlk yerli üretim buraya takıldı, şu anda da İzmir'inkiler var o da yerli. Yani bir yerliden, başka bir yerli üreticiye geçildi.

O devirde ilk açılan bir yer olduğu için, Ankara'nın tüm ciddi bilinen firmaları burada açmışlardı. Asma Kat İlk yapıldığında VAKKO istedi. Vitali Hakko babamın arkadaşıydı. Geldi, yanlarında müdürleri vardı. Biz İstanbul'da yaygın sistemle çalışamayız, bina sistemine alışkınız dedi. Sistemimiz ona göre dedi. Ondan sonra Bulvar üzerinden, bir iki sene sonra orayı açtı. Şimdi orası Kimlik oldu. Vakko orayı açtı, uzun yıllar kaldı. Samimi arkadaşlıkları vardı. Benim muhitimin çoğu

da İstanbul'da. Kuruçeşme'de evimizin bulunduğu arsa Galatasaray Adası (SuAda) ile aynı tapu içindeydi. Ayırdılar.

Eski devirde pek çok kişi gelirdi pasajlara. Şansallar, Minaz... Eskiden şimdi kuyumcuların çoğu, zaten kuyumculuk sanatı Ermeniydi çok. Joseph Şansallar, Minaz'lar. Şimdi bir tek Aydın Abi var, Süryani'dir. Armağan Ermeni'dir. Bunlar çok eskilerin yetiştirmesidir. Onun karşısında Minaz vardı. Bu Şansal filan Karum'a gittiler. Karum'da pek şey yapamadılar. Şimdi Şansal'ın sattığı yüzükler bilmem neler yoktur İstanbul'da! Eskilerin uygundu fiyat,kaliteli memurlar Bakanlıklar'da olduğu için gelirdi. Sonra, Uğur'un Saati en kıymetli saati o satardı. Bunlar hep sonra kapattılar. Karum'a gittiler. Karum aslında ne demektir bilir misin? Karum, alışveriş merkezi demektir. Eski devirde, mesela kapalı alan olmadığı için mesela Beypazarı bir Karum. Nalbantiyla, bilmemesiyle o caddesiyle vb. yapılan yerlere Karum tabir edilir. Ankara'nın eskiden Karum'u Beypazarı'dır. Beyler, millet pazar ihtiyacını görmek için o yerlere gelir. Eski devirde panayır, alışveriş olan yerlerde bugünkü karşılığı AVM'dir. Tabi eskilerde kapalı değildi açık alandı. Beypazarı, Nallıhan bir Karum! Bursa'da mesela Kapalıçarşı, Kozahan, İpek Camii...Kumaş satarlar bu sefer orası da bir Karum. İstanbul'da Kapalıçarşı mesela Karum. Pasajlar, o taraftan devr alıyorlar. Mesela en eski ve kaliteli ayakkabıcısı Korman buradaydı. Çankaya'da Korman Siteleri var, o sitelerin sahibi Korman burada ayakkabıcıydı. Hayri, Tezveren. Cenap da duruyor ama aşağıda geçen sene vefat etti. Hayri şu anda Bursa'da. Kırkayak da buradaydı. Hayri'nin sattığı ayakkabıyı hiç kimse satamazdı. Mevsim Çanta. Niyazi Nartak. Bana burada Hayri derdi ki ben bu adam kadar deriyi iyi anlayan bakar bakmaz bilen Niyazi derdi. Niyazi "bu deriden çok iyi çanta, ayakkabı olur" dermiş bakar bakmaz. Mevsim Çanta en güzel çantalar satılırdı. En popüler ayakkabılar satılırdı Hayri'de. Bursa'da Meşhur Tezveren Baba Türbesi'ni işletiyor Hayri. Zaten ondandır, soyadı oradan gelir. Şu anda sağ ve Bursa'da yaşıyor. Bizim Han yıkılmadan evvel Foto Hollywood Adnan, babası Ramazan bunlar en eski fotoğrafçısıydı Ankara'nın.

Tabi şimdiki alışveriş merkezleri gibi değil, pasajlar. O zaman pasajlar, ayyakıbcısıyla, perdecisiyle, Fuat Optik... Kapattı gitti, Niyazi Sağlam vardı. Ankara'nın en eski gözlükçü, ilk gözlükçülerinden biri ve saatçiydi. Sonra kardeşini yetiştirdi. Kent Optik Niyazi sağlam'ın kardeşidir. Fuat Optik varı; Fuat Çelimli sahibiydi. Aşağıdaki pek çok saatçi onun yetiştirdikleridir. En iyi ve en kaliteli gözlükçüleriydi. Onların sattıkları gözlük ve çerçeve çeşitleri kalmadı, müşteriye yakınlık intiba kalmadı. Böyle konuları bilen yok. Çin'de yaptırıyorlar şimdi gidin başka gözlükçüde aynıları var. Ama reklamın gücü!

Pasajın kullanım durumu tabi düştü. Bugün AVM'lerde bile pek çok yer kapanmaya başladı. Yani demek istediğim bazı şeyler olmuyor, bazıları kapanıyor, gidiyor; rağbet olmuyor. Dolar yükselinece pahalı geliyor mesela.

Kocabeyoğlu Pasajı eskiden, şimdiki gibi değildi. Daha nezihti. Eskiden elektronik aletler, ütü tamircileri, fotoğraf makinesi, 45'lik plak satılırdı. Kasetlere doldururlar. Şimdiki gibi değildi. Sahiplerini tanımıyorum. Genellikle, müzik plak filan alırdım. Cemil, Tansel en eski plakları satarlardı bunlar. Sonra 45'lik, Long Play müzik satarlardı. Bu Ali Nazmi Pasajı orada da Mustafa Sağyaşar'ın plak evi vardı. Bu taraflarda en popüler, gençlerin çoğu oralara gider, müzik şeyleri alır. Plak ve 45'lik alırlardı. Şimdi girerdik aşağı tarafında, ufak tefek ihtiyaçlarımız için giderdik. Arka kapısında aşağı inersin tam köşedeydi. Dipte bazı şeyler vardı, elektronik aletler satılırdı. Eski ütülerde rezistans konurdu. Onlar orada satılırdı. Sonradan çıktı Huwer'in buharlı ütüler. Vidasını açar içine rezistans koyarsın. Yedek parçası bazı şeyleri bir de Amerikan Pazar'ı dedikleri... Bir de Kavaklıdere'deki Amerikalıların kullanmadıkları malları Kocabeyoğlu'nda onları satarlardı. İlk başta Amerikan Pazarlarından önce bunlar varı, ikinci el şeyler vardı.

Elgün Sokak'ta arkadaşlarım vardı, tam karşısında köşedeydi. Liman Lokantası vardı, babası sahibiydi. Hasan Papilla, Liman Lokantası'nın sahibi. Türkiye'de ilk Bozüyük'te alabalık çiftliği

kuran adamdı. O tarafa da getirdi. Liman Lokantası çok meşhurdu. İzmir Caddesi'nde giderseniz köşede eczaneyi dönünce o taraftaydı. Onun karşısında arkadaşlarım otururdu. Tam onun karşı köşesinde de Meşhur Ankara döneri yapardı; Veli Erdal. Bir tane de Saman Pazarı'nda Süha vardı; Fenerbahçeli Süha diye. Süha'nın torunları işletiyor, dedem usulü diye.

Ülkealan Pasajı'nda spor malzemeleri satılırdı. Eskiden beri öyle. Ön tarafında bir pasaj vardır, arka tarafta Menekşe Sokağa çıkarsınız. Demirsoy Pasajı'nın oraya çıkarsınız. Ülkealan bir tür geçit gibidir. Üzeri de İşhanı. Spor malzemesi için giderdik. Karşısındaki Menekşe Pasajı, Amerikan Pazarı'ydı. Fotoğraf Makineleri bilmem neler...

Zafer Çarşısı, eskiden beri kitapçılar vardı ve resim sergilerine giderdim ben çok. Zafer'e girersiniz Bulvar'dan sol taraf sergi salonuydu. Eskiden insanlar çok meraklı takip ederdik sergileri Zafer'de. Sonradan kaybettiler merakını. Benim bir arkadaşım var İstanbul'da Birim Bozok, Atatürk'ün meşhur can ciğer arkadaşı, yağveri Salih Bozok'un torunu. Şimdi Mimar Sinan Üniversitesi'nde Hoca. Şimdi, okul çağında yine sınıf arkadaşımız Amber Karındaşın yeğeni. O da çok güzel resim yapardı; işte gideriz. Daha lise çağlarındayız "bu ressamın yalnızlığını anlatır" bilmem ne bana da anlatırlardı. Birim Bozok sonra, yurtdışına gönderilen harika çocuk oldu. O devirde Ankara'ya geldiğinde beni de götürürdü. Bana da alışkanlık oldu sergilere giderdim. Mesela İstanbul Şan Sineması'nda da bir hafta Klasik Türk Sanat Konseri, bir hafta Klasik Batı Müziği konserleri olurdu; onlara da giderdim. Münir Nurettin Selçuk idare ederdi, Klasik Türk Müziği Konserleri'ni. Ankara CSO'da eleman almıyorlar; konser kalmadı şimdi. Eskişehir'e gidiyor insanlar artık konserlere. Üniversite gençleri oradan kitap alırdı. Tarhan Kitapevi'ne de giderdik. İzzet Tarhan vefat etti. Zafer'de satılırdı; ikinci el satılırdı. Arkadaşlarıyla giderdin. Meşhur Zafer Kıraathanesi vardı, karşısında şimdiki Divan Pastanesi'nin yerine. Kızılay'da şey mi kaldı, eski park ne kadar nezihti. Kültür Bakanlığı aldı, Demirel zamanı bir gecede binanın canına okudular. Koruma altında ama dinlemediler.

Kocabeyoğlu'nda nezih kuyumcular da vardı. Nişan yüzüklerini insanlar sipariş verirdi. Onları da yaparlardı. Mesela şimdi bizim aşağıda Türker! Çok iyi kuyumcu desinatördür aslında. Tasarım yaptı, hususi Emel Sayın için ayna yapmıştı. Onlar bile gelir özel tasarım verirlerdi. Emel Sayın'ın özellikle geldiğini hatırlıyorum. Eski devirde Ankara'da Gazinolar vardı. Grand Gazino, Gölbaşı Gazinoları vardı; şimdi öyle değil ki. Sanatçılar gelir. Aileler giderdi; hanımlar günü olurdu. İbrahim Tatlıses "Ayağında Kundura" Şarkısını Başkent Gazinosu'nda söyledi. Televizyon yok ki, millet gezindiği için sosyal hayat fazlaydı. 1969'dan önce. Sonra sonra insanlar içeriye kapanmaya başladı, gelir farklılıkları olmaya başladı. Eskiden dükkân sahibi ve yanında çalışan tezgahlar arasında bile çok büyük uçurum gelir farkı yoktu. Şimdi o insanlara sorun, haftada gelir bir o lokantaya gider; ayda bir de olsa matine bile olsa bir gazinoya götürürdü. Şimdi hepsi bitti, gazino hayatını destekliyorduk. O şarkılar da yok, sanatçılar da kalmadı.

Gelir düzeyleri, yavaş yavaş değiştiğiçe, bazı kimselerin alım gücü değişti. Ya da örenğin Dikmen'e gidiyorsun, Kızılay'da bulduğun her şey orada da var. Buralara gelmemeye başladı. AVM'ler haricinde de öyle olmaya başlamıştı, AVM'ler açılınca oralara gidiyorlar. Oraları da kapanmaya başladı. Gezdiği zaman değil, elinde poşet var mı ona bakacaksın. Sosyalleşme mekânı haline geldi. İspanya'da ben bunu çok araştırdım. El Corte Inglés diye bir örnek var. Tek bir pasaj, reyonlar var. Dükkanlar kapanmış. Barkoddan okutuyorlar herkesin malı belli reyonla çalışıyorlar. Bizim Türkiye'de getirdim ama... Ben burada bir dükkân açtım. ODTÜ'den Mimarlık Fakültesi Dekanı'ydı kayımbiraderim. Ankara'nın ilk vitrinsiz dükkânıydı benimki. En güzel havluları ben sattım. Özdilek daha başlamamıştı. Ankara ve İstanbul'da sosyal hayat olduğu için herkes birbirini tanırdı. Şuradan giderken, bu falanca bu bilmem kim derdin. Gençlerin gittiği yer belli, tanışırdu millet ve ailece giderdi herkes. Büyükşehirlerde bitti bu anlayış. Kalmadı. Görgü, görenek başka. Eskiden inşalar şık gelirdi, Bulvar Palas, Tivoli vardı Bulvar üzerinde Gama İş Merkezi'nin oralarda vardı mesela. Sığırcık kuşlarından yürüyemezdik buralarda. Eskiden Cumhuriyet Bayramlarında, Kızılay'ın Bahçesi'nin önü öyle bir süslenirdi ki, taklar vardı; harika bir kompozisyonlar işçisi, askeri geçer,

Brezilya Karnavalı gibi olurdu. Çiçeklerle arabalar öyle bir süslenirdi ki, fener alayları olurdu. Kızılay'ın çok meşhurdu kamyon süslemeleri. Tanklar aylar önceden hazırlanırdı. Efeler iner, Kastamonu tarafından gelip Sepetçioğlu Oyunu oynarlardı. Ankara'nın Seymenleri dışında bölgelerden gelirlerdi; kültür paylaşımı olurdu. Bir de Halkevleri vardı o zaman. Genel Müdürlük Yeni Meclis bahçesindeydi, yıkıldı gitti.

Sözlü Tarih- Reşat Kocabeyoğlu

Yaş: 68

Doğum Tarihi: 1949; Doğum Yeri: Ankara

Eğitim Düzeyi: Üniversite

Meslek:

Baba Mesleği:

Çocukluk İkametgâh: Ankara- Çankaya; Yetişkinlik İkametgâh: Ankara

*Görüşmecii ses kayıt yapılmasını istememiştir; bu sebeple sözel olarak yanıtlar alınmıştır.

Kocabeyoğlu...hemen hemen 85 yıllık bir İşhanı ve konut geçmişine sahip. Ankara'da Bulvar üzerinde yer alan en eski ili, üç apartmandan birisi olan Toygar Apartmanı olarak tarihsel arka planı vardır. Sonraki dönemlerde arkadaki yapıyla (Kocabeyoğlu Apartmanı) ile birleştirilerek pasaj işlevi edinilmiş. Pasaj olmadan önceki halinde en az bir yirmi-otuz yıllık geçmişi olduğunu tahmin ediyorum. Pasaj olduğu dönemin Belediye Başkanı Kemal Aygün, Emniyet Müdürü ise Ethem Yetkiner'dir.

Babamın halası Sıddika Toygar, eşi Naşit Toygar... Babamın babası, burayı Sabit Kocabeyoğlu yaptırıyor. Zaten burasının ilerisi, şu an ki Kızılay Binası'nın ilerisi olduğu gibi bataklıkmiş. Orayı kurutmuşlar sonraki yıllarda ve yerleşim o güzergaha doğru ilerlemiş...

Kocabeyoğlu pasajında iyi, nitelikli ve kaliteli malların satışı gerçekleştirilirdi. Alt katta sahaflar vardı. Bu sebeple Ankara'da hemen hemen herkesin bildiği, uğrak bir yerdi. Örneğin, Sümerbank vardı vaktiyle, pasajın arka tarafındaydı. Bu Pasajı, Ankara genelinde önemli bir noktaya taşıyan en önemli özellik, iki hinterlandı birleştiriyor olmasıydı. Yani İzmir Caddesi ve Atatürk Bulvarı'nı birbirine bağlayan, geçiş, pasaj değerini artırır. Ulus orta direk alışveriş merkeziydi. Kızılay ise zamanla ticari merkez rolünü üstlendi.

Buranın komşuluk ilişkisini destekleyen pek çok yapı vardı. Karşı güzergahta Büyük Çarşı, Orhan Öztürk'ün Bulvar Pasajı yer alırdı. Önceleri, komşuluk ilişkimiz Vehbi Koç'un Merkez İşhanı ve Yapı Kredi'nin olduğu yerde de Mola Otel ile vardı.

Pasajı kullanan kesim daha çok orta direk olarak tarifleyebileceğimiz gruptu. Ancak öte yandan her kesimden insanı da çeken bir özelliği vardı. Aşağıda İzmir Caddesi çıkışına doğru özellikle Dönerci, Yusuf Usta vardı. Burası çok uğrak bir mekandı. Bulvar'da bir başka kullanım yoğunluğunu arttırıcı Büyük Çarşı vardı.

Benim çocukluğum Çankaya'da geçti. Buraya da arabayla gelirdim. Çocukluğumda da Çankaya'da, Ankara içinde nadir araç sahibi ailelerden biriydik. Bir dönem mağazacılık deneyimim de oldu pasajda. Burada Karınca Mağazası bana aitti. Konfeksiyon, ayakkabı, çanta üzerine bir mağazacılık geçmişim olmuş oldu.

Gençlik yıllarımda, Soysal Pasajı'na giderdik. Aslında, her yerden o dönem gündelik ihtiyaçlarımızı karşılardık. Kızılay'da Piknik vardı oraya sık sık giderdik. Karadeniz Lokantası Karanfil Sokak'ta idi.

Yine köşede Sergen Pastanesi vardı, Hasan Kabalak'a ait. Oraya giderdik arkadaşlarımla. Kolejde okuyorduk, piyasa yaparak, yürüme severdik Bulvar üzerinde. Bir de bu civarda yine Kolejliler Derneği vardı. Sosyal etkinlikleri olurdu.

Devlet Tiyatrosu'na, Büyük Sinema 'ya, Restoran Cevat, Piknik, Yaprak gibi yerler yeme-içme faaliyeti için gittiğimiz yerlerdendi. Çankaya'da yapı yoğunluğu fazlaca değildi o dönem. O semtte ise Köşk Pastanesi vardı Farabi Sokak'ta. Keçiören ise Ankaralıların mesire yeridir.

Sözlü Tarih- Fahrettin Kıral

Yaş: 96

Doğum Tarihi: 1922; Doğum Yeri: İstanbul-Beykoz

Eğitim Düzeyi: Öğretmen Okulu Mezunu

Meslek: İlkokul Öğretmeni

Baba Mesleği: Memur (Ortaokul Mezunu)

Çocukluk İkametgâh: İstanbul-Beykoz; Yetişkinlik İkametgâh: Ankara (1942 itibariyle)

İstanbul-Beykoz'da çocukluğum geçti. Eniştem vardı rahmetli, halamın...Benim annem ben doğduktan iki, üç ay sonra veremden ölmüş. Beni halam büyüttü. Halamı çok severdim (gözleri doldu). Ben onunla büyüdüm yani... Her zaman da onu anarım. Şimdi bizim aile ataerkil aile. Bir büyük bina, köşk yani. Üç dört katlı, orada babaannem, babamın babası, halalarım, eniştelere, hepsi bir arada olurdu. Ben şimdi annem yok ama bunların içinde büyüdüm. Sonra babam bekar, ben çocuğum... Babam ortaokul mezunuydu. Ben tam bir Cumhuriyet çocuğuyum. Onlar öyle yetişmiş, beni de öyle yetiştirdiler. Onlar benden daha ilk zamanlarına yetişmişler ki o zamanın modern insanlarıydı. Bizim Beykoz'da o zaman okul yok. Bir ilkokul var. Kız-erkek karışık gidiliyor. Ben orada gittim. Mesela bizim okulda, sınıfta yirmi dört kız, dört erkek çocuk vardı. Bende öyle bir fotoğraf var. Öğretmenler gelmiş oturmuş, biz de oturuyoruz dört erkek. Yeni bir ilkokul yapıldı; Kırkbirinci İlkokul halen durur. Onu bitirdik. Fakat ortaokul yok. Beykoz'dan nereye gideceğiz biz? Dediler "Emirgan'da var", Kanlıca'nın karşısında Emirgan var. Eski köşklere birini okul yapmışlar o zaman. Biz her gün, her sabah vapura biniyoruz. Oradan, Yeniköy, İstinye, Emirgan, üç iskele gidiyoruz, iniyoruz oradan okula gidiyoruz. Bir tane hatırayı anlatayım size. Okuldan çıkıyoruz geliyoruz şeye, vapur iskelesine. Kos helvacı var, camekanın içinde kos helva satıyor. Çocuklar gidip alıyor, biz de o sırada kâğıttan top yapmışık. Vapuru beklerken oyun oynuyoruz. O zaman ayaklarımızda altı lastik, üstü çizme gibi konçlu ayakkabı var. Şimdi böyle topa vururken oradan benim ayağımdan o lastik çıktı; gitti adamın camekanına! Camekanı üstünden kırıyor ve kos helvasına geldi. Adam okula şikâyete geldi. Ben de rahmetli halama söyledim akşam; ertesi gün adamın kaç liraysa yirmi lira mı neydi, verdiler adama...

Ankara'ya 1942 yılında geldim. Buraya yedek subay olarak geldim ben. Askerlik şubesine verdiler. Yani ikametim Kızılay-Yenişehir'de, Necatibey Caddesi'ndeki askerlik şubesi idi. Ben orada yatıp kalktım. İkinci Dünya Savaşı sebebiyle bizi terhis etmediler. Yedek subay olarak bulundum ben. Üç buçuk yıl askerlik yaptım. Fakat, askerlikte hastalandım beni geri sabit görevlere verdiler. Ankara içindeydi yine. Ondan evvel hududa, İstanbul, Trakya'da...İkinci Dünya Savaşı'nda Almanların her tarafa saldırdığı bir zamandı...Askerlik bitince dönmedim ve Ankara'da kaldım.

Ankara'ya ilk trenle geldim. Yedek Subay Okulu'na geldim altı ay orada kaldım. Altı aydan sonra tayin oldum üç buçuk yıl gittim ve orada rahatsızlandım. Sabit görevlerde çalışacağıma ilişkin rapor aldım. Ankara Yabancı Askerlik Şubesi'ne tayin ettiler. Orada ikamet ettim, bir odasında. Ankara'ya gelirken buraya ilişkin hiçbir fikrim yoktu. Yalnız okul tabii burada olduğu için herkesçe biline bir

şehirdi. Okuldan mezun oldum gittim. İstanbul Erkek Öğretmen Okulu'nu bitirdim. Hiç kimseyi tanıımıyordum fakat öyle bir şey oldu ki...Şans! Ortaokuldan bir arkadaşımı Kızılay'a doğru yürürken karşılıklı geldik. Ulus'tan Kızılay'a yürüyordum, ben hemen tanıdım onu. Onun vasıtasıyla...zaten hiç ev aramadım askerlik şubesinde kaldım. Askerlik bitince burada evlendim. Evlendiğim için burada kaldım. Demiryollarıyla Zirai Donatım Kurulu'na müracaat ettim iş için. Hemen ertesi günü cevap geldi "buyurun gelin" diye. Ben de gittim oraya ve çalıştım. Kırk sene çalıştım aynı yerde. Oranın en küçük memuriyetinden en büyük kademesine çıktım ve emekli oldum. Orada büyük Ulaştırma Bakanlığı Binası vardı. Gar'ın yanında. Esasen Demiryollarına aittir. Gar Gazinosu'nun solundaki büyük bina.Onun hikayesi çok değişiktir. Su çıkmış efendim binanın altından. Su çıkınca, temeli atılırken işittiğimize göre çok cıva harcamışlar o deliği kapatmak için. Muazzam bir sermaye oraya gitmiş, o cıvayla kapatmışlar. Neticede çok güzel bir binadır orası ve delik deşik ettiler bizim zamanımızda. Her gelene bir oda, her gelene bir oda...Böylece orada kırk yıl çalıştım.

Eşim de Ziraat Bankası'nda çalışıyordu. O daha evvelden gelmiş buraya. İstanbul'dan...Necatibey Caddesi, Sümer Sokak'ta bir ev kiraladık. Sene 1946 idi. O dönem, Kızılay...Şimdi ben ilk yedek subay olarak geldiğimde Bahçelievler yoktu bir defa. Üç dört ev yapılmış oradan biz yürüyerek İstasyon'a iniyorduk. Kızılay'daki ana cadde vardı bir de Kızılay Binası vardı. Hepsi o kadardı! Şimdi yeni bir bina yaptılar ya eski Kızılay Binası vardı. Onun altında Kızılay Maden Suyu satan büfe gibi bir yer vardı. Güvenpark'ına giderdim o dönem. Şimdi Kızılay muhitemizdi. İlk eşimle askerlik şubesinde tanıştım ondan sonra evlendik kaldık burada. Sonra, geçimsizlik nedeniyle ayrıldık. İkinci eşimle Demiryollarından tanışarak evlendim. Cebeci de bir ev tuttuk. Demiryollarına trenle her gün gidip geliyoruz, o da öyle. Banliyö yani. Biz binamıza trenle gidiyoruz, tren tam binanın önünde duruyor ve tüm memurlar iniyor. O zaman, pasomuz vardı ve bedavaydı. Banliyö treni o dönem çok yoğun kullanılırdı. Mamak, Sincan'dan tutun hepsi oraya bağlanırdı. Demiryollarındaki hayatım çok iyiydi ve çok severek çalıştım. O zaman devlet yapıyor bu işi. Hepsi yüksek mühendis. İlk Almanlar yapıyormuş...Demiryollarında on altı tane daire var. Mali İşleri, Sağlık İşleri, Bakım İşleri her türlü iş var. Yani muazzam bir teşkilat! Keşke her şey öyle olsaydı ya! Valla! Bugün ama o iş yok ben size söyleyeyim.

Atatürk Ankara'ya geldiği zaman Direksiyon Binası'nda çalışmış. Orasını müze yaptık halen duruyor. Kaldığı, çalışma masası her şeyi duruyor. Karargah yapmış orayı başka bir yer yok o zaman Ankara'da savaş zamanında. Her türlü planını orada yapmış. Ondan kalma bir vagon var o halen orada durur. Atatürk'ün o vagonunu en sona bağlarlardı. En son vagon ile giderdi. Ona mahsustu ve etrafındakiler hep o vagona binerdi. Bizden çok evvel konut sıkıntısı varmış ve vagonlarda kalırlarmış. Devletin, Türkiye Cumhuriyeti'nin parası yok, para yok! Ankara'nın zenginlerinden para buluyorlar mali pozisyon yaratıyorlar. Ya ben çok hayret ederim bu işe yani (sesi titriyor). Şimdi har vurup harman savruluyor! O dönem Ankara'nın yerlileri zengini. Atatürk onların hepsini mebus yapmış bilmem ne yapmış. Onlar da vatan müdafaasında kurtuluşunda çalışmışlar. Ankara'nın o zamanki zenginleri pek tabii ticaretle uğraşanlardı.

Şimdi askerlik şubesi dedim, Kızılay'a giderken Demiryolu'nun geçtiği yerin hemen altında bir büyük köşk, eski köşkte askerlik şubesi vardı. Ben orada kaldım. Onun ucu Necatibey'e çıkar. O zamanlar becardım ve alışveriş yapmazdım. Subay olduğum için Orduevi'ne gider gelirdim. Sonradan arkadaşlarım gelirse İstanbul'dan mahalli arkadaşlarım, onların bütün masraflarını ben görürdüm. Bakın 1942'de. Eğlence dinlence hepsini ben karşıladım, götürürdüm. Teğmen maaşı 127 lira idi. Allaah! Öyle bir para! Eve, İstanbul'daki eve babama, kardeşlerime ordunun verdiği pirinç, nohut, un, şeker, bulunmayan şeyleri veriyorlardı birer ikişer kilo trenle yollardım.

Evlenince 1946'da, ilk zamanlar çalışıyoruz ve hiç evde bulunmuyoruz biz. Akşamları çıkıyoruz bir yerde yemek yiyoruz. Subayken Orduevi idi, sonradan Sakarya Caddesi'ne gitmeye başladık. Göreve girdikten sonra, orada beni personel dairesine verdiler. Personel dairesinde baktım ki yirmi kişi var. Girdiğim ilk işte yirmi kişi var! Kadın-erkek karışık. Daktilolar da aynı odada. Ben hepsine

bakıyorum ne yapıyorlar diye. Bütün işleri topladım ondan bundan, bir tane şefimiz vardı, kalem şefi o dönemin. Kalem amiri onun üstü de. Onun üstünde de başkanlar, başkan yardımcıları var falan...Şef olarak verilen adam Arapça yazıyor, eski Türkçe. O zaman nasıl almışlar biliyor musunuz? Kahvede bu adam oyun oynuyormuş bu adam fakat Doğu Cephesi'nde askerken, Azerbaycan tarafında askerlik yapmış yani okuma yazması var. Onu almışlar, "gel sen şuraya otur" demişler. Hiç! Ne imtihan var ne bir şey! "Madem sen yazı biliyorsun tamam". Yetmiş işte orada; beni oraya verince yirmi tane kadın ve erkekler var...Neyse teşkilat değişince odalar ayrıldı, daktilo kullananlar başka bir odaya alındı ben orada kaldım. Adamda memur kumaşı yok; ama almışlar işte! Aradan sekiz buçuk ay geçti...Bir tenhalaştık. Bir o adam kaldı bir ben kaldık odada! Adam da öldü o ara. Şef ölünce ben orada kaldım. Demiryollarının şöyle bir iyiliği vardı, bareme göre çalışıyoruz biz tabi. Barem derecenin iki üstünü veriyordu. O paraya çalıştırıyorlardı, bak! Mesela lise mezunu on üç kuruş...Onun iki üzerini veriyorlardı. Üçer yıl üçer yıl ücretini hak ediyorsun. Benim ömrü hayatım öyle gitti ve son dereceye geldim. Devirler değişti, her şey değişti. Demiryolları o kadar güzel o kadar sağlam! Öyle bir teşkilat ki yani, Türkiye'de böyle teşkilat yok! Kırk, elli, yüz bin çalışanı var bir defa! Bütün şebeke! On altı tane daire var, her daire ayrı işe bakıyor. Trenin üzerindeki için ayrı, hareket dairesi. Yolun tamirâtı bakımı için, yol dairesi. Sağlık hizmetleri ve o zaman hiç bir yerde hastane yok! Fakat demiryolu teşkilatının her şehirde hastanesi var! O kadar şahane bir oluşumdu! Tabii Ankara Hastanesi... Mahalleleri, lojmanları da vardı. Demiryolu mahallesi, her şehirde olurdu. Harekette çalışan daima devam eden kişilere de lojman! Ailesi, çocuğu, çocuğu her şeyine bakardı! Bizden sonra kimse bir şey yapmadı. Hatta biz Hollandalılardan satın aldık. Mesela şimdi Güneydoğu Anadolu dediğimiz Suriye-Irak sınırına kadar gidiyordu demiryolu, vardı! Orada çalışılıyordu. Bu tarafı Suriye, burası Irak, Türkiye...bütün hat oradan geçiyor. Onları yabancılar kurmuş, biz onları sonradan satın aldık. İşte oradan devam ettik. Netice itibariyle şimdi onları bırakmışlar, terk etmişler...Şimdi yok yani!

Evlence alışveriş...Memur...Taksitle yapar bir defa! Her yerde! Ulus'tu ama benim yerim! O zaman Ulus-Kızılay...Kızılay'da öyle o kadar imkan yoktu o zaman. Ulus'ta, mağazalar vardı. Çok mağaza vardı, büyük! Öyle büyük market diye bir şey yok de yok! Herkes kendi dükkanında çalışıyor. Şimdi, ne diyeyim...Adliye Sarayı'nın bulunduğu o cadde, şeye kadar gidiyor... Oradan bütün her şeyini temin edebilirdin. Taksitle satılan bütün malzemeler! Hal var! Halde herkes alışveriş ediyor akşam üzeri. Balığı, sebzesini bilmem nesini oradan alır. Pazarlar sonradan kurulmaya başlandı. Pazarlardan da alışveriş yaptık epeyce. Her hafta mesela kuruluyordu Yenişehir Pazarı...Halen de kuruluyor.Cebeci Pazarı da vardı; o ayrı. Yenişehir Pazarı istasyonun altındaki yerdeydi. İlk üst geçit sonradan kuruldu. Orada hiç bir şey yoktu. Zümrüt Mağazası vardı taksitle alışveriş yaptığımız. Oradan manto alırdım, hazır dikim. Benim terzim oradaydı. Tam Adliye Sarayının karşısındaki hanın bir odasında çalışırdı. Sonra o adam Amerika'ya gitti. Orada zengin olmuş, terzi! Ya! Ulus'ta seyyar fotoğrafçılar vardı. Foto Rıdvan vardı; meşhur! Adliye Sarayının karşısında öbekleşmişlerdi. Bütün hanlar, mağazalar orada. İlk Meclis'i biliyorum bir de...

Sana Ankara'yı, Türkiye'deki reformları anlatmak için Atatürk'ü anlatmam lazım...Atatürk'ü hayatımda üç sefer gördüm. Şöyle...İlk okuldayım; okula da gitmiyorum hatta. Altı, yedi yaşlarındayım. Bakın bu çok enteresan hikaye. Atatürk'ün Dolmabahçe Sarayı'nın önünde, Söğütlü Yatı diye bir yat vardı. Savarona yok o zaman. Daha alınmamıştı, daha eski...Eniştemle balığa meraklıydım; her akşam onunla balığa çıkıyordum. Kürek çekiyordum, motor falan yok o zaman. Atatürk'ün Söğütlü Yatı her akşam Dolmabahçe Sarayı'nın önünden çıkıyor boğazın sonuna kadar Karadeniz Boğazı'na kadar gidiyor, geziyor orada. Biz oradan geçerken Allaah balıkçılar, malıkçılar...O Söğütlü Yatı'nın arka tarafında koltuklar, ama hasır koltuk üzerinde güzel minderler var...En arka tarafta İsmet İnönü ve diğer erkan hepsi oradalar, onunla beraber çıkıyorlar, tekrar geliyorlar. Bir gün, işte herkes balıklarını yakalamış. "Biz bunu Atatürk'e vereceğiz" dediler. Ben de çocuğum. Onların erkanından birisi geldi, oradaki halk olarak tuttuğumuz balıkları verdik. Onu unutmam. Bir kere orada gördüm. İkincisi, yine İnönü ile beraber Paşabahçe Şişecam Fabrikası'nın Beykoz'daki temel atma merasiminde. O zaman ilkokulun ikinci sınıfındayım. Bizi okulla o temel

atma merasimi yapılacak yere yürüyerek götürdüler; bütün öğrencileri. Muazzam kalabalık oldu orası. Hem Atatürk, hem İnönü de golf pantolonlarını, kasketlerini giymişler...(Ağlayarak anlatıyor) Anlatılamayacak bir şey...Yani onlar...Şimdi bana soruyorlar "Atatürk'ü gördün mü?" (Hıçkırarak ağlıyor). Müthiş adamlar bunlar, nerede öyle adamlar? Yok! İnönü ile çok görüşüm, konuştum, her şeyi yaptım. O zaman CHP başkanı olduğunda Reis-i Cumhur olduğu zaman. Her bayram giderdim, elini öperdim. Her bayram! Sadece ben değil başkaları da! Konuyu dağıtmayayım...

Türkiye müthiş bir değişimin içindeydi. Tabi hatırlıyorum o dönemi... Bir hatıra daha anlatayım. Onuncu yıl marşı. Ben dördüncü sınıftayım. Onuncu yıl marşı için özel öğretmenler geldi. Kadın, müzik öğretmenleri. Bakın 1933 tarih! Onuncu yıl marşını orada, o öğretmenlerden öğrendik!

Konumuza, Ankara'ya geri dönelim, Ulus'ta Cumhuriyet Lokantası diyorum, Zümrüt Mağazası vardı. Taksit fişi hala bende durur. Sene 1950 oldu bu anlattığımla. Mağaza dolu işte. Fakat ben bu taksit işine hiç girmedim. Eşim onları hallederdi. Sümerbank'ın Mağazası vardı. Memurlara hükümet birer elbise için, kupon kumaş dağıttı. Siz belki bilmezsiniz ama. Ben öğretmen iken de oldu aynı. Sümerbank için kupon dağıttılar. Elbise kumaş verdiler. Ben yedek subay iken de yerimde yokum. Babam gitmiş almış kumaşı, Afyon-Sandıklı'dan. Hangi okuldaysan oraya getiriyorlar kumaşı. Sonra herkes kendi imkanları ile diktiriyor.

Beyaz eşya gibi şeyler de taksitle alınır. Ulus'tan. İlk olarak buzdolabını aldık. Hep ve her şey Ulus. Bütün o yer! Baştan aşağı! 1950'yi geçti bu dediğim. Bir dakika aklıma geldi şimdi. Her hafta bir defa tiyatroya, baleye gidiyoruz. Her program değişiminde tabi. Baş müşterisi biziz! Bir de İnönü! Allah rahmet eylesin! İkimiz de aynı dairede çalıştığımız için evde yemek yapılmıyor o zaman. Biz her akşam Kızılay'a iniyoruz. Sinemaya gidiyoruz orada; Büyük Sinema vardı o zaman. Orasının meşhur sineması, şimdi orası market, pazar gibi bir yer. Her katında bir alışveriş yeri var. Oradan çıkınca da akşam yemeğimizi yiyoruz Sakarya Caddesi'nde. Tavukçu falan değil biz daha ziyade lokantaya giderdik. Karadeniz Lokantası da var... Askerlik şubesinde bir hatıra anlatayım. Karadeniz deyince aklıma geldi. Ulus'ta bir Karadeniz Lokantası yani oraya çok gittik. Ben şubede çalışırken o lokantanın sahibi bir askerlik mevzuu için gelmiş bana. Beni davet etti, biz gittik davete. Muazzam lokantaydı; muazzam! Benim orada yediğimi, içtiğimi, "ne istiyorsan iç" falan...Orada çok buldum, sahibini oradan tanırım.

Sonra dediğim gibi her akşam dışarıda bir yerde yemek yiyoruz. Asker iken Orduevi idi, Sıhhiye Orduevi. Sakarya Caddesi'nin orada ayakta yenen yerler de vardı. Bira Park vardı mesela. Her şey yenip içiliyordu orada. İçki de var! Daireden akşam 17.30'da çıkıyoruz ya, hemen Gençlik Parkı'na gidiyoruz. Arkadaşlarımı toparlıyorum ve personelin sosyal işleri de bana aitti. Onları her akşam toparlamak görevimdi. Sosyal görevler çok önemlidir; ben personelde onun için buldum. Ben ayarlıyorum; bizi tanıdılar artık Kızılay'dakiler. Sakarya Caddesi'nin orada çok lokanta vardı; böyle tek tek ayrı ayrı değil. Bitişik nizam, bir arada her akşam giderdik oraya ve tanıdılar bizi. Gidiyoruz da ne yapıyoruz biz? Bir duble bira içiyoruz oradan herkes evine gidiyor. Şimdi bazıları, hanımına haber vermezdi. Ben hanımına haber veriyordum. Ama onlar, rakı içerler eve giderler (gülüyor). Sonra hakikaten ben kırk beş yaşına gelene kadar rakı içmedim, bira ve tatlı şarap içtim. Tekel'in yerli biraları şahaneydi. Hele o bira fabrikası, fiçî fiçî fiçî üretti. Fiçî bira vardı, beş litrelik. Orada içiyorsun, sonra gidiyorsun düşün! Şaraplar da Kavaklıdere değil daha ondan evvel çok şahane şaraplar vardı. Ben yedek subayda hastalanınca doktor bana tatlı şarap içmemi önerdi. İştah açıcı niteliği varmış. Ben orada alıştım ona, tatlı çok güzel şarabı vardı Tekel'in. Şahane bir şaraptı. Sakarya'da dükkanlar vardı o boşluklarda. Şimdiki çiçekçilerin olduğu tarafta. Her akşam alıyorum, gidiyorum. Bakın inanın buna, her akşam onları ben evlerine taksiyle bırakıyorum. Dolmuş değil bayağı taksit!O zaman dolmuş yok öyle. Sene 1950 küsur. Evlendiğim sıralar yani.

Her hafta bütün arkadaşlarımı eve davet ediyordum ben. Evlendikten sonra, ev partisi. Ama arkadaşlara içkilerinizi alın gelin diyordum. Öbür mezeleri ben kendim hazırlıyorum, bakın! Güzel salata yaparım,

balıklar bana aittir. Her türlü pişirilmesini iyi bilirim. Şimdi bu arkadaşları teker teker evlerine bırakıyorum farklı semtlere. Bazı akşamlar da, şeylere gidiyoruz. O zaman hem içkili hem sazlı sözlü yerler var. Gazinolar! Bilmem ne park falan filan. İsimleri de böyle o zaman. Kazanova Pavyon vardı orada bizim Demiryolları'nın hemen oradan yürüyerek oraya çıkardık biz. Oranın, yani geceleri kalmıyoruz biz de akşamları daha ziyade diyeyim. Akşamları saat 22'den evvel gidiyoruz. Normalde 22'de açılıyor orası biz ondan evvel gidiyoruz. Fakat orada, o sırada radyoda çalanlar sanatkarlar, Türk müziği sanatkarları, en büyükleri yani...Onlar o Kazanova Pavyon'a geliyorlardı, saat 20'den 22'ye kadar fasıl yaparlardı. Biz o fasıla giderdik. Yani bar, mar değil de biz oraya...Çok tanıdık ve tanınmış olanlar var. Onlar da bizi tanırlar! Erköse Kardeşler mesela. Hepsi bir şey çalıyor, Zeki Müren başta! Zeki Müren de var bakın, daha tanınmamıştan evvel. Oraya gelip orada hasbihali çalıyorlardı; biz de onları dinliyorduk. Bar zamanı gelince çıkıp evlerimize gidiyoruz. Onların programı sonra sabaha kadar, ohoo...Sırf erkekler girerdi; oraya kadın giremezdi hiç görmezdik. Yani öyle bir adet yok o zaman. Kadınlar fazla sokakta yok, işten eve evden işe...Sana bununla ilgili anektod.

Öğretmen olarak Afyon'a tayin oldum. 1942 Sene...Orada valiler tayin ediyor o zaman. Afyon'un kazalarına beni Sandıklı'ya verdiler. Bekarım o zaman. Yirmi, yirmi iki yaşlarındayım. Ev de yok kalacak. Oranın imamı varmış, imamın hanımı var çocukları da askerdeymiş. Onların evinde bir odaya bana kiraladılar. Nerede yatacağık, ne edeceğik! O imamların evinin orada pazar yeri var. Açık yani altı, direkler üzerinde okul. Okul yukarıda, onun altı boş. Oraya işte, koyunları, hayvanları getiriyorlar satış yapıyorlar. Bir kurban bayramıydı hiç unutmam, "bana bir kurbanlık alalım" diye imam ve hanımı bana yardım ettiler. Aldılar, kestiler, pişirdiler bir teneke içinde kavurma yaptılar bana. Ben okula gidip geliyorum, akşamları kesip yiyorum. Böyle altı ay idare ettim; oradan da yedek subay okuluna gittim. Öğretmenin nasıl kıymeti var o dönem. Yoksa beni nasıl eve alsınlar! Öğretmen okulundan çıkan öğretmenlerin kıymeti var diyorum. Şimdiki için bak bir şey demiyorum. Çocuk psikolojisinden anlayan öğretmenler! Altı tane dersimiz sırf psikoloji üzerineydi. Çocuk terbiyesi okuyoruz, seçme! İlkokul öğrencileriydi benim. Bak şimdi, Afyon'da sokaklarda kadın yok! Kız yok! Hiç görmüyorum! Yok kimse! Fakat, ben oradan geçerken kapılar açılıyor, bakılıyor. Kadınlar! Başka kim bakacak! Hııı bak onun için de o zaman...Kız öğrencileri göndermiyorlar, başımız deritte!Ya! O zamanın en büyüğü, muhtar göndermezse ne yapacaksınız! Yerel baskı! Muhtar, öğretmen ve bir tane on başı. O zaman bu üçü birleşecek! Diğerleri hiç göndermez. Altı aydan sonra istifa ettim geldim buraya. Bu sefer okulda okuduğum masrafları istediler.

Ulus'a giderim, Gar Gazinosu'nda bence faal bir yerdi. Şimdi şöyle, Gar Gazinosu'ndan evvel orada bir lokanta var. Gar Lokantası'nda Abdullah Efendi vardı bakın. Onu hiç unutmam, o bizim arkadaşlara veresiye bile verirdi. İçkili miçkili ne istersen! Sonra o adam gitti Çankaya'da bir yer açtı. Türk Azeriydi, sonra kaybettik. Gar Gazinosu'na hep yabancılar gelirdi. Çok şahane bir yerdi. Arada sırada giderdik oraya kadın-erkek. Bar havası yok öyle. Bolu öyleyken Ankara'da her şey kadını-erkekli yürüyor. Ulus'ta öyle her taraf öyle! İstanbul'da Rumlar vardı o dönem. Onlar ele başlık yapıyorlardı, orkestralar hep onların. Beykoz da benim bulunduğum yerde her hafta eğlenceye geliyorlardı, İstanbul'dan Beykoz'a...Beykoz çok uzak kalır İstanbul'a. Bir buçuk saat mesafe. Azınlık haldelerdi, Beykoz'da da Ermeni, Rum Mahalleleri ayrı ayrı hep vardı. Ama dost gibiydik. Osmanlı'nın birleştirdiği bir nüfustu. Ankara'dakileri bilemiyorum.

İlk eşimle tanıştıktan sonra ben yedek subayım, o zaman resmi kıyafet var. Bayramlarda o üniformayı giyiyorsun. Subay üniforması ama kırmızı mırmızı birşeyleri var üzerinde. Balolara öyle gidiliyor. Ben onunla yeni tanıştım. Tam da 29 Ekim'e geldi. Bakın Etnografya Müzesi, Ankara Palas'ta devletin baloları yapılıyor. 29 Ekim çok mühim! Herkese açık orası ama siviller giremiyor. Sivillerle de valiler yapıyordu herhalde. Ben subay olduğum için ona rastladık. Oraları hepsini dolaştık ve dans, orkestra her şey vardı! Orkestra çalıyor sonra bir tanesi de...Onu hatırlayamıyorum. Balo gene ama neydi? Yedek Subay Okulu'nda öğrenciyken biz orkestra kurduk. Müzik orkestrası. Bütün öğretmen okulundan arkadaşlarımla beraber, orada on beş, yirmi kişi olduk. Hepimiz bir şey çalıyoruz. 30 Ağustos Zafer Bayramı. Bu Opera Binası, o zaman Sergievi. Aşağısı boş, üzerinde bir yer var oraya

orkestralar geliyor. Orada çalışıyorlar, herkes aşağıda dans ediyor, oynuyor. Yedek Subay'daki öğrencilere 30 Ağustos'ta "siz de çalacaksınız" dediler. Bizim de işimiz zaten. Neden askerlik yapmıyoruz orada?! Büyüklerin, oradaki subayların nişanlarına, nikahlarına gider müzik yapardık biz. Onların merasimlerinde bulunurduk. O Sergievi'ne bizi de götürdüler. Riyaset-i Cumhur Orkestrası da gelmiş, o da yanımızda. Muazzam bir şeydi o gün, çok memnun oldum. Vaziyetle şimdi onu anlatacağım, İnönü Cumhurbaşkanı. Başbakan Şükrü Saraçoğlu, biz de çalışıyoruz. Ben ağız mızıkası çalışıyorum ve bir de bateri. Bateriyi bırakınca ağız mızıkası. Ağız mızıkası ile harmandalı çaldım. Şükrü Saraçoğlu harmandalı yaptı. Muazzam bir hatıra bu. Mızıkayı ben küçüklükten beri çalarım. Bir gün üçüncü sınıftayken, daha yüksek sınıflardan bir erkek çocuğu çalışıyordu. "Ver bana bir bakayım" dedim. Aldım onu ve hop çaldım ben. Aradan seneler geçti. Ben ağız mızıkasını bırakmadım. Belki elliye yakın mızıkaya eskittim. Eskiden şimdiki gibi modern değildi. Ahşaptan yapılırdı, ağzım hep yara oldu. Bana yasakladılar çalmayı. Ben çok ağladım. Modeli değişene kadar kullanamayacağım sandım. Bir bayram sabahı, erkenden, Beykoz'un çayırı meşhurdur. Muazzam bir çayırılıktır. Oraya bayram günleri salıncaklar gelir, lunapark kurulur. Eskinin lunaparkıdır bu. Ben mahzun mahzun gidiyorum oraya doğru. Yere baktım şöyle kocaman, daha hiç açılmamış ağız mızıkası "tanrı gönderdi" diyorum! Çayırın içinde! Çok enteresan yahu hayret ettim ben! Etrafıma baktım kimse yok! Ben onu aldım.

Ankara'da çalmayı bıraktım. İstanbul da Papa George vardı o zaman çok meşhurdur. Yüksek kaldırımlı piyanodan tut da en küçük müzik aletleri için orasıydı. Levantenlerin olduğu semtte, Beyoğlu'na çıkan o yol. Halen daha orada satılır. Sonra oradan org satın aldım. Yabancı dediğin de Pakistanlı mıydı neydi. Çok meşhurdur başka yerde yoktu zaten. Bir yerlerden getirip satardı. Ankara'da da müzik aletleriyle ilgim devam etti. İlk daireye girdim, arıyorum etrafta müzik yapan birisi var mı diye. Bu müzik nereden geliyor? Onu sana anlatayım. Doğduğum günün gecesinde aşağıda fasıl heyeti varmış. Babam, enişterim ve mahalle arkadaşları fasıl yapıyorlar. Ben o kadar müziğin içinde doğdum. İçki de içerlerdi efendice, hepsi aile babası. Ankara'da neyse birkaç arkadaş buldum kendi hallerinde. Sonra yapamadık müzik. Netice itibarıyla emekli olduktan sonra Edremit'in Akçay, Balıkesir 'de kamp var. Çok şahane bir yerdi, asırlık çınar ağaçları. Her sene orada üç ay kamp yapılıyor.

Ankara'da gidip gelirken pasajları hep gördüm. Taksit işine girmedim. Haftasonu evdeyiz. Kızılay'da Hanımeli Sokak'ta yaşıyoruz. Çalışırken yürüme durumumu anlatayım önce. O bizim büyük binadan, her gün Ulus'a bir defa gidiyorum hiç durmadan ama. Şu söylediğim iş hergün yapılan iş, bakın. Daireden öğlen çıkıyorum yemek yedikten sonra, dairede yiyorum yemeğimi de buarada o da tabi birkaç sene sonra oldu. İlk girişte evden yemek götürüyordum. 1955'ten sonra o işler düzeldi. Yemekler çıkmaya başladı, paramızla tabi. Ulus'ta benim bir merakım da müzik ve filatelin, pul! Pulculuk! Muazzam işti! Hala ağlarım! Şimdi Ulus'a yürüyorum postaneye. Bütün dünya ile, bütün dünya. Avustralya'dan tutun Amerika. Asya, Çin, Japonya, Hindistan, Birmanya, Avrupa'nın bütün devletleri! Hepsinden muhabere ediyorum. İngilizce! Mektup yazıyorum, onlardan pul istiyorum. Bana şu pulu yollar mısınız diyorum. Benden itimat ederler, yollarlar. Hiç bir ücret de almadılar. Düşün! Ben de onların istediği pulları buradan gönderiyorum, Türk pulları. Oradaki mecmualara adresleri olanlara yazıyorum. Kim hangi pulu biriktiriyorsa yazar. Ona göre...O beni çok oyaladı. Postanede gelen mektupları alıp daireme geliyorum akşam eve gidince onları açıyorum. Hepsine teker teker cevap veriyorum, mektup yazıyorum. Haftasonu falan yok her an aynı. Dairede çalışıyorum, akşama sinemaya gidiyorum, yemeği dışarıda yiyoruz. Rutin! Sinemaya Büyük Sinema'ya gidiyor sonra yürüyerek eve dönüyorduk.

Kocabeyoğlu Pasajı ile ilgili ayrıca bir hikayem var. Pul biriktiriyorum ya evde onları bir köşeye koydum. Orada pulcular var. Gene var. Oğlu da var ama o Çankaya taraflarında bir yerde. Oradan çok pul aldım, çok gittim. Bu pul işi yıllarca sürdü. Türkiye'de başka hiç kimsenin yoktu. O kadar para döktüm onlara. Bir oda dolusu. Bahçeli'deki evimizde vardı. Hepsini verdik, sattık. Yok pahasına gitti. Trilyonluk pul vardı. Alt katta ve üstte pulcular vardı. Ben onunla meşgul olduğum için ona dikkat ettim. Çok bakımsız bir yerdi. Tuvalete gitmek istesen anahtar yok! Sen oradan gidip anahtar

istiyorsun bilmem ne. Bacınoğlu var altta. Çok gezdim oraları. Org satın almak için. Hem İstanbul'u hem burada müzik aleti satan yerleri çok gezdim. Bacınoğlu Kızılay'da tekti. Ulus'ta vardı ama esas merkez İstanbul'du. Onun için izin alıp İstanbul'a gittiğim çok oldu. Her akşam gidiyordum. Akşam daireden çıkınca önce postaneye uğruyorum gelen mektuplar varsa alıyorum hiç durmadan yürüyorum. Kızılay'a geliyorum, o pasaja gelip pullara bakıyorum, pulcuları tek tek geziyorum ne gelmiş, ne gitmiş diye. Ondan sonra tekrar Maltepe tariki ile Bahçelievler'deki birinci caddedeki altmış iki numaralı eve geliyorum. Her gün ama bu, yaz, kış. Hem yürüyüş sevda hem pul sevda. Yürüyüş yürüyüş! Benim için müthiş bir yenilik diyemem Kocebyoğlu için. İstanbul pasajlarının yerini tutmaz, Ankara'nın farklıdır. Ulus için de aynı derim. Ben hemen hemen her akşam Hal'e de uğrardım. Balık malık bir ihtiyaç varsa mutlaka alırdım.

Soysal Pasajı ile hiç ilgim olmadı. Aslında dediğim gibi arkadaşları götürürdüm ya Sakarya Caddesi'ne her akşam uğrardık bir defa. İçinden geçip Sakarya'ya geçtiğimiz çok oldu. İzmir Caddesi'ne giderdim müzik aletlerine bakmak için. Tiyatrolara da birkaç sefer gittim. Sinemalara da gittik hatta. İzmir Caddesi değil de Bulvar'a geçerdik.

Ülkealan Pasajı ile de temasım olmadı. Aslında onların...Bir şeyler için bazen uğrardım ama şimdi hatırlayamıyorum pek. Eskiler unutulmaz da en yeniler unutulur! Zafer Pasajı'nı hatırlarım. Heykel'in orada. Park halini hatırlamıyorum. Orada pul sergileri açılırdı. Birkaç sefer gittim o bahaneyle. Her çeşit şey vardı orada. Orası bakımlı ve güzeldi. Vitrin düzeni vardı. Bölünmüştü içerisi. Sergi salonu muazzamdı.

İstanbul pasajlarına çok gitmedim. Ankara pasajları bence fena değildir. Kullanımları zamanla değişti. Marketvari oldu şimdi ekseriyetle. Atatürk Bulvarı ile gençlik geliyor ama orada duramıyor. Bizler aktif kullanıcıydık.

Sözlü Tarih- Halil İbrahim Gököğlu

Yaş: 98

Doğum Tarihi: 6 Eylül 1920; Doğum Yeri: İstanbul

Eğitim Düzeyi: Yüksek Öğretim

Meslek: Orman Mühendisi

Baba Mesleği: Emniyet Teşkilatı Komiseri

Yetişkinlik İkametgâh: İstanbul-Ankara

Benim çocukluk devrindeki tahsil hayatım, bilhassa hocaları hörmete değer, eli öpülecek kişilerdi. Çok güzel talebe yetiştirirlerdi. O zamanın başarısı, ölmüştür sonradan! Bir kere öğretmenler Öğretmen Okulları'nda yetişmeye başladılar ve o zamanlar öğrenci, anne-babanın da terbiyesine tabii idi. Bir çocuk babasına evde, 'beybaba', 'hanımanne' derdi. Hitap böyleydi. Saygı son derece üstündü. Bu saygı aynı zamanda okullara da, öğretmenlerin de etkisi olurdu. Biz, hiç en ufak bir terbiyesizlik yapmazdık. Öyle yetiştik! Benim bütün lise hayatımda, mahalle arkadaşlarımda da gördüğüm şey buydu. Sonradan dejenerasyon başladı. İşte politika memleketin doğasını bozunca, öğretmenler üzerindeki etkisi artmaya başladı. Kale bile alınmamaya başladı ve böylece itibar düşmeye başladı.

Ankara'ya 1940'ta geldim. Yüksek Ziraat Enstitüsü'ne. Ziraat o zamanlar, Tarım Bakanlığı'na bağlı bir kurumdu. Veteriner, Orman ve Ziraat Fakültesi'nin bir arada olduğu bir yer. 1940'te geldim, 1941-1942'de buradaydım, sonra İstanbul'a gittim. Fakülte'nin iki senesi de İstanbul'daydı. İki sene burada, iki senesi de İstanbul-Bahçeköy'de Belgrad ormanlarının içerisindeydi. Hala da orada. Dört yıl

müddetle, uygulama yapabilmek için öyle kurulmuş bir okuldu. Ankara'da leyli meccane olduğumuz için fakültenin içerisindeydik.

Liseyi Vefa Lisesi'nde 1938 senesinde bitirdim. Onda sonra Maliye'de çalıştım iki sene, Tophane Maliyesi'nde efendim ondan sonra sınava girmek suretiyle Orman Fakültesi'ne...Leyli meccane olduğu için aile durumu bakımından, imkanlar tanındığı ölçütlerde oraya girdim. Ankara hakkında buraya gelmeden evvel en ufak bir bilgim yoktu. Hiç! İstanbul, benim zamanımda çok kaliteli bir halka sahipti. Bir kere Padişah'lık devrinden kalma, saygı, sevgi ve yaşantı düzeyi İstanbul'un çok üstündür! Çok! Ankara sonradan gelişmiştir.

İstanbul'da hovarda bir hayat içerisindeydim. Bütün lise hayatım boyunca Sultanahmet'te yani o çevrelerde hayatımı yaşadım. Arkadaşlarımla birlikte efendim hele bitirdikten sonra liseyi Maliye'de de memur olunca biraz Beyoğlu safhalarına ulaşmaya başladım (gülüyor). Şimdi ben hattı zatında Orman Fakültesi diye bir fakültenin varlığından bihaberdim. Yani İstanbul'da liseyi bitirdiğim zaman böyle bir bilgim yoktu. Bütün amacım teknik üniversiteye gitmekti fakat, lise son sınıfta bizde olgunluk sınavları vardı. Ben fen bölümünden mezun oldum doğrudan doğruya fakat olgunluk imtihanında beni kompozisyondan Edebiyat hocası ikmale bıraktı ve sınıfta bıraktı. Yani bir senemi, Edebiyat hocası yüzünden kaybettim. Bitirme sınavı değil de olgunluk, bitirdikten sonra üniversiteye girebilme sınavı. Taaa 1938-1939 senesi bu dediğim. O zaman maliyeye memur olarak girdim ertesi sene sınavı verdim ama maliyede çalıştığım için beni maliyeye alan kişi "gel,seni iktisat fakültesine kaydettirelim" dedi. İktisat fakültesinin öğrencisi oldum ama tabi devam edemediğim için...O sene iktisat fakültesinde...Zaten ben fen derslerini severdim çok. O sene de iktisat fakültesinde bir seneyi kaybettik. Ertesi dönem arkadaşlar, o sene de ilan verdiler gazetelere. Gazetelerde ilan çıktı "Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün Veteriner, Orman ve Ziraat Fakültesi'ne leyli talebe, parasız okuma imkanı verilecektir" diye. Sınava girdim ve çok iyi dereceyle kazandığım için Orman Fakültesi'ni tercih ettim oraya girdim. 1940'te geldim tam. Leyli olduğum için fakültenin içerisinde yatakhane, yemekhanesi her şey oradaydı. Orası çok muazzam bir okuldu. Veteriner ve Ziraat Fakültelerini de kapsadığı için yemekhanesi, laboratuvarları, çalışma yerleri... çok geniş bir yerdir orası. Rektörlük binası olarak yani rektörün yönetimindeydi o zamanlar, o fakülte.

Şimdi, yaşadığım yer...Siz orayı biliyor musunuz? Tabi çok değişti. Hastane var yanında, o hastanenin olduğu yer zaten çırılçıplaktı bizim futbol sahamızdı orası çamur gibi bir yerd e efendim. Etlik ve Keçiören'e giden yol kavşakları, Ulus'tan gelen yol dönemeçleri hep oradaydı, yakındı. Çırılçıplak bir sahaydı ne Yenimahalle vardı, Keçiören de ne bileyim ben 50-100 hanelik bir yer! Etlik öyle falan...Ulus'a olan mesafesi 2km civarıydı efendim. Orada bir Santral Kiraathanesi vardı. Ben orada gider bilardo oynardım çünkü lisede İstanbul'da çok güzel bilardo oynamasını öğrenmişim. Orada epey rakip buluyordum kendime. Ulus, o tarihte...Ulus'tan gayrı Yenişehir vardı bir de Keçiören mntıkası bile nane molla bir yerd! Ulus'tan şeye doğru...çıkarken Adliye oradaydı. Çevrede sinema vardı, Sayıştay ve onun altında da Meclis Binası vardı. Karşısında da güzel bir otelimiz vardı. Valla şimdi...yukarıda Banka'nın üzerinde Karpiç vardı. Ötekinde de çok,dışarıdan gelenlerin barındığı bir otel vardı...Neydi o otelin adı? Ankara Vakıf Oteli idi galiba. Çünkü ondan sonra da zaten Gençlik Parkı'na geliyorsunuz. Karpiç aklıma geldi de...O zaman ki parklar hakikaten halkın, gezi ve eğlence sahasıydı. Çok itibarlıydı! Şimdi Gençlik Parkı'na giden bulamazsın!

İstanbul'dan buraya trenle gelmişim. İstanbullu birisi olarak ilk gelişimde kızım bir toplu camianın içerisine giriyorsun...Leyli bir okul efendim. Dışarıyla fazla irtibatımız olmuyor hep orada çünkü oyun salonları, pin pon salonu, dans salonu...Yemekten çıkar çıkmaz bir salona girerdik orada radyo ile neşriyat olurdu. Orada dans ederdik, pin pon masaları vardı. Yani hayatımız hep, aşağı yukarı öyle geçerdi. Dışarıyla fazla irtibatımız olmazdı. Eğer sinemaya gitmek istediğimizde, Yenişehir'de bir sinema vardı. Ulus'ta bir sinema vardı. Bir Park Sineması ve Yeni Sinema vardı. Park Sinema biraz daha kovboy filmleri getirirken, Yeni Sinema daha kültürlü eserleri getirirdi. Orası daha güzeldi. Oralara giderdik. Şimdi Yenişehir'e fazla gidemedik çünkü maddi bakımdan orası bir parça...o

zamanın en konforlu yeri idi. Sineması bile pahalıydı yani! Yapılaşma öyle üç dört katlı binadan gayrı bir bina göremezdin. Yenişehir'e daha az giderdik ve genellikle Ulus mntikasında gezerdik. Dedim ya ben bilardo severim diye...O Ulus'a gitmeden evvel o Santral Kırathanesi'ne girerdim orada bilardo oynayanları seyredirdim kendim de bilardo oynardım. Yenişehir'e de giderdik yani yürürdük. Kırathane kadın zaten yok! Kadın zaten yoktu! Kahvehaneye kadınlar gitmesi diye bir şey düşünülemezdi. Kırathane müthiş rağbet edilen yerlerdendir. Çoğu kişi hayatını buralarda geçirirdi. Başka yapacak hiç bir şeyi yok çünkü. Geçimini tabi...Tabi kırathane deyince yaşımı almış kişilerden söz ediyorum, ötekiler faal çalışma hayatında tabi.

Valla Yenişehir nasıl söyleyeyim...Ya da Ankara için...Karma bir yer! Meclis'in bulunduğu bir çevre Ulus, sonra Karpiç gibi güzel dışa açık bir yerde konforlu kişilerin yanında basit vatandaşlar da vardı. Orada meyve hali falan da vardı o zamanlar efendim. Yani, basit bir yapı diye söylenebilir. Meclis şahıslarının dışında Ankara'da bürokratların şeyi de giyimi de fazla abartılacak şekilde göremezdin. Bugünkü yapıyı kesinlikle düşünemezsin. Zaten o tarihler tam İkinci Cihan Harbi'nin, yani Almanların baskın yaptığı devreler hayatiydi. Biraz ekonomik bir buhran vardı. Onun için fazla bir şey göremezdin. Şimdi, benim ilk geldiğim yıl 1941 içerisinde okul yemekleri biraz iyiydi, ikinci, üçüncü seneler çok bozulmaya başladı. Ekonomik durum tabi leyli okulları da bir hayli etki altına aldı o zamanlar.

Benim alışveriş işim çok azdı. Babamın bize ayda on kağıt bile yollayamazdı. İstanbul'daki evimizde kız kardeşim, ablam falan bir kalabalık nüfustuk biz. Onun için bir tek komiser maaşıyla, babam da biraz gerçekçi insandır öyle üç kağıtçılıktan hoşlanmaz (gülüyor). Onun için çok az ayarlı bir durumu vardı. Ancak işte on lira yollardı, o parayı da dışarıda sinema ve gezmek için kullanırdım. Zaten bir de her sene tatil devrelerinde bizi köy etütlerine yollarlardı. O zamanlar biz köylerdeki, ekonomik, sosyal durumları incelemek için Eğitim Bakanlığı, böyle bütün talebeleri kapsayan şef başkanlığında yürütülen araştırmalar tertiplerdi. Ben o zaman Dörtüol, Osmaniye, İsrailiye hatta köy enstitülerini orada gördüm! Sosyo-ekonomik, mali durum ve yapının hepsini birden iki defter halinde doldururduk ve bunları Eğitim Bakanlığı'na vermiştik. O geziler sırasında vatandaşların hali...Yani, işte fazla iyimser değildim. Çünkü, genellikle gezdiğimiz dağ köyleriydi. Ova köyleri biraz, imkanları iyiydi. Toprağın verim kabiliyetleri iyiydi. Fakat öteki köylerde derdik ki "Yahu evladım bak vatandaşlara aşağıda yer de tahsis ediyorlar", onlar da derdi ki "ocağımızda yer mi kalmadı böyle daha iyi". Böyle bir hal yani sosyal hayat da böyleydi! Eğitim düzeyi sıfıra sıfır, elde var sıfır! Okul durumu hiç! Okul o dönemler pek az efendim. Fakat o köy enstitülerini çok beğenmişim. Harun iye Köy Enstitüsü fevkalade bir okuldu orayı çok beğenmişim! Orada hem bilimsel bakımdan hem sanat düzeyi bakımından çok güzel bir çalışma düzeyi vardı. Sonradan işte sol yapı bilmem ne diye onları kaldırdılar. O fırsat eşitliği orada olmuş muydu? Köy Enstitüleri'nde çok memnundu herkes ki oradan yetişen öğrenciler, çocuklar köylere sanatlarını da aktarmak suretiyle iyi bir çalışma yapıyorlardı. Yani ifade öyleydi, öyle söyleniyordu. Ben ama bilfiil çalışmalarını mahallinde gördüm! O zaman çok hoşuma gitmişti. Efendim işte sadece bir gün gidip oraları gözlemlemek diyeyim. Görevimiz köylerde dolaşmaktı. Bir köyden başka bir köye boyna bizi vasıtalarla, arabalarla götürürlerdi. O köyün, umumi, tarım, hayvansal, okul, çehresi, sosyal durumlarını tetkik eder doldurur defterleri verirdik. Şimdi altı arkadaşlık, başımızda bir şef vardı. O şef bize mntikamızı tekbir ederdi bir çıkardık, dolanır gelirdik.

O tarihlerde radyo diye bir şey yoktu köylerde. Radyo denilen nesne çok ileri yaşlarda başladı. Gramafon dinlerdik...Hiç bir köyde radyoya tesadüf etmedim yani. Hiç bir haber alma durumları yoktu. O kadar ilkeldi. Öyle hele dağlarda yaşayanlar şehirle de irtibat halinde değillerdi. Kentler ve köyler arasında çok büyük bir fark vardı.

Ankara'da okurken, giyim, ayakkabı gibi tüketim malzemelerini okul veriyordu. Her sene giyim, elbise ve iç çamaşırlarını okul veriyordu. Paltro iki senede bir veriliyordu. Giyim her sene idi. Terzileri getirip, kumaş alıyorlardı öyle bir hizmet vardı. Bu bir aile yardımды, bize yardım oluyordu. Gıda

malzemesi ihtiyacım da hiç olmuyordu. Bazı tabi maddi durumu iyi arkadaşlar vardı onlardan otlanıyorduk biraz (gülüyor). Kızılay'da inanın onun dışında hiç gezdiğimiz bir yer yoktu. Yalnız sinemaya gitme arzusunu hissettiğimiz zaman bir kaç arkadaş sinemaya gider, gelirdik. Kızılay'daki parklardan çok faydalandığımı düşünmüyorum. Gençlik Parkı'na çok giderdim de...Kuğulu Park falan onlar sonradan oldu. Belki onlara gitmişimdir.

Kızılay tabi şeydi...Daha kalifiye, zengin halkın bulunduğu yerdi. Ulus biraz daha şeydi...Konut yapılması diye bir şey o tarihlerde yoktu. Ben 1941 senesinin sonunda okulum bitti, İstanbul'a döndüm. Tekrar 1946'da geldim askerlik için. Yedek Subay olarak altı ay devremiz geçti sonra kıtalara gittik. Ondan sonra mezuniyetimden sonra Eskişehir Orman Fidanlığı'nda, zaten Orman Fidanlığı'ndan Çatalca'ya askerliğe gittim. Dört yıl da Çatalca mıntıkasında bölge şefliği yaptım. 1950 Senesinde beni tekrar merkeze atadılar yani buraya. O tarihten beri de buradayım.

Döndüğümde tabi...Fazla bir şey diyemeyeceğim ama değişim vardı tabi. Şimdi 1950'de biliyorsun iktidar da değişti efendim. Bir hayli...Şimdi vatandaşların bu konudaki anlayışları önemli. Hal Partisi iktidarı devrinde o zaman ki ekonomik şartlarımıza göre bir kemer sıkma politikası hüküm sürüyordu. Bu politika tabi dışarıya kesinlikle bağımlı olmamak için İnönü politikası öyleydi. Hiç bir zaman, hepimiz ayağımıza göre yorganımızı temin ettik. Fazla bir şey de sarfiyat etmemek şartları içerisindeydik. O şartlarda yönetim yürütülürken bir Amerikan yardımı ile Demokrat Parti beslenince işin şekli şemali altüst olmaya başladı! Marshall Yardımı falan...O yardım, sözüm ona köylümüzü, köyümüzü kalkındırmak içindi. Vatandaş cebine giren üç kuruş paraya bakar. Kimden ufacak bir imkan bulursa efendim oyunu o tarafa kullanır. Bir de CHP Devri tabi köylerdeki tahsilatlarda, şurada burada tahsilat memurlarından biraz vatandaşın canı sıkılmış galiba Demokrat Parti'nin o politikasına itibar ettiler ve onları seçtiler. Köylüye bir nebze hizmet vermeyi düşündüler muhakkak! Ancak, işte Amerika yardımıyla İstanbul'da Ankara'da muhtelif yerlerde inşaat sektörü, yol yapımları bir hayli yoğunlaştı ve gelişti. Böylece de ilk devreler çok da itibar gördüler. Fakat sonlara doğru iş, biraz zorlaşmaya başladı. Yardım işi bittikten sonra işin zor tarafları başladı. Benim de arkadaşlarım Millet Meclisi'nin içerisinde vardı. İyi bir devreye girmedi Halk Partisi ve Demokrat Parti arasında çok çetin bir mücadele devresi başladı. Sonlara doğru bilhassa seçimi kazanmak için de yalanın haddi hesabı yok! Radyolarda şurada burada neşriyatlar kıyamet gibi efendim...Velhasıl, iyi bir devir geçirmedi bilhassa 1956'dan sonra...

Hepsi, mali bünyeye, paraya bağlı...Halk Partisi devrinde dışarıdan yardımlar kesildi tabi. Amerika yardımı kesince kendi imkanlarınızla başladınız şey yapmaya...O ilk devirdeki gelişim o zaman biraz sukut etmeye, yavaşlamaya başladı. Ondan sonra da 1960'da biliyorsun sonra İhtilal Devri oldu. Bir kaç tane parti değişimleri kendiliğinden...Köy Enstitüleri'nin kapanışı da bu devire denk geliyor. Şimdi o tarihlerde CHP'yi komünist diye lanse ediyorlardı dışarıya ve bu köy enstitülerinden yetişenler de köylere girdiği için o havayı vatandaşlara aks ettirirler diye bunlar kapattılar. O düşünceyle kapandı enstitüler. Bu süreç böyle olmasaydı bugün bir farklılık olabilirdi. Bak şimdi ondan sonra tekrar açtılar köy enstitülerini var burada öğretmenler var.

Şimdi Ankara'ya 1950'de atandım. 1951'de de evlendim zaten. Memurdum o zaman, Harita Genel Müdürlüğü ile Orman Genel Müdürlüğü 1950 senesinde bir protokolle anlaşma yapıyorlar. Harita Genel Müdürlüğü diyor ki "sizin bir sürü teknik elemanınız var, biz ormanlık alanlarda harita yapmakta zorlanıyoruz" diyorlar. Onun için yardımcı olunması amacıyla Orman Genel Müdürlüğü de teknik bilgisi yükseklerden her sınıftan dörder beşer kişi ayırmak suretiyle Ankara'ya gelmiş olduk. Öyle toplandık ve orada harita işlerine başladık. Bütün yaz tatillerimiz arazilerde, dağların tepesinde! Neyse ben odunculuktan kurtuldum bölge şefliği yaptım.

Efendim şimdi bizim ilk devrelerde ormancılık at üzerinde icra edilirdi. Bizim arazi şartlarımız belli, dağlık, taşlık, yol yok bark yok falan ve köye hizmet vereceksiniz. Memlekete odun, kereste ihtisası bakımından bir faaliyetin içerisinde vatandaşlara hizmet vereceksiniz, takip edeceksiniz. Onun için

hakikaten böyle değişik bir yaşantının içindeydik, sonradan yollar yapıldı, herkesin altına arabalar verildi. Harita çalışmalarında bir tek teknik eleman olarak siz varsınız. Yanınızda, aletinizi taşıyacak, dağın tepesinde çadırınızı kuracak, köy elemanlarında biz hem de aynı zamanda saymandık. Bize avans olarak para verirlerdi, yanımızdaki kişilerin paralarını biz öderdik ve şimdi haritacılık rasat işi. Nirengi noktalarını dikiyorsunuz, bunların rasatlarını yapıyorsunuz, koordinat hesaplarını yapacaksınız ve bunun için mecbursunuz sabahın erken saatinde rasat yapmaya. Çünkü güneş 10.00'dan sonra yukarı çıkınca işaretlerin görme imkanlarınız daralır ve rasatlarınız da isabetsiz olur. O bakımdan, çok ağır sabahın erken saatinde 05.00'te yola çıkar 20.00'de geri dönerdik! Hatta bu uğurda Meclis'te de epey bir kavgamız oldu. Şimdi bir ara, müfettişlerin harcırahlarını on beş liraya çıkardılar, biz tazminat yevmiyesi diye altı lira veriyorlardı efendim! Biz milletvekillerini yakaladık dedik "ya, çalışma şartlarımızı görüyorsunuz! yani tahsil var, bilgi var, emek sarfıyatı var, bunun karşılığı yok!", 150 milletvekilinin imzasıyla önerge verildi T.B.M.M.'ye. İnanın kayınpederim yanımdaydı... Şimdi son bütçe konuşmalarında bizim konumuz konuşuluyor, bir milletvekili, doktor aynı zamanda bu kişi Antalya'dan, kürsüye çıktı bir konuşma yaptı!, benim kayınpeder ağlamaya başladı. "Benim damat hangi şartlarda çalışıyormuş" diye, yani hüznünlendi hakikaten. Bakan çıktı kürsüye, Allah Rahmet Eylesin diyelim Hasan Polatkan, Maliye Bakanı idi o zaman. Reddedildi bizim önergemiz, o tarihten beri Meclis Üyelerini hiç sevmem! Benim sınıf arkadaşım T.B.M.M. Başkanı oldu Sabit Osmanavcı, bir tek İstanbullu bendim çünkü. İstanbul' a gittiğimizde hep Beyoğlu'nu falan öğreten bendim onlara.

Çalışma gün ve saatlerim inanılmaz yoğundu o zaman! Ankara'da işte o dönem 1951'de evlendiğimde bir ev kiraladık burada kış mesaisine geldiğimiz zaman, hesapları kitapları burada büroda yapardık. Yazın da araziye çıktığımız zaman evi boşaltırdık, eşyaları bir tarafa yığardık, hayatımız böyle geçti o zaman. Bahçelievler'de kiraliyorduk evi. Zaten büromuz da bugünkü Konservatuar olan yer var ya, orada bizim harita büromuz vardı. Bahçelievler, Mebusevleri ve pek aheste beste bir inşaat yapısı vardı. O zamanlar Konya Yolu yoktu, karşı taraf yoktu. Kızılay, Cebeci biraz da Bahçelievler geliştirdi. Konya Yolu yapıldıktan sonra Bahçelievler'de bir gelişim oldu. İnan bakkaliyelerden başka öyle süper market falan yoktu! Hiç bir tanesi yoktu! Günlük ihtiyaçlarımızı bakkallardan karşılıyorduk. Eşim ev hanımıydı. Bir gününü nasıl geçirirdi biliyor musun? O annenin, babanın bir tane kızıydı! İstedığı zaman ben onu araziye götürürdüm, köyde bir oda tutardım efendim. O orada kalırdı, haftada bir, on beşte bir de gelir evle irtibatımız böyle olurdu. Biz buraya Harita'ya tayin olduktan sonra kış mesaimizi evde yapmış olmakla birlikte, arkadaşımızı davamız Ormancılar Derneği'nde geçirdi. Şimdi benim sosyal hayatım çok geniştir. Ben lise hayatımda da, müzikle uğraşırdım. Buraya geldikten sonra da benim müzisyen arkadaşlarım vardı ve bizim derneğimizin altında da müzik çalışmalarımız olurdu. Ben enstrüman çalmam sesim güzeldir benim. Yani, lise hayatımda hep alafanga, Türk Batı Müziği söylerdim. Secahattin Tanyeli'nin falan güzel tangolarını söylerim. Benim çocukluğumda Türk Sanat Müziği revaçtaydı ama tarihi Türk Musikisi, yani Dede Efendi'den, Hacı Sadullah Ağa'dan kalma eserler de pek az olarak, öyle pek fazla meşgul olunmaz ama Sanat Müziği çok gelişmiştir. İşte efendim, Hamiyet'ler, Müzeyyen Senar'lar, Safiye Ayla'lar falan hep benim zamanımın... Toplumun genel yapısında Türk Halk Müziği'ne olan düşkünlük fazlaydı. Ancak, kültürlü çevre batı müziğini de severdi, Türk Sanat Müziğini de severdi. Benimsemişlerdir. Benimsememiş grup...diyorum ya her türlü eğlencede düğünde davullu zurnalı, olurdu. Bizim bütün hanımlar bunları duyduğu an göbek atmaya çıkarlardı. Benim bu konuda zafiyetim vardır, hiç beceremem bu işleri. Gençliğimde dansı çok severdim. Bizim zamanımızın dansları...Siz kesinlikle bilemezsiniz yani! Tango, Valz, Foxtrot! Erkek ve hanım arasında, yarışmalar da olurdu. Ben kendim öğrendim! Ağabeyimle birlikte onun da sosyal yapısı son derece gelişmiştir, nerede bir nişan düğün oldu muydu, kızlar bizimle dans oynamayı arzularlardı. Güzel ederdik. O zamanlar Beyoğlu'nda bazı pavyonlar vardı! Dans Pavyonları! Oraya sadece güzel dans edenler giderdi. Başka kişilerle kalkmaz çünkü kızlar!

Ben lisedeyken sürekli Kristal'e gider, ağabeyim dört yaş büyüğümdü onunla el ele giderdik kafa çekmeye giderdik. Hele liseden sonra da memur oldum ya, o zaman çok azıttımdı (gülüyor). Ormancılar Derneği sekiz katlı bir binaydı ve Sakarya Caddesi'ndeydi. Önünde büyük bir ağaç maktadır. Oraya ağacın böyle kesilmiş bir bölümü, içerisinde halkaları görebildiğin. Çok faal bir dernekti. O dernek ve bizim bakanlar hiç uyum sağlayamazlardı. Derneğimiz çok ideal insanlardan kurulu bir dernektir. Hep seçim zamanlarında bakan ille, gönlüne göre adamım Dernek Başkanı, Oda Başkanı olsun isterdi ama beceremezdi çünkü ağırlık şeyde kalırdı...Faal bir dernekti. Benim gelmemden de evvel kurulmuştu dernek ve o bina iki katlı bir ahşap binaydı. Sonradan biraz daha geliştiriyorlar ondan sonra da tam manasıyla bir müteahhitte verdiler. Yarı yarıya şidmi o bina yapılmış vaziyette. Dernek her ay broşür çıkarır, zaman zaman Orman Genel Müdürlüğü şeyiyle diz pozisyonlar yaparlar, fakülte hocaları ile birleşirler. Çok faaldir. Bilinç bakımından son derece gelişiktir. Sadece dernek değil, Orman Mühendisleri Odası var esas. Dernek, teknikerle birlikte gelişen bir yer Orman Mühendisleri Odası sırf Fakülte'den mezunları kabul ederdi. Beraberdik, sonradan ayrıldılar onlar Necatibey Caddesi'nde bir binaları vardı, şimdi A.O.Ç.'deler. külliye ile birlikte onları da attılar mı sonradan bilmiyorum.

Sakarya'da Piknik vardı bir de kebab salonları vardı. Bugünkü havanın onda biri bile yoktu, tabi. Fakat sonradan çok gelişti burası. Derneğe giderdim dediğim gibi bir günümde. Haritada yetiştiğimiz için bizim arkadaşlarımızdan birisi de müteahhit oldu. Başladı harita işlerini almaya, elimizde bizim aletlerimiz falan da var. Bizde de çok yararlanırdı. Giderdik boyuna hem kafa çekerdik hem onun işlerini yapardık. Ona boyuna para kazandırırđık, biz de kazanırdık aynı zamanda. Kafa çektiğimiz yer, nerede bulursak! Yani büroda bile getirirlerdi öğle yemeklerinde birer kadeh! (gülüyor).

Ankara'da Yeşil Gece yapardı bizim dernek. O gecelere gidilir. Benim bir de Yeşil Gece Tangom vardır. Fakülteden mezuniyette bir arkadaşımızın güfte ve bestesi bizim Ormancı camiasına aittir. Söyleyicisi de zat'ım! Taksim Belediye Gazinosu'nda! Bizim Dernek'te sanat müziği çalışmalarımız vardı çok. Yani orada bayağı bir konserler de verdik biz. Ondan sonra orası sinema, tiyatro salonu da oldu. Ailelerin de katıldığı, kadınlı erkekli mekanlardı. Radyoevi ile çok alakam yoktu o dönem. Herhangi bir eğitim de almadım, Allah tarafından verilmiş vergi. Bütün hayatımız dernekte geçerdi kızım. Şimdi bugünkü, Külliye'nin bulunduğu yer bizim çalışma büromuzdu. Yani Genel Müdürlüğün bizim dairelerle ilgili bölümleri oradaydı. Oradan çıkar gelirdik derneğe efendim, arkadaşlarla briç oynardık. Ben briçi çok severim. Akşamları da biraz keyif çatardık eve gelirdik. Opera'ya, klasik batı müziğine, bale hayatına, hiç eksik etmezdik. Ne zaman Opera'da bir eser var, eşimi muhakkak alır götürürdüm oralara. Bir yerde balo olur, davet edilirdik birlikte katılırdık.

Ben her an yürürdüm. Şimdi bile 97 yaşındayım, boyuna yürürüm. Evden Kızılay'a yürüyerek giderdim. Bahçelievler'de oturdum, Birinci Cadde'nin sonunda oradan yürüyerek giderdim ama başka vasıtalar da vardı. Otobüs motobüste vardı ama ben yürümeyi tercih ederdim. Herkes de yürüyordu. Bir arkadaşım da vardı onunla sohbet ede ede yürürdük, gider gelirdik. O dönem tabi yürünüyor. Şimdi herkes çevreye dağılıyor çünkü herkeste araba var!

Ankara'da pasajların ne ara nasıl açıldığı hakkında bir fikrim olmadı. Yani bir sürü pasaj vardı tabi de, ihtiyaç olduğu zaman gider öteberimizi alırdık yoksa hiç pasajların ne zaman açıldığına ait hiç bir fikrim yok. Efendim burada besteye çalışırken bütün hayatım Kızılay'da geçirdim. Benim okul hayatım Ulus'ta geçerdi bir de bir ara ayrıldığıım Devlet Demiryolları'nda on üç sene Yol Dairesi'nde çalıştım. O zamanlarda işte Hal'e giderken boyuna Ulus'a giderdim ve hatta bir İran uçağı düştü tam o uçak düşerken ben de şeydeydim...(1 Şubat 1963 Uçak kazası). Tam Hal'deydim (heyecanlanıyor), Hal'den çıkıyordum bir gümbürtü koptu...Korkunçtu!

Kocebeyoğlu Pasajı'na eşimle beraber giderdik. Bir ihtiyacımız olduğu zaman, ayakkabı, gömlek almak gibi...Valla ilk girdiğimde tabi orası Büyük Sinema ile de yoğunluk kazandı ve o civardaydı. Tam karşı çaprazı oluyor. Kızılay'a muhakkak ki bir yenilik getirdi. Orada her türlü ihtiyacı karşılayıcı

dükkanlar, satış mağazalar filan falan var. Oralarda tercih edilen, ucuz şeyler de satılır. Yani öyle görüyordum ben! Oraya giderler, orada alış veriş çok olurdu. Ben eşimle gittiğim için pek tek başıma...Pek nadirattan bir ihtiyacımı görmek için tek giderdim. Fazla gittiğim vaki değildir. Şimdi Kızılay, Bulvar ve İzmir Caddesi...Bu bağlantıyı kuruyor olması faydalı bir şey tabi. Her iki taraftan da giriş çıkış imkanları var. Muhakkak çok faydalı idi. Mağazaları çok hatırlamıyorum ama eşim alır her şeyi. Bir pantolon, pardösü almak gerekince birlikte giderdik. Şapka almak için aşağıdaki ne pasajı orası, Zafer Çarşısı'na giderdim. Buraya da gömlek almak için gelirdim. Daracık yolların içerisinden dolaşırsınız, her türlü bavuldu...her çeşit ürün olurdu.

İzmir Caddesi de satış mağazalarının yoğun olduğu yerd. Valla oradaki mağazalardan öteberi aldığımı pek hatırlamıyorum. Orada bir iki sinema...Merdivenle inilen bir sinema vardı, yukarıya Cade'ye yaklaşıldığı zaman sağda...Yukarı çıkarken orada bir sinema vardı sanki. Orada müzik salonları falan bazılarının çalışan binaları var.

Gima'nın karşı tarafında Soysal Pasajı vardı. Orada ayakkabı mağazaları falan vardı. Orayı nasıl hatırlıyorum biliyor musun? Yapı, kaliteli diyebileceğim ama çok yüksek olmayan...Sümerbank da vardı orada. Orada Sümerbank'ın da dükkanı vardı. Sonradan karşıya geçti. Büyük şey yapıldı ya oraya Gima, onun alt atarındaydı, oraya taşınmıştı. Soysal'ı tam manasıyla değerlendiremiyorum şimdi çünkü oralarda fazla gezintim olmaz benim. Gezmiş değilim. Benim hayatımda alışveriş konusu çok ön plana çıkan bir şey değildi. Eşim o konuda çok yeteneklidir. Giyimlerimi bir bakarım bana hediye getirir!

Ben bir İstanbullu olarak pasajlar hakkında fazla fikrim olmaz çünkü yani oraları gezmiş halim yok ama...Benim hayatım hep kahvede, bilardo ve briç başında, arkadaşlarla sinemada, dans salonlarında...bekarlık hayatım da öyle evlilik hayatımda da bütün iş hanımın üzerinde! Bir tek bira içmeye Çiçek Pasajı'na gitmişimdir. Çiçek Pasajı'nı çok iyi bilirim.

Efendim pasajlar her halükârda, satış imkanlarını çoğaltıcı şeyleri oldu. Bakın şeyler, bu büyük marketler açıldıktan sonra oraların kıymeti azalmaya başladı. Herkes Armada'ya, Panora'ya gidiyor. Oralarda büyük firmaların muazzam satış imkanları var ve bir de Amerikan karakteri girdi %70 tenzilat bilmem ne filan böyle (gülüyor)...Bütün hizmeti onlar kaptı, sinemalar var, güzel lokanta salonları var...Her şey var! Her şey dahil! Otopark sorunu yok! Gittiğin zaman arabayı istediğin yere koyabiliyorsun! Valla Pasaj'lar aslında en hakiki değerlendirmeyi pasaj sahipleri yapar. Onların büyük çalışmaları olması lazım.

Atatürk Bulvarı epeyce gelişti. O Gima mesela, Migros, karşıdaki şey...Soysal Pasajı...oralarda muazzam etki etki. Her şeye rağmen satış yapma imkanları vardı. Onların da bu konulardan dolayı sorunları vardır. Eskiden bütün alışverişler oralardan olurdu fakat işte bunlar onları biraz köstekledi. Efendim şimdi o parklara fazla itina edilmiyor. Bakımsız, onun için oralarda çok itibar olmuyor. O dönemler çok bakımlıydı, hep giderdik. Parklar, fakirlerin günlerini dakikalarını geçireceği yerlerdi. Gençlik Parkı'nın içi adam almazdı. Çay Bahçesi, havuzlar gezilirdi. Gölbaşı'na gidilirdi. Nikah salonu da Gençlik Parkı'nın içindeydi. Bayramlara hiç katılmazdım. Fazla itibar etmezdim öyle şeylere.

Öyle propoganda yapılan bir dönem yoktu! Hiç! Herkes dans salonlarında hevesle giderlerdi örneğin. Buralarda geliştirilirdi. Müzik üzerine Belediye Gazinoları vardı. Toplum reformları benimseyici bir tutum izlemişti. Köylere bu reformlar ulaşmamıştır! Mümkün değil! Vatandaşlar şehirlere geldiği zaman dahi sadece kendi işlerini görmek üzere dururlar. Bu gibi şeylerle zerre kadar ilgilenen olmazdı! Ankara muazzam bir göçe aldı. Çünkü köylerde nüfus arttıkça geçim imkanları son derece daralmaya başlamıştır. El sanatı ile uğraşanlar, veyahut malzemesini satmak isteyenler, dükkân açmak isteyenler, hepsi şehirlere akın etmiştir. Yani, şehirlerin nüfusunun astronomik oranlara yükselişi hep bu nedenlerdendir. Amerika'dan Marshall Yardımı geldi ya, traktörler bu eker biçerler...Bir sürü insanın yaptığı işi bir traktör yapmaya başladı. Vatandaşın aleyhine gelişti süreç. Kişiler işte ondan

sonra başladılar göç etmeye. Ankara sonradan bu hayata girmiştir. Ben 1950'de geldiğim zaman müzik salonu, dans salonu bilmem ne! Ankara'da bir şey yoktu! Hiçbir şey yoktu! Bütün köy halkı devamlı hayatlarını Ankara'da yaşarlar. Kimi, yumurta satar, et satar veya inşaat sektöründe çalışır. Göçler hep böyle başlamıştır. Çünkü Ankara'da benim mesela geldiğim o 1940-1950 senelerinde efendim, Çankırı Caddesi'nin alt tarafları ziraat arazisiydi fakat oralar sonradan başladı iskân sahası haline dönüşmeye bütün ihtiyaçlar dışarıdan temin edilmeye başlandı ve vatandaş Ankara ile irtibatı arttırdı bütün çevrede. Ankara'nın nüfusu işte böyle arttı ve faaliyet şekli de bu hale dönüştü. Göçün katkısı vardır ama tabii adamın gelip burada kalabilmesi için gecekondu başladı. Biraz daha politikanın etkisiyle herkes hazine arazilerini başladılar işgal etmeye. Böyle oldu. Oy toplamak için desteklendi tabii. Sonradan monradan tapular verildi.

Pasajların olumlu yanları çok var tabii muhakkak! O tarihlerde bu gelişim olmadığı için insanları geliştirici, değiştirici bir özelliği var. Marketler herhalde çok olumlu inşaatlar. Bütün halkı bünyesinde toplayan faaliyet yerleri haline geldi. Lokantasıyla, satış yerleriyle, gezi yerleriyle...Olumlu yani! Bunlar Amerika'yı bile geçmiştir! Sana teşekkür ederim...

Sözlü Tarih - İffet Kızılkaya

Yaş: 86

Doğum Tarihi: 23.9.1932; Doğum Yeri: Ankara

Eğitim Düzeyi: Kimya Yüksek Mühendisi - Doktor

Meslek: Öğretim Üyesi -ODTÜ

Baba Mesleği: Otomobil Tamircisi

Yetişkinlik İkametgâh: Ankara

Ankara'da, Ulus'ta İsmetpaşa Mahallesi'nde çocukluğum geçti. Ulus'ta o zaman zaten okulum da oradaydı.İsmetpaşa İlkokulu'na gittim. Sonra, üç sene oraya gittim. Dördüncü ve beşinci sınıfları okul çok kalabalık olduğu için daha uzak bir okula verdiler. Atatürk Erkek İlkokulu. Çünkü, o neresiydi orası şimdi hatırlayamıyorum. Ankara'da eskiden Adliye'nin bulunduğu yerde...O civarda, daha uzak bir okuldu. Ortaokulu Beşinci Ortaokul'da okudum Ulus'ta. Şimdi Atatürk İlkokulu yapıldığı zaman erkek ve kızlar ayrı okuyorlarmış. Birisi Atatürk Kız İlkokulu diğeri Atatürk Erkek İlkokulu imiş ama benim zamanımda artık karışmış. Ben mesela, bizi nereye sevk ettilerse tabii orada okuduk. Vaktiyle ayrı olarak yapılmış. Ben ilkokula 1938'de başladım. 1941-1942 Senelerinde Ortaokula geçmişim.

Evimiz çok güzel bir evdi. Bahçemiz çok güzeldi ve havuzumuz vardı. Babam çiçek ve ağaçlara çok meraklı olduğu için ağaçlarımız vardı. Özellikle güller, babam kendi eliyle onları ilaçlar ve bakardı, çok güzeldi. Evimizin önünde demir bir kapı vardı. Muhakkak demir kapıdan şöyle bir bakar öyle geçerdi yürüyenler. Çok kere de annem zaten misafirperver olduğu için buyur ederdi. Havuzun yanında uygun yerler vardı, orada misafirlerimiz ağırlanırdı. Annem Rumelilidir. İkramlar yapardı, çok gelir giderlerdi. Öyle güzel bir evimiz vardı. İki katlı bir evdi. Bizim evin olduğu yerde başka iki katlı evler de vardı evet. Tamamen hatta diyebilirim.

Ulus'u şöyle söyleyeyim, benim ortaokulum...Evimden çıkar, okula giderdim Ulus Meydanı'ndan geçmeden. Ama Meydan'a yakın Ogüst Mabedi vardı (Hacı Bayram Mahallesi), bir dikili taş vardı orada. Oralarından geçer giderdim. O zamanlar Ankara'da otobüs kullanmıyoruz tabii. Sonra Kız Lisesi'ne başladım. Ortaokuldan sonra, Ankara Kız Lisesi, yeri malum (Hacettepe Mahallesi). Oraya gitmek için Denizciler Caddesi'dir galiba, oradan yürüyerek giderdik. Arkadaşlar topluca birlikte gelir giderdik. Şimdi yürüyerek gidip geldik epey de mesafe var. Otobüse binmek istesek önce Ulus'a

geleceğiz. Oradan otobüse bineceğiz. Bir durak sonra ineceğiz tekrar yukarıya doğru çıkacağız, çok ters. Onun için yürürdük. O zaman oralar öyleydi. Bir şey daha söyleyeyim hazır bunu söylemişken. Rahmetli İnönü'nün kızı, Özden Toker ile aynı zamanda okuduk. Ben Lise 1'i okurken o lise 3'te idi. Hatta Coğrafya hocamız bir gezi tertiplemişti güneye, lise1'lerden iki kişiydik; genellikle 2 veya 3'ler vardı. Özden'in grubu da vardı. Tabi çok fazla gezmeler yapıldı falan öyle bir okul hayatım oldu. Kız Lisesi deyince aklıma geldi onu söylemiş oldum. Özden hakkında bir de şunu söyleyeyim, çok alçak gönüllüydü. O zamanlar Harp sonrası olduğu için çoğumuzun üstünde paltolar var. O dönem biz öğrenci olarak terzide dikilip giyme diye bir şey yok. Hazır gelir genellikle ve büyüme çağında da olduğumuz için paltolar ters yüz. Diğerlerinin ne yapıldığını bilmiyoruz ama ilikler bir tarafta düğmeler bir taraftadır. Özden'in bile paltosu öyleydi. Ters yüz edilmişti. Saf yün o zaman, yıkanıyor, sökülüyor, solan tarafın tersi dikiliyor. Düğmeler ters kalıyor o zaman. Hep görünür. Her birimizin paltosu benzeri şekildeydi. Çok iyi huylu bir kızdı, yüzüne aksetmiş.

Ekmek muharebesi! Sana onu anlatacağım. Karne ile ekmek alıyorsun. Şöyleydi; herkesin yarım ekmek hakkı vardı günde. Çocukların dörtte bir. Benim babam otomobil tamircisi olduğu, ağır işçi sayıldığı için bir ekmek. Elimizde karneler vardı. Bir ekmeklik, yarımlik, çeyreklik. Kaç tane alacaksın koparıp verirsin. Dahası, nüfus cüzdanımızda "basma verilmiştir" diye damga basılırdı. Basma, Sümerbank'tan. O bile kısıtlı ve karneyle idi. Çünkü o zaman Türkiye'de bir Nazilli'de vardı basma fabrikası, dört tane şeker fabrikası vardı. Şeker yoktu! Şeker ama çok sonraları bile yoktu. Çocukluğumu geçtim; hangi zamandı bilmiyorum. Şimdi Sağlık Bakanlığı'nın olduğu yerde, Bakanlığa ait memur evleri vardı. Bulvar üzerindeki hani ve şeker de karneyle verilir. Dönem olarak sana öyle söyleyeceğim. O zaman toz şeker diye bir şey yok. Hep kesme şekerdi ve karneyle verilir. Muazzam kıtlık çekilirdi. Un yok! Un verilmez. Ankara'da öyle bir yağmur yağardı öyle bir sel oldu ki, bütün o memur evlerini ki bakanlıkların, milletvekillerinin evlerini, depolarını su bastı. Bütün o şeker sandıkları ortaya çıktı; Ankara'ya rezil oldular! Onlar sandıklarla alıyormuş meğer! Halk, karneyle inliyor ve o yağmurda büyük gazeteler yazdı. Öyle zamanlarımız oldu. İstedüğinden fazlasını anlatıyorum galiba değil mi? (gülüyor) Aslında biz çok da sıkıntı çekmedik çünkü babam Nevşehirli. Nevşehir'den bize böyle evde yapılmış bazlama tipinde ekmekler gelirdi. O sebeple biz sıkıntı çekmedik. Şeker sıkıntısı çekmezdik çünkü oradan pekmez yollarlardı. Allaha şükürler olsun babam bize hiç sıkıntı çekmezdi. Üstümüze başımıza ne alıyorsak ne idiyorsak sorun olmadı. İmkânı olmayanlar çok çekti. Bizler de elimizden geldiği kadar konumuza komşumuza her birimiz yardım ederdik.

Kızılay'da şimdi o dönem hiç bir şey yok bir defa. Ulus'ta şöyle bir şey söyleyeyim. Ben öğrenciyken, bütün bu Cumhuriyet Bayramı veya törenler eski Meclis'in önünde yapılırdı. Heykelin önünde yapılırdı. Oralarda bizler bulunurduk. Ulus o zaman bütün alışverişin kaynağıydı. Bir şey daha söyleyeyim ben size. Annem çok marifetli, evde dikişlerimiz dikilir falan. Düğme veya iplik alınacak! Bizi Ulus'a gönderir. Bunları satan bir mağazaya gideriz, bulamayız. Buluruz kimi zaman. Fakat, Yahudiler vardı. Çok vardı! Onların mağazasına gittiğimiz zaman onlar, kutularca çıkarır istediğimizi bulurlardı. Ulus'ta Samanpazarı tarafında bir Yahudi Mahallesi vardı. Bizim Mahalle tarafını biliyorum ve Hacı Bayram'dan çıkınca heykele doğru oralarda mağazaları bulunurdu. Dükkanların isimlerini hatırlayamam ama asıl söylemek istediğim şey şuydu. Ben de ısrarla Yahudilerden alışveriş yapmak istemiyordum. İlla yerli malı olsun. Fakat gidiyorum o kadar çok sıkıntı çekiyordum ki. Mesela iplik veya düğme yok. Nihayet bir gün dedim ki "işimi kim yapıyorsa onda yaparım" dedim. Bir defa kendimi sıkıntıya sokmadım.

Ortaokuldan beri, lisede her sene 19 Mayıs gösterilerine katıldım. 19 Mayıs gösterileri Hipodrom'da yapılırdı. Oraya giderdik, gösterilerimizi yapardık. Her yıl ben, hem gösterilere katıldım hem de izci olarak bulundum. İzci olarak geziler de yapardık. Şöyle ki benim ortaokulu bitirdiğim seneydi ki yıl 1946 olmalı, izciyim. İzci kampı, Marmara'da Ereğli'de. Biz hazırlandık mayolar dikildi edildi, hazırlandık. Bir haber geldi Ereğli yerine Kızılcı hamam'a gidilecek diye. Bizden bir dönem evvel giden grupta denizde boğulma vakası olmuş. Herhalde Kızılcıhamam da iki hafta kamp yaptık. Kampı

öyle yaptık ki, önce bizi bir okula aldılar. Ot verdiler bir de bez. Doldurun ve yatağımızı yapın dediler. Onları okulda doldurduk ve onlarda yattık. İki gün yattık galiba o arada Küçüksoğuksu kısmı vardır, orada kamp yapacağız. Çadırlarımızı kurduk; on kişi kalıyor çadırda. Meyilli tabi ormanın içinde arazi önce düzelttik tabi. Ot yataklarımız hepimizin ayak ucuna degecek biçimdeydi. Çok tatlıydı. Her gün açık havada, spor yaptık. Geziler yapardık; marşlar söyledik. Ben marş söylemeye o kadar alışkıyım ki şarkı bilmem. Bir yerde İstiklal Marşı söylendiği zaman iyi söylenmezse çok bozuluyorum.

Ankara'da ortaokul olarak bizim okulumuz, kız lisesi hepsi karışık olarak geliyorlar. Diğer şehirleri bilmiyorum. Lisede okurken yine izci olarak bizi İzmir'e götürdü hocamız. Orada Kız Lisesi'nde kaldık. Sömester tatilleri iki sömester olurdu. Sizde de belki öyleydi. Birer haftalık. O tatilde izci olarak trenle, o zaman sadece tren var. Otobüs yolları falan yok. İzmir'e geldik, İzmir Kız Lisesi'nde kaldık. Vagonları tebeşirlerle boyadık. Çeşitli gezmeler yapmışızdır. Bir de demin anlattığım gibi, Özden Toker'in olduğu güney gezisi, Mersin, Adana, Hatay'a gitmiştik. Ankara dediğim gibi köy yeri gibiydi. Orada kurdele satılıyordu. Beyaz, kırmızı çizgili, beyaz, mavi çizgili, saten...İstediğin kadar kes al. Ben saçımı uzatır örerdim, sıkıldığım zaman da kestirirdim kısa saçlı gezerdim. Her birimiz kurdele aldık. Genellikle herkes kırmızı-beyaz olandan almış. Ben de mavi-beyaz aldım. Şimdi, oradan döndük, benim mavi-beyaz kurdelelerim takılı, kimya hocam hiç unutmuyorum "Ne o? Yunan bayrağı gibi? Nereden buldun onları" dedi. Bir daha da haddime mi düşmüş onları takmak!

Şimdi Cumhuriyet'in filizlendiği bir yer Ulus...Orada bizim en çok bildiğimiz şey şöyle, Ulus'tan Gar'a...Nereye gidilse trenle gidilir. Banliyö, Etimesgut'a veya Mamak'a gidilir farz edelim. Otobüs yok o zaman. Tren çok kullanırdık. Gar tarafı gayet düzgün çalışır nereye gideceksen. Mamak ve Etimesgut'a gezinti için gidilirdi. Sincan'da bir yakınımız vardı. Trene biner Sincan'ın neresine inerdik hatırlamıyorum şimdi. Onlar öğretmendi, eşi de doktordu ve orada evleri vardı. Banliyö treni iyi çalışırdı. Dediğim gibi Mamak'a falan otobüs yoktu, yol yoktu o zamanlar. Biz Ankara dışında Mamak tarafı olsun, Kayaş tarafı da olsun hep kır gezmesi yapardık. Kır gezmesine arabamızla giderdik. Orada işte dereler olurdu. Piknik yapardık. Tesis falan hiç bir şey yoktu. Örtüsünü yiyeceğini alır giderdi herkes. Şimdi Ulus'ta bir çok mekan var. Ankara Palas var mesela ama onunla pek alakamız yok. Çok sene sonra benim bir Alman tanıdığım, gelmişti telefon etmişti. Onunla görüşmeye gitmişim, o kadar. Benim hiç alakam olmadı. Gar Gazinosu ilgimi çekerti. Tren Garı yanında mesela orada düğünler olurdu. Ben orada düğüne gittiğimi biliyorum. Onun dışında başka öyle gezdiğim yer hatırlamıyorum. Çünkü Ankara'da bütün her yer dediğin gibi Ulus ve o taraftı...Henüz Kızılay tarafı yok. Bir kere gündelik ihtiyaçlarımızı manavlardan alırdık. Öyle marketler yok. Kasaplardan alırdık. Hangi seneden itibaren vardı onu bilmiyorum ama bahsettiğim Denizciler Caddesi'nde ne yemeğe giderdik?!...Hatırlarım birazdan. Hah, iskender yerdik. Bursalı yerler vardı. İskender tipinde yiyecekler işte, kebablar...Ben Karpiç'e hiç gitmedim. Ya da başka gazinolara gitmedim. Ulus'ta postanenin arkasında Hacıbey Kebap da vardı. Hacıbey'de daha sonra yapıldı galiba. Denizciler Caddesi Ulus'tan çıkarsınız yukarıya doğru, Samanpazarı'na gideceksiniz mesela, o caddeden gelirsiniz. Demin bir Adliye Binası demiştim o binadan, Kız Lisesi'ne doğru, o cadde gider. O cadde Denizciler Caddesi'dir. Başka türlü tarif edemezdim. Bir şey daha söyleyeyim mesela, biz limonu taneyle alırdık. Tamam mı? Öyle kilo falan yok. Bir tane limon veya iki tane limon almaya gidilirdi. Manavlar çok yakındı veya bizim bulunduğumuz yere yakındı bilmiyorum. Kasaptan babam alırdı. Denizciler Caddesi muhakkak çok değişti. Çok fazla dükkan yoktu oradan aşağıya Ermeni Mahallesi midir? Bir şey derler, o tarafa doğru oralarda dükkanlar vardı. Mesela Ulus'ta Hal vardır. Hal'den...Hal'in karşı tarafında Ermeni Mahallesi'ne doğru inilir. Oradan her türlü yiyecek malzemeleri, giyecekler, orada çok çarşılar vardı. Bizim yolumuzun üzeri değildi Ben sonraları gördüm orayı. Oralardan alışveriş yapmazdık ama pazarlar vardı. Halin dışında. Semt Pazarı! Her şey ucuz ve taze. Pazara gitme işi anneminde annem pazara gider, küfeye her türlü sebze. Limonsa bilmem kaç tane...Bir haftalık yiyeceğimiz topluca ve en iyi şekilde almır eve gelinirdi. Buzdolabı yoktu o zaman tel dolaplarımız vardı. Bir tarafı tel olan dolaplar. Evin en serin yerinde

muhafaza edilirdi. Çok da muhafaza edilirdi. Tüketilirdi. Pazar belirli günlerde, bizim ki pazar günleri olurdu. 1959'da ben Üniversiteyi bitirmiştım. Bu anektod o yıllara ait. Biz artık Emek Mahallesi'nde oturuyorduk. Emek Mahallesi yeni kuruluyor. Orada oturduk. Fen Fakültesi'de asistan olarak çalışıyorum. Oradan gidip gelmek daha kolay. İsmetpaşa da otururken de fakülteye kadar daima yürüyerek gider, gelirdim. Özellikle laboratuvarlarda ciğerlerimiz o gaza maruz kaldığı için ben özellikle açık hava almak isterdim. Zaten ters gelirdi fakülteye gitmek için Ulus'tan...Bir çok zaman da dolmuş vardı. Taksi dolmuşlar! Kızılay'dan kalkar mesela Dikimevi tarafına gider. Kızılay'dan Bahçelievler'e gider. Kızılay'dan Çankaya için...Şöyle anlatayım hangi yıldan bilmiyorum ama düşünürsem belki bulurum. Dediler ki "Kızılay'da yol yok" veya yeni yapıldı, "orada sinema açıldı" dediler. Sinemaya gidiyorduk o zaman, büyük sinemalar vardı. Su Sineması, Sümer Sineması vardı Denizciler Caddesi tarafında, Samanpazarı'na giderken. Bu Kızılay'daki yeni sinema açılışı çok süksse yaptı. Gideceğiz, gittik. Fakat, sinemaya girmek için öyle çamurlu yerlerden geçtik ki her yerimiz çamur oldu. Anlatabiliyor muyum? Daha tamamlanmamış, bir daha gelmez demiştik. Kızılay'da dükkanlar açılmaya başladı. Hiç gitmedik. Neden? Ulus'takiler kaliteli, Kızılay'dakiler uyduruk şeylerdi. 1959'dan evvel bu anlattığım. 1950 bu anlattığım sanıyorum. Benim lise bitince üniversiteden önceki olgunluk sınavıyla bu seçimler çakışmıştı. İki hakkın vardı olgunluk sınavı için. Geçemezsen üniversite hayal oluyor! Hepimiz geçmiştik o yıl.

Ben Fen Fakültesi'ne girdiğim zaman, İnönü'nün oğlu için açıldığını öğrendim fakültenin. Fizik okumak istiyormuş, İstanbul'a gitmesin diye açılmış. Erdal İnönü ben üniversiteye başladığım zaman herhalde bitirmişti. Üç, dört yıl olmuştu. Fen Fakültesi binası da daha tamamlanmamıştı. Biz Gazi Eğitim Enstitüsü vardı Beşevler'de kubbesi vardır böyle resimlerde. Biz iki sene Fen Fakültesi onun içindeydi. Ders ve laboratuvarlarımızı orada yaptık. Üçüncü sınıfa geçtik bina tamamlanmıştı. Bir sömestre laboratuvar kaybımız oldu, dersler yapıldı ama çalışma yapılamadı. Bizim dönemimizde sınava girmek için önce uygulama aşamasını bitirmen gerekiyordu. Zaten mühendislik beş seneydi. Doğrudan doğruya biz yüksek mühendis olarak mezun olduk. Beşinci senede sinai kimya gördük. Sinai kimya hocamız Alman bir hocaydı. O zaman Ankara şeker fabrikası yok. Bize fabrikaları tanıttak Eskişehir'e gittik. Eskişehir Şeker fabrikası. O zamanlar böyle trenler vızır vızır değildi. Biz Eskişehir'e gittik; bir gece orada kaldık. Fabrikayı dolaşıp, döndük. Ankara'da bir tek Havagazı Fabrikası vardı. Bira fabrikası vardı Çiftlik'te. Ben de stajımı Ankara'da yapmak için Havagazı Fabrikası ve Bira Fabrikası'nda yapmıştım birer ay orada yapmıştım.

Atatürk Orman Çiftliği'ne çok giderdik biz. Hayvanat Bahçesi vardı. Hayvanat Bahçesi yegane gezilip görülecek yerdi orada yemekler yerdik. Yemek yenen yerler vardı. Yoğurt alırdık, meyve suları mı neler vardı çok hatırlamıyorum ama süt aldığımızı çok iyi biliyorum. Gezmeye çok giderdik. Lunapark'ta Gençlik Parkı'ndaydı. Onun dışında konserlere giderdik. Bomonti Bahçesi'ne giderdik. Sanatçılar geliyordu. Orası gazinoydu açık hava yerdik. Şarkılar dinleniyordu. Çok fazla gitmezdik ama giderdik yani. Gazinoya aile olarak gidiliyordu. Şimdi, gazino olarak değil de düğün etkinliği kapsamında diyeyim. Başka nereye gittik düşünüyorum da ben de öyle pek fazla gitmezdim. O da ayrı mesele. Ben Gar Gazinosu'na gittiğimi hatırlıyorum. Bomonti'ye daha fazla gittiğimi hatırlıyorum çünkü yaz mevsiminde açık havada vakit geçirmek için uygun bir yerdi. Onun dışında hatırlamıyorum.

Ankara'da her şey çok normaldi. Şöyle söyleyeyim. Ben elli altıda mezun oldum. 1957'de asistan olarak çalışmaya başladım. 1958'de Almanya'da, Frankfurt'tan bir fabrikadan davet aldım. Fakülte de yaz ayları için üç ay bana izin verdi. Almanya'ya gittim. Almanya'da suni ipek fabrikasında, kimya laboratuvarında üç ay çalıştım. Orada ben, Almanların nasıl çalıştığını, alışkanlıklarını, prensiplerinin neler olduğunu gördüm. O kadar önemli ki bunlar ve döndüm. Döndüğüm zaman Ankara benim için bir köydü artık! Tarih de 1958 bakın! Kaldı ki Frankfurt, ve Almanya harptan yeni çıkmış ve sakat kimseler vardı. Kolları ve bacakları kesik insanlar gördüm. Çok fazla mağaza yoktu ama Avrupa idi. Avrupa! Bizde de sınırda hiç bir şeye müsaade etmiyorlardı. Sınırlar bizim tamamen kapalıydı. Ne bir şey alabilirsin, getirebilirsin...Zaten trenle gittik, iki gün sürdü. Babam ile beraber gitmiştik. Babam

benimle kaldı. Ben orada üç ay benim için hazırlanan evde kaldım. Fabrika ve ev arasında bir orman var, ormanı ben yürüyerek gelirdim. Bütün o civarda oturanlar bisiklet kullanırdı. Pek az kimsenin arabası vardı. Orada biz mesela buradan çıkarız yolun sağından veya solundan gideriz bir yerde. Yayaların mutlaka soldan gitmesi gerektiğini söylediler. Bisiklet ve araç yolu sağda, yürüme yolu solda. İlk gittiğim gün, fakülteden geliyorum ve asistanım ya! Usul de bilmiyorum. Saat 9'a doğru gittim. Bunlar telaşlanmışlar "Türk kızı kayboldu" Meğer saat 7'de kart basıp çalışmaya başlarlarmış. Muhtemelen saat 3'e kadar çalışırlardı. Saat beş buçukta ormanda yürümeye başladık. Babam da bana eşlik eder ve 7'de kart basmayı öğrendik. Herkes kendi işini gayet iyi yapıyordu. Çalışıyor görünmek diye bir şey yok! Çalışmak var! Herkesin kendisini kontrol eden var!

Ankara'da da herkes çalışıyordu. Belirli saatlerde gidiyorduk, çalışıyorduk. Sonra da tezimi yazdım ve birer ay çalıştım. Ankara'da o sıralarda yerlileri daha çoktu. Yerlilerin şiveleri farklıdır. Ankara'nın yerlisi konuşurken anlarsınız. Ben sıkıntı çektim çünkü "nerelisin" dediklerinde, "Ankaralıyım" deyince inanmıyorlardı. Baba Nevşehirli, Anne Rumelili. Ankara'da her şey düzenliydi. Zaten de böyleydi herhalde bilemiyorum evveliyatını. Cumhuriyet kurulduktan sonra ilkokul önceki dönemi çok bilemem ama herkes kendi evinde, işinde ve gücündeydi. Daha sonra kalabalıklaştı. Belki gecekondular falan yoktu. Sonradan yapıldı. Ben asistan olarak işe başladım aldığım maaş o kadar azdı ki, bir ay paltoluk kumaş alıyordum, ikinci ay maaşımla da diktiriyordum. İki maaşla bir palto diktiriyordum. Ben evden, babamdan geçinmesem bunu yapabilir miyim? Yapamam. Ben 1932 Doğumluyum. Annem Pirlepe doğumlu. Aile Türkiye'ye parçalanarak gelmiş. Anneler dört kız kardeş, sonradan bir erkek kardeş. Harp sıraları. Bir kısmı Eskişehir'e evvelden gelmiş. Anneler de çıkmak üzere hazırlanıyorlar. O sırada annemin anneannesi demiş "çocuklardan birini götürüyem, kızları senin hazırlaman kolay olsun" demiş. Teyzelerimden birini almış Eskişehir'e getirmiş. Harp patlamış ve yollar kapanmış. Diğerleri çıkamamış. Bu dört yaşındaki teyzem anlatır, anneannesi çok iyi bakıyormuş fakat anne baba özlemi duyuyormuş. Haber yok, iletişim yok. Annem ise kalanlar arasında ve anneleri vefat etmiş! Babaları tekrar evlenmiş. Üvey anne gelmiş. Ondan bir erkek kardeş doğmuş fakat o doğmadan baba da vefat etmiş. Şimdi üç kardeş ve bir erkek kardeş, bir harp. Böyle büyümüş. Buradaki teyzem büyümüş, okula başlamış. Anneanne ve dayı himayesinde. İzmir Öğretmen okuluna vermişler. Teyzem kimsesiz olarak İzmir İlköğretim Okulu'nu bitirmiş. Kardeşlerini biliyor ama hiç görmemiş. Bakım üstlenince o zaman ki durumda getirtebiliyorlar. Tito varmış galiba Yugoslavya sınırları içerisinde. Teyzem bakımını üstleniyor ve onlar İzmir'e geliyorlar. Türkçe falan da bilmiyorlar. O ara annem ve teyzemi de almış. Kardeşlerim olarak geldiler ama bilemiyormuş, emin değilmiş.

Ben hafta sonları gezmeyen bir kişiydim. Bir tek kır yerleri olursa rağbet ederdim. Onun dışında da kıra gittikleri zaman "benim ders var" deyip gitmediğim çok olmuştur. Cumartesi ve pazar da ben çok çalışırdım. Çevreyi çok bilmem o sebeple. Kızılay'da daima gittiğim bir yerdi. Mezun oldum artık Kızılay adam oldu hep gidip gelmeye başladığım bir yer oldu. Tabi sene 1960'ları bulmuştur. Emek ve Kızılay arasında dolmuş kullanıyordum. Her şey vardı artık. Bulvar'dan doğruca gelir bir üst geçit vardır orada, Bahçelievler'den geliyor, Dikimevi'ne doğru gidiyor. O civarda dolmuş durakları vardı karşı tarafta. Yıl 1964, ben ODTÜ'ye geçtim. 1965'te evlendim. Anneler Emek Mahallesi'nde oturuyor, annemin romatizması vardı. Özel bir doktora ki söylediğim yer dolmuş durakları şurada diye orada muayenehanesi vardı. Oraya götürürdüm fizik tedaviye. Dolmuş ile gelir iner, dolmuş ile eve dönerdi. O zamanlar, her şey vardı artık. Ben Ayrancı'ya geldim evlenince. Yukarı Ayrancı, Hoşdere Caddesi'nin orada. Refik Belendir Sokak'ta, Turizm Sitesi'nde oturdum. Otobüsler de tam oraya gelirdi. Otobüsler artık Güvenpark civarından geliyordu. Hoşdere Caddesi'ne gelir ve son duraktı oradan dönerdi. Neden dönerdi? Çankaya'da yol yoktu, tozlu bir yol etrafı çalılar. Çankaya tarafına geçmek istediğimiz zaman araba sürtünerek geçiyordu. 1965'te evlendim oraya geldim orası o haldeydi. Ondan sonra, ertesi sene yol açıldı. Daha ertesi sene de otobüsler geçmeye başladı yukarıdan dönerdi.

En iyi şeylerimizi hala Ulus'tan alırdık. Ama ben mezun oldum 1956'da, o zaman Kızılay'da açılmış 101 Çeşit Mağazaları Kızılay'a gelmişti. APA Ayakkabıcısı varı, ki bunlar Ulus'taki en iyiler. Emek Mahallesi'ne taşındığımız yıllarda artık Ulus'a gitmiyorduk. Bu taraflar açılmıştı. Nehir vardı, Nehir'in örgüleri...en iyiydi. Gima henüz yoktu. Yeme içme odağı Sakarya Caddesi'ndeydi. Ben şunu biliyorum. Alman Kültür'e derse gelirdim oruç da tutardım. Önce Sakarya Caddesi'ne gider orada bir şeyler yer orucumu açar ders giderdim.

İzmir Caddesi'nde de artık her şey vardı. Ülkealan da vardı. Lokantalar vardı orada hatta. Süt ürünleri satan, tatlı üzerine...Hala vardır belki. Flamingo vardı. Flamingo şimdiki yerinde değildi. Selanik Caddesi değildi. Güvenpark'ın yanında Milli Müdafaa Caddesi üzerinde Flamingo vardı yanında bir tane daha...Şekerciler. Hacı Bekir'di, şuydu buydu oradaydı. Ben mesela bayram şekerlerini daha öğrenciyken harçlığımla gider onlardan alırdım. Ulus'ta Ulus İşhanı da açılmıştı onun da altında, girişinde yerler yapılmıştı ama daha sonraydı galiba. Ulus'taki yerler Kızılay'da...Hatta Flamingo'nun sahibi de kimya mühendisidir. Onun sınıf arkadaşıdır. Şimdi bile eskilerden tanıyıp gelirler.

Kocabeyoğlu Pasajı'nın açılışı hakkında bir bilgim olmadı. Tesadüfen gördüm. Bir çok malzememizi pasaja girer temin ederdik. Bakardık çok iyi şeyler vardır orada. Altında ve üstünde, kaliteli ürünler vardır. İçine girerdim tabi sıkça, bir taraftan girer İzmir Caddesi'ne çıkarım...Geçilir! Tamamen geçilir! Bulvar'dan girersin İzmir Caddesi'ne çıkarsın. Tamamen girdiğimiz, çıktığımız yerler. Senelerce ben o geçişi kullandım. Bence sadece giyim odaklı bir pasajdı. Giyim eşyaları derken iç çamaşırı, tekstil, kazak, hırka vesaire, terlik, bijüteri...Hala da vardır galiba. Her türlü şey vardı yani. Tamamen vitrin düzenindeydi. Şimdiki gibi açıldığından beri aşağı yukarı aynıdır. Son senelerini bilmiyorum ama. Bijüteri gibi şeyler kapalı sergilenir ama üst giyimler tamamen açık sergilenirdi. Tezgah önünde çeşit çeşit, renk renk. Kocabeyoğlu Pasajı'nın esnafı canla başla çalışan insanlardı. Mallarını tanıtmaya çalışırlardı. Yapışmazlar illaki alın manasında. O çok önemlidir. Rahatsız olmazsın, beğenirsin beğenmezsin... Bana göre derli toplu gayet güzel bir yerdir orası. Derli toplu, temiz, havadar böyle...Çünkü iki çıkışı var oranın.

Ülkealan Pasajı, spor ürünleri odaklıdır. Bir çok defa oradan spor pabuç da aldım eşofman da aldım alışveriş yaptım. Hangi çeşitler var dersen çok zamandır gitmedim. O günlerde istediğin herşeyi spor malzemeleri ile ilgili bulabilirdin istediğin kalitede. İzmir Caddesi de bir hayli yoğundu. İzmir Caddesi'nde büyük mağazalar vardı. Kumaş mağazalar, vesaire vesaire...Orada Menekşe Sokak'ta falan da filan da şeye çıkar...Emek tarafına giden caddeye uzanır. Oralar hep çok hareketlidir, lokantalar vardı... Kızılay'da öyle her türlü mağaza pek yoktu. Daha sonradan açıldı öyleleri. İzmir Caddesi daha hareketliydi bence. Şimdi İzmir Caddesi'nde dolaşayım diye aylak yürüyüş yok. Bulvar'da tamamen var akşam üzerleri falan. Ülkealan'ın özelliği sportif şeyler satılıyor olması idi. Sporla ilgili malzeme de satılırdı. Alt katı da vardı. Çeşitli zamanlarda gittim ama yeme içme mekanı yoktu mesela. Kocabeyoğlu Pasajında da yoktu. Açık tezgah orada hatırlamıyorum ama vitrin düzenini çok net hatırlıyorum.

Soysal Pasajı'nda yine her çeşit şey var. Hani gözlükçü, giyim eşyası satan yerler, alt katında işte onun yiyecek içecek vardı galiba alt katında. Orası da şöyle ki eskiden yerinde köşede apartman vardı. Soysal Apartmanı. Kızılay'dan girersin, Yüksel Caddesi'ne çıkacaksın oradan girer vitrinlere bakar çıkarsın. Bana şu da lazım bu da lazım diye düşünür alırsın. Benim alışverişim genelde öyle olur. Herhangi bir iş için Kızılay'a indim, vitrine şöyle bakarım pabuç da olsa giysi de olsa, şöyle bir şey almam lazım, uygundur der alırım. Diğerleri ile mukayese edersem Soysal Pasaj'ı bence daha yenilikçiydi. İç giyim, gözlük mağazaları orada çok fazladır. Alt katında da epey çeşitler vardır onun şimdi toparlayamadım çok sene oldu. Epey sık kullanıyordum. Geçit yeri! Kızılay ve Sakarya Caddesi tarafında bir işim var orayı mutlaka kullanırdım. İçinden geçiyorsun, geçerken de işine yarayan bir şey varsa bakıyorsun, ediyorsun...

Zafer Pasajı'nda kitaplar vardı. Kitaplarıyla hatırlıyorum ben orayı. Onun dışında fazla bir şey hatırlamıyorum. Ayrı bir yapıydı Zafer. Bak ama üst katında giyim mağazaları vardı. Onlar da epey uygun yerlerdi. Nihayet yıkıldı yeniden yapılıyor. Çünkü ötekiler hep bir apartman girişindedir. Zafer bu anlamda o bakımdan ayrışır bence. Başka bir özelliği benim için çok yoktur. Şimdi orası park değildi. Neresiydi biliyor musun? Sıhhiye'de Sağlık Bakanlığı'nın olduğu yer var ya Memur Evleri'nin olduğu yer. Evler yıkıldı orası tamamen park oldu.

Haftasonu sana bir günlük yürüyüşüme aktaracağım şimdi. Evden çıkıp Dikimevi'nde bizim akrabalarımız vardı oraya giderdik. Evden çıkar Sıhhiye'ye kadar yürürüz. Sıhhiye'den Dikimevi'ne kadar da yürümeye devam ederiz, gideriz. Yürüyerek gidilir, çünkü bizde otobüse binmek külfetti. Otobüsler sık değil şey değil. Trolleybüs konmuştu. O trolleybüsler Ulus'tan kalkar, Sıhhiye. Sıhhiye'den Dikimevi'ne, Dikimevi'nden tekrar dönüş yapardı. Otobüse binerseniz buraları dolaşır tekrar Dikimevi'ne gelir. Duraklar var, otobüsler muntazam değil. Ulus'ta otururken otobüs geldi gelmedi, hadi biraz yürüelim diyerek diyerek yürüdük. Benim böyle çok Dikimevi'ne yürüdüğüm vakidir. Ağaçlık, temiz cadde, tozlu değil. Yürürken Kurtuluş Parkı'na da giderdim. Trolleybüs, bir kere 1950'den sonra başladı. Çünkü ben, 1950'de, Kız Lisesi'ni bitirip mezun oldum. O seneler başladı işte. Ondan evvel otobüsler vardı ama bir durak için kullanmazdık. Trolleybüs ise daha cazip gelmeye başlamıştı. Ulus'tan binip ondan sonraki durakta inip yürümek, sırf yeni geldiği için ve ona binmek için yapardık bunu. Demek ki 1950'lerde başladı.

Atatürk Bulvarı'nda yürüyen kesim...Rutin yürüyüş yapan kesim...Ben şahsen hiç o yürüyüşe dahil olmadım. Üstelik de o yürüyüşlerin yapıldığı saatler bellidir. Ben o saatlerde orada bulunmamaya ayrıca gayret gösterirdim. Bir iş için koşturuyorsun o kalabalığın arasında sıkıntı olur. Ben o yürüyüşe katılanlara 'avare tipler' diyeyim. İşçi desem, işçi yapmaz! Okullu desen, okulluysa okuluna gider. Ama avareliği varsa, o yürüyüşe katılır. İş gücü olmayıp, vaktini ziyan edenlerdir bana göre. Veyahut da şöyle olabilir, Ankara'ya yeni gelmiştir "Ankara'yı tanıyayım da şuraları dolaşayım, gidip geleyim" diyenler de vardır içlerinde bence. Ancak, aklı başında hiç kimse orada yürüyüş yapmaz ve o saatlerde işim varsa gitmezdim. O kalabalıkta itiş, kakış gereksiz...

Pasajların yakında...Ben gittim aslında özellikle Bulvar üzerindeki gittim. Kocabeyoğlu Pasajı'na. Aşağı yukarı aynı düzende idi. Tamamen aynı biçimde satış yapılıyordu. İzmir Caddesi'ne çıkarken özellikle uğradığım bir tülbençisi vardı, onu hatırlıyordum ama o yerinde yoktu. Çok temelden bir değişiklik görmedim. Şimdi gitmek istemiyor çünkü herkes AVM'lere gidiyor artık. Eskiden Kızılay'a geldiğimiz zaman biz "şurası kaliteli satıyor" diye bilirdik biz. Ben gidip de herhangi bir yerden herhangi bir şey almazdım. Ancak, mallarını beğendiğim, kaliteli olanların vitrinlerine bakar oralardan seçerdim. Ucuz olsun diye gidip de bir şey almazdım. Yalnız şimdilerde Kızılay'dan geçtim. Mağazaların çoğu kapanmış. Alışveriş merkezleri yüzünden. Alışveriş merkezleri gerekli mi? Çok gerekli aslında. Çünkü oraya gidiyorsun ve her türlü ihtiyacını orada buluyorsun. Kızılay'da ister istemez oldu bu. Eskiden bu büyük alışveriş merkezleri yoktu çünkü. Mesela Gima bile, ben size söyleyeyim yoktu. İlk açılan Gima oldu Kızılay'da. Gima, 1958'de Almanya'ya giderken yoktu. Gima o çevre içerisinde tamamen farklı bir yapılanmadaydı. Oradan çok şeyimizi alabilirdik. Pasajlardan ayrışırdı o bakımdan. Yiyecek malzemeleri özellikle...Şimdi marketlerde her şey var ama o zaman olmazdı biz de Gima'dan alırdık. Dediğim gibi 1958 yılında Turgut Özal ile değişti aslında. O dönemde ben, 1964 yılında Londra'ya gittim. Bununla çok alakalı değil ama sana yıllığı getirdim. Temmuz ayında beni gönderdiler. Dil okuluna gittim. Üç ay orada kaldım ve dönüp ders vermeye başladım. Şimdiki bina yoktu ve barakalar vardı. Barakalarda ders yapıyorduk.

Şimdi belli ki Ankara korkunç bir hızla gelişti. Balgat yoktu. Orada gecekondulaşma vardı. Biz odtü araçlarına Kızılay'dan binerdik; oralardan geçiyorduk. Balgat o zaman çukurda olduğu için daima sisli olurdu, ODTÜ'ye gelirdik. Otobüsü kaçırsak dolmuşlarımız vardı, Kızılay'dan kalkan. Evlenip de Ayrancıya gittiğim zaman kalabalıklaştı. Ankara'da bugün Eskişehir Yolu yönündeki gelişim bile yoktu.

Sözlü Tarih - İnci Günaydın**Yaş: 90****Doğum Tarihi: 12.12.1928****Doğum Yeri: Kocaeli - İzmit****Eğitim Düzeyi: Yüksek Öğretim****Meslek: Çift Meslek - Burs Alınan Yer Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu, İngilizce Öğretmenliği****Baba Mesleği: Sağlık Memuru****Yetişkinlik İkametgâh: Ankara-Urfa-Kocaeli**

Atatürk vefat etmeden önce...Ben dokuz yaşındayım. Daha ilkokuldayım, bizi sınıfça iskeleye götürdüler yağmur yağıyor. Gemi yanaştı Atatürk'ün naaşı geliyor Dolmabahçe'den ve gemiden çıkarıp trene koyuyorlar. Ben öyle bir şey ki...Üşüyoruz artık ve de nasıl ağlıyoruz zırlaya zırlaya hepimiz. "Atatürk ölmüş" diye. Anlatıyorlar tabi, yüceliyorlar...Ondan sonrakileri hatırlıyorum. İzmit çok küçük! O dönem... Çocukluğumda eğitim olanakları çok yaygın değildi. İzmit çok çok küçüktü! Otobüsü yeni görmüştük. Hatta 1948'de Ankara'ya geldiğim zaman sanki yeni dünyaya gelmiş gibi olmuştum. 1948'de geldim, 1952'de mezun oldum. İzmit'te hep kaç göç vardı. Zihniyet yavaş yavaş değişti. Vardı ama köklü değildi. Hepimiz çok mutlu ve mesuttuk. Annelerimiz öyle! Benim annem dışarıda baş örtü örterdi düşün! Bir yere topluluğa falan girdiği zaman benim annemin başı açıktı. Hafif bir gevşek örtüsü vardı. Baskı yoktu bir kere. Bizim ailemizde de baskı yoktu. Anneme babam hiçbir zaman başını örtün istemedi. Öyle soy sop baskısı hiçbir şey kabul etmezdi. Gayet medeni! Bana böyle görücü geldiği zaman oralarda o zamanlar, "bir daha bu eve gelme!" diye kapıyı suratlarına kapatırlardı. O kişi bir daha bizim eve yaklaşamazdı düşün! "Benim kızım okuyacak" derdi. Öyle bir ferahlık vardı. Yokluk vardı çok! Hep yeniye batıya dönük yaşam ve giyim kuralları telkin edilirdi. Annem hiç unutmuyorum annen doğduğu zaman, kolunda Atatürk'ün çerçevesi resmi, Kur'an ve bir bayrakla hediyeye gitmişti. Annem çok Atatürkçü idi. Babam da keza öyleydi. Biz öyle büyüdük yavrum. Toplumda tabii şimdiki gibi değil. Şimdi herkes rahat! Hatta Özal gelene kadar telefonlar bile on yıl, on iki yıl beklenirdi. Özal'ın çok büyük medeni katkıları var Türkiye'ye. Sana Ankara'ya gelişimi anlatayım şimdi...

Trenle tangır tungur geldim Ankara'ya...İstasyonu hatırlıyorum. 1948'di gelişim...Gençlik Parkı'nı gördük, otobüsle gidiyoruz...Harbiyeliler geçerdi akşam karanlığında, yurtlara seslenirlerdi "hadi siz de gelin, siz de gelin" diye. Topal bir müdiremiz vardı, Cudiye Hanım idi adı ve "sakın dışarı çıkmayın" diye göndermezdi. Ancak, cumartesi ve pazar günü çıkardık. Kaldığımız yurttan, Anadolu'dan kazanıp gelenler ranzalarda üst katta, ikinci katında otururlardı ve beş vakit namaz kılarırlardı. Bir bir buçuk ay geçmezdi açılıp saçılırlardı. Bizler medeniyeti görmüş olanlar çok daha seviyeliydik. Anadolu'dan gelenler daha böyle ferah oldular ve hemen erkek arkadaşları oldu. Ankara geleni değiştiriyordu. Tabi esas lise için geldim sayılır ama Dil Tarih'e girerken, meslek lisesi mezunu olarak imtihana girmek gerekliydi. Meslek lisesi mezunu olarak giriyordunuz. Çok çalışırdım lamba ışığında çalışırdım, kedim vardı kucağımda o beni ısıtırdı. Ankara'da ben cumartesi...Kızılay'daki kuyumcular var ya orada, sinema oynuyordu. Cumartesi izinli çıkıyoruz. Topluca çıkıyoruz. Büyük Sinema'yı diyorum. Ankara'daki insan yapısı aslında çok gayri medeniydi. Memurların yapısı iyiydi. Yerlilerden bahsediyorum. Ben çocukluğumda çok daha büyük gördüm İzmit'i, çocukken ufaksın ya! Aslında, aynı oluyor ama yerliler zaten her zaman böyleydi dışarıda. Mesela ben Tuzluca'yı'da ortaokul açtığım zaman, oradaki çocuklar gecekondu bölgesinden gelirdi. Oranın çocukları gelirdi. Öyle ki sömestre de gidip de, evli olup gelen iki tane öğrencim vardı. "Evlendim ben

müdire hanım, tebrik etmeyecek misin beni?" derlerdi. Düşün, o yaşta ortaokul çocuğu yani. Çok korkunçtu!

Kız Teknik'ten aldığım imtihanla girdiğim, iki yıl süreli branşım dikiş üzerine dış giyim ağırlıklıydı. Moda ve konfeksiyon üzerine. Öteki ise Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nden aldığım lisans programıydı. Ben burslu geldim ama imtihanı kazanarak, dört yıl olarak önce iki yıl bizleri kabul ettiler. Şart şu, nişanlı olmayacak, evli olmayacak vesaire vesaire. Fakat sonra, ben o şekilde burslu okuduktan sonra dönüş yaptım. Dedeniz Şefik Başer, Gölcük'e tayin oldu deniz subayı olarak (tezin yazarının dedesi, görüşmecinin kardeşidir). Yemek pişir dediler bana, fakat sağdan soldan görücüler gelince "nasıl olsa ayrılacağım ağabey" dedim. Ben okumak istiyorum dedim. Bu imtihana girebilmek yani okumak için burs alabilmem için orayı denedim. Fakat, dedenizin bana cesaret vermesi hayli beni güçlendirdi. O yıllarda, derlerdi ki, çok ayıp söyleyeceğim ama "biz kızın için talip olmak istiyoruz, oğullarımız okuyor" diye görücüler gelmeye başladı. Bense nasılsa okuyacağım deyip bursumu, harçlığımı dedenizden aldım. Onu unutamıyorum hiçbir zaman! (Gözleri doluyor, sesi titriyor). Bütün eğitim döneminde bu sürdü. Dönüş yaptım, yıl 1948'de Ankara'ya geldim. Evli olmayacak şu, bu diye...

Köy Enstitüleri öğrencileri, köylerde en akıllı ve değerli çocuklardı. Has bel kader orada doğmuşlardı, çok akıllı hemen bilgiyi kapalı kişilerden oluşuyordu. Onun kapatılması çok korkunç! Türkiye'de gizli bir komünist hareket başladığı gerekçesiyle ona fırsat vermediler ve dağıttılar okulu...Köy Enstitülerini dağıttılar ve bizlere verdiler. İmtihansız geldiler bunlar. Köy Enstitülerinden dağıtılanlar yani bizim okullarımıza imtihansız giriş yaptılar. Onlara ayrıcalık sağlandı o dönem. Mecburi hizmet için de kuram çekmediler. Ben kura çektim mecburen bursumu ödemek amacıyla bursumu ödemek için altı yıl. İçlerinde evli olanlar, çocukları olanlar bile vardı! Ben iki yıl okumuştum burslu olarak, müdire hanıma gittim dedim ki " bakın, bizi sizler alırken bu şartlarla gelmiştik. ben ikinci lisansımı devam ettirmek istiyorum" dedim. Dil Tarih ile bizim okulumuz karşılıklıdır. Ben oraya gide gele, hem bu tarafı hallettim hem o tarafı hallettim. İkisini birden aldım. Söyledim dışarıdan beni var gösterdiler, sağolsunlar ve ben Kız Teknik konusunu da hiç sevmem! Yurt yine Radyoevi'nin yanındaydı. Radyoevi, okul ve yurt, Dil Tarih, o aradan Hacettepe'ye yol geçer. Alışverişlerim için sana Ulus diyebilirim! Ulus bizim uğrak mekanımızdı. Büyük bina var ya şimdi onun olduğu yerde bir bina vardı. Önünde anıt olan yerde sağ tarafta köşe, büyük bina şimdi kat kat. Biz oraya giderdik. Tek katlıydı. Telefon yoktu ki o zaman resimlerini alaydık! Görçek denilen bir yer vardı, düğmeye basıyoruz biz şey yapıyoruz ya selfie! onun gibi resimlerimizi çekerdik. Düğmeye biz basardık. Ulus'taydı Görçek. Tam o binanın olduğu arsanın üstünde sonra yıkıldı yenisi yapıldı. Giderdik oralara, Samanpazarı'na doğru yürürdük, oradan da yürür Hacettepe falan yoktu o zamanlar. Biz o yollardan geçerken gençler, okullular, Harbiyeliler "sizi biz götürelim, buralar tehlikeli" derlerdi. Ben de derdim ki "asıl siz tehlikelisiniz defolun gidin" diye. Yorgan iğnesi taşırdık yanımızda. Otobüslerde böyle sırtışanlara falan cozz diye iğne batırırdık. O zamanlar bıçak taşımaya bilmiyorduk. Genel olarak hep yürüyoruz yürüyoruz! Otobüsler de dört dörtlük değil. Radyoevi hemen orada duraklar vardı, o üst köprülerin hiç birisi yoktu. Ulus'ta işte Atatürk'ün şeysi, Büyük Millet Meclisi, İstasyona doğru giderken solda otel var...Orada büyük otel vardı. Ufak ufak binalar, ufak ufak yerler. Kıyafetimi de alırdım, yiyeceğimi de alırdım. Kızılay o dönem nerdeee?! Büyük Sinema vardı ama! Yurtta kalırken havalı havalı, gururlu gururlu geçiyordu. Üniversite öğrencisi kalburüstü, memlekete geldiğimiz zaman talipler... Ankara Palas'a bir arkadaşım giderdi. Neşe adında bir arkadaşımı annesi onu hazırlar hazırlar yollardı. Çok çirkin olmasına rağmen götürürdü getirirdi. Onun annesi İstanbullu...Üst gelir grup mensubuydu.

Mesleğimi sevmedim. Kadınlara biçilmiş bir rol o dönem. O zaman da "enstitü mezunu seçmeydi". Talipler çıkardı "ev kadını olacak" gibi. Ev ekonomisine katkıda bulunan, nitelikli insan ama hayır! yükseğine imtihana girmen gerekliydi. İlkokulu bitirdikten sonra o enstitüye girenler esas öğrenci oluyor. Ortaokulu bitirip, liseden dönenler özel öğrenci oluyor. Daha çok bilim yoğunluklu...Yani imtihana girip hemen kazananlar. Bizler enstitüye gittiğimiz zaman daha dokuz sene olmuş açılalı,

gidiliyor geliniyor bir tek kişi Ankara'yı kazanmamış. Özel oluyoruz biz, liseyi bitirip de gelmek için. Özel öğrenci oluyor iki yıl okuyor enstitüde. Fark almıyor çünkü meslek lisesi olduğu için fark dersleriyle üniversiteye giriliyor. Mesela benimle beraber gelmiş arkadaşların hem resim imtihanını hem bilim sınavını benden kopya alıp kazandılar. Hiç unutmuyorum çünkü matematiğe, lisana gelen öğretmenler göz yumarlardı kopyaya. Amerika'dan hep öğrenci gelirdi bana yaz tatillerinde. Alırdım ben onları arabayla Anadolu'yu gezdirirdim. Limasollu Naci kampı vardı, o Sultanahmet'ten hippie toplar getirirdi bizim hocamız olurdu kampta. Dokuz kişi çocuklar, kaymakamı, hâkimi, sadece çocuklar değil! Lisanlarını pratik yapsınlar diye oradalar. Ben anne olarak gidiyordum, İngilizce hippieyle konuştuk.

Mezun olduktan sonra bile hep terzilere yaptırdım her şeyimi. Aslında orasıydı ama uzmanlaşmam gereken. Altı yıl mecburi hizmetimi yaptım, üç yıl Urfa'ya kura çektim. Teknik Öğretim'den burs aldım ama 1952'de gittim oraya. Mezun olunca 1951-1952 öğretim yılında bizler bu meslekte olanlar, daha önce iki yıllık mezun olanlara sadece öğretmen deniyordu. Fakat, tam biz girdiğimiz zaman mecburen dört yıl yaptılar. Doğrudan doğruya üniversite oldu ve kura ile gittik. Çok yüksek puan alanlar leyli meccane deniyordu, parasız yatılı. Biraz daha az puanla imtihana girenler, yatılı paralı okuyorlardı. Daha düşük olanlar da gündüzlü gidip geliyorlardı. Bu arkadaşlar profesör oldu ama mezun olunca listede isimleri yoktur onların. Dağıtılmış gelmişlerdi (Köy Enstitütülüler).

Biliyorsunuz her dönemde kanunlar çıkar, bir şeyler olur, şu bu olur. Mezun olunuyor. Ben ilk kuramı Hasan Ali Yücel'den aldım. Sahnede Urfa'yı çekince bayıldım. Korktum çok (Sesi titriyor, gözleri dolar). Akrepler var, bilmem neler var. Allahım ne kadar üzülüm ve bayıldım orada. Çok sevdiğim İngilizce hocam geldi sarıldı. Biliyorsunuz ilk mesleğe girildiği zaman altı ay mecburen, altı aydan sonra kadro veriliyor. Dedi ki "ben seni altı ay sonra, seni alacağım İnci oradan İngiltere'ye göndereceğim. Sana yazık oluyor. Ağlama merak etme, git bitir gel". Fakat, benim eşim söz vermişti beni göndereceğine ama daha sonra göndermedi. Hayatta on iki sene beraber kaldım kızım ama hep kakaladım, hep kakaladım! (Gözleri dolar). O için üçündeydi öldüğü zaman... Fırat Dicle var ya, sal üstünde taksiyle geçtik öyleydi o zaman. Giderken üç arkadaşlık evvela trenden iniyorsunuz. Suriye teslim alıyor hayli gidiliyor, Akçakale'ye kadar gidilip Türk olanlar teslim ediliyordu tren. Urfa'yı çektiğim zaman, üç arkadaşlık. Tangır tungur trende gidiyoruz birbirimize hep şunu söylüyoruz "parmağında yüzük olmayanla konuşmayacağız" diye. Adamın birisi çok ilgilendi bizimle öğrendik ki gazeteciymiş, sonra milletvekili oldu orada çok iyi ahbablık yaptık. Derken otobüs bekliyoruz nahiyeye müdürü bizi karşıladı. Konuşurken konuşurken meğer İzmit'te ilkokulda okuduğum sınıf arkadaşımış. o bizi yerleştiriyordu, bir komodini çekti şu büyüklükte akrep çıktı (bir tam elini göstererek). Eyvah! dedim. "Keşke görmeseydin" dedi. Nihayet bizi oturtular otobüse ve biz okula gittik. Urfa'da Vilayet Binası'nın karşısında Kız Meslek Lisesi var, bahçesi büyük ve lojman yapmışlar. Urfa'ya tayin olan genç, evli olmayan kadın öğretmenler için yapılmış bir lojman. Enstitü müdiresi orada, hademelerden birinin bizi tahsis etmiş, yemeğimizi pişiriyor, soframızı kuruyor, böyle gittik geldik... Hem lisenin hem meslek lisesinin öğretmenleri oradayız. Ben Urfa Lisesi'nde İngilizce öğretmenliği yaptım. İngilizce öğretmeni yokmuş. Bu tarafta da meslek lisesi öğretmeni olarak altı saat ders yapıyordum. Köyünde oturmuş bir öğrenci şimdi burada garsonluk yapıyor (75.Yıl Huzur Evi)!

Pratisyen doktordu eşim, burada kalalım ve para var burada dediği için kaldık. 1956'da biz Anadolu'nun muhtelif yerlerine tayin olduk. Çok siyasetçiydi. "Bu millet koyun" diye diye zaman geçirdi. Biri geliyor, Akşehir, Yozgat Boğazlıyan, Hendek, Kandıra hep dolaştık! Fakat Yozgat Boğazlıyan'da bana hem enstitü hem de ortaokul açtırdılar. Çok yoruldu orada. Kadın çamaşırı yıkadı, asmaya vakti olmadı evine döndü! Çalışan kadınsın, o zaman makine yok! Ben asıyorum çamaşırı ama asmayı bilmiyorum, iç çamaşırı, gömlek, çarşaf...Herkes yukarı bakıyor. Alt katımız muayenehane, üst kat ev. Devamlı sigara içiyor ve o zaman da evler ahşaptan. Aralıklardan koku geliyor. Ben o sebeple göğüs hastası oldum! Muayenehaneye hasta gelince yarım da olsa, üç içimlik de olsa hemen atardı, bırakırdı. En nihayet, bana dedi ki "İnci, millet yukarı bakıyor.Şu yoldan git, bu

yoldan git." Kapalı devre hep, köy gibi yerler o seneler. "Önce çarşafı as sonra içerden ötekileri getirip as" derdi. Ben nereden bileyim. Yemek pişirmeyi bilmiyordum o zaman! Ben böyle söylediği için eşim çok ürkütmü. Ben serbest büyüdüm, iki erkek kardeşimin arasında erkek gibi büyüdüm. At binerdim ben!1959'da ben ehliyet aldım. O zamandan beri şöförüm. Yüzme konusunda da öyle. Beraber giderdik dedenle, ben evden kaçırdım Marmara da yüzer yüzer dönerdik evde sıra dayacağına çekerdi annem bizi. Öyle çok serbest büyüdüm! Şimdi, "oldu olacak başımı da ört bari" dedim eşime. "Neden olmasın?" demez mi?! Hemen Bakanlıklar Şube Müdürlüğü'nü aradım. Karaman Milletvekili'nin eşi Bakanlıkta genel müdüdü. Ona telefon ettim. "Beni buradan al!". "Niye İnci? Evlisin Nasıl olur?" dedi. Günay'a durumu anlattım. "Beni buradan al da nereye alırsan al!". "Bu adamdan bıktım!Bir de köy köy dolaşıyoruz!Yetti" dedim. Beni buradan aldı, Akşehir'e verdi. Akşehir'e tayin oldum ama eşime söylemedim. Tatil için de İzmit'e geldim. Okullar açıldı. Eşim telefon etti "Gelsene İzmit'te hala niye duruyorsun?" dedi bana. Başka bir müdürün tayin olduğunu söyledi. Ben Akşehir'de çalışmaya başlayacağımı söyledim! O da İstanbul'da ihtisasa başlayacağını söyledi, "evi nereden tutayım?" dedi. Ben onun üzerine altı yıl ara verdim çalışmadım onun yanına gittim. 1959 geldi...Zonguldak'a tayin olduk. Ben çalışmadım. Dört yıl okunuyor ya üniversitede altı yıl mecburen görev yapılıyor.Hatta galiba beş buçuk çalıştım da eşim altı aylığını ödemişti o zaman. Sonra işte Allah rahmet eylesin! Resimleri de göstereyim telefonumda var. Üç yıl görev yaptı kanser oldu. İzmit'e döndük.

Sonra ben tekrar göreve dönmek istedim. İzmit Lisesi'nde çalışmak istiyordum, ortaokul ve lise beraberdi İzmit'te. Karşı karşıyaydı binalar. Hem merkezde görev yaptığımız için kalburüstü kişilerin eşleri haftada on beş saat ders vermeleri lazım. Üçer saatten beş kere. Yani beş sınıfları olması lazım. Branş ortaöğretim olursa ama diğerinde galiba on sekiz saattir galiba. Onun için, yer yok dediler. Ben çocuklar ufak. İzmit'te istedim görev, yer yok, kadro yok. Bu sefer, dediler ki "Sapanca'da ortaokul yok, buraya otuz beş kilometre. Git gel yap.Orada ortaokul yok, açalım.Kadron orada olsun hem ekmek parası" dediler. Ben de kabul ettim. Oraya da ara treni var. İzmit-Sapanca-Adapazarı arasında. Okulu açtık. Sadece ben varım öğretmen olarak.O tren ile gidip geliyorum, okulu da açtım. Okulu açınca sadece ben olduğum için öğretmen ve müdür olarak, dört tane yardımcı var. Hizmetli. Onların muhasebesini hazırlamayı, ötekine bilmem ne, bir diğerine başka bir şey öğretiyorsun! Hem hizmetliler, hem de personeller. Akabinde mefruşat da veriyorlar ama burada koymuşlar, hazırlamışlar açılacak şeyi bekliyorlar. Bir, iki, üç ay sonra öğretmenleri tamamlıyorlar sömestre kadar. Her branş tamamlanana kadar ben giriyorum. Tabiat bilgisi, Fen, İngilizce, Dikiş bilmem nesi yavaş yavaş...Bu sene olarak 1965 diyelim.Okul oranı o dönem şimdiki gibi çok değil az ama ne oluyor biliyor musunuz?! Milletvekilleri hizmet yapıyorlar ya "işte ben okul açacağım!", "sağlık tesisi açacağım!" vaat ediyor açıyor. Mesela bizleri de hep öyle Anadolu'ya tayin ettiler. Bir tayinde ben de iki lisan iki tane diploma var diye, hem ortaokula hem enstitüye, hem de eşimi doktor olarak tayin ederlerdi. On sekiz saat ücreti alıyordum, daha fazla dersin olursa ek ders ücreti alıyordun. İlk zamanlar olmuyordu. Masalara kedileri çıkarırdık "kaç parmağı var?" inceleyerek ders yapardık. Bir kaç çocuk, bir sınıf, iki sınıf...Sömestre sonuna kadar iflahın kesiliyordu. Şimdi ertesine sene tayin olabileceğimi söylemişlerdi İzmit'e. Bu kez de kadro bulamama sorunu yaşadım. Ben ikinci senem oldu, kalacağım...Birinci sene gidip gelirken, eşim de vefat etmişti...Birisıyla tanıştık "ben Sapanca'nın savcısıyım" dedi. Beraber gidip geliyorduk. Derken bir gün izdivaç teklif etmez mi?! Ben o zaman nefret ettim erkeklerden artık! Küçük amcanın motosikleti vardı. Beni her gün Sapanca'ya götürdü getirdi. Ben öyle, sene sonunu yaptım. Döndüm geldim, gene kadro yok dediler İzmit'te. Burada söz verdiler ya kadro olmadığı için bir gün okullar açılmış, girdim öğretmenler odasına İzmit'te. Şöyle bir baktılar! Öğlen paydosu ders zili çalmasına da on dakika var. Herkes bana baktı. Nasıl cesaretle girdim. Dedim ki "arkadaşlar, sizlere soruyorum tayin olmak isteyen ve tayin olamayan kimler var?" dedim. O dedi "ben İstanbul!", öteki "ben İzmir!", bir diğeri "ben Ankara!". Niye sorduğumu merak ettiler, hayretle. "Birinizi seçeceğim" dedim. İstanbul'u söyleyen bir arkadaşı, biraz da aile dostumuzdu ve iki kardeşi de İstanbul'daydı, onu aldım gittik Bakanlığa. Bu arkadaş İstanbul'u istiyormuş, ben İzmit'e geleyim

diyerek kadro boşalttırdım. Kadro boşalttırdım! Ben İzmit'e öyle gelebildim. 1964'te ölünce eşim 1965 yılında oluyor bu olay. Bir hikaye benimkisi! Umarım başınızı ağrıtmıyorum!

Hacettepe Üniversitesi, Tıp Fakültesi'ni kazanınca oğlum Ankara'ya geldi. 1974'te Ankara'ya bu vasıta ile gelmiş oldum. Ankara'ya şöyle geldim. Yurtta kalmıştı önceden ve yapamadı, iğrendi. Ben müracaat edip nakil oldum buraya. Şöyle nakil oldum. Bana yine "kadro yok" dediler. Benim her müracaat ettiğim yerde kadro yok merkez olduğu için. Hacettepe'ye yakın olsun istiyordum. Bu sefer yine bir okul açılmasını istediler. Türkiye'de yedinci ortaokul! Tuzluçayır Ortaokulu! Bana arkadaşım, bir ev buldu. Hamama yakın olsun istedim. Bahçelievler'de hamamın üzerinde bir ev buldular. Bir taraf Deneme Lisesi'ne bakıyordu. Hep çocukları taşıdım Tuzluçayır'a da gittim geldim. Bahçeli neresi orası neresi! Ben İzmit'teyken motosikletle gidip gelmeyi öğrenmişim. O zaman daha bisiklete yakın bir şeydi. Trafığe söyledim, ehliyetim olduğunu. Şaşırdılar, hadi git gel dediler. Ben bayağı motosiklet kullandım uzun yıllar! Eşim sağ iken almıştım ehliyetimi, o zaman heves! Kadınlar için araba kullanmak bırak yaygını yoktu! (Kahkaha atıyor) Çılgın halayım ben görüyorsun!

Ben Tuzluçayır Ortaokulu'na geldim dediğim gibi. Bana muavin verdiler, bir çok personel sağladılar ama hep sürgünleri yolladılar. Ankara içinde sürgünleri verdiler. Bir tanesi Kürt, "ben baş muavin olacağım" dedi. "Ol ol be", "Ne var" dedim. Doğu batı sürtüşmesi o zamanlarda da var yavrum. Ben 1983'te emekli oldum burada muavindim Cebeci Ortaokulu'nda. Öğretmen kadrosu yoktu dediğim gibi ve de yakışmaz size dediler. Her yerde müdürlük yaptığım için muavin kadrosuyla ben Cebeci Ortaokulu'na geldim. Ankara'nın en değerli ortaokuluydu. Başka ortaokullar da vardı ama, en kalabalığıydı. Halen de Bahçeli'de oturuyordum. Hep araba kullandım bu sıra. Arabayı 1974'te aldım. 1980 Öncesiydi her yer çok karışık. Bir gün trafikte araç kullanırken bir tarafımı sağcılar bir tarafımı solcular kesti yolumu. Sordular bana "Necisin sen?" diye. Duymuyor gibi yaptım "Hmm! Evladım ne diyorsun? Duymuyorum!" dedim. "Çek be, yürü git işine, defol git" dediler. O zamanlar çok karışık...

Ben Cebeci Öğretmen Okulu'na istedim ki öğretmen olayım. Muavin olmak istemedim az yüküm olsun diye. Bakanlık öyle uygun gördüğü için ben orada muavinlik yaptım. 1983'te emekli oldum. Çok değerli bir ortaokuldu, kalabalık bir ekipti. Küçükler sıpa, ortadakilere merkep, büyüklere katır diyorduk. Katırlarla uğraşamayız diye liseyi yıllar yılı açamadık orada. (Kahkaha atıyor) Öylece kaldı. Kızlı - erkekli eğitim modeli, hep beraber! Ben İzmit'te ilkokulda okurken de kız-erkek karışık ve benim sıra arkadaşım müdürün oğluydu hatta!

Kızılay, günlük hayatımızın lüks semtiydi. Çok daha medeni bir bölümdü. Çok daha elitti Ulus'a nazaran. Ulus'taki yapılanmanın eskiliği artıyordu. İnşaat çok göremedim Anadolu'da şurada burada ama nakil olduktan sonra görebildim ancak. Çok tenha idi genel anlamda. Ulus...Hatta 1974'te ben buraya geldiğimde, Maltepe'de çoktan Urfa'yı görmüş birisi olarak tabii ki orada çiğ köfte yapan bir yer vardı. Bir hadise oldu orada o anda. Oğlum elini belime batırdı ben bakarken. "Merak olmaz anne, kaçacaksın" dedi o zamanlar. Olay çıkmıştı. Ben 1948'de geldiğimde ise Maltepe sırtlarından yurdumuza kurt uluma sesleri geliyordu!O derece tenhaydı ve döndüğümde böylesi bir fark vardı. Çankaya falan esamesi okunmuyordu. Kızılay'a toplu olarak giderdik çünkü korkuyorduk. İzmit'ten gelmişiz...Anadolu'dan gelenler de katılırdı bize. O Büyük Sinema'da okuyorken, kuyumcular yaygınlaştı ya şimdi orada toplu olarak bir araya gelirdik. Biz bir tarafta Harbiyeliler bir tarafta...Hangi kızı gözlerine kestirirlerse şapkalarını atarlardı, o şapkalar kucağımıza gelirdi! Kimin şapkası kime gittiye o kişi "benim, benim" derdi. Güvenpark ise bizim en güzel gezi yerimizdi o zaman. Çok güzeldi... Kızılay'da öyle dört dörtlük bir yerler yoktu. Giderdik ama unuttum şimdi. Soysal Maltepe'ye tam giderken değil mi? Orayı pek hatırlamıyorum. Şu anda Soysal Pasajı...Büyük Bina, en yüksek bina köşede. Ben Gima Gökdeleni'ne giderdim. Boynuzlu otobüsler vardı...Benim hep hatırladığım onlardı bu arada... O yıllarda, bir kere müzik var! Müziğin dışında işte korolara giderdik yani meyillenmiş olduğumuz şeyleri ben toplardım böyle. Mesela Elazığlı arkadaşı alırdım.

Yurttan çıkardık, bayağı giderdik, Güvenpark'a giriyorsun...Ne parkıydı o büyük park...Ulus'a giderken sol tarafta o büyük park var...İstasyondan çıkınca da görünür. Gençlik Parkı! Oraya da girdik. Bir üst geçit vardı. Orada da benim bir resmim olacaktı. Ben okurken, sesime şimdi bakma aynen anneannen gibi burada korumuz vardı. Okurken aynı zamanda Radyoevi'ne gidip TRT'de şarkılar söyledik. Götürürlerdi bizleri gelip. Ayrıca, neydi o...Raks edenler...Balerin bile arkadaşlarım vardı. Biz kendimiz giderdik. Davet ederlerdi çünkü. Gönüllülük meselesiydi. Gönüllü olarak TRT'de şarkı söyledik, çok güzeldi...Şu anda ses gitti tabi. O hocamız ve arkadaşı yani müzik öğretmenleri, memurların terapisi için saat 12.00-14.00 arası ders verirlerdi. Kendi yeğenlerim, yani sizin anneniz neden müzik dersi aldı? Melodika, mandolin ve klasik keman dersleri aldı anneniz. Hepsi çalarlar! Ben yurttan o zaman çift kattı pencereler biz okurken. Yukarıdan açılırdı pencereler. Ben hatta bir sefer bayıldım, havalanmıyordu içerisi. Bitişikte ayrı amfili bir oda ve piyano vardı. Beni piyano hocam, bizi belleten müzik öğretmeni yurttan o odanın anahtarını vermişti. Tek başıma çalışıyordum. Bana ders vermişti dört yıl Raciye Hoca. Hem piyano hem de akordiyon çalabiliyorum şimdi. Yeğenlerimin hepsi ders aldılar emekli bando astsubayından.Piyanomun anahtarı hala elimdedir, okul açtığım zaman da düdüğüm hala elimdedir. Ben dört kasadan atlayabilirdim Ankara'ya geldiğimde. Tabi beden eğitimi dersine de giriyorsun!

Ben bu arada Halkevlerinden çok faydalandım. Hep giderdik ya! Dört dörtlüktü. Her türlü eğitim, müzik, her şeyiyle tam bir halkeviydi. Ücretliydi galiba çok hatırlayamıyorum. Oraya, medeniyetimizi borçluyuz belki de!Halkevleri, Kuleli...bunlar Türkiye için çok önemliydi. O kadar üzülyorum ki şimdi! Bu kadar terslik olur. Kuleli bana gurur verirdi, giderdik, gelirdik. Karşı taraf en son yer, öğretmen evi. Sabancı'nın öğretmen evi. Deniz gezmesine giderdik, şey yapardık. Otobüsle de gidip gelirken Kuleli gurur verirdi bana. Bambaşka bir kokusu vardı oraların. Prestiji çok yüksekti! Erenköy Kız Lisesi'ni de biliyorum ben. Orada da yatılı okudum ben. Ben oradan İzmit'e gelip Meslek Lisesi'ne geldim ve el üstündeydik. İlk parasız yatılı olarak kazanmıştım orayı. Deden verirdi harçlığımı benim. Ne diyeyim sana tarih olarak...Çok muhterem bir insandı deden, annenizin doğum yardım parasını bana harçlık olarak göndermiştir! Hayatta unutmam!

Kocabeyoğlu'na ben her mevsim giderim. Çok eski tarihlerden beri hep giderim. Moda Düğme, Moda Çanta...Ülkealan'a hiç gitmedim. Alışverişlerimi Gima'dan sıklıkla yapardım. Döndüğümde zaten Maltepe ve Bahçelievler Semtleri yapılanmıştı. Bahçeli Semti'nde hakikaten bahçeli idi evler. Bazıları tek kat, üç katlıydı. 1972'de Ulus'ta çok daha mükemmeldi. Rekor Mağazası vardı orada geldiğim sene, oradan kareli-yünlü kumaşlar almıştım. Hala terzinin diktiği tayyörler duruyor. Kızılay artık dört dörtlük olmuştu. Kocabeyoğlu'ndan mutlaka kışlık pijamalar, külotlar, şunlar bunlar...Her şeyimizi oradan bulabilirdik yavrum. Atletler... Soysal Pasajı'na da pek seyrek giderdik çünkü daha meydanda olanları, zaman tasarrufu yapmak için tercih ederdik. Oradaki sinemaya da giderdim. Ulus Sinemasıydı adı. İzmir Caddesi'ne esas giderdim ben yiyecekler olurdu orada. Marketler vardı ve giyim mağazaları vardı. Daha aşağıda Moda Çanta vardı şimdi bu tarafa gelmiş. İğne-iplik şu bu her şey oradan temin edilirdi. Halen daha arada giderim oraya. Zafer Çarşısı'ndan da alışverişlerim oldu. Halen de olur. Tamamen değişmiş şu an. Çünkü her şey vardı orada. Kadın ayakkabıcısı vardı, kundura. Her yer kapandı şimdi! İzmir Caddesi'nde Ayakkabı Dünyası açıldı bak, oradaki kunduracıları kapattırdı! Dünya döndü!

Toplumsal olarak çok değişti ya Ankara. 1974'te geldiğimiz zaman, çiğ köfte yedikten sonra otobüse bindiğimde şoföre "yavrum beni şurada indir, yeni geldik burayı bilmiyoruz" dedim. Şoför şöyle cevap verdi "de haa şurada yazılı işte" dedi. Pasajların Ankara'ya katkısı vardı elbette. Daha kaliteli ürünler Kızılay'da pasajlarda toplanmıştı. Ulus'tan ziyade Kızılay kalitenin adresiydi. O dönemde de öyleydi, halen daha öyle bence. Rekor Mağazası dedim ya Ulus'taki, oradan çekildi de nereye çekildi bilmiyorum. Böyle kaliteli yerlerden alışveriş yapardık yavrum giyim konusunda. Alırdım kumaşları, İzmit'e götürürdüm ve orada dikerlerdi. Ankara'da nedense hiç diktirmedim. Atatürk Bulvarı'nda 1948'li yıllarda yürüyemezdik yavrum. Döndüğümde ise yine nerede gezeyim! İngiliz Kültür vardı oraya kadar giderdim. Ara sıra yukarılara kadar çıkardım. O İngiliz Kültür, zaten Amerikalı

öğrencilerin geldiği bir yerdi. 1974'ten sonra Ankara çok daha değişti. Kızılay Sementi ve civarında yine yoğunluk vardı ama Çankaya'ya alışverişe giderdim. Maya triko vardı örneğin. Çankaya'da da yavaş yavaş o ticari yoğunluk hissedilmeye başlamıştı. Her şeyim markalıydı, iyi markalı ürünleri oradan temin ederdim. Meşrutiyet keza!

Ankara bir merkez olduğu için müthiş bir değişime uğradı. Memur şehri idi, lüks olarak beklenti pek fazla değildi İstanbul'a nazaran. Şimdi İstanbul kötü oldu. Mahmut Paşa Yokuşu, bilmem ne...Şimdi AVM'ler de olunca dışarıdan alışverişler geliyor. Biz eskiden dışarıdan ürünü öyle temin edemezdik. Kaçak alırdık. Mesela Kıbrıs'tan kaçak olarak gelmiş olan sütyenim hala duruyor. Urfa'da bu kaçak eşyaları...Orada hiçbir şey yoktu. Çok basit bir yerdi. Kaçak eşyalar gelirdi çarşaf giymiştim ve kadını ben dağlara götürdü. Dağlarda toprak altında saklardı kaçak eşyaları. Çarşaf gidip eşya beğenmişim. Evleneceğim, çeyiz (gülüyor)...Büyük cesaret yani! İran, Suriye, Kıbrıs, buralardan gelirdi...Şimdi kafam yerinde ama çok fazla toparlayamıyorum daha fazla.

Sözlü Tarih - Meral Akıncı

Yaş: 88

Doğum Tarihi: 1930; Doğum Yeri: Ankara

Eğitim Düzeyi: Üniversite Mezunu

Meslek: DTCF Mezunu - Memur

Baba Mesleği: Devlet Demiryolları Memuru

Yetişkinlik İkametgâh: Ankara

Annem ve babam kökten İstanbullu olduğu için yaşantım hep yaz aylarında İstanbul'da geçti. Ben doğmadan önce babam evlendiği zaman Ankara'ya memuriyetle atanmış. Dolayısıyla mecburen Ankara'da kalmışız. İstanbul'da doğdum da doğum tarihim bile değişik, sonradan kayıt olunuyormuş o yıllarda. Gelmişim buraya. Evet, tabi ev doğumu olduğu için hemen kayıt olunamıyormuş annesinin yanında bir müddet kaldıktan sonra geç doğum bildirimini yapılırsa vergi alınmıyormuş. Tabi babam da memur vergiyi vermemek için gerçek doğum tarihim 16 Haziran, müdüriyete gittiği yere 16 Ekim yazmış. Nüfus kağıdım 16 Ekim 1930 anlayacağım, cezadan kaçma (gülüyor). E memuriyet, küçük memur o zaman, gençler...

Ankara'da çocukluğumda Yenişehir'de yaşadım. Kızılay-Tuna Caddesi'nde bütün hayatım orada geçti aslında. Çocukluğum, üniversite hayatım, Kızılay'da geçti. Sonra evlendim ve Maltepe, biraz da Bahçelievler civarında yaşadım. Ankara'yı bu ufak çaplı deneyimledim. Yani 1930'lu yıllardan bahsediyorum. Ben kendimi bildim bileli oradayım. Çünkü annem ve babam tayin olup geldikleri zaman şimdiki Adalet Sarayı var ya orası boşluktu ve Demiryolları'nın arazisiydi. Orada eski Ankara evleri varmış ilk orada memuriyetle bir ev 'Hasan Efendi'nin evini tutmuşlar. Evin lüksü, tuvaleti içinde olması imiş. Büyük lük düşünebiliyor musun, apartman?! 1927-1928 Bu anlattığım. Ondan sonra bir de suyun aşağıdan yukarıya çıkarılıp, küvette, çinko musluktan akması...Çinko eviyeye su akması büyük lüks annem anlatırdı! Konfordu! Sıcak su ile banyo yapma yok, kaynatılırdı. Savaştan sonra 1928-1929 ve annem alışverişe Ulus'a Hal'e gidermiş. Başka hiç bir şey yok! Ondan sonra Yenişehir kurulmuş. Adı öyle! Memurlara birer maaş vermişler orada da arsalar parsellenmiş. Yenişehir kurulmuş işte babam da oradan atak bir adam. Ufak memur olmasına rağmen bir arsa almış; ufacak bir evimiz vardı. Bahçe içinde orada da... Annem söylerdi "Kızılay bataklığı; biz papatya toplamaya giderdik" derdi Kızılay Meydanı için. Yenişehir Tuna Caddesi...Tuna Caddesi Bulvarı'dan Hıfzısıhha'ya kadar, Cebeci fidanlığa kadar giderdi. Fidanlık, eski mezarlık Ankara'nın...Şimdiki Nikah Salonu'nun olduğu yer ama o kadar değil aslında onu yollarla falan tahrip ettiler. Yenişehir

Pazarı'nın oradan ta Kurtuluş'a kadar büyük bir fidanlıktı. Biz oradan korkarak Kurtuluş'a geçerdik. Ziya Gökalp Caddesi yoktu bile! Ankaralılar orayı bağış yapmışlar, orayı almak istediler daha evvelden mirasçıları "hayır" dedi. "Yaptığımız takdirde geri isteriz" dediler. Orası mezarlıkmiş, Ankara'ya, Atatürk'e bağış yapmışlar fakat fidanlık olarak kalması koşulu ile. Onun için azıcık kıyısından köşesinden işte nikah salonu falan yapıldı. Ortadan yol geçirdiler ve öyle harcadılar. Mezarlık çok eski bir mezarlıktı. Timur'un savaş zamanından falan...Babam söylerdi orada kazdığında kafatası getirir annemi korkutmuş onunla. Tarihi, çok eski...Savaş mezarlığı. Ankara'da büyük savaşlar olduğu için hemen oracıkta gömülen insanlara ait... Bunları annem ve babam anlattı tabi. Ben onları hatırlamam ama Yenişehir'in gelişimini çok iyi hatırlıyorum. Adım adım hatırlarım!

Yenişehir'de ilk proje aslında bahçe içindeki evlere aitti. Tek katlı evlerdi. Bizim de evimiz tek katlıydı. İki oda falan tabi suyu, havagazı vardı,elektriği vardı. O kadar! O zamanın konforu. Başka hiç bir şey yok! Şey vardı biz Tuna Caddesi'nin oturuyorduk onun sonunda Refik Saydam'ın doktorlara ait..o bina çok katlıydı. Çok katlı dediğim herhalde o da beş altı katlıydı ama o kat seviyesi o zaman bizler için gökdelendi. Büyük bir doktorların oturduğu bina vardı. Herhalde kaloriferliydi çünkü biz sobalı evde oturuyorduk. Kaloriferli ev çok nadirdi. Annem çalışmıyordu babam memuriyet yapıyordu. O zaman işte öyle. Evin erkeği çalışır, biz de okula gidiyoruz. Yenişehir Pazarımız vardı güzel kurulurdu. Şimdiki yine o derenin ken...O dere kalmadı ya!(Gülüyor) Şimdiki şeye giderken, Hacettepe'ye giderken, Süleyman Sırrı,pazar kuruluyor ya kıyafet pazarı falan. Hah orası Yenişehir Pazarıydı. Sebze pazarıydı, böyle kıyafet falan olmazdı ve o zaman için kıymetli güzel bir pazardı. Elçilikleri arabaları gelir oradan küfe küfe taze sebze alırlardı. Cumartesi günleri elçilik arabaları gelirdi. Kavaslar! O zaman tabi çek çek araba yok, hamallar vardı. Zavallı hamallar sırtlarında küfeyle taşır, gelirlerdi. Hası geçme küfeleri vardı. Evlere götürürlerdi. Gider üç beş kuruşa...Tuna Caddesi dediğim yer, eskiden şöyle şeyden başlar...Şimdi kapandı. Atatürk Bulvarı'nda İş Bankası ve Piknik'in yanından başlardı, şimdi kapattılar Sakarya tarafını o fidanlığa kadar giderdi. Sonradan arkadan Celal Bayar Bulvarı açıldı arkadan Cebeci'ye bağlandı. Pardon, Tuna Caddesi arkadan tek Cebeci'ye kadar giderdi. Sonradan Sıhhiye'den O Tuna'ya bağlanan yol oldu Celal Bayar Bulvarı oldu. Kızılay'ı Cebeci'ye bağlayan yoldu o. Şimdi Sokak oldu o ayrı mesele.

Ben Yüksel Caddesi'nde Mimar Kemal İlkokulu'na gittim. Yürüyerek gidip geliyordum. O zaman böyle vasıta yok. Mithatpaşa'dan öğretmenler yolu çıkıp Yüksel Caddesi'ne saparak okulumuza gider gelirdik. Orta ve liseyi Kız Lisesi'nde okudum. Ortaokula geldiğimde 1940-1941 yılları oluyor. Ankara'da şimdiki İbn-i Sina Hastanesi'nin olduğu yer eski bir taş mektepti. Dil Tarih'in arkasında o tepede dururdu. Hacettepe yoktu tabi. Hacettepe bahçesi havuzlu, gece işte orada halkın gidip eğlendiği bize uzaktan Yenişehir'e sesi gelen bir açık gazinoydu. Biraz orası kabadayı kişilerin gittiği yerdı. Halk giderdi ama bir gazino vardı. Belki ses sanatçıları geliyordu ama...Ufakça kapalı mekanlar da vardı herhalde. Havuzlu falandı da...Biraz orası orta sınıfa hitap etmeyen bir yerdı. Kasımpaşa tipli yani. Hacettepe! Vurdu kırdı falan. Eski kiraathaneler de vardı. Eskişehir'e biz pek gitmezdik o anlamda. Müzik sesleri gelirdi! Sonra İhsan Doğramacı orayı üniversite yaptı. Ortaokulda..Ortaokulun açılmasına sebep İnönü'nün kızı vardı okulda. Onun için...Çünkü Ankara'da tek lise, güzel, kaliteli, başka lise yok! Kız Lisesi...Onun için ortaokulu açmışlar, o benden bir sınıf yukarıdaydı. Biz sadece kızlar olarak eğitim aldık. Liseyi de orada bitirdim. Ondan sonra da Dil Tarih'e geçtim. Erkekler Gazi'de okurdu, Atatürk Lisesi... Tabi Gazi Lisesi ve Atatürk Lisesi'nde Kız Lisesi olarak yer aldığımız için epey kıymetliydik (gülüyor). Yollarda böyle çaprazlama falan filan...Ne hikmetse, çıkışlarımızı değiştirirler onları geç çıkarırlar olmaz; bizi erken çıkarırlar olmaz. Erken çıkarırlarsa bizimkiler saç tarar bekler; geç çıkarırlarsa oğlanlar sokakta bekler. Yani buna mani olunamıyordu, hocalar ne yaparsa yapsın (gülüyor). Karma eğitim yoktu; ilkokul karmaydı ama. Ortaokul nasıldı acaba... Lisede ayrıydık. Atatürk Lisesi de Gazi Lisesi de erkek öğrencilere mahsustu. Fakat, Üçüncü Ortaokul, İkinci Ortaokul onlar karma mıydı? Karmaydı galiba. Ne söylesem yalan olacak, gitmedim çünkü. Dördüncü Ortaokul Kurtuluşta idi, Cebeci'de ortaokul vardı ama başkasını bilmiyorum. Üniversitede de karma eğitim gördük.

Şimdi 1940'larda hala Yenişehir çok tenha bir yerdi. Biz Yenişehir'li aileler, çoluk çocuk Eskişehir'e gitmezdik. Öyle kadınlar falan... Babam götürmezdi. Ulus'a, ancak ne zaman giderdik? Alışverişe giderdik. En iyi ve lüks mağazalar oradaydı. Ulus'ta heykel var ya, biraz sağa sola aldılar. O ortadaydı, otobüs yolu vardı oradan Dışkapı'ya giden taraf vardı ama pek yol falan yoktu. Gidilmez, açılmamış yani yerleşim alanı yoktu. Oradan Baraj'a gidilirdi. Arabalarla özel, Baraj Gezisi! Çok büyük gezidir o, kır gezisi. Bir de Anafartalar, Hacıbayram'a giden yol üzerinde en iyi mağazalar olurdu. Atlas vardı; Menekşe Mağazası, kumaş mağazası... Yani herkes alışverişini oradan yapardı. Eskiden Ulus'a annemin zamanında gidilirken, şapka falan giyilip, süslenilip de gidiliyor. Ulus'a çıkmak yani Beyoğlu'na çıkmak gibi. Süs! Lüks bir yerdi! Yenişehir, nasıl söyleyeyim sayfiye yeri gibi imiş. Güzel! Kaliteli! Yenişehir'de bürokratlar, evin 1938'de o tek katlı evin üstüne iki kat daha çıktı ki, yandaki arsayı o günün Naifa Bakanı, Sırrı Day arsayı almış. Arsaya blok ev yapmadan ev yapılamıyor. Babama teklif etmiş "yapalım mı?" diye. Yan komşu vardı onlar evlerini yeni yapmıştı. Babam da "olur" demiş. Şimdi ev böyle bahçe içinde buraya bir daire çıkarttı bahçeyi kullandı ve blok ev yapıldı. Sırrı Day ile komşuyduk, şimdikinin Bayındırlık Bakanı bakın. Karşımızdaki bahçe içindeki bir ev de galiba Yargıtay Başkanı veya şeydi, çok beyefendi bir adamdı. Hanım meraklıydı, geyik, eşek yavrusu beslerdi. Acık ötede, sağlık şeyi vardı. Yani Bulvar'da bütün devlet erkani vardı. İzmir Caddesi'nde, şimdiki Necatibey'e giderken Moda Çarşı'nın başta olduğu yerler...O zaman bir tepeydi orası. Hafriyat yaptılar, gökdelen yaptılar. Hariciye Bakanı otururdu orada, CHP'li. O evin önünde geçerken, saygı duyardık, saygıyla geçerdik. Onun karşısında da memur evleri vardı. Tek katlı, İki katlı. Bürokrasi halkla iç içe otururdu. Öyle koruma, ıvır,zıvır falan..Ben İnönü'nün kızıyla okudum; bir gün okulda polisti, korumaydı, şeydi falan...Sadece ne? Bir siyah araba gelirdi zil çaldığı zaman, tam dakikasında gelirdi. İnönü'nün kızı da içinde birisi olurdu arabanın dadısı mı neyse...Şoför kapıyı açar, o biner, basar gider. Başka hiç bir şey! Üç düğmeli, uzun saçlı, uzun da kurdeleleriyle falan okulun disipliniyse aynı noktada, okulun içinde arkadaşlarıyla...İnönü'nün kızı aklımıza bile gelmezdi, Özden! Benim sınıfımda da İçişleri Bakan'ının kızı vardı, Emin Erişirgil'in kızı o da ilkokuldaydı. Biz de öyle babalarımızla, şeylerimizle övünen tipler değildik! Çok mütevazı, olgun, aileler göstermezdi. Şimdi herkesin her ailenin kendine göre bir düzeni var. Biz daha ziyade hafta sonları, annem...Annemin ahbabları çoktu, ahbablarına gider gelirdi. Bize aşlanan şey "sen ders çalışacaksın, okuyacaksın. Senin vazifen derslerini çalışmak" idi. Çok çok şeye giderdik...Kızılay'a yürüyüşe çıkarırdı annem, annemle tur atardık şöyle etrafa bakınırdık. Hafta sonları evimizdeydik; babam evinde iş yapardı. Atölyesi varı ve hobileri vardı. Annem dikiş dikerdi, işlerimiz var hafta sonu mühim! Banyomuz var,üstümüz başımız dikilecek, yıkanacak hani öyle...Bir de savaş yılındayız, yokluk içindeydik. Ben her zaman söylerim, babam müfettişti Devlet Demiryollarında, onun bir çantası vardı teftişe gidiyordu. Şöyle körüklü şeyli, içinde o zaman devlet kağıtlarını tuttuğumuz zaman ay yıldız gözükdü, filigram derlerdi. Kalemlerin ve silgilerin üzerinde de Türkiye Cumhuriyeti yazardı. Öyle bir yazı takımı vardı. Babam dedi ki bize "Bu devletin malı; kullanamazsınız" dedi. Çanta orada duruyor. Biz ise her şey o kadar yok ki! Kalem bitiyor, mavi silgi var siliyorsun kağıdı yırtıyor falan filan. Silemiyoruz. Bir gün babamın silgisini aldım gizli, azıcık ucunu sildim bak merak ettim yani! O kadar güzel duruyor ki pasta gibi kocaman, bembeyaz! Hih! Ayyy, hala bak o duyguyu yaşarım! O yumuşaklık o silgi, hemen temizledim onu! (Heyecanlanıyor) Görmesin diye hemen temizledim, koydum söylemedim de. Çünkü biliyorum gene ben maviyle yırtarak silmeye devam edeceğim! (Gülüyor) Bizim birinci vazifemiz dersimizi çalışmak, bahçede arkadaşlarımızla oynamak...Şey vardı, Yenişehir'deki evler bahçe içinde olduğu için, şimdiki gibi beton yığını gökdelen değil! Aileler falan filan, çocukları vardı. Çıkar bahçede oyun oynardık, koşmaca oynardık! Harp sulh oyunu, koşmaca oynardık, yakalamaca, evcilik oynardık. Ben çamurla şekiller yapardım bir şeyler...Çocuklar dışarıda oynardık, bahçede! Bizim oynama hakkımız vardı, şimdikilerin yok! Evler hep bahçe içinde üç katlı ev olmasına rağmen, bahçe içinde yandaki dut ağacına çıkardım. Kamelyaya çıkardım ve bu tip meşguliyetlerimiz vardı çocukken. Ankara'da meşhur o zaman paten alanları vardı. Tuna Caddesi'ndeki doktorların oturduğu çok katlı evde bir çocuk vardı. Onun pateni vardı; Tuna Caddesi'nde patenle kayardı. İçim giderdi, bana almazlardı, almadılar!

Düſerim, kırarım bacağımı, zayıfım, sıskayım diye...Bana da tahtadan rulet aldıldardı! (Kahkaha atıyor) İçim giderdi onun o patenle kayışını. Ankara'da kayak yapanlar da vardı ama televizyon yok, bir tek radyo var bir de telli telefon var. Evinde herkesin telefonu yok! Radyo deseniz, babam herhalde daha evvel almamış. 1938'de mi almış, ev bittikten sonra bilemiyorum. Çocuğum, sekiz yaşındayım, Atatürk'ün ölümünde bizi eve gönderdiler. Atatürk'ün hastalığı döneminde, üç katlı evde oturduğumuz için alt orta kat Anadolu Ajansı'nda çalışan bir arkadaşı vardı Kemal Çakus diye bir şahıs. Bize her gün eve, Atatürk'ten havadis gelirdi. İşte ateşi şöyle oldu, doktor böyle dedi diye Atatürk'ten sağlık bilgileri geliyordu. Öğreniyorduk. Öldüğü gün sabahleyin 08.30'da okula gittik. Daha sonra bizi tatil ettiler eve gönderdiler. Eve geldim ki, babam da işe gitmemiş hastaymış yatıyordu. Bar bar bağırıyor! "Bu radyoyu senin ölümünü duymak için mi aldım ben!?" diye öfkeli, radyo ile kavga ederken gördüm babamı. Şaşırdım. Oradan biliyorum ki herhalde yani almışlardı o radyoyu. Daha evvelkini hatırlamıyorum var mıydı, yok muydu?! O büyük bir iz bıraktı bende.

Ankara'da o dönem yaşayanlar, nüfus...Göç almış bir Ankara değildi. Memur şehriydi. Eski Ankaralılar vardı. Çünkü, ben daha okuldayken Ankaralıyım dediğin zaman herkes "kimlendensin?" diye soruyordu o zaman için. Ankara'da muayyen, üniversitedeyken dahi bazı Ankaralı arkadaşlarım, aileleri var, Kayaş'ta bahçeleri var, Mamak'ta bahçeleri var...Meyve bahçeleri o zaman oralar! Oralara giderdik. Üniversitedeyken arkadaşlarla giderdik öyle düşün, öyle yerlerdi. Baraj yolu öyle köy...Onun için oradan biliyorum ki nüfus bir yerli Ankaralı bir de Başkent olması dolayısıyla okullular, memur ve onun çocukları öyle tahmin ediyorum ama çok etüd etmedim. Trolleybüs veya otobüs Ulus'tan Bakanlıklar'a kadar döner gider, daha bir yere gitmez! Acık öteye gitmez! Yani çok kısa. Cebeci'ye bir otobüs yok falan. Hep yürüme olayı vardı. Kış olur, kar yağar Ocak'ta, Şubat'ta, Nisan'da kalkar. Biz hep hayatımızı kar üstünde geçirdik. Bıyıklar donar, nefesler donar. Okullar hiç öyle tail olmaz. Bir kere tatil oldu eksi on beş mi yirmi dört mü ne oldu Ankara, iki gün okul tatil oldu. Őaşırdık; donardık.

Yenişehir bir kere Ankara'nın daha uzanan bu Çankaya falan yoktu. Gayet de tenhaydı. Gezme yerimizdi. Sıhhiye ile Kızılay arası Bakanlıklar uzak bir yerdı bizim için. Elçilikler falan da vardı oraya kadar gidilmezdi. Sıhhiye ile Kızılay arasında piyasa yeri, gezinti yeri. 1040'lardan bahsediyorum. Zaten 1940'larda savaş vardı, II.Dünya Savaşı idi. Gece pasif koruma olurdu, karanlıkta otururduk. Bir takım yasaklarımız vardı; karnelerimiz vardı. Dörtte bir oranda ekmek çocuklara düşerdi. Lise, sabahtan akşama kadardı. Öğleye kadar ders, öğleden sonra mütalaa vardı. Öğle arasında da yemek yerdik, taslarımızla giderdik. Kız Lisesi'nin kuzinelerine bırakırdık tasımızı. Aşçı adam alır onları ısıtır, bırakır, yemek salonuna girerken tasımızı alır, orada oturup yemeğimizi yerdik.

Şimdi 1940'ların piyasa rotasyonunu aktarayım sana. Güvenpark var, Çankaya'ya çıkılırdı. Çankaya'ya çıkmak ve oraya daha çıkmadan gül bahçesi vardı. Cinnah'ı düşünün Kızılay'dan yukarıya doğru çıkın, biraz çıkınca ortada kalırdı. Orası çok uzak bir yerdı. Bakanlıklar'dan sonrasına gidilmezdi ve yürünmezdi. Şehir, Kızılay-Bakanlık,Sıhhiye'nin biraz ötesi, Maltepe yok! Maltepe Pazarı'nın orada yıkılan Havagazı Fabrikası var. Fabrika benim çocukluğumda şehir dışıydı, bakın! Ziya Gökalp'ten çıkın şöyle yokuşu çıktığınız zaman Polis Evi mi ne geliyor, Gençlik Caddesi'ne sapıyorsunuz bakın o tepe. Bizim o yokuşu çıkıp sağa sola giden yolun köşesinde büyük apartman, ilk veyahutta bizim evde oturan bir kiracı orada arsa aldı. O arsayı aldı, ev yaptırdı gitti. Herkes şaştık! Dağdaki eve nasıl gidiyor dedik, şehir dışı. O تنها bir tek o ev var, vasıta yok. Nasıl gitti oraya oturdu diye hayret ettik. Büyük bir kahramanlık! Şehrin ondan sonrası yok! Havagazı Şirketi şehrin dışında benim çocukluğumda. Onun tepesinde kırmızı ışık yakarlardı bayramlarda. Bir de Havagazı'nın dumanı kıpkırmızı çıkardı bayılırdık çocuk olarak, eğlencemizdi. Bayramlarda Hipodrom'a giderdik. Tabi Kızılay, Ulus'tan belki gidilirdi ama esas Hipodrom'a giderdik. Bulvar'a çıkırdık, bayram sonrası o Harbiye'nin geçişi, askerlerin geçişi bir tek Kızılay'dan geçerdi; onları seyrederdik ve beklerdik. Bayramlar çok saygın bir şekilde ve heyecanla kutlanırdı. Fener alayları olurdu bizim Cadde'den geçilirdi.

Yerli nüfus için sana şey söyleyeyim...Nevzat Tandoğan zamanında şehre, çok çapulcu tipi sokmak istemdiler. Halk değil de çapulcu...Hırsızlık olmasın, şey olmasın, rastgele bir şey olmasın diye daha derli toplu...Kontrol eden kişiler vardı; sokmuyorlar. Bir kere bekçiler vardı, emniyet vardı, polis vardı...Gayet güvenliydi. Annemler 1927'de işte, İstanbul'a giderken acele evin kapısını tek katlı ev, bahçe içinde...Kitlememişler, paldır küldür gitmişler. Annem geldiklerini ve kapının kapatılıp bağlandığını söylemişti. Bekçi gelmiş anneme demiş ki "içeri girip eksiğiniz bir şeyiniz var mı". Hiç ellenmemiş, kapıyı açık görünce kapatmışlar. Boş kapı, boş ev. Şehir de tenha. Şimdi öyle bir şey ki Sağlık Sokak bizim Tuna Sokak'ı kesen, Sıhhiye'den gelirken sokağın sonu İncesu Deresi idi. Gene yerleşim alanı yoktu. Yenişehir şöyle, şimdiki Ziya Gökalp Caddesi, Sıhhiye biraz Kızılay işte Sıhhiye'nin bu tarafı da yok. Fidanlık var çok küçük bir bölge aslında. Mithatpaşa falan filan...Evler, Bulvar ile o bölgedeydi. Ben çocukluğumda hatırlıyorum bahçede tek katlı evde otururken İnönü Başbakan herhalde karısıyla, atla Tuna Caddesi'nden geçerlerdi. Sağlık'tan dönüp İncesu Deresi'nden dağlara doğru giderlerdi. Biz de onun büyük adam olduğunu hissederdik çünkü atla gelince çıkar selam dururduk. Ben hiç CHP Dönemi'nde polis, koruma bir şey görmedim. Bakın yan evimizde vekil oturuyor, İzmir'li, Şükrü Saraçoğlu Başbakan'ın karısı ile Mevhibe Hanım ile arkadaş. O hanımlar, hanımın gününe Tuna Caddesi'ne gelirlerdi. Ben okuldan gelince pencereden görürdüm. Böyle siyah arabalar dizili, bir araba gelir koruma yok, şoför ve hanım. Acık ötede durur beklerdi şoförler. Nerede otururlardı bilemiyorum. Şimdiki Küçüksat sırtlarına, kırlık yer atla gelirlerdi. Oralar sonradan doldu. Kurtuluş sırtları, Abidinpaşa'ya uçurtma uçurmaya çıktı babam. Orası ormanlıktı ve babam uçurtma yapmıştı bize birlikte çıktığımız yerler 1940'lı yıllardı. Tepede hiç ev mev yok. Fidanlıktan sonra kırdı.

Ben hep Yenişehir'de yaşadım. Evlendim gene aynı apartmanda evlenince babam bize üç katlı ev demiştim ya, orta katta daire açmıştı. Orada yaşadım. Üniversitede de Tuna Caddesi'nde oturdum. Yollar açıldı, Tuna Caddesi'nin ötesi açıldı. Dere açık dereydi, pazarın oradan gelir, Bulvar altından geçer Dil Tarih'in karşısından açıktan geçerdi Adliye Sarayı'nın önünden Hatip Çayı'na takılırdı. Hatta o çayda bir yağmurda çaldı bizim evleri sel bastı. Yenişehir'i sel aldı onu yaşadım ben. Bize birinci kattaydık bize bir şey olmadı ama çok korkunç bir yağmurdu. Ondan sonra o derenin üstünü kapattılar orası cadde oldu. Yenişehir Pazarı'nın şeyinde...Küçüksat'ta gelip de Hacettepe'yi gören cadde oldu. Halbuki o dereydi. Ulus'a ayakkabı, kumaş almaya çıkardık. Bazen sinemaya gitmek için giderdik çünkü sinemalar orada toplanmıştı. Mesela Yeni Sinema vardı o kıymetli ve güzeldi. Diğer sinemalar daha ikinci sınıf sinemalardı. İyi filmler gelirdi, Kızılay'da Ulus Sineması vardı. Sonra Büyük Pasaj yapılıncaya Büyük Sinema açıldı. Oraya iyi şeyler gelirdi. Ulus Sineması'nın yanında Karpiç vardı. Lüks, Atatürk'ün falan geldiği yerler oralar. Kızılay'da Özen Pastanesi vardı. Şimdiki Down Sendromlu çocukların çalıştığı binanın altı, o bina...O sokak her zaman vardı, köprü yoktu. O köşe Özen Pastanesi idi. Çok lüks...Son zaman için lükstü. Önü balkonlu, kanepeli, oturmalı ve orada bürokrasi mensupları otururdu. Milletvekilleri, Bakanlar şeyler otururlar kahvelerini içerler İstanbul'un lüks pastaneleri gibi. Öbür ucu Mutlu Pastanesi idi. Halkın daha rahat gittiği bir yerdi. Öbürüne de girerdik ama oturmaya falan gitmezdik. Bir saygı vardı. Mavi Mağazası mı onunla aynı hizada. (Tarif ediyor) Sırasında karşısında, Mavi Mağazası'nın orada.

Bak sana bir fotoğraf göstereyim...Evet bu Soysal Pasajı yapıldıktan sonra. Bu bahçe hep vardı (Kızılay Bahçesi)...Bu hep vardı; burada polis dururdu yol verirdi. Balın Oteli falan İzmir Caddesi'ndeki binalar. Bu fotoğraf 1960'lar olması lazım sana gösterdiğim. Savaştan sonra herhalde, Ulus Kızılay'a indi. Tek katlı binalar, yüksek katlı binalar yapıp da altta mağaza açınca Ulus, Kızılay'a indi ve Kızılay gündelik yaşamın merkezi oldu. Lüks mağazalar, ayakkabılar, Lidolar, Tancalar, Tuncalar...Menekşe Mağazası, Ulus söndü.

Bakayım, daha ziyade annem Ulus'ta Atlas'tan alırdı. Atlas'ın ayakkabıları güzeldi. Alırdık, savaş yıllarında ise Sümerbank ayakkabısı alırdık. Ben Sümerbank ayakkabısı ile büyüdüm. Ulus'ta anıtın orada Sümerbank'ın yeri vardı. Basması, pazeni, diviti, patiskası, rengi böyle sarımtırak Amerikan bezi,...Annem o bezden bana çeyiz yaptı. O kadar yok ki! Yıkandığı zaman rengi ağırırdı. Ya çayla ya

soğan suyuyla karıştır boya bej rengi...Çok güzel renk verir.Bitkisel boya. Harp yıllarının şeyi...Ondan bana masa örtüsü, peçeteler. Yetişiyorum, genç kızım, yok savaş yıllarında, yokuz! Yok! Ben siyah önlük, bir önlüğümüz bir kaç yıl giyilir. Kollar uzun, etekler alt açılır. Biz de idare vardı yani, "aa düğmesi koptu at çöp tenekesine" yoktu. Benim kardeşim benden sekiz yaş küçük, hep benim eskilerimle büyüdü. Çünkü ben büyüyorum, çabuk büyüyorum. Annem de iyi dikiş dikerdi. Benim kıyafetlerimi küçültür giydirirdi.

1950'lerden itibaren bütün mağazalar yerleşmeye başladı. Selanik Caddesi'nde ayakkabıcılar vardı. O giderdi artı bir de şey vardı. Ulus'ta Denizciler'den çıkınca bir hanın üstünde bütün bu lüks ayakkabıcılarda tek kalmış numaraları satan bir mağaza vardı. Eğer bir mağazada, Lido'da ayakkabı yüz liraysa, yüz lira çok pahalı! Yüz, yüz yirmi beş lira! Ben yüz yirmi beş liraya ayakkabı aldım aklım çıktıydı! Oraya giderdik oradan yirmi beş liraya alırdım.İçinde Lido mido Vakko yazar, gayet sağlıklı ama tek numarası kalmış. Gidersin otuz sekizi kalmışsa, beğendiğim model varsa alırdım. Seri sonu, herkes oraya giderdi. Sümerbank'tan da bir çok şey alırdık. Çalışma hayatına başladığım zaman 1960'lı yıllarda annem dikiş dikiyordu vazgeçtim. Ben kendim dikmeye başladım. Sümerbank'ın divitini ile bir elbise diktim; giydim. İş yerinde de çok sükse yaptım. Sümerbank'ın divitini de kadife gibiydi. Yani bunları mahvettiler, yok ettiler! Sümerbank'ın basması çok özeldi...Önemli olan sen askı değilsen, içini doldurmak.

Beyaz eşya, ne zamanda ev lüks oldu bakayım? Şimdi benim evim için 1957 idi tarih. Her ev değişir tabi, kaloriferli bir çok kimse...Hatta o zaman marka. Frijider marka...Buzdolabı adı yoktu, adını frijider bilirdik. Onun da üzerine danteller falan; mutfaklar almıyor. Mutfak bildiğiniz şu kadarlık bir yer çünkü tel dolap var. Bulaşık makinesi yok hiç bir şey yok. Eğer havagazınız varsa lükssünüz, suyunuz akıyorsa lükssünüz, elektrik var! Bu kadar!Ondan sonra 1950'lerden sonra 1960'larda buzdolapları, çamaşır makineleri...Sonra çok hızlı ilerlerdi teknoloji. 1957'de benim çocuklarım doğduğunda ufak bir UPO marka çamaşır makinesi aldık ortadan dönmeli böyle dört köşe. Evde koyacak yer yok, baş köşede duruyor. Büyük bir hadiseydi bizim için. Kocan Dil Tarih'te asistan, maaş yüz altmış lira. Yani, hayat böyleydi ama gayet de mutluyduk. Benim çocuklara bulaşık yıka desem; nasıl yıkanacağını bilemezler. Sırasını bilmez, şeyini bilmez biz bulaşık yıkayan insandık. Postürü vardır! Çeyiz hazırlıyorum. Çoraplarımızı çektirirdik. On kuruşa. Yumurta vardı, alırsın tahta yumurtayı çorap yamarsın. Çocuklarıma çeyiz hazırlıyorum tahta yumurta arıyorum. Yok! Neyse bir yerde buldum yumurta falan...Dikiş kutularını ben hazırladım, dikiş makinelerini. "Bir evde dikiş makinesi, kutusu olmalı" felsefesiyle çalışıyorum."Anneanne bu ne olacak?" dedi. "Sabah kırıp yiyeceksin" dedim. Bu kadar cahil!Yama bilmiyorlar. İlkokulda bize yama öğretiler. Erkek arkadaşım yapamıyordu. Onun yamasını ben yapardım. Herhalde ona göz koymuşum (kahkaha atıyor). Annem gömlek yakası yapardı. Etekler böyle uzun gömleklerin, yaka yapılır, manşet yapılır, öyle kullanılır ama bembeyaz, kravatı kolalı. Şimdiki gibi değil, ütüle, kolala! Şimdi yıka, as silkele naylon her şey tamam! O naylon çamaşır hikayesi çok enteresandır. Amerikalıların naylon çamaşırına tenezzül eden halka çok kızmışımıdır. İzmir Caddesi'nde pasajda (Kocabeyoğlu), Amerikan eşyası satılırdı. Amerikalılar işte 1950'li yıllarda onların döküntü eşyaları orada. Bizim ilk defa naylon gömlek böyle dantelli şeyli, biz görmemişiz yok! İkinci el yani! İkinci el satan ya giymiştir, ya giymemiştir. Alırlardı ve ben o zamandan beri tepkiliyimdir. Çocukken bile kızardım. Kadınların gidip de başka bir ülkenin malını almasına. Çünkü biz yetişirken, Türküm doğruyum, çalışkanım! dedik. Sümerbank da yerli malı haftası da bunun koluydu. Yerli malı kullanılır diye yetiştik biz. O yetişmeyle, yırtık değil, delik değil ama yamalı. Olsun! Eski olsun! Annem hiç bir zaman için önlüğümün cebini üstüne dikmezdi. Cep kuşağı cüs kesesi gibi sallantılı asardı ben de onu istemezdim. Hep elimi soktuğumda yırtarsam önlüğü ertesi sene nasıl giyeceğim? Bu kadar disiplinliydik. Sefertası ile mavi, tıkr tıkr Kız Lisesi'ne giderdim. Okulda yemek verilmiyordu. Aşağıda yemekhane vardı bir de mutfak ve ocak vardı az önce anlattığım gibi.Okullarda kantin vardı. Kapının önüne börek, çörek gelirdi, Macuncu gelirdi. Erik, merik boynuna zincir gibi...Benim dışarıdan bir şey almam yasaktı annem "ne istersen

söyle evde yiyeceksin" derdi. Meyve de evde, tertemiz. Sokaktan alışmadığım için seyyar satıcıları kullanmadım. Söz de dinlerdim ben de. Usluymuşum.Kantinde de kalem, defter, pisküvit satılırdı.

Ben üniversiteyi bitirdiğim zaman 1954 idi. Onu bitirdiğim zaman hocam beni rahmetli Danyal Bey yanına asistan almak istedi.Ben de bir müddet "peki" dedim. Fahri asistanlık, daha kadro yoktu. Bir sene kadar fakülteye gittim, kendi okulum. Memuriyet lüzumu aramadım. Çok enteresandır, benim devlete karşı olan saygım, çok büyük çok saygın gördüğüm için, devleti çok yücelttiğim için kendimi daha oraya hizmet edecek yetenekte görmüyordum üniversite bitirdiğim zaman. Çok enteresan. Şimdi düşünüyorum da. Ben Tarih, Coğrafya bitirdim. Öğretmenlik için de müracaat edemedim çünkü atamalar biliyorsunuz Anadolu'ya oluyor. Babam göndermiyor. Hele o yıllarda öyle gidip Kayseri'de, Sivas'ta otel motel yok! Kadınlar için öğretmenlik güzel dediler ama Ankara'da. Sokağa, sinemaya göndermezlerdi. Biraz öyle disiplinli büyüyen bir tiptik. Bizim zamanımızda öyleydi. Yasaklar vardı. Bir müddet gidip gelirken evleniverdim. Evlendim, tabi asistan olduğu için o zaman ki üç katlı evin adı apartmandı. Gökdelen yok ve bizim o üç katlı evden ta Kurtuluş ve Dikimevi, Yenişehir İstasyonu gözükür. Babam trenle gider, gelir. Annem bakar trenin dumanını gördüğü zaman ocağa yemeği koyar, ısınır diye. Banliyö! Tuna Caddesi'nden, Yenişehir İstasyonu'ndan Gar'a gidiyor. Şu an ki yerinde. Yenişehir Pazarı'nın biraz önünde. Dil Tarih'e doğru. Gar'a gider, gelirdi. Biz arkadaşlarla trene binip Mamak'a, Kayaş'a giderdik ve bahçelerine giderdik. Buradan Kızılcahamam'a gitmek gibi bir şeydi. Bahçelik, yeşillik, ağaçlık, meyve bahçeleri falan yok. Eski Ankaralıların evleri var. Köprü'nün acık bu tarafındaydı, DTCF'nin yanında idi...Şimdi var mı yok mu bilmiyorum. Tren İstanbul'a eski tren vagonu ile giderdi. Babam Devlet Demiryolcu olduğu için her yaz haziranda gider üç ay kalır dönerdik.

Evlenince tabi, şu oldu. Bir sefer eşimle yürüyüşe çıktık. Dağda bayırda gezdik. Çankaya'ya çıktık. Dur sana göstereyim; Cinnah Caddesi'ni göstereyim de şaşır! Bu neresi biliyor musun Çankaya'da Farabi, Cinnah yok! Sonra Cinnah oldu. Farabi Sokak'tan, bir ev var şuna bak. Ankara böyle işte. (Fotoğrafi gösteriyor) Fotoğraf 1955-1956. Çankaya'dan Ankara'nın görünüşü. Burası Farabi'nin Cinnah'a bakan yeri. Kır yani. Seviye orası daha yukarısı yok (Fotoğrafları detaylıca anlatıyor). Babamın Citroen marka otomobili vardı. Citroen çok meşhur araba. Bu annem ben, anneannem, takside İstanbul'da gezmedeyiz. Üniversite yıllarım bak! 1950'li yıllar.

Tiyatro, Yeni Sahne vardı Tuna Caddesi'nde, Kızılay'da, şimdiki Ormancılar Cemiyeti'nin yanında idi. İzmir Caddesi'nde As Tiyatrosu vardı o çok güzel bir yerd. Ondan sonra da Opera, Bale, Halkevi...Şimdiki Etnografya Müzesi'nin olduğu yerde tiyatroya giderdik. Bir de Küçük Tiyatro. Bunlara çok çok gittik. Benim etkinliğim oydu bir de şeyde...Yeni Sahne'nin yanındaki binada alt katında bir şey cemiyeti vardı. Orada da tiyatro tenkitleri yapılırdı sanatçıların. Oynanan tiyatroların tenkitleri yapılır, ona giderdik. Oynanan tiyatroların kritiği yapılır, konuşulur, gitmeden önce gittikten sonra. Oradaki etkinliğe çok meraklıydım ona giderdim. Bu Kızılay Binası'nda, cumartesi günleri halk konferansları vardı. Dairede çıkınca giderdim, çeşitli konularda olurdu. Benim daha çok Rasim Adasal'ın psikoloji ve pedagojik yaklaşımlarıyla ilgili olanlara giderdim. Gençlik, çocuk yetiştirme, çocuk sorunu, blu çağı...Çok güzel konferanslardı ben onlara çok giderdim. Hem çocuklarım var iki kızım var, erkek çocuklar nasıl yetişmeli, tutucu şeyleri vb...Her şeyi anlatırdı, gider konuşurdun. Ben bu konularda da çok açığım rahat konuşan bir tipimdir. Çok konferansa gittiğim için onlara çok meraklıydım. Burada o tür etkinlikler vardı artık Belediye mi yapardı?Şu Kızılay Binası! Şu Bahçe çok güzeldi! Oraya o şeyi diktiler, meydanı berbat ettiler bak ne kadar güzeldi. Bahçede, otururduk gazozumuzu içerdik. Ufacık şurada dükkan vardı neydi o? Kızılay sodası çok kıymetliydi. Dondurmasını yerdik ve halkın hava alacağı bir alandı. Güvenpark keza öyleydi. Güvenpark'ın içindeki park olan yer, dolmuş durağı olan yer ormandı! Ağaçlıktı! O ağaçları kesmeye kalktıkları zaman bütün Ankaralı ayağa kalktı! Ankaralı "ağaçları kestirmeyiz!" diye, doktorlar "halk Ankaralı" diye kalktı. O Ankara ve Ankaralı şimdi yok. Ankara çok göç aldı maalesef. Gecekondu olayı yoktu Ankara'da. Yoktu! 1950'lerden sonra yavaş yavaş başladı, şimdi Ankara iyice dejenere oldu.

Mesela yeme-içme olarak da Piknik diyeceğim sana. Meşhurdu. Piknik'e gitmek ve o işte idare eden RV isimlerini unuttum şahısların...Çok güzel orada gidilir bira içilir falan filan. Onun acık aşağısında dondurmacı bilmem ne. Yaş 87 isimlerini unutuyorum kusuruma bakma lütfen. Dondurmacılar vardı. Bulvar canlıydı, hareketliydi. Şimdiki gibi değildi bir de tabi kalabalık yoktu. Ağaçlıktı böyle, çok ağaçlıktı. Şimdi burada ağaçlar gözükmüyor nedense çınar ağaçları vardı çok...Evler kısa katlıydı, baharda şeyde bütün kuşlar cıvıl cıvıl dolardı. Ciyak ciyak bağarır, kısmetler yağardı başınıza, o kadar çok! Şöyle tak! yaptın mı susarlardı (alkış yapıyor). Çok enteresan! Ne zaman apartmanlar yükseldi, ağaçları geçti kuşlar gitti. Emniyetli değil çünkü onlar yüksekte olmak istiyorlar. Sonra da onları kestiler. Bulvarımız çok ağaçlıktı, Bakanlıklar'a doğru giden yerler...Ağaç kestanesi dökülürdü, çok çok güzeldi.

Bir gün birileri "Kocabeyoğlu Pasajı açılacak" dedi."Her şeyi var" dendi! Tarih sorarsan söyleyemem...Radyoda falan öyle şeyler duyulmaz. Zaten bizim radyoda "çocuk saati" dinleme hakkımız vardı. Ondan sonrası ajans, klasik müziği, tiyatro, türk müziği, sinemalar...Radyo da çok güzeldi. Söylenirdi ve bilinirdi Kocabeyoğlu Pasajı açılmış. "Hadi gidelim" demiştik. Hadi gidiyorsunuz. Oturduğunuz semt, sokaktan çıkıp gidince hemencecik, uzak bir yer değil bizim için. Oranın ilk apartman halini de hatırlıyorum. Evvela altlar apartman yapıldı, sonra altlar hep dükkan oldu. Apartmanın altını bir tanesi dükkan yapıp da iş gelince ötekiler de hemen dükkana çevirdiler. Veyahut da yıktılar, apartman yaptılar. Altına da dükkan yaptılar. Dolayısıyla, Kızılay öldü. Tunus Caddesi'ne kaydı. Şimdiki o da öldü! Atakule'ye çıktı! O da öldü, Eskişehir yolundaki AVM'lere gitti. Yani bunlar etap etap öle öle dağıldılar.

Kocabeyoğlu Pasajı'nın hemen yanında Vehbi Koç'un Merkez Ticaret Binası vardı. Bir yanında da otel vardı. Her şey vardı Kocabeyoğlu'nda gerçekten. Çorap çektirmeden tut, iç çamaşırına, kozmetiğe kadar...Her şey! Pasajı şimdiki kadar cırcuna değildi. Daha düzenliydi, küçüktü. Yani yollarda şeyler falan...Şimdiki içine giriyorsunuz, nereden girdiğin nereden çıktığın belli değil! Kocabeyoğlu'nda ürünler vitrinde zevkli olan bir yer değildi. Küçük bir yer olduğu için açık her şeyini önüne dizmek, göstermek zorundalar. Güzel vitrinli mağazalar Caddede, isim yapmış yerlerdi. ABC Mağazası, Paşabahçe,...Kesme kristal şeyler satılırdı, üniversiteye giderken görürdüm. Siyah kadife üzerine onları koyar bir de acayip abajurlarla ışık verir, pırlanta gibi parlardı. Fiyatlar da yüz yirmi beş lira falan! Bakın! Yüz yirmi beş lira o zaman çok büyük para! Çok hoşuma giderdi. Gencim, yetişiyorum almak isterdim. Babam da aylık otuz, kırk lira veriyor. Onun içinde her şey var. İster ayakkabı al, ister kitap al neyse al...Para! Ondan sonraki yaşantın senin o kristal likör takımını kullanmak için uygun bir yaşantı olacak mı diye. Sadece bayramda kristal likör takımını çıkarmak için bir altyapı, yaşantın olacak. Üniversiteden çıkmışsın iki zibidi. E üniversite para yok pul yok! Likör takımını alamadım tabi ama hayalimi söylüyorum. Bu da genç kızlık hayalleri.

İçinde her istediğimi bulabileceğim ve orta halli lüks değil, gelirime uygun bir mekan. Mekan tertipliydi. Bu kadar böyle alta, üste, sağa, sola dağılmış, yayılmış değildi. Her yer don paça dolmuş şimdi! Girdiğin yerden çıkamıyorsun. Bir de boğucu değildi açık konuşayım. Girdiğin zaman çarşı gibi dolaşıyorsun. Bir mağazaya giriyorsun rujuna bakıyorsun, ötekinde...Artık bölmüşler, bölmüşler...Bir yerden giriyorsun bağırsak gibi bir kişi zor geçiyor. Geçen gün gittim de...Bir kişi zor ilerliyor. Bir de ufacık dükkan, donları dizmiş, sütyenleri dizmiş...Yan yana o kadar iç çamaşırını nasıl kazanacak, ne olacak?! O kadar değildi eskiden. Geniş alanda düzgün bir sunumu vardı. İlk açıldığı zaman öyleydi. Bir geçiş işlevi yüklenmesi pasajı, müşteri bakımından kazandırır. Çünkü İzmir Caddesi...Zaten İzmir Caddesi tarafından iki kapıdan girilir. Atatürk Bulvarı'ndan ise tek kapıdan giriliyor. O iç trafiğini artırıyor. İç dolaşım yoğunlaşıyor, halk için, ister İzmir'den gir, istersen Bulvar'dan gir. Benim için o pasaja ait tek bir ürün yok. Ben kendi dikişimi kendim dikerim. Alırım kumaşlarımı, annem dikerdi. Hazır giyimim yoktur benim, çoğunlukla kendim dikerdim. Gittiğim beğendiğim mağaza...Beğendiğim kumaşı alır dikerim, modam yoktur. Onu da kendim yaratırım. Öyle şu olsa da alamadım demem. Hiç bir zaman için büyük ve pahalı mağazaları tercih etmedim. Vakko'ya gittim, gezdim baktım alışveriş yaptılar ama almadım ben. Almam! Gider model bakar fikir

alabilirim. Burda'dan kendim biçerim. Marka düşkünü değilim kendi yaşantımda. Pahalı mala düşkünlüğüm yok. Ne kadar ekonomik olursa, ne kadar güzel görünürse...

Soysal Pasaj ondan sonra açıldı. Soysal Apartmanı'nın altında açıldı. Hemen girişte ayakkabıcılar, şeyciler...Ben o kadar pasaj gezen bir tip değildim. Yani çok ihtiyacım olan şeyleri, gidip de mağaza gezip de elleyen karıştıran tiplerden değilim. İhtiyacım varsa gider, bakar, görür alırım. Onun için pasajlara ihtiyacım olduğu zaman gitmişimdir. Soysal Pasajı bağımsız bir inşaat olarak yapıldı. Yıkıldı apartman ve orası pasaj olarak bütün düşünüldü. İçinde her şey var...Mekansal olarak daha düzgündü. Bir kere orada büyük mağazalar var; bir kısım ortopedik, gözlük, kuyumcu...Reyon reyon geziyorsun. Onun altına bakarsanız Büyük Sinema'nın altında Büyük Çarşı'da öyledir. O da uyduruk çarşıdır. Bodrum katta dön dön...O da bir zamanlar çok revaçtaydı, kuyumcuları ile revaçtaydı. Halen daha ilk girişte kuyumcuları var Büyük Çarşı'nın altında. Soysal Pasajı ise çok amaçlı ve çok şeye hizmet eden bir yerdi. Bir yenilik getirdi Kızılay'a. İlk açıldığı zaman her şey bir yenilik getirip, tüketiliyor, öğütülüyor. AVM'ler açıldı, onların havası daha başka türlü oluyor. Bir AVM ile Soysal Pasajı'nı kıyaslayamazsınız. Çağının bir AVM'si idi. Değerli idi. Her şey döneminde nitelikli olur. Soysal'dan çok alışveriş yapmışımdır ama, tamir için gittiğim bir yer var mesela ama...ben dediğim gibi ihtiyaç fazlasını istemem.

Gima çok büyük mağazaydı ama onlar arasında bilmem ki...Gima ihtiyaç karşılıyor, gıdayı,mutfak ürünlerini, beyaz eşyayı, A'dan Z'ye yani...Bakayım ben bak bir şeyimi Gima'dan aldım neydi? Buzdolabı sanırım. Onun karşısında...YKM, Yeni Karamürsel açıldı mesela. O da sonradan açıldı, o da çok amaçlı kazandı. Gima çok çok sükse yaptı. Bir kere onun dışında mahalli kasabınız, bakkalınız var. Onlar yine Sakarya Caddesi'nde idi. Sakarya Caddesi gıda merkeziydi. Ciğercisi, sakatatçısı, Mithatpaşa'ya çıkan cadde...Hah! Orası ezelden beri, Yenişehir kurulduğundan beri Yenişehir'in gıda çarşısıydı. Peynircisi, sütçüsü, balıkçısı...Ana bir çarşısıydı. Pazardan sebze alınır oradan da diğer ihtiyaçlar alınırdı. Tek çarşısı orasıydı. 1940'larda, 1950'lerde falan...İllaki Ulus'a gitmek zorunda kalmazsın. Ulus'a ilk taşındıkları zaman Yenişehir, her şey yokken giderlermiş. Ulus'ta Hal'e gidip alıyorlar bazen merak edip "Hal'de bilmem kimin balığı" diye meraklı olanlar var ama, ben gitmedim. Biz gitmezdik.

Ülkealan Pasajı şu sonradan yapılan...O Ülkealan Pasajı spor eşyaları satan bir yer olarak bilirim. Oradan çok fazla bir şey almadım. Spor eşyası almışımıdır bir de terzi malzemeleri satılırdı orada, alt katında. Ben terzi malzemesini orada iyi bulurdum. Tafta, tela, iplik, kumaş ve bir de spor ayakkabıları. Bir çok yere göre iç mekanı düzenliydi. Kocabeyoğlu gibi tezgaha serilen, açılan bir pasaj değil. Dükkanları nettir. Derli toplu bir yer. Herkes dükkanının içinde hani belki önüne bir şeyler koyuyor ama Kocabeyoğlu adeta 'işporta tezgahı' gibi. Ürün niteliği de orta, ortanın altı belki de bilemiyorum...Ben çok nadir giderdim. Bir kere kışlık spor ayakkabısı için gitmişim. Dikiş malzemeleri için gitmişim.

Zafer Pasajı da güzeldir. O da girdi, çıktı...Belediye açtı orayı. İncik, boncuk ve hobi eşyaları için ben gittim. Makrome yapıyorsunuz, bilmem ne için, ip almak için, o vardı ben onun için giderdim. Aşağıda bir kahvesi vardı bir de sergi salonu vardı onun. O sergi salonuna gidiyordum orada çok güzel sergiler açılıyordu. Hapishane mahkumlarının da sergileri oluyordu. Bir de yapacağım hobi eşyaları için gittim. Yer altında, bağımsız, ihtiyacı olanın gittiği yerde bilerek, bilinçli giderse...Öyle yol üzerinde çekici bir tarafı yok. Ancak orada biliyorsanız gideceğiniz şeyi bulacağımızı ben öyle gittim. Bak daha önceden orası parktı. Parktı! Karşısı da parktı. Ortada Atatürk Anıtı vardı. İki taraf da parktı. O parklarda işte bayramlarda falan, etrafında altı tane alev yanardı. Havagazı şeyleri vardı, döşenmişti. Meşale yanardı çanak içinde, Atatürk Anıtı etrafında süslenirdi. Eğlence yeriydi, gidilirdi, törenler yapılırdı, çelenkler konurdu. Kızılay'da o anita çelenk konurdu. Ağaçlar kesildi o parkta, halk tepkiliydi. Ankara'nın halkı o işlere tepkiliydi. Hatta dedim ya Güvenpark için yapılan eyleme ben de gittiğim için hatırlıyorum zaten. Bağırış çağırış "kesmeyin" diye. O kadar güzeldi ki Güvenpark! Güvenpark bir kere çok güzeldi, havuzu. O havuz kenarında mermer masalar, o havuz, fiskiyeler!

Yani kaliteliydi. Bir de halk kaliteliydi! Halk! Açık konuşayım. Ankara'nın halkı, zaten tiyatro izleme eyleminde hep İstanbulla mukayese edilirdi. İstanbul ile çok farklıydı. Tiyatroyu takip ediş, ilgisi, alkışı, kültürü...Yüksekti! İstanbul kozmopolit! Eğlence, para babası orası, orada para yeniyor. Lay lay lom! Ankara kültür kentiydi. Üniversite kentiydi. Ankaralılar vardı, memurlar vardı, onun çocukları okuyan üniversiteli gençlik vardı. Başka Ankaralı yoktu. Demokrasi geldikten sonra bozuldu (gülüyor). Gittikçe, dejenere oldu. Gittikçe göçler alındı, şeyler gecekondular, siyasi işler...En nihayet bu hale geldi.

Pasajların kente katkısı vardır. İhtiyaçlarımızı oradan karşılıyor. Rahat rahat ve güvenli. Sıkıntı çekmiyoruz. Atatürk Bulvarı hayatı benim gençliğimde çok güzeldi. Çok nezih, böyle akşam üstü piyasa mı derler ne derler? Koluna takarsın arkadaşını uzaktan başka insanları görürsün. Şimdi yanından geçiyor böyle ne yaptığını bilemiyorsun fır dönüyorsun. Halbuki giderken ta uzaktan görürsün beklediğini, selamlarsın yanından geçer gider. Bir buluşma yeri. Halkın buluşma yeri! Nezih, saygılı, piyasa yeri ve çok kaliteliydi. O da Sıhhiye ve Bakanlıklar arasıydı. Yani Kızılay'dan öteye gitmezdik. Bakanlıklara da çıkmazdık. O bir Bulvar Pasajı, Oteli vesira oradan dönülürdü. Oraya kadar bile çıkılmazdı çünkü orası devlet daireleriydi. Orada dükkanlar yok. Mağazaya bakıyorsun bir canlılık var, hareketlilik var. Bir bu kaldırımdan yürürsün bir bu kaldırımdan. Sonra apartmanlar şeydi, meskendi çoğu. Sonra sonra yazıhane ve iş merkezi oldu. Meskende oturan aileler vardı kaliteli bürokrat aileler vardı. Hala daha konuşuruz, Bulvar'dan geçmek bir hadiseydi. Çok romantikti şehir, insanları da öyle.

Ankara, bir kere yaşam standardı yönünden değişti. Kalite yönünden ben hissediyorum. Sanatsal alanda değişti. Kentin estetiği yönünden çok değişti. Tiyatro o kadar güzel eserler getirirlerdi ki tiyatroya. As Tiyatrosu, özel tiyatroydu orada kıymetli oyunlar olurdu. Ankara Sanat Tiyatrosu A.S.T. Bulvar'dan İzmir Caddesi'ne girin ilk sokağa sapın hemen sağdaki tiyatro. Şimdi gene tiyatro. Bir Delinin Hatıra Defteri, Damdaki Kemancı, Operalar...Kuğu Gölü Balesi, bale yok şimdi! Tiyatro yok! Sanatsal etkinlik bakımından zengindi. Halk giderdi. Tiyatrolara gala gecelerine halk gitmezdi. Gala geceleri kıyafetliydi. Kot ile tiyatroya gitmek yoktu. Tuvaletli, şeyli...Öyle. Ankara'daki etkinliğe kordiplomatik gelirdi. Çok evvel balolar olurdu. Ben çok baloya gittim Ankara Palas'ta. Kıyafet Baloları, Cumhuriyet döneminde 1940'lı, 1950'li yıllarda...1950'li yıllarda yani, üniversitedeyken. Ankara Palas Balo salonlarında o kordiplomatik, elçiliklerin kendi otantik kıyafetleriyle gelirlerdi. Bir sürü balolar olurdu babam bulurdu bilet frak giyerdi. Tabi erkekler fraklı falan, dans edilirdi. Göbek atılmazdı (kahkaha atıyor).

Babamın bir arkadaşı beni Valze kaldırdı uçtu, uçurdu Viyana'da eğitim görmüş adamcağız. Bir Valz hem de ben de gencim tabi...Ankara Palas'ın salonlarında uçtuk, uçtum. Sanatsal, kültürel etkinlikler...Şimdi ölü bir şehir bana göre. Cumhuriyet Dönemi...Ben Cumhuriyet Dönemi'nin kadınıyım, yetiştim. Bir şey söyleyeyim mi? Hatanın temeli bizlerde. Bizlerde ben açık konuşuyorum. Çünkü hiçbir devrim savaşmadan, mücadele edilmeden alınan hakların kıymeti bilinmez. Böyle üstümüze çok güzel bir kıyafet giydirdiler. Aaa! Ne güzel oldu dedik. Uydu bana dedik hatta. Yakıştı dedim ve bitti. Arka ile ilgilenmedim. Yakışmayanı ya da niye beğenmediğini sorgulamadım. Herkes de beğendi sandım. Ankara'da öyle!

Kentler ve köyler arasında bir uçurum oldu. Köy o dönemde...Kolay değil bak evladım öyle bir ortam alındı ki, cahil bir halk, okuma yazma yok! Hala daha köyde yok. Savaşta da okur yazar adamını kaybetmiş. Adam Cumhuriyet'i kurdu memuru yok, köylüsü okuma bilmiyor nasıl idare etsin, gelenler sakat, akabinde tam devrimleri yapmış bu sefer de II.Dünya Savaşı çıkıyor. Yokluk var! Buğday yok, şeker yok! Bir de üretimin yok, sanayin yok, hiçbir şeyin yok devralınan. Almanlar yıkıldı çıktı savaştan ama adamların daha evvelden kurulmuş bir sanayisi var kültürü var, Krup Fabrikası var. Krup Fabrikası bombayla yıkıldı ama Krup'un beyni var orada. Yine oturdu, kurdu. Bir entegrasyon olmadı haliyle. Eğer o Köy Enstitüleri devam edebilseydi, bir nebze daha Türkiye düzelecekti. Bir Fransız Devrimi 100 sene sürüyor.

Sözlü Tarih - Mustafa Fakıoğlu**Yaş: 90****Doğum Tarihi: 1928; Doğum Yeri: Kırşehir****Eğitim Düzeyi:****Meslek: Öğretmen****Baba Mesleği:****Yetişkinlik İkametgâh: Ankara**

1928, Kırşehir Yağmurlu Büyükoba Köyü doğumluyum. Köylü çocuğu gidip memurlara geç yazdırırlardı. Nüfusta 1930 doğumlu gözükrüm. İlkokulu bitirdikten sonra Hasanoğlan Köy Enstitüsü'ne gittim. 21 Köy Enstitüsü açılıyor. İlkokulu bitiren başarılı köy çocuğunu alıyorlar, orada beş yıl eğitim yaptırıyorlar. Doğrudan doğruya kayıt ediliyor, imtihan yok. Öğretmen olarak kendi köyüne gidiyor o çocuk daha sonra. Başka türlü okuma yazma seferberliği yapıma imkanı yoktu kızım. Köy enstitüleri köyleri uyandırdı. Ankara'da Hasanoğlan, İzmir'de Kızıllıçullu, Adana'da Düziçi, Antalya'da Aksu, Kastamonu'da Gök köy, Van'da Erniş, Karadeniz'de Beşikdüzü, Kayseri'de Pazarören, Trakya'da Kepritepe,.. Her üç il için bir tane enstitü düşünülmüş. 115 Öğrenci, tek öğretmen! Okul da yok. Köyün odasında şurada burada boş olan yerde eğitime başladım. Kırşehir'de, Kızılırmak'ın kenarında bir köy! Biz öyle yetiştik ki öyle vali kaymakam, şu bu tanımayız! Hiç kapıyı çalmadan valinin odasına toplanır gideriz. İhtiyar Heyeti'nin muhtarı, asaları benim. Köy imamı, öğretmeni seçimle gelmez daimi ihtiyar heyeti üyesidir.

Köy Enstitüleri, 1938'deki eğitim kursları açıldı ilk. Atatürk hayatta idi o dönem. 1940'da da Enstitüler açıldı. İlk açılan okul da da Eskişehir'de Çifteler Köy Enstitüsü idi. Hasanoğlan'a başladım ben, 21 köy enstitüsünün öğretmen bölümü var, tarım-ziraat bölümü var, sağlık bölümü açıldı ve onunla yan yana Hasanoğlan'da açıldı. Ankara'dan doktorlar gelip ders verecekti. Diğer enstitüler de açıldı ama eğitim yok! Eğitimi yok! Ne yapalım ne yapalım?! Bütün sağlık bölümlerini Hasanoğlan'a toplayalım. Oraya toplayınca nüfusu arttı o zaman da...Birinci sınıfım ben o zaman 1946'da girdim oraya. Dediler ki "diğer enstitülere sınıf gönderelim". Bir Kastamonu, Samsun'a, Çifteler Köy Enstitüsü'ne iki sınıf gönderdiler, birinci ve ikinci sınıf...Çifteler Köyü'ne dahil olan gruptaydım ben. Sağlık bölümü, tıp dersi alıyor. O dönemlerde sıtma, tifo, zatürre, çeşitli bulaşıcı hastalıklar var. Köylüyü uyandırmaları lazım! Yalnız onlar bu dersleri gördüğü gibi bize de doktorumuz derse giriyordu. Doktor geliyor, eğitimler hocalar. Bütün bu derslerin kitapçıkları vardı, köyde birisi "midemde bir acıma var" dediği zaman gastrit başlangıcı veya ülser deyip doktora yolluyorduk. Hastaneye gidiyordu kişi...Hangi hastanelerden geldiğini bilmiyorum doktorların. Sağlık memuru olarak buldukları köylere, hastalıklarını, aşılarını onlar takip ediyordu.

Sonra sanatın her dalı var. Marangozluk, demircilik, inşaat...Zaten okulların hepsinin yapımında köy enstitüsü öğrencilerinin emeği vardır. Usta başı var inşaatçı var, usta var, öğrenci de aynı şekilde çatıyı, döşemeyi, harç yapmayı öğrenmiştir. O dönem mühendis falan da yok. Okuma-yazma dışında, yaz tatillerinde olurdu bu. Okullar bittikten sonra. Tarlamız var en az 1000 dönüm. Traktör yok o zaman, at araba pulluk var onlarla sürüp biçiyoruz. Koyunlarımız, keçilerimiz, atlarımız, ineklerimiz var her şeyin bakımı öğretmen, öğrenciler yapar. Köy Enstitüsü sonradan yüksek olanları ile branşlaşmayı destekledi. Ziraat, sağlık gibi bölümleri vardı. O bölümleri kapattılar. O bölümlerdeki öğrencileri Ankara Üniversitesi, Fen Fakültesi'ne yolladılar. Yüksek Köy Enstitüleri ile üniversite programı denkti. Öğretmen ihtiyacı olduğu için İnönü'ye baskı yaptılar. Nasıl baskı yaptılar? Doğuda ağalar, batıda çiftlik ağaları, zenginler! Milletvekili çocukları, ağa çocukları! "Çobanımız, çiftçimiz, işçimiz okuyunca bizim halimiz ne olacak?" diye baskı yaptılar ve yüksek köy enstitüsünü kapattılar.

İlköğretimde artık okuma yazma öğretecekler, çocuklar yetişince ağanın lafını dinlemeyecekler. Eğitim öldü kızım. İnönü mecburen kapatmak zorunda kaldı. Okul yok diyorum sana! Sıfır kızım!

Ben 1951'de mezun oldum. Benden önce bir dönem mezun olmuştu okullarda. Cumhuriyet kurulalı şu kadar sene olmuş köyde okul yok! Benim mezuniyetim sonrasında köyümün yakınındaki köyle boş değil. İmam ile müezzin okuma-yazma öğrenmiş yeni harflerle. Sene 1951'de oluyor bu. Okul yok!Yok!Yok! Köyün ahırında başladık eğitime sen düşün! Sonra savaş çıktı, Kore'de askerler orada mektup yazılıyor. İmam okuyor mektubu düşünebiliyor musun? Köylü o durumda. Tuvalet yok köyde! Su yok köyde! Bunların hepsi öğretmenin yardımı ve desteğiyle halloldu. Öğretmen, eğitmen var, onlar hiç öğretmeni olmayan köylere atadılar sonra. Beni Kırşehir'in, Kızılırmak Meydanı'nda bir Dedeli Köyü'ne atadılar. Orada iki sınıf mezun ettim ben. Otuz yaşına kadar da bizi askere almadılar. Milli Eğitim tecil, tecil ediyor çünkü ihtiyaç var. Otuz yaşında asker olduğumda üç çocuğum vardı. 1952'de evlendim, köyde yalnız yaşama imkanın yok. Yeme-içme vesaire sorun oluyor neticede. Ankara'da Piyade Yedek Subay Okulu o zaman Harp okulunun o sırtta, şimdiki Kara Kuvvetleri Komutanlığı karşısındaki sırtta. Sonra İstanbul'a taşındı. Ellinci dönem piyade yedek subay okuluna aldılar. Orada yine öğretmenler biz biliyorsun biraz da şeyiz...Çok çalışırız, başarılıydım! Okulda takım subayı olarak kaldım. Subay olunca çocuklarımı Kırşehir'den aldım, Ankara'ya getirdim. Üç çocuğum Ankara'da asteğmen iken ilkokula başladılar. Kayaş'ın Üreğil Köyü var. Tren uzaklığında akrabalarım var. Yedek subayda nöbetçi olursam onlar yardımcı olurlar çocuklara diye orada kirada oturuyorum. Gecekondu semtinde. Kayaş, Mamak ilçesine bağlı. Orada oturdum, onların yanında. Teğmen olduğum sene de 1960 ihtilali yapıldı. İlk görevimiz Bahçelievler'de İnönü'nün evini muhasara altına aldık. İnönü yaptırdı ihtilali diye şeyler geliyor; onun için yedek subay okulunda bir bölük...Yüzbaşı, teğmen ve ben orada görev aldık. Öylece askeriye vasıtasıyla Ankara'ya yerleşmiş oldum. Çocukların geleceği için de 1960 ihtilali bitince 1961'de Ankara, Milli Eğitim Müdürlüğü'ne "Köy Enstitüsü mezunuyum. Şu kadar yıl köyde çalıştım. Ankara'nın bir okuluna tayinimi istiyorum" dedim. Gazi ile Kayaş arasında bir gecekondu semtinde çalışmak istedim. Merkez okullarına beni almazlar çünkü. On-on iki senelik öğretmeni oraya almazlar. Müdür muavinini çağırıp okullardaki boş yerlere baktılar. Hep doluydu ama Elmadağ Merkez Okulu'nda boşluğumuz var bir kişilik dediler. "Tamam" dedim. Oraya atandım ama evim burada. Çocuğum da burada okula başladı. Sabah gidiyorum akşam görme imkanı yok. Şimdiki gibi değil; tren bir sabah, bir akşam hareket ediyor banliyö treni. Bana ters. Ne yaparım? Barut Okulu var, barut fabrikası okulu, oraya atadılar beni. Ondan sonra dediler ki, Makine Kimya Endüstrisi'nin Genel Müdürlüğü'nde oradan sabahleyin kalkan minibüs Kırıkkale'ye kadar mühendisleri, evrakları götürür, getirir. Sene 1961. Gittim müdüre anlattım durumu yararlanmak istediğimi belirttim; Fabrikalar da orada ya. Üreğli Köyü'nde, Boğaziçi'nde oturuyorum. "Tamam hocam alalım, yalnız bir kaza sigortası yaptıracağız", kaza olursa kurum zarar görür diye. Yaptırdım ben ve bir yıl sabahleyin götürüp akşamleyin getiriyordu. Bahar geldi, Elmadağ Barut Fabrikası'nda çalışan Kırşehir'li hemşerilerimiz vardı, onların çocukları okula geliyorlardı. Bana "bahar geldi, çocukların getir bir piknik yapalım" dediler. Orada lojmanlar var geniş bir alan. Çalışanlar da orada oturuyor. Benim eşim de kız sanat okulu mezunu, ben köylüyüm. Köylü çocuğuyum. Beşik kertmesi ile evlendirmek istediler. Köyden çıktım ama köylü kız almam dedim. Şehirde evleneceğim dedim. Orada da teyzem var, ona güveniyorum ve onun sayesinde komşusunun kızın birisi mezun olmuş onunla evlendik. Şehirli kızı! Gittik pikniğe, pırıl pırıl su Elmadağ'ın içiliyor! Ankara'nın suyunu içemiyoruz klorlu. O dönem klorla temizleniyor, havası kirli. Geceleri bir is yayılıyor, sokağa çıkamıyorsun, pencereni kapını açamıyorsun. 1960'larda bu dediğim. Hanım dedi ki "Mustafa hiç tayini isteme, buraya gelelim. Tertemiz su, ben razıyım burada ev tutalım" dedi. Ben şimdi Üreğli'de oturuyorum, trene biniyorum Kayaş'a gidiyorum orada çeşmede su akıyor, onları bidona doldurup getiriyorum onu içiyor çocuklar. Klorlu su içemiyorlar. Suyu, havası kirli anlayacağın! Oraya bir ev yaptırdık ve yerleştik. Artık oraya taşınma gelip gitmek yok artık. Elmadağ'da otobüs geliyor Ankara'ya sabah-akşam. Şey de var...Tren de var. Var ama öyle sabah gidip akşam gelme şeyi değil günde bir sefer var. O şekilde olunca artık trene falan gücüm kalmadı. Okuldayım, çocuklarım orada başladılar. İki orada liseyi bitirip üniversiteyi kazandılar. Birisini

Atatürk Yurdu'na verdiler. Arama, tarama çeşitli şey o dönem karışık bir dönem oldu ya, rahatsız oldu çocuk. Ondan sonra dedim böyle olmayacak Ankara'ya tayinimi yaptırıldı. İlk önce Keçiören'de Halit Fahri Ozansoy İlkokulu'na verdiler. Orada beşinci sınıf talebelerim oldu ve onları mezun ettim. İkinci sene Kayaş'ta Kazım Karabekir Okulu var. Trenle gidip geliyorum, banliyö yakın. Orası uzak ve ben Cebeci'de ev tuttum artık. Cemal Gürsel Caddesi'nde, İnci Sineması vardı bir de Fırat Kitapevi vardı. Onun üzerinde bir çiçekçi ve ikinci katta bir daire tuttum. Sene 1972-1973 arası. Çocuklarım üniversiteye rahat gidiyorlar, birisi ODTÜ'ye, birisi Gazi Üniversitesi'ne gidiyor, birisi Ticaret Turizm Yüksek Öğretmen Okulu'na gidiyor. Numune'nin oradadır yüksek okul. Onlar rahat etsin diye orada tuttum. Demirlibağçe'yi istedim, Milli Eğitim beni oraya verdi. Ben her gün yürüyerek gidiyorum ve geliyorum. Orayı biliyor musunuz siz? Dikimevi, onun yüz metre ilerisinde okul. Böylece çocuklarımı yetiştirdim. Okulları bitti 1979'da üçünün de üniversitesi bitti. Bir koşturmayla geçti ömrüm.

Şehirler ve köyler arasında iletişim kopuk. Televizyon yok. Radyo var başka bir şey yok. Gazeteyi bırak her yerde radyo da yok. Muhtarın odasında, öğretmende bir radyo var. O kadar! Hacılar, hocalar köy köy dolaşıyorlar sarıklı. Kızım laiklik, reform hareketlerin hiç biri ulaşmadı. Gelen hacılar, hocalara göre radyo dinlemek günah. Şarkı, türkü dinlemek günah! Köyde amcamın birisi medresede hoca idi. Süleyman Hoca derlerdi, köyleri dolaşır vaaz ederdi. Gelmiş muhtara bunları anlatmış. Şu günah bu günah! Aradan bir sene mi geçti fesli imam geldiler, muhtarın odasında toplandılar ve beni çağırdılar. Oturduk, okul tatilde. Ben ayağa kalktım "buraya geldiğiniz zaman siz radyo dinlemek günah demişsiniz. Nasıl oluyor bu?" dedim. "E günah dedi". Radyoda "Korede askerlerimiz var orada ölenler kalanlar var, şehitler var, köyden gitmiş radyoda bilgi geçiliyor", "Tarımda şu şu ilaçlar kullanılır bunlar kullanılmaz" diyor. Radyoda bunlar dinleniliyor. Sağlıkçı çıkıyor "hastalıkların tedavisi için köylünün doktora başvurması vesaire" anlatılıyor. Bunun neresi günah? Kafa o kafa!

İmkansız bu hizmetlerin köylere erişmesi. Cahil bir ülke yahu! Okuma-yazma %1 Atatürk'ün geldiği zaman. Bir köyde yüz kişi varsa bir kişi biliyor düşün. Ben ilkokula başladığımda Arapça gördüm (Arapça harfleri söylüyor). İkinci sınıftan itibaren yeni harfler geldi, öyle başladık biz. Birden bire eğitimi o duruma getirme imkanı var mı? Gerçi beş on sene olmuş ama imkansızlıklar! Yeni şeyleri öğrenmek, onları öğrenip de halka öğretmek mesele tabi. Onun için öyleleriyle karşılaştık. Hiç kız yok! Kızı hiç göndermiyorlar. Ben tek öğretmen yüz on beş kişiye çıktım. Ben "gelecek" dedim çıkıp. Neredeyse sınıfın yarısını kız yaptım. Kız öğrencileri okula göndermeyenler cezalandırılıyor o zaman. Eğitimi bitirdik şimdi.

Ziraatta, üzüm bağları, meyve bahçeleri, sebze bahçeleri yaptık, tarlamız var ekip biçiyoruz. Devlete de muhtaç olmadan orada bin öğrenci çalışanlarla beraber kendi kazançlarıyla doyuyordu. Köyü kalkındırdık. Yaptık bunu diyorum! Bakın köye gittim, tuvalet yok. Duvar diplerinde, derelerde ihtiyaçlarını gideriyorlar. "Olmaz" dedim. Her evin tuvaleti olması lazım diye öğrettik. İki sene içinde o yetmiş hanelik köyde tuvalet yaptırıldı. Çeşme bir iki tane var, başka su yok. Çevrede var ama getiremiyoruz. Gittim Ankara Valiliği'ne "Köyde içme suyu yok" dedim. Bir çeşmeyle olmazdı. Çocuklar gelirken avanzonun testileri var ya onları doldurup içiyorlar. Suyun yerini tespit etmemi söylediler bana, künkünü ustasını, getirtip yaptırınız dediler. En yakın dereden suyu buldum. Bu olay öğretmenliğim dönemi oluyor. Köylüye dedim ki "Bu su, devamlı akar mı? Yazlı-Kışlı kesilir mi, akar mı?", "Akar hocam" dediler. "E siz niye yapmadınız bunca zaman?", "Ne yapalım gücümüz yok" dediler. Ben yine gittim valiye ancak köylüye su yolunu kazdırmamı söylediler. Okulun yanına çeşme gelmiş oldu böylece. Ertesi yıl köyde ağaçlandırma çalışması yaptım. Traktörü oldu bir kaç köyün ve hatta kooperatif kurdurdum. Köyle traktör alsın, Ziraat Bankası'ndan diye. Kimi kime borçlandıracak, nasıl olacak? Kooperatif olursa köylü birbirine kefil oluyor. Ziraat Bankası'ndan hesap açılıyor kooperatif adına. Gücü iyi olanlar sıraya giriyordu. On binlerce hektarlık arazi var, Kızılırmak çevresinde ama pullukla atla tarla sürüyorlar. Bir, iki derken yirmi beş traktör oldu köyde! Bu Demokrat Parti'den önce bu arada. Ben öğrenciyken Hasanoğlan'da seçim oldu. Hatta Hasanoğlan'a Menderes, Celal Bayar ziyarete geldiler. Okulun içinden geçiyorlar öğretmen, okulun yanında çeşme var. "Öğretmenlerin odasına girebilir miyiz?" demişler. Öğretmenler de "hayır" demiş. Siyasi parti

mensubu oldukları için kabul etmemişler. Çeşmeden su içiyorlar, tesadüfi ya ben de oradayım. Menderes ile Celal Bayar'ı çeşmeden su içerken gördüm ben. O yıl işte seçim yapıldı da kazandılar. 1946 Seçimlerinde...Sonrasında öğretmenlere, köy enstitülerine karşı çıktılar! Falan falan! Köye hizmet götürme adına esas hizmet kesildi.

Okulda...Okulda dedim ya bağlarımız vardı. Bunları ekip biçmek bizim işimizdi. Ders dışındaki kalan zamanda biz bunu yapardık. Ders saatinde tarım, marangozluk, demircilik, inşaat var. Bir odanın içinde tuğlalarla duvar öreriiz, kılık örgü, şudur budur görürüz. Binanın içinde dersliklerde zirai bilgilerin her dalı işleniyordu. Toprağı tanımaya kadar her ders veriliyordu. Biz toprağın çeşidini bile biliriz, çünkü görüyoruz da bir yandan. Ben 1941-42-43-44-45'te okuyanların meyvelerini, sebzelerini yedim. Okul çantalarımızı, evlerimize giderken getirip götüreceğimiz çantaları bile marangozhane de biz yaptık. Öğretmenevinin çatısı, pencerelerinin yapılmasını hep atölyelerde öğrenci ve usta ilişkisinde öğrendik. Usta-öğrenci-öğretmen! Körüklü ocaklarımız var. Kızların atölyelerinde dikiş, nakış, örgü...Bunlar öğretmen veriyor. Kızlar da tarım vesaire öğreniyor da. Bize de sadece ilik açma, düğme dikme o kadar.Bizim sınıf yirmi beş kişiydi, en az beş-altı kız vardı. Her sınıfta böyleydi. Ayakkabılarımız, giyeceğimiz iç çamaşırımız, elbisemiz devletten gelirdi.

Hasanoğlan tek bir binadan oluşmuyordu. Kaç bina! Belki otuz! Yemekhanemiz ayrı, mutfağımız var. Toplantı, konferans salonumuz var. Ondan sonra...Ankara'ya tren istasyonunda pazar günü, isteyen biniyor geliyoruz. Gençlik Parkı'nın orada söğütler, kavaklar var oralarda oturuyoruz. Ulus'ta da bir çarşı var şimdiki Emekli Sandığı binası yokken Sümerbank Binası var ya orada bir yol çıkar karşılıklı onar on beşerden dükkanlar var, yiyecek, içecek, börek işte şu bu. Kızılay yok! Kızılay'a ancak son sınıfımızda Saraçoğlu Mahallesi karşısında Milli Kütüphane yapısına gitmek için geçerdik. O dönemde 19 Mayıs ve Cumhuriyet Bayramlarında Ankara'ya gelirdik. Gazi Lisesi açıldı o zaman, Hergelen Meydanı işte. Orada yatar kalkardık, ottan yapılmış yataklar ve birer battaniye ile. Burada Ankara'da Stadın içinde kutlardık. Orada on beş yirmi hafta milli oyunlar oynardık. Her yörenin oyununu bilirdik, Karadeniz,Doğu Batı'nın efelerini...Müzik, piyano var, akordiyon, saz, mandolin, asıl şeyimiz mandolin! Hepimiz çalarız! Bunların hepsi var, müzik binamız var. O bina da şöyle orak çekik gibi. Dediler ki "komünistlerin yapısına benziyor" diye suçladılar bizi.

Matematik, tarih, her şey! Hepsini gördük.Okuma oranı çok artmıştı. Dünya Klasikleri'nin hepsini okuduk kızım. Dev kütüphanemizde bütün batının klasikleri Türkçeleştirilmişti ve vardı. Hep okuduk! Ankara sonradan çok göç aldı. Önceden değil. Köy Enstitüleri ile göç çok bağlantılı olamaz da...Köylere gelen siyasilerin hataları yüzünden bir...Bir ailenin üç yüz dönüm arazisi var. Beş tane çocuğu var. Büyükşehirlere akın oldu. Vatandaş üretiyordu ürettiğini yok pahasına satıyordu. Et Balık Kurumu vardı. Hayvanlarını oraya veriyorlardı. Satılıyordu ürettiğin, ofisler alıyordu değer fiyatıyla. Çeşitli kabzımalların eline düşmemek için bir şeyler yapıldı. Cumhuriyet'te bunlar yapıldı.

Hasanoğlan Köy Enstitüsü içinde ve diğerlerinin içinde evlilik diye bir şey yok. Köyde zaten 10-15 yaşında evleniyorlar. Kimisi evlenmiş olarak geliyordu. Kötülediler. Kızlı-erkekli aynı yerde okuyor dediler. Dev ve çok geniş ayrı yatakhanelerimiz vardı. Kız çocuklar az sayıdaydı. Halkevleri ile çok temasımız olmadı.

Paşazlara çok gittiğimiz zamanlar oldu. Oralarda otururken hep alışverişimizi oradan yapardık. Kocabeyoğlu'na, Soysal'a, Zafer'e hep giderdik. Yanında giyim kuşam satılan yer var. Giyimimizi oradan hallederdik. Cebeci'den yürüyerek gelir yürüyerek giderdik kızım. Siyasal Bilgiler'i geçince birinci değil ikini binaydı. İş Bankası ve kitapevinin olduğu yer. Kızılay'a yürürdük hep. Sinemaya, tiyatroya, operaya...Elmadağ'ında otobüs vardı ben gelirdim biletleri alırdım Büyük Tiyatro'ya, Opera'ya oradan gelir akşam dönerdik. Elmadağ'da öğretmendim o zaman. Ama Ankara'ya yerleştikten sonra da tiyatroya sinemaya gidişimiz hemen hemen yok derecesine düştü. İhtiyaç duymadık, çocuklar üniversitede. Onların ihtiyaçları oluyor iki üç sefer şimdi İş Bankası var ya...Yeni Sahne miydi? Oraya bir kaç sefer geldik. Üzeri mağazalar, sonra kapandı. Ankara'dayken çok tiyatro

ve sinemaya gitmedik. Yeme-içme ise hep evimizde olurdu. Üç çocuk üniversitede okuyor öyle gidip de...Yapamazdık. Onların masrafları var.

Sözlü Tarih- Ruşen Keleş

Yaş: 86

Doğum Tarihi: 1932; Doğum Yeri: Trabzon

Eğitim Düzeyi: Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mezunu

Meslek: Ankara Üniversitesi Öğretim Üyesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde Kentleşme ve Çevre Sorunları Ana Bilim Dalı- Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Bölümü

Baba Mesleği: Subay, Ticaret

Yetişkinlik İkametgâh: Ankara

Doktoramı Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde tamamladım. Tez çalışmalarımı ABD'de tamamladım Harvard ve MIT'de yürüttüm sonra geldim buraya verdim tezimi. Babam hem subaydı hem sonradan ticaretle uğraşmış bir kişiydi. İstiklal Savaşı Gazileri'ndendir. İstiklal Savaşı'na katılmış ve Cihan Savaşı'nda da Filistin Cephesi'nde savaşmış Mısırlılara esir düşmüş, Kahire'de esir kalmış. 1970'li yıllarda, 1960'lı yılların sonunda kaybettik babamı. Ben Ankara doğumlu değilim. Trabzon doğumluyum. Ankara'ya geliş tarihim 1950, üniversite öğrenciliğine başladığım tarihtir. O tarihten beri Ankara'da oturuyoruz ama bunun bir kaç yılı yurt dışında geçmiştir. Bir de Ankara dışındaki üniversitelere ders vermek için gidiş gelişlerim olmuştur. Emekli olduktan sonra da on yıl kadar Kıbrıs'ta Doğu Akdeniz Üniversitesi'nde gidip gelerek ders verdim. Ankara'da hep daha doğrusu evlendiğimizde Bilezik Sokak'ta, şimdi Dedeman Oteli'nin arkasındadır o. Küçük Esat'ta yaşadık diyelim. Daha sonra Kavaklıdere'ye, orada ev satın alınca Güven Mahallesi'ne taşındık. Farabi'nin bir üstündeki sokaktır. Elli yıldan fazla bir zamandır orada yaşıyoruz. Ankara'ya yerleşmeden önce Trabzon'daydım. Kentle ilgili izlenimlerim Ankara'yı kastediyorsunuz. Giderek kötüleşmektedir, her şey bunun içinde saklıdır. Yaşanabilir bir kenti Ankara 1950'li yıllarda. Şimdi yaşaması zor ve arzu edilmeyen bir kent haline maalesef gelmiştir. Son yirmi yılda gidiş daha da kötüye gitmektedir diye düşünüyorum.

Ankara'ya Trabzon'dan otobüsle gelmiştim. Daha sonraki yıllarda uçak zaten ihdas edildi, uçakla gidip gelmeye başladık. Otobüs kaldı, kendi arabamla da gidip geldiğim olmuştur. Üniversitede okuduğum yıllarda hep otobüsle gidip geldim Trabzon'a. 1950'li yıllarda otobüs vardı ve Ulusoy firması idi ve direkt aynı gün gelemezsiniz. Samsun'da bir akşam yattıktan sonra gelirdiniz. Kent konularında henüz uzmanlaşmadığım için Ankara'ya hiç dikkatli bakmamıştım. Ben buraya diplomat olmak için gelmiştim fakat sonra hocalarım burada öğretim üyesi olarak kalmamı isteyince uluslararası ilişkiler şubesini bıraktım, siyaset bilim kamu yönetimi bölümüne geçtim. Kaymakam olmak için adım attım. Kaymakamlık stajı yapmadan ama kaymakam vekilliği yaptım bir kaç ilçede. Kaymakam stajı yaptım daha sonra İstanbul Valiliği'nde yani öyle geçici bir iki yıllık bir idarecilik deneyimim oldu. İlk olarak Ankara'ya geldiğimde talebe yurdunda kaldım. Bu fakültenin içinde yurdu yok daha doğrusu var da arkada Cumhuriyet Yurdu var. Orası çok sonradan yapılmıştır 1960'lı yıllardan sonra. Bizim öğrenci olduğumuz yıllarda fakültenin bir kısmı yatakhaneydi. Alt ikinci kat, aşağıda da yemekhanemiz vardı. Hep buradaydık. Cebeci güzel bir semtti, üç katlı binalardan oluşuyordu. Yani bütün Cebeci Caddesi'nin iki tarafı üç katlı binalarla çevriliydi. Öğretim üyeleri, konservatuardaki bazı hocalar mesela bunlardan ismi tanınmış Yıldız Kenter şurada otururdu. Güzel bir evleri vardı. Bizim hocalarımızdan bir çoğu bu civarda otururdu. Oturulabilecek bir semtti, yeşilliği boldu.

Cebeci Çayırı diye bir alan vardı. Şimdi stadyum yapılmıştır oraya. Bu zamanla, üç katlı binalar beşe yükseltilerek özellikle 1950'li yıllardan sonra daha sonra yediye sekize yükseltilerek irtifa sınırları aşıldıkça kent kimliğini kaybetmiştir. Örneğin, şunu söyleyeyim sizi ilgilendirebilir, Ankara'nın planlama konularında görev almış olan Alman kimseler, Jansen'i alınız mesela Ankara Kalesi'nin Ankara her tarafından görülebilecek bir şekilde yapılaşmanın olmasını önermişken ben asistanlığımda aşağıdaki odalardan Kale'yi görürken, 1960'lardan sonra görülmez hale gelmiştir: Bu ne kadar yanlış işler yapıldığının bir işareti.

Kentin ağırlık merkezi bir kere Ulus'tan Kızılay'a kaymıştır. Bu kayış da 50'li yıllardan sonraya rastlıyor daha sonra da Çankaya tarafına kaymıştır. Demokrat Parti yetkililerinin yaptıkları en büyük yanlışlardan biri Kızılay'da Kavaklıdere'ye kadar çıkan yolun sağ tarafındaki elçiliklere arsa tahsisi, sol taraftaki yükseklikleri arttırmıştır. Bu büyük bir tartışma konusu olmuştur. Celal Bayar'ın önemli sorumluluğu vardır yükseklik artışında. Uybadin Köşkü'nün yıkılmasıyla başlar o süreç.

Ankara büyük ölçüde kendisine yetiyordu. Şimdi Kızılay'dan Büyük Millet Meclisi'ne giden yolun sol tarafında, çok güzel konutlar bulunurdu. Onlar hızlı bir şekilde iş yerlerine dönüştü ve tabii yükseklikleri de artarak. Bir de sığmayınca Ankaralılar Ankara'ya, nüfus artışı dolayısıyla başkentlik fonksiyonları itibarıyla Bahçelievler, Kavaklıdere tarafına doğru taşmaya başlamıştır. Zaten 1957'dir Uybadin Planı sanıyorum. O, Ankara'nın iskan edilecek alanının genişletilmesini öngören planlardan biridir. Sığmamıştır! Ceket vücuda sığmamıştır, daha doğrusu vücut cekete sığmamış, taşmıştır!

Ben öğrencilik yıllarımda yurttan kalırken, Ulus'a gidiyorduk. Belediye otobüsleri vardı ama biz yürüyerek Hamamönü'nde doğru giderdik. En güzel mağazalar Hamamönü'nde yolun iki tarafında eski Adliye Binası vardır, Hamamönü'nü geçtikten sonra, Çıkrıkçılar Yokuşu'na gelmeden sağdaki. Bizim en çok gittiğimiz yerler buralardı. Eğlence yeri filan diye bir şey yoktu ama önemli bir lokantada yemek yemek istersek, paramız el verirse Ulus'takileri mutlaka giderdik. Kızılay o zaman yok! Kızılay bir binadan ibaretti! O da Kızılay Binası'dır.

Memurin Evleri ve Saracoğlu Mahallesi o kadar! Bir veya iki tane Ulus'ta lokantaya giderdik. Bunların birisinin adı Karadeniz'di galiba. Üç Nal vardı oraya giderdik. Ancak, Üç Nal daha çok içki içenlerin gittikleri bir yerdi. Bizi de bir defa götürmüşlerdi. Bir de bizim buradaki, Hamamönü'ndeki bir kaç öğrencinin kesesine uygun yerler vardı. Onlara daha çok gidip akşam yemek yiyip buraya gelirdik tekrardan. Benim günlük rotasyonum buradan Dikimevi'ne, Dikimevi Konservatuar önünden, Hamamönü'ne...Şimdi Altındağ Belediyesi'nin bulunduğu bir tepe vardı. O tepenin üzerinde çok güzel bir park vardı Ankara'yı gören. Sonra Hacettepe Üniversitesi mahvetti orayı, oradan doğru Ulus'a inerdik. O yol en çok kullandığımız, yürüyerek hemde güzergahtı. Fakülte'deki arkadaşlarımla gidiyordum.

Öğrenciyken, beyaz eşya gibi şeyler kullanmazdık ama ben ceket ayakkabı gibi ihtiyaçlarımı yine Hamamönü'ndeki sağlıklı soluma dükkanlarından aldığımı hatırlarım. Terzime mesela Altındağ Belediyesi'nin bulunduğu yerdedi. Oradan ceket falan aldığımı hatırlıyorum. Ulus ve civarında daha çok esnaf ağırlıklıydı bir de devlet memurları tabii, Bakanlıklar olduğu için. Parlamento dahi oradaydı. Mesela şimdi Merkez Bankası'nın bulunduğu yerde Anadolu Kulübü vardı. Ben oradan bir akşam, Başbakan Adnan Menderes'in 1953'te yürüyerek hiç bir koruması olmadan etrafında Meclis'e gittiğini görmüşümdür. Aşet Kitabevi vardı hemen orada. Ben oraya çok gider gelirdim. Şimdi, Ulus'ta Merkez Bankası'nın karşı tarafında büyük alışveriş yerleri var ya, oralar yoktu. Atatürk Anıtı'nın bulunduğu yer yoktu. Orada cafeler, lokantalar vardı. Çok işlekti, memur ve esnaf ağırlıklı olarak oraları kullanıyorlardı. Kadınlar gündelik yaşam içinde vardı. Sayıları az olmakla birlikte, dikkati çeker bir değişiklik kadınların başlarının garip örtülerle örtülü olmamasıydı. 1950-2017-2020'ye gidiyoruz. Tam bir geriye gidiş vardır benim kanaatime göre!

Dediğim gibi giyim ve kundura ihtiyaçlarımı hep Hamamönü civarından alırdım. Gıda malzemeleri Ulus'taki Hal'den alınırdı ama biz öğrenci olduğumuz için böyle bir geçim ve gıda malzemesi alma

gibi bir sıkıntımız yoktu. Yurtta, aşağıda yemekhanede hallediyorduk. Paramız olduğunda da şimdiki Stadyum'un arka tarafında dört yol ağzındaki lokantalara zaman zaman gidiyorduk. Eğitim sürecim boyunca hep kadınlı erkekli bir model içinde yetiştim. Şöyle bir de bizim sınıfımızda beş veya altı kız vardı, herkes onlara aşık! Sayısı az olunca değer artar tabii. İktisatta bir kuraldır bu! Daha sonradan yarından fazlası kız haline gelmiştir öğrencilerin. Bizim asistanlık yıllarımızda bu hale geldi. Her zaman bir anlayış, saygı hakim olmuştur. En azından bizim fakültemizde böyle olmuştur. Öyle birlikte gezmek, etmek pek yoktu. Yalnız 23 Nisan'larda balo olurdu aşağıda. Şanslı arkadaşlarımız, İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nden arkadaşı olanlar dansa getirirlerdi. Biz erkek erkeğe dans ederdik. Bütün akşam yemeklerinden sonra aşağıda, konferans salonunun önünde İstanbul'dan gelenler, Anadolu'dan gelenlere dans öğretirlerdi. Böyle dansı öğrendik. İstanbullulardan! (Gülüyor)

Aslında İstanbullular diyorum ama gayet uyuşurduk. Daha çok Galatasaray Lisesi'nden ve kolejlerden gelmiş bir kaç arkadaşımız vardı. Onları genelde dans öğretmenler genellikle. Müziğe meraklı olan bir kaç arkadaşımız vardı. Bir de bizim basketbol takımımız çok güçlüydü Mülkiye'nin. Şampiyon olurdu, o etkinliklerde daha çok bulunurduk. Harp Okulu Basketbol Takımı ile Mülkiye'nin takımı en gözde olan takımlardı. Futbol maçlarına bile ben çok meraklı olduğum halde Trabzon'dan burada gidemezdim. Gitmek bir problemdi hem uzak hem pahalı, öğrencilik yıllarımızda. Bir de burası ağır bir öğretim yükü altına öğrencileri sokan bir üniversiteydi. Pek başımızı kitaptan kaldırmazdık.

Haftasonları, Hasanoğlan'a yakın...Neydi oranın adı? Mamak! Yemyeşil bir ırmak akardı halen şehrin içinden geçen tepelerden Elmadağ'dan gelir. O koku, pislik yapmasın diye üzeri kapatılmıştır betonla. Şehrin içinden akarak Bent Deresi'nden doğru böyle giderdi. Mamak'ta onun uzantısı olan yerler sağlı sollu yemyeşildi. Biz bazı haftasonu ve tatillerde piknik yapmaya öğrenci grupları halinde oralara giderdik. Aile yoktu. Yatılı okuyanlar olarak giderdik biz. Böyle aşırı bir kalabalık hiç anımsamıyorum oralarda.

Gece ve gündüz biz çalışırdık. Öyledir. Mütaleane yani akşam yemeklerini aşağıda yedikten sonra bu katın bu tarafı dersane, o tarafı mütaleane. Yani çocukların, ders hazırlıklarını yapmalarına ayrılmış odalardı. Gece geç saatlere kadar orada çalışırdık. Sormadığımız bir soru şu eğlenceye dahil olmak üzere, bugünden farklı olarak Ankara Belediyesi ve Konservatuar, Devlet Tiyatroları vardı. Bizim arka sokaktan buradan, her hafta sonunda Opera'ya ve Devlet Tiyatroları'na otobüs kalkardı. Bizi alırlar, götürürler topluca, seyrettikten sonra çıkıştı yine otobüsler bizi bekler buraya getirirlerdi. Tiyatro, Devlet Tiyatrosu ve Operası, Küçük Tiyatro ile öğrencinin ilişkisini kurmak için bütün önemler alınmıştır. Bu çok yararlı olmuştur. Bu Halkevleri'nin kapandığı bir dönemdir bu. Ben Halkevleri ile lisede temasa geldim. Çok yararlandım. İkinci yabancı dilimi, Halkevleri kanalıyla öğrendim Trabzon'da. Çok faaldi. Biz hep radyo dinlerdik. Televizyon yoktu, aşağıda dinlerdik. Evimizde dahi biz radyoyu lisede edindik. Ondan önce radyo sayılı ailelerde vardı. Daha sonra yaygın hale geldi. Radyonun yerini televizyonun alması büyük ölçüde çok daha sonraki yıllardadır.

(Kahvehane kullanım alışkanlığına ilişkin soru soruldu) Kahvehane kültürü Trabzon'da da vardı. Daha çok radyo haberleri kahvehanelerde alınırdı. 1950'li 1960'lı yıllardan sonra İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra radyo giderek yaygınlık ve önem kazanmıştır. Gazete de vardı ama daha çok radyoydu haber alma aracımız. Eğitim üzerindeki etkisi yaygın eğitim aracı olarak halk üzerinde etkili olduğunu dünya haberlerinin yayılımı açısından önem kazandığını sanıyorum. Eğitime dair özelleşen programları hiç hatırlamıyorum. Lise hayatımda da karma bir eğitim modeli görmüştüm. İlkokulda da. Ortaokulda da. Her zaman böyleydi.

Yenişehir'e hemen hemen her hafta giderdim. Kızılay'dan Meclis yoktu o zaman. En çok gittiğimiz yani Kızılay'dı. Oradan geri dönüyorduk. Çok ender Kavaklıdere'ye çıktığımız olmuştur ama orası şehir dışı idi. Ağaçlıklı bir yol giderdi, tek tük belki bina vardı o kadar! Büyükelçilikler vardı orada sadece. Yenişehir Bölgesi'nde kültürel amaçlarla hiç...Şunu hatırlıyorum bizim Trabzon Cemiyeti ve Vakfı'nın toplantıları Kızılay Binası'nda yapılırdı. Oraya bir kaç defa gittim. Trabzonlu başkanlar

olmuştur Hasan Saka gibi ve daha başkaları gibi. Onların sanıyorum desteğiyle bina tahsis edilirdi de biz genel kurul toplantılarımızı bir kaç defa Kızılay Binası'nda yapmıştık. O yıkılan, güzel binada...

SBF'den mezun oluncaya kadar 1950-54 arası dört yıl burada kaldım. Asistan olduktan sonra bu arkadaki bizim spor salonunun üstündeki odaları tahsis ettiler. Bekar asistanlara. Ben evleninceye kadar o odalardan birinde kaldım. Bir asistan arkadaşım ile kaldık, ceza hukukunda Rahmetli Arkadaşım, Yılmaz Günal'la. Evlendikten sonra ben ayrıldım oradan ve ev kiraladık. Ev aramadım bekar olarak ama herhalde zordu bulmak. Kızılay'a gitmeden tabi Sıhhiye'ye doğru yürürken iki yol var. Ya Hacettepe Üniversitesi'nin yanından doğru giderdik ya da bu taraftan. Yani Cebeci Parkı'nın sağından ve solundan giden iki yol. Daha çok soldakini kullanırdık. Ortanın solunda olduğu için değil de ağaçlıklı falan olduğu için oradan giderdik. Ankara Koleji hala oradaydı ve karşımıza Kızılay çıkardı. Başka da bir şey yoktu! Kızılay Binası'nın öbür tarafına geçince Valinin Konağı, rezidansı vardı. Onu da geçince sokaklar bellidir. İzmir Caddesi'nden sonra gelen sokakta Hasan Saka'nın evi vardı. Faik Ahmet Barut'un da Trabzon milletvekilleri, onları zaman zaman ziyarete giderdik. Devleti yönetenlerin, evlerinin bulunduğu önemli bir semti orası. Şimdi eski bazı Ankara binaları var. İzmir Caddesi'nin köşesindeki İş Bankası'nı geçiniz hemen karşı köşede var, lokanta olarak galiba kullanılıyor. Onu geçince sağa doğru giden iki paralel cadde var onlar önemli meskenlerin, kişilerin evlerinin bulunduğu sokaklardı. Yoğunluk olarak son derece tenhaydı. Fakültemizin mezunlarının derneği olan Mülkiyeliler vardı. Eski yeri Mado var ya Çankaya Belediyesi'ni geçtikten sonraki İnkılap Sokakta idi. En çok oraya gidip yemek yerdik.

Yeşillik ve parklar çok kullandığımız alanlardı. Örneğin Cebeci'de, şimdi içinde evlendirme dairesinin bulunduğu yeşillik bir alan. Şimdiki gibi öyle kenarlarından falan girilmezdi, orada parmaklıklar vardı. Çok sonradan kaldırılmıştır. Bazı siyasi partiler halka açık toplantılarını o parkta yaparlardı, köşede. Ben Adnan Menderes'i ve Osman Bölükbaşı'nı binlerce kişiye hitap ederken orada görmüştüm. Kurtuluş Lisesi'ni geçersiniz, orada dinlediğimi hatırlıyorum. Yani bu türlü amaçlar için kullanıldığı da oluyordu. Daha sonra evlendirme dairesi yapıldı. Birtakım buz pateni aktiviteleri de oluyordu ama belki ben ilgilenmediğim için çok hatırlayamıyorum ben.

1970'lere gelmişken bu yoğunluk arttı sanıyorum. Ben yurtdışına gittim bir süre, bir süre izleyemedim gelişmeyi. Döndüğümde çok daha farklı buldum. Döndükten sonra Kızılay'da Büyük Sinema, o pasajın üzeri en çok gittiğim sinemaydı. Zaten üç tane sinema vardı. Bir de Orduevi vardır ya aşağıda, karşı tarafında orada da bir pasaj var, Ankara Sineması'ydı galiba adı çok hatırlamıyorum. Bu ikisi en çok gittiğimiz sinemalardı. Ulus'ta da vardı sinemalar galiba ama ona pek gittiğimi hatırlamıyorum. Ulus'a şöyle gittim. Benim doçentlik tezim eski Ankara üzerinedir. O vesileyle bütün Kale ve civarındaki mahalleleri adım adım gezmişimdir. 1964-1965 sırasında doçentlik tezimi yaptığım sıralarda çok gittim geldim. Şunu şimdi mimar olarak, şehir konularıyla ilgili bir kimse olarak mutlaka rastlamışsınızdır. Süzülme denilen bir olay vardır, filtering. Bu şudur, sosyal anlamda da hali vakti düzeldikçe karşılayabilir hale geldikçe insanlar oturdukları ev ve yaşadıkları mekandan daha yukarılara çıkmak isterler. Bunun için de para harcarlar. Bu açıkça da Ankara'da görülmüştür. Gecekonudan ilk adımda orta hallilerin oturdukları semtlere, ondan sonra daha iyi semtlere göçmeye çalışırlar. Bu, gecekonudan eski Ankara evlerine, sonra da eski Ankara evlerini boşaltarak yeni oluşan Kavaklıdere, Çankaya, daha sonraki tarihlerde Oran'a doğru bir süzülme olmuştur. Açık bir şekilde bunu Ankara'da gözlemlemek imkanı olmuştur.

Pasajların varlığını hiç duymadık veya okumadık. Ben eski kitap...Yeni kitap almak öğrencinin gücünün üstünde olan bir şey olduğu için eski kitapları sahaflardan alıyorduk tabi. Okunmuş ders kitaplarını veya bulamadıklarımızı temin ederdik. Bir de daha sonraki yıllarda yazdığımız kitapların bulunamayan kopyalarını bulmak için giderdik. Benim Kocabeyoğlu Pasajı'na gidişimin şöyle bir anısı var. Benden burada iki yıl sonra mezun olan bir arkadaşımız vardı Galip Demirel, vali, müsteşar ve milletvekili oldu sonradan. Onun kızı da Devlet Bakanı oldu, kilolu bir hanım var. Kadınlardan sorumlu devlet bakanlığı yaptı, Galip Demirel'in kızı. Galip nişanlandı, ona evlenme

yüzüğü, alyans almak için benden rica etti "beraber gidebilir miyiz" dedi. Kocabeyoğlu Pasajı'nın merdivenlerinin sağında yüzük satılan bir yer vardı, hala var mı bilmiyorum ama Galip'in yüzüğünü orada beraber almışızdır. Kocabeyoğlu Pasajı'na ilk girişlerimden birinin nedeni budur. Daha sonra Turhan Kitabevi oradaydı. Turhan kitabevi değildi o dönem, sahaftı Turhan'ın yaptığı işler. Ona çok uğurdım ben. Alt kattaydı, aşağıya inerdimiz. Yerini dahi şimdi bilebiliyorum. Başka da bir amaçla uğramadım ben. Çok daha sonraki yıllarda çatal, tabak falan almak için üst katta olan böyle sağda, mutfak malzemelerinden bazılarını orada bulduğumuzu anımsıyorum. Çünkü oradan karşıya geçince de arka sokaktan Anadolu Kulübü'ne çıkarsınız İzmir Caddesi'nde. Ben çok kullanırdım o yolu. İki hinterlandı birleştirmek ona bir değer katar, işlek hale getirmiştir.

Pasajın kullanıcı grubu orta halli insanlardır genellikle ama aşağı düzeyde değildir. Çünkü alım gücü belli bir düzeyde olan insanlar hep görmüşümdür ben orada memur kesim gibi. Sahaflar orayı terketmiştir. Ancak genel itibariyle sahaf sayısı artmıştır. Bizim şimdi oturduğumuz Çankaya'daki evimizin altında sahaf var üç yıldan beri. Mesela ben bir kitap aradım eşimin dedesine ait bir kitap. Çanakkale şehidi o. Bu kitabı ancak sahaflarda bulabilirsiniz dediler. Hemen elektronik ortamda bulabiliyorlar, bu Tunalı Hilmi'deki bir sahafta var. Adam "evet bu kitap var iki tane" dedi. Kayseri'deydi ve getirttiler bize oradan. Sahafların hem sayısı arttı hem de çok organize hale gelmiş durumda. O tarihte sahaf deyince aklıma ben Turhan Kitabevi aklıma gelirdi. Sonra bir kaç tane daha pasajda gördüm ama nerededirler nereye gittiler bilemiyorum. Kocabeyoğlu mekansal olarak, yürüme mesafesinde, araba kullanmanız gerekmiyor hemen dalıveriyorsunuz, bu kolaylığı da var tahmin ediyorum. Ayrıca bir vitrin düzeninden çok vitrin düzensizliğinden söz etmek daha doğru olur Kocabeyoğlu Pasajı için.

Soysal ise yukarıdaki...Soysal'a çok uğurdık çünkü evlendiğimiz zaman bazı ev eşyamızı porselen vesaire onun altındaki yerlerden aldığımızı anımsıyorum. O amaçla gittim. Orası sanki biraz daha üst düzey kategorilerde yer alan, gelir düzeyindeki insanlara hitap eden mağazaların bulunduğu bir yerdi. Şimdi ne kadar öyle bilemiyorum ama gözlük tamiri için uğradığımı hatırlıyorum veya bir eczacıya uğruyorum o kadar! Orası da çok işlektir tabii! Üç kapısı mi vardı? Bir,iki...Ben Kantin Cevat'ı hatırlamıyorum sadece öbür tarafında Bilgi Kitabevi vardı oraya çok uğurdım tabii.Bir de pasajın ana caddeye bakan yerde avukat bürolarının bulunduğu bir bina var. Onun bir parçasıdır. Orada bir kumaşçı vardı o kumaşçıdan çok alışveriş yapardım. Kocabeyoğlu'ndan bir adım daha ileride. Bir yenilik gözüyle bakılabilir evet. Çok gitmezdim yani araba kullanmadığım için belli bir tarihe kadar Kızılay'a gidip Kızılay'dan devam etmek için o gittiğimde uğradığım olurdu. Çoğunlukla halen yürüyordum kentte.

İzmir Caddesi'nde hangi pasajdan söz ediyorsunuz? Ülkealan mı? Evet, Hatırladım. Bir veya iki defa girmişimdir ben oraya. Oğlumza tenis raketi almak için sanıyorum. Onun dışında girdiğimi anımsamıyorum ama çok işlek olduğunu görüyorum. Anadolu Kulübü'ne gider gelirim zaman zaman görüyorum çok işlek olduğunu. Partilerle hiç ömrümde ilgim olmadığı için oradaki politik yapılanmaları da bilmem. Aktif kullanılan, neredeyse Bulvar kadar aktif kullanımdadır.

Zafer ile ilgili olarak orada kitapçılar vardı. Bizim orada kitaplarımızı satan veya almaya istekli olduğumuz kitapçılar vardı. O vesileyle sık uğurdım kitapçılara. Adlarını bile hatırlamıyorum. Belli bir dönemde büyük alışveriş merkezleri yokken buralar çok işlek yerlerdi. Şimdi sanıyorum bunların işlevlerinden bir kısmını AVM'ler üstlendi. Kalabalıklar artık daha çok orada. Tabii onların da hemen bir parantez açarak söylemek gerekir ki, sayılarının gereğinden fazla artması onları da sanki kısmen terk edilmiş hale getirebiliyor. Ama onların yerini aldığı söylenebilir büyük ölçüde. İnsanlar daha çok araba kullanmaya başladılar. Rahat olmaktan hoşlanıyorlar. Belli bir gelir düzeyinin üstünde diyelim Oran'daki, Panora'ya veya bir başka AVM'nin bulunduğu yere gidip arabasını parkedip gitmekte daha rahat hissediyordur kendisini sanıyorum. Halbuki buralarda arabasıyla gidemez, edemez. Aradığı şeyleri bulma olasılığı çok daha yüksek AVM'lerde. O nedenle yavaş yavaş oraya doğru kaydı gibi geliyor bana.

Yenişehir çok merkezi bir yer. İnsanları hala çekiyor. Biz de asistan iken, doçent iken hocalarımızla akşam yemekleri için giderdik. Orduevi'nin karşısında o Yüksel Palas'ın altında lokantalar vardı yukarıya doğru. Canlı hale gelmiştir. AVM'lerden farklı olarak hala orada alışveriş yapılan yerler var. Sağlı sollu. Bunlar belli bir kesimi çekiyor ama gelir bakımından ne kadar farklıdır AVM'lerin müşterisiyle öyle açık bir fark gördüğümü söyleyemem doğrusu. Hala bir işlevi oluyor ki açıktır bunlar da! 1980'li yıllardan sonra Ankara'daki bozulma artmıştır. Mutlaka ki göç ile bağlantılıdır. Ankara halen nüfusu artan bir yer biliyorsunuz. Kesinlikle bir ilgisi var. Ben özel olarak incelemedim ancak daha çok çeperlerine olmuştur göç. Ankara'nın diyelim Keçiören'ini alınız veyahut da uzak yerleri alınız. Arabayla zaman zaman geçtiği zaman hem Eskişehir istikametinde hem Samsun istikametinde çok gelişmeler görüyorum. Ancak bu gelişmeler birbirinden çok farklı. Mamak tarafında gördüğümüz göçten kaynaklı gelişmenin niteliğiyle Eskişehir istikametinde sağlı sollu, lüks yapıların olduğu yerlerdeki gelişmeler birbirine benzemiyor. Bu demek ki, bir seleksiyon var bunu da belirleyen sınıf olayıdır gibime geliyor ve bir gelir olayıdır. Şimdi insanlar, yerinde, bölgesinde, köyünde bulamadığı hizmeti ve ürünü burada buluyor. Bunların başında eğitim, sağlık, çalışma geliyor ki bunlar çok önemli tabii. O nedenle bir çekiciliği hala Ankara'nın var. Estetik, rahatlık, kent olarak çekmese ve hatta itse bile bu hizmetleri arayanlar Ankara'da bir şeyler arıyorlar demektir. Köy Enstitütüleri bunun bir parçasıdır diye düşünürüm. Onlar bir eğitim aracı ve kurumu olarak çok önemli işlevleri vardı. Sadece göçle ilgili değil genel olarak toplumun gelişme düzeyine çok olumlu etkileri olabilecek aynı zamanda belki köylüyü köyünde bölgesinde tutacak, istihdam edecek sonuçlar da doğurabilirdi buna hiç şüphe yok. Her bakımdan çok zararlı olmuştur kapatılması ve terk edilmesi diye düşünüyorum. İstanbul olsun, Ankara olsun genel bir köyleşme eğilimi içerisinde olduğumuzu söyleyeyim. Çok fark etmez! Yani içerik değil derece farkı olduğunu söyleyebilirim.

Sözlü Tarih - Tenasüp Önad (Onat-Öncel)

Yaş: 84

Doğum Tarihi: 22 Mayıs 1934

Doğum Yeri: İzmir

Eğitim Düzeyi:

Meslek: Balerin

Baba Mesleği: Mütercim Tercüman

Yetişkinlik İkametgâh: İstanbul-Ankara

Atatürk iki tane kızı Almanya'ya yollamış o devirde, demiş ki "bana, iyi ve güzel sesi olan iki kız bulun". Birinin ismini hatırlayamadım da onlar çok önemli iki kız. İran Şahı var ya giden, onun babası buraya ziyarete gelmiş Cumhuriyet'in ilanından sonra. Atatürk, o zat'a Köşk'te, Köşk dediğim eskisi, yenisi değil tabii. Orada Safiye Ayla'yı dinletmiş. Bir tane daha varmış onu da dinletmiş. Safiye Ayla'yı çok beğenirmiş. O, Dede Efendi falan okurmuş. Sonra demiş ki, "bizde sadece bu yok, biz opera da söyleriz" demiş. Gönderdiği iki kız geri gelmiş biri Mesude Çağlayan, Semiha Berksoy! Meşhur! O devirde demiş ki müzik öğretmenlerine "bana iki kız bulun ama sesi çok güzel olacak", "bulduk paşam" demişler. Birisi Semiha biri de Mesude demişler. Bu iki kız burslu olarak Almanya'ya yollamışlar. Opera Aryaları öğrenmişler, hocaları da beraberinde. Şimdiki sahneye İran Cumhurbaşkanı'nı götürmüş Atatürk. Atatürk "biz bunu da yaparız" demiş. Bakar mısın ne kadar aydın!

Ben bale hayatımda her yerde Onat soyadı ile bilindim. Babama hayranım ben. Keşke getirseydim fotoğrafını. Fransa'da üniversite okumuş, Fransızca'dan Türkçe'ye mütercim tercümanlık yapardı. Yüz

elli kitabı var. Biz öyle büyüdük yani, kitapları eski Türkçe tercüme ederdi. Fransızca'dan Türkçe'ye. Ben zaten edebiyatta çok iyiyimdir. Neden? Babam ben daha ufacıken, verdi Gulliver, Rus Edebiyatı'na da hakimimdir. Charles Dickens'leri, David Cooperfield'ları biraz büyüyünce okuturdu. Babam mütercimdi ama çok da kültürlüydü. Anneme okuma yazmayı babam öğretti. Annem eski Türkçe bilirdi. Yeni Türkçe'yi babam öğretti. Ben balerin nasıl oluyorum...

Babamla beraber gidiyoruz Çiçek Pasajı'na. Annem hiç gelmiyor. Diyor ki "ben hiç gitmem, gelmem". Biz de annemi bırakmamak için yalan söylüyoruz "sinemaya gidiyoruz" diye. Gittik. Beşinci sefer babam bana hikayesini anlattı. Kısa yoldan adam gitmiş gencecik Fransa'ya, babası yollamış. Orada çok iyi Fransızcası var ya üniversiteyi bitiriyor. Fakat, altı yıl sonra bir kızla tanışıyor, kız balerin! İsmi Germen..."Eee baba?!" "Altı sene beraber olduk çok sevdik birbirimizi". Kendi babasına yazmış "Siz artık eklemek tuttunuz, istediğinizle evlenebilirsiniz. Ben artık karışmam. Ben örf ve adetimi bilen Türk kızı tercih ederim" demiş. Evlenememiş babam. Gözünün dibinde şurada bir yaş oldu. Dedim ki, çok icim acıdı çünkü, çok severdim onu "baba, keşke evlenseydin", bana dedi ki "hayır!hayır! iyi ki annenle evlenmişim, çünkü sen olmazdın o zaman" dedi. İkimiz birden ağladık. Çok zeki, kültürü olmayan, sağduyulu bir kadındı annemde. Yugoslavya'dan gelmişler, babamlar da Selanikli. Anneannemin de saçtı açıktı ve "biz Avrupalıyız" derlerdi. Böyle bir ailede büyüdüm...Bir tane kardeşim vardı, vefat etti.

1947'de İstanbul'da İnönü, Eminönü ve Beyoğlu'nda iki tane Halkevi açtı. Biz de Beyoğlu'nda oturuyorduk o dönem. Babam bunu duyuyor, baleyi de biliyor ya altı sene bale seyretmiş Fransa'da. Beni aldı şimdi bizimkilere dedi ki "Tenasüp'ü giydirin", onlar da "Nereye götürüyorsun Mazhar Bey?", "Bale açıldı, oraya götürüyorum". Çok büyük mesele oldu. "O! Sen nasıl götürüyorsun baleye?", "Bu kızı hiç kimse almaz!", ilk laflar böyle. Anneannem ağlıyor zaten bayıldı içerde. "Artiz mi olacak?!" diye söyleniyor. Hayatlarında ne televizyon var, bale neymiş hiç bir şey yok! Bakir! Türkiye! Ondan sonra içeride de avaz avaz kardeşim ağlar, "ben gitmeyeceğim" diye. Sonra da çok pişman oldu. Vücudu müsait değildi zaten, olamazdı. Adeleleri sertti, tendonları kısıydı.

Kısa tendon, sert adele ile olmaz! Çalışsan da olmaz yani, açılmaz. Tendon lastik gibidir. Bu kalça tendonları, bir de bak şu tendonunu bilir misin? Achil tendonu! Şu var ya! Şu tendon o kadar önemli ki balede çünkü bundan dolayı o tendondan dolayı ayağını böyle oynatabilir ve yürüyebilirsin. Ben o tendonların dersini falan da verdim. Onu anlatsam...anatomi dersine girdim. Hatta çok zorlandım da...

Çocukluğum İzmir'de geçti. İstanbul'a 1940'tan evvel gelmiş olmamız lazım ki ben İnönü'nün açtığı okula 1947'de gittim. Oraya babam aldı götürdü, Halkevi'ne. Hocamız da Rus idi. Türk Balecisi nerede o zaman?! Leningrad Balesi'nin baş balerinlerinden Krassa Arzumanova! Bu ismi iki kişi biliyoruz. Bir ben, bir de Hüsnü Sunal var, o biliyor. Karissa, Beyaz Rus İhtilali'nden kaçarak Türkiye'ye geliyor. Türkiye'ye gelen büyük hocalar bunlar! Biri de Stravinsky! Meşhur kompozitor. Öbürü de Diaghilev! Balenin Allah'ı! Tövbe estağfurullah! Bunların üçü de kaçıyor ve İstanbul'da aç kalıyorlar. Kim, ne iş görecekler! Türkçe bilmiyor. Baleden başka bir şey bilmiyor. Öbürü de dünyanın tanıdığı kompozitör. Kim buluyorsa bunları, şeye yolluyorlar...İngiltere'ye. Madam Arzumanova ile Nedim Bey isimli birisi tanışarak kanatları altına alıyor. İnönü, Halkevi'ni açınca oraya müracaat ediyor Nedim Bey. "Burada çok iyi bir balerin var" diye, çok da güzel bir baleci. Ona bir bale yeri açalım istiyor. Hükümet bu yeri açıyor, bale bölümünü, piyano ve keman da var...İstanbul'da kalıp para kazanmaya başlıyor böylece. Gazetelere yazıyorlar ya beni babam götürüyor, Güzide'yi annesi, öbürünü bir başkası götürüyor... Çok ekaliyet vardı! Ermeni'den Rum'dan... Yani hepimiz bu Halkevi'nde Madam'ın orada toplandık. Halkevi'nde başladık biz yani.

Her gün gitmiyorduk biz haftada üç gün gidiyorduk. Sonra bir gün aradan üç-dört sene geçti, Madam "yarın çok güzel giyinin" dedi. Bizler, triko-tayt giyerdik; büyük kadife siyah bantlar ters yönden yapıştırıyorduk alnımıza saçlar gözümüze gelmesin diye. Eğil yukarı kalk saçlar böyle gelir yoksa. Bir de dedi ki "ben size elimle azıcık pembe ruj süreceğim", erkeklere bile birazcık eliyle sürdü. Neyse,

"yarın bizi seyretmeye İngiliz hocalar gelecek"; olan olay olmuş Ankara'da. Madam, olduktan sonra, İngilizler geldikten sonra bize haber veriyor! Aranızdan insan seçecekler yani! "Siz çok güzel giyin" dedi yarım Türkçe ile. Biz bir heyecanlandık hiç unutmuyorum eve geldim. Anne "kılıkтары yıkayacağız" dedim. Annem de "bıktım senin balenden" dedi. Babam da "çocuk güzel giyinsin bakalım" dedi... İşte Madam Arzumanova ders verirken kapı açıldı bizim ilk bale hocamız İngiliz Miss Joy Newton ve yardımcısı Audrey Knight... Bunlar, ilk Türk Balesi'ni kuran ekip. Ondan evvel zaten bizi seyretmeden, hükümetle anlaşmışlar. Dame Ninette De Valois kim? Kaçan Diaghilev var ya... O gidiyor aç kalmasın diye Londra'da bale okulu açıyor. Diaghilev ekmeğe muhtaç! O da onun ilk talebesi. Bir grup okul açıyor ve bale dersleri veriyor ki Diaghilev...Ninette De Valois öyle bir İrlandalı ki, gerçi Türk diyeyim! Nüfus kağıdında ismi ne yazıyor biliyor musunuz?! İdris! Evet! Herkes şaşırır. Hayatım, bizim Hunlular Orta Asya'dan hicret edip Anadolu'ya geliyor ya, bir grup gelip Karadeniz'e yerleşiyor 300 sene. Bu o Hun soyundan geliyordu. Türk asıllıym diye dolanırdı, çok büyük bir kadındı. İngiltere'de okuldan sonra İngiliz Balesi'ni kuruyor. Çok güzel ve çok zeki, tam böyle bu işe yatkın, idareci bir kadın. Kendine para pul bulup İngiliz Balesi'ni kuruyor. Dünyada birinciliğe oynarken onlar Türkiye'den bizimkiler müracaat ediyor "Biz Bale kuracağız. Nasıl yapalım?" O da "ben kurarım diye gelmiş". 1951'de inşaat biterken ailelerle konuştular. Artık Ankara'da okuyacaklar diye ailelerden izin istediler. Tabi benim ailem hemen verdi izni. Bazıları da gelmedi, oğlan çocukları gelmedi mesela üniversite okumak için. Gelenlerin isimlerini de biliyorum. Oya Güreli, bendeniz, Fezar Esmen, Kaya İlhan, Güzide Kalın...bunlar gelenler. Yıldız Alpar vardı o da geldi ama sonra o atıldı, başka. Çünkü hoca, vücudunu yetersiz buluyordu. Kemik yapısı uygun değildi. 1951'de Ankara'ya geldim. Geliş o geliş...Hala Ankara'dayım. Ankara da tahsil gördük. Miss Newton ile Audrey Knight üç sene sonra gittiler. Yerine Beatrice Appleyard geldi. Mithat Fenmen'in karısı. Mithat Fenman okul müdürüydü. Cebeci'deki Konservatuar'ın müdürüydü. Miss Appleyard ise İngiltere'den gelen Bale Bölümü'nün baş hocasıydı. Evlenip gidince o, Robert Ryan geldi. Biz hep İngiliz sistemini okuduk. Valois, bir kol kanat gerdi ki Türk Balesi'ne. Ben İngiltere'ye gittiğim zaman koca Company'e ne dedi biliyor musunuz? Benim yanımda tabi...Ben arkada duruyorum, çok hürmetli olmanız lazım. Orada resmi olan bir eserde, biz de görünüyoruz...Satranç! Sahneyi biz ilerleyince...Çok teknik sahibiydim o zaman. Yere çizdirdi. Siyah ve kırmızı! İki grup ya satrançta...Ben siyahların şah-ı. Sait de kırmızının şah-ı. Öyle bir bale çalışması. Yere çizdirdi dekoratörlere. Işıklar ona göre tanzim edildi. İngiltere'de dedi ki "benim satranç balemi, İngilizler, Ruslar, Amerikalılar, İtalyanlar oynadı" dedi. "En iyi Türkler oynadı" dedi. Türker'in teatral kabiliyeti çok diye düşünüyordu. Diğerlerini daha teknik buluyordu. En çok Türklerin gözleriydi. Hiç bale ile ilgili mi dersin?! Bak bir kere "güzel göz nasıl olur?" diye bir soru bana. Ben o imtihanı anlatacağım; anlatmazsam çok rahatsız olurum! Ondan sonra dedi ki hocam "bana güzel gözü tarif et". Ben de dedim ki, Türküm ya! "mavi veya yeşil" dedim. "Sınıfta kaldın" dedi. Çünkü "göz renklere ve forma göre güzel-çirkin değildir" diye açıkladı. "Gözlerde her türlü his vardır ve üzüntülüysen gözlerinden anlaşılır" dedi. Göz her şeyin ötesinde bir uzuvmuş meğer! Karşıdaki seni öyle tanır. Yüz ve ifade! Kalırsam derslerden İngiliz'e parayı geri ödeyeceğim haa! Çok kötü durumdayım yani.

Babam bu arada mektup yazdı. "Kahve yollar mısın" diye. Hadi yolladım İngiltere'den. On gün geçmedi telefon etti "kızım, kahveyi bir daha yollar mısın" diye. "Ne yaptın baba! Bir buçuk kilo Brezilya Kahvesi'ne, bir buçuk aylık maaşımı verdim." dedim. O da "Hepimiz içtik; yayıldı kokusu mecburen mahalleye dağıttık" dedi. Gerçekten bir maaşımı yatırdımdı; bir daha isteyemediler.

Ankara'da Dikimevi'nde, halam vardı onun yanına yerleştim. Orada kalıyordum. Ankara'da Cebeci Konservatuar'ı açıldı. niye 1951'de geldik o da önemli. İstanbul'dan Ankara'ya otobüsle gelmişim. Biz niye 1947'de İstanbul'da bale çalışırken, taa 1951'de aldılar? Bize dendi ki "Ankara-Dikimevi'nde Bale Bölümü salonları-yatakhaneleri, şusu busu...inşaat yapılıyor" Yapılmamıştı çünkü. Bitişi 1951 idi. Bekledik inşaat bitsin diye. O yüzden İstanbul'da çalışmaya devam ettik. Salon yok, hiç bir yer yok! Zaten Musiki Muallim Mektebi idi. Konservatuar 1951'de oldu. O Soysal'ın altında falan da bale okulu vardır ya! Hep Uyduruk! Madam Marga falan hepsi uyduruk! Bunlar, biz piyasaya çıkınca

kızım, Devlet Balesi çok kuvvetli bir şekilde kuruldu. Ne yaptı biliyor musun ilk temsili İngiltere'nin 'Kırmızı Pabuçlar' diye bir film vardır. Onun başrolünü oynayan kadın, Moara Schrer, Michael Somes, Alexander Grant, Valois bunları buraya yolladı bizi çalıştırsınlar diye. Bizi de grup olarak Miss Appleyard çalıştırdı. Nasıl bir temsil verdik biliyor musun, bütün Türkiye ayağa kalktı. Türkiye dedimse, İstanbul ve Ankara! Ankara'da oynadık, oynadık sonra İstanbul'a gidip oynadık. Açık hava Tiyatrosu'nda oynadık orada ama öyle bir güzeldi ki herkes bayıldı. Bizler Türkler çıkıyorduk esas kol hareketlerine dayanır, biz kenara çekildikten sonra parmak ucu pabuçlarıyla onlar giriyordu sahneye. Bizim yaptıklarımızın bitirişini yapıyorlar, çok enteresan bir temsildi. Bize kostümleri de sepetler içinde Valois yolluyor. Türk Balesi'ni kurdu. Devlet finanse ediyordu. Bizim giyeceğimiz her şey İngiltere'den gelirdi. İngiliz Balesi'ni kurduktan sonra bu kadın, bütün hayatını Türk Balesi'ni korumaya adadı. Türkler derdi başka bir şey demezdi!

Herkes baleye bir süre sonra hücum etti. Ankara Konservatuarı adam almadı! Gelenler, gelenler gelenler! Okul bedava, yemek-içme, yatma-kalkma...Onun için herkes akın etti. Leyli olunurdu da. Ben halamın evinde kalıyordum da beş dakikalık mesafede...Her bölümü rağbet gördü. Klarinet, piyano ve esas dünya çapında Madame Hidalgo vardı. Dünyaca ünlü şan çalıştırıcısı. Kimleri yetiştirdi? Leyla Gencer, Ferhan Onat...Hiç unutmuyorum Ferhan'ı. Bir sesi vardı billur gibi. Işık Kurt! Harika bir ses! Ferhan Onat, Paris Operası'nda iki sene kaldı ve iki sene Lucia Operası'nı oynadı, koloratur soprano ydu. Çok büyük hocalar yetiştirdi bizim bu Konservatuar. Mesela bir köylü çocuğu vardı! Hidayet! Ben balenin başı olduğum için yönetim kurulunda değişmez adaydım on beş yıl. Gelip oturuyordum, benim gibi bir sürü böyle insan. Hidalgo orkestranın başıydı. Bir gün dedim ki "sen nasıl buraya geldin?" "Anlatayım sana" dedi. Çay molasında anlattı bana. Koyunları güdüyormuş...Bir bakmış bir ağaçta yamrı yumru bir yazı. "Ankara'da bir okul açıldı ve BEDAVA". Eve gelmiş. Para yok Ankara'ya gidecek. Köylü ailesi. Sağdan soldan bulmuşlar. Emmisinin yemenisini giyip, ayağına bir şey üç beş lira ile cebinde Ankara'ya gelmiş, imtihana girmiş. İmtihanda bunu kendisi anlatıyor bana, bir alet verdiler ve üfleme istedikler. Üflemeden önce düşünmüş ki "iyi ki kaval çaldım" diye. Senelerce koyun gütmüş! Bu işte bir iş var diye düşünüp göğsünü şişirip şişirip bir üflemiş! Demişler ki "dur oğlum kıpkırmızı oldun, patlayacaksın!". Bu da demiş ki "ama iyi üfleme istiyom ki beni alın". Böylece yatılı olarak konservatuara giriyor.Hikayesi bu...Yönetim kurulunda düşün orkestra başı, harika bir maaş, evleniyor, çocuklar...Yetmiyor köydeki anne, babasına yetişiyor. Bu bir köylü çocuğu ve bir ağaçta gördüğü ilan üzerine parasız okul diye geliyor. Orta Anadolu'da Ankara'ya yakın bir köyden gelmiş. En büyük üzüntüsü neydi biliyor musun? Amcasının tek yemenisi varmış, onu da ayağından almış. "Ben yalın ayak yürürüm oğlum, sen bunu giy" demiş. Pabucu yok düşünebiliyor musun? Bir klarinetçi oluyor ve filarmoni orkestrasının baş klarinetçisi oluyor. Şu Türkler deki şeye bak sen! Kimse torpil yapmıyor; kendi nefesiyle başardı! Yani böyle anılarım çok...

Ben hoca olmuşum gelmişim, Miss Appleyard Giselle Balesi'ni yapıyor. Kalktık Urfa'ya gittik. Turneye gittik bütün Türkiye'ye. Her tarafa gittik Mersin'den, Alanya'ya, İzmir'e... Mesela Bursa'da Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu var orada yaptık. İstanbul'da, İzmir'de hababam yaptık. Ondan sonra sinema olan bir yer vardı orayı hazırladılar. İkinci Perde'de ne var?! Kordo baleci kızlar sahnede...Şimdi yüz beyaz, mak pat sürülür. Kirpikler siyah takılır. Gözler etrafı siyah boyanır, kızlar ölü rolünde...Ondan sonra çiçek vardır, çiçeğe bağlı tüller vardır. On altı kız bu kılıkta! Ben o kızların başını oynuyorum; Queen Willies. Kraliçeyim ben, on ikide onları kaldırıyorum erkek dansçılar gelecek, hepsini biz öldürüyoruz. Çünkü erkekler kızların ölümüne sebep olmuş. O kızları diriltiyorum ve erkekleri öldürüyorum. Ben gidiyorum yanlarına, kızlara mezardan çıkın diyorum. Aşağıdan dekorcular çalışıyor girç girç girç girç!, yukarıya yükseltiyor on altı kızı. Hepsi böyle. Tüllü beyaz gelinlikler. Müzik başladı, kızlar çıkarken salon sessizleşti Urfa'da. Bir de baktım fısır fısır bir sesler! Ben başroldeyim ya...Bakıyorum sahnenin önüne bütün salon geldi. Okuyup üflüyorlar! Sahiden dirildi zannettiler (kahkaha atıyor)! Böyle bir şey olamaz ya! Sene 1950'ler... Düşün! Bale yok, televizyon yok! Neyse gülmekten bütün bale ekibi ve ben dahil altımıza ettik! Resmen!

Üflüyorlar bize ya...O zaman ki müdür de Aydın Gün. Dönünce "Aydın Bey kim yolladı bizi oraya?" dedim. Çünkü komedi baleler var, Coppelia Balesi var mesela...O kadar güzel olurdu ki orada. O da "ben ne bileyim, hocanız bunu yolladı". Hocaya gittim ben de hocayım o zaman..."Miss Appleyard böyle böyle oldu".O da dedi ki "biz, biliyor sen Londra'da Manchester'e hep turneye giderdik sizlerle". Burası Londra mı? Urfa da Manchester mi? Daha hiç bale görmemişler çünkü. On altı kız bööyle simsiyah gözler, bembeyaz kıyafetler, ölü gibi olmamız lazım diye çok uzun makyaj yapardık mecburi. Ruj muj yok! "Aman öyle bilseydim yapmazdım!" dedi hocam da. Böyle bir anımız da var. Halen eskilerle birleşiyoruz o devirdekilerle. Onlar diyor ki "arkalarda saklandım" dedi. Adamlar korktu! Biraz da sağduyu olması lazım. Yer sahne sonuçta görüyorsunuz...Yok!

Dikimevi'nde halamın evinde...Fahriye Halamın evinde yaşadım uzun süre. Hocalıktan evvel prima ballerina olmadan önce...Bütün bu balelerin başrollerini oynadım. Başrol oynamazsam burs alamazdım. Dikimevi temizdi ve güzel bir yerdi. Konservatuar çok bilinçli ailelerin evlatlarıyla doluydu. Her bölümde mesela keman talebeleri mezun olduktan sonra Avrupa'da iş gördü. Danimarka'da, Hollanda'da baş kemancı olanlar vardı. Onların hocası çok önemli, çok büyük o devrin en büyük hocalarından Macar asıllı Nico Amar'dı. Madam Hidalgo'nun yetiştirdikleri de işte İtalya ve Fransa'da başroller oynadı. Leyla Gencer, Suna Korat vardı. Bütün hocalar yabancıydı. Bizimkiler de İngiliz. Biri gider biri kalır. Bu çok uzun yıllar devam etti. Ben emekli olana kadar. Ben emekli olduktan sonra Madame Valois vefat etti. Kim yollayacak Türkiye'ye...O, İngiltere'den bizi idare etti burayı. Onun için dünyadaki en elit, en güzel eserleri bizler oynadık. Kuğular Gölü, Uyuyan Güzeller, Giselle'ler, Le Sylphide...Chopen'in! Hepsini Valois onu sahneye koyacak adamı yolladı; bizi çalıştırdı ve eseri koydu. Tabii gala gecesine de gelir en başa otururdu. Bale bitti. İngiliz'ler Valois ölünce elini ayağını çekti. Şimdi bizde bazı kendini bilmezler eser koymaya çalışıyorlar uyduruk, rezalet! Bir de hükümet şimdiki baleye kadro vermiyor. Çalıştığı gün on beş lira alıyorlar düşün! Orada öğle yemeği mi yesin? Yol parası mı yapsın? Bizim zamanımızda herkes ev, araba sahibi oldu. Kadrolu çalıştık biz! Bizleri de yetiştirdiler gerçekten. Benden sonra Evinç Sunal'ı aldı. Onu da yetiştirdi; hoca yetiştirdi. Eleman da yetiştirdi! Bizden sonra hiç kimse gitmedi...Üç, dört sene oluyor vefat edeli. Belki de daha fazla.Evlenmiş boşanmış, epey yaşlıydı; yüz bir yaşında öldü. İngilizler İrlandalı diye hiç İngiliz gibi kabul etmedi. Ailesi de İrlanda'ya yerleşmiş...

Biz birbirimize çok giderdik. Yani şimdi ben mesela arkadaşım beraber çalıştığım, Evinçler'e giderdim. Evinç'ler Meriç Sümen'e giderdi. Yarın şuraya gidelim diye evde toplanırdık. Atatürk Bulvarı'na giderdik sık sık. Bizim Sıhhiye ve Kızılay arasında bir lokanta vardı orada yemek yerdik, öğlen yemeği birleşip. Neydi ismi ya oranın...Büyük Sinema'yı geçersin biraz yoldan girersin. Piknik! Bizim yerimiz Piknik'ti. Üçüncü Tiyatro provalardan çıkınca, arabalarımız vardı kendimize ait binerdik oraya, grup grup kızlar, beşerli gelirdik Piknik'e. Beraber hem yemek yerdik hem bir bira içerdik. Öyle vakit geçirirdik. Pek yürüyüş yapmaya ihtiyaç yoktu. Zaten yorgunluktan ölüyoruz. Bale dediğin bacakların zar zor tutar artık. Böyle lastik çoraplar falan giyerdik. Vücut da çalıştığı için çok yorucudur bale. Oğlanlar mesela, bazısını hatırlıyorum ağırdan ağlamaklı olurdu, dizleri çok ağrırdı. Şu kolların şuraları, her kol bir kasa bağlı ve şişiyor. Kolumun adelesine baksan şaşarsın. Adele bağlar. Onun dışında tiyatroya giderdik. Küçük Tiyatro ve Büyük Tiyatro'ya giderdik. Büyük Tiyatro Opera Sahnesi işte...Küçük Tiyatro da İzmir Caddesi'nde Midas'ın Kulakları oynandı; Cüneyt Gökçer çok güzel eserler koyar kendisi de oynardı. Cüneyt Gökçer çok büyük kabiliyetti! Sesi muhteşemdi; çok severdi beni.

İngiltere'den bale kıyafetleri gelirdi ama burada da dikmeyi öğrendiler. Buradan da...Büyük Tiyatro'nun en altında dekorcular ve terzihane vardı. Terzihaneye giderdik prova yapılırdı. Baş makastarımız vardı. Bir bale oynuyoruz değil mi? Bizi çalıştırmaya gelen hoca erkek ve kızların kostümlerini terzihaneye indirirdi, bunların aynısı olacak diye. Çizerdi bir yandan! Model getirirdi. Bizim terzihane müdüriyete yazardı ve iki üç kişi çarşıdan tül alırdı. Materyal ne ise örneğin gövde kısmı saten olacak, alırlardı. Hükümet de öderdi. Şimdi bitmiş gitmiş. Parmak ucu pabuçlarını da devlet İngiltere'den getirtirdi. Çok pahalıdır o pabuçlar ve çok çabuk eskir. Benim emekliliğimden

sonra Bulgaristan'dan getirtmeye başlamışlar. Bulgar parmak ucu ona *point* deniyor, Ruslara göre yapıyor. Bizim ayak yapımıza ölçü olarak uydu da biz İngiliz'lere alışkınız. Balede hali vakti yerinde olanlar kendileri getirtirdi. Uymayanlar kendisi devletten temin eder ama ayakları acır anlamın mı? Şimdi zaten bu büyük eserler, parmak uçları kalmadı. Onları öğretecek kişi yok burada. Ben, Sait Sökmen hepimiz emekli olduk. Hoca olarak da kimse kalmadı. Bale öldü gibi kızım (Üzülüyor)...

Benim yaşadığım çevre kendi ailem bile...Babam korkunç kültürlüydü hayatım. Kitap okurduk gece ikilere kadar. Ben de çok meraklıydım. Babam "sen iyi bir sanatçı olacaksın, hiç kuşku yok ama kültürsüz sanatçı beş para etmez" dedi. Edebiyatçıydı. Ben o bakımdan şanslıyım zaten babamı kaybettim o tarafı bitti hayatımın (gözleri doldu).Kardeşim de hiç böyle bir eğilim yoktu. Babama onunla meşgul olması gerektiği konusunda uyardım; o da merak etmediğini belirtti. "Bir insanı devlope ettiren şey meraktır" dedi. "Baksana merakı bebeklerini yıkamak, yemek pişirmek" dedi. Gerçekten evlendi ya, çok büyük bir ev kadını oldu. Amaaan! Onu çok seviyordu! Hababam soğan mı ayıklar bir kadın ya!

Kocabeyoğlu Pasajı'na çooook gittik. Orada hep ucuz şeyler satılırdı. Duyduk mesela, baleye uygun iç çamaşırları bulunurdu. On kız kalkar giderdik. Bir başka gün yine on beş kız, kulak deldirmeye gittik. Bir de Markiz vardı, para ödersin ya her ay. Halamız vardı. Adı 'Hala' olan Sosyal Pasajı'nda ayakkabıcı vardı. Oraya giderdik ayakkabı alırdık. Markiz'den etek, pantolon alırdık. Markiz Cadde üzerindeydi, Büyük Sinema tarafında aynı yolda yürü solda kalıyordu. Markiz hala vardır belki. ABC vardı...Meriç dedi ki bir gün "ABC'de çok güzel bir şey gördüm" dedi. "Güle güle git al, bizde o para yok" dedik. Çok pahalıydı ve çok güzel şeyler vardı. Hazır giyimdi. Gençlik ya kalırdı gözümüz orada. Hepimiz konseptuarda bir kemancıya bir flütçüye birine aşıktdık. Dolayısıyla iyi giyime bakardık. İyi giyinmek için para da yok. Ne yapacağız peki? (Gülüyor). İki yüz elli lira maaş alıyordum; yüz lirasını halame veriyordum. Kadın ne yapacak elin adamına bakıyor,bir de bana mı bakacak! Bulaşık ve çamaşırını yıkardı kadın, ütülerdi, Çok iyi baktı bana, altı sene kadar.

Ülkealan Pasajı'nı ve Zafer Pasajı'nı hatırlamıyorum. Şey hangisi solda gidersin böyle...Kızılay Göbeği var ya, konservatuara giden yola girer girmez soldaki pasaj...Tunalı Hilmi'nin girişine de giderdim. Orada da yüzük müzük vardı. O pasajlara giderdik. Gidip bulursak ucuza alıyorduk. Bulamazsak alamıyorduk. Tunalı'ya gidişimin yılları 1955'ten sonradır. Tüm pasajlara gitmişimdir ama en çok bu Kocabeyoğlu Pasajı'dır. İçine dair beni cezbeden bir özelliği yoktur. Günlük tüketim malzemeleri...Ben eve geldiğimde yemeğim hazır olurdu. Yemek pişirmedim. Bana hazır gelirdi her şey. İstanbul'dan gelirken de annem bir bavul yapmıştı; babam getirdi beni. Hepsinden çiftter çiftter koymuştu bavula annem. İç çamaşırını, pijama...

İstanbul'da Ankara'ya ilk gelirken son derece...Çok iyi hatırlıyorum, şeyi sordum...Atatürk'ün gittiği Ulus'taki Karpiç'i sordum. Karpiç'in kapısında durup seyrettiğim oldu buralardan geçmiş diye...Trenle gelmiştik. Ulus'ta o heykel var ya, onu da karşısına geçip seyrettiğimi hatırlıyorum. Çok etkilendim, çok da ağladım (ağlıyor). Büyük bir aşk aşıladı benim babam ve annem Atatürk'e...Anlattılar. Hala onun tesiri altında kalırım. Artık gazeteyi falan okuyamam...Ben çok hassasım o konuda. Çok üzülüyorum! Nereden nereye gelindiğini o kadar iyi biliyorum ki...Annemi hiç ağlar görmedim. Anneannem, babaannem, annem ağlıyorlar. Korktum ben de başladım ağlamaya, çok ufağım yani Atatürk öldüğü gün. Büyüğümüz bir yere gitti bir daha gelmeyecek diye çok ağladım. Dünyanın en ücra köşesindekiler bile "bize böyle bir adam gelmedi, gelmez de" diyor.

Evlendikten sonra ben Çankaya'da oturdum. Ebuziyya Tefvik Sokak'ın başında oturdum. Cüneyt Gökçer'in İngiltere'de benim için maaş çıkardığı yedim. Meslek içi eğitim aldım, İngiltere'de izlediğim baleleri not ederdim. Benim kartım vardı bedava girer izlerdim. İngiliz parasına dokunmadım o param birikince dönüşte gittim bir katı aldım Amerikalı bir çiftten. İçini yaptırıp özel okul açtım talebelerimi yetiştirdim. Sait Sökmen ile Tunalı Hilmi'de Kuğu Bale Stüdyosu. Onlar şimdi İstanbul'da, kadrolu. Ben sanatıma çok düşkündüm. Ben daha çocukken bile salondan zor çıkarırlardı. İllaki o dersi tekrar

yapardım. Fazla çalışırdım ki tekniği kafama kazıyayım. Tekniğin ne derece önemli olduğunu daha çocukken farketmiştim. Madame'ın verdiği dersi tekrarlardım ayağım kanayana kadar. Ankara'da da devam ederdim. Kol ve el çalışırdım, Miss Appleyard "yeter" derdi. Esas azgın çalışmam 1951'den sonra başladı. Ayrıca Ankara için Halkevi çok önemliydi ve çok faaldi. Halkevleri Türkiye'ye çok lazım oluşumlardı. Hayatım, birazcık okumuş insanın, ilkokulu bitiren bir çocuk bile gelip filarmoninin başı oluyor! Halkevleri sanatı çok yüceltti. Bir sanatçının hayatı daima gelişir, değişir.

Ankara'nın pasajları hep daha mütevazidir. İstanbul daha popülerdir. Daha kolaycıdır. Nasıl kolay? Her bütçedeki insan Ankara'da o dönem mutluymuştu. Kendi bütçesine göre pasajlar buradaydı. İstanbul'da özellikle Beyoğlu ve Maçka'da yanına yanaşamazsın. Fiyatlar çok pahalıdır. Zenginlere mütehasıs bir yerdir. Fatih'te bulursun ama onlar da Maçka, Beyoğlu'nda oturan kişi için çok uzaktır. Ankara'da derli toplu bir şehir. Çankaya-Kızılay-Sıhhiye ve Ulus! Hepsi topludur. Herkes her yere gidebilir Ankara'da kolaylıkla. Dolmuşu, otobüsü her şeyi vardı. İstanbul büyük ve dağınıktı. Ankara alışveriş için daha elzemdir. Ulus'ta yine çarşılar giderdim. Pek fırsatım olmazdı çünkü haftada en az iki temsilim olurdu. Bir de cumartesi matine olurdu. Bayağı temsil yani ama çocuklar izlesin diye. Saati öğleden sonra üçte olurdu. Bir gece evvel yapılan temsil ertesi gün çocuklara yönelik yapılırdı. Perşembe günü gece olurdu bir de. Biletli ve çocukların okulu olmadığı bir gün olduğu için aileler getirirdi çocuklarını. Ankara, İstanbul'dan daha düşküdü sanata. Benim gözlemim o. Mesela İstanbul'da ilk başlangıçta bir furya olmuş Ermeni'ler tiyatro yapmış Türkler itibar etmemiş. Rumlar, tiyatroya girmiş ama Ermeniler kadar değil. Muhsin Ertuğrullar şehir tiyatrolarını açmışlar. Talat Artemeller var... Bunlar temsil vermişler ve tiyatroya İstanbul ahalisi gitmiş. Ankara ahalisi ise daha meraklı. Mesela ilk bale başladı, burada yokken millet birbirini dövüyordu bilet bulmak için. Herkes hücum etti. 1960'da Coppelia temsilinde bilet bulunamadı. Başlayamadık çünkü dışarıda bilet kavgası oldu. Ondan evvel operetlere çıktık çok! Bütün bizler operetleri oynadık. 1960 Nedir biliyor musun? Türk balesinin ilk üç perdelik yani full ballet dediğimiz temsildi. Ondan sonra zaten dört perdelik Kuğular Gölü, üç perdelik Uyuyan Güzel... Gelişti. Otantik bale deniyor aslında müzik ve koreografi birliktedir ve değiştirilemez.

Ankara çok güzeldi. Koca bir kış olurdu, yazı yaz olurdu...Harika bir yerd. Küçük fakat çok temizdi. Ahalisi de öyle. Bence çok genişledi ve çok bozuldu. Kızılay'a giden kesim karıştı tam bilemiyorum. Herkes vardı aslında, kültürlüsü...ama sokakta gidiş ve geliş çok terbiyeliydi. Birisi çarptığı zaman birine "afedersin" demeyi bilirdi o dönemde. Millete de alıştırmış bu. Birisi vitrine bakıyor örneğin. Menekşe Mağazası vardı. Oraya bakarken yanımda baleci arkadaşım da gelir bakardı. Bir adım kenara çekilirdik; gelen de baksın diye. Daha bir insana değer vardı. Şimdi çarpıyor da "afedersin" diyen yok. Hayatım artık pasajlara gitmiyorum ama hatırladığım kadarıyla herkes bütçesine göre hareket ediyor...Alışveriş yerleri bütçeye uygunluğu bakımından tüketici ve Ankara için önemliydi. Hepimiz bilirdik ki şu dükkana gidelim, buraya gitmeyelim. Bilirdik oraya gidersek bir şey alamayacağımızı. Herkes de tanırdı birbirini. Yayan bir yere gidemiyordum artık. Kızılay'a bir pasaja gideyim isterim ama gezemiyorum. Çok kalabalık!

Benim yürüyüş rotam çok net değil. Çünkü okul burada ya Kurtuluş Caddesi'nin orada halamın evi. Bahçeden iki üç merdiven çıkar okula giderdim. Her şeyimi okulda hallederdim. Halamı mezun olunca bırakıp baş hoca oldum ya orada yaşadım kendim.

Sözlü Tarih- Yekta Güngör Özden

Yaş: 86

Doğum Tarihi: 5 Haziran 1932; Doğum Yeri: Niksar

Eğitim Düzeyi: Lisans – Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1956 Haziran Mezun

Meslek: Avukat; Edebiyat Öğretmeni**Baba Mesleği: Öğretmen****Çocukluk İkametgâh: Niksar; Yetişkinlik İkametgâh: 1951 – Ankara, Cebeci Millî Eğitim Bakanlığı Öğrenci Yurdu**

Ankara'ya ilk trenle geldim. Ankara'ya ilk geldiğimde, Atatürk'ün Cumhuriyet'imizin Başkent'i olarak özgülediği bu güzel şehre bir uzaktan baktım...Özellikle, Ulus'taki ve Etnografya Müzesi'ndeki heykeli gördüm. Onların aydınlığında şöyle sokakları, caddeleri inceledim. Beni de Veteriner Fakültesi'nde, benden bir yıl önce gelip te öğrenci olan bir arkadaşım alıp Ankara'yı gezdirdi. İlk Ulus'a gittik biz. Sıhhiye'de buluştuk, Ulus'a doğru çıktık ilk kez. Cebeci'de, Millî Eğitim Bakanlığı Öğrenci Yurdu vardı; Hukuk Fakültesi ve Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin arka hattında, ortada kalıyordu. Cadde, sonradan Adnan Menderes'in Cadde durumuna çevirdiği dar bir caddeydi. Sıhhiye'de, Hıfzıssıhha dediğimiz yer vardı. Oraya, Hıfzıssıhha dediğimiz yerden Cebeci'nin Kurtuluş Alanına kadar iki ağacın çevirdiği bir tünel gibi serin bir yoldan gelinirdi. Oralar sonradan düzeltildi. Bir tarafta solda Kurtuluş'ta Demiryolu vardı, Hukuk Fakültesi'nin bir yanında (arka tarafında) da İlahiyat Fakültesi vardı. Hukuk Fakültesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, İlahiyat Fakültesi aynı yerdedi. Arka tarafımızda Öğrenci Yurdu vardı. Sonra benim 1951'de öğrencilikten heves ederek katıldığım öğrenci hareketlerinin merkezi olan, şimdi adı Kıbrıs Caddesi oldu eskiden Misafir Sokak'tı, bir numarada Türkiye Millî Talebe Federasyonu vardı. Bizim çalışma ve vakit geçirme yerimiz orasıydı.

Kızılay'a biz genelde cumartesi günleri gidiyorduk. Kızılay, Ankara'nın en hareketli yeriydi. İnanır mısınız, kravatsız, pantolonu ütüsüz bir erkek görmek çok enderdi. Hanımlar tertemiz, erkekler öyle temiz giysili. Arkadaşlar, kol kola girdik veya yan yana, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nden Rus Büyükelçiliği'ne kadar yürünürdü beş kere, on kere gidilir gelinirdi. Başka vakit geçirecek yer, alan yoktu. Ulus kalabalık, Ankara'nın en büyük alışveriş merkezi idi. Kızılay yeni yeni yapılanıyordu.

Ben size isterseniz bir çizeyim Kızılay'ı bakın. Şimdi DTCF biliyorsunuz, onun yan tarafında Kız Teknik Öğretmen Yüksek Okulu var, onun yanında Radyoevi ve yanında Türk Hava Kurumu var bir tarafta. Öbür tarafta köşe başında Eti Bank var, Mimar Vedat Özhan'ın yaptığı sonra işte hanlar geliyor. Sonra Demiryolu Tesisleri vardı, onlar temizlendi birazdan anlatacağım benim de içinde katıldığım bir oluşumla Adliye Sarayı yapıldı. Bu hareket merkezinden şimdi Kavaklıdere'ye doğru gidelim, sağ tarafta Orduevi vardı, onu geçiyorsunuz bir park, parkın arkasında iki katlı bir binada altında İstatistik Genel Müdürlüğü, üstünde Danıştay çalışıyordu. İki veya üç katlı bir binaydı, fazla değildi. Yürüyorsunuz daha ileride Özen Pasta hanesi vardı. Özen Pastanesi'nin üstündeki binada yazarlardan Hamdullah Suphi Tanrıöver oturuyordu. Vasfî Mahir Kocatürk'te orada bir yerde oturuyordu. Biraz daha yürüyorsunuz, anıtsal değeri olan çok güzel bir Kızılay Binası vardı. Önünde Kızılay Maden Suyu satılan kulübe gibi bir yer vardı. Karşı tarafa geçiyorsunuz, Sağlık Bakanlığı'ndan bu yana doğru İşhanları vardı. Gene arada bir bahçe, ondan sonra Büyük Sinema, Büyük Sinema 'da Büyük Pasta hane, altında da Büyük Pasaj vardı. Pasta haneyi işleten Rus asıllı Madam Marika'ydı. Ankara'nın en gözde pasta hanesiydi. Masalara oturup camdan Bulvar'a bakıp izliyordunuz, öbür tarafta sinemaya giden merdivenlerin bulunduğu yerde baş başa oturup kahvaltı yapıyordunuz, çay, kahve içip sohbet ettiğiniz bir yerdi. Oranın hiç unutamayacağım bir baş garsonu Ali Bey vardı; Eşref vardı hatırlıyorum şimdi o çocukları. Daha sonra yürüyordunuz sol tarafta Büyük Sinema'nın olduğu binanın üst tarafında Öztıraklar'ın Hanı vardı. Orada Prof. Dr. Ahmet Mumcu'nun kardeşinin kitap mağazası vardı. Büyük Sinema'nın altındaki, pasajda da daha çok kuyumcular çalışıyordu. Ondan sonra yürüdüğünüzde ileride Gazeteciler Cemiyeti binası vardı. Gazeteciler Cemiyeti Binası'nın şimdi o Yeni Tiyatro dedikleri bölüme giderken İş Bankası arada, Piknik vardı. Beyin salatasıyla meşhur, İmam Bayıldı... En gözde yerdi, akşamları bira, rakı, şarap içenlerin uğrak yeriydi; zeytinyağlı barbunya pilaki hiç unutmam ve beyin salatası çok meşhurdu. Geçiyorsunuz bu

tarafıta İş Bankası'nın olduğu yerden yukarıya doğru mağazalar ve hanlar vardı. Biraz daha ilerde Foto Güzel'in bulunduğu yerin yan tarafında da Yenişehir Postanesi vardı. Tam Bulvardaydı, Bulvara bakıyordu. Sakarya Caddesi dediğimiz yerin bir tarafında Sergen Pasta hanesi vardı. Sakarya'ya Kızılay'dan, Kavaklıdere tarafından geldiniz sağda Sergen Pasta hanesi, sol tarafıta şimdi adını unuttuğum büyük bir İşhanı duruyor orada halen. Sergen'in yan tarafında da Ankara'nın en tanınmış yayın evlerinin sahibi olan Ahmet Küflü'nün Bilgi Kırtasiye ve Kitap Mağazası vardı. Bu anlattığım seneler 1953-1960 yılları arası... Sonra Kızılay'da şimdi büyük İşhanı var ya, Emek İşhanı...Orada eskiden merdivenle çıkılan, çok güzel küçük Avrupa binaları benzerinde bir Emekli Sandığı Binası vardı. Sonra orası yıkıldı. Oradan biraz daha ileri giderseniz. Kavaklıdere'ye çıkarken, sol tarafıta meşhur yazar, Halk Partisi'nin Genel Sekreteri Memduh Şevket Esendal'ın evi vardı. Ben Memduh Şevket Esendal'ı hastayken evinde bir kere ziyaret etmişim. Biraz daha ileride de gene tanınmış profesörlerden, Vasfi Raşit Sevig'in evi vardı. Her zaman etkinliklerde başımızda bulunan bir hocamızdı. Onlar yıkıldı sonradan. O evler Bulvar'a bakıyordu. Güvenpark'ın arka tarafında, şimdi Yeni Karamürsel'in olduğu yerde, Profesör Afet Hanım'ın evi vardı, orada işte ki katlı evler vardı. Hatta evine girerken kapısının önünde küçük bir yer vardı, balkon gibi açık, orada oturuluyordu. Birkaç kere gidip geldiğim için biliyorum.

Meşrutiyet Caddesi'ne girdiğiniz yerde, sağ tarafıta Boğaziçi Pasta hanesi vardı. Şimdi onların yerine İşhanları yapıldı. Daha zaten ilerilere doğru gittiğinizde veya Rus Sefaretini geçtiğinizde şimdi Kavaklıdere'nin dört yolundan sonraki yerde de bina bulmak gücü. Oranın en gösterişli binası İnönü Köşkü'ydü. Onun üst taraflarında filan da öyle apartman bulmak zordu. Atakule'nin olduğu yere geldiğinizde Türk Amerikan Subay Lokali vardı. Hatta ben bir gün kız arkadaşım ile yürümeye çıktığımda "daha ileri gitme, kızı kaçırlar" dediler. O kadar dağ başı gibi bir yerdi yani. Anayasa Mahkemesi eski binasının olduğu yerle, Atakule'nin üst taraflarında daracık Konya'ya giden bir yol vardı yalnızca, her taraf tenha dağ başı gibiydi.

Ben geldiğimde Rus Sefareti bugünkü yerindeydi, yani eski TRT Binası'nın alt tarafı var ya, Meclis Parkı'nı geçince yukarı doğru giderken oradaki yerindeydi. Sonra, Kavaklıdere'nin, Cinnah'ın sağ tarafında, Refik Belendir ile Hoşdere arasındaki yerde Rus Sefaretine yeni binalar yaptılar ama eski binalar da yine Rus Sefareti'nde kaldı, hala duruyor.

Cebeci'de Öğrenci Yurdu'nda okurken, akşamüstleri yemekten sonra bizim ders çalışma saatlerimiz vardı. Sene 1951-1952...Daha sonra biz orada vakit geçirmek için Hukuk Fakültesi'nin karşı tarafında kıraathaneler vardı. Kıraathanelerin birinin alt tarafında hamam vardı. Öğrencilerin cumartesi, pazarları temizlenmek için gittiği yerler vardı. O kıraathanede vakit geçirilirdi. Orada bilardo masaları vardı, öğrenciler tavla oynardı. Sadece erkek öğrenciler olurdu, hiç kız görülmezdi! Bir de Cebeci'de Hukuk Fakültesi'nde okurken şimdi Cebeci Stadyumu var kullanılmayan, o stadyumun etrafında böyle tribünler falan yoktu. Orası açık alandı; bir de şimdi Kurtuluş'ta Nikah Salonu'nun olduğu yer var ya o parkta dümdüz içinde bir tek su kulübesi bulunan dümdüz bir yerdi. Öyle ağaçtı, çiçekti yoktu. Oralarda dolaşır vakit geçirirdik biz. Bir de Hacettepe'de ders çalıştığımız yer vardı üzerinde havuz olan, şimdi hastanenin olduğu yerde yüksek tepelik yerde. Oraya gider ders çalışırdık. En nihayet bu demin anlattığım Cebeci Stadyumu'nun karşı tarafında şimdi Kurtuluş'tan gelip, Dikimevi'ne gitmek için Trafik Müdürlüğü'nün köprü altından geçiyorsunuz, dört yola çıkmadan sol tarafıta öğrenci lokantaları vardı. Oralarda biz karnımızı doyururduk. Onların meşhur yemeği barbunya pilakiydi, pilav üstü barbunya pilaki, ayran içerdik, çorbaları, salatalar...Orada böyle görkemli yemek yemeğe, karnınız doyuncaya kadar masadan kalkmamaya mali gücünüz yetmezdi. Bu lokantalarda kızlı-erkekli yemek yenirdi. Ben zaten ilk Cebeci Yurdu'na geldiğimde, ben yurttan yer bulamıyordum. O zaman, babamın öğrencilerinden bir milletvekilinin Halk Partili, Zihni Betil, onun arkadaşı da Ankara Baş Savcı Yardımcısı Zeki Kumrulu'ydu. Zeki Kumrulu yurt müdürlüğünü aramıştı, yoksa yer bulunmuyordu. Biz yurttan kalırken sabah kalktığımızda kızlar-erkekler aynı tuvaleti kullanırdık, yer bile yoktu. Kızların yurdu bizim yurda bitişikti ama tuvalet ortaktı.

Biz tabi bu dönem hep yürüyoruz. O sırada, otobüsler vardı ve bir de boynuzlu dediğimiz trolleybüsler vardı. Taksi dolmuş yoktu henüz. Biz de şimdi duraklardan birisi Hukuk Fakültesi'nin tam önündeydi. Bir de Mülkiye'yi geçince beş on adım attıktan sonra bir törenle Siyasal Bilgiler, Öğrenci Derneği Başkanı Mustafa Palaoğlu nutuk atarak 'Siyasal Bilgiler Fakültesi Durağı' diye tabela asıldı. Toplantılardan hatırlıyorum. Yani otobüsleri durdurmak için, öğrenciler yararlınsın diye tabela asıldı, törenle (gülüyor).

Ben 1952'nin sonunda, Ankara Üniversitesi Rektörlüğü'nün aracılığıyla Maltepe, Vehbi Koç Öğrenci Yurdu'na geçtim. 1953-1954'ü orada geçirdim. 1954'te babamın naklini sağladım ben Niksar'dan Ankara'ya. Babamın adına dilekçe imzaladım. Öyle bir yaramazlık yaptım. Babam korkuyordu Ankara'ya gelmeye, geçinemeyiz diye. Babamın Ankara'ya tayini oldu. 1954'te Kurtuluş Berdan Sokak'ta, 6 numaralı evin üst katını kiraladık, Hatice Mormana adlı bir hanımefendinin eviydi. 1954'ten 1959'a kadar hep beraber oradaydık. 1959'da evlendik ve kendi evimizi tuttuk. 1966'da başka bir kiralık eve geçtik, annemler de yanımıza geldi. Biz bir dairede, annemler çocuklara bakmak için bir daireye geçtiler. 1972'de ilk kez kendi evimi aldım ben, Bahçelievler İkinci Cadde'de, 23 numaralı evdi. 1970'lere kadar Kurtuluş'taydık. Annemler o tarafta olduğu için biz de oradan ev tuttuk.

Dayanıklı beyaz eşyalardan biz ilk kez buzdolabı aldık sonra yavaş yavaş önce çamaşır makinesi, sonra 1967'de televizyon aldık. Halıları Hamamönü'nden aldık, mobilyalarımızı 1971'de Maltepe'den almıştık, bugün hala onları kullanıyoruz. Benim hiç otomobilim olmadı, avukatken taksiyle gidip geliyordum. Sonra yanımda staj yapıp avukat olan Emekli Yüzbaşı vardı beraber çalıştığımız için o beni arabasıyla getirip, götürüyordu. Anayasa Mahkemesi'ne geçince resmi araba oldu. Emekli olduktan sonra emekli ikramiyemle ben bir araba aldım.

Kurtuluş'ta otururken Konsollu Apartmanı'nda otururken, Kıbrıs Caddesi'nde, altında bakkal yanımda fırın vardı. Mesela pazar günleri yumurta götürür pide yaptırırız. Giyim-ayakkabı gibi ihtiyaçlarımı ben Ulus'ta Beyken Kundura'dan alırdım. Kırtasiye malzemelerini avukat olarak veya çocukların ihtiyaçları olurdu, Fıratlı Kırtasiye vardı, Ulus İşhanı'nın içinde Emin Bey'in, benim ahbabımdı ben alışverişi oradan yapardım. Benim en büyük titizliğimdir, borç yapmayı hiç sevmem, taksit de sevmem hep peşin parayla alışveriş yaparım. İş yerimiz o sırada Anafartalar, Konya Sokak, Birinci İşkur Han'ındaydı. Ben stajdayken orada Avukat Rahmi Bey'in yanında başlamıştım staja. Stajdayken o Han'a alıştım. Stajı yaptıktan sonra bir müddet Rahmi Bey'in bürosunda çalıştım. Aynı anda yakınlık tanıdıklık olunca ben de o Han'dan yer edindim. Hatta sigorta da benim düzenli ödemelerimden memnun ki rahmetli Barolar Birliği Başkanı, Özdemir Özok bizim Han'dan yer tuttuğu zaman sigortanın teklif ettiği peşin parayı veremeyeceğini söyleyince "Yekta Bey kefil olursa, sana burayı veririz" demişler. Öyle bir kanı edinmişler benim lehimde.

Ulus o dönem, Ankara'nın en kalabalık iş yeri idi. Ulus İşhanı yapılmadan evvel, altında Birtat Tatlıcısının bulunduğu, Ankara'nın en modern sekiz-on mağazaların bulunduğu bir han vardı, tek katlı, yangından sonra yapılmıştı. Sene 1951-1952 yılları, Ulus Yangını sonrasında yapılmış tek katlı yer, Merkez Bankası'nın karşısı. Onun karşısında da bir şey bahçesi diyorlardı. Adını tam hatırlayamadım. Orada sanatçılar konser falan veriyordu. Daha sonra o konserler Gençlik Parkı'ndaki sahneye aktarıldı. Oraya mağazalar yapıldı, Akba Kitabevi vardı meşhur, Millî Eğitim Bakanlığı Kitabevi vardı. Yani yangında yanan yerin, üzerine yapılan tek katlı binalar karşı tarafı, istasyon tarafı diyeyim sana. Merkez Bankası sırasına da tek katlı mağazalar yapılmıştı. Onun arka tarafında da havuzlu bir bahçe vardı konser verilen, toplantı yapılan. Ön taraftaki mağazaların içinde de Akba Kitabevi ile Millî Eğitim Bakanlığı Kitabevi vardı, yayınevi, satış yeri diyorlardı. Klasiklerin satıldığı yer.

Benim çalışma günlerim, hafta içi idi. Stajyerken de hafta sonu çalışılmazdı. Diğer günler işte Adliye'de staja gidip geldik bir sene, onun dışında avukatlık davalarımız, icra takiplerimiz olunca

dosyaları izlemek ve incelemek, uygulamak, işleri yürütmek için gidiyorduk. Cumartesi, pazarlar bizim tatil günlerimizdi. Ben mesela sabahları Kurtuluş'tan çıktım, dolmuşla geliyorduk. Bir gün dolmuşla çıktık. Mustafa diye bir arkadaşım, eski Demokrat Parti Milletvekili, Ahmet Gürkan'ın oğluydu. Minibüs dolmuştu. Galiba Cebeci'de indi. Ben Anafartalar'da, yazıhaneye geldim. Yukarıda bir gürültü gök yüzünde. Bir kadın cesedi 'güüüm' diye, bizim İŞKUR'un arka tarafına indi. İşte uçak kazası. O meşhur uçak kazası, Ulus Faciası oldu (1961)! Uçak da işte Hacı bayram Camii'nin orada, ana caddeye bakan İstanbul Bankası'nın üzerine düşmüştü. Orada benim müvekkilimin oğlunun da yüzü yanmıştı. O günü hatırlıyorum. Hanım da telefon etti yazıhaneye, merak etmişti.

Biz yazıhaneye gidiyorduk saat 9'da öğlenleri bazen eve yemeğe gidip geliyorduk. Yazıhanelerin altındaki lokantalarda, öğleden sonra dilekçelerimizi yazıyorduk, gelen giden müvekkilimizle görüşüyorduk. Akşamüstü 17,18:00 gibi kapatıp gidiyorduk.

Eve dönüş olayımı da anlatayım, şimdi otobüs durağı vardı Ulus'ta. Merkez Bankası sağda, solda Karpiç Lokantası vardı meşhur, oranın önünden otobüsler kalkardı biz otobüsle giderdik. Karpiç'te ben hiç yemedim, orası böyle meşhur, Atatürk'ün geldiği, pahalı ve lüks bir yer. Bir gün birisi bizi bir götürdü mü, içerisini bir gördüm. Ama Atatürk'ün gelip gittiği bir yermiş orası.

Otobüslerle ilgili şöyle bir anım var; bir gün Cebeci'ye geldiğinde, dört numaraydı sanıyorum. Kıştı, yarım metre buz vardı yerde. Millet birikti, otobüs geldi, gelmedi kavga çıktı; camını kırdılar. Yetmiyordu, nüfus fazlaşmış, taşıt araçları ihtiyaçları karşılamıyordu veyahut belediyelerin imkânı az. Oradan da otobüslerle giderdik, tabi Kurtuluş'ta bizim evin önünden otobüs geçmiyordu; dolmuş geçiyordu. Dolmuşa binip gidiyorduk veya vaktimiz varsa Kurtuluş'a kadar yürüyüp, Kurtuluş'tan otobüse binip gidiyorduk. Akşamları genelde otobüsle dönüyorduk, çünkü Adliye'nin karşı tarafındaki duraktan da Cebeci'ye gelen otobüs vardı. İki otobüs geçerdi, Kızılay-Bahçeli, Bahçeli-Cebeci; 11 ve 17 Numaralı otobüsler şimdi anlattığım Cebeci otobüsleriydi. Şimdiki körüklü olmayan, tek otobüslerdi.

Gün içerisinde bizim Ulus civarında yemek yediğimiz yerler, Denizciler Caddesi'nin başında lokantalar vardı 1954-1955'li yıllarda. Yeşil Nalın vardı, Etibank'ın altında Bar'ımsı bir yerdi. Bir de Cihan Lokantası vardı Ulus'ta, Cihan Palas'ın altında. Şeyin işlettiği...Kilis'li, Abdülmennan Erşanlı'nın işlettiği Lokanta. Bir de Boğaziçi Lokantası vardı, Anafartlar Caddesi'nde. Denizciler Caddesi, Adliye'nin karşısındaki sokağın başındaydı. Bir de meşhur İstanbul Pasthanesi vardı, Ulus'un. Sümerbank'ın karşı sırasında, köşe başındaydı. Pastahanede hep şairler buluşurdu. Mesela, Rıza Polat Akkoyunlu, Osman Atilla, Mehmet Çakırtaş, Mehmet Çınarlı, Cevdet Aslangül, Erdoğan Ünver, Hüseyin Çolak, Aydoğan Onursal, Şemsi Belli...Biz de alıştık şiir yazarlarla buluşmaya, onlarla görüşmeye. İsteyen katılıyor da bir masa değil de iki masa büyüklüğünde toplanıyorlar. Herkes yazdığı şiirleri okur, o onu eleştirir, o onu söyler, sohbet eder...Adı meşhurdu, İstanbul Pasthanesi. Ben geldiğimde vardı burası.

Ulus'u en dikkat çekici yapan, İş Bankası, Sümerbank, Koç Firmalarının Merkezi, Belediye'nin varlığıydı. Hacı Bayram Camii vardı. Köşede bir postane vardı şubesi...Bent Deresi'ne gidip, Hisar'a çıkan yolda. Anafartalar Adliyesi'ne doğru gidiliyor. Kale'nin bir gezinti yeri olduğunu söylemek istiyorum. Gider, gelinirdi. Hisar Oteli sonradan yapıldı, Kale'ye doğru giden yolda duruyor mu bilmiyorum. Ankara'nın en kalabalık Han'ı da bizim Han'dı. İŞKUR Han, 30-40'a yakın avukatın bulunduğu ve on iki baro başkanı çıkardı. O Han sonradan Sosyal Sigortalar tarafından boşaltılmış, fotoğraflardan gördüm radyocular, plakçılar dolmuş. Yıllardır oraya da gidemedim. Ulus çok kalabalıktı. En önemli yeri Hal'di. Biz bile akşam yazıhaneden çıkıp eve giderken, Hal'e uğradım. Bazen kızımınla uğradık. Fileyle dolmuş durağına gider, evimize dönerdik. Ulus'un en hareketli yeriydi, Ankara'nın da en çok kalabalık olan alışveriş merkeziydi orası. Şimdi değişik yerlerde haller kuruldu vesaire. Bir tane hal o zaman orada vardı.

İnsan yapısı bakımından demin size iki görünüm çizmek istedim. Birincisi, Kızılay dedim: ütüsüz pantolonlu, kravatsız, berduş dediğimiz dağınık insan tipi, hırpani derler, o tipte insana rastlayamazdınız. Ulus'ta buna karşın her çeşit insan vardı. Ancak, yine temizdi bugünkü Pazar hali de yoktu. Bugün karmakarışık, düzensizlik var. 1975'e kadar böylece devam etti. Sonra yavaş yavaş...Neden? Nüfus kalabalığı, Ankara'ya olan göçler, değişik yerlerden gelen insanlar, bir sınır koyamıyorsunuz, bir koşul getiremiyorsunuz, istediği gibi giyinip gelip geziyor. Türbanlısı, feslisi, şapkalısı, şapkasızı...O dönemde köylüler gelirdi. Bugünkü olduğu kadar sakallı falan da göremezsiniz. Bunlar şimdi birer akım ve sembol gibi kullanıldığı için yaygınlaştı. O zaman böyle eğilimler yoktu; daha moderndi. Mesela, Reşide Bayar'ın Cenaze Töreni'ni hatırlıyorum; Saman Pazarı'ndan bu tarafa doğru büyük bir yürüyüşle geçti gitti; bakıyordum ne fesli ne kalpaklı bir adam yoktu yani.

Ulus'ta Hamam önü önemli bir yerdi. Karacabey Hamamı vardı, Doğumevi, benim on yıl öğretmenlik yaptığım Balkanlar'ın en büyük ortaokulu Cebeci Ortaokulu vardı. 1500 Erkek-1500 kız öğrenci okurdu. Kızlar öğlene kadar, erkekler öğleden sonra okurdu. Benim çabamla müdür Hamdi Özer zamanında muhtevi hale getirdik. Ben çok çaba gösterdim bu ayrıcalık kalksın diye öğretmen olarak. Ankara'da Kız ve Erkek Liseleri vardı. Atatürk ve Gazi Lisesi, öğleye kadar kızlar, öğleden sonra erkeklerdi. 1960'dan sonra yoğun çabalarla, yavaş yavaş bunu başarabildik. Reforma rağmen, sistem gereği, okul yetmiyordu bu sebeple çifte tedrisat böyle bir yöntem bulmuşlardı. O yıla kadar hep öyle gitmiş, 1960'dan sonra karma eğitim rayına oturuyor.

Cumartesileri, Kızılay'da biz Büyük Pastanede otururduk daha çok. Ben tabi, anneannenizi 1951'de tanıdığımda (Nejla Özden), bizim öğrenim süresindeki aylarındaki hafta sonlarını beraber geçirirdik. Ben gider onu okulundan alırdım, alışverişi varsa yapılırdı, otururduk, gezerdik, sinemaya giderdik. Daha çok Büyük Sinema 'ya giderdik veyahut azıcık yürür arkadaşlarımızla buluşurduk. Kızılay'da, şimdi eski Danıştay Binası'nın önündeki park var. Ordu evi ile Divan Pastanesi'nin arasında kalan park (İhlamur Parkı). Orada millet otururdu. Bir de tam karşısı parktı. Orada çok nefis dondurmalar yenir, gazozlar içilir, bir şeyler yenirdi, güzel tertemiz masaları vardı, garsonları vardı. Orası pırıl pırıl bir yerdi. Şimdi onun altına pasaj yapmışlar biliyorsunuz üstüne kapalı bir şeyler acayip. Ama eskiden orası Ankara'nın en güzel yeri idi, bir de o dönem Ankara'nın Güliz'ciğim, meşhur kırk ikindileri denen yağmuru vardı. İkinci üzeri böyle yağmur bir yağardı, her yer pırıl pırıl olurdu; güneş açardı. Bir de Kızılay'da serçelerin, kuşların pisliklerinin omzumuzu döküldüğü günlerdi. Hep ağaçlar kuşlarla doluydu. Pasaj açılınca, altta kitapçılar yer almaya başladı. Üst tarafı kapattılar, bir ara yarı açık yaptılar. Değişik bir şey oldu. Ankara'nın şehir politikasında benim izlediğim durum, halkın esenlik duyacağı, hava alacağı, güzellik taşıyacak bir ortam değil de daha çok çıkar sağlayan, gelir sağlayan ya da partizan düzenlemelerle eşi dostu yararlandıran biçimsel bir yapılanma var. Görüşüm bu.

Pasajların açıldığını gezip görürken fark ediyorsunuz. Vatandaşsınız kent içinde sürekli hareket halindesiniz; eczaneye, doktora, gezmeye gidiyorsunuz. Gece gündüz geziliyor. Böylece ne ilana, hükümet duyurusuna ihtiyacı yoktu pasajların. Kocabeyoğlu en eski pasajdır Ankara'nın. Altında kitapçılar vardı, ilk kitabımı satan Seçkin Yayınevi alt katındaydı, Aytaç Bey'in kitabevi idi. Kocabeyoğlu Pasajı, Ankara'nın ilk ve en eski diyebileceğim pasajdı. Kitapçılar, çamaşır satılan yerler vardı daha çok. Gidip geliyorduk tabi alışverişlerimiz, ihtiyaçlarımızı karşılamak amacıyla. Sabit Kocabeyoğlu olacak galiba aklımda kalmış, avukatlıkla ömrü geçen bir hukukçu idi sahibi. İlhan Gülgül, bizim zamanımızda avukat olan bir arkadaş Kocabeyoğlu'nun hukuki işlemlerini yapan bir arkadaşımızdı. O da sonradan rahmetli oldu. Başka fazla orasıyla ilgili bir bilğim yok; yalnız geçen gün bir gittim. Baktım ki, taşra pasajları gibi olmuş. Eskisi daha temizdi, şimdi daha kalabalık ve karışık olmuş. Eskiden, daha önü açık ve kepenkliydi. Tüm dükkanlar bağımsız kapatılıyordu. Ben haftada bir kitapçıya uğrardım. İzmir Caddesi'nde özel bir ihtiyacımız olmuyordu o yüzden geçiş amacıyla kullanmıyordum. Ben Anadolu Kulübü'nün üyeliğini Anayasa Mahkemesi Üyesi olduğumda yaptım. O bakımdan İzmir Caddesi'ne giderdim. Ancak oraya da giderken pasajı

kullanarak geçip gitmeyi düşünmüyorduk. Yapı Kredi ile karşı tarafta Çocuk Esirgeme Kurumu'nun bir yeri var onların arasından geçip giderdik. Benim için bir başka özelliği yok. Orada bazen dostlarla buluşurduk örneğin, Aytaç Bey'in amcası İlyas Seçkin, CHP'nin saymanıydı. Ben CHP'nin baş müşaviriydim. Zaman zaman İlyas Bey'i orada görürüm diye bir ara uğradım. Onun dışında özel bir ziyaret, alışveriş amacı dışında yoktu.

Soysal'da, şimdi girişinde, Cebeci'ye doğru giderken ilk mağaza Almaç Mağazası. Benim ahabımdı, ben oradan alışverişimi yapardım. Çamaşırlarımı, çoraplarımı, kaş kollarımı, kravatlarımı hep oradan alırdım ben. Celal Bey'in mağazası uzun yıllar çalıştı. Daha sonra bilmiyorum ne oldu. Kapandı galiba, o Ankara dışında bir yere taşındı. Onun dışında orada gözlükçüler vardı ve Soysal Pasajı'nın sahiplerinin de damadı eski Hâkim General Zeki Güngör'dü. Benim de stajımı yaptığım Rahmi Bey'in ahabıydı. Sonra benim de ahabım oldu. Askeri Yüksek İdari Mahkemesi Başkanlığını da yaptı o. İş yerlerini akrabalarına da kiraya verirdi. Soysal Pasajı'nın adını oradan duyardım. Celal Bey'e uğramak, gözlükçülere gidip gelmek, bir de ayakkabı mağazalarına uğramak dışında benim bir alışkanlığım yoktu. Bir de ayakkabı mağazaları vardı bazen baktığımız. Karışık işlevli bir pasajdı. Kocabeyoğlu ile kıyas mukayese yaptığımda yeni bir açılım olarak düşünürüm. Kocabeyoğlu'ndan daha moderndi burası. Vitrinleri, iç yapısı ve görünümüyle daha moderndi. Kızılay'daki herkes giderdi ancak Kocabeyoğlu'nu halk tabakasından daha çok insan giderdi. Soysal'da daha kaliteli ürünler bulunurdu, daha pahalı ve güzel şeyler olurdu. Herkese hitap eden bir boyutta değil, daha iyi bir ürün gamı vardı.

Ülkealan Pasajı neredeydi? (Düşünüyor) Orayı biliyorum. Spor malzemelerinin satıldığı yerd. Spor Toto'da çalışıyordu hatta benim şiirlerin bir kısmını Spor Toto Yayınları olarak yayınlamıştı. Orada spor malzemeleri, lastik ayakkabılar satılıyordu. Ben de oraya bir iki kere oradakileri tanıdığım için uğraşmıştım. Orası Kocabeyoğlu Pasajı kadar veya Soysal Pasajı kadar tanınmış veya hareketli bir yer olduğunu söyleyemeyeceğim. İzmir Caddesi eskiden beri hareketli bir caddedir. Eskiden beri öyleydi, Anadolu Kulübü vardı çünkü. Onun dışında bazı bankalar vardı, Kalkınma Bankası... Milliyet Gazetesi'nin Ankara Bürosu açılmıştı. Oralar hareketliydi, şimdi de orası hareketlidir. Öğrencilerin, memurların, çalışanların daha çok bulunduğu ve kullandığı bir geçiş alanı. Oradan Necatibey Caddesi'ne gidilip, geliniyor; Bulvara çıkılıyordu. Zafer Pasajı'na bir tek Güzel Sanatlar Galerisi yöneticisi Osman Bey diye ressam bir arkadaşım vardı. Onun sergisine gittim başka zaman da gitmedim. Sonradan kapattılar galiba orayı da. Hem ressam hem galerinin yöneticisiydi.

Pasajlar derli toplu satış mağazaları olarak karşılaştırma şansınız çoktu. Aynı yerdeki mağazalar arasında kendiniz için tercih edeceğiniz malı bulmak daha kolay oluyordu. Bir de sadece bir şey değil birkaç ihtiyacınızı birden pasajlardan bulabiliyordunuz. O bakımdan pasajların katkısı vardı. Gelir yönü ve insan kalabalığına göre ne olur bilemiyorum. Fakat bir Bulvar' da yer alan büyük mağazaya göre elbet şansı daha çok bana göre. Çünkü kalabalıklar orada. Caddeye bakan vitrin olursa önünden geçilip gidiliyor ama öbür tarafta daha kalabalık bir müşteri grubu içeriye cadde üzerinden doğrudan dahil olarak gezebiliyor. ABC Mağazası'nın sahipleri benim arkadaşım. Ben çoğu pardösümü oradan almışım. Sonra onlar taşındı, kapandı gitti. Rahmetli oldu galiba bazıları. Sümerbank'ın Ulus Şubesi'nin alt katındaydı, güzel kumaşlar olurdu orada bir Ziya Bey vardı bize güzel kumaşlar çıkarırdı. Anayasa Mahkemesinde iken bütün üyelerin siyah elbiselerin kumaşlarını oradan temin ederdik. Onlar faydalanılan yerlerdi. Derli toplu aradığınızı bulabileceğiniz, ya da isteğinizi yerine getiren insanlar sahip oluyordu. O iyilikleri vardı yani bunlar Ankara'nın belli hareket noktalarıydı. Mesela bir şeyi sorarsanız örneğin zücadeye, Paşabahçe'yi söylerlerdi. Tesisat ilgili ihtiyaçlar olduğunda Koç Tesislerine gidin oradan alın derlerdi. Kumaş deyince akla Sümerbank ve Ayhan Mağazaları akla gelirdi. Şu anda hala Ayhan Mağazası akla geliyor. Nüfus giderek arttığından, mağazaların açılması ile pasajların gücünü kaybettiği yönünde bir inancım yok. Malımı iyi satan, müşterisinin beklenti ve kesesine uygun davranan insanlar için bunu söylemek zor... İnsan sayısı da az! Mesela Anafartalar'da bir zücadeye mağazası ben hep alışverişi oradan yapardım. Adam gittiğinde

seçerdi bana, “şu bardaklar güzel Yekta Bey” diye. Yakın yer tabi, ta Paşabahçe’ye Kızılay’a ineceğime oradan yakın, alıp götürürdüm.

Benim tabi evlilik ve yaşam dengesini kurduğum için pasajlarda buluşma noktası oluyor mudur bilemiyorum (gülüyor). Oralar daha çok karşılaşma yeridir. Sen almışsın ihtiyacını, ben almışım...Rastlıyorsunuz. Pasajları evrensel anlamda kıyaslamak istesek...Önce Türkiye, İstanbul örneğine bakalım. İstanbul’da ben Kapalıçarşı’ya giderdim. Oradaki pasajlar da benzer bir yapıdaydı. Şurada senin de gördüğün şu heykeller (pirinç döküm, mermer tabanlı kız figürü) hep Kapalıçarşı’dan aldığım heykellerdi. Avrupa içinde sana şunu söyleyeceğim. Avrupa’nın her yerinde bir düzen var. Yıllanmış bir yaşamın kökleşmiş biçimleri var. Mağazasından tutun yolda yürüyüşüne kadar. Mesela, Almanya’da ben bir kere bir adam gördüm elindeki izmariti yere attı. Hemen bağırdılar, adam dönüp yerden almak zorunda kaldı. Halkın tepkisi var. Halk orada sahip çıkıyor, şehrin her şeyini kendisinin sanıyor. O titizlik ve özenle koruyor. Biz de öyle yok ki! Bizde kural çiğnemek marifet sayılıyor! O bakımdan Fransa’da o düzen var, yürüyüşlerde, yolların düzenliliğinde, temizliğinde. Örneğin Fransa’da dikkatimi çeken başka bir şey olmuştuk kentle ilgili. Suları açarlardı, kaldırım ve yol kenarlarından tüm pislikleri alıp götürürdü. Bizde öyle değildi ve değil.

İnsanlar, Cumhuriyet ile birlikte modern yaşantıya meyilliydi, eğilimleri vardı ama Atatürk’ün öngördüğü, özlediği düzey atılımını gerçekleştirdiği kanısında değilim. Bakın bundan 50-60 sene öncesinin koşullarında o bağlılık, o istek, o temizlik daha çoktu. Şimdi böyle süflilik diyebileceğiniz biçimde gelişmiş güzellik, amiyanelik, aldırış etmezlik, umursamazlık var...Bu toplumun, kendisini yaşatan ilke ve değerlere önem vermeyişinden bana göre kaynaklanıyor. Bir insanın karşısındaki saygısı, kendisinin saygı görmesinin koşuludur. E, siz giyiminize dikkat etmezseniz, konuşurken ağızınızda çikletle konuşursanız, yolda yürürken nasıl yürüneceğini bilmezseniz, sigarayı başkasının yüzüne üflerseniz, otobüste gürültü eder, cep telefonu ile konuşurken bağırsanız...Sokakta bunları yaparsanız, ne oldu? Demokrasinin bir toplumsal terbiye düzeni ve kuralı olduğundan çok başı bozukluk, gelişmiş güzellik ve sınırsız özgürlük veren bir düzensizlik olduğu gibi algılanıyor kanısını taşıyorum. Siyasal bakımdan Adnan Menderes Atatürk büstlerine olan tahrip edici saldırılar nedeniyle, Atatürk’ün Anısını Koruma Kanunu, 5186 Sayılı Kanun’u çıkarma çabası oldu. Daha sonra 1959’larda “Siz isterseniz Hilafeti getirirsiniz” demek kötülüğü de oldu. Hem siyasal hem gündelik yaşantıda ödünler verildi...

Ankara bana göre çok yoğun göç aldı. Halen de göç almakta. Yenimahalle ve Keçiören, Altındağ taraflarına yoğun göç aldı. Çünkü Çankaya’nın daha yerleri sınırlı, yerler belirlenmişti. Öbür taraflarda daha yeni yapılaşma olduğu için oralara oldu. Örneğin Keçiören’de bağ evleri var, onların sahibi ayrı; yakınına gelip konuyorlar. Bir de sahipleri değişti. Keçiören’deki gidip Çankaya’ya yerleşince ne olacak? Gelip oralara yerleştiler.

Köy Enstitüleri’nin kapatılması ve kentlere göç konusunda organik bir bağ kuramayız ancak, sadece Ankara için değil tüm Türkiye bütünü için bir gerileme çizgisi olmuştur. Köy Enstitüleri en son 1954’te kapandı. Daha önce erkek, kız ayrımını kaldırdılar. Ondan sonra, Hasanoğlu Köy Enstitüsü’ne tam kilidi vurdular. Tabi köyden başlaması gereken kalkınmanın önlenmesi toplumun şehirleşmesinde de önemli olumsuzluklara neden oldu. Türkiye çapında insan yetiştirme, toplumun aydınlanması yönünden köylerin geride kalmasına neden oldu. Bu geride kalış o yıllara yansdı. Şimdi demokrasi için, biçimsel yönden şu çoğunluğu aldık diyoruz. Çoğunluğun içinde kimler var diye bakarsanız, örneğin anayasa profesörleri bir oy veriyor; dağdaki anayasanın ‘a’sını bilmeyen adam da bir oy veriyor. Onu kim kandırıyorsa oyunu alıyor. Çoğunluk kazandıysa o haklı demek değil. Sayı ağırlık vermez. Sayı sonucu ağırlıkla geçerli gösteriyor ama maalesef içeriği zayıf oluyor.

Giyimleri, tutumlarıyla, yürüyüşleriyle, kurallara dikkatiyle çok farklıydı herkes. Ben 1960 sonrasında Bulvar’da yürürken Süleyman Demirel’i Kızılay’daki yürüyüşlerimle tanıdım. İnsanlar birbirlerine selam verirdi, tanımasa bile. Saygılı bir yaklaşım vardı, temizlik vardı, bağıra çağıra konuşmalar

yoktu. O zaman çok moderndi. Büyük Sinema'nın önüne, Büyük Pastane sandalye ve masalar koyardı. Kullanım alanı çok özenliydi. Masada oturup çay içerken insanlar önünden geçip yürüyordu. İnanılmaz bir kalabalık da yoktu.

Benim Ankara hayatım öğrencilikle başladığı için bir öğrencinin hayatındaki düzen ve sınır neyse biz onu yaşıyorduk. Gece hayatımız yoktu ben Talebe Federasyonları toplantısı sırasında bir gece İnci Gazinosu'na gittik merak edip. Onun dışında Ankara için en gözde yerler tiyatrolar ve sinemalardı. Biz hemen hemen her cumartesi ve pazarı sinemalarda geçirirdik. Büyük Sinema 'da Kızılay'da Ulus Sineması vardı Soysal Pasajı'nın olduğu yerde. Bir de Ulus'ta Sümerbank'ın karşısında bir sinema daha vardı adını unuttum; oraya bir kere gittim. Bir de Saman Pazarı'nda bir gazino daha vardı. Öyle vakit geçirirdik. Gar Gazinosu da faaliyeteydi. Gar Gazinosu'nda 'Dört Motorlu Pamela' diye bir kadın vardı. Vücudunun bazı yerlerinde püsküller vardı, onları aynı anda çevirerek ünlenmişti. Bir kere gittik. Çünkü neden? Bir Danıştay Başkanı, Barolar Birliği Başkanı bir yemek verdi, bizi Gar Gazinosu'na davet etmişti oradan biliyorum. Çok popüler mekandı. Göl Gazinosu sonradan oldu; Gençlik Parkı'nda Bir de Barajı'n oradaki Baraj Gazinosu'nu kiralar, masrafları verir 5 Eylül'de Avukatlar Günü düzenlerdik. Bazı hafta sonları Baraj tek gezinti yeri olurdu. AOÇ'ye giderdik ama o kadar orada gezilip oturulacak bir yer yoktu o zaman. Sonra mezarlık tarafında bir yer daha vardı... AOÇ'de biz Türkiye Talebe Federasyonu olarak bir Atatürk gecesi tertiplemiştik 1952'yi 1953'e bağlayan 19 Mayıs'ta. İşte böyle!

EK-3 BELGESİ: ETİK KURUL İZİN BELGESİ

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Genel Sekreterlik

Sayı : 76000869/

431-1876

16 Mayıs 2017

GÜZEL SANATLAR FAKÜLTESİ DEKANLIĞINA

Fakülteniz İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Pelin YILDIZ sorumluluğunda Öğr. Gör. Güliz KÜÇÜKTAŞDEMİR'in yürüttüğü "Kentin İç Mekanları: Ankara Belleğinde Pasajlar (1950-1980)" başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun 09 Mayıs 2017 tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Rahime M. NOHUTCU
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Hacettepe Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi
Kayıt Tarihi : 18 Mayıs 2017
Kayıt Dosya No : 1214
Dosya No : 604.99-105

EK-4 BELGESİ: HARİTALAR

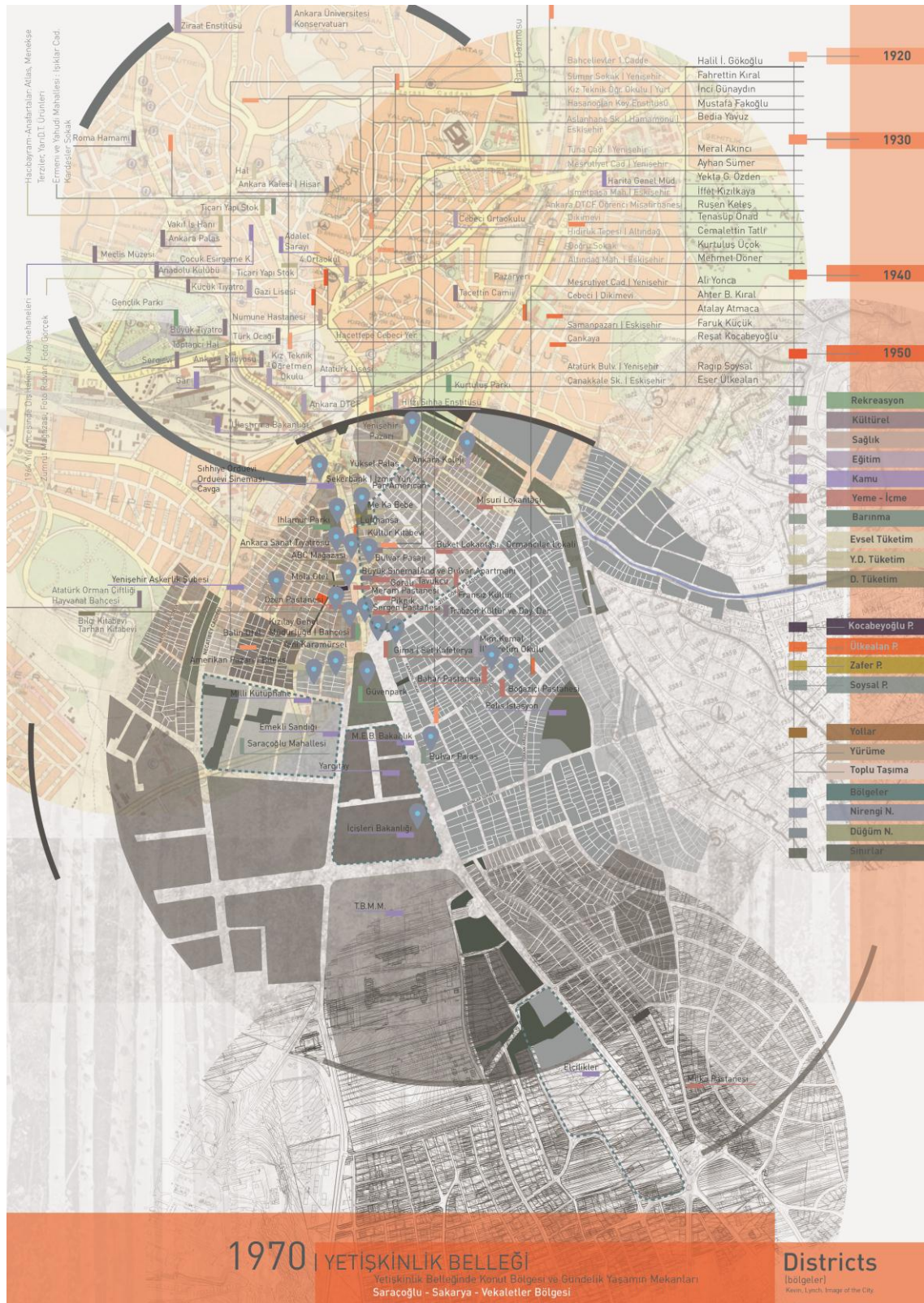
(A3 Kâğıt Formatı ile Tezin Ek Belgesinde Yer Almaktadır)

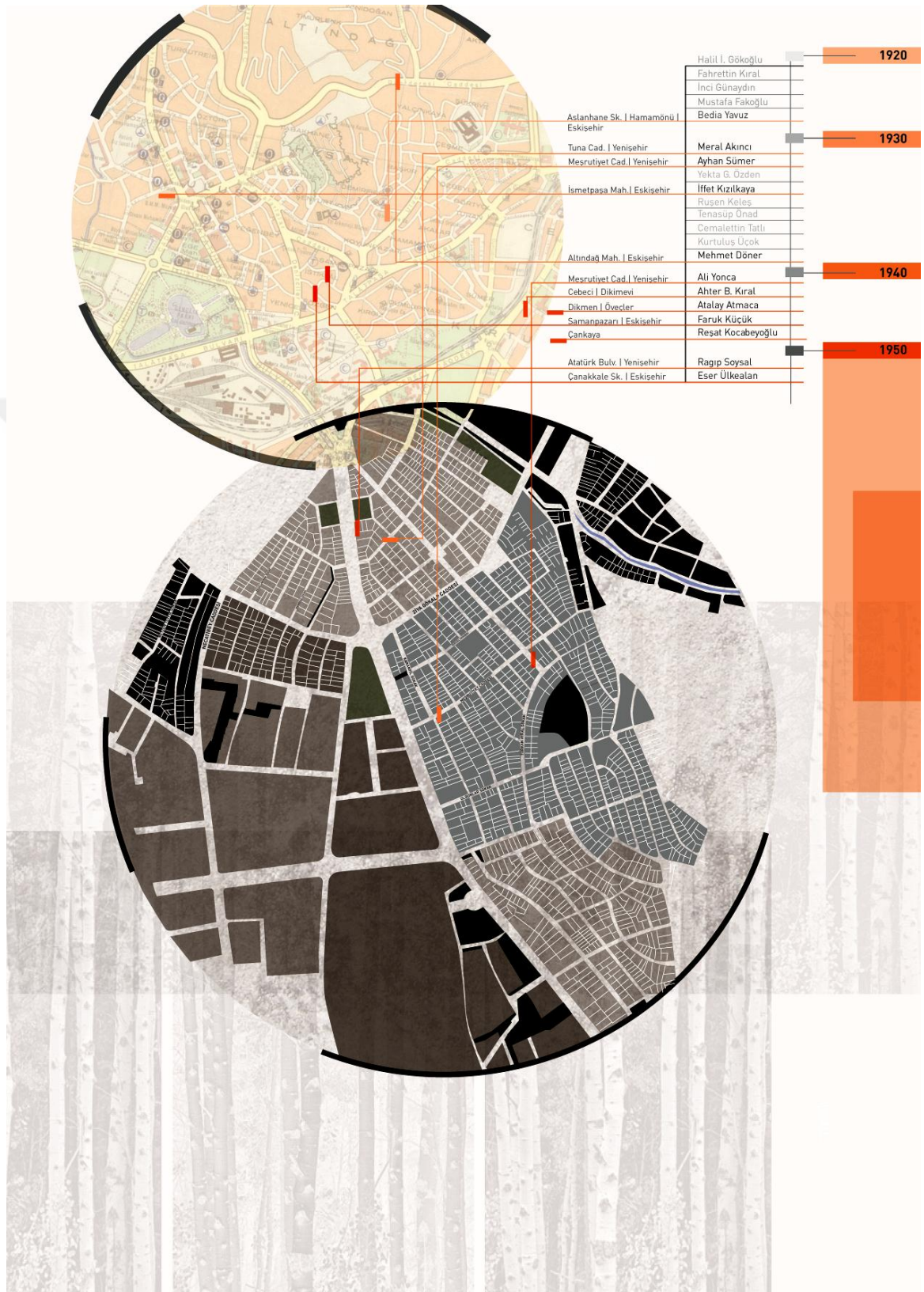
Ek-4 (a)

Ek-4 (b)

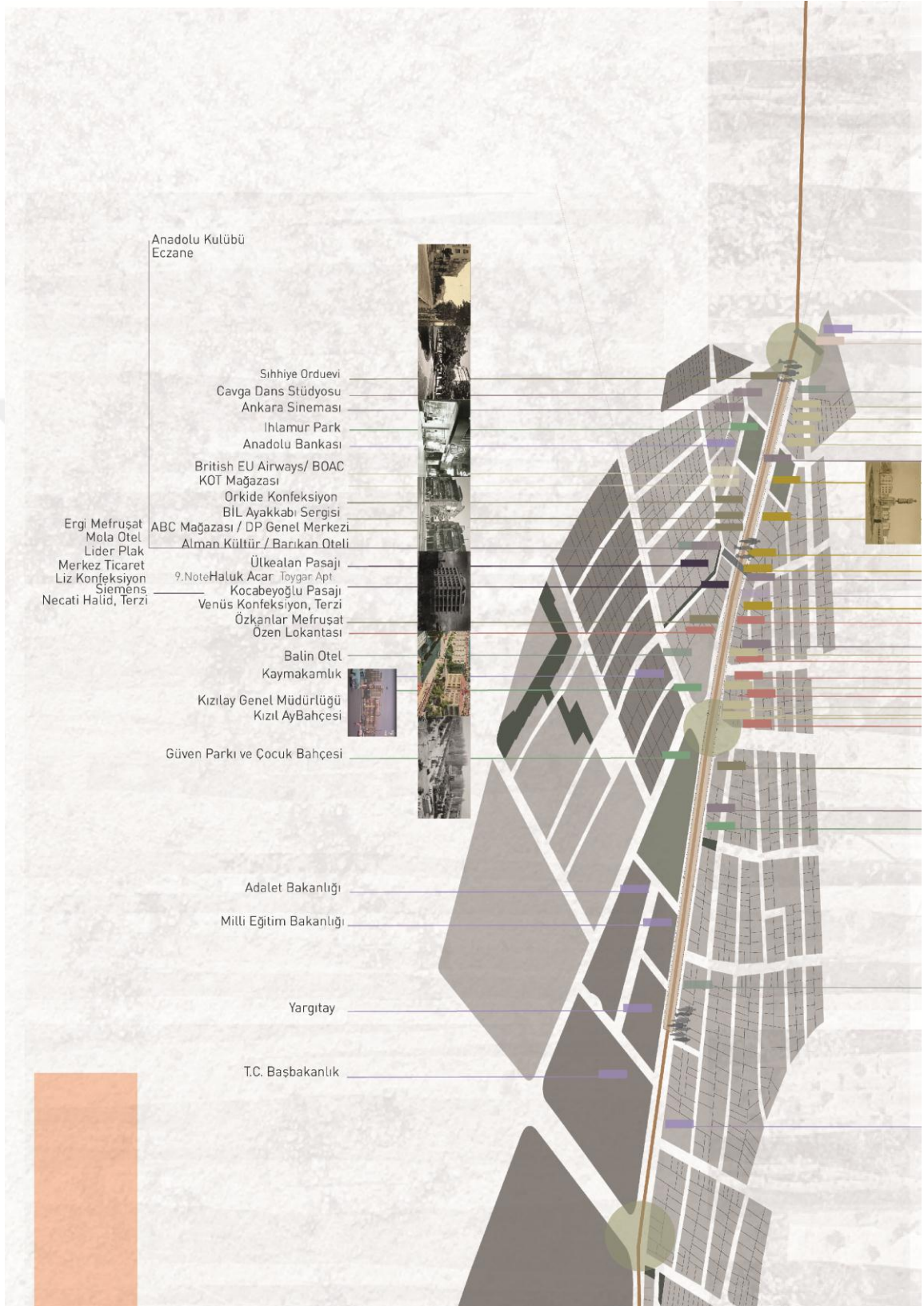
Ek-4 (d)

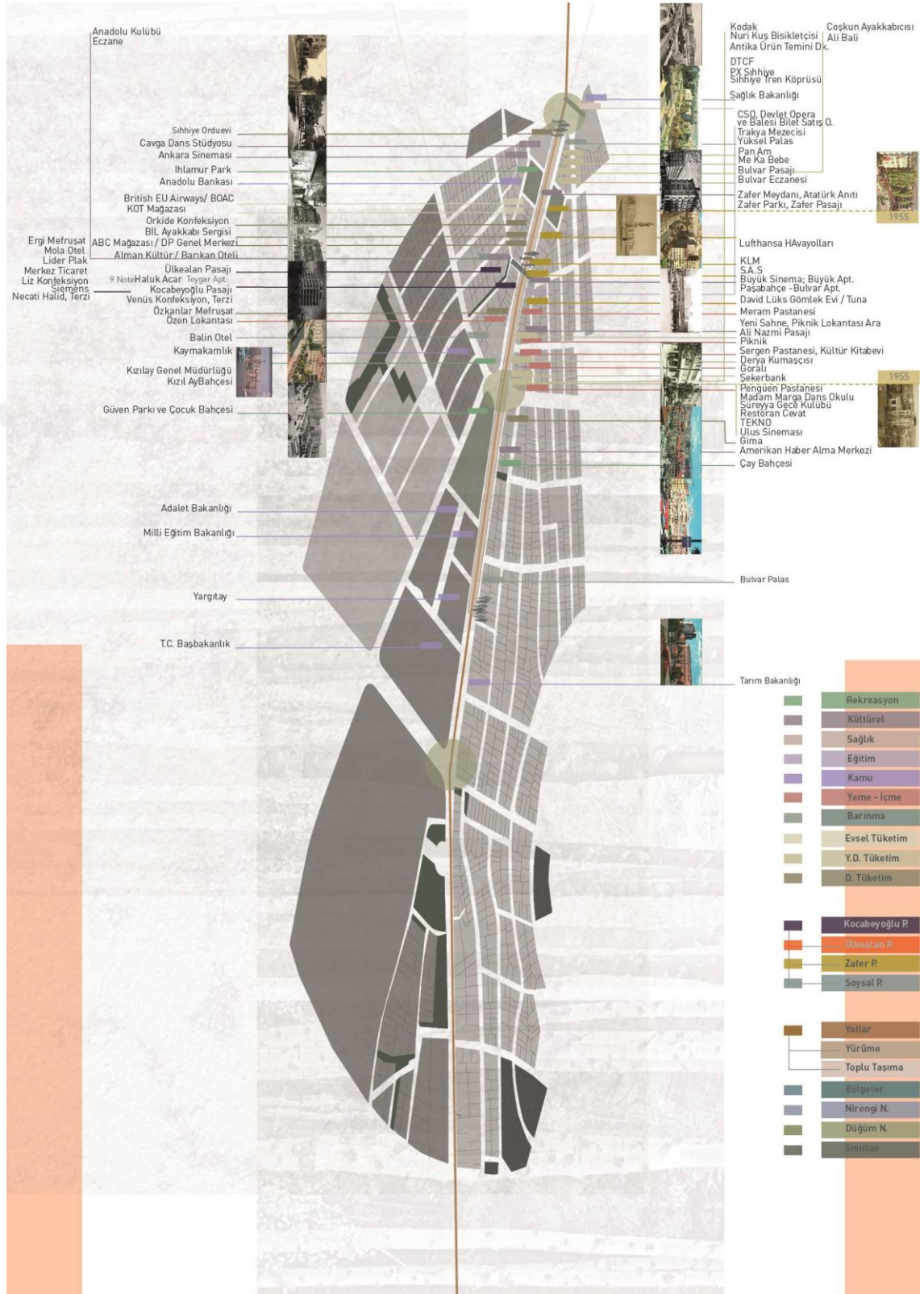
Ek-4 (e)

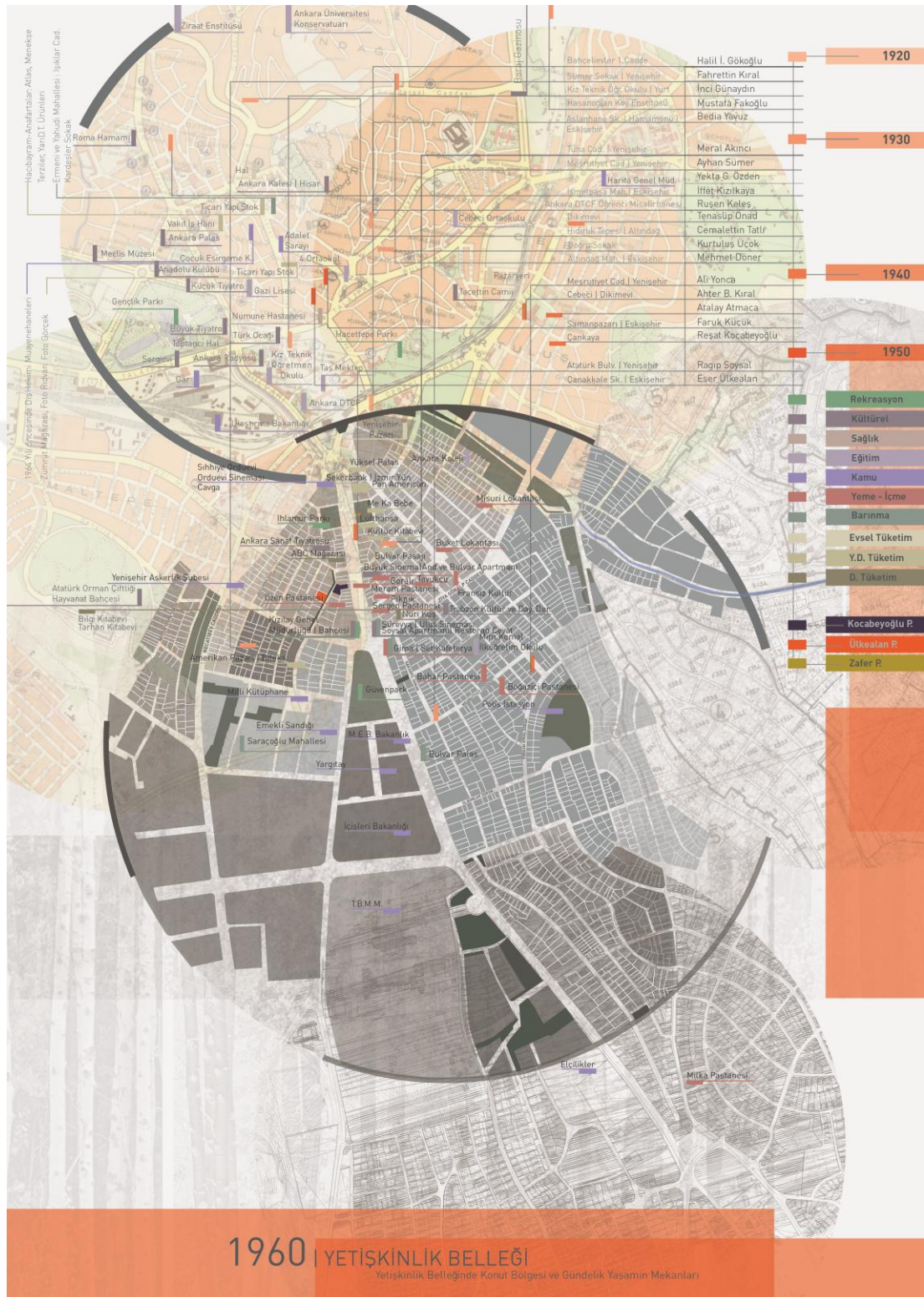
Ek-4 (f)

Ek-4 (g)

Ek-4 (h)

EK-5 BELGESİ: İNTİHAL KONTROL PROGRAMI RAPORU

KENTİN İÇ MEKANLARI: ANKARA BELLEĞİNDE PASAJLAR, (1950-1980).

Yazar Güliz Küçüktaşdemir

KENTİN İÇ MEKÂN LARI: ANKARA BELLEĞİNDE PASAJLAR, (1950-1980)

ORIJINALLIK RAPORU

%**2**

BENZERLİK ENDEKSİ

%**2**

İNTERNET
KAYNAKLARI

%**1**

YAYINLAR

%**1**

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1

dergipark.gov.tr

İnternet Kaynağı

<%**1**

2

networks.h-net.org

İnternet Kaynağı

<%**1**

3

Submitted to Hacettepe University

Öğrenci Ödevi

<%**1**

4

www.mimarlikdergisi.com

İnternet Kaynağı

<%**1**

5

KARAKUŞ, Can Bülent and CERİT, Orhan.
"Coğrafi Bilgi Sistemi Kullanılarak Sivas Kenti
ve Yakın Çevresi İçin Yerleşim Açısından En
Uygun Alanların Belirlenmesi", Cumhuriyet
Üniversitesi, 2017.

Yayın

<%**1**

6

Submitted to TechKnowledge Turkey

Öğrenci Ödevi

<%**1**

7

Submitted to The Scientific & Technological

<%**1**

Research Council of Turkey (TUBITAK)

Öğrenci Ödevi

8	TAN, Bünyamin. "HAZRET-İ ÖMER'İN ADALETİ: DÂSİTÂN-I ŞEHMÂN", Erzincan Üniv. Fen Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bl., 2014. Yayın	<% 1
9	Submitted to Ankara University Öğrenci Ödevi	<% 1
10	emekbahceli.blogspot.com İnternet Kaynağı	<% 1
11	www.tmue.edu.tw İnternet Kaynağı	<% 1
12	www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<% 1
13	www.probina.com.tr İnternet Kaynağı	<% 1
14	www.adnankazmaoglu.com İnternet Kaynağı	<% 1
15	www.journalagent.com İnternet Kaynağı	<% 1
16	www.gencgelisim.com İnternet Kaynağı	<% 1
17	mimarlik.erciyes.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1

-
- 18 dspace.lib.niigata-u.ac.jp:8080
İnternet Kaynağı <% 1
-
- 19 TERKAN, Banu. "Kadın örgütlerinin interneti alternatif medya olarak kullanımını üzerine bir inceleme", Selçuk Üniversitesi, 2010.
Yayın <% 1
-
- 20 acikerisim.pau.edu.tr:8080
İnternet Kaynağı <% 1
-
- 21 TOPÇUOĞLU ÜNAL, Fulya and ALTIN, Hakkı. "ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN DİLEKÇE YAZIM YANLIŞLARI ", Erzincan Üniv. Fen Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bl., 2017.
Yayın <% 1
-
- 22 fbe.balikesir.edu.tr
İnternet Kaynağı <% 1
-
- 23 tr.wikipedia.org
İnternet Kaynağı <% 1
-
- 24 lums.edu.pk
İnternet Kaynağı <% 1
-
- 25 acikerisim.bartın.edu.tr:8080
İnternet Kaynağı <% 1
-
- 26 KÜÇÜKDAĞ, Yusuf and AKMAN, İbrahim Hakkı. "KONYA'DA ALİ GÂV TEKKESİ, VAKIFLARI VE VAKFİYELERİ", Türk İslam Medeniyeti İlmî Araştırmalar Enstitüsü, 2015. <% 1

Yayın

- 27 BULUT, Mesut. "ATATÜRK'ÜN TÜRKÇEYE YÖNELİK ÖZLEŞTİRME/SADELEŞTİRME ÇALIŞMALARI VE BU BAĞLAMDA YAŞANAN DİL TARTIŞMALARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME", Erzincan Üniv. Fen Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bl., 2014.
Yayın <% 1
- 28 www.tasr.sk
İnternet Kaynağı <% 1
- 29 www.engellihaklariizleme.org
İnternet Kaynağı <% 1
- 30 ejercongress.org
İnternet Kaynağı <% 1
- 31 etd.lib.metu.edu.tr
İnternet Kaynağı <% 1
- 32 ALPAGUT, Leyla. "1930'larda bir mimar: İzzet Baysal", Hacettepe Üniversitesi, 2009.
Yayın <% 1
- 33 samtalesaloner.dk
İnternet Kaynağı <% 1
- 34 BAYRAKTAR, Nuray. "Tarihe eş zamanlı tanıklık: Ulus ve Kızılay meydanlarının değişim süreci", Sadberk Hanım Müzesi, 2013.
Yayın <% 1

